3 1761 07831984 5

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/mistrjaneenhus00flaj

MISTR JAN HUS.

12 V 697
30 —

MISTR JAN

ŘEČENÝ HUS Z HUSINCE.

NAPSAL

VÁCLAV FLAJŠHANS,

Č. A.

SE 78 VYOBRAZENÍMI, MAPKAMI, PLÁNY, FACSIMILLY ATD.

V PRAZE.

NAKLADATEL JOS. R. VILÍMEK

SPALENÁ ULICE ČÍS. 13 N.

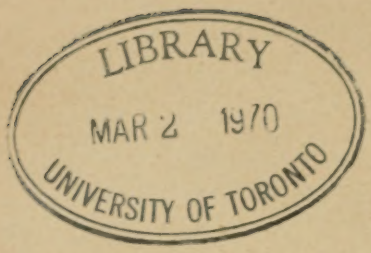

BX
4917
F5

Tiskem České grafické společnosti „Unie“ v Praze.

ÚVOD.

O životě M. Jana Husi, jediného Čecha, jenž dal nový směr dějinám Evropy a civilisace světové vůbec, mnoho bylo psáno, a to již od samého počátku XV. století, ale přece naše literatura nemá žádné knihy dosud, která by život tohoto největšího Čecha byla učinila svým úkolem.

V XIX. století zjevily se celkem tři české knihy, zabývající se životopisem mučeníka kostnického. R. 1850 J. W. SOMMER napsal a vydal „Obſſirný žiwotopis miſtra Jana z Huſince, wůbec Hus nazwaného". Je to nejobšírnější (má 310 a VI stran s podobiznou) nejdůkladnější a nejstarší český životopis Husův; ale arci není to práce česká, neboť již na titulu udává Sommer, že tuto »knihu pro každého, jenž se světla a pravdy o muži tomto dověděti chce«, vzdělal dle »Aug. ZITTE, kněze církevního«. Je to vskutku zpracování německé knihy o kazateli betlemském a zpracování dosti nevědecké; užívá rozmanitých bajek Hájkových a pobož-

ných legend jako skutečné historické pravdy, nevšímá si původních pramenů a někde nerozumí ani dějinám ani osobám tehdejším: spisovatel je člověk prostý, neznalý vyššího vzdělání.

R. 1857 vyšlo nové dílo o Husovi, spis svobodného pána Jos. Alex. HELFERTA, menší sice (str. 287 a XIV), ale daleko důležitější a modernější: „Mistr Jan Hus, aneb počátkové církevního rozdvojení v Čechách“. Leč z předmluvy se dovídáme, že dílo jest „překlad z němčiny, pořízený od bratří Hermenegilda a Josefa JIREČKU, překlad podobný asi jako dílo Sommerovo. Nad to pak, ačkoli práce založena jest již na díle Palackého a přihlédá také k vlastním pramenům, autor naplněn jest nepřízní k Husovi a vůbec ke snahám českým; on jest Říman z přesvědčení, nestačí mu vyprávěti dějiny, hned je posuzuje a odsuzuje; duch jeho díla je protihusovský a protičeský. Jeho práce — velmi cenná jinak — je proto dvojnásob nečeská, literatura naše nemůže ji opět počítati ke svým.

V desítiletí 1850—1859 zjevila se tedy dvě díla o Husovi obě nečeská původně: prvé z nich nevyhovuje věcně a formálně, druhé tendencí a zpracováním. Leč po celých třicet let dalších — kromě mnohých brošurek — nevyšlo vůbec žádné dílo české o Husovi; teprve r. 1891 vydal Bohumil MAREŠ dílo nové. Byl to však jen překlad, 'překlad „Jana Husa“ od Gottharda LECHLERA, profesora na universitě Lipské — zase z němčiny. Je to spis ze všech nejmenší (str. 99+XXXV), ale ze všech celkem nejsprávnější a nejlepší. Lechler mohl již užiti Tomka i Palackého, všímal si pramenu do té doby vydaných, psal dosti nestranně a klidně — ačkoli ani v jeho díle se zase nezapře protestant a Němec — ale dílo českého písemnictví to není opětně.

Od té doby minulo zase deset let a není nejmenší naděje, že by se tuto skvrnu českého písemnictví, tuto hanbu českého národa — jak správně pověděl Lechler, Mareš, Lützow a j. — pokusil někdo smýti a odkliditi. Poněvadž však tato hanba, národní roste neustále a se zveličuje, poněvadž francouzští,

němečtí, ruští a angličtí historikové s ironickým pohrdáním mluví o literatuře, která za padesát let své volnosti nedovedla dosud zpracovati život svého zakladatele, chtí následující řádky aspoň částečně odkliditi tuto dávnou mezeru, chtí podati vypsání Husova života a působení podle nynějšího stavu badání a podle nyní známých jeho spisů veškerých.

K výpisu takovému jest potřebí předně uvědomiti si, na čem znalosti naše o Husovi se zakládají a odkud je můžeme čerpati. Jejich zřídlo je dvojí: jsou to předně *prameny* vůbec a po druhé jejich *zpracování*. Podrobný výpis života Husova mohl by se arci spokojiti líčením podle pramenů; ale poněvadž takové líčení vždycky není možno — pro nesmírnou rozsáhlost látky — musí se spokojiti vypsáním dle pramenů jen v částech hlavních, v částech vedlejších pak užiti novějších jejich zpracování.

Prameny nazýváme obyčejně ta díla, jež s událostmi, o něž nám jde, přímo a bezprostředně souvisí. Jsou to tedy jednak zápisy pamětníků, protokoly soudů, písně davů, spisy učenců, traktátky a kommentáře, žaloby a obrany ... vesměs díla vzniklá na místě a v čase samém od osob jednajících nebo přihlížejících, nestranná nebo strannická, leč vždycky svědectví přímá a první. Ani nejstranničtější pouliční popěvek nebo nejhrubší urážku v bojovném rozčilení protivníku v tvář vmetenou nesmíme zde pomíjeti, třebas bychom jejich správnost musili ještě důkladně ohledávati — neboť i nesprávná a překroucená fakta působí a dělají dějiny, jeví dojem v literatuře a veřejném mínění, jsou jednou složkou v nesmírném tom moři vášní a bojů, jaké představuje nám doba Husova. Nejmilejší jsou nám arci díla, při kterých víme, že nepůsobila žádná snaha pravdu nějak upraviti, okrášliti nebo zatajiti; důvěrný rapport královského popravce zemské vládě v Praze, soukromý zápisek nějakého kardinala do vlastního deníku, protokol fakulty o zkouškách examinandů atd., to jsou takové prameny, jimž náleží přednost vždy a právem.

Arci před ně měli bychom zařaditi ještě, jako prameny prvního řádu, místa a místnosti samy. Praha, Husinec, Kozí, Krakovec, Kostnice ... jsou zde dosud se svými stavbami, vrchy, řekami, lesy a rolemi, zrovna tak dobře můžeme vystoupiti na Vráž, koupati se v Blanici, navštíviti „münster Kostnický, jako činíval Hus. Velmi důležité jest poznání těchto míst a místností; většinu jich také každý uvědomělý Čech zná. Popisu Čech vůbec a Prahy zvláště jest tolik, že netřeba jimi unavovati; popisy Kozího a Krakovce dokladné a pěkné nalezneme v IV. a VIII. díle SEDLÁČKOVÝCH Hraduv a zámkuv popis Husince nejlepší podal Matyáš GRÜNWALD (»Husinec rodné místo Jana Husi« v Benešově 1888); český popis Kostnice podal Coel. FRIČ (»Z Prahy do Kostnice« v Praze 1883); o kapli betlemské psal Karel HAVELSKÝ (»Hus a Betlém« v Praze 1870); k tomu dále možno připojiti turistické črty F. A. ŠUBERTA (»Z českého jihu«), pak různé »průvodce« cestovní a konečně mapy různých států v nejrozmanitější velikosti.

Tato místa a místnosti jsou pak dějištěm, na němž se pohybují osoby dávno zemřelé a zaniklé; leč zustavili stopu svou tito mužové a ženy v utváření míst těch samotných a v dílech, jež o nich nebo od nich máme zachována. Na prvním místě arci takovým svědectvím stále trvajícím, odkazem národu, vzácnou památkou muže samého, jsou *Husova díla literární*. České jeho práce (»Mistra Jana Husi Sebrané spisy české«) vydal ve třech dílech r. 1864—1868 K. J. ERBEN — vydání toto jest velmi pěkné, bohužel neúplné a v třetím díle na velmi nesprávném základě vystavěné. Z tohoto vydání vyšla *‚Postilla‘* v novém zpracování 1900 u J. R. Vilímka, pak výtahy menších děl 1870 (»Duch Jana Husi zjevný v jeho spisech« u I. L. Kobra a konečně »Duch spisu Husových« v Jilemnici 1901 od F. ŽILKY (ve 3 svazečcích). Listy Husovy, české s překladem latinských, vydal 1891 Bohumil MAREŠ (druhý otisk 1901); překlad obrany dekretu kutnohorského vyšel 1900 rovněž u J. R.

VILÍMKA. Jak patrno, překladů z Husových spisů latinských máme velmi málo. Latinská díla Husova vyšla ve dvou foliantech (»Historia et monumenta« etc.) v Norimberce 1558 a 1715 (tito vydavatelé norimberští otiskli také 1563 a 1564 Českou Husovu Postillu s některými dílky drobnějšími); od té doby mimo některé traktatky obranné a příležitostné vyšla jen 1852 od A. V. ŠEMBERY Husova Orthografie česká (traktat latinský s českým překladem) a 1899 v programu gymnasia Minervy »Quaestio de vera felicitate«.

Leč tato díla Husova vydaná jsou asi jen třetina veškerých prací mistrových; ostatní tlí ještě v rukopisech, hlavně knihovny kapitulní, pak musejní a klementinské pražské, dále v kodexích dvorní knihovny vídeňské, gersdorfské knihovny budyšínské a carské veřejné knihovny petrohradské. Z těch všech lze čerpati důležité a podstatné doplňky života Husova — tato na prvním místě musí býti slyšena při podrobném líčení osudů mučeníkových

K nim však dále náleží veřejné dokumenty doby tehdejší: prohlášení Husa samého, protokoly soudních pří, žalobní artikule a obrany, bully papežské a patenty královské, stížnosti panstva českého a deklarace koncilu kostnického. Tyto všecky písemnosti, suché sice a jednotvárné, ale nesmírně důležité a výmluvné, jsou vydány ve dvou sbírkách: jednu učinil K. HÖFLER (1856—1866, 3 svazky) s názvem: »Geschichtschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen«, druhou 1869 František PALACKÝ s názvem: »Ducumenta mag. Joh. Huss vitam causam... doctrinam illustrantia«; vydání obě jsou každému historikovi nezbytná, dílo Palackého je přímo neocenitelné a vzorné svou úpravou. Sbírku akt koncilu kostnického učinil kolem roku 1700 Hermann v. d. HAARDT s názvem: »Magnum oecumenicum Constantiense concilium« v šesti svazcích a, tak jako Palacký i Höfler, otiskl tam také některé traktaty a prohlášení Husova.

Kromě těchto tří velikých sbírek dokumentů jsou pro život Husův a dobu tehdejší důležity i jiné publikace pramenné: pro Husovu činnost universitní jsou veliké váhy zápisky děkanské a rektorské, jež vyšly ve třech dílech od r. 1830 v Praze s názvem: »Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandeae Pragensis«, pro jeho činnost kněžskou a vůbec tehdejší život duchovenstva zase »Soudní akta konsistoře pražské« (od r. 1373—1408; vydal v šesti dílech F. TADRA 1892—1900); ostatní písemnosti chovají se ještě v rukopisech archivu kapitulního a městského v Praze.

Po spisech Husa samého a dokumentech veřejných jsou nejdůležitější díla a spisy vrstevníků, jednak stoupenců (Jakoubka, Rokycany, Tišňova a j.), jednak odpůrců Husových (Štěpána z Palée, Stanislava ze Znojma atd. z domácích, Gersona, Niema, Ailly'ho atd. z cizích), v nichž vlastní vyjádření mistrova i oficielní záznamy veřejné nabývají teprve náležitého osvětlení a vyjádření. Jako květiny luční nabývají své pravé vůně a půvabu teprve uprostřed zeleného koberce ostatního rostlinstva a jen v něm můžeme oceniti jejich krásu a vzácnost, a jako ceny dodává protéži jen věčný sníh Alp, jako čarovným dojmem působí sněhobílý květ jabloně jen na holých skoro ještě větvích stromových, tak poznáváme a oceňujeme sílu a moc těch chladných traktátů a kommentář Husových tehdy, vidíme-li a čteme-li před nimi a po nich útoky Gersonovy, výpady Pálčovy, žaloby Michalovy, výroky koncilu.

Konečně naposled náleží sem záznamy historiků. Z těch je nejznámější *Petr z Mladenovic*, Husův evangelista, jenž pojal do své relace také mnohé dokumenty Husovy. Vydán byl HÖFLEREM i PALACKÝM, před nimi byl již také několikrát otištěn, někdy jen u výtahu, brzy českém, brzy latinském. K Mladenovici druží se Vavřinec z Březové a tak zvané »Chronicon universitatis Pragensis«; obě tato díla — s některými menšími — byla také několikrát vydána, posledně r. 1892 ve »Fontes rerum bohemicarum« (Prameny dějin českých, díl 5.)

od prof. Jar. GOLLA. K těmto historikům ze řemesla přistupuje potom tradice lidová, jež ponenáhlu mění se v legendy; nejstarší odraz jsou některé písně (vydal PALACKÝ v ‚Archivu českém' a j.), některé zápisky svědků očitých (vydal PALACKÝ ve Starých Letopisech českých 1829) a konečně různá vyprávění (nejbohatší u HÁJKA, Kronika česká 1541, snad ještě i u COCHLAEA, Historia Hussitarum, 1546, a u THEOBALDA, Der Hussitenkrieg, 1609).

Zpracování vědecká těchto právě vypočtených pramenů jsou velmi mnohá. V naší literatuře — kromě zmíněných shora tří životopisů — máme takové zpracování předně v ‚Dějinách národu českého v Čechách a v Moravě' Františka PALACKÉHO. V třetího dílu částce prvé (druhé vydání z r. 1870 str. 58—232) probral Palacký v prvých čtyřech článcích knihy jedenácté životní osudy Husovy se vzornou kritičností a na základě původních, leckdy jím poprvé objevených a vydaných pramenův. Ku práci Palackého důstojně se řadí dílo W. W. TOMKA r. 1875. Tento nestor nynějších našich historiků v klassickém ‚Dějepisu města Prahy' (díl III. str. 433—586) v třetím oddíle knihy třetí vylíčil působení Husovo nejobšírněji ze všech dosavadních historikův a doplnil zejmena činnost jeho pražskou hojnými detaily a podrobnostmi. Nad Tomkovo líčení dosud naše dějiny nepokročily.

Kdežto Palacký líčí životní osudy velikého Jana v rámci českých dějin a stanoví jeho místo v osudech tehdejší Evropy a Tomek zase živě představuje tehdejší společnost pražskou, v níž Hus vzrůstá a se rozvíjí, jiná díla vybírají si zase jinou stranu činnosti Mistrovy. Jar. VLČEK 1893 v Dějinách české literatury (díl I. sešit 2. str. 65—112) v prvých dvou oddílech hlavy třetí líčí literární činnost Husovu na širokém podkladě ostatní literatury evropské; úplný výčet veškerých jeho spisů podává má ‚Literární činnost M. Jana Husi', vydaná Českou Akademií roku loňského (str. XIII + 160). Podrobný rozbor »Učení Mistra Jana Husi na základě latinských i českých spisů

jeho, jakož i odsouzení Husovo na sněmu kostnickém sepsal Ant. LENZ 1875 (str. XV + 301) — velmi obšírně život jeho na universitě popsal r. 1849 podle nových pramenů W. W. TOMEK v Dějích university Pražské dílu I. (hlavně str. 136—236).

Veškera tato díla, veledůležitá a nesmírně cenná pro poznání Husa úplné, nerovnají se přece rozsahem a podrobností pracím husovským autorů cizích. Francouzští, němečtí, ruští a angličtí učenci učinili Husa předmětem svých studií; jednak ve spojení s husitstvím, jednak v rámci dějin církevních vůbec. Těchto děl jest řada veliká: HILFERDING, WRATISLAW, NEANDER, CZERWENKA, BONNECHOSE a j. se tak zabývali Husem; zde však postačí, uvedeme-li si tři nejobšírnější dosud díla cizojazyčná.

Z Francouzů zabýval se nejšíře Husem r. 1878 Ernest DENIS: Huss et la guerre des Hussites (= Hus a válka husitská). Ačkoli dílo jeho jest dosti obšírné (str. 506 + XII), přec na líčení života Husa samého vypadá část jen velmi stručná (str. 63—163) a i tato část nezakládá se na zkoumání pramenném, nýbrž drží se Tomka a Palackého. Totéž možno říci o největším dosud díle o Husovi Američana E. H. GILLETTA, vydaném ve dvou svazcích v Bostoně a ve Filadelfii s názvem: »The life and times of John Huss or bohemian Reformation of the Fifteenth Century« (= Život a doba Jana Husa, aneb česká reformace XV. stol., 3. vydání 1871, str. XX + 632 a XIII + 683); Husem přísně zabývá se vlastně jen asi 670 stran díla — vždycky přece kvantitativně nejvíc ze všech dosud životopisů a pojednání. Ale práce Gillettova — věc je v Americe vysvětlitelna — není založena na pramenech a příliš mnoho spoléhá na badání a zkoumání cizí, někdy staví také na anekdotách a legendách velmi pozdních. Nejlepší ze všech a poměrně také nejobšírnější jest práce Böhringerova. Sice po něm L. KRUMMEL ve své Geschichte der böhm. Reformation (str. XII + 678) podává dílo obšírnější, ale z něho zase, jako u Denisa a Gilletta, náleží jen 450 stran životopisu Husa, tyto pak jsou ještě

značně nesamostatné a nekritické. A tak vskutku zbývá jen Friedrich BÖHRINGER, jenž ve svém velkolepém díle (»Die Kirche Christi und ihre Zeugen«, 2. svazek, 4. oddělení) věnoval zvláštní díl (druhou polovici svazku »die Vorreformatoren des XIV. und XV. Jahrhunderts« 1858) Husovi a jeho předchůdcům i následníkům (str. XVI + 1061; o Husovi celkem 514 stran). Je to dílo v každém směru dokonalé a důkladné, a pokud r. 1858 bylo možno, jest v díle Böhringerově všechna práce vykonána.

Takto můžeme si doplniti jednotlivé rysy obrazu, jak je nalézáme v pracích českých učenců, velkolepým dílem Böhringerovým. Tam také ten, kdo by hledal poučení podrobnějšího, nalezne výklad zevrubnější. Ale v XX. století, po vydáních nových pramenů historických a velikých nálezech nových prací Husových, nedostačují již ani jednotlivé práce dřívější samy ani ve spojení s Böhringerem — a proto práce přítomná jde cestou úplně samostatnou.

Buduje arci na základech Palackého a Tomkových, ale rozhojňuje jejich udání pramennými doklady zápisků a traktatů husovských, spoléhá v jednotlivých případech na pracích shora vytčených a také jiných, tam nevytčených. Výklad o době Karlově podán jest podle BURDACHA, studia universitní také podle FRANZE; doba Václavova podle LINDNERA, boje fakultní podle HÖFLERA, studie viklefské podle LOSERTHA, výklad o glejtu dle BERGERA a konečně kostnická doba podle HEFELE; že užito dále příslušných prací GOLLOVÝCH, GREGOROVIA, NEDOMY, PRUTZE, TADRY, FRIEDJUNGA, BEZOLDA . . ., rozumí se samo sebou. Z těchto vedlejších pomůcek zasluhuje zvláštní zmínky Z. WINTER, jehož nesmírné sbírky materialu kulturněhistorického (uložené v Životě církevním, Dějinách vysokých škol, Školách partikulárních atd.) byly mi příručnicí nezbytnou a stálou.

Kniha tato chce podati soubor toho, co vše dnes podstatného o Husovi a jeho době víme; tu a tam dodává také

to, co zbožné legendy — čerpající snad ze staré tradice — XV. a XVI. století o něm se domnívaly věděti. Čerpá poprvé ze všech pramenu, jež jsou dnes k disposici, a podává líčení tak podrobné, jaké dosud nikde nebylo možné. Zvláště poprvé jest tu provedeno líčení života Husova v netržitém proudu, kdežto dříve obyčejně byly vybírány jen jednotlivé doby, po případě dni. Arci pro každý den také nebylo možno provésti líčení úplné — z doby mládí víme velmi málo. Ale tu zase podáno vylíčení obecného proudu dějin, s nímž Hus — podle vlastních slov — šel jako atom jeden mezi milliony. — Že arci i tu ještě mnoho zůstane doplňovati a opravovati, o tom jest autor její nejlépe přesvědčen sám.

V PRAZE, V SRPNU MCMI.

I.

V HUSINCI.

(R. 1364—1389.)

MILUJ VLAST! *HUS.*

KAPITOLA I.

Čechy za Karla.

větlo knížat« — tak nazýval »nejslavnějšího vladaře« Karla IV. kdysi sám Hus — přinesl Čechám a říši koruny Svatováclavské vskutku *zlatý věk.* Když vystoupí dnes, pět set sedm a padesát let po nastoupení jeho na trůn osiřelého království, věrný Čech na terrassu hrdých Hradčan a — podobně jako kdysi Karel činíval — se zálibou prohlíží srdce Čech, rozložené po obou březích stříbropěnné Vltavy, stále nalézá stopy požehnané vlády

Otce vlasti a od chrámu k chrámu, od budovy k budově, od ulice k ulici, od města k městu sbírá nové a nové doklady ku poznání, že Karel byl Čechám otcem, Praze vším.

Karel byl jediný ze všech panovníku českých, který s láskou lnal k rodné zemi a svému zlatému rodišti (v Praze se Karel 14. května 1316 narodil) měl moc a schopnosti, vůli i znalosti zdokonalovati a zvelebovati své sídlo i svou vlast. Po trudných dobách mládí, vyškolen trpce životem, vzdělán v Paříži, vycvičen v Italii, seznámen se životem veřejným i činností soukromou celé Evropy tehdejší, uchopil se mladý panovník 1346 pevnou rukou dvojího žezla panovnického říšského, k němuž pořád ještě táhla se idea panství světového a českého, Karlovi nejmilejšího a nejdražšího.

Skoro třiatřicet let držel Karel vládu Říše rukou pevnou a vytrvalou; když 11. července 1346 byl v Rense na levém břehu Rýnském zvolen za krále Říšského vůlí a podporou papeže, tehdy ještě v avignonském zajetí strádajícího, nezdálo se ani z dáli, že by jeho vládou mohl nastati takový převrat poměru veřejných, jako vskutku nastal. Římské císařství bylo v plném úpadku — Německo rozerváno, Italie rozbita, Řím sám hříčkou nejrůznějších osudů; vedle slabé vlády říšské a ještě slabšího papežství stály na západě dva mocné státy, jejichž národní vědomí a soupeřství hrozilo zkázou nejen říši římské, ale i vzdělanosti středověké. Zdálo se, že Anglie s Francií zápasíc pohřbí v troskách zřícenin dědictví věků — a na východních hranicích Říše vyvstávaly nové státy východních ‚barbarů' — říše Polská a království Uherské. A kdežto Karel dovedl se snésti a srovnati se svými sousedy východními, vznikala na jihu bouře, jejíž vlny teprve po puldruhém století měly se dovaliti až k hranicím českým — v polovici XIV. stol. usadili se v Evropě Turci a již r. 1389 skončila svoboda veliké říše srbské osudnou bitvou na poli kosovském.

V šedesátých letech čtrnáctého věku panství domu Lucemburského rovná se úplně ostatním tehdejším velmocem evrop-

ským; rod Anjouský v Uhrách, Valois ve Francii, Piastovský v Polsku, Plantagenetský v Anglii... nerozšířily ani tak domácí svou moc, jako Karel v posledních letech své vlády, přivtěliv k Čechám s Moravou a Slezskem obě Lužice, horní Falc a markrabství Braniborské.

A Karel, stoje v čele veliké říše, kterou sám zbudoval a udržoval, rozvinul záhy vysoké své vlohy, ukázal své snahy ve světle nejskvělejším. V něm stojí v čele státu první moderní panovník: přítel věd a umění, které pěstuje s mezinárodní šetrností a nepodjatostí, pojí se v něm se státníkem, který dovede z nejtěžších okolností nejvíce vytěžiti. Člověk moderní, který rozuměl dějinám své doby a viděl jasně, že koruna římského císařství jest již jen pouhé pozlátko a prázdný zvuk, dovedl přece užiti ještě všech jejích imponderabilií ve prospěch svůj, říše české a veškeré Evropy. Jemu — chladnému politiku — nesešlo na tom, že dědic Caesarů byl v Italii bezmocný, takřka v opovržení; jemu nevadilo, že přijav 5. dubna 1355 korunu Karlovu v Římě, musil se podvoliti k neslušným výminkám, jichž by byl nějaký rytířský člen rodu Hohenstaufů nikdy nepřijal. V Evropě ostatní přec kolem jeho hlavy zářil lesk koruny císařské a pluky české vtrhly s ním přece — naposled — do Říma, do síní Lateránu. A jako k této koruně císařské již 5. ledna 1355 přijal železnou korunu Lombardskou, tak dovedl vložiti později (4. června 1365) na hlavu svou i třetí korunu závislou, korunu království Arelatského. Lesk těchto korun, které ozdobily jeho skráně před celou Evropou, valně zvyšoval záři koruny Svatováclavské, třebas nikterak neoslepoval očí Karlových. Ale doba jeho chtěla ještě takové pozlátko — vždyť v jeho letech právě Cola di Rienzo provedl v Římě neslýchanou frašku masopustní s tribunatem světovým — a Karel se postaral, aby tento stín moci císařské byl opřen o důkladnou a pevnou moc domácí. V Čechách skonsolidoval takový stát, zde zcentralisoval správu, upevnil moc královskou, spořádal finance, zajistil obchod a dopravu, zakládal školy, podporoval řemesla a hospodářství.

V Němcích zlatou bullou uspořádal poměry státní, ustanovil moc suveréna nad ostatními kurfirsty, moc kurfirstů zase nad ostatními knížaty, zřídil právní poměry i v Čechách i vNěmecku, hleděl místo libovůle panské upevniti pevný předpis zákonní,zjednodušil značně právní zřízení, odklidil souboje a boží soudy, místo zpupné

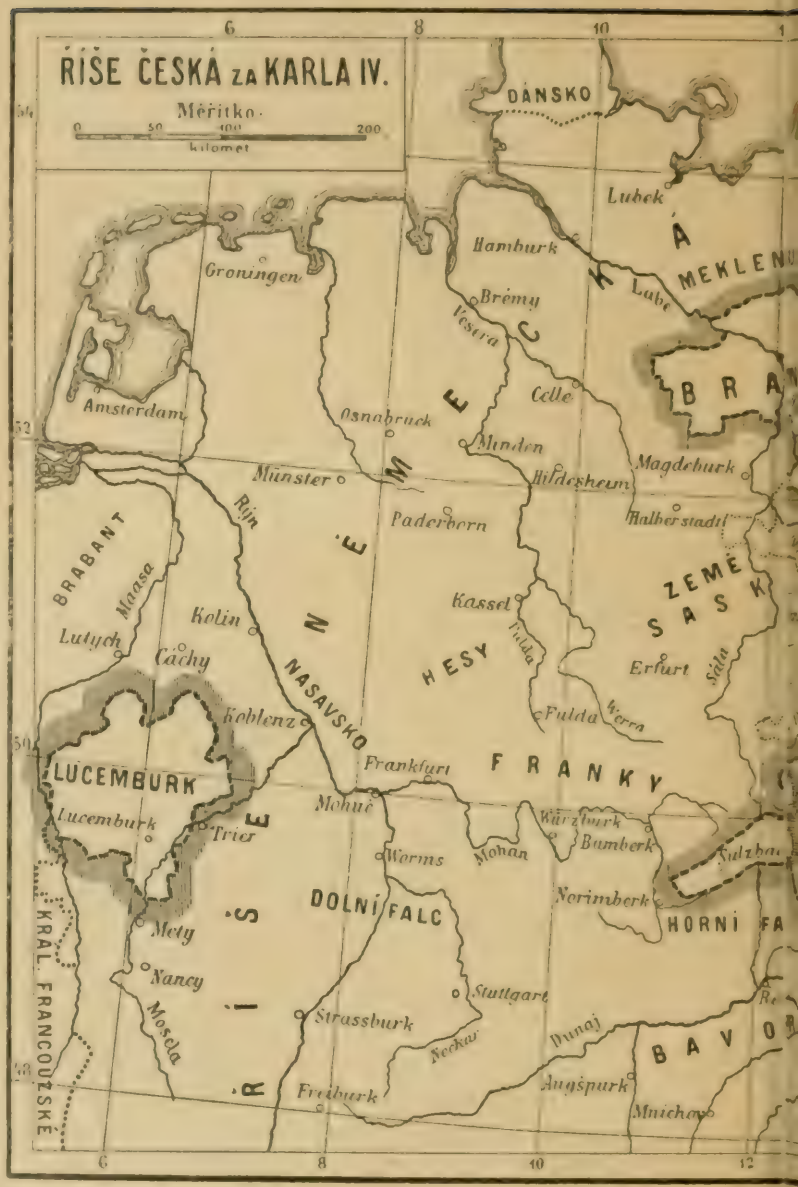

šlechty dosazoval vzdělané úřednictvo, jedním slovem místo poloviční anarchie zaváděl moudrou organisaci.

Karlovi tanul na mysli moderní stát a podle hesla v úvodě Maiestatis Carolinae (které panstvo nedalo v život vstoupiti) snažil se »minulé opraviti, přítomné dobře spořádati«. Jsa střízlivý a chladný, opatrný a vytrvalý, znalec

světa i lidí, uměje si vážiti skutečných poměrů a neobětuje dosažitelné touženému dovedl stvořiti říši, která od bran Norimberských sahala až na pobřeží Baltu a která do své sféry zájmů potáhla celé severní Německo. Mezi drobící se západní polovicí Říše a mezi mladým i novým státem polsko-litevským zvedalo se panství Karlovo jako krystallisační bod, na nějž mohly se časem usaditi všechny prvky okolní. To bylo arci možno jen na základě vyššího stupně, lepší kvality těchto zemí ústředních, na základě jejich neodvislosti kulturní, hospodářské, vojenské i geografické — jen na tom základě bylo možno vzbudovati velmoc středoevropskou, která by na sebe potáhla — aspoň prostředně — všechny říše okolní, celou Evropu, možná-li, a vítězně potom dokončila podmanění zbývajících ještě států ‚pohanských' — Arabů ve Španělsku, Turků na Balkáně, Tatarů v Rusku a Čudů na dalném severu!

Tento čarovný sen o světové velmoci lucemburské Karel hleděl pomalu realisovati. První k tomu podmínku provedl dokonale: domácí moc rodinná, jádro říše, koruna Česká, byla vskutku nejdokonalejší stát tehdejší Evropy. Provedl k tomu i další kroky — neodvislost církevní zjednal jí zřízením arcibiskupství r. 1343, k němuž vedle domácích biskupství patřilo i biskupství Míšeňské, Bamberské a Řezenské (církevní odvislost těchto biskupství ještě za Karla byla doplněna z veliké části také odvislostí politickou) a jehož první správce Arnošt z Pardubic vynikal nejen vzorným životem křesťanským, nýbrž i vysokou učeností a vzácným porozuměním plánům velikého císaře. Zjednal dále svým milým Čechám neodvislost kulturní — založením university. Jsa sám chovanec pařížské scholastiky, přítel Petrarkův, příznivec Sassoferrata, ctitel filosofie jako práva, znatel kanonů i mediciny, zakládal university v hojnosti: Arezzo, Pavia, Orange, Ženeva a Lucca měly od něho zakládací listiny, ale žádná nemohla se rovnati významem Praze a čtyři její národy označovaly viditelně, kam asi směřují úmysly Karlovy; Karel jistě jen pro začátek se spokojoval kulturní odvislostí

Polska, Meklenburska, Vestfálska, Bavor, Sas, Frank atd. Neodvislost hospodářskou Karel zjednával moudrou ochranou obchodu i průmyslu, povoláváním cizích umělců i techniků do svých Čech, úpravou řek a silnic, obchodními smlouvami s Krakovem a Lubekem, Frankfurtem a Norimberkem, Hamburkem a Benátkami, zakládáním továren, přenesením výroby hedvábí, založením lázní, zakládáním měst a hojnými privilejemi císařskými i královskými. I vojensky byly Čechy silné a mocné; hradby měst za něho byly obnovovány, na skalách vyrůstaly pevné hrady — ze všech nejpevnější Karlštejn, grandiosní schránka korunních klenotů, smlouvy na výboj i odboj se sousedními knížaty zabezpečovaly říši od náhlého útoku — nejlépe však ji chránily plné pokladny královské, ze kterých Karel snadno mohl na příklad papeže založiti 50.000 dukáty. Konečně i geograficky dovedl Karel svou říši usjednotiti. Sice v Braniborsku nepodařilo se mu spojiti Kolín s Berlínem v jedno, jak se to poštěstilo Hohenzollerům později, také Lužice nedovedl ještě sjednotiti; ale ve Falci a Voigtlandu pozdvihl Cheb na veliké město říšské, ve Slezsku zjednal Vratislavi onu nesmírnou praeponderanci — a nade všechny arci vyvýšil Prahu. Z malého města malých králů, kteří gravitovali za hranice Čech, učinil sídlo říšské vlády, ztrojnásobil založením Nového města jeho rozměry i obyvatelstvo, spojil organicky s oběma hrady — Hradčany i Vyšehradem, ozdobil nádhernými chrámy i velkolepými budovami veřejnými, spojil oba břehy Vltavy mostem nevídané velikosti, nadal privilejemi a přiřadil najednou k Paříži a Avignonu, oběma sluncím tehdejší civilisace západní. Pro Čechy byla Praha příliš veliká a mocná: Karel chystal ji za hlavní město celé nebo aspoň střední Evropy. Praha měla převzíti dědictví Říma.

A krok za krokem tak pracoval Karel o stělesnění svých snů; koruna císařská dodávala jim zákonnosti, země české potřebného důrazu. Politika Karlova zjednala Čechám »zlatý věk«, jemu čestného příjmení »Otce vlasti«; dědičné smlouvy

s rodem Habsburským a Anjouským slibovaly v nejbližší době ztrojnásobení dosavadní říše Lucemburské — skvělá přítomnost slibovala ještě skvělejší budoucnost.

A když tak Karel s oken hradu pohlížel na horečnou činnost u svých nohou v pražském mraveništi, když se díval na pnoucí se báně Karlova, rostoucí oblouky Emaus, vystupující pilíře nového mostu, nekonečné řady vozu vjíždějících do bran pražských se zbožím indickým a arabským, když patřil na nesčetné zástupy dělnictva, černě oděné mistry a kněží, zlatem a stříbrem zářící panstvo domácí a knížata říšská, jak tlačí se u bran hradu královského, zda byl by mohl pomysliti, že tyto všechny veliké začátky nezdární jeho synové ztroskotají, že veliké jeho sny po pul tisíciletí jiným směrem, na bojištích českých a francouzských, vykoná Otto von Bismarck, potomek onoho Clausa von Bismarck, jenž Karlovi tolik se stavěl na odpor v marce Braniborské, že tento pravnuk Bismarcku vykoná to ve službách Hohenzolleru, toho rodu, jejž teprve nedávno (1363) sám povýšil mezi knížata říšská a jenž teprve od Zikmunda, nezdárného jeho syna, vymění purkrabství norimberské za marku braniborskou na koncilu kostnickém? Mohl Karel tušiti, že tento švábský rod v století XVIII. dobude k této bývalé zemi české skoro celého Slezska s částí Čech, v XIX. největší části obou Lužic — že na prahu XX. století větší polovice říše Lucemburské bude částí panství Hohenzolleru a že tento rod bude v držení skoro všeho toho, co Karel k Čechám za své vlády připojil?

KAPITOLA II.

Rodiště Husovo.

A v této krásné a veliké době Karlově, v těch požehnaných letech vlády »Otce vlasti«, »ochránce vdov«, »rozmnožitele církve« (jak jej později Hus sám nazývá), rostl v Čechách i stav měšťanský, oddychoval lid selský, jevil se blahobyt na všech stranách a v každém ohledu. První mohutněla arci Praha, jejímiž ulicemi hemžily se davy kupců, pobíhaly tisíce studentů, projížděla nádherná poselství francouzská, anglická, uherská, saská, bavorská, rakouská, polská, litevská, srbská, vlašská ... ale mohutněla i města venkovská, bohatl venkov, rostly vesnice, města, hrady.

Tak zvedal se i český jih, tak dlouho tištěný různými domácími boji, na němž tížila mocná ruka Rožmberků. Roku 1341 vznikl tam na hranicích zemských, blíže »zlaté stezky«, nedaleko šumavských hvozdů, ve stínu vysokého Boubína pevný hrad Hus, na němž se usadili páni z Janovic. A ve druhé polovici XIV. stol. náleželo k němu již 23 vesnic podle říčky Blanice, nad níž strměl k oblakům. Nejdál na sever, ještě na Blanici,

v údolí mezi lesnatými vrchy Husincem a Vráží rozkládala se poslední vesnice hradní, dle vrchu nazvaná HUSINEC. V dalším běhu let vzrostla a sloučila se s hradní vesničkou nová řada domků a Husinec vyrostl na městečko.

Městečko HUSINEC mělo polohu výbornou; rozbíhajíc se s návrší k říčce bylo vítaným odpočinkem poutníkům z Vlachova Březí do Prachatic nebo z Vimperka do Netolic, mohlo těžiti z niv, jimiž na východní straně Blanice protéká, mohlo těžiti i z vln Blanice, jílujíc neb ryžujíc z ní písek zlatonosný. A snadný výdělek nabízel se vesničanům v nedalekých Prachaticích, městě bohatém, mocném i velikém. Nátisků panských také mnoho nesnášelo; i ta polovice, která patřila k Husi, vzdálené odtud tři hodiny cesty, již v letech šedesátých osamostatněla, když po panstvu Janovickém hrad připadl králi — purkrabím královským byl na Husi na sklonku XIV. století známý válečník Mikuláš z Husi.

Když dnes scházíme od malého kostelíčka Husineckého po Vimperské silnici, směrem ku Vráži a paralelně s Blanicí, uvidíme skoro na konci městečka v pravo malé stavení, před nímž se mimoděk zastavíme. Deska pamětní s podobiznou Husovou hlásá nám, že zde se narodil Jan, jenž rovnal cesty Pánu, mučeník kostnický, vudce národa, světec Čechů. Malý domek — zadní jeho část, dvorek s novověkým stavením pěkným, ale jednoduchým, proměněn jest v modlitebnu evangelickou — vzezření novějšího nyní ukazuje dvojí díl: severní jeho část, k městu směřující, v pravo od vchodu jest vlastní kdysi příbytek Husův. Z průjezdu na pravo jest nízký výstupek zděný, po němž vede několik stupňů dřevěných k »světničce Husově«. Jest to malá, nízká komurka s oknem do ulice, ve zvýšeném přízemku; vcházíme do ní úzkými dveřmi s prastarým zámkem, jež se ještě z vnitřku zavírají dřevěnou petlicí. Strop dřevěný a šlimeny nese malý železný kroužek, stará dřevěná podlaha jest téměř celá proniklá červotočem. V pravo od vchodu vidíme malou almárku, od zbožných hostí značně pořezanou, do níž

RODNÝ DOMEK HUSŮV V HUSINCI PŘED POŽÁREM.

prý Hus uschovával knihy (tradice arci nesprávná), v levo vchází se jinými dveřmi do vedlejší komory; vedle těchto je starý zděný krb. Jediný nábytek jest novověký stůl, na němž leží pamětní kniha, na stěnách pak rozvěšeny jsou věnce deputací a několik obrazů, k Husovi a Husinci se vztahujících.

Husův domek několikrát vyhořel — podle pověsti hořelo vždy v Husinci, když některý rodák byl svěcen za kněze — za paměti posledních století celkem pětkrát; ale vždy vyhořela pouze jižní část, dolejší; světnička Husova zůstala ušetřena. Ta jižní část má také novější vzezření: je to krám s příbytkem trojoknovým, k němuž vede několik kamenných stupňů (tyto jsou ze starého pažení vrat). Také střecha celého domu — tašková — je nová a rovněž nové je vzezření zadní části domu. Starý dvůr se stodolou je pěkně vydlážděn, stodola proměněna 1893 v pěknou modlitebnu evangelickou; zahrádka za ní je pěkně upravena a zřízeny v ní nákladem zámořských obcí českých pěkné lavičky.

Není pochyby, že ani nynější podoba domku, vlastně jeho části starší, není původní; že když kolem r. 1370 v nedávno založeném Husinci Hus se zrodil, že byl asi celý domek dřevěný, nízoučký, bez velikého okna nynějšího: že teprve v dobách pozdějších byl přestavěn, ale že vždycky místo zůstalo známo. Pobožný lid XVI.—XVII. věku řezal z něho třísky, prý proti bolení zubů, a od r. 1634 známe řadu jeho majitelů bez přerušení. První (1634—1662) ten majitel, dle něhož se i dům nazývá, slul »Nána«, poslední (od r. 1831) Jileček. Roku 1883 koupil přední část domu — na níž 6. září 1869 k 500leté památce narození Husova odhaleno slavnostně jeho poprsí — spolek »Svatobor« za sbírky v národě konané a odevzdal ji »Sokolu« pražskému, v jehož správě jest až podnes.

Den a rok narození Husova nejsou nám známy; za starších dob byl přijímán obecně 6. červenec roku 1373, od dob Pelclových přijímá se 6. červenec r. 1369. Toto poslední datum zvláště autoritou Palackého a Tomka nabylo váhy, ač se nezakládá nežli na svědectví Kodicillově, velmi pozdním (z r. 1590) i nejistém.

Možno určiti jen přibližně meze časové, mezi něž s určitostí můžeme narození Husovo položiti. R. 1414 praví o sobě Hus, že není ještě padesátiletý; dle toho nelze rok narození posunouti před 1364. Poněvadž však již r. 1393 byl bakalářem a můžeme bezpečně za to míti, že byl aspoň 16letý, dostaneme druhou hranici, rok po kterém se nenarodil, 1376. Do této mezery časové 1364—1376 však padají obě data dosavadní (o dni 6. července nemůžeme vůbec mluviti) a zbývá ještě rozhodnouti, zdali jest pravděpodobnější rok 1369 či 1373.

K tomu může do jisté míry pomoci srovnání s Pálčem. Že oba byli kollegové, je věc jistá; a také skoro jisto jest, že Hus pokládal Pálče za staršího. Páleč také akademických hodností dostoupil dříve než Hus (o sedm let dříve byl bakalářem, o pět let dříve mistrem, o dvě leta dříve děkanem atd.) — zdá se tedy, že byl i věkem starší. Poněvadž pak Páleč 1422 jako

HUSŮV RODNÝ DOMEK V HUSINCI. (Nynější stav.)

svědek před papežským legatem vyznal, že je padesátiletý i narodil se nejdříve r. *1371*, podobá se spíše rok *1373*. Dále víme, že r. 1401 byl Hus vysvěcen za kněze; poněvadž kanony církevní (od koncilu Viennského z 1311) předpisovaly stáří 25 let, můžeme dobu narození položiti na r. 1376 nebo něco dříve. Hus sám vzpomíná, že jako žáček v mládí »měl mysl, abych byl brzo knězem, abych tak měl dobré bydlo a rúcho a byl lidem vzácen«; dle toho by se zdálo, že se dal vysvětiti hned, jak došel věku kanonického — pak by narození připadalo asi na rok 1375, což by se shodovalo asi s poměrným věkem Pálčovým i se stářím, v jakém došel bakalářství (byl by býval 18letý). Dle toho pravděpodobnější by bylo starší podání o narození r. 1373. Bezpečného však nelze říci nic; s jistotou můžeme říci jen, že Hus se narodil mezi r. 1364—1376, snad r. 1373 nebo 1375.

A taktéž málo víme o jeho prvním mládí. Rodiče jeho byli asi stavu selského, otec jmenoval se Michal a — zdá se — zemřel dříve, než malý Jan dorostl. Kromě jmen křestních a po otci nebylo tehdy zvykem dávati si jiná; Hus jmenoval se tedy v mládí jen Jan Michalův. Vychování synka zůstalo péči matky — a tato pobožná žena učila děcko modliti se, vodila je do školy, a malý Jan přilnul k matce láskou, jež mu zůstala až do let nejpozdějších. Měl bratra; měl-li i sestry, nelze dnes povědĕti na jisto, ač se to podobá pravdě.

Okolí Husince ještě je plno památek na mládí a pozdější věk Janův. Na západ, asi dvě hodiny přes vrchy a lesy, u vesničky Chlistova (Kliftau) podnes ukazují lípu, pod kterou prý Hus kázal; na Libínu, vrchu nedaleko Husince, ukazují v tváři jistého světce patrnou podobu Husovu; na levém břehu Blanice, asi čtvrt hodiny od Husince jižně, v záhybu řeky ukazují stopy letohrádku prý kdysi Mikuláše z Husi. Není arci pochybnosti, že Hus své okolí dobře znal; že asi často vystoupil na lesnatou Vráž nad Husincem, kde jest nyní jehlancový památník korunního prince Rudolfa, že asi také vy-

stoupil nad Prachaticemi na vysoký Libichov, kde nyní strmí rozhledna korunního prince Rudolfa a že odtud pohlížel na devět zemí, jež dle podání se tu spatřovaly (Čechy, Morava, Rakousy, biskupství Pasovské, hrabství Šaumberské, vévodství Bavorské, Falc, Leuchtenbersko a Ortenbursko), že pobíhal po lesích, zde roztroušených nyní a kdysi se Šumavou v jedno spojených ... Nejčastěji arci chodíval asi tou stezkou luční a pak lesní pěšinou do Prachatic — posud se na ní ukazuje skála »u Husa«. A tam v těch jižních Čechách, v kraji pracheňském, kde stýkali se oba národové, od věku nepřátelští, tam na hranicích samých vssál již Hus první své uvědomění národní, tam přirostl k národu svému se vší teplotou slovanského srdce, jak praví Bilbasov. Sice ještě hluboko do hvozdů šumavských sahala tehdy česká národnost, hloub nežli nyní, ale zase naopak, Němci byli dále — porůznu — v kraji osedlí, nežli lze dnes viděti. Husinec, v samé

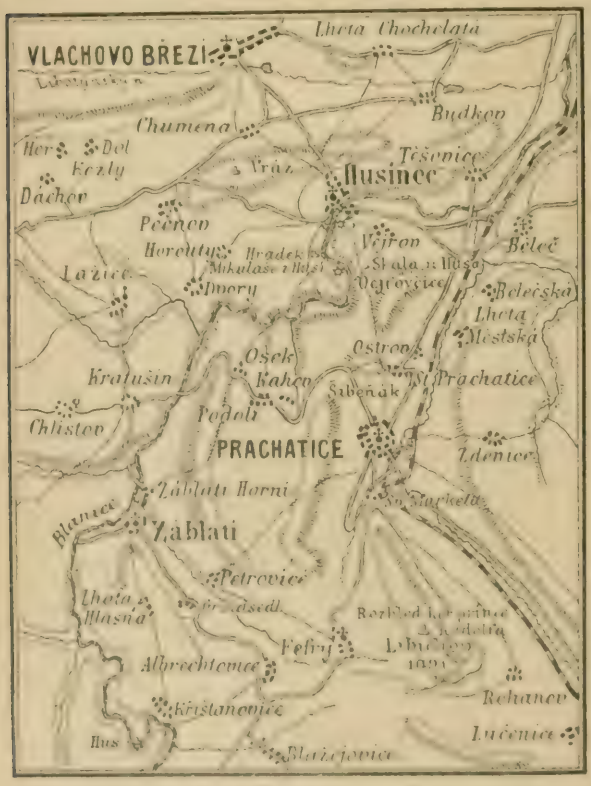

MAPKA OKOLÍ HUSINCE.

VNITŘEK SVĚTNIČKY V HUSOVĚ RODNÉM DOMKU V HUSINCI.
(Die fotografie A. Wildta v Čes. Budějovicích.)

blízkosti Prachatic (za malou hodinku přes vrchy Vejrovčici a Šibeňák tam možno doraziti), měl v tomto bohatém městě přímé styky s Němectvem z Bavor, Pasovska, Rakous, Leuchtenberska, Falce... a jak se jmenovala ta různá hrabství, knížectví, vévodství, biskupství a arcibiskupství na jižních a západních českých hranicích, Husinčané za tichých letních večerů mohli až domů slýchati zvonek Prachatický, jenž dával soumarům znamení výstražné — jakýsi maják zvukový — a poněvadž bohatí měšťáci jistě s pýchou a zpupností shlíželi na české sedláčky, majíce oporu ve vrchnosti své kněžské i vládě královské, která dosud vše ještě řídila a vedla německy a latinsky, pronikalo jistě mezi oběma národy ono ‚zakořenělé zášti', o němž mluví Ludolf von Sagan, historik války husitské, a Prachatičané jistě, jak to Kosmas kdysi napsal, ‚v naduté pýše měli v opovržení Slovany a jejich jazyk'. Bohatství, které zatvrzuje mysli, bylo v Prachaticích nesmírné: kdežto sedlák český musil bývati spokojen, vydělal-li ročně 4—5 kop, denně sotva 10—12 peněz malých, mívalo město samo důchodů ročních skoro 100.000 kop grošů — podle našich peněz asi půl osma millionu korun.

Pokud se týče srovnání peněz tehdejších s nynějšími, jest pamatovati, že byla tehdy měna zlatá i stříbrná. Jednotkou zlatou byl *dukát* (nazývaný *dukát* dle vévodství apulského nebo *zekýn* dle města Zecca nebo *florin* dle města Florencie — vesměs míst, kde byl nejdříve v XIII.—XIV. stol. ražen), česky zvaný obyčejně *zlatý*. Tento »*zlatý*« staročeský, s českým štítem na rubu, měl asi takovou váhu ($3^1/_2$ gramu) a jakost (zlato bylo $23^2/_3$ karatu — t. j. skoro ryzí) jako dukát nynější (jemu se také podstatně rovnal zlatý »*uherský*«, jenž nazýván i ‚červený zlatý'), měl by tedy nyní asi cenu 11 K a 30 h.

Vedle »*zlatých*«, jichž ráz se neměnil, byl obyčejná mince *groš*. *Groš* »český« nebo »pražský« byl stříbrný (původně z ryzího stříbra, pak již skoro z $^1/_3$ mědi) a obyčejná summa jich — 60 — byla *kopa* (pražská nebo česká). Podle *kop* počítaly se sumy vyšší; nižší jednotka byl *denár* nebo *peníz* (malý) čili

halíř. Těchto šlo na groš *dvanáct*. Jeden čas bývaly *peníze* větší a mívaly po 2 *halířích* nebo *vídeňských*, tak že těchto *haléřů* šlo na groš 14. Obyčejně však na *groš* šlo dvanáct *malých penízů* nebo *haléřů* (jméno *halíř* dle toho, že raženy nejprve v Halle).

Leč *kopy a groše* neměly té stálosti, jako měly *zlaté*. Mince česká od dob Václava II., jenž poprve r. 1300 dal groše raziti, stále se horšila; na hřivnu stříbra, z níž původně raženo 60 grošů, bylo záhy potřebí 70, 80, 90, ano i 100 grošů a kolem r. 1400 cena peněz stříbrných značně kolísá. Ti, kdo měli za starších dob vyměřeny úroky v kopách a groších, tratili polovici i více svých příjmů. Lze to poznati i z poměru mezi „zlatým“ a *grošem*.

Kolem r. 1370 bylo možno dostati „*zlatý*“ i za 15 grošů; byla tedy kopa grošu za čtyři zlaté. Koncem čtrnáctého století bylo však již nutno dáti za zlatý 20 grošů a na počátku století XV., v době kleslosti mince, bylo nutno dáti i 25—30 grošů, *zlatý* rovná se asi *půl kopě*. Měla tedy kopa česká v těchto dobách nominelní cenu asi 22—25 korun.

Vedle kop českých užíváno také na severu kop míšeňských; tato byla polovice kopy české a rovnala se asi cenou dukátu.

Bylo by však nesprávno, domnívati se, že na př. *zlatý* staročeský, v nynější ceně asi 11 korun, platil skutečně jen tolik v době tehdejší. Kupní síla peněz, ačkoli v Praze se tehdy žilo poměrně dosti draho, byla značně větší. Jakýsi asi názor může podati určení universitní, jímž bylo určeno, že má býti poplatku a tax sproštěn student, jenž nemá více důchodu ročních nežli 12 zlatých, kdežto ti, kteří mají 12 až 24 zl., mohou, ale nemusí býti osvobozováni. Universita pokládala tedy 12 zl. (= asi 140 K) za existenční minimum akademika. Dnes táž universita pokládá za takové minimum důchod 600 K, to jest nejméně čtyřnásob více.

Dle toho můžeme asi zhruba odhadnouti později některé důchody Husovy: měl-li roční nadání kaple betlemské 20 kop, bylo to asi 40 zl. = asi 440 korun a rovnalo se našim příjmům asi 1800 korun, při čemž arci byt byl darmo. Tyto příjmy činily — podle různých známek — asi třetinu všech Husových důchodů, tak že můžeme v době kazatelské roční jeho příjmy páčiti na 6000 korun, k čemuž byt, knihy a oděv s potravinami (z části) jsou poskytovány zadarmo.

KAPITOLA III.

Škola prachatická.

Na cestě z Husince do Prachatic, na lučinách podél Blanice, dříve než vstoupíš do lesa, kterým stoupá potom pěšina do Prachatic přes Vejrovčici, přijdeš v levo k výběžku skály u samého jezu mlýna Sebelova, který obecná tradice nazývá »skalou Husovou« nebo »u Husa«. Dle pověsti prý mladý žák Jan, když tudy se ubíral ze školy prachatické domů, na tom místě odpočíval, a — podle legendy — otiskla prý se hlava jeho do skály. Až do nedávna byl otisk velmi patrný, ale nějaký nepozorný ctitel Husův, utloukaje si na památku kámen, celou podobu zkazil.

Celá ta holá skála — nyní již černá kouřem z ohňů, jež tu pálívala stráž při plavbě dříví po Blanici — z dálí asi 300 kroků od jihovýchodu poskytuje ještě jinou zajímavost. S vrchu má totiž podobu ženského obličeje — dle pověsti prý to matka

Husova — a celý oblouk skalní představuje tvář vousatou — dle pověsti prý to podoba Husova. A legenda — arci značně pozdní — přibájila sem také spojení obou. Kdysi prý Hus, vraceje se ze školy domů a odpočívaje u skály zmíněné, byl překvapen náhlou bouří. Hrom bil a matka strachujíc se oň, vyšla mu vstříc. Zastala ho zrovna u skály, když blesk udeřil do blízkého jalovcového keře a tento se vzňal jasným plamenem. Vybízela prý syna, zamyšleně naň pohlížejícího, k návratu domů a tu prý mladý Jan ukázal na hořící keř a řekl: »Vidíš, tak jak tento keř, i já ohněm sejdu se světa.«

Jak mohutným dojmem působily asi na malého synáčka Michalova veliké a mocné Prachatice, když do nich chodil s milou matičkou! Jak asi žasl nad bohatstvím, které se vozilo po »zlaté stezce« nesčetnými soumary po dlouhé a obtížné pouti z Pasovska přes České Trúby a Volary! Jak často asi vídal hradské panstvo na bujných ořích ze severního Helfenburka, z jižní Husi nebo Kunžvartu projížděti se klikatými a nerovnými ulicemi jihočeského Norimberka! Jak silně asi působil na něho velkolepý dóm prachatický, jeho mohutné gotické pilíře, massivní dvéře, na nichž dnes ještě okazují stopy toporů Žižkových, krásná hvězdovitá klenba v lodích chrámových (v hlavní lodi hvězdy 8hranné, v poboční 6hranné), fresky a malby nástěnné, hojnost kněžstva, velebné zpěvy církevní! S jakou úctou pohlížel asi na vyšehradské kanovníky, vrchnost prachatickou, v jejichž čele stál tehdy probošt Jan Soběslav, princ z krve královské, později biskup Litomyšlský, na konec patriarcha Akvilejský!

V tomto živém ruchu mocného a bohatého města, které celkem národností obyvatelstva i zájmy obchodními gravitovalo za hranice, jehož spojení s církevním panstvím Pasovským i podřízení pod kollegium vyšehradské rovněž nepřispívalo k uvědomění národnímu (mezi kanovníky vyšehradskými tou dobou se jmenují Ulrich ze Zlutic, Olbram, Karl Bonz, Friedrich von Wertheim a j.), v tomto horečném žilobití celého měst-

ského života ztrácely domácí české události i světové děje pravý význam. Nesmírný dojem smrti Karla IV. (29. listopadu 1378), hrozná podívaná na dvojici papežskou (20. září t. r. zvolen ve Fondi protipapež Kliment VII.) — obě tyto světodějné události v obchodním shonu prachatickém za nějaký den byly již asi zapomenuty a odbyty; vražedné boje mezi Angličany a Francouzi, útoky Aragonie a Kastilie na poslední zbytky Maurů ve Španělsku, zoufalý odpor Srbů a Bulharů proti sveřepým Turkům... to vše dálo se příliš daleko, vlny těchto velikých dějů nezasahovaly do šumavských Prachatic. Ani pozdější o něco smrt Ludvíka Uherského a Polského, která sloučila Uhry s říší Lucemburskou v osobě Zikmundově a Polsko s Litvou v osobě Vladislava-Jagella, nezanechala trvalého vzrušení — obchod prachatický bral se klidnými kolejemi. A nejméně již rozechvěla Prachatické zpráva, že tam kdesi za mořem, v Londýně 1382 synoda zavrhla artikule jakéhosi faráře v Lutterworthu nebo že tento farář Jan, zvaný obyčejně dle rodiště Wycleffe, 31. prosince 1384 tam v tom Lutterworthu zemřel...

A ještě méně arci účinkovaly všechny tyto děje světové na malého Jana, který tou dobou asi chodil do prachatické školy. Podnes vedle domu ukazuje se šedý, starožitný, jednopatrový domek, dle tradice »Husova škola«. Veliká klenutá učebna je nyní rozdělena na dvě komůrky, kolem nízkého okna vine se břečtan — zde asi Hus v prachu u nohou učitelových osvojoval si základní vědomosti. Legendy ukazují dále v ulici i dům, kde prý bydlil, pamatují se, že spolu s ním chodil do školy i Jan Žižka a Křišťan z Prachatic, jiné dokonce vědí bezpečně, že dříve byl vychováván v klášteře od mnichů a na jejich radu dán do Prachatic, že ho na studiích podporoval jeho prý pán Mikuláš z Husi — nevadí jim ovšem, že Křištan tou dobou studoval v Praze na bakaláře, že tu v okolí nebylo kláštera, Mikuláši že Hus nenáležela atd.

Ve škole prachatické — město tak obchodní mělo jistě i tou dobou školství dobře zřízené — Hus učil se předmětům

CELKOVÝ POHLED NA HUSINEC.
(Dle fotografie A. Wildta v Čes. Budějovicích.)

tak zvaného *trivia*. Názvy jejich — arci zvučnější, než co vlastně znamenaly — byly grammatika, rhetorika a dialektika, k tomu v Prachaticích jistě ještě z *quadrivia* přistupovala mathematika a astronomie. Dnes arci si představujeme pod těmi názvy vědy veliké a těžké, ale tehdy rozuměl se po případě astronomií kalendář a mathematikou sečítání. Základem všeho ostatního, když žáček (nebo »školník«) naučil se slabikáři, byla *latina*. K této vedl přístup nejprve *grammatikou*. Byla to na nejnižších stupních grammatička malinká, tak zvaný „*malý Donát*“, výtah z větší mluvnice Aelia DONATA, latinského grammatika IV. stol. po Kr. Po malém Donatovi na vyšším stupni Donat větší (Ars maior), dále knihy PRISCIANOVY (učence VI. století); tyto knihy — bylo jich 18, jednaly o tvarosloví a skladbě — dělily se na tři díly: Priscianus »minor«, »maior« a »de barbarismo«. Z Priscisana i z Donata byl v užívání obyčejně jen veršovaný výtah, který kolem r. 1200 pod názvem „*Doctrinale*“ učinil v Paříži františkán, jmenem ALEXANDER DE VILLA DEI. Toto „*doctrinale*“ bylo složeno v hexametrech t. zv. leoninských (podle básníka Leonia z XII. stol.), rýmujících se uvnitř i na konci, dělilo se na tři části a bylo hlavním základem veškerého učení latinského.

Ke cviku v latině užíváno jako nyní čítanek některých lehčích a praktických knížek: byla to disticha *Katonova* (Dionysius *Cato*, domnělý jich skladatel, kladen do 3.—4. stol. po Kr.), v nichž zároveň žáci učili se prakticky morálce a etiketě, nebo *summa recreatorum*, sbírka všelikých popěvkův a anekdot, či *fagifacetus*, naučení, jak se chovati při jídle — nejobyčejněji *fabule Aesopovy*, jejichž různá zpracování udržela se ve školách až do věku sedmnáctého. A tak jako jsou podnes oblíbeny *výbory* a *anthologie*, tak i tehdy sbírku lehčích těch kousků obsahovala v sobě knížka „*Florista*“ nebo „*Flores*“.

Grammatika latinská na nejvyšším stupni docházela doplňku veršovaným »graecismem« *Eberharda de Bethune* (z XII. stol.), celkem však více neobsahovala nežli asi nynější první

tři třídy gymnasijní, ačkoli že vedla k většímu cviku a naučila žáky — někdy trochu krozně, ale přece — latinsky mluviti. Grammatice české a německé se neučilo; byly sice již tehdy také pomůcky česko-latinské (slovník Bohemář a jeho dialogy) ale v Prachaticích stačila jistě latina sama.

V *dialektice*, které se učilo hlavně v nejvyšších třídách, Hus přičinil se prvním základům logiky; byly to jen výklady o definici a soudech, pojmech a úsudcích — a to nejlehčí; nazývaly se „*parva logicalia*" a měly připravovati na universitu, kde se potom probíraly důkladně.

Rhetorika tehdejší byla tolik asi, co nynější poetika. Na škole partikularné, jako byla prachatická, učilo se hlavně prakticky; to jest čtením vybraných básníku a rhetorik veršovaných. Z těch byl čten *Ovid* a *Alanus* (středověký básník XII. stol.), hlavně jeho „probleumata"; z výběrů a zveršování byla oblíbena ‚*Poetria nova*' od anglického scholastika *Gotfrieda* (z XIII. stol.), pak ‚*Poetria antiqua*', ‚*Labyrinthus*' nebo ‚*Laborint*' od zmíněného shora Eberharda de Bethune, konečně rhetorika Gwidonova, díla Boethiova nebo některé jiné.

Ani v těchto případech neučila stará škola partikularná příliš mnoho; sotva bylo možno rovnati — mimo té trochu logiky — učení s V. a VI. naší třídou gymnasijní; zejména mimo *Ovida* sotva byl znám některý jiný klassik básnický přímo; co uvádí Hus z jiných, je právě z této ‚Poetria antiqua' nebo ‚nova'. Vůbec celý středověk měl touhu učení zmechanisovati, zredukovati: největší disciplíny měly nauky zveršovány do několika řádek — byly to pavědy, pseudonauky.

Někdy arci pro praxi bylo takové zveršování užitečné a potřebné. *Astronomie* středověká — představujíc si jak známo zemi povětřím a ohněm obklíčenou středem světa, kolem země kroužící posvátnou sedmičku planet, měsíc, Merkura, Venuši, slunce, Marta, Jupitera a Saturna, nad nimi osmé nebe hvězdné nejvýš byla křišťálová obloha — žádala bystré paměti a užívala výpočtu velmi komplikovaných. Pro praxi stačilo z toho ze

„SKÁLA HUSOVA“ U HUSINCE.
(Dle fotografie A. Wildta v Čes. Budějovicích.)

všeho, když rozuměl člověk kalendáři. Věc ta byla tehdy mnohem složitější a zároveň mnohem důležitější nežli nyní.

Ve středověku nepočítalo se, jako dnes, v obecném životě podle data měsíčního (1.—31. atd.), nýbrž podle stálých, zasvěcených svátků. Těchto bylo daleko více nežli nyní; v prosinci bylo na př. 12 svátků — a ostatní data určovala se podle nich: »v pátek před vigilií sv. Petra« (1415, 27. června) »v středu po sv. Janu Křtiteli« (1415, 26. června) »o vigilii 10.000 rytířů« (1415, 21. června) »v neděli po sv. Vítu« (1415, 16. června) atd. K tomu konci bylo potřebí znáti nazpamět kalendář, kolikátý den v měsíci kterého svatého připadá, a tomu učily tak zvané *Cisiojany*. Byly to rovněž hexametry, jejichž slabiky svým číslem řadovým určovaly den měsíční a svým zvukem svátek; byly již záhy české; v XIII. stol. takto zněl v nich měsíc *srpen:*

1 2 3 4 5 6. 7 8. 9 10 11. 12. 13. 14
Petr tmu. ščep. nalezen. Podjímá Laurenec oheň.

15 16 17 18 19 20 21 22. 23 24. 25. 26. 27. 28 29. 30 31.
Maria juž na nebe Dere Bartolo. Hlavu Jan oddal.

(Tu *Petr* [staročesky jednoslabičné], 1. slabika, spolu s »tmu« značí svátek »Petra v žaláři« 1. srpna; *Ščep.*, 3. slabika, spolu s »nalezen« značí 3. srpna svátek »Nalezení sv. Štěpána; dva další svátky (5. Matky boží sněžné a 6. Proměnění K. P.) jsou jako méně duležité vynechány. *Laurenec*, jako 10. slabika spolu s »podjímá oheň« značí 10. srpna umučení sv. Vavřince: *Maria*, 15. slabika, s ostatním značí 15. srpna Nanebevzetí p. Marie, podobně 24. srpna umučení sv Bartoloměje a 29. stětí sv. Jana; mezi nimi, jako méně důležitý, vynechán 26. srpna svátek sv. Rufa — měl tedy srpen 8 svátků, z nich pět jich bylo obsaženo v Cisiojanu — nyní jest jediný, Nanebevzetí P. M.). K tomuto cisiojanu, jehož znalost byla intelligentu nezbytná, musili se učiti ostatním, nyní již zastaralým, udajům kalendářovým: *zlatý počet*, značící kolikátý jest některý rok v občasí devatenáctiletém, jež určovalo zároveň, kdy připadá velikonoc a všech svátku pohyblivých, *indikce* (u nás obyčejně římská), počínající rok tehdy 25. prosincem a střídající se ve lhůtách 15letých (bylo tedy číslo 1. 15.), *epakty*, *nedělní písmě*, *sluneční kruh* atd., jak to všecko naše kalendáře ještě jako archaismus před kalendariem zaznamenávají. Kromě těchto čísel a rozdělení roku učilo se v astronomii také rozdělení téhodne a dní: církevní lišilo se totiž od občanského českého: nazýval-li Čech čtvrtek 4. den, pátek 5. den v témdni, počínaje pondělím, nazývá církev čtvrtek feria V., pátek feria VI., počínajíc neděli. Církev rovněž jmenovala — jako podnes — některé dni a neděle podle začátečních slov evangelia nebo introitu (»Laetare« »Reminiscere« »Oculi«), tomu rovněž škola učila. Konečně rozdělení dne — tehdy dělen den na 24 hodin (ne jako nyní na dvakrát dvanáct) a tyto určovány buď datem neurčitým: »v čas oběda« »o nešporech« atd. anebo přesně, při čemž začínalo se počítati

po západu slunce. Poněvadž ten se měnil, začínala první hodina česká 1. ledna ve 4 hod. odpůldne, v červnu kolem 8 hod. večer, na konec září v 6 hod. atd. Kromě toho arci ve vyšších třídách musili znáti i kalendář římský, beztoho církevní kalendář byl julianský.

Všechno toto astronomické učení bylo ovšem složité a nesnadné, ale přece nežádalo více, nežli bystré paměti a dlouhého opakování; byla to praxe, ne věda. Vědecké základy její nešly přes nejnižší třídy středních škol nynějších.

Ještě níže stála *mathematica*, o kterou asi v Prachaticích vedli zvláštní péči. Knihy zavedené nosily sice chlubná jmena »algorismus« »arismetrica« »elementa Euclidis«, »geometria« »cisometria« »perspectiva« »propositiones« »tabule de lineis« »centiloquium Ptolomei« atd., ale všecky tyto hrdé názvy zahrnují dle našeho pojímání jen tak zv. počtářství, látku nejnižších dvou tříd gymnasijních. »*Algorithmus*« byla nauka předně o psaní a vyslovování čísel a pak o základních čtyřech druzích početních, ostatní všechny názvy neznamenají mnohem více. Učili se arci i převáděti peníze cizí na domácí, hbitě počítali groši a kopami, a násobilka (»stoleček pythagorejský) byl asi vrchol tehdejší mathematiky. Pro literární potřebu učili se psáti ciframi i arabskými (těm říkali »figury latinské«) a římskými (těm říkali »figury české«); obyčejný život, kupecký a kancelářský, spokojoval se psaním čísel »na liny«. Jak asi toto počítání vypadalo, stačí zde ukázka:

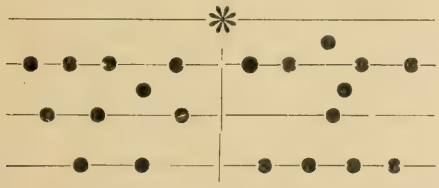

(V levo číslo 482 v řádcích shora dolů: $4 \times 100 + 50 + 3 \times 10 + 2$; v pravo jeho dvojnásobení, $964 = 500 + 4 \times 100 + 50 + 10 + 4$; tečka mezi řádky značí vždy polovici jednotky hořejší čárky).

Tomu všemu asi učil se mladý Jan Michalův v tom nízkém domě, v té klenuté jizbě, kde později scházívali se kajícníci aby se mrskali a bičovali, sedě v prachu u nohou učitelových a s namáháním i velikou prací duševní. Ačkoli látka školy partikulární prachatické celkem nerovnala se ani polovici látky nynější nižší školy střední, přec nevhodné methody, nezkušení učitelé, zastaralé knihy vyučovací, nepoměrná složitost a bohatost učiva zmáhala malého synka vesnického a asi často prachatický bakalář pomáhal nějakou ranou nebo nadávkou k snadnějšímu osvojení ‚stolečku Pythagorova', ‚cisiojanu' nebo ‚malého Donata'. Leč i tato leta došla svého konce; ukázalo se, že třeba nyní pokročiti dále a mladý Jan musil uvažovati o svých záměrech životních.

Na každého dolehne v těch dobách, kdy chlapec dorůstá v jinocha, ona otázka a ona nerozhodnost, kterou tak krásně zpodobila řecká báje o Herakleovi. I Michalův Jan, když vychodil školu prachatickou, musil se rozhodnouti. Nesmíme ovšem zapomínati, že toto rozhodnutí nebylo mu tak nesnadné, jako Herakleovi, když ho přemlouvala Ctnost s Rozkoší. Když mladý Jan pohlížel na veliké Prachatice, ne jako dnes sotva třikrát větší Husince (a ten má sotva více než 1800 obyvatel), dobře třicetkrát větší a tisíckrát bohatší nežli rodná víska, když viděl ten život a ruch, ve kterém byl jen shon po zlatě a zlatě, ve kterém vše se měřilo, kupovalo i prodávalo za peníze, když viděl, co všechno je přístupno člověku bohatému, že není nic nedostupno tomu, kdo má peněz dosti — ký div, že zmocnila se ho také žízeň zlata, touha po statcích vezdejších? Celé školní vychování tehdejší také nevedlo jinam — nevšímalo si vzdělání ducha, nečítalo velikých básníků k zušlechtění mravů, nekochalo se ve velikých řečnících, bojujících za pravdu a dobro: celá škola tehdejší hleděla jen napěchovati hlavu rozličnými vědomostmi, málo anebo nic vzdělávajícími, bezsmyslnými a banálními verši památními, cvičila paměť, bystřila třebas i vtip — ale cit pro krásu a pravdu zustal nepěstován, nebylo toho

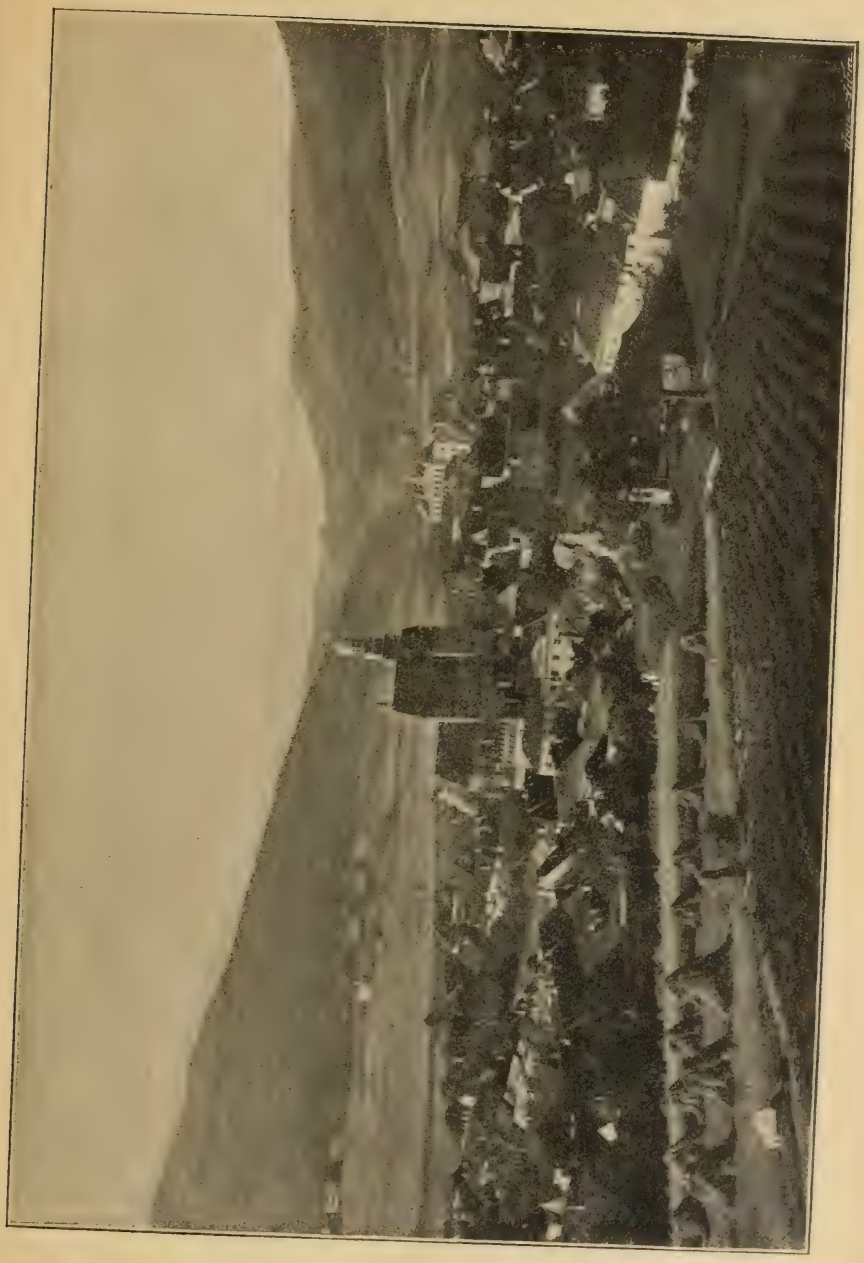

PRACHATICE.

DR. V. FLAJŠHANS, MISTR JAN HUS.

potřebí. A to, co by bylo mohlo v tomto městě cifer a peněz, žoků obilí a beček soli, sudů medu a korců žita, se stavěti proti požitkářství a materialismu, křesťanství totiž a náboženství vůbec, zejména duchovní vrchnost prachatická, kapitula vyšehradská, to vše tonulo v témž požitkářství a nevzdělání, jako ostatní svět prachatický. Náboženství utonulo tehdy již v scholastice, původní zbožní pěvci boží změnili se již v bohaté mnohoobročníky. Mnohoobročníci byli kanovníci tehdejší Friedrich Wertheim i Karl Bonc Němci jako Václav Králík a Vlastibor Češi; zdá se, že název kanovníků Jana i Oldřicha (oba sluli Prasata) neodporoval příliš jejich touhám po pokrmu i nápoji, Ludvík Kojata, jiný člen duchovní vrchnosti prachatické, užíval ‚všech darů božích' tak, jak je jmenoval Albík, pozdější probošt Vyšehradský. Dle Albíka »není nápoj, leč víno«, »není pokrm, leč maso«, »není radost, leč žena« — a Ludvík Kojata byl věru kanovník důstojný svého pozdějšího probošta. Jsa mnohoobročníkem (byl také farářem u sv. Jana v Podskalí) prodal vůbec stavivo ze své farní budovy, nechav jen místo holé; držel si i veřejný hampejs v Praze a hrál tak vášnivě v kostky, že prohrál i spodní roucho, tak že ho dvakrát honila policejní hlídka pražská v noci nahého až na Vyšehrad! Tito kanovníci nebyli zajisté — i s pozdějším proboštem Albíkem dohromady s to, aby své prachatické poddané vedli od lásky k hříšnému mamonu anebo je předcházeli dobrým příkladem. Arci valného pohoršení nedávali; Prachatičtí asi nebyli o mnoho lepší.

Leč k něčemu přece přispívala kapitula vyšehradská. Mladí žáčkové, vidouce důležitost peněz a moc zlata v rukou kupců městských, viděli nicméně, že kanovníci a probošt, jsouce vrchnost městská, mají jmění ještě větší. Že však mají nejen bohatství, nýbrž i moc, velikou a rozsáhlou, a vážnost obecnou. A že při tom nemusí se zříkati žádných rozkoší světských, naopak, že jsou zbaveni nemilých jejich následků. Knězi — porval-li se, jsa trochu vínem rozjařen — nesměla moc světská

ublížiti; dopustil-li se přestupků proti mravopočestnosti, porušil li dívku, manželku, vdovu,... nemusil se báti ani vězení ani kata: a tresty církevní byly velmi lehké; kdo si držel nevěstku, býval pokutován pěti groši (asi 5 korun). Tato nesmírná volnost a neomezené bohatství — kněz vydělával peníze snadno a lehce, neplatilo již slovo Kristovo »darmo jste vzali, darmo dejte! — činila stav kněžský pravým eldoradem; a Karel se postaral ještě za života, aby se množily a rostly fundace, kláštery i kostely, bohatě nadané. Princové z rodu královského přijímali tonsuru — Karel sám měl nižší svěcení, proboštem vyšehradským té doby byl bratranec panujícího krále... což divu tedy, že Hus zatoužil, jak později vzpomíná, »bych brzo byl knězem, abych tak měl dobré bydlo a rúcho a byl lidem vzácen«. Prostěji to pověděl jeden jeho neznámý vrstevník, jak se těší, až bude

státi v pěkném rúše zlatém
jsa knězem nebo prelátem

v kostele a sedlák stojí »jako tele«. K tomu však bylo potřebí odebrati se do Prahy.

Je zajímavo, jak z toho malého kouta jihočeského tak celá řada mužů v dobách tehdejších táhne se do Prahy na studie: z Prachatic jede tak Křišťan, později slavný mathematik, z Malenic (asi 3 hodiny vzdálených) Michal, dobrý přítel Husův, z Volyně Martinek, kazatel v Betlémě, z Chelčic konečně (asi 3 hodiny severovýchodně) známý Petr, dokonavatel později nauky Husovy. Ti všichni kolem r. 1400 spějí do Prahy, všechny tam táhne touha po kněžství — a všichni v Praze stojí potom v čele ruchu, jenž z kořene změní a zpřevrací domácí jejich nivy, vesnice i města.

A je rovněž zajímavo, že již v těchto dobách na jihu českém kryl se takový ruch, jako plamen v popelu, jenž měl mnoho příbuzného s myšlénkami, jež teprve po desítiletích měli tito rodáci jihočeští hlásati a šířiti. Již tehdy v roklích šumavských, pod stráněmi lužnickými, ve stínu hvozdů rožmber-

ských, na březích Vltavy kryli se a schovávali před stíhači úřední církve vyznavači čistého učení Kristova, stoupenci *Petra Valda*, kratčeji Valdenští. Tito »chudí lyonští«, kážící evangelium nuzným, žijící v chudobě, neznající chtíčů tělesných, volající ku pokání, zamítající odpustky i očistec, nebojující a nepřísahající, štváni neustále (r. 1184 papežem Luciem III. na koncilu veronském za kacíře prokleti) inkvisitory papežskými, časem zacházeli z nepřístupných strží Alp švýcarských, kde mívali svá sídla, do Tyrol, Rakous, Bavor i jižních Čech, věrni svému povolání, hlásat evangelium a napomínat k chudobě. Jest ovšem patrno, že nenacházeli vyznavačů v městech jako byly Prachatice, že kupci bavorští, pasovští a jihočeští nezříkali se bohatstvi a nerozdávali ho žebrákům; a jest také patrno, že tito bosí poutníci, po dvou bloudící v polích, v hrubém rouchu a bez halíře peněz potulující se v polích, hlásající návrat, sestup s vysokých sídel rytířských a křesel kanovnických, nenacházeli sluchu u těch, kteří — jako Hus — chtěli právě stoupati

„HUSOVA LÍPA“ U CHLISTOVA

výše, jejichž cílem byl zlatý ornát kněžský, pláštík kanovnický nebo berla biskupská. Jim naslouchali jen lidé utlačení a zlomení osudem, ti otroci panští, jakými byli sedláci na statcích rožmberských, ti schudlí zemani a zadlužení vladykové, krátce všichni ti vyloučení a potlačení, k jakým se obraceli první apoštolé Kristovi.

Na Jana Michalova, Křišťana z Prachatic, Michala z Malenic, Martínka z Volyně... na ty na všechny tito Valdenští nepůsobili: ani jich asi neviděli — přes to, že inkvisice papežská zrovna v těch letech je i na českém jihu štvala a pronásledovala. Cesty obojích se dělily; mladí žáci jihočeští spěli do Prahy k výšinám společnosti, spěli za ornátem kněžským a baretem mistrským — cíle Valdenských však nebyly z tohoto světa.

Pobožná legenda vypráví, jak prý matička mladého Jana vyprovázela do Prahy. Chudá, jak byla, nesla prý mistru školnímu nějakou výslužku — napekla prý koláčů i husu vykrmila. Ale cestou do města jí husa utekla a tak prý neměla kromě venkovských koláčů leč slzy a prosby, aby svého milého Jana doporučila školním učitelům. Vyprávění to jest ovšem pozdní, ale že milující matka drahého syna do dalné Prahy vyprovázela aspoň na kus cesty, a že mu i koláčů napekla — to asi legenda dosti správně uhodla.

II.

V PRAZE.

(R. 1389—1412.)

„KDO VĚDOMOSTÍ PŘIDÁVÁ, PŘIDÁVÁ PRÁCE.“
HUS.

KAPITOLA I.

STUDENT UNIVERSITNÍ.

Kdy Hus do Prahy se na studie odebral, není známo; podle některých známek se zdá, že to nebylo před r. 1389, ale že r. 1391 již byl na universitě zapsán. Přišel tedy do Prahy v té době, když dobrý stav království a církve bral již značné zhoršení, v té době, když (1389, 18. dubna) chátra pražská způsobila nesmírné krveprolití v židovské čtvrti — přes tři tisíce mrtvol židovských bylo napočítáno, v té době, když Matěj z Janova (1389, 18. října) musil učiniti slavné odvolání a na půl léta byl složen s úřadu kazatelského, v té době, když poprvé jevily se rozmíšky mezi knížaty říšskými a Václavem, takže se zabýval úmyslem složiti korunu německou, v té době konečně, kdy poprvé v Čechách zjevily se knihy Viklifovy.

Byla to doba bouřlivá a surová, doba převratů v církvi i ve státě, doba zápasů mezi Slovanstvem a Němectvem, doba

boje, meče a železa. Proti klidným a netečným Prachaticím, jejich životu výdělkářskému a bezstarostnému, kypěl v Praze spor celého konce věku s jeho hrůzami a nadějemi, všichni byli přesvědčeni, že je doba jen přechodní, zatímní — z ní že se zrodí nové století.

Tu dal se mladý Jan Michalův zapsati do university třífakultní; od této doby nalézáme pak již jméno Jana z Husince — přezdívkou soudruhů nabývá příjmení *Hus* a toto časem zatlačuje jména starší.

Jméno Hus nebylo tehdy neobvyklé, také nelze ho v starých pramenech rozeznati od názvu německého (Hûs = Haus); r. 1382 byl zapsán na příklad na universitě jurista »dominus Joannes Hus« (dle pozdějšího přípisku prý »ad honorem universitatis«); 1414 dává za žold kvitanci v Polsku jiný Hus; 1402—1403 vyskytá se v knihách soudních pražské konsistoře Jan, řečený Hus, farář v Mukařově atd.

Zápisy, jež o Husově jmenu se vyskytají, svědčí o tom, že původně zval se pouze *Janem z Husince;* teprve r. 1398 nalézáme poprvé zkrácené jméno *Jan Hus*, pak mnohdy s přídavkem »řečený« (Jan, ř. H.). Vyskytají se pak oba názvy vedle sebe (»Jan [řečený] Hus« i »Jan z Husince«), několikrát i spojeny. »Jan Hus z Husince«. Od r. 1409 však nazývá se již jen »*Jan Hus*« — podpisuje se tak i na úředních listinách a osvědčeních.

Poněvadž zápisy mnohé byly činěny také od lidí, češtiny neznalých, není divno, že se vyskytá celá řada různých psaní: vedle »Joannes *Hus*« nalézáme »*Huss*«, ano i »*Ssuh*« (na zatajení jména); ‚z *Husince*' bývá psáno (de) »*Husinecz*«, »*Hussinecz*«, »*Hussynecz*«, »*Hussenicz*«, »*Hussyenicz*«, »*Hwsnicz*« »*Hawsnicz*« atd. Plné jméno na př. 2. června 1402 v soudních aktech: »*mag. Johanne dicto Huss de Hussinecz*«.

A když takto mladý Hus jako intitulovaný »žák« universitní poprvé se v Praze usadil a začal trnitou kariéru chudého studenta, byl nesen proudem událostí světových s ostatními. Prve nežli dokončil svou akademickou kariéru čeho všeho stal

STARÁ LITERNÍ ŠKOLA V PRACHATICÍCH

se svědkem v těch 10—20 letech! Viděl prudký konflikt královské moci s arcibiskupskou, viděl hanebné sesazení Václava s trůnu, viděl několikeré potupné zajetí krále zbujnělým panstvem, viděl spojená vojska německá pod hradbami pražskými, viděl trojpapeží a trojkraloví, dožil se nesmírného pádu říše srbské na Kosovu poli a velikého vítězství polského pod Grunewaldem, viděl klesati moc státní, vážnost duchovenstva, lesk university... Jaký to kaleidoskop dějů odehrával se před jeho zraky, jaká šílená závrať poháněla všechny ty osoby do bojů a sporů, když v Prachaticích, na Husi a v Husinci stále vládl klid, ticho, pokoj, bezstarostnost!

Z počátku arci mladému Husovi události velikého světa valně nepřekážely ani neprospívaly. Musil napřed hleděti uchytiti se v Praze, opatřiti si byt a stravu. Nebylo to příliš nesnadno — Praha byla bohatá; záhy asi nabídl se — legenda tak vypráví a jeho slova se s ní shodují — některému knězi nebo kanovníku ke službám kostelním. Bujný jinoch mnoho

*

si této služby nehleděl: »když sem byl žákem a zpíval sem s jinými vigilie, tak sme zpívali jen abychme odbyli — neboť jiní sú peníze brali.« Mnoho arci toto ministrování nevynášelo; Hus vzpomíná později: »když sem byl žáčkem lačným, udělaje lžíci z chleba, dotud jsem jedl hrách, až sem i lžíci snědl;« také asi od svých starších první rok studijní zkusil mnoho bití a nepohodlí — spal na podlaze, vyžebrané jídlo musil odváděti, chodil roztrhán a zamazán . . . tak jak veselá báseň souvěká život tehdejších žáků věrně líčí.

Leč jedno v těch trpkých letech učení ulehčovalo mladému žáku všecky nesnáze: veselá mysl jinošská, která nabývala stále nových příležitostí k zábavě a někdy i hrubému žertu. S ostatními chodívali koledovat a zpívat — o sv. Martině, sv. Blažeji, v masopustě, o sv. Mikuláši . . . někdy v rozličných maškarách, vždy s veselými, latinskočeskými písničkami. Jako údové university nedbali ani kleteb arcibiskupských — tehdy seděl na stolci pražském Jan z Jenštejna, jenž lehkomyslné a hýřivé své mládí nahrazoval od r. 1382 životem přísně kajícnickým a tuhou askesí — a popis takové vánoční koledy zachoval nám právě Hus sám. O sv. Štěpána volili žáci nezbední »biskupa mladátek«, přistrojili ho ‚potvornou' maškarou, posadili na oslici tváří k ocasu a vedli do kostela na mši. Tu nastala ohyzdná parodie obřadů církevních. Podali »biskupovi« mísu polévky a čbán vína, a on se najedl i napil. Pak nesli ostatní před ním veliké pochodně místo svic a šli s ním oltář od oltáře; před každým se zastavili, »biskup« zvedl nohu a hlasem velikým vece: »Bú!«, při tom kadil oltáře. Když celý kostel obešel i s průvodem, žáci naposled ustrojili krabošky — Hus s nimi. Obrátili kožišné kukly opak a dali se v chrámu do tance k velikému veselí dívajícího se lidu. To dělo se v hlavním chrámě svatovítském; lid se neprotivil, pokládaje za samozřejmé, že žáci to mají v své »rubrice«; a Hus ještě 1412 si vzdechl: »dokud sem byl mladý v letech i v rozumu, také sem byl z té rubriky bláznivé.« Žáci ostatně by si byli nedali brániti.

Legendy arci vypravují jinak — prý Hus čta umučení sv. Vavřince v duchu si říkal, zdali by to také pro Krista trpěl. A hned prý vjel rukou do ohně na uhelníku a držel ji tam pevně, až mu ji druh odtrhl. A Hus prý mu řekl: »Což se lekáš té maličkosti? Chtěl jsem toliko zkusiti, zda bych měl dosti zmužilosti, snášeti jen částku toho, co svatý Vavřinec vytrpěl.« Vypravování toto nemá nejmenší pravděpodobnosti; celé vychování Husovo, tehdejší život žákovský a vlastní vzpomínky Husovy svědčí proti němu.

Vedle tohoto veselého, třebas hladového zaměstnání při pračkách, koledách, zábavách i slavnostech žákovských (»žáci« sluli tehdy posluchači universitní) Hus oddával se jistě také pilně učení. Jen ten, kdo byl intitulován a chodil do přednášek a disputací, měl právo na ochranu university a mohl užívati jejích privilejí. Tato práva a výsady byly znamenité.

Universita, nebo jak správněji se nazývala, obecné učení (studium generale) pražské, nebyla, jako nyní, státní ústav, její učitelé státní zřízenci, její žáci státní poddaní. Středověk miloval svobodu, svobodu až do krajnosti — a university středověké byly samostatné korporace, stát ve státě, církev v církvi, samostatně řízené, své jurisdikce užívající a neuznávající nad sebou pána, kromě papeže a panovníka, a to ještě jen v tom směru, aby universitu chránili a podporovali. Ústav sám nazýval se vlastně *obecné učení*, vzhledem k učením partikulárním, jaká byla na venkově; spolek pak učících a učených nazýval se *universitas*, *obec*. Od r. 1372 byly při obecném učení pražském dvě takové university: universita juristů, se svým rektorem, a universita ostatních tří fakult, s rektorem společným. Nikdo nemohl býti členem nějaké fakulty, kdo nebyl členem university; členy university byli v Praze rovnoprávně studenti, bakaláři i mistři a plné schůze všech jejích členů byly konány dvakráte do roka. Leč v době Husových studií tyto schůze málokdy již měly jiný význam, než aby universita přijala napomenutí rady rektorovy: všechnu skoro moc strhla na sebe tato rada mistrů a

začala se již také ona krátce nazývati *universitou mistrů*, podle vzoru Paříže.

K nejcennějším privilejím university náležela určitá beneficia: Karel již tak určil, že má prvých dvanáct mistrů požívati prebend v kolleji Karlově a z těch zase vždy nejstarší má býti přijat mezi dvanáct kanovníků u Všech Svatých; dále papežské svolení, aby ten, kdo studuje v Praze a dostane nějaké beneficium církevní mimo Prahu, po 8 let nemusil tam sídleti; grady pražské platily na všech universitách evropských atd.

Hus, stav se členem university, vstoupil nejprve na fakultu artistu. Byla to fakulta, která jednak doplňovala nedostatky dřívější — mladíci učili se v ní ještě grammatice, mathematice a j. — jednak připravovala filosofickými přednáškami pro další fakulty, Husa arci pro fakultu theologickou.

Proto také měla fakulta artistská největší počet posluchačů, a to pestře pomíšený; od mládce, jehož tvář nejevila ještě stopy vousů, jenž sotva odrostl metle učitelově, až po starého a světem zcestovalého muže, jenž ve svém pojmu akademické svobody nedal si brániti ani nejpřísnějšími tresty universitními. Možno v této době rozkvětu páčiti počet artistů asi kolem tisíce hlav — celá universita sotva měla více než 2000 posluchačů.

I to byl arci počet veliký; Praha všecka sotva měla více než 80.000 obyvatel a počítá-li se, že bohatí studující měli s sebou i služebnictvo, že dále bylo v Praze — jako i podnes — mnoho studujících, kteří nebyli intitulováni a do přednášek nechodili, počítají-li se konečně mistři učící a ostatní, kteří třebas v jiných povinnostech ustanovení, přece měli právo čísti a byli údy university, můžeme snadno všechno akademické občanstvo páčiti na 5 až 7000 hlav.

Tento veliký počet posluchačů musil ovšem míti rovněž přiměřeně veliký počet učících; a to tím spíše, ježto tehdy nebylo poslucháren v pravém slova smyslu. Někteří mistři učili sice v Karolinu, mniši — zejmena dominikáni — učili ve svých

PORTÁL LITERNÍ ŠKOLY V PRACHATICÍCH.

klášteřích, ale největší část mistrů učila doma, ve svých soukromých příbytcích.

V těchto posledních letech čtrnáctého věku fakulta artistská vynikala počtem a slávou svých učitelů nad všechny ostatní university středoevropské. Není možná vyčísti všech učenců v a mistrů tehdejší doby: vždyť v předposledním desítiletí (1380—1389) promovovalo na fakultě 1579 bakalářů, zkoušky vykonalo 332 mistrů a nově přednášelo 73 regentů. Můžeme směle říci, že tehdy učilo na fakultě daleko nad 100 učenců a přes to, že asi po desíti — patnácti letech mnozí z nich postupovali na fakultu theologickou, stále se počet doplňoval a zvyšoval.

Ze všech nejmenším počtem byli zastoupeni Bavoři: ale i mezi těmi jmenují se n. př. *Jan Artsen z Langefeldu* (do r. 1404 ozdoba university), *Albert Engelschalck*, slavný později theolog, Frid. *Zuner*, později profesor v Krakově, Jan *Altnower*, Pfyster von *Eystet* a j.; ze Sasů se jmenují Ludolf *Meistermann*,

Mik. *Bezer*, Heinr. von *Minden*, Helmold *Zoltwedel*, Petrus *de Premslauia* atd. Z Poláků jmenuje se Pavel *z Krakova* a pak řada slavných jmen, ale národnosti německé: byli to na př. *M. z Lehnice* (později theolog), slavný Mikuláš *Magni z Javora* (později profesor v Heidelberce a vyslanec na koncilu kostnickém), *Jan Münsterberg*, *Mikuláš Stoer ze Svídnice* (mistr od r. 1393, děkan 1399, pak profesor theologie a Husův konkurent; r. 1409 se vystěhoval do Lipska), učenec vysoce vážený a velmi oblíbený na fakultě, a celá řada jiných takových »Poláků«, t. j. slezských Němců. Ale největší počet již byl mistrů z národa českého: mnoho jich ovšem zase postoupilo na fakultu theologickou později — jako slavný *Jan Eliášův*, *Mikuláš z Litomyšle*, *Stanislav ze Znojma*, *Štěpán z Kolína*, *Ondřej z Broda* a j. — ale přece vedle těchto jest ještě hojně artistů: *Petr z Koněprus* (děkan 1410), *Ondřej z Olomouce*, *Jan z Královic*, *Martin z Plzně*, *Přibislav z Jesenic*, *Křišťan z Prachatic* (pozdější slavný přítel Husův) a j. a j.

Počet těchto učitelů artistů je značný, Hus vůbec přišel ještě do doby květu university; v r. 1391—1400, kdy Hus dostoupil své akademické kariéry, frekvence již klesala: jednak bylo toho příčinou zakládání nových universit (vzrostly tak university Vídeňská, jež odnímala posluchače z Uher, Rakous, Štyrska... Heidelberská, hlavně Bavorům určená, Erfurtská, jež táhla k sobě Sasy od r. 1392, a Kolínská, odnímající Praze studentstvo porýnské), jednak třenice mezi národem českým a německým, jež zvláště vzrostly v letech 1384—1390. Ještě níže arci klesla frekvence university v r. 1401—1410, kdy obnovená krakovská odňala skoro všechny Poláky a na vzdory založená Lipská odňala skoro všechny Sasy, tak že bývalá universita významu evropského klesla na učení zemské a návštěvníci a učitelé jeho byli skoro vesměs Češi.

Podle statut universitních musil každý student university, tedy také Hus, bydliti u nějakého mistra nebo bakaláře. Poněvadž míval jich každý mistr více, vznikaly jakési konvikty nebo pen-

sionaty, tehdejším názvem *bursy* — Hus byl později členem bursy u kolleje krále Václava.

DOMNĚLÝ „HUSŮV DŮM“ V PRACHATICÍCH.

Jakmile vstoupil na universitu, musil se přidati každý k nějakému národu, na něž od r. 1360 asi podle statut byla universita rozdělena. Organisace podle národů měla však význam

spíše zeměpisný, než přesně národní — tak totiž uchylovaly se hranice zemépisné od hranic národnostních.

Národ český totiž, podle tehdejšího ustanovení, zabíral v sobě nejen království s markrabstvím úplně (tedy také Žitavsko a Kladsko, tedy také Němce v tomto území rodilé), nýbrž i království Uherské se zeměmi sousedními: Sedmihradskem, Chorvatskem atd.). Bylo to dělení čistě zeměpisné, nikoliv národnostní.

A tak jako národ český měl jméno své jen od země hlavní a přední, zrovna tak *národ bavorský* obsahoval nejen Bavory (s Franky a Švábskem), nýbrž veškeré t. zv. země alpské (Rakousy Horní a Dolní, Štyrsko, Kraňsko,Korutany, Tyrolsko, Švýcary atd.), nýbrž i celé jižní Německo, pak celé Porýní (i s Hessenskem, Westfalskem a Hollandskem). Zrovna tak *národ saský* obsahoval severní Německo (Prusko nynější, Meklenbursko, Oldenbursko, Anhaltsko, dolní Sasy — až po Wittenberg atd.), Dánsko, Švédsko, Finsko i Livonsko — a zrovna tak konečně *národ polský* obsahoval celé Polsko (s Litvou a starým Pruskem), Slezsko, obojí Lužici, Míšeň, Durynky horní Sasy (až po Mezibor) atd. Bylo tedy příslušenství podle národů více méně jen idealní.

Hus arci přirozeně stal se členem národa českého, nalezl hojně kollegů i krajanů, měl krajany i mezi učiteli — za svého mistra vybral si zdá se Jana z Mýta — později — v theologii — Jana z Prahy; musil nyní nejprve hleděti, aby doplnil některé nedostatky a mezery svého vzdělání venkovského.

Látka studijní byla veliká. Nebylo sice předepsáno nikomu, co má poslouchati (a rovněž nikomu, co má přednášeti), ale kdo chtěl nabýti *gradu* akademických, t. j. hodnosti bakaláře, licenciata nebo mistra, musil se vykázati, že poslouchal určité přednášky, jež se zvaly *lectiones ordinariae* (čtení řádná). A zase naopak žádala fakulta napřed od mistrů, aby konali čtení řádná a po nich teprve jiná. Nedávno (1384) fakulta artistů nařídila, aby neposlouchal nikdo více, než dvě čtení řádná za

semestr (podobně ještě dnes fakulta filosofická ukládá 10 hodin týdenních za povinné); tato čtení nesměla býti diktována, nýbrž prostě přednášena; nesměla býti také krácena — krátil-li někdo nějaké čtení, ku př. Aristotela atd., musil je ohlašovati pod svým vlastním jmenem.

Přednášeny mohly býti jen knihy vůbec uznané anebo sepsané od mistrů učení pražského, pařížského a oxfordského; žádný mistr nesměl čísti za semestr více než dvě řádná čtení. Nejdéle směla býti kniha čtena devět měsíců (to bývala metafysika Aristotelova), nejméně však čtrnáct dní (to bývaly některé knížky logické). Všechna čtení začínala mezi 19. říjnem a 24. prosincem, žádné nesmělo trvati přes 15. říjen. Prázdniny byly předně o všech svátcích a nedělích (k těm patřil také od dob Jana z Jenštejna svátek navštívení P. Marie, od r. 1384 svátek sv. Klimenta, r. 1408 přibyl svátek Dušiček), jichž celkem bylo do sta, pak »psí dni«, šest neděl od 14. července do 25. srpna. Za přednášky byl ustanoven plat, *pastus*, od něhož ti, kteří neměli ročních důchodů 12 zlatých, byli osvobozeni, a jenž se odváděl mistrům po třetí přednášce. Knihy byly placeny podle taxy; fysika Aristotelova, která trvala půl leta, stála 8 grošů; logika Hispanova, která netrvala ani tři měsíce, stála dva groše. Arci očekávalo se, že mistři, kteří měli důchody jiné, *pastu* bráti nebudou; v theologii vůbec platu nebylo.

Takovým způsobem nabýval Hus nových vědomostí a doplňoval starší; později týmž způsobem zase vykládal je sám jiným. Leč známe-li nyní, jak se učilo vědám v Praze, ještě důležitější jest nám zvěděti, čemu tehdy se učilo, kterými vědomostmi Hus se v Praze obohatil a zušlechtil.

Musíme si vzpomenouti, že žák Hus přišel na universitu pražskou kolem r. 1390; v té době, když v Italii v myslích aristokratů a světel vědy zapouštěl první kořínky humanismus; že krátce před ním již Petrarca objevoval řecké a římské klassiky, že vzrůstala pomalu renaissance, že šířila se báseň Danteova, že pražský dvůr císařský měl jemné porozumění pro

novou krásu, že kancléř Karluv sám nazval Italii již moderním názvem, ‚rájem Evropy', že harmonie duší antických začala se hlásiti i v Praze a v Čechách velkolepými stavbami, sochami a malbami umělcu francouzských a vlaských, že humanismus vítězně již nosil světem heslo: »pomni žíti!« A musíme si vzpomenouti, že k tomuto kulturnímu proudu od jihu, z ráje Evropy, družil se na dvoře českého caesara, s francouzským dvorem úzce spřízněného, francouzskou korunou arelatskou korunovaného, kulturní proud západní, z krásné Francie, nominalismus Viléma Occama († 1347), jenž prováděje čistou odluku mezi theologií a vědou připravoval vítězství empirie nad abstrakcí, hotovil smrtelnou ránu staré scholastice s jejím realismem, ke kráse italské pojil pravdu francouzskou, stavěl k jižnímu umění vědu západní. K imperativu humanismu »žij!« družil se imperativ nominalismu: »znej!«

Universita pražská, na které mohly se oba kulturní proudy tak snadno sloučiti v harmonický celek, která mohla vychovávati vskutku muže moderní, jsouc nadána bohatstvím, svobodami a privilegiemi, tato vzácná a mocná republika učená zustala však — zejmena po smrti Karlově — slepá k novým výzkumům, hluchá k hlasu doby. Během celého čtrnáctého století praví její historik Tomek — nevzešel z ní ani jeden výtečnější duch, který by byl nějakým znamenitějším pokrokem v některé vědě jméno své oslavil v dějinách evropské vzdělanosti. Universita ztrnula a ztuhla docela ve službách staré scholastiky, utonula v realismu, přísahala na Písmo a Aristotela — moderní duch bral se mimo ni, její sály byly mu uzavřeny.

Ve všech jejích přednáškách — ač byly hojné a rozmanité — vládl Aristoteles, vládl realismus v různých svých formách. *Realismus* jest učení, dle něhož obecné pojmy (*universalia*; na př. kuň, strom vubec) existují skutečně mimo jednotlivá individua (res; ne muj kuň, strom pod okny atd.) a to buď — dle Platona — před nimi, jako vzory jejich *(ante rem)* anebo — podle Aristotela — v nich a na nich *(in re)*. Toto učení nabylo sankce

zvláště Viklifem a sv. Tomášem z Akvina, pražská universita vykazuje také jednoho obhájce, učitele Husova, Stanislava ze Znojma, jenž ve svém díle »*Universalia realia*« (= obecné pojmy existují), podobně jako Viklef ve spise »de universalibus realibus« a jako později Páleč v Praze a j., dokazoval, že tyto obecné pojmy nejsou výtvor ducha lidského, že existují i kromě něho, on že je pouze pojímá a chápe. Proti tomu učil *nominalismus* (nebo *terminalismus*), jak jej obnovil Vilém z Occamu, že jen individua skutečně existují, že jen »*res*« (tedy můj kůň, strom pod mými okny atd.) mají jsoucnost, kdežto obecné pojmy jsou jen výtvor našeho mozku a myšlení, jenž vzniká shrnutím stejného, nebo podobného, co na různých jednotlivých předmětech pozorujeme. Dokazoval-li realismus, že tato universalia, obecné pojmy, jsou ‚reální', skutečnosti, tvrdí tedy nominalismus, že to jsou jen naše myšlénky, *jména (‚nomina', ‚termini', ‚voces')* společná pro řadu různých individuí, že tato jména vznikají teprve po věcech *(post rem)* a že mimo lidský mozek neexistují.

Jest ovšem patrno, že pokrokový živel, který vedl a vede právě ke zkoumání těchto jednotlivin, ležel jen v nominalismu — a jest ovšem také patrno, že Hus od svých učitelů navykl si nominalismus zamítati, stal se realistou a že právě proto zalíbil si ve Viklefovi — ještě na koncilu kostnickém ukázal se tento rozdíl názorů.

Byl-li takto celý směr vědecký, jímž brala se tehdy universita, zastaralý a zpátečnický, jeví se tato nemírná konservativnost i v jednotlivostech, v předmětech i knihách.

Fakulta artistská učila triviu (grammatika, rhetorika a dialektika) a quadriviu (arithemetika, geometrie, astronomie a musika) celkem sedmi t. zv. »svobodným uměním« (artes liberales). Triviu učil se Hus nižší měrou již na partikularní škole prachatické; také něčemu z quadrivia. To vše měl nyní doplniti a prohloubiti.

Nejdůležitější a nejrozsáhlejší ze všech těch věd, která ostatní takřka pohltila, byla *dialektika*. Podle našeho názvosloví byla to vlastní filosofie, »způsob učení všech umění« a zakládala se ovšem úplně na velikém vychovateli Velikého Alexandra, na knížeti řeckých filosofů, Stagiřanu Aristotelovi († 322 př. Kr.). Spisy jeho, kterým tu Hus předně se učil, byly shrnovány pod názvem »*Organon*«, jež se dělilo na tři části. První část, zvaná »*vetus ars*«, obsahovala t. zv. »praedicamenta« (kategorie pojmů) a »perihermenias« (z řeckého *περὶ ἑρμηνείας*; základy myšlení): druhá část, ze všech nejdůležitější, slula »*logica nova*« nebo ‚*Analytica*‘ a obsahovala po dvou knihách »*priorum*« (nauka o závěrech a úsudcích, syllogistika) a »*posteriorum*« (nauka o důkazech a výměrech). V třetí části byla obsažena »*topica*« v osmi knihách (methodika filosofická) a dvě knihy »*elenchorum*« (o závěrech klamných). Těchto šest knih »Organa« byl teprve první stupeň dialektiky, řekli bychom dnes logika a noetika: a poněvadž zvláště žáčkům menších měst se školami nedokonalejšími byly těžké a nesnadné, bývala před ‚organon‘ vsouvána některá menší učebnice systematická, jež hlavní pojmy vykládala stručně: v Praze byla oblíbena knížka *Petra Hispana* (zemřel 1277 jako papež Jan XXI.) »*summulae*,« nazývaná také »*parva logicalia*« — a při výkladu Aristotela samého užíváno pak za pomůcku spisů Boethiových: »*topica*« a »*liber dictionum*.«

Když takto Hus seznámil se s nejnižším stupněm dialektiky, t. zv. »filosofií formalní« (mívala někdy zase hrozné názvy: ‚insolubilia‘, ‚obligatoria‘, ‚ampliationes‘, ‚suppositiones‘, ‚remotiones‘, ‚fallaciae‘, ‚consequentiae‘ atd.), uloženou v Organu Aristotelově a v hojných exerciciích a repeticích důkladně vycvičil v úsudcích a soudech, mohl přikročiti k »filosofii naturalní« nebo přírodní, jež opět zakládala se ve všem na Aristotelovi.

Druhý stupeň dialektiky totiž obsahoval předně Aristotelovu *Physiku* a *Metaphysiku* (ve 14 knihách; obě obsa-

hovaly výklad o přírodě a řádu světovém); pak t. zv. »*parva naturalia*« — to byly čtyři knihy ‚*de coelo et mundo*‘ (o nebi a o světě), dvě knihy ‚*de generatione et corruptione*‘ (o vzniku a záhynu), čtyři knihy ‚*meteorum*‘ (o úkazech přírodních), tři knihy ‚*de anima*‘ (o duši), řada knížek drobnějších: ‚*de sensu et sensato*‘ (o cítění a pocitech), ‚*de somno et vigilia*‘ (o snu a bdění), ‚*de memoria et reminiscentia*‘ (o paměti a vzpomínání), ‚*de longitudine et brevitate vitae*‘ (o délce a krátkosti života) ‚*de vegetabilibus*‘ (o rostlinách), ‚*de animalibus*‘ (o živočiších), ‚*de morte et vita* (o smrti a životě), ‚*de motu cordis*‘ (o hnutí srdce), ‚*de esse et essentia*‘ (o bytu a bytnosti), ‚*de iuventute*‘ (o mládí).

I tato látka byla veliká — větší část jí byla žádána až teprve při zkouškách mistrovských; bylo proto zase užíváno rozličných kompendií: ‚*physica minor*‘ atd. Výklady na fysiku Aristotelovu složil i Husův učitel Stanislav ze Znojma; ke cviku užíváno také kvestií Buridanových (z r. 1333), jež zabývají se metafysikou i logikou. Kromě toho přibírány k výkladu i spisy *Pliniovy*, *Avicennovy* a *Alberta Velikého* (ovšem dílko »de secretis mulierum« bylo Albertovi jen nepravě připisováno).

Tento druhý stupeň, jejž Hus arci mohl také částečně ponechati na dobu pozdější, obsahoval jak patrno nynější nauky zoologické, botanické, mineralogické, fysické, psychologické a metafysické; opět veskrze podle Aristotela — dle spisů sepsaných více než před sedmnácti sty lety!

Nejvyšší stupeň dialektiky byla ‚filosofie moralní‘, dnes bychom řekli praktická‘, jež zase se zakládala cele na Aristotelovi. Bylo to předně 10 knih ‚*Ethicorum*‘ (t. zv. ethika Nikomašská), 8 knih ‚*politicorum*‘, ‚*oeconomica*‘, ‚*magna moralia*‘ (ve dvou knihách); k tomu přibírán obyčejně Boethius (filosof pohanský 5. století po Kr.) »*de consolatione animae*« (o útěše duše). Tím byl kruh filosofických nauk uzavřen — dialektik byl hotov; všechny ty knihy byly určeny jen pro grad mistrský.

Dialektika byla hlavní předmět studia na fakultě artistů; není pochyby, když přehlédneme počet knih zde uvedený, že mladý student nashromáždil hojně vědomostí a nabyl značného cviku, jakéhosi akrobatství myšlenkového. Že dovedl se obratně a přesně vyjadřovati, že rozeznával od sebe jednotlivé pojmy, že se vyznal v důkazech i v úsudcích a že — krátce řečeno — dovedl o všem mluviti jasně, zřetelně i logicky.

Ale tato ekvilibristika a žonglérství myšlenkové, jež se jeví zejmena při luštění sofismat a řešení kvestií, toto dokonalé vzdělání formalní zakrývá jenom napolo a nedostatečně naprostou neznalost realní. Co bylo platno, že dovedl mladý žák přesně podle ‚darapti' a ‚datisi' nebo podle ‚felapton' a ‚barbara' tvořiti úsudky a závěry, když mu scházel materielní podklad, na němž by jich užil? Co bylo platno znáti sebe lepší methody zkoumání a myšlení, když samo myšlení a zkoumání bylo zakázáno?

Neboť — v tom spočívá význam *scholastiky* — celá filosofie tehdejší neměla snad účelem zkoumati, bádati a pokračovati na základě tom, který třebas položil Aristoteles, nýbrž jejím hlavním a jediným účelem bylo vykládati a učiti tomu, na čem tento před půldruha tisíciletím přestal. A tu ještě filosofie scholastická měla ruce spoutány a na nohách okovy: od dob sv. Tomáše Akvinského byla jen služkou theologie, směla učiti jenom tomu, co dovolovalo Písmo. O pravdách v Písmě uložených nesměla vůbec pochybovati; jejím úkolem bylo nanejvýš tyto pravdy dokazovati, přesvědčovati, že neodporují lidskému rozumu. A tu ještě svatý Tomáš určitá tajemství náboženská (poněvadž neobratný důkaz někdy více škodí než nejhorší skepse) vyloučil vůbec z filosofického uvažování — jako tajemství o Trojici atd. — a v ostatních přikázal filosofii jen stupeň nižší, přednější však víře. Hus to vyslovil později, jsa vyškolen takto a sám tak uče, slovy sv. Řehoře: »víra nemá zásluhy, kde lidský rozum dodává důkazu; a proto mistři a bystří theologové, kteří dokazují víru lidskými důkazy, jsou

zbaveni zásluhy víry.« Nebylo záslužno ani potřebno dokazovati pravdu bible; víra sama stačila.

Tu arci nebylo ani pomyšlení o vědě moderní; nebylo vážnosti k podrobnému studiu jednotlivostí — realismus stál o universalia, nebylo lásky k přírodě — bylať dílo ďábla, nebylo snahy hledati a neumdlévající pochybnosti: scholastika vše již nalezla, slovo Boží ručilo za správnost všeho poznaného. Scholastika tato vedla k víře, ale nejenom k víře v Boha, nýbrž i k víře v Písmo, v první apoštoly, pozdější svaté otce, papeže a sněmy církevní — vůbec k víře autoritě. A jediné, v čem ještě scholastika aspoň částečnou volnost si zachovala, byla abelardovská forma kvestií, v jakých si i Hus zalíbil.

Abélard totiž — známější svou láskou k Heloise nežli svými spisy theologickými — zavedl do scholastiky zvláštní methodu, dle spisu jeho zvanou také ‚sic et non' (ano a ne), kterou přejal potom od něho Petr Lombard, u nás pak tohoto vykladatelé Soltau, Znojma, Hus. O určité větě filosofické nebo theologické bylo totiž možno najíti u svatých otců, v Aristotelovi nebo ze svatého Písma výroky, které si přímo odporovaly: o tom ‚zdali duše od těla oddělená jest trestána hmotným ohněm' nebo ‚zdali každé svědectví víry křesťanské jest pravdivé' atd. A náleželo pak k eleganci středověkého filosofa jasně a přesně takovou otázku položiti, uvésti pak stručně a přehledně obojí výroky, pokud možno stejné kvality a ve stejném počtu a na konec nalézti mezi nimi souhlas, podati uspokojivé rozřešení. To, před čím by dnešní filosof zoufale se zastavil, dokazoval filosof středověký hravě: štípal jednotlivá slova do nejmenších atomů, nalézal na konec nějaké různosti ve slovech užitých a dokázal tak na konec, že výroky domněle sporné jsou míněny ne o téže věci, ale o dvou různých, o větě thematu však že obě strany se ve skutečnosti shodují. A tak dobrý scholastik stačil si úplně sám — jemu nebylo záhad ani nesnází — obratný syllogistik všechny odstranil.

Byla-li takto filosofie pouhým slovíčkářstvím a pouze trpěnou služkou theologie, stály ještě níže ostatní vědy trivia a quadrivia, jež fakulta artistská odbývala beztoho macešsky.

V *grammatice* stačilo větším dílem to, co si Hus přinesl z Prachatic. Prakticky ovšem se nyní na universitě vycvičil v latině středověké dokonale, také asi obíral se Priscianem ještě znovu a k Alanovi i Katonovi poznal nyní asi ‚čtverohranáče' biskupa Cyrilla a ‚historii scholastickou' Petra Komestora. Leč to je také vše. V době, kdy v Italii Chrysolaras učil řečtině, kdy rabíni francouzští a španělští horlivě seznamovali učence západoevropské s hebrejštinou, oběma jazyky, bez nichž přísné studium theologie nelze si mysliti, v té době Hus v Praze neměl příležitosti se s nimi seznámiti. To co on zná z hebrejštiny a z řečtiny, jsou drobty, které ukazují, že sice něco o obou těch jazycích slyšel, ale že jich sám neznal. Jazykům národním škola středověká neučila; Hus však stykem s posluchači cizích národu snadno je mohl poznati. Že se naučil v Praze, tehdy z veliké části německé, na universitě, kde tři němečtí národové měli naprostou většinu, dobře německy, je zcela přirozeno a jeví se také v jeho spisech; není ani divno, že se naučil nářečí saskému, k němuž náležela většina Němců tehdejších. Zajímavější jest, že se naučil také maďarštině, arci jenom částečně; ale i k tomu byla dobrá příležitost. Skoro přes tu chvíli dlel v Praze u bratra Václava Zikmund, někdy na místě jeho a s mocí královskou, obklopen šlechtou a družinou maďarskou, s vlasy lojem mazanými a v copánky svázanými, za to s vousy perlami proplítanými — a od těchto magnátu nebo jejich žoldnéřů lid pochytil leckteré slovo a mnohou frási barbarskou. Konečně nepodivíme se ohnivému ctiteli Karla IV., že chodil do Emaus poslouchat obřady v jazyku staroslovanském (tehdy ovšem, poněvadž mniši byli Chorvati, silně promíšeném chorvatskými slovy a hláskami) a že mu tak leccos utkvělo v paměti z jazyka slovanského, jejž Karel tak vysoce ctil a ve.ebil. Tyto všecky znalosti však byly nabyty pouhou praxí, ni-

koliv učením universitním — a Praha tehdejší podávala možnost se jim naučiti i kdyby zde university nebylo bývalo.

V *rhetorice* rovněž sotva nalezl na universitě více, než přinesl s sebou z Prachatic; nejspíše ještě se seznámil s ‚rhetorikou' Aristotelovou. Ostatně z rhetoriky ani z grammatiky nedála se zkouška žádná; čtení klassiků arci vůbec ještě nebylo.

Z *quadrivia* nejdůležitější byla Husovi *musika*, která ovšem byla předepsána až při zkouškách mistrských. Učilo se podle příručnice pařížského doktora Jana de Muris (asi z roku 1330) a výklad její obíral se hlavně naukou theoretickou — o tonech a délkách, harmonii atd.

Rovněž nová byla Husovi *geometrie*. Tu byly na prvním místě předepsány knihy *Jana de Sacrobosco* (John of Holywood), známějšího jmenem *Halifax*, Angličana XIII. stol. Jeho »sphaera materialis« podávala jakési základy trigonometrie. Ale Husovi celá geometrie i s mathematikou mnoho se asi nelíbila; dle něho odvádějí obě vědy od theologie — v čemž má do jisté míry pravdu — a tak asi jako později Komenský zastavil se na samém prahu této přísné vědy exaktní.

S *mathematikou* seznámil se již v Prachaticích. Mnoho toho nebylo, sotva asi se naučil mocniti, počítati zlomky asi se nenaučil ani na universitě. Zkouška z ní konala se až ke gradu mistrskému a jen »něco málo«. Sotva pochybíme, známe-li již odpor Husův ke královně věd, budeme li se domnívati, že Hus si odpustil i znalost 13ti knih Eukleidových (z r. 300 př. Kr.), jež obsahovaly dokonce i algebru, rovnice a větu Pythagorovu, že nedbal o »algorithmus« zmíněného již Jana Halifaxa, ba že asi si nevšímal ani algorithmu, který složil krajan, učitel pak, přítel jeho Křišťan z Prachatic (kolem r. 1400) a v němž dokonce se vyskytovalo mocnění i odmocňování a počítání se zlomky. A když ke gradu mistrskému přece aspoň Eukleida musil probrati, zůstal asi většinou při tom, kde byl již v Prachaticích.

Přísnější arci požadavky kladly se zkoušencům v *astronomii*. Kromě praktických nauk, jako byl *‚computus cyrometricalis‘* známého Halifaxa (ukazoval, jak možno na prstech vypočísti svátky roční), byl vykládán *almagest Ptolemaiův*, kniha pro astronomii tehdejší asi takové důležitosti, jako Aristoteles pro filosofii, dále *‚theoria planetarum‘* a *‚perspectiva communis‘* (jakási optika, složená od Angličana Jana Pisana na konec XIII. stol.). Musil-li však examinard znáti z astronomie poměrně kvantitativně více, rušil se zase účinek této božské vědy jejím středověkým spřežením s astrologií. Obecně věřeno, že mají hvězdy vliv na osudy lidské, že komety věstí mor a války, že Jupiter jako vládce roku věstí krveprolití a boje, že možno lidem z hvězd hádati budoucnost atd. U Husa ovšem přistupovalo k tomu, že neznal se dobře v mathematice — i nemohl tedy dobře rozuměti astronomii; jsa krom toho celou povahou věřící, chýlil se spíše k hádání z písma, výkladům snů a kabalistice biblické, nežli k astrologii, které beztoho dobře nerozuměl a málo věřil.

To bylo asi vše, co universita tehdejší Husovi ve fakultě artistské mohla poskytnouti a čemu též Hus asi v pěti—sedmi letech (tři nebo čtyři snad potřeboval na bakalářství, mistrem se stal po třech dalších letech) se naučil. Tato látka byla ovšem dosti obsáhlá, přece však nerovnala se ani látce vyššího gymnasia nebo realky. Jakkoli byly komplikované tyto předměty a dosti obtížné, nerovnaly se přece obtížím analytické nebo deskriptivní geometrie v nynějších nejvyšších třídách středních škol, a všecky knihy Aristotelovy, čtené jen v latinských upravených překladech, nerovnaly se obtížím některého dialogu Platonova, jejž čtou naši abiturienti v originale řeckém.

Látka ve veřejných čteních předčítaná byla potom opakována, mnohdy i diktována (tomu se říkalo *pronuntiatio*) v čteních soukromých, tak zvaných *deklaracích*, při nichž mistr směl se zabývati pouze se čtyřmi posluchači. Kdo ani tu ještě nechápal, mohl se přihlásiti ke zvláštnímu opakování v *repeticích*.

Cvik v učivu, zejmena v syllogistice a vůbec v logice, podávaly *disputace*. Byla to snad nejdůležitější část tehdejšího života universitního — předsedající mistr (byl k nim povinen každý mistr regent bez výjimky) určoval větu, jejíž správnost či nesprávnost aneb obojí bylo dokazovati. Při *řádných* disputacích, jež se konaly každou sobotu, mohl mistr předsedající uložiti tři takové věty a devět posluchačů vyvolati. Tu musil každý odpovídající hbitě se rozmýšleti, rychle si vzpomínati na místa Aristotelova, Písma nebo sv. otců, bystře rozbírati cizí definice i námitky a tak dokázati, že vskutku látku učebnou si úplně osvojil. Nejméně třikrát musil každý, kdo chtěl se státi bakalářem, odpověděti při těchto disputacích řádných a nejméně třikrát při mimořádných, které se konaly v úterý a ve čtvrtek od mladých bakalářů a mistrů nováčků. Kdo zase cítil, že nestačí, mohl u některého mistra v *exercicíích* (3—6hodinných) soukromě se v takových disputacích cvičiti.

Parádní ukázkou celé vědecké výše fakultní bývala veliká slavnostní disputace ‚*de quolibet*', nazývaná obyčejně ‚*quodlibet*'. Již týden před sv. Janem Křtitelem býval volen její předseda ‚*quodlibetarius*', který pak 3. ledna následujícího roku quodlibet otevřel. Všichni mistři, starší i nováčkové, byli povinni u přítomnosti bakalářů, studentů, dvora, hierarchie i vznešených hostí odpovídati na kvestie předložené; slavnost trvala někdy celý měsíc a vyžadovala značného napětí všech sil duševních se strany předsedajícího quodlibetáře. Za to dostával od r. 1391 dvě kopy grošů na hotovosti z pokladnice fakulty, pak nový biret, rukavičky a černé nohavice — v sumě nejméně půl kopy. Ale i přes tyto výhody těžko bylo quodlibetáře sehnati, přes to, že nepřijal-li, musil platiti pokutu dvou kop grošů.

Za studií artistských i theologických bydlil Hus spolu s kollegy ostatními v kolleji krále Václava. Tato kollej, v domě na nynějším Ovocném trhu položená, byla určena již od r. 1380 panovníkem za bydliště mladých mistrů filosofie a theologie Nejvíce asi byla určena pro studující theology.

Z počátku nejspíše byli přijímáni do ní vedle mistrů i studenti, kteří bývali pod dozorem některého mistra kollegiata. Hus bydlil společně s *Jeronymem*, mladším soudruhem, ohnivým později svým spolubojovníkem (stal se bakalářem in artibus teprve 1398), *Jakubem ze Stříbra*, svým asi vrstevníkem (spolu s Husem dělal zkoušku bakalářskou), starším *Markem z Hradce* (spolu později byli promovováni za magistry, ač Marek byl bakalářem o 5 let dříve Husa) a *Janem z Prahy* (známějším později pod několika jmeny: *Jan Sylvan, Jeronym mnišek, Hieronymus de Praga* atd.), jenž později pod jmenem *Jeronym* vstoupil v klášteře Strahovském do řádu praemonstratského a učil theologii na universitě, v bojích však 1408—1410 musil Prahu opustiti, přijmouti opatství v Novém Sači a žíti mimo vlast. Tento Jan, zemřelý r. 1440 v Benátkách v pověsti světce, rovnající se čistým zápalem křesťanským kollegovi Janu z Husince, taktéž hrdým vědomím národním (»i já jsem Čech národem« píše o sobě s pýchou ve svých traktatech) i rozsáhlou činností spisovatelskou (sepsal mnohé řeči a kázání, traktat »De corpore Christi«, »Quadragena salutis«, »Linea salutis heremitarum«, »Exemplar salutis«, »Linea salutis aeternae« a j.), převýšil ještě druhého kollegu jmenovce, Jeronyma Pražského, pestrým životem a znamenitou výmluvností. Byl missionářem na Litvě a Žmudi, putoval do Jerusalema, viděl Cařihrad, účastnil se koncilu Sienského a Basilejského a skončil svůj život jako kajícník benediktinský. Jak různě roztrousil život pozdější osudy těchto pěti druhů! *Marek z Hradce*, z nich nejstarší, záhy zapadl, *Husa a Jeronyma* strávily plameny kostnické, *Jana Sylvana* viděli jsme zmírati na březích Adrie, a jediný *Jakoubek Stříbrský*, z něhož si veselí kollegové tropívali úsměšky pro jeho drobnou postavu, zemřel v klidu a všeobecné vážnosti v Praze r. 1429!

K těmto pěti druhům jistě náleželo jich z kolleje Václavovy ještě mnoho; spolu s Husem studoval na př. krajan jeho, *Michal z Malenic* (bakalář 1392, mistr 1399 — za inceptora měl rovněž Jana z Mýta), později (1405) děkan artistu a horlivý stoupenec

Husův. Horlivému Michalovi přezdívali Čížek a ještě v březnu 1418 koncil kostnický mezi desíti arcikacíři českými jmenuje s *Jakoubkem* a *Markem z Hradce* také *Michala z Malenic.*

KAPLE BOŽÍHO TĚLA V PRAZE.
(Jak vypadala asi uprostřed XVIII. století).

Všichni kollegové, jak ostatně již řád kollejní předpisoval, pilně zachovávali předpisy církevní; ještě po letech vzpomíná *Jan Sylvan*, jak svorně všichni chodívali o velikonocích ku přijímání a jak nikoho ani nenapadlo, žádati snad svátost oltářní pod obojí způsobou! Ještě silnější důkaz podává arci jednání Husovo r. 1393.

Tento rok náležel k nejbouřlivějším v Čechách. V měsíci březnu došlo totiž k prudké srážce mezi arcibiskupem a králem Arcibiskup Jan z Jenštejna nechtěl již dále snášeti vměšování se moci světské do věcí církevních; týkalo se to také university, jejíž členové-klerikové byli mnohdy, přes všechny — i nejnověji loni od krále udělenou — výsady jímáni a trestáni od policie městské i královské. Před několika měsíci dal pověstný králův podkomoří jednoho ‚žáka' stíti a na samém začátku roku 1393 dal jiného upáliti. Vykonavatel rozkazů papežských byl zatčen v kostele, vláčen po chrámě, zraněn do krve a uvězněn; statky byly zabavovány, daně zvyšovány atd. A když násilný podkomoří Huler, nedbaje ničeho, byl ve svém jednání chráněn králem a markrabí Prokopem, tehdy spoluvladařem, neměl arcibiskup jiné pomoci, než vésti boj se samým králem. To také učinil, stvrdiv, na radu generalního vikáře Jana z Pomuka, nově voleného opata kladrubského kláštera, který však Václav chtěl míti bez opata, hodlaje jej přivtěliti novému biskupství. A král rozvzteklen tímto jednáním arcibiskupovým a štván ještě zajisté Istným Hulerem 20. března dal přední rádce arcibiskupovy při schůzce s ním zatknouti — arcibiskupa od násilí zachovala jen vlastní stráž — a sám je týral; nejprve na hradě, kde děkana Bohuslava tloukl jilcem meče do hlavy, až se krev řinula, a pak na rychtě staroměstské, kde officiala Mikuláše Puchníka a vikáře Pomuka sám mučil hořícími pochodněmi pále jim boky. V devět hodin večer dal pak zmučeného Pomuka svrhnouti s mostu do Vltavy — v noci pak dal rozestaviti stráže, zavříti přívozy a chytati všechny kněze, aby se zmocnil ještě arcibiskupa.

A násilnosti i ukrutnosti tyto trvaly ve dnech následujících; král zuřil a maje oporu v papeži Bonifácovi, jenž od něho očekával pomoc válečnou, donutil konečně arcibiskupa k útěku do Říma. Sám pak — trochu schladnuv — snadným způsobem odvrátil následky, jaké by jindy takové násilí na církvi bylo jistě mělo. 16. března 1393 počalo se totiž v Praze milostivé léto, které byl loni král Václav na papežské stolici vy-

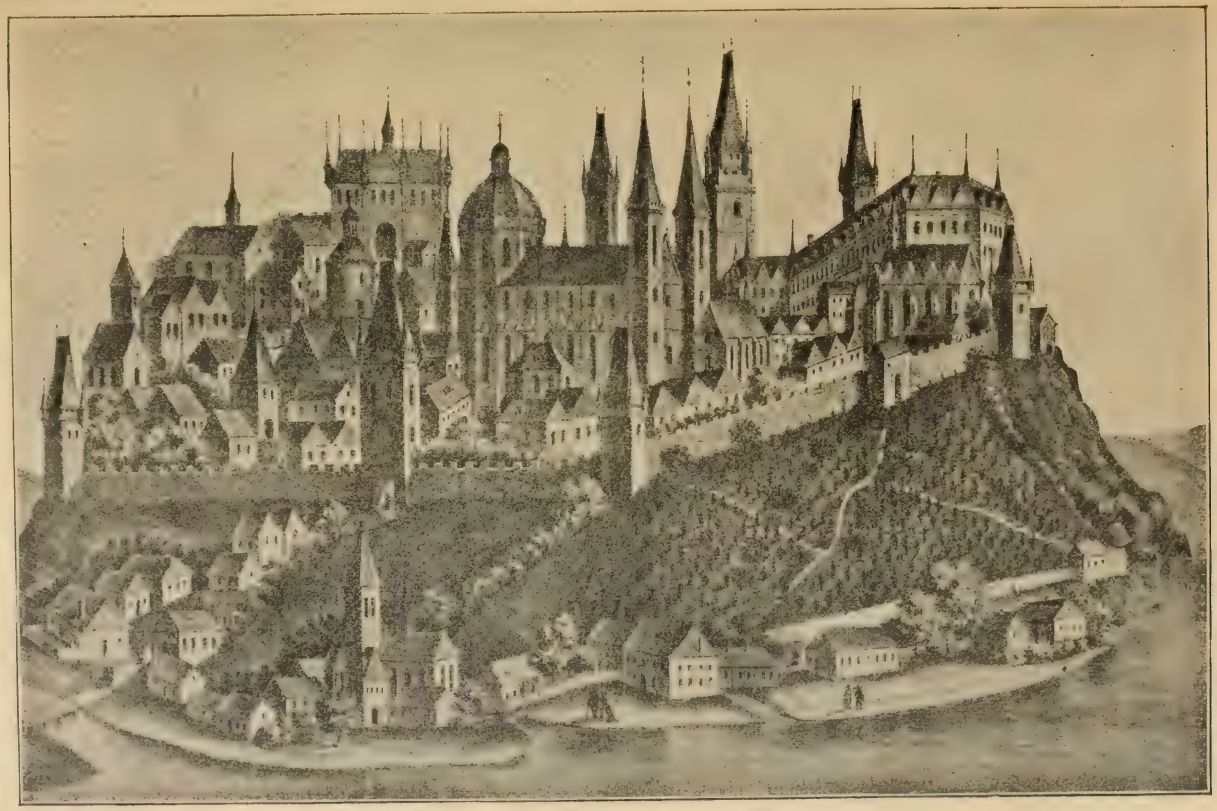

VYŠEHRAD ZA DOBY HUSOVY.

prosil. Kdo ho chtěl býti účasten, musil patnáctkrát putovati do čtyř chrámů — sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Božího Těla u prostřed nynějšího Karlova náměstí, sv. Víta na hradě a kostela sv. Markety v Břevnově; musil dále vykonati zpověď u kněze zvlášť k tomu ustanoveného, vykonati určité milosrdné skutky a — nejhlavnější — odvésti určitou sumu peněz: tolik, kolik by byl platil na cestě do Říma (to odhadnouti měli zvláštní výběrčí). Pak byl účasten úplných odpustků. Tohoto výhodného času (trvaly až do 14. září tyto prodeje odpustků; slavnostní prohlášení se však stalo až počátkem dubna) užil mezi prvními král Václav; již koncem března smyl tak všechny své viny a ostatek vyrovnalo poselství do Říma k Bonifaciovi IX.

A této vzácné příležitosti užil také — asi v letě, když byly prázdniny, když strašným suchem vadlo všechno rostlinstvo a takřka vysychala Vltava — mladý student Hus. Tisíce lidí tehdy putovalo na Vyšehrad, kde odpustky prodávány, a kde faráři a kazatelé pražští vybízeli ke koupím. Uherské dukáty a stříbrné groše jen se sypaly do velikých, železem pobitých truhel; kazatel betlemský, Jan Štěkna, jako zvučná polnice vybízel lid, aby nezanedbal té příležitosti, tak vzácné a ve stu letech jednou se naskytající. A jedním takovým vyšehradským kázáním Štěknovým přesvědčen byl i Hus. Poslední čtyři groše stříbrné — asi dvou-, tří dní výživu — věnoval zpovědníku, putoval pobožně k Božímu Tělu, na hrad a do Břevnova a rád potom v následujících dnech spokojil se suchým chlebem — spása duše byla jistě přednější.

Nikdo se neodvážil tehdy odporovati tomuto kupectví s odpustky; jen mistr Václav Rohle, farář od sv. Martina, tajně nazýval je podvodem a klamem. A také šašek králův s potvorným jakýms kloboukem běhal po kostelích prozpěvuje: »Jahódky, jahódky — kterak ste ráno prokvetly!« — ale po dvou dnech i on musil umlknouti. Hus neměl ani pomyšlení na nějaké takové výtržnosti; naopak — den co den musil nyní seděti

*

a opakovati Aristotela a Petra Hispana: po prázdninách čekala ho zkouška bakalářská.

V polovici září (17.—20.) r. 1393 došla pak i na Husa řada, aby vydal účet ze svých studií. Množily se tehdy stížnosti na volný život studentstva a fakulta již příští rok zavedla přísnější řád zkušební, zvýšila požadavky. Hus ještě determinoval dle starého řádu — stačila znalost několika knih Aristotelových (vetus ars, priora, posteriora, physica, elenchi, de anima), summul Petra Hispana a traktatu Jana Halifaxa; stačil dále průkaz, že aspoň třikrát účastnil se činně řádných disputac, šestkrát že vůbec při disputacích odpovídal.

Zdá se, že spolu s kollegy Čechy Jakoubkem ze Stříbra, Václavem z Prahy a Janem z Litoměřic vybrali si za svého patrona mistra Jana z Mýta. Tento představil je fakultě a zaručil se za jejich schopnost a hodnost. 13. září v obyčejném sobotním sezení sboru byli zvoleni examinatoři; poněvadž děkan, mr. Ludolf Meistermann, nemohl předsedati, zastupoval jej místodékan, Jan Ottuv z Münsterberka, národa Polského. V komisi zkušební pod jeho předsednictvím zasedali z Čechů mr. Petr z Hradce, z Poláků Jakub Tromiten z Bartensteina, z Bavorů Jan z Eistetu, ze Sasů Petr de Premslauia; approbovala dvaadvacet kandidatů (z nich Čechů nejvýše třetina). Čtyři kollegové approbováni společně; nejlépe vyhověl Jakoubek ze Stříbra (tehdy ovšem ještě Jacobus de Myza) — byl v pořadí druhý, — pak Hus (Jo. de Hussynecz je v pořadí šestý). Václav z Prahy byl již z posledních — a i to místo ztratil, zdržev se se svou determinací až do května 1395.

Touto zkouškou, která při fakultě artistské dělila se na *tentamen*, při němž zkoumáno, zdali vyplnil examinand všechny podmínky statut (slyšel-li předepsané knihy, zaplatil-li za ně mistrům, účastnil-li se šestkrát disputac, vedl-li život neúhonný atd.), a na *examen*, při němž zkoušela se vlastní vědecká zdatnost zkoušencova, nabyl sice kandidat již práva k důstojnosti bakaláře a také místa mezi ostatními, ale slavnostní udílení obo-

jího dálo se ve zvláštním slavném aktu, *promocí* nebo *determinací*. Této *determinaci*, jež arci měla ráz čistě formalní, musili se kandidati podrobiti do nejbližšího terminu (Hus do 17. prosince t. r.), sice tratili pořad, právě nabytý.

Dle předpisu toho také Hus s Jakoubkem ze Stříbra a Janem z Litoměřic ještě do měsíce determinaci vykonal. Spolu s Tomášem Lavičkou, který determinoval pod m. Stanislavem ze Znojma, v předepsané lhůtě vykonali determinaci jen Čechové. V říjnu nejspíše tedy čtyři přátelé s promotorem svým, Janem z Mýta, předstoupili před shromážděnou fakultu a prokázali — tak jako při zkoušce — napřed, že splnili všechny podmínky. A když fakulta, shromážděná ve velikém sále nového svého sídla — slavné kolleje Karlovy, s jehož stěn shlížely na ni nádherné malby a z něhož do ulice čněla, jako dnes, krásná vížka gotická, v tajném hlasování připustila všecky čtyři k bakalářství, podal všem čtyřem mistr Jan pravici a představil je Janu z Münsterberka, jemuž učinili přísahu na statuta universitní.

Tu posadil se naposled Hus ve svém plášti studentském mezi bývalé kollegy-žáky, ale již předkládal mu Jan z Mýta *sophisma* (větu, o níž mohlo se mluviti pro i contra) a když k větě krátce odpověděl, podán mu byl habit bakalářský. S radostí oblékali čtyři mladí bakaláři na se řasnaté toto roucho (»*toga rugata*«), sice dosud nevyšívané a prosté, a s radostí ještě větší vstali a posadili se k ostatním bakalářům. Tu promotor uložil jim rozluštiti záhady filosofické, »*quaestio*« — jejíž rozřešení nazývalo se *determinací*. (Od toho právě míval i celý akt své jmeno.) Není pochyby, že Hus s ostatními hbitě celou kvestii rozřešil, že hravě uvedl proposice, supposice, korollarie i konkluse, jak jich žádal zvyk, že neužil ani knihy ani lístku, což 1380 přísně fakulta zakázala, a že na konec rovněž tak ochotně vykonal předepsaný trojí slib. Mladý bakalář musil přísahati totiž na konec, že po dvě léta nejméně zůstane v universitě, že nepřijme gradu bakalářského od jiné university a že

kdykoli a kdekoli bude státi o blaho a prospěch fakulty artistu i celé obce učení pražského. Pak přijal konečně grad bakalářský.

S hrdostí jistě opouštěl nový bakalář slavné Karolinum, se zálibou halil se do záhybu své togy — první *grad* akademický byl za ním, chudý student husinecký stal se pražským učencem. Trochu ovšem tížily a kalily radost ještě taxy — 20 grošů fakultě, 4 groše pedellovi, promotoru pár rukavic (v ceně 4 grošu) — ale na taxy Jan uschránil si zajisté již dříve.

Scházelo mu ještě k úplnému štěstí nějaké nižší svěcení; není pochybnosti, že co nejdříve přijal z hubených rukou asketického Jana z Jenštejna knihu lektorskou a roucho akoluthské, že obdržel asi všecka čtyři svěcení nižší, že si proholil pleš a s hrdostí rovněž velikou podpisoval se jako klerik církevní, osoba stavu duchovního, jeden z bojovníků veliké armády papežské.

Klerik-bakalář: Hus stanul takto na prvních příčkách dlouhého řebříka, na němž nahoře se při kariéře akademické lesklo křeslo děkanské při kapitole Všech svatých na Hradčanech a při kariéře duchovní třpytila ve snech mladého Husinečana křivá berla probošta Vyšehradského. Oba dosažené stupně ulehčovaly již další postup — zjednávaly příjmy, dodávaly vážnosti, plnily nadějí: Hus s radostí a odvahou stoupal nyní výš.

A v těch dobách, kdy Hus pomalu se probíral dlouhou karierou studijní, od žáka za bakaláře, z tohoto za mistra, odtud za regenta . . . v těchto posledních letech věku čtrnáctého bojovala také universita za rozšíření a upevnění svých práv. Nejsouc spokojena s tím, že papež 1383 udělil jí zvláštní konservatory (byli to probošti mohučský, vratislavský a pražský děkan u Všech Svatých), kteří jediní měli soudní právo nad jejími členy, chtěla se domoci postavení privilegovaného a chtěla, aby jediným soudcem jejím byl rektor. U krále podařilo se tuto exempci vymoci již 22. listopadu 1392, u papeže teprve 21. prosince 1397 — od té doby i duchovní členové university

řídili se jen iurisdikcí rektorovou. Konservatoři — kteří nyní měli povinnost universitu při jejích právech chrániti — ovšem zůstali a také zůstala neocenitelná výhoda, že beneficiati (hlavně mistři) byli sproštěni povinnosti residenční (bullou ze dne 26. ledna 1397 na osm let). Mohli totiž brátí důchody svého beneficia, ale zůstávati v Praze.

Leč co zatím takto rostla a mohutněla v právích svých universita, třebas že frekvence její ubývalo, klesala neustále moc a vážnost autority královské, jak v Říši tak i v Čechách samých.

Král hleděl si spíše lovu nežli věcí státních, potloukal se v noci se svými kumpány po Praze (aby měl blíže domů, nepřebýval na hradě, nýbrž v »královském dvoře« na Starém městě) a zuřil i vztekal se, když mu víno vstoupilo do hlavy. Poněvadž nevěřil panstvu a osazoval přední úřady zemské svými milci, trvalo již dlouhý čas proti němu kvašení, které skončilo konečně spolkem příbuzných, knížat říšských, vysokého duchovenstva a předního panstva českého proti němu. Král uherský Zikmund, mladší bratr Václavův, a markrabí moravský Jošt, jeho bratranec, sjednali již 18. prosince 1393 spolek na výboj a odboj s rakouským vévodou, Albrechtem Habsburským a míšenským markrabím Vilémem; k této jednotě 5. května 1394 získal Jošt devět předních pánů českých, mezi nimi Jindřicha z Rožmberka.

Hned potom, 8. května 1394 odbojné panstvo zajalo u Berouna samého krále, vytýkajíc mu nedbalost ve správě království, nepořádky v Říši i utiskování církve — a vsadili ho do vězení v Bílé věži pražské. Hus byl nyní svědkem veliké války domácí: Staré i Nové město pražské spolu s Malou Stranou snažilo se krále osvoboditi, ale marně; panstvo zmocnilo se Prahy úplně. Tu vytáhl bratru na pomoc vévoda Jan Zhořelecký; koncem června vytlačil panstvo z Prahy — toto zavezlo krále na Přiběnice, Krumlov a konečně na hrad Wildberk v Rakousích a v letních měsících zuřila v jižních Čechách válka

občanská. Král byl konečně nucen panstvu slíbiti splnění podmínek a 2. srpna r. 1394 byl opět propuštěn.

Leč smlouvy obě strany nechtěly držeti; a tak drobná válka občanská trvala skoro celý rok 1395, 1396 a 1397, s vražděním a pálením, popravami a konfiskacemi. Zikmund ovšem nemohl se těchto bojů účastniti činně; na Uhry narážely tehdy nesmírnou silou hordy turecké a Zikmund musil bojovati s nimi na život a na smrt. V čele moci turecké stál po smrti sultána Murata, kterého Miloš Obilić zabil v den bitvy kosovské, hrozný dobyvatel Bajazid, příjmením Ilderim (blesk). Zikmund u příbuzného svého, Karla VI. francouzského, vyprosil si pomoc proti nevěřícím: 10.000 rytířů francouzských, s velikým počtem panošů a žoldnéřů přitáhlo pod velením hraběte neverského Zikmundovi na pomoc do rovin valašských s nimi pluky německé pod velením Friedricha von Hohenzollern, dále řady rytířů maltézských s velmistrem Filipem de Naillac, Maďaři, Valaši — Čechové také — bojovali v Rumunsku pod znamením kříže. Nad 100.000 bojovníků stálo na březích Dunaje, při jeho ústí kotvila flotta benátská a johannitská — lesk půlměsíce měl shasnouti ve vlnách dunajských. Francouzské rytířstvo hrozilo vyhlazením tureckému vojsku a zapřísahalo se, že kdyby nebe spadlo, udrží je svými kopími. Leč 28. května 1396 před tureckými janičary a spahii rozpadla se tato hrdá armáda v prach; hrozná řež nastala mezi vojskem křesťanským, 12.000 mrtvol — květ šlechty německé, francouzské i maďarské — pokrývalo bojiště, zuřící Bajazid dal ještě po bitvě rozsekati tři tisíce zajatých — Zikmund sám (spolu s Friedrichem Hohenzollerem) stěží se zachranil na lodi benátské, Uhry celé byly strašnému nepříteli otevřeny dokořán. Jen hroznější ještě nepřítel Uhry zachránil: byl to pán východního světa, ukrutný světovládce Tamerlan, který obrátil pozornost Bajazidovu na sebe. 1399 děsným způsobem ztrestal Tamerlan v Rusku odpadlého Tochtamyše, uvedl v nové poslušenství Moskvu i Astrachaň, a roku 1400—1402 v grandiosních válkách zničil

i moc Bajazidovu. Tak zatím mohly si Uhry oddechnouti. Zikmund nemohl se tedy účastniti v těchto dobách piklů panských s náležitým důrazem; rok 1394—1396, kdy Hus zabýval se studiemi mistrskými, byl tedy vyhrazen nepokojům domácím. »Aj, kakýť v Čechách zniče nepokoj z nespravedlnosti, ano onde král kázal, Prokop mladý markrabie kázal, právo staviti v cizie se uvázati, sirotky lecikako vdávati, až ty nespravedlnosti i vzbudichu nepokoj zjevný,« tak naříkal v těchto letech Štítný na svém zákoutí venkovském. Jak těžce doléhaly teprve tyto bouře a nepokoje na Prahu samu!

A v těch dobách Hus s kollegy doma studoval Aristotela a Ptolemaia; v těch dobách s přáteli svými část času věnoval věcem veřejným, měnícím se jako v kaleidoskopu, ostatek knize a péru. Krátká doba mezi oběma jeho hodnostmi ukazuje, že pracoval horlivě a zimničně; že nebyl jako jedna část studentstva, na kterou docházely stále na rektorat stížnosti, že tropí neplechy, že přijímají do kollejí běhlé ženky, ano že dokonce z nepokojů kořistí loupeží a svatokrádeží!

Mladí čeští přátelé-bakaláři neměli však nyní příliš mnoho prázdna. Naopak — bakalářstvím přibylo práv sice málo, za to však hrozně povinností. Bakalář byl povinen choditi v obleku duchovenském, s tonsurou; do disputací musil choditi ve svém řasném habitu. Dvě léta musil se připravovati k dosažení magisteria; byl povinen třikráte v témdni poslouchati nějakého magistra, celý rok musil býti přítomen mimořádným disputacím magistrů nových. Byl v habitu bakalářském u slavností universitních a disputací mistrovských, směl čísti a disputovati jen ve všední dni, nesměl o Aristotelovi vykládati své mínění, nýbrž toliko spisy mistrů pražské, pařížské neb oxfordské university. Nesměl čísti před nezapsanými ani v soukromí; v postě musil každý týden dvakrát determinovati po sofismatu a po kvestii atd. Děkan fakulty dohlížel, aby četl pouze »logicalia«, »parva naturalia« a »mathematicalia« — a to jen nekollidoval-li s některým magistrem; děkan fakulty také dohlížel, aby spisy

mistrské, jež četl, byly správně opsány a neodchylovaly se — krátce bakalář byl pod přísným dozorem fakulty.

Nehledě k tomu, že měl takto již slušnou řadu povinností, musil k examenu mistrskému studovati celou řadu spisu Aristotelových: ‚maior physica' logica', ‚ethica', ‚politica', ‚oeconomica', šest knih Euklidových, další knihy Jana Halifaxa, musiku Jana de Muris, optiku Jana Pisana, pak spisy Aristotelovy ‚de somno', ‚de sensu', ‚de vigilia', které sice nový řád studijní (1494) předpisoval již bakalářům, kterých však Hus dosud nestudoval. Zdali Hus prostudoval také (Aristotelovy) knihy ‚de celo', ‚de memoria', ‚de senectute', ‚de vita', ‚de morte', ‚meteora' a ‚metaphysica', které nový řád sice žádal od bakalářů, starý však nežádal od mistrů, není sice možno povědeti na jisto, ale jest velmi pravděpodobné.

Po dvou letech mohl se sice Hus již přihlásiti ke zkoušce mistrské, ale poněvadž nový řád ztužil požadavky, přihlásil se až v únoru 1396. Ve dvou letech jen jeden z kandidátů magisterství se připravil — byl to Zdeněk Zliv, chudý bakalář. Ale i termín, ve kterém se přihlásil Hus, byl dosti krátký: z těch 22 bakalářů, kteří s ním před třemi lety determinovali, podrobil se zkoušce jediný Němec Fr. Mospurg; přítel Jakoubek promoval až roku následujícího.

V komisi zkušební byli z Čechu Stanislav ze Znojma, z Poláků Petr z Redina, z Bavorů Jan Artsen z Langenfeldu a ze Sasů Helmold Zoltwedel; komisi předsedal — na místo kancléře nebo vicekancléře — rektor university, Husuv promotor při bakalariatu, Jan z Mýta. Celkem approbovala komise 5. února šestnáct magistrů, Hus byl v pořadí desátý (zase za Mospurgem jako při bakalariatu); Čechů byla opět sotva třetina. Spolu s Husem zkoušku vykonali také Walther Harrasser, jenž determinoval nějaký měsíc před Husem, ale při této zkoušce měl místo za ním, Polák Jakub z Krakova a Marek z Hradce, jenž zkoušku bakalářskou vykonal již 20. května 1388, a byl v pořadí sedmý.

Před vlastním examinem musili magistrandi — také Hus — ještě podrobiti se příslušnému *tentamen*, jako při bakalaureatu: musili zrovna tak slíbiti poslušnost statut, prokázati mravní zachovalost, vykázati se doporučením mistrů, jež slyšeli, a musili také dokázati, že pocházejí z manželského lože. Když nyní i vlastní examen Hus s kollegy šťastně vykonal, obdržel od rektora, jako zástupce kancléře — arcibiskup totiž jediný, jako kancléř, měl právo ‚creare' mistry: toto právo obyčejně svěřoval nějakému vysokému hodnostáři církevnímu; tehdy však pro nepokoje v městě a pro nechuť arcibiskupovu k dalšímu úřadování (Jan z Jenštejna vzdal se již po dvou měsících své důstojnosti) zastupoval arcibiskupa rektor university — *licencí* učiti na fakultě, nabyl místa mezi ostatními mistry, byl skutečně se svými studiemi universitními hotov, ale měl officielně pouze název »*licenciat*«. Aby mladý ‚*licenciat*' nabyl titulu mistra, všech práv i povinností jeho, musil ještě, podobně jako při bakalářství, ve slavném sezení fakulty býti na mistra promován a skutečně svá čtení počíti.

Do roka nejdéle musil mladý licenciat promocí vykonati, sice tratil své místo pořadné; do čtrnácti dnů musil také zaplatiti předepsané taxy (38 grošů, poplatek dosti značný). Málokteří s touto »*incepcí*« odkládali déle; ačkoli z patnácti kollegů-magistrandů Husových někteří dlouho odkládali s examinem magisterským (Marek z Hradce, viděli jsme, byl bakalářem již od r. 1388, Jakub Reder od r. 1387 a byli ještě starší), přec většina jich incepci vykonala ještě během února (jen pohodlný Marek z Hradce promoval až v květnu) a není pochyby, že s nimi ještě do měsíce promoval i Hus, ač přímého zápisu od děkana Stanislava ze Znojma o tom není.

A tak co zatím v městě i na hradě vše se chystalo k válce domácí, co opětně Zikmund se svými Maďary vjížděl vesele do bran hradních a kníže Jan s rozhořčením od nevděčného bratra vracel se do Zhořelce, co v krčmách a na ulicích rokoval pobouřený lid o budoucím jednání krále i arcibiskupa, co

*

rychlí poslové volali markrabího Jošta, knížete Prokopa, pana z Rožmberka do Prahy, v této době někdy dostavil se Hus naposled do Karolina jako čekatel. Ve slavném sezení fakulty slíbil — jako dříve — že nepřijme gradu licenciatského na jiné universitě, že po dvě léta bude čísti v Praze a ne jinde, že bude obcovati řádným disputacím magisterským, pak ujal se slova a přednesl svou řeč doktorskou, po níž následovala disputace. Tu také obdržel roucho misterské, hedbávný tabard s kápí a křídly, violový baret doktorský, zlatý prsten, jemné rukavice a políbení míru od kollegů. Přisáhnuv, že chce do smrti hájiti pravdy a přejav všechna práva a důstojnosti, usedl mladý mistr se zardělou tváří mezi ostatní mistry a své bývalé učitele jako rovný k rovným, cíl pouti byl dosažen, Jan z Husince jest od února 1396 »*magister in artibus*«.

Hrdě asi ve svém birýtu, širokém tabardu, černých střevících, jemných rukavicích vykračoval si mladý doktor (název doktor a mistr byl rovnocenný; theologové a filosofové užívali obyčejně názvu ‚mistr', právníci a lékaři — jako podnes — jména ‚doktor') se svými kollegy a staršími učiteli (od r. 1390 zakazovala statuta zváti nemistry) po dobrém zvyku ze staroslavné kolleje Karlovy do — krčmy k veselému banketu. A že ‚*modernus magister*' (mladý mistr) s radostí déle poseděl a s kollegy hodně pil a hodoval, sám po letech si ještě vyčítal; prý také na těch hodech *hus* se přílišně krmila a chudých robotu žrala. Krčmy stály tehdy většinou blíže lázní a ještě do XVII. století mladí doktorandi dávali svým profesorum příspěvek »na lázeň«.

KAPITOLA II.

MISTR-REGENT.

Na dráze své akademické dospěl nyní Hus na jeden vrchol — s baretem mistrským přijal zároveň veškera práva magistra in artibus; stačilo nyní vyčkati určitou dobu, aby se stal i všech výhod účastným.

Fakulta žádala určité stáří, počet let po incepci mistrské, aby se mohl státi jejím členem plnoprávným. Dvě leta musil se ještě podrobiti řízení jejímu a čísti knihy řádné, pak teprve mohl přijmouti místo mezi ostatními jako skutečný učitel universitní, jako magister *actu regens* (skutečně učící). Platné slovo v radě fakulty měl však teprve potom, až byl dvě leta *regentem*, obyčejně pět let po povýšení na mistra.

To ovšem nevadilo, aby byl mladý mistr volen od svého národu do rozličných komisí fakultních i před pětiletím: plného práva však nabýval teprve po této době. A tu zasedl v radě starších svých kollegů, podle času, kdy by promován; jen ten mistr, který byl již rektorem, měl přednost přede všemi ostat-

ními. Touž přednost v radě měli i mistři v uměních, kteří byli zároveň bakaláři theologie zřízení *(formati)* — ale tito jen tehdy, přišli-li do schuze ve své dlouhé černé kápi; přišli-li v obyčejném tabardu mistrském, tratili svou přednost.

Mladý Hus, ačkoli přemnozí kollegové se spokojovali tímto gradem, vyžadovali si odpuštění fakulty (a snadno jim promíjena předepsaná dvě leta dalších studií) a prohlíželi si svět a jeho zřízení, zustal věren předpisům fakultním a připravoval se na další karrieru akademickou. Hus řádně do roka vykonal v příslušné úterky a čtvrtky, ve dvě hodiny po snídaní, svých osm mimořádných disputac a jistě rovněž tak svědomitě ve svém novém, hedvábném tabardu účastnil se celá dvě leta disputac řádných. Jistě vždy v sobotu (byl-li svátek, v pátek) odpoledne dostavil se mistr Jan do zasedací síně filosofů a vyslechl předsedajícího mistra regenta, jak určoval po třech sofismatech. Býval zajisté často také jedním z devíti ‚*sofistů*'. Ke každému »sofismatu« — větě, připouštějící dvojí výklad — bývali totiž ustanovováni tři ‚*sophisaae*" mistři, z nichž jeden thema předložené popíral, druhý hájil, třetí o něm pochyboval. A rovněž tak je jisto, že horlivě přednášel a že pilně se snažil, aby co nejdříve došel místa i na universitě samé.

Tak plynul Husovi rok 1396 a 1397 v další tuhé práci akademické — ale v těch dobách, možno také že již dříve, Hus zároveň vkročil na dráhu novou, na dráhu činnosti usilovné a vytrvalé za vítězstvím snah českého národa.

Poměry politické i veřejné, v jakých tehdy žil národ český a zejmena zástupcové jeho na universitě, květ jeho intelligence, byly ve značné míře neutěšené a stávaly se tím obtížnější a trapnější, čím více přibývalo mužů, kteří si toho nedůstojného postavení vlastního lidu počínali býti vědomi.

Národ český až do dob Karlových byl v pravém podruží německém. Ač byl zakladatel říše české, její upevňovatel a ochránce vlastní krví, přec za posledních Přemyslovců, německy vychovaných, s německými manželkami oddaných, německy

mluvících i básnících, byl stále utiskován a zatlačován do pozadí. Ano, selský lid český upadl do úplného otroctví tělesného a libovolně s ním nakládali jeho rodní králové. Jeden dal vyhnati sedláky české ze Stadic, aby tam usadil Němce, druhý vyhnal je z Malé Strany za týmž účelem; celá země byla poseta německými městy, za krále Jana († 1346) podle svědectví kronikáře všude se mluvilo více německy než česky. I heslo královo bylo německé.

Převrat pomalý nastával teprve za Karla. Tento sám, maje vysoké úřednictvo německé, nechával arci v kanceláři ještě vládnouti němčinu, nepotlačoval také nikde německého jazyka, ale pokud mohl, podporoval jazyk i lid domácí. Muž moderní, řídící se heslem »praesentia bene disponere«, panovník silný, jako málokterý, nechával přec právo volného určení každé korporaci. Nechtěje násilně rušiti německé rady Staroměstské, vydal přece nařízení, aby každý úředník v Čechách znal česky; nechtěje vyháněti Němců z měst, zakládal nová, česká úplně. Věda, že není možno býti rovnoprávným pánu s otrokem, staral se o vymanění lidu z moci panské: za něho tak zlepšeno soudnictví a v jeho duchu pokoušel se později Jan z Jenštejna sedláky vyprostiti z otroctví. Díla svá dával překládati do němčiny i do češtiny; stolní náčiní jeho čtvrté manželky má nápisy jen české; kurfirstům německým předpisuje znalost češtiny ve zlaté bulle; konečně zřizuje universitu, »aby věrní obyvatelé království, kteří po ovoci dobrých umění bez přestání lačnějí, nemuseli o cizí almužny žebrati, nýbrž připravený stůl k nalévání v království svém aby měli .... a aby nemusili cizích národů se prositi«.

A nejenom že tak Karel chránil národ český od útisku a nátlaku, on takto se vzmáhající vědomí národní dovedl také síliti a šlechtiti. Propagoval znalost dějin, úctu k velikým osobám předků; s hrdostí se psal »ze starého kmene králů českých«, šířil kult sv. Václava, choval v úctě relikvie po Přemyslovi, sám psal a dával psáti české dějiny. Ano, on stavěl se na

podstat širší, slovanskou — zaváděl kult slovanských apoštolů, ano i sv. Jeronyma, jejž pokládal za Slovana, jazyk slovanský nazýval »vznešeným«, k caru Dušanovi hlásil se jako k bratru Slovanu, v Praze vymohl na papeži založení kláštera slovanského.

Nebylo tedy divno, že Karel udělil své stvrzení i statutům universitním z roku asi 1360, která dělila veškeru moc universitní, zkoušky, volby atd. mezi čtyři národy rovnoprávně, dva slovanské a dva německé. Karel ovšem nemohl předvídati, že hlas polský přidá se časem k Němcům, a Karel také věděl, že tato organisace je počáteční; těšil Čechy: »až vzrostete ve vědách, vy budete páni a dědici, sečkejte maličko!«

Leč za nešťastné vlády Václavovy národ český zase byl tištěn a tlačen; král Václav — zatím co dával do své německé bible malovati oplzlé a sprosté obrázky — měl jiné starosti, než starati se o vzrůst svého vlastního národa. Ale byli tu již mužové, kteří vyrostli v dobách Karlových, kteří cítili již dobře ono bezpráví, jaké vhání krev do tváře a tiskne železo do ruky, kteří stali se vůdci a náčelníky hnutí národního a vlasteneckého.

Jsou to jména slavná; učenci jména evropského, Hus sám s úctou je vyslovoval: byli to slavný mistr pařížský *Vojtěch Raňkuv z Ježova*, řečník nad mrtvolou Karlovou, *Štěpán z Kolína* »nejpoctivější vlastenec«, *Mikuláš z Litomyšle*, kanovník u Všech svatých, *Jan Eliášův*, professor theologie, *Ondřej z Broda*, později vyhnanec Lipský, *Jan ze Štěkna*, chráněnec Hedvičin, *Stanislav ze Znojma*, učenec jména evropského... jména jich šla od úst k ústům a oni byli vskutku první buditelé národní.

A k tomuto hlubokému, širokému proudu národnímu, jenž dorážel na zvětralé bašty německého nadpráví v Čechách, který vedli tito velicí a nezapomenutelní mužové, připojoval se druhý, neméně silný a prudký, boj za čisté křesťanství. Zvláštní náhodou i zde stáli Němci proti Čechům, němečtí mistři proti kazatelům, laikům a doktorům domácím.

1.

2.

3.

4.

KROJE ŽÁKŮ, BAKALÁŘŮ A MISTRŮ ZA DOBY HUSOVY.

1. Kroj žáků. (Z rukopisu archivu kapitulního.) — 2 Oděv studenta. (Z rukopisu Zrcadlo spasení.) — 3 Kroj bakaláře. (Z rukopisu archivu kapitulního.) — 4. Roucho mistrů. (Z bibli kutnohorské.)

Neboť, byly-li národní poměry české zoufalé v těch dobách sedělo-li na radnicích pražských po 16 Němcích a jen po 2 Češích, zaujímali-li kollegiatury u Všech svatých za sebou na př. Enderlin z Mýta, Dietrich Hackenteufel ze Straffordu, Herrmann von Winterswick, Wigand, Fridmann, Diethmar Gutjar,

Tilman von Kassel, Nicolaus de Gubin, Johann Marienweder, Mathaeus de Cracow, Menso von Beckhusen, Conrad von Soltau proti 3—4 Čechum, musili-li čeští mistři a doktoři spokojovati se kantorováním po vesnicích... pěnila-li se vskutku každému uvědomělému Čechu krev v žilách pomyšlením, jak Čechy staly se takřka německou osadou a rodáci země takřka plemenem otroků, ještě zoufalejší byly tehdy poměry církevní.

Od dob papežů avignonských stala se církev jen velikým berním úřadem. »Dvůr římský nehledá ovce bez vlny« stalo se příslovím: papež pomalu učinil si poplatným celý svět, každoročně a krom toho ještě mimořádně. Ve XIV. stol. zavedeny byly *annaty*: každý nově jmenovaný hodnostář církevní musil stolici papežské odváděti polovici prvního ročního příjmu; rok za rokem však vyhrazovala si papežská stolice vůbec sama osazování prebend a beneficií, jež docela nestoudným způsobem prodávala více podávajícímu. A nemajíc dosti těchto ohromných příjmů, zavedla za Bonifáce VIII. († 1303) prodávání odpustku: nejprve jednou za sto let, pak za padesát, dále pak za dvacet pět let a konečně za dob Husových vypisovány vůbec dle potřeby papežské pokladny. Jan XXII. († 1334) nechal po sobě osmnáct millionů zlatých jmění na hotovosti a za sedm millionů zlatých klenotů (dle našich pojmů skoro milliardu korun); tato strašná summa byla však na věřících vymačkána nejsprostším způsobem, pachtýři hrubými a nevzdělanými, surovci a žoldnéři, kteří přece nicméně vládli z milosti papežovy mocí církevní, udílejíce odpuštění hříchů platícím a pronásledujíce liknavé klatbou církevní. Jakýsi malý obrázek o zkaženosti hlavy, dvoru papežského, v době tehdejší, mohou podati žaloby, jež koncil kostnický zvedl proti Janu XXIII. Jest mezi těmi 72 články jistě mnoho nadsazeno, také netýče se zde nás to, co vytýkáno mu o jeho mládí nebo jen obecně, ale biskupové, kněží a papežští úředníci viníli náměstka Kristova, že si koupil kardinalství (4.), že dal otrávití svého předchůdce papeže Alexandra V. (6.), že se nepostil ani nemodlil (7.), že cizoložil se svou

švakrovou, jeptiškami, pannami a paními (2), že prodal 6 kostelů laikům (11), praeceptorem Johannitů jmenoval pětileté dítě za 6000 zlatých (12—13), jistému Johannitovi za 600 zl. dovolil se oženiti (15), čtrnáctiletému laikovi prodal prebendu 12 kaplanů (16—18), ustanovil v kurii zvláštní obchodníky, aby uprázdněná beneficia cenili a prodávali (23), prodával bully falešné, několikrát najednou (25—27), prodával poslední pomazání, absoluci, odpustky, konsekraci biskupů, benedikci opatů... vše za peníze (30), ženatého laika poslal do Brabant jako apoštolského legata (31—32), prodával vlaské kláštery a jejich statky bastardům, hlavu sv. Jana Křtitele za 50.000 zlatých (44—45), universitě boloňské vzal její důchody (48), je vražedník, travič, svatokupec, kacíř (69), tvrdil, že není věčného života ani z mrtvých vstání, duše že umírá s tělem (70.) — Jan XXIII. byl ovšem sesazen, ale přijat na milost a byl děkanem sboru kardinalského, první osoba po papeži, koncilem zvoleném. Každý jednotlivý z těch hříchů stačil k vyvržení pachatele z církve; odsouzenec však přece podržel purpur kardinalský.

Taková byla hlava církve na rozhraní věku XIV. a XV., leč zrovna tak vypadala církev česká. Po zřeknutí se Jana z Jenštejna byli arcibiskupy v Praze Volbram ze Škvorce, milostník vévody Jana, jenž musil papeži zaplatiti 5416 zl. za své jmenování (skoro 200.000 K), po něm bohatý mnohoobročník Puchník, za něhož (ač zemřel 1402 dříve než vysvěcen) taxy musili zaplatiti ručitelé jeho Kbel a Malešic, po něm Zbyněk Zajíc, spíše voják než kněz, pak mistr Albík, vdovec a lékař Václavův, jenž teprve po jmenování dal se vysvětiti na kněze — ten pak vyměnil si arcibiskupství s Konradem z Vechty, jejž koncil kostnický proklel a sesadil. Žádný z těchto nejvyšších pastýřů církve české, ač byli všichni povoláni, jistě nebyl vyvolený — a podle toho vypadalo také kněžstvo nižší.

Z 39 visitovaných farářů bylo jich 16 oddáno nejhorším neřestem, šest jich vůbec nesídlilo u svého kostela. Farář svatolinhartský Prokop pořádal veřejné hostiny s kněžími a mnichy

*

při nichž účastnily se nevěstky beze všeho ostychu; farář od sv. Jana, Matěj, měl souložnici Vídeňanku a pořádal na své faře pro kollegy a známé adamitské tance; Petr, farář svatoondřejský, přechovával zloděje a když zrovna neúčastnil se zábav u přítele Matěje, hrával v kostky a opíjel se při svatbách; Bohuněk z Poříče vytloukal hospody, měl kuběnu, držel v domě nevěstky — a podle svědectví jednoho osadníka byl ze všech kněží, jaké dosud měli, nejlepší. Atd. Měli ovšem tito faráři vzor v kanovnících: o kanovníku vyšehradském, Kojatovi, byla již zmínka nahoře; kanovník pražský Štěpán, písař zemský, měl několik synů, k nimž se znal veřejně; kanovník od sv. Apolináře Frána, držel si, jako mělnický probošt Jan z Landštejna, doma souložnici — měl s ní jednoho syna a s druhým (1380) byla těhotná atd.

A totéž vidíme u duchovenstva klášterního. Karel nesmírně rozmnožil počet duchovenstva vůbec (Praha sama měla přes 1200 kněží, 5 kollegiatních chrámů, 41 farních kostelů, 27 kaplí, 25 klášterů) a klášterního zvláště. Poněvadž pak kláštery bohatě nadal, oddávali se mniši a jeptišky zahálce a nejruznějším neřestem; staré snahy učené pominuly a platilo přísloví: »kdo chce dobré bydlo míti, slib se do kláštera jíti.« Probošt kláštera sv. Magdaleny smilnil se svými jeptiškami, z Emaus utekl mnich se ženou Kuchtovou z Nuslí; Hus sám četl lístek milostný jisté jeptišky, která svého milence takřka zbožňovala; za té doby byl v Týnském chrámě polapen kněz při skutku se ženou, tak že musil býti chrám znovu svěcen: dle výroku vrstevníků kláštery byly hnízda neřestí, sídla lenochů.

Nejhorší však byla ona nezřízená žízeň zlata, jaká naplňovala tehdy celou církev. »Poslední haléřík, který si babička do šlojířku zavázala, aby jí ho ani zloděj ani loupežník nevzal, ten haléřík vymámí na ní kněz a mnich« podle slov Husových. Lid obecný i městský, panstvo i dvur nebyl by konečně církvi a jejím sluhům vyčítal ani lenost a rozkošnictví, bohatá jídla a krásné ženy, surovost v jednání i nevzdělanost zarážející —

vždyť mravy byly tehdy vůbec surové a stálými nepokoji domácími a evropskými klesaly hloub a hloub; leč tato zištnost a zlatá chtivost, ta touha po penězích, která ožebračovala lid a při tom vymykala se každé službě zemské, ta činila duchovenstvo tak nenáviděným. Bylo obecné přísloví »již ten kněz stříbrný konec dobře přivede« a rovněž tak učilo pořekadlo: »máš-li s knězem co jednati, neraň, ale zabí.« A této žízni zlata pak sloužily všecky prostředky; nejvíce víře uškodily obchody a švindle se svatými ostatky. Nebylo možno, aby intelligentu ze škol vysokých, třeba jednostranně vzdělanému, ale přec Aristotelem vyškolenému, okazovalo se s plnou věrou to, co se ukazovalo věřícímu lidu: kostel sv. Víta ukazoval ruku Lazarovu, vlasy Maří Magdaleny, plenku Ježíškovu, ubrus z poslední večeře, část provazu Krista Pána, závoj Panny Marie, houbu podanou Spasiteli na kříži, mléko Matky Boží... vesměs věci, za jejichž políbení bralo se stříbro a zlato, jimž však ani sami okazovatelé nemohli věřiti. Ano, v Litomyšlském biskupství za Husa provozovali podvod, tehdy obvyklý: pokropili hostii krví a vydávali ji za krev Kristovu, vymamujíce tak na poutnících peníze. Toto kupčení s ostatky demoralisovalo lid nejhůře; z pochybností o pravdě tohoto obchodu rodily se

KROJ UNIVERSITNÍHO PROFESSORA
(Z rukop. archivu kapitulního.)

pochybnosti další, nové, jež se nezastavily ani před nejdůležitějšími dogmaty církevními.

A k tomu ke všemu přistoupila dvojice papežská. Jako daleko široko viditelné znamení úpadku církve byla její vrchní moc rozdvojena, papež římský proklínal velekněze avignonského, nebylo jistoty, bdí-li Kristus nad svou církví, a schisma nebralo konce. Od 31. října 1378, kdy kardinal ženevský přijal pod ochranou Francie jméno Klementa VII., po čtyřicet let měla Evropa hrozné podívání na »ohavnost stojící na místě svatém«. Samo takřka se ukazovalo, že oba velekněží jsou falešní nástupci Kristovi, oba Antikristové, že jediná pomoc byla by byla oba svrhnouti a sesaditi, církev pak opraviti v hlavě i údech.

Proti této zkáze církve vystoupili slovanští a germánští kazatelé a učenci: v Čechách, v Německu a v Anglii rozšířil se ruch opravný, který potom strhl k sobě i Francii. Byli to Němci Theodor Vrie, Dětřich z Nieheimu, Angličané Vilém Occam, Jan Wycleffe, Čechové Milíč a Matěj z Janova, jejichž spisy a žáci v druhé polovici XIV. století bouřili proti zkáze církve, byli to konečně Francouzi Pierre d'Ailly, Jean Charlier, známější jmenem rodiště Gerson, Mikuláš de Clemanges, kteří ve stopách těchto oprávců postupovali a pokud bylo možno, na koncilu kostnickém opravné myšlenky také realisovali.

Dvojím řečištěm bral se nový tento proud pokrokový: s jedné strany nesli jej přední učenci a zástupci jeho byly první tři university evropské — pařížská, pražská a oxfordská, s druhé strany šířili jej kazatelé lidoví, odvolávajíce se pouze na jasné předpisy evangelia.

V Čechách nejmohutněji působili za posledních let Karla IV. dva kazatelé: Němec Konrád Waldhauser († 1369), jenž kázal v Týně, a Čech Milíč z Kroměříže († 1374). Zvláště tento poslední »ohňovými slovy« vybízel k pokání, žil vzorně kajícnicky (odřekl se výnosných úřadů: arcijáhenství a kanovnictví) a zřekl se vůbec možnosti nápravy církve. Dle něho musí

se starati již jen každý jednotlivec sám o sobě, jak by byl spasen; čas je zlý a Antikrist již sestoupil na zemi (to oznámil 1367 zvláštním letákem, jejž přibil na dvéře chrámu svatopetrského v Římě). Vedl si způsobem v pravdě apoštolským; jsa chráněn Karlem proti nenávisti mnichů žebravých shromažďoval denně kolem sebe sta žáků, aby jim diktoval své přednášky; udílel almužny z darů poskytovaných; kázal denně několikrát trojím jazykem (schválně se na stará kolena naučil německy, aby mohl svou nauku šířiti i mezi bohaté měšťany staropražské), obrátil k životu křesťanskému na tisíce osob — a učení jeho vnikalo až do Slezska a Polska.

Po smrti jeho v Avignoně — musil totiž podruhé se odebrati k papeži se ospravedlnit — vyznavači a přívrženci jeho byli stíháni a pronásledováni. Zvláště horlivě se snažila o to pražská konsistoř; ještě roku 1374 (Milíč † 1. srpna) byl Jerusalem — jeho založení v Praze, útulek pro padlé ženštiny — vydán řádu cisterciaků a přísně zakazovány dvě novoty, jež Milíč svým následovníkům doporučil: denní přijímání svátosti oltářní a časté kázání slova Božího. Leč zůstali přece následovníci jeho v lidu pražském, r. 1378, 1380 a později měli generalní vikáři a arcijáhnové s nimi soudy a vyšetřování a do roku 1400 hlásal myšlenky Milíčovy duchovní jeho syn Tomáš ze Štítného.

Štítný, venkovský zeman, na svých pražských studiích přilnul k velikému kazateli svatojilskému; a chtěje nesmírnou touhu po čistém a klidném životě křesťanském také jiným vštípiti, psal pro své děti nejprve, a když mu skoro všechny (až na dceru Anežku) zemřely, také pro celý národ český populární knížky o »obecných« a »hlubších« »věcech křesťanských«. Nedotýkaje se dogmatických záhad věrouky, poddávaje se ve všem k napravení »kostelu« a »škole« pražské užíval při těžších věcech podpory a přízně učeného mistra Vojtěcha Raňkova — ale přece neunikl protivenstvím, jež se na něho snesla jednak pro jeho laictví (Štítný se marně bránil, že Brigita bába a Milíč

nemistr psali knihy) od vysoké hierarchie, jednak pro jeho češtinu, která se německým mistrum universitním nezdála vhodná k výkladům theologickým.

Leč tito drobní přívrženci a následovníci Milíčovi, zastrašení a polekaní, byli by jistě na konec podlehli, kdyby nebyly vyšší vrstvy intelligence stále a stále dorážely na zpuchřelé a prohnilé tehdy stavení církve. Z největších a nejprudších odpůrcu těch byl Matěj z JANOVA, nejznamenitější duch, jejž doba tehdejší zplodila.

Tento vynikající myslitel nabyl v Paříži mistrství ‚in artibus' a v Římě si vyprosil pražské kanovnictví a beneficium farní; leč — začav takto docela světsky po vzoru druhých — byl v Praze brzy od druhých, méně ostýchavých a učených, přimáčknut ke zdi, poněvadž se nevyznal v úskocích potřebných a musil nerad žíti v apoštolské chudobě. A tu sestoupil naň duch Milíčův — přidal se úplně k jeho učení, kázal od té doby (asi od r. 1382) denně v chrámu svatomikulášském a denně také zpovídal, vybízeje lid k častému přijímání, a podobně jako Milíč i Štítný oddal se také spisování. Leč kdežto Štítný i Milíč spokojovali se pouhým vybízením k nápravě, káráním všech stavů i jednoho každého zvlášť, kdežto — Štítný zvláště — v těchto dřívějších dílech kázání dělo se obyčejným způsobem každého katolického kazatele, Matěj z Janova vstoupil na dráhu Occama, Vrie, d'Aillyho, Nieheima a Wycleffa — dle něho hlavní vina neřestí spočívá v kněžstvu, nejvíce v nejvyšším a tato vina způsobena odchýlením od zákona Kristova.

Jeho dílo „de regulis veteris et novi testamenti" (o pravidlech Starého a Nového zákona), dlouho také, aspoň částečně, připisované Husovi, náleží k nejdůležitějším pracím tehdejší literatury evropské. Nemá sice důležitosti politické, jako měl slavný ‚dialog' Occamův, ani není psáno formou suverenní ironie, jako invektivy d'Aillyho, ale je to přesné vylíčení tehdejší zkázy církve od papeže až po kaplana, s hroznými podrobnostmi, odhalením podvodu s odpustky, ostatky a obrazy

svatých, s důkazem škodlivosti klášterů a řádů — všecko v barvách černých, nad nimiž i Štítný byl by se zhrozil — a zároveň

JAN WYCLEFFE.
(Socha na Lutherově pomníku ve Wormsu).

poukaz k bibli, jež jediná může vše napraviti. K tomu konci vybral z Písma 12 pravidel, jimiž by se měla církev opraviti a obnoviti.

Byla to kniha vskutku protipapežská, třebas Matěj z Janova ve všem se podroboval autoritě vyšší, podvracející celý tehdejší řád — vlastně zlořád církevní, namířená stejně proti papeži, kupčícímu s odpustky a vydělávajícímu milliardy, jako proti kaplánkovi, obchodujícímu s ostatky a vymamujícímu na babičkách venkovských poslední haléřík. Není divu, že stoupenci Matějovi šli ještě dále a že dokročila na ně arcibiskupská konsistoř: 18. října 1389 před preláty, faráři i mnichy musil Matěj z Janova spolu se dvěma stoupenci odvolati a byli zároveň na čas od vykonávání úřadu svého suspendováni (Matěj z Janova na půl leta, kněz pak Jakub, jenž chtěl si obrazem Panny Marie zatopiti při vaření hrachu, na deset let). A když vyšlo na jevo, že dále spisuje, i pro lid (své dílo ‚De regulis' v pěti knihách dokončil teprve r. 1392), musil 14. července 1392 tyto dvě knihy (z nich jednu českou) vydati k napravení; a tak zemřel zcela v ústraní 30. prosince r. 1394. Není vědomo, že by se byl 1393 postavil proti tehdejším odpustkům.

Marno bylo však veškeré stíhání hierarchie a vlády; jako první v Čechách rozžehl pochodeň víry Milíč, po Milíčovi ji přejal Janov, tak po smrti tohoto chopila vypadlou pochodeň strana česká na universitě — místo, aby byla kázána oprava v zapadlé Veliké Vsi, kde byl Janov farářem, nebo ve zpovědnici svatovítské, osamělé a nepatrné, zřízen byl celý chrám ke službám této ideje, v kapli betlemské z rukou Janova přejal a rozžehl svatý ten oheň veliký Štěpán z Kolína, z rukou Štěpánových přejal jej Hus, a Hus již nemohl býti umlčen.

A v těchto právě letech, kdy ke straně opravné hlásili se Petr ze Znojma, Štěpán Páleč, Kříž kramář, Hanuš z Milheima a j., v těch dobách doléhaly na mladého mistra Husa tyto myšlenky a proudy zcela nové. Hus dosud, třebas jako mistr a akolytha církevní, nezapřel starší své vychování a dosavadní okolí, rád pohodoval v lázních, rád si zahrál v šachy a zadumal se nad jejich popy, rytíři a rochy (střelci, koni a věžemi, dle nynějšího názvosloví), vyjadřoval se ostře a ve výrazech nevy-

bíraných — a když bylo potřebí, dodával svým slovům důrazu udeřením pěstí nebo silným dupnutím. Zabýval se také zábavnou literaturou tehdejší — čítal veselé vyprávění o Najthartovi nebo romantickou historii Trojanskou, bloudil v duchu s Alexandrem po Skleněných horách a v údolích Gangu, liboval si v bystrých úvahách Solferna nebo přesných dedukcích Beliala — a čekal netrpělivě, až přijme vyšší svěcení nebo zasedne do rady fakulty.

Že si zakládal na svém stavu mistrském, jest vysvětlitelno; těšil ho tabard mistrský, později i sukně s křídlami a kápě s běliznami (mistři měli právo nositi přes ramena kožíšek krátký: bělizna = kůže; a bakaláři theologičtí, Hus arci se jím stal až později, nosívali kápi), a těšily ho také hody a hostiny. Chodíval tak s ostatními mistry a bakaláři do některých domů hostinných. Chodíval také na faru svatomichalskou, kde byl tehdy farářem křižovník Bernard, později probošt kláštera Zderazského. Jednou po obědě, kolem r. 1399, rozpředla se tak u sv. Michala rozprava o svátosti oltářní; Hus držel se volnějších názorů a tu m. Protiva, bývalý kazatel betlemský, postavil se proti mladému mistru a odporoval mu, uváděje zejmena sv. Řehoře. Hus roznícen odsekl: »Co Řehoř, ten byl prlenec (= veršotepec); af prohlédne jeho slova kdo chce a najde, že ve všech vždy prlencoval.« A tu odpověděl Protiva, že církev římská ho nepokládá za prlence, ale za nejsvětějšího doktora, leč Hus, nepřipouštěje ho k slovu, dodal ještě: »Chcete věděti, pane Protivo, co je se svátostí oltářní? Takhle věřte, poněvadž jinak není...« a vykládal dále Protivovi své názory — tyto však již tehdy nelíbily se mistrům a kněžím přítomným. Jindy zase dostal se do sporu v domě Václava češíře — tam přišla kdysi kolem r. 1401 řeč na známé násilnosti krále Václava v r. 1393, kdy byl mučen Puchník, utopen Jan z Pomuka a vězněn děkan pražský Bohuslav. Přítomen byl Protiva, mladý Jeronym, tehdy bakalář, hospodář Václav a známý boháč staroměstský Kříž kramář, mimo jiné. Mluvilo se, že měly tehda pro tato násilí staveny býti služby Boží. A Hus odvětil: »není důvodu v Písmě

Kristově, aby pro mne popa nebo jiného, kdybych byl uvězněn nebo zabit, stavila se chvála boží nebo bohoslužby v celém království.« A obrátiv se k Protivovi, pravil: »Řekněte písmo nebo důvod!« A když Protiva namítl, že tak stanoví kanony a učí římská církev, Hus uhodil silně na stůl a řekl: »Co Římská církev? Tam Antikrist zarazil nohu, kterou těžko lze pohnouti.« Z těch dob také trvaly na něho žaloby, že neučí správně o svátosti oltářní — ale žaloby ty nelze již nyní rozhodnouti. Jisto jest, že v těchto dobách doráželo naň toto nové hnutí duchů a že pomalu si mladého mistra podmaňovalo. Arci, ještě ne úplně.

Schisma papežské v těch dobách stávalo se tou dobou čím dále tím nesnesitelnějším; r. 1394 zdálo se, že smrtí avignonského vzdoropapeže Klimenta VII. schisma pomine a celý svět s touhou toto rozřešení očekával. Ale kardinalové Klimentovi zvolili neústupného Benedikta XIII., muže zvláštní stálosti a tvrdosti duševní — o jeho neústupnost rozbíjela se všechna napomínání a volání světa křesťanského, tiara seděla pevně na hlavě Benediktově, přes to, že ve Francii samé d'Ailly a Gerson duraznými kázaními podrývali jeho autoritu.

Kázaními d'Aillyho, »orla Francie«, byla konečně universita pařížská vedena ke smělému záměru; a spolu s universitou pražskou, kde mohutně zněla kázaní Stanislava ze Znojma a Petra ze Stoupna, pojala úmysl, aby oběma papežům byla vypovědena poslušnost a aby přední dva panovníci, král německý Václav, ochránce papeže římského, a král francouzský, Karel VI., odtrhli se od obou papežů. A universita pražská pohnula ve srozumění s pařížskou konečně krále k cestě do Francie. O prázdninách roku 1397 vydal se Václav na cestu — markrabímu Prokopovi svěřil zatím správu království (cesta se protáhla na rok) — a již 25. srpna byl v Lokti, odtud přes Cheb, Norimberk a Würzburk dojel na Vánoce do Frankfurta; pak přes Bingen, Trevír a Lucemburk dojel do Remeše, kde od 23. do 25. března 1398 jednal o urovnání dvojice papežské. Vrátil se pak přes Lucem-

burk, Koblenc, Frankfurt a Norimberk 6. srpna zase do Lokte. Podobá se pravdě, že universita měla na této cestě v družině králově své zástupce; poněvadž funkcionáři její nemohli se na tak dlouhou dobu vzdáliti, zdá se, že byl zvolen od národa českého do této družiny Hus, který beztoho, jak patrno z dřívějších výroků, byl smýšlení čistě královského a protipapežského. A tak Hus v této době dokončil své vzdělání rozsáhlou cestou na západ, která jistě nezůstala bez hlubokých dojmů. Viděl na své cestě mohutná města říšská Norimberk a Frankfurt, vedle nepatrných hrabství a panství (Leuchtenberské, Westenberské, Hanavské, Falkensteinské, Henneberg, Katzeneinbogen, Sponheim atd. atd.), viděl rozsáhlá a mocná panství knížat duchovních — biskupství Bamberské, Würzburské, Verdunské, Lutyšské, arcibiskupství Mohučské, Trevírské a Kolínské, viděl ještě naposledy sílu rodu Lucemburského — horní Falc, vévodství Lucemburské, hrabství Chiny — daleko za Smrčiny, pod hradby Norimberské takřka, daleko za Rýn, až skoro k Sedanu táhla se tehdy ještě moc Václavova; ale bral se již také purkrabstvím Norimberským, ve kterém vládl týž Friedrich z rodu Hohenzollerů, jenž o málo let později měl založiti velmoc pruskou — a viděl také krásnou Francii, úrodné nivy Champagne, starobylý Rheims. Krásné krajiny rýnské, malebné hrady na zeleném pobřeží, bujné vinice a úrodná role, starobylá města — jako Rense, volební místo králů, Mohuč, residence mocného kurfirsta, Koblenc, se zbytky dob římských, příkré skály a mohutný veletok — to všechno asi valně Husa nepoutalo a nevábilo. Duše jeho nebyla napojena humanismem, nebyl romanticky naladěn, aby naslouchal šumění Lurleye, vdychoval vůni lesů, kochal se rozhledem se Spreitzensteinu nebo Rummelsburgu, zajímal se o zkazky Bingerlochu nebo Mäusethurmu, ač viděl právě nejkrásnější část Rýna, mezi Mohučí a Koblencem: Hus byl spíše z oněch středověkých duchovních, kteří v těchto krásách přírody viděli dílo ďábla, kteří — jako Milíč — dali vykáceti košaté stromy, poněvadž se jimi kochala mysl, nebo — jako členové koncilu

1433 — zaklínali slavíka, pějícího na krásné lípě (prý se přiznal: »jsem zlý duch«, zachechtal se a odletěl, posluchači však brzy zemřeli). Nikoli — Hus si jen všímal, jak hříšné je celé toto okolí Rýna a jak neřestná je Francie; vzpomněl si později jen, že dobře Francouzové nazývají tanec »danse«, poněvadž jako pokolení Dan budou poslední v království Božím; pamatoval si jen, že bohaté měštky v Porýní fintí se marnostmi světskými, že nosí falešné kadeře a cizí copy; a nezapomněl, že viděl tu knížata církevní oděná železem — na trůn mohučský arcibiskupský zasedl právě tehdy mladý hrabě Jan Nassavský (r. 1397), válečník každým coulem, bojovník neúnavný, jenž ještě na koncil kostnický soudit Husa vjel v úplném brnění, přilbu na hlavě a meč po boku. A s netajeným úžasem uvědomil si Hus nesmírnou moc těchto knížat církevních; viděl patrně, že panství církve, spolu se zeměmi německého řádu, převyšuje daleko moc rodu Lucemburského a že vlastně v rukou tří mocných a bojovných církevních knížat porýnských (arcibiskup kolínský, trevírský a mohučský byli totiž kurfirsty, voliči krále německého), jejichž církevní pravomoc zabírala veškeré západní Německo a kteří ostatní biskupství, říšská města a menší hrabství beztoho měli ve svém vasalství, spočívá vlastně všechna moc skutečná, že Václav je král německý jenom podle jména a že i toto domnělé panství chýlí se již ku konci.

V Remeši Hus se také asi seznámil s učenci pařížskými — a od nich asi rovněž byl utvrzen ve svém mínění protipapežském a protihierarchickém. Nesmíme si arci představovati tento odpor ještě jako dogmatický nebo asketický: byla to spíše politická antipathie — tak jako Viklif těžce nesl poplatnost Anglie zemi cizí, starci avignonskému. Při tom Hus ještě učení církve se nedotýká.

Vrátil se domů právě v čas, aby mohl počíti svá čtení, a tu poprve máme svědectví, že zabýval se knihami Viklifovými. Byly sice známy u nás již asi od r. 1389; dle Husa samého r. 1411 četla je fakulta již přes dvacet let — tyto první zábřesky

nového dne byly však ještě slabé; Hus dostal nyní do rukou teprve spisy filosofické.

Před novým školním rokem totiž Hus jako nyní skutečný člen fakulty, jako pravý ‚magister *actu regens*‘ chystal si již dle své vůle přednášky. Taková jeho příprava — přednášky počínaly dle statut 18. října, ve skutečnosti však někdy až v listopadu — jest nám náhodou dochována. 30. září 1398 »v den svatého *Jeronyma Slovana*« dokončil Hus totiž *opis pěti traktatů Viklefových*, jenž se chová nyní v královské knihovně stockholmské. Jsou to »tractatus de individuatione temporis et instantis«, »tractatus de ideis«, »tractatus de materia et forma«, »replicacio de universalibus« a »de veris universalibus«, jež Hus si přichystal pro čtení zimní. Opsal je asi z jednoho rukopisu pražské knihovny universitní z r. 1397 a upravil si je tak, aby mohl pohodlně k nim podávati vlastní výklad. Po straně přidal si poznámky — také české — informační. U traktatu I. a II. jsou poznámky, radící k opatrnosti při výkladu, při traktatu III. a V. schvalovací slova: »Milý Viklef, dajť bóh nebeské královstvie!« (dvakrát) nebo »za zlatý stojí, cos slyšel« atd., často (čtyřikrát) libuje si, souhlasí s autorem a vzpomínaje na odpůrce německé, píše: »ha ha, Němci, haha!« Někdy zrovna tak si libuje — slovy příliš drastickými — jak Viklef vyvrací staré nauky (tuto dadie Aristotilešovi v roh«, »p. dnú druzí v roh«, »Averrois »o. ra hače«) — a bolestnou předtuchou dnes nám připadá přípisek na konci třetího traktatu: »O Viklef, Viklef, nejednomu ty hlavu zvikleš!«

A co tak od polovice října četl svým posluchačům díla Viklifova již jako magister »*actu regens*«, účastnil se zároveň všech prací fakultních. 14. prosince 1398 byl zvolen spolu s oběma kollegy, s nimiž vykonal zkoušku magistrandskou, s Fried. Mosburgem (Bavorem) a Frant. Kreisvicem (Polákem, asi jen podle jména) do zkušební komise bakalářské. Ze Sasů byl s nimi v komisi Mik. Beyer, předsedal děkan Čech, Daniel z Prahy. Appro-

bovali od 17.–20. prosince 1398 celkem 17 kandidatů. mezi nimiž opět byla sotva třetina Čechů.

V únoru r. 1399 Hus také pomohl kollegovi Jeronymovi; na jeho přímluvu fakulta prominula mladému příteli bienninky (měl totiž až do září r. 1400 zůstati v Praze), jenž teprve před čtvrt rokem konal zkoušku bakalářskou.

V téže době připravoval také ke zkoušce bakalářské Matěje z Knína, mladého horlivce, později stíhaného hierarchií; byl mu také promotorem při determinací, 9. března 1399. Matěj byl, zdá se, zámožný; ale Hus s touž ochotou připravoval i chudé: v září téhož roku připravil tak Matěje z Újezda, vymohl mu odklad ‚bursy' a předsedal při jeho bakalářské determinaci; rovněž tak v prosinci ochotně učil Václava ze Sušice (tento determinoval pod jeho předsednictvím 22. ledna 1400). Zrovna tak ochotně zaručil se 27. března 1400 za chudého bakaláře Jana z Borotína (spolu s Kunšem z Heřmanic).

R. 1400 10. října byl zvolen za *dispensatora*; děkanovi Janu Altnowerovi z národa bavorského postavila totiž — dle zvyku — fakulta k ruce komisi čtyrčlennou, do níž byl zvolen takto i Hus. I při následujícím děkanovi, Erasmovi Eliášovu z Nisy, vidíme ho mezi dispensatory (zvolen 17. dubna 1401) — zároveň je to svědectví jeho obliby u krajanů; neboť podle stanov fakulty neměl býti mladý mistr brán dříve do rady artistů, dokud aspoň dvě léta nečetl (to ovšem Hus již vykonal) a nebyl-li aspoň pět let mistrem (Hus však teprve 1401 dokončoval rok pátý). A tak býval fakultou volen i později; na př. r. 1403, v prosinci, za děkanatu Křišťana z Prachatic byl examinatorem při zkouškách bakalářských; spolu s ním zkoušeli slavný Artsen z Lengenfeldu (člen národa bavorského), Helmold Zoltwedel (Sas) a Jindřich Orunt (Polák — t. j. Slezan). Approbovali dvanáct bakalářů, mezi nimi sotva polovice Čechu. Z Čechu byl, také později známý, tehdy approbován Prokop z Plzně.

MINCE Z DOBY HUSOVY.

Jako horlivý člen fakulty Hus vůbec často (i později) předsedal při determinacích bakalářských: 15. července 1400 n. př. při promoci Martina Kunšova z Prahy, 11. března 1401 při promoci Mikuláše z Jistebnice a Mikuláše z Miličína, v květnu t. r. při promoci Petra z Nahošic; 19. listopadu 1409 při promoci Jiřího »de Cassowia«, 22. ledna 1410 při promoci Prokopa z Prahy atd. a zrovna tak předsedal i při incepcích mistrských: 7. února 1404 při incepci Jana Kardinála z Rejnštejna a Mikuláše z Jistebnice, 17. února 1404 při incepci Bernarda de Premslania (Sasa), 11. března 1410 při incepci svého milého Zdislava ze Zvířetic, 29. února 1412 při incepci Jana z Krumlova atd.

Leč do všech prací fakultních i snah o obnovu církve najednou vpadly rozbroje válečné. Říšská knížata dlouho již byla nespokojena s Václavem; na březích Rýna, na těch pyšných hradech a v bohatých městech, na dvorech knížat a v sídlech biskupských střídaly se rady a porady. Ctižádostivý kurfiřt Ruprecht Falcký dovedl spolu s arcibiskupem Kolínským, Bedřichem III. (1370—1414) již na sněmě říšském ve Frankfurtě

r. 1397 organisovati opposici, k níž přidružil se po poslech i řád německých rytířů, jenž kladl Václavovi za vinu spojenství s Polskem. Výtka tato — že vrchní panovník křesťanský udržuje přátelské styky s polovičním pohanem Jagellem-Vladislavem, jenž prý beztoho dal si jen k vůli krásné ženě a královské koruně naliti trochu vody na hlavu, a že stojí dokonce s ním proti bojovníkům kříže — skutečně Václavovi uškodila mnoho a nepodařilo se mu ani pobytem ve Frankfurtu 1397—1398 mysli uklidniti. Hledal tedy spojenců — a rodu lucemburskému byla nejblíže Francie, jejíž král Karel VI. sice nebyl spolku ne přízniv, ale málo byl nyní platen. Zrovna tak málo byla platna přízeň mocného a statečného Galeazza Viscontiho, jemuž Václav udělil vévodství Milánské. Oba byli příliš daleko.

Odbojná knížata měla sice také takového málo platného spojence za hranicí — Jindřicha IV., krále anglického — ale za to tím mohutněji rostla jejich strana v Říši; v dubnu r. 1399 přistoupil v Boppardu nad Rýnem k oběma spojencům třetí nejmocnější, zpupný válečník Jan II., arcibiskup mohučský, hrabě Nassavský (1397—1419), jehož přistoupením bylo již takřka veškeré Porýní pro Václava ztraceno. Nedlouho potom přistoupila zbývající knížata rýnská — kurfirst — arcibiskup trevírský, markrabě badenský, hrabě württenberský... a r. 1400 (mimo Lucemburky) stojí všechna knížata říšská v odboji proti svému králi. Nemohla se arci mezi sebou shodnouti, kdo by měl nastoupiti na místo Václavovo; ale když vévoda brunšvický, jeden z protikandidatů Ruprechtových, byl 1400 úkladně zavražděn, shodli se konečně kurfirsti a 21. srpna téhož roku zvolen v Oberlahnsteinu novým králem říšským Ruprecht Falcký, obyčejným příjmím Klem. Den před tím byl Václav na základě zvláštní obžaloby sesazen: vytýkána mu lenost, pronásledování duchovenstva, mrhání zeměmi říšskými spolek s polopohanským Vladislavem a jiné.

Václava, který právě toho roku chystal se do Říše na sněm, zastihla zpráva o tomto hanebném a potupném sesazení

30. srpna na Žebráce. Neslýchaná urážka vznítila také nesmírný hněv v popudlivém králi; přísahal při sv. Václavu, že potáhne proti Ruprechtovi a že neustane, dokud jeden z nich nepadne. Vstoupil u vyjednávání se svými bratry a bratranci; žádal pomoc od panstva českého i knížat manských; rozvinul horečnou činnost, poháněn žádostí pomsty. Žádal také pomoc na Zikmundovi — ale sjezd obou, v říjnu 1400 u Kutné Hory, skončil pro prchlost Václavovu a lakotnost Zikmundovu s nepořízenou, a poněvadž touž prchlostí a neobratností odpudil od sebe i panstvo české a arcibiskupa Olbrama ze Skvorce, ztratil ještě téhož roku Falc a musil čekati bez moci na další vývoj věcí. Slovanská věc takto vinou Václavovou byla naprosto na ústupu před hrozivou silou Němectva.

A taktéž na východě kolem roku 1400 schyluje se k vážným zápletkám a k bojům rozhodným. Veliká říše uhersko-polská (r. 1370—1382 měly obě říše společného panovníka) měla po smrti krále Ludvíka organicky se přičleniti k panství Lucemburskému; starší dcera, dědička obou korun otcových, Marie měla manželem Zikmunda, bratra Václavova.

Ale polští páni nechtěli již spojení s Uhry; Zikmund stal se sice králem uherským, ale dědičkou koruny polské zvolena byla mladší dcera Ludvíkova, Jadviga. Tato srdce i ruku sice již zadala Vilémovi Rakouskému, ale od stavů byla donucena vzíti si za manžela pohanského velikého knížete Litvy, Jagella, jenž v únoru 1386 pokřtěn v Krakově, oddán s Jadvigou a korunován za prvního krále unie polsko-litevské.

Jagello, po křtu Vladislav II., správcem Litvy ustanovil později Vitolda, jenž z pohana stal se pravoslavným, pak římským katolíkem a jenž podobnou vrtkavost osvědčil také v příchylnosti politické. A tak jako dovedl se srovnati se svým soupeřem Vitoldem, srovnal se i s dynastií Lucemburskou. Se Zikmundem uzavřel příměří již r. 1388, s Václavem 1395 smlouvu přátelskou.

Zatím co Jagello-Vladislav takto bezpečně upevňoval panství polské na západ a na jih, proti říši domu Lucemburského, snažil se jeho vasal, arci trochu příliš samostatný, Vitold Litevský rozšířiti moc unie na východ, zejména proti Tatarům Zlaté Hordy a proti Rusům. Litvě tak překážela nejvíce na východě republika novgorodská a veliké knížectví Moskevské; veliký kníže Vasil Dimitrovič vstoupil konečně v příbuzenství s Vitoldem, pojav jeho dceru za manželku, aby se spíše uchránil jeho zemělačnosti (ač i potom musil s ním válčiti) — ale na zlatou Hordu síly Vitoldovy nestačily. Chán Kotlug, podporovaný Timurem, v strašné bitvě nad řekou Vorsklou 1399 zničil voje Vitoldovy, podporované i německým řádem, a Vitold musil se spokojiti Litvou, i nechati státy ruské dalšímu svobodnému vývoji.

Leč třetí ještě velmoc snažila se nejen o podmanění Ruska, nýbrž i o pokoření obou dvou spojených říší, Polska i Litvy. Byl to řád německých rytířů, jenž za velmistra Winricha von Kniprode (1354—1383) se ustavil jako vojenský stát prvního řádu, pevně zaujal bývalé Prusko, Kuronsko a Livonsko, kolonisoval a zorganisoval, řídil a civilisoval a jenž vynikal nejen silou zbraní, nýbrž i spořádanými financemi. Za velmistrů Konráda a Oldřicha von Jungingen (1393—1410) podařilo se řádu získati i církevní neodvislost a pevné postavení: papež rozhodl, aby každý arcibiskup Rižský náležel řádu a rovněž kapitula aby byla osazena jeho členy. A tak bratr velmistra Konrada, arcibiskup Jan z Wallenrodu, Rigu pevně přikoval k mocnému státu pomořskému. Tato velmoc vojenská, ohrožující také braniborské dědictví lucemburské, sbírala nyní síly k rozhodnému boji se spojenými státy nad Vislou a Němnem. A již roku 1402 také řád koupil z Branibor od Zikmunda Novou Marku (v koutě mezi řekami Odrou a Notečí), vsunuv se tak jako klín mezi korunu Českou a Polskou.

A v této době bouří a nepokojů na jihu i na severu, na západě i na východě, vně i uvnitř království, Hus postupoval i ve svých hodnostech církevních. Z rukou Olbrama ze Škvorce

přijal podjáhenství a jáhenství; a 3. dubna r. 1401 o velikonoční Hod Boží přijal z rukou arcibiskupových podle tradice velmi pravděpodobné v Roudnici kalich s patenou a sloužil prvou mši jako kněz církevní. Zda mohl si mysliti mladý jáhen, leže na podlaze chrámové, zatím co nesly se nad ním kanonické modlitby k nebesům, nebo když mu arcibiskup mazal prsty sva-

KRÁLOVSKÉ HRADY ŽEBRÁK A TOČNÍK
(Nynější stav.)

tými oleji a vybízel předepsanými slovy k poslušnosti a víře, že týž slavnostní akt, se všemi jednotlivostmi odehraje se ještě jednou, arci v pořádku opačném, daleko od Prahy, v kathedrále kostnické!

A mladý kněz měl věru nyní hojně příležitosti kázati a poučovati lid. Časně z jara r. 1401 vypravil Ruprecht falcký voje své proti západním hranicím českým; 10. dubna volal již

Václav Chody a Šumavany k obraně země. Spojenci Ruprechtovi, markrabata míšenská, vtrhli od severu do Čech, pálením a vražděním znamenajíce stopy své: z Moravy táhl věrolomný Jošt, od jihu odbojní páni čeští spolu se zástupy Jindřicha z Rožmberka a arcibiskupa Olbrama. A v polovici června sevřeli Míšňané, Jošt, panstvo a arcibiskup krále v Praze; celý červenec trvalo obležení, za něhož pobili králi i jeleny v oboře ovenecké, a na konec nabývali i v Praze sympathií — mnozí členové university národa německého netajili se svou přízní ke Klemovi (jak byl nazýván král Ruprecht) a taktéž mnozí konšelé a měšťané staroměstští. Není divu potom, že Hus s kazatelny tehdy, když Bavoři a Míšňané pálili vesnice, mučili a vraždili ubohé sedláky, rozželel se nad těmito ukrutnostmi a že pronesl ohnivá slova: »V této příčině jsou Čechové bídnější nežli psi a hadi, protože pes hájí lůžko, na němž leží a kdyby jiný pes ho chtěl odehnat, bojoval by s ním a had tolikéž: nás však Němci utiskují a zabírají úřady v Čechách a my mlčíme. Čechové v království českém podle zákonuv, ano podle zákona Božího a podle přirozeného pudu mají býti první v úřadech v království Českém, jako Francouzi v království francouzském a Němci v zemích svých, aby Čech dovedl říditi podané své a Němec Německé; leč jaký prospěch z toho, že Čech neznající řeči německé je v Němcích farářem nebo biskupem? Věru, tolik bude platen, jako stádu pes němý, nemohoucí štěkati. A tak nám Čechum platen jest Němec!«

V těchto ohnivých slovech z července asi r. 1401, kdy s hradeb pražských bylo možno viděti požáry vesnic a ohně strážné v táboře spojenců, v tomto plamenném výbuchu duše Husovy zračí se jasně jeho národní vědomí, jeho vroucí láska k národu a vlasti. Štěpán z Kolína, Mikuláš z Litomyšle, Jan Eliášův, Ondřej z Broda, Stanislav ze Znojma nepůsobili nadarmo; Hus je věrný syn svého národa.

Podařilo se sice Václavovi sjednati se svými odpůrci mír dosti výhodný; již koncem srpna r. 1401 byli zase rozvadění

Lucemburkové smířeni. Král porovnal se nejprve s panstvem a arcibiskupem (arcibiskup a Rožmberk byli se dvěma ještě pány přidáni králi jako státní rada), bratranci Joštovi postoupil Lužice, Ruprecht musil se obrátiti do Italie proti Viscontimu (odkud se vrátil poražen) a Míšňané konečně sami odešli. Arci panství mimočeská Václavova (Falce, části Míšně, Lucembursko Lužice) — mimo Slezsko — byla ztracena; ale přece Václav z této koalice nepřátel vyvázl dosti šťastně. Koalice se neúčastnil Zikmund — byl totiž, tak jako nedávno Václav, nespokojeným panstvem uherským 28. dubna 1401 zajat — a Václav byl tak nepolitický, že tomuto svému nejhoršímu odpůrci poslal pomoc vojenskou a sjednal s ním smlouvu na výboj a odboj, když v září byl od šlechty propuštěn.

Mír arci netrval dlouho; již 6. března 1402 milý Zikmund dal svého bratra zatknouti, ve skandalním průvodu vésti jako zločince na hrad a do téže bílé věže vsaditi jako před lety. Správy království uchopil se zase sám — a zděšená města pražská neodvážila se Maďarům Zikmundovým odporovati.

V těch bouřích a bojích Hus však pokračoval — vedle činnosti kazatelské — dále ve svém působení universitním konal dále čtení, examinoval a předsedal, volil a byl volen... na universitu se ani loupeživí Maďaři neodvážili sáhnouti.

Jako magister actu regens fakulty artistů mohl Hus arci dráhu svou ukončiti; ostatní stupně — volby do různých komisí, za examinatora, děkanem nebo rektorem — nemohly ho minouti, postupem času musil se jistě domoci i křesla rektorského. Ale Hus toužil po vyšších stupních akademických hodností; nad fakultou artistů stála vysoko fakulta theologická — její nejmladší bakalář měl přednost před nejstarším mistrem filosofů.

Leč tu mistru artistů nastávala nová, dlouhá studia. Pět let musil nyní (asi r. 1398—1402) poslouchati přednášky o Písmě, a výklady Petra Lombarda, musil se účastniti disputac, slavností a exercicií akademických, a teprve po této době mohl býti od

svého vedoucího mistra (neboť i tu musil si voliti nějakého mistra regenta za vůdce) navržen fakultě za *kursora*. V r. 1402 až 1403 asi tedy Hus dostoupil hodnosti »*cursor biblicus*« nebo »*baccalarius cursor*«, rovněž slavnou promocí, jako při fakultě artistské. Jako *kursor* musil učiniti obvyklé sliby slavnostní, mezi jinými i ten, že se neodchýlí od učení církevního, naopak že proticírkevní nauky jiných oznámí. Zkoušky nebylo — mistr vedoucí ho za těch pět let dosti poznal.

Leč ‚bakalář kursor' byl teprve nejnižší stupeň akademických hodností theologických. Jméno své měl od toho, že směl pouze kursoricky, zběžně (ne podrobně) vykládati Písmo. Jako u artistů musil se těmto výkladům věnovati *dvě léta*, v nichž však musil stále choditi do přednášek určitého mistra, dvakrát nejméně disputovati a aspoň jednou kázati. Bylo potřebí k tomu stupni tedy také kněžství. Přednášky jeho o bibli sluly ‚*cursus*' a počátek jich (‚*principium*') byl rovněž tak slavnostní jako u artistů incepce. U přítomnosti fakulty a mnohých scholarů otevřel ‚*kursor*' přednášku řečí parádní o nějakém thematu, Písma se týkajícím. Bývaly to obyčejně kvestie, řídčeji kázání. Všecky řeči, kvestie, disputace i přednášky kursorovy stály pod dozorem fakulty.

Po dvou letech, ve kterých svůj ‚kurs' biblický dokonal (asi r. 1404—1405), byl Hus povinen rok se připravovati v soukromí a studovati sentence Petra Lombarda. Nemusil choditi do přednášek, ale musil se účastniti disputac a slavností akademických. Po roce teprve (1405—1406) mohl ho doporučiti jeho učitel fakultě, aby mu povolila čísti o Sentencích. Toto čtení, poněvadž se konalo k dostoupení mistrovství theologie, nazývalo se »*pro forma*« a bakalář, který prvé dvě knihy Lombardovy četl, mohl se nazývati *formatus*.

Hus, jako bakalář kursor (nebo také ‚*baccalarius in sacra pagina*') připravoval se delší dobu na Sentence; místo r. 1406 teprve r. 1408 vidíme, že stává se ‚*sententiarius*', a teprve asi r. 1409, dočet prvé dvě knihy, může se psáti ‚*baccalarius for-*

matus'. Měl nyní arci ještě nejméně dvě leta studovati, aby byl mistrem theologie a rovněž potom ještě nějaký čas učiti, aby se mohl psáti ‚professor s. theologiae', (tak se totiž psali mistři bohosloví actu regentes), ale dříve nežli mohl svou akademickou kariéru dokonati, byla náhle u konce bojem s arcibiskupem a papežem.

Tato dlouhá a daleká dráha rozvírala se před Husem na počátku jeho studií theologických; leč neplynula klidně tato doba, jako dřívější studia filosofická, Hus záhy byl zapleten do sporů, které ho na ní zadržovaly čím dále tím více, až konečně úplně od vrcholu tužeb ho odrazily.

Studia tato konal jednak soukromě — tak jistě nabyl znalosti zejména *sv. Augustina*, otce církevního 4. století po Kr., sv. *Jana Zlatoústého*, kazatele v Cařihradě kolem r. 1400, a *sv. Řehoře*, velikého papeže věku pátého, tak také nabyl znalosti kanonů církevních, jak byly uloženy v t. zv. »dekretu« mnicha *Gratiana*, sběratele XII. stol., — jednak od znamenitých professorů, jimiž ještě theolog. fakulta byla bohata.

Z theologických koryfeů této doby však dva nejslavnější, Polák Matouš z Krakova a Němec Konrad von Soltow, opustili krátce před Husovým studiem universitu.

Matouš z Krakova náležel k nejváženějším učencům své doby. Záhy již studovav na pražské universitě dosáhl 1367 mistrovství ‚in artibus', r. 1383 byl i doktorem theologie a 1387 profesor bohoslovecké fakulty; 1395—1405 učil v Heidelberce a zemřel 1410 jako biskup Wormský. Z prací jeho byly stále oblíbeny »Dialogus inter conscientiam et rationem«, pak »Postilla de passione Domini«; zvláště pak byla slavena jeho synodalní řeč v Praze z r. 1384.

Ještě slavnější byl *Konrad von Soltow*. Pocházeje ze severního Německa dostoupil krátce po sobě důstojnosti mistra (1368), děkana (1372) a rektora (1384); od r. 1383 učil na fakultě theologické. Od r. 1387—1400 přednášel — jako Matouš — v Heidlberce a zemřel 1407 jako biskup Verdenský. Ze spisů

jeho jsou důležité »Quaestiones super sententias« (z r. 1385), pak »Postillae super evangelia dominicalia estivalia et hiemalia«, dále »Glossa psalterii« a »Lectura de trinitate« (výklad apoštolského vyznání víry, také s názvem »Super Firmiter credimus«. Jsou to díla vesměs theologům potřebná a užitečná. Tak jako Matouš i on přednášel o synodě pražské (r. 1381) — řešil starou záhadu náboženskou, zdali P. Maria byla počata v hříchu prvotném?« Možná, že podle jeho výkladu Hus asi hlavně potom studoval Lombardovy sentence; ale jinak stopy působení Soltauova u něho se nejeví.

K starším učícím profesorům theologie náleželi z cizích mistrů Vestfál *Menso von Beckhusen* (r. 1373 mag. in artibus, 1375 děkan, 1383 bakalář theologie), kanovník u všech svatých, r. 1397 professor theologie, *Jan Ysener* (mag. i. a. 1378, licenciat theolog. 1395), později profesor v Krakově, známý hlavně svým kázáním pohřebním o královně Jadvize, *Jan Winkler* (mag. i. a. 1377), profesor theolog. 1397), jenž r. 1409 se s ostatními vystěhoval do Lipska, *H. Perchting*, *Ludolf Meistermann*, Sas (1382 mag. i. a., 1401 ještě bakalář theologie), na fakultě artistů velmi vážený, *Matěj Hildebranduv z Lehnice* (Němec ze Slezska, dle národů universitních tedy Polák), mistr v uměních od r. 1379, od r. 1400 již ‚sacrae theologiae professor', kollegiat v Karolině, na konec profesor theologie v Krakově, autor několika důležitých děl (»Postilla super epistolas dominicales« »Commentatio super epistolas ad Romanos et ad Corinthios« a j.), *Jan Hübner* (rovněž Němec ze Slezska), mag. in artibus od r. 1385, examinator fakulty 1387, 1401 bakalář a 1403 mistr theologie, autor několika traktatů, odpůrce Husův — r. 1409 se vystěhoval do Lipska, *Hermann a sct. Thoma*, mnich augustinian, již 1402 doktor theologie, odpůrce Husův, učenec slavného jména, *Albert Engelschalck* ze Straubinga (1376 mag. i. a., 1386 děkan, 1391 rektor, 1402 profesor theologie) národa Bavorského, přední autorita university, přítel směru reformního, učenec prvého řádu (»Passio Christi« Lect. super ev. dominicalia« a »Lect. in ev.

de sanctis«, »Speculum aureum« »Responsum de decimis«, »Lect. super epist. dominicales« atd.), *Jan Hildessen* z Hildesheimu (1377 mag. i. a., 1385 děkan, licenciat theologie 1397, děkan fak. theolog. 1409), učenec rovněž vysoce vážený... vesměs řada mužů slavného jména a veliké vážnosti na celé universitě.

Z českých mistrů theologické fakulty vynikal mezi jinými mr. *Mikuláš z Litomyšle* (1374 bakalář v uměních, 1378 mag. i. a., 1397 bakalář theolog. 1400 profesor), »veledůmyslný rádce«, jak ho Hus nazývá, děkan artistů, rektor university, kollegiat v Karolinu, kanovník u Všech Svatých, horlivý později přítel Husův, ještě před r. 1409 zemřelý, *Jan z Mýta* (1385 mag. i. a. bakalář theologie 1400), děkan artistů, rektor university, slavný učenec (sepsal »Lectura super secundum nocturnum psalterii« »Commentarius in psalterium« »Quaestiones«), vysoce oblíbený (měl řeč při korunovaci královny Žofie 15. března 1400), Husův učitel již na fakultě artistské, *Štěpán z Kolína* (1383 mag. i. a. 1401 bakalář theologie formatus), předchůdce Husův v Betlémě a *Ondřej z Broda*, Husův dříve přítel pak odpůrce — o obou níže bude zmínka širší, *Petr ze Znojma* (mag. i. a. 1378, 1384 kollegiat v Karolinu, 1412—1413 kanovník u Všech Svatých), profesor theologie již v r. 1397, pak slavnější jeho jmenovec, o deset let mladší *Stanislav ze Znojma*, o němž bude níže zmínka obšírnější, dále slavný *Jan Eliášův*, přední zástupce české vědy na universitě, rovněž níže obšírněji zmíněný, *Petr ze Stupna* (bakalář 1386, magister in artibus 1389, ještě 1396 examinator artistů), dle slov Husových »nejlahodnější hudebník«, později »kazatel nejhorlivější« (máme ještě jeho kázaní z r. 1406 zachována; zdá se, že mezi r. 1406—1408 zemřel), *Mikuláš ‚Biceps'*, »dokazovatel nejbystřejší«, o němž víme jen ze zmínky Husovy, že zemřel před r. 1409 — jeho příjmení však neznáme, taktéž nikoli, kdy asi a v které době kterých hodností došel. K učitelům Husovým náleželi dále mistr *Jenek*, hbitý mathematik (r. 1373 za mistra in artibus povýšený, r. 1387 při-

pomínaný ještě jako examinator artistů), professor theologie patrně na hraně XV. věku, r. 1409 již zemřelý, *Mikuláš z Rakovníka* (bakalář 1370, licenciat in artibus 1374, jako examinator artistů ještě 1389), výborný básník — dle slov Husových, — mistr *Vojtěch*, »řečník nejskvělejší«, o němž víme jen ze vzpomínky Husovy (r. 1409 byl již mrtev; někteří ho stotožňovali neprávem se slavným scholastikem pražským, Vojtěchem Raňkovým z Ježova, jenž zemřel r. 1388), mistr *Jan Štěkna*, Husův předchůdce v kapli betlemské, a j. a j.

Tito všichni mužové — počet jich není úplný — vynikali nad Husa věkem i zkušeností; většinou prošli — jako on — učitelskou drahou fakulty artistské a z největší části byli horliví stoupenci snah opravných a věrní synové svého národu. Hus později ještě vzpomíná na ně s opravdovou láskou a úctou; nejvíce na Stanislava ze Znojma, od něhož v exerciciích a veřejných přednáškách (»actus«) naučil se »mnohému dobrému«. A v brzku také vidíme bojovati učitele i žáka společně za jedním cílem. Kromě studií theologických, v nichž arci první místo zabíralo studium Písma a jeho výkladu (t. zv. »*glossy*«), Hus konal dále své funkce na fakultě artistů a stoupal v hodnostech.

1401, 15. října Hus zvolen byl po Polákovi Erasmovi Eliášovu z Nisy, později profesoru v Krakově, fakultou artistů za děkana. Volbu musil přijmouti (jinak byl by musil zaplatiti kopu grošů pokuty) a samo zvolení svědčí, že přednášel — byl tedy volitelný toliko mistr »actu regens«. Po vykonané volbě vykonal senioru mistrů přísahu, že bude věrně svůj úřad vésti a navzájem přijal od nich slib poslušenství.

Ujal se hned svého úřadu — přijal knihy a pečeť fakulty, dostal v opatrování její jmění i statuta, na něm bylo nyní říditi zasedání mistrů, vésti examina a promoce, uváděti na úřad doktorský — a již druhý den byli zvoleni jeho pomocníci.

Fakulty totiž žárlivě si střehly svou rozsáhlou samosprávu; aby děkan nemohl právomoci své překročiti, ale ani příliš shovívati, byly mu přidány dvě čtyřčlenné komise —

jedna (»*dispensatores*«), jež udílela společně s děkanem povolení k lekcím a bez jejíhož přivolení nesměl k žádnému listu přivěsiti pečeti fakulty, druhá (»*ad statuta observanda*«) — teprve loni zařízená — jež měla dbáti nad přísným zachováváním statut a zároveň s děkanem byla soudním dvorem fakulty. Kromě těchto dvou komisí, jež značně omezovaly moc děkanovu a do nichž musilo býti voleno po členu každého národu university, byly k ulehčení prací jeho voleny dvě komise dvoučlenné: jedna (»*collectores*«), jež vybírala různé poplatky a vedla správu jmění fakulty, druhá (»*assessores*«), jež přehlížela a revidovala účty kollektorův i děkanovy. Tito pomocníci spolu s examinatory tvořili exekutivu fakulty. Její legislativu tvořil jednak sbor mistrů regentů (obyčejně), jednak — v důležitých případech — veškeří mistři fakulty.

16. října byli tedy zvoleni dispensatoři i observatoři (jména jich méně jsou důležita); za kollektory zvoleni mr. Jan Pustmír a Hening Hildissen, za assesory Jan Minsterberg a Jan Altnower; největší část funkcionářů fakulty mistrů regentů i examinatorů byli (dle jména soudíc) Němci.

O čtyřech suchých dnech nejblíže následujících (14.—17. prosince téhož roku) Hus se čtyřmi examinatory (Markvart Krinemann, Walther Harrasser, Jakub z Krakova a Petr z Brandýsa), kteří — rovněž po členu každého národa — byli zvoleni předešlou sobotu (10. prosince), za schopné k bakalářství devět kandidatů, opět většinou Němců (mezi nimi byl i Švéd, Olaf z Abo). Dvěma z nich Hus s platem sečkal — můžeme to vzíti za svědectví jeho lidumilnosti.

Že nezapomínal svých starších závazků a že byl pomocen druhům jak mohl, svědčí i to, že půjčil z pokladny artistů kolleji krále Václava (vždy potřebné) 70 kop grošů českých (= nyní asi 5600 K).

V únoru roku následujícího (1401) konal Hus zkoušku magistrandů. Koexaminatory byli mr. Mikuláš z Litomyšle, Jan Artsen, Erasmus de Nissa a Hening Hildissen a povýšili na

mistry 21 kandidatu, mezi nimi Alberta Varrentrappa, Václava z Chebu, Řehoře z Prahy, Jana z Hradce, Václava z Chrudimě a Řehoře z Budína.

Téhož ještě měsíce (15.—18. února 1402) s examinatory mr. Václavem Višní, Petrem Landšperkem, Lamb. Frismetem a Ondř. Oberholzerem zkoušeli kandidaty bakalářství, z nichž obstálo patnáct, mezi nimi žádný Čech (za to Švéd Wibertus de Lunden, Bréman Jakob z Buxtehude atd.), na prvním místě jakýsi Martinus de Krizio.

Nejlepší kandidát mistrství, Václav z Chebu, měl Husa i při slavné své promoci misterské předsedou: 22. února 1402 konal Hus s ním »incepci«, tak jako dva dni před tím (20. února) předsedal při »incepci« Řehoře z Budína a Václava z Chrudimě.

A rovněž tak předsedal při determinaci nejlepšího bakaláře, Martina de Krizio, 5. března téhož roku. Děkanát jeho klidně uběhl pro fakultu, ale Hus sám již k jiným směřoval cílům; když 22. dubna t. r. obvyklým postupem odevzdával úřad svůj nově volenému Henningovi von Boltenhagen, byla již před Husem otevřena nová dráha, rozvinul již novou činnost — bylo to kazatelství Betlemské. —

Akademická dráha Husova nebyla však děkanstvím zakončena; veliká obliba jeho v národě českém zajišťovala mu i nejvyšší hodnost universitní — titul rektora magnifika.

Tato hodnost bývala udílena jen mužům nejslavnějším; mezi dvaadvaceti rektory university třífakultní před Husem známých vidíme na př. jména *Konráda Soltaua* (1384—1385), *Mikuláše z Litomyšle* (1386), *Jana Eliášova* (1393), *Jana z Mýta* (1395—1396), *Mikuláše z Javora* (1397), *Jana z Minsterberka* (1398), *Štěpána z Páče* (1400) — vesměs (mimo prvého) Husových učitelu nebo přátel, vesměs učenců nejlepšího jmena, vybraných postupem zvláště složitým.

Neboť jako celé zřízení universitní vynikalo zvláštní svérázností a složitostí, zrovna tak složité bylo ústrojí její nejvyšší vlády a jejího obnovování.

Hlava veškeré obce učení pražského — arci jen tří fakult — *rektor* býval volen postupem nad míru zdlouhavým. Volitelný byl jen člen university — buď pouhý student nebo již graduovaný — ale nikoli každý; musil býti sice duchovního stavu, tedy také neženatý, ale nesměl býti mnichem; musil býti z manželského lože, aspoň 25letý a nesmělo býti proti němu žádné výtky mravní; musil zvolení přijmouti nejdéle do čtyřiadvaceti hodin a nesměl se (leda zastával-li již úřad rektorský) této povinnosti vymykati pod pokutou pěti kop grošů.

V den sv. Jiří (23. dubna) a v den sv. Havla (16. října) — od r. 1403 vždycky první všední den po těchto svátcích — shromáždila se celá universita k volbě (tato platila vždy na půlletí). Nejprve volil každý národ plnomocníka ze sebe: tito čtyři za hodinu musili vybrati sedm volitelů. Od těchto sedmi, bez ohledu na národ, bylo zase do hodiny zvoleno nových pět voličů, zase bez ohledu na příslušenství národní; těchto pět konečně — zase nejdéle za hodinu — ustanovilo nového rektora, jenž pak do osmi dnů slavnostně svůj úřad nastupoval.

Takovýmto způsobem byl 16. října r. 1402 zvolen Hus za rektora veškeré obce učení pražského; některý svátek na to představil se shromážděné universitě a obdržel od starého rektora pečeť a statuty, učinil zároveň přísahu, že není ani ženat ani mnich, že je člen university a že se míní říditi věrně statuty. Pak přijal od rektora odstouplého pokladnici universitní (bývala obyčejně chudá) a uvázal se v svůj úřad.

V úterý a ve čtvrtek míval pak soudy nad členy university; právo nejdůležitější, kterého se byla universita teprve nedávno domohla cele. Soudy byly konány v krátkosti; bývala to obyčejně peněžitá pokuta, někdy vězení universitní, zřídka vyloučení.

Krom toho rektor v čele university účastnil se všech slavností; předsedal schůzkám rady mistrské i oněm pulletním shromážděním všech tří fakult. Rada rektorova skládala se z osmi mistrů, po dvou ze čtyř národů, od r. 1391 mohli se jí účastniti všichni mistři a ona za Husa již strhla na sebe všechnu moc;

vedle rady mistrské měl k sobě ještě dva výběrčí a místorektora. Výběrčí byli z theologů a mediků, místorektor zastupoval ho jen v nepřítomnosti jeho.

Úřad rektorský přinesl Husovi mnoho vyznamenání — přední místa při slavnostech akademických, kde sedal ve svém biretu hranostajovém, zvětšil jeho duchody — bral třetinu všech tax, pokut a poplatků, ale ukládal také mnohé povinnosti nepříjemné. Hus nesměl se vzdáliti nad šest dní z Prahy, musil bdíti nad zachováváním privilejí universitních a ještě když odevzdal úřad 23. dubna 1403 svému kollegovi v mistrovství a nyní i v rektorství Waltrovi Harrasserovi, byl povinen měsíc trvati v Praze. Harrasser, jenž spolu s ním promovoval, byl v předešlém půlletí právě děkanem artistů, druhý po Husovi — oba byli asi stejně oblíbeni mezi svými rodáky — Hus mezi Čechy, Harrasser mezi Bavory.

Jako rektor universitní a bývalý děkan artistů vystoupil Hus na vrchol důstojenství akademických, jako kněz církevní a kursor theologie stojí arci teprve na počátku své dráhy. Ale proti tomu plánu, jak si jej kolem r. 1389 mladý absolvent prachatických škol partikulárních rýsoval, vyniká nyní v duši jeho plán již cele jiný. Rok 1401 s hroznými útoky Němců a rok 1402, jenž mu přinesl jmenování kazatelem betlemským, odvracejí pomalu cestu jeho od touhy za vysokými důstojenstvími hierarchickými; ukazují mu cestu mezi ostatní bojovníky české, zápasníky za práva národa a za opravu církve. Jeho chudý rod vede ho mimovolně na stranu Čechů: srdce české ozvalo se již 1401 hlasem jasným a pronikavým; ačkoli mladý kněz ve svých kázáních, jež r. 1401 také sebral a vydal, ještě nikterak podstatně se neuchyluje od široké dráhy obecného mínění, přece je v těchto dvou letech, kdy dostoupil vrcholu svého universitního snažení, již na rozcestí: rok následující přivádí Husa k rozhodnutí, Hus béře se cestou novou, cesta stará ztrácí se mu ponenáhlu s očí, návrat k ní zamezují mu zpočátku bažinaté lučiny, pak široké řeky a konečně nepřestupné hory, na nichž leží věčný sníh.

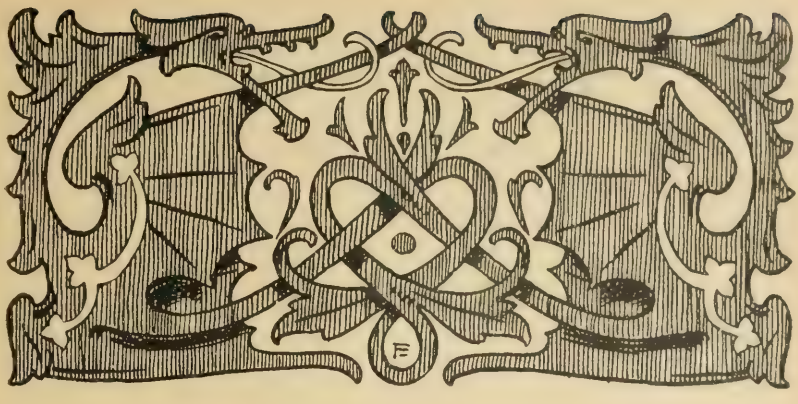

KAPITOLA III.

Kazatel betlemský.

Národ český na samém prahu XV. století, třebas říše česká upadala a koruna svatováclavská nebyla již podkladem koruně Karla Velikého, domohl se přece neunavnou prací svých zástupců mnohého a cenného úspěchu. Na universitě vymohli si mistři čeští po tuhých bojích konečně r. 1385—1390 rovnoprávnost při obsazování kollegiatur karolinských i kolleje Václavovy.

Kolleje — cosi podobného co bursy u studentů — byly totiž jakési kláštery pro mistry učící; nejznamenitější byla právě *kollej Karlova*, založená 30. července 1366, pro dvanáct mistruin artibus. Z těchto musili míti také dva grady v theologii, z kterýchž dvou jeden musil přednášeti bibli, druhý sentence Lombardovy; ostatních deset rovněž bylo povinno studovati theologii.

Tato kollej Karlova, jejíž představený slul *probošt*, byla bohatě nadána (na konec sídlila v nynějším Karolinum, tehdy tak zvaném domě Rotlevově) a měla první místo ve fakultách; v ní se konala obyčejně čtení theologů, pak některých artistu, v její veliké síni konaly se akademické slavnosti a ona měla

v Praze asi takovou váhu, jako v Paříži Sorbonna. S ní byla spojena *kollej u Všech Svatých*, založená již r. 1342 jako kapitula, podle zakládací listiny v ten zpusob, že kanovnická místa měla býti udílena pouze vždy nejstaršímu mistru kolleje Karlovy. Jedenáct těchto kanovníků-mistru volilo si děkana, probošta jmenoval král. Takovým zpusobem bylo opatřeno universitě 24 (nebo, odečteme li probošta Všech Svatých, 23) professorů, mezi nimi 4 theologové — a mistři universitní měli zároveň otevřenu karieru až na křeslo proboštské.

A tyto výnosné prebendy měli skoro vesměs obsazeny Němci, ačkoli Čechů studujících přibývalo čím dále tím více a ačkoli Čechu graduovaných byla již málem polovice všech regentů. Třenice nastalé byly konečně urovnány tak, že na každé (vždy dvanácté, poněvadž jen jeden mistr odcházel za kanovníka ke Všem Svatým) uprázdněné místo kolleje Karlovy měl býti volen jednou Čech a jednou střídavě někdo ze tří ostatních národů. Časem — rozumí se — zavládla tak i parita u Všech Svatých. A o něco později vymohl dokonce národ český při universitě si kollej vlastní, položenou vedle kolleje krále Václava, zvanou *dum národa českého*, věnovanou již výhradně jen mistrum a studentům Čechům.

Toto vítězství, pět let dobývané, veledůležité, bylo sice jen částečné; v ostatním zůstalo vše při starém — tři národy německé přehlasovaly vždy národ český a ten neměl nikterak spravedlivého zastoupení v prebendách a úřadech universitních. Ale přece značně posílilo sebevědomí národa českého na universitě i lidu českého v zemi vůbec.

Zejména nesnášel již lid pražský všeliká příkoří německých svých konšelů a farářu. Když r. 1399 Jan z Wartenberka, německý farář v Týně, zakázal zpívati lidu píseň »Bůh všemohoucí«, vznikly již nepokoje, vedly ke stížnosti Čechův u arcibiskupa a skončily uvězněním Jana z Wartenberka.

Také snažení mravní, jak se o ně pokoušeli Milíč a Janov, zapustilo hluboké již kořeny a dostalo plně národní ráz

KROJ UNIVERSITNÍHO PROFESSORA (II.)
nedlouho po založení pražské university.

český. Toto hnutí vedlo k založení *kaple betlemské*, která tak sloučila oba proudy v jeden — intelligence národa ztělesnila se v jejích kazatelích, posluchači Milíčovi a následovníci Janova stali se jejími návštěvníky.

Hanuš z Milheimu, jeden z milců Václavových, 24 května 1391 zakládací listinou provedl nejdůležitější požadavek obou předchůdců Husových — hojné kázání slova Božího mateřským jazykem. V předmluvě připomíná Milheim, že čeští kazatelé nuceni jsou se skrývati po domech a koutech; proto zřídil kazatele při kapli »svatých mlaďátek«, jenž měl každou neděli a každý svátek kázati dvakrát denně (v adventě a v postě toliko dopoledne). Ustanovil také, že nadání peněžitá pro kazatele nemají přesahovati 21 kop ročních (nyní asi 1600 K), co by přebylo, že se má obrátiti na výživu druhého kazatele a dále na vydržování chudých studentů. První kazatel musil bydliti v kapli a nesměl — dle tehdejšího zlořádu — pro jiná beneficia tohoto zanedbávati; jmenování jeho si vyhradil (a svým potomkům) dle terna tří českých mistrů kolleje Karlovy, kteří zároveň měli jeden z tří klíčů od pokladnice kaple (druhý měl Milheim, třetí kazatel).

Takto byla kaple i viditelně spojena s národem českým na universitě (v kolleji Karlově kolem r. 1400 byli z národu českého Petr ze Znojma, slavný jmenovec jeho Stanislav, proslulý Jan

Eliášův, nesmrtelný Štěpán z Kolína . . .) a věru toto spojení potrvalo až do jejího zničení.

Milheim však nebyl jediný, v kom plála ještě slova Miličova; k němu, jako druhý zakladatel, připojil se bohatý a vážený veliký kupec tehdejší, *Kříž* zvaný *Kramář*. Tento horlivý Čech, často za konšela Starého města volený, rovněž s mistry universitními dobře známý a slovy jejich nadšený, věnoval 22. května t. r. veliké městiště, na nynějším betlémském plácku, ke stavbě kaple (pro tento dar vymohl 6. července 1392 od rady i osvobození od dávek a sproštění poplatku převodních). Poněvadž stavba kaple počala již dříve — arcibiskup Jan z Jenštejna sám k ní položil základní kámen — mohla býti kaple již 27. června 1391 prohlášena na základě zmocnění papežského za řádné duchovní beneficium a mohla již záhy počíti svou činnost blahodárnou.

Leč Kříž provedl ještě dále úmysly zakladatelovy. Nadal při kapli druhého kazatele, jenž se měl s prvním v kázaní střídati, a založil oltář sv. panen Markéty a Kateřiny (poněvadž později bylo tam možno i pohřby konati, nazýval se také sv Matěje a Matouše), k němuž ustanovil kněze oltářníka. Tento oltářník měl — podle disposic kazatelových — sloužiti před kázaním mši sv. (v adventě a postě denně): plat jeho r. 1412 obnášel 10 kop a 6 grošů. Podací právo obou kněží vyhradil Kříž sobě a dědicům. R. 1406 byla také již organisována bursa studentská v Betlemě, k níž právo podací s Křížem měli zmínění již starší tři mistři čeští kolleje Karlovy.

Nadání u kaple betlemské se vůbec množila: Kříž a později jeho synové nezapomínali na ni, ale i jiní hojně přispívali. R. 1401—1410 získali kněží betlémští úrok na mlýně t. zv. Turnovském: týdně dostávali 18 pecnů chleba, každý po halíři; 1406 upsal kněz Matěj Boleslavský studentům betlemským 10 kop ročního platu; 1410 získala kaple úrok jedné kopy na masných krámech atd. Bylo patrno, že kaple bohatla a že nabývala obliby v širších vrstvách lidových.

Jméno ‚Betlem' měla po mladátcích (tak byl její název úřední), povražděných Herodesem. Na památku toho bylo v kapličce u vchodu do Betlema okazováno ve skříni děťátko, zcela prý probodené; 1621 je ještě viděl Theobald: bylo prý tvrdé jako kámen a v zeleném hedbáví zabalené.

Jakýsi obrázek o kapli samé a jejím zřízení kolem 1400 podává smlouva Kříže Kramáře s Janem Protivou, kterou před vikářem Janem z Pomuka uzavřeli 22. května 1391. Dle ní vyhrazoval si Kříž Kramář volné užívání obou sklepů pod kaplí; nad sklepem byt přízemní určil za sakristii a knihovnu oběma kazatelům společnou, naproti tomu byt prvého poschodí vyhradil m. Protivovi a jeho následníkům. Teprve příbytky druhého poschodí byly určeny druhému kazateli a jeho žákům, mimo jednu světnici, jež měla býti věnována žákům obou kazatelů. Ostatní všecky místnosti měly býti společné; dole i nahoře t. zv. palác č. síň, pak špižírna, jizba, kuchyně a dvoreček ke hřbitovu sv. Jakuba i Filipa.

Poněvadž kaple sama byla 1785 na rozkaz Josefův zamčena a 1786 odsvěcena a sbořena (nyní zbývá v domě č. 255 ze všeho pouze studna, která však v kapli samé byla vyhloubena až v XVII. stol.), místo její zastavěno novými budovami, můžeme si jen částečně tyto stručné rysy doplniti.

Chrám sám — jméno kaple nejeví dobře její velikost — byla široká, klenutá budova, obrácená po způsobu tehdejším od východu k západu. Klenutí spočívalo na patnácti sloupech — celá kaple mohla pojmouti i několik tisíc lidí — a v levo stála kazatelna, čtverhranná a dřevěná, později různými obrazy pokrytá, do níž vchod byl z vedlejšího domu kazatelů. Kazatelnu viděl 1621 ještě Theobald. V domě kazatelů dole byla kaple se zmíněným děťátkem, kde také se chovaly oděvy mešní a knihovna betlemská. V prvním poschodí pak byl byt prvního kazatele, správce kaple a malou komůrkou v pravo přicházelo se ke dvířkám vedoucím na kazatelnu. Na kazatelně samé ukazovala se ještě 1621 lavička Husova, celá již shnilá, a zábradlí

KAPLE BETLEMSKÁ

kazatelny samé bylo tehdy již tak od ctitelů Husových pořezáno, že bylo možno mnohde ruku prostrčiti. Nahoře, nad obydlím Husovým, byla ještě jizba a komora, určená druhému kazateli, dřevem vykládaná, se dvěma okny na východní stranu.

V kapli samé bylo do XVII. století až 10 oltářů, za Husa snad jen dva; byly také rozvěšeny hojné obrazy — v dobách pozdějších po stěnách jejích Hus rozvěšel vyznání víry, desatero, výroky svatých otců proti svatokupectví, klatbě atd. Tak vypadal Betlem, hlavní působiště Husovo po více než deset let.

Záleželo nyní ovšem na tom, jací budou kazatelé a jak věnování Milheima a Kříže ujme se mezi obecenstvem pražským. Milheim jmenoval r. 1391 prvním kazatelem *Jana Protivu z Nové vsi*, kazatele slavného, ale směru nikoliv opravného. Náležel později k žalobcům Husovým, r. 1393 odpustkům neodporoval a a již r. 1396 zřekl se kazatelství, aby se mohl státi farářem v Bystřici, od r. 1407 byl farářem u sv. Klimenta na Poříčí a

zemřel někdy za válek husitských. V letech 1408—1410 špehoval Husa na kázaních betlemských — Hus viděl ho kdysi seděti zahaleného kápí mezi posluchačstvem a zaznamenávati jeho výroky. I zavolal naň s kazatelny: »Kuklíku, napiš to a nes na onu stranu« t. j. k arcibiskupovi. »I nesl jest« — dokládá pak Hus — »ale utrhl pravdy.« S Husem se znal již od r. 1399. Kříž jmenoval r. 1393 druhým kazatelem slavného tehdy muže *Jana Štěknu.*

Tento *Jan Štěkna* náležel již záhy k předním mužům v Čechách i v Polsku. Jsa rodilý Čech (pocházel nejspíše z Plaska v Plzeňsku) — r. 1373 teprve podrobil se incepci bakalářské, r. 1376 byl mistrem svobodných umění v učení Pražském — vstoupil do řádu cisterského a měl nějaký čas beneficium na Moravě. Jsa vyhlášen jako znamenitý kazatel obrátil brzy na se pozornost veřej-

PORTÁL OBYDLÍ HUSOVA
nyní zasazený v průjezdě domu č. p. 301 na Betlemském náměstí v Praze

nou — Hus nazývá ho kazatelem výtečným, polnicí zvučnou a děkoval této své oblibě také četné hodnosti. Kříž kramář jmenoval ho druhým kazatelem v Betlemě, královna Hedvika dvorním kaplanem a farářem v Přemankově. Od r. 1392—1409 zastával svuj úřad v Betlemě s rostoucí horlivostí, kázal ostře proti zlořádům a neřestem duchovním, stál jistě na straně Husově, ale dříve, nežli mohl se svým kollegou v úřadě trpěti i pronásledování pro zákon Páně, byl smrtí odvolán — Hus 1409 mohl mu již jen věnovati bolnou vzpomínku. Od r. 1397 (10. listopadu) byl také prokuratorem kolleje Hedvičiny spolu s Křížem a Něprem, a žáci její r. 1411 ukazují, že i tento úřad vedl docela ve smyslu a duchu Husově. V letech 1400—1404 nějaký čas také učil na universitě krakovské — byl bakalář v theologii a zabýval se také vědeckým spisováním.

Štěkna je jeden z předních zástupců tehdejší vzájemnosti českopolské, jež později se zpečetila i na bojištích. Ale dříve ještě než došlo k přátelským stykům českopolským na krvavém poli válečném, zapředly se trvalejší a milejší styky na neobsáhlém poli uměn a věd. Universita, Karlem založená, byla hlavním pojítkem intelligence obojího národa — učenci polští učili zde (Matouš z Krakova a j.), učenci čeští odcházeli do Polska (již koncem XIV. stol. vyniká na polském dvoře M. Jindřich Čech), Karel výslovně jednu kurii universitních národů určil Polákum.

Arci již r. 1368 založil Kazimír universitu v Krakově; ale tato schla a na konec století XIV. takřka zahynula, tak že ji r. 1400 Hedvika s Vladislavem znovu založili. Hedvika sama hleděla na Prahu, jako universitu pro Polsko; založila — se zřetelem na druhou zemi unie — v Praze kollej litevskou (ačkoli v ní, pro dálku cesty, Litvanů nikdy nebylo), v níž měli býti vychováváni Litvané, aby potom v zemi své rodné polopohanské křesťanství utvrzovali. Václav IV. již 20. července 1397 úmysl Jadvižin schválil, ona pak sama listem 10. listopadu téhož roku v Krakově daným kollej skutečně založila, zřídivši jí dům, opatřivši jí duchod ročních 200 kop grošu a jmenovavši vyko-

navateli mistra Jana Štěknu, Kříže kramáře a Nëpra, měšťana staroměstského. Byla to vlastně bursa, dům určený pro studenty (Litevské a jiné bohoslovce) a správu jeho vedli zmínění prokuratoři.

A tak můžeme se domnívati, že Štěkna ve svém kollegovi Husovi upevnil i ony sympathie polskočeské, jaké se později v něm projevily; Štěkna arci dosti často musil dlívati mimo Betlem a Hus ho musil zastupovati valnou část roku; leč poměr jich zůstal nezkalen a vždy přátelský. A třebas ještě r. 1393 Štěkna vybízel na Vyšehradě ke koupi odpustků (Hus sám tehdy, jak víme, koupil si jeden vzácný), přec náležel ke straně opravné — ačkoli jako člen řádu byl zavázán k přísnému poslušenství vyšších, přec dovedl horlit důrazně a příkře proti tehdejším zlořádům církevním.

Byl-li Štěkna, druhý kazatel Křížův, po léta zaměstnán v Betlemě, krátce jenom trvala činnost prvního kazatele Milheimova, Protivy, a rovněž tak následujícího po něm, *Štěpána z Kolína.*

Tento znamenitý muž, jejž Milheim po Protivovi 1396 jmenoval prvým kazatelem, náležel k nejslavnějším mužům své doby a k nejpřednějším členům národa českého na universitě Karlově. Nabyv již r. 1383 mistrovství in artibus, skoro zároveň byl již vyslán národem českým do kolleje Karlovy; r. 1390 byl již jejím proboštem, r. 1401 postoupil z ní za kanovníka u Všech Svatých. Maje také grad theologický — byl bakalář zřízený, stal se r. 1392 děkanem artistů a 1396 jmenován Milheimem na návrh mistrů českých prvním kazatelem betlémským. Poněvadž však měl hojná zaměstnání jiná — 1401 byl quodlibetářem, krom toho četl na universitě a měl faru ve Štítarech — a poněvadž druhý kazatel, Štěkna, byl rovněž zhusta jinak zaneprázdněn, vzdal se roku 1402 kazatelství betlemského a věnoval se cele jen své dráze veřejné. Byl horlitel za opravu církevní — 24. června 1403, 9. června 1415 měl slavná synodní kázání tohoto obsahu — nadšený milovník vlasti a svému pře-

svědčení dával zajisté i průchod v Betelmě. Za něho, spolu se Štěknou, kaple betlemská již dostoupila značné obliby v lidu pražském a náležela ke kostelům nejčetněji navštěvovaným.

Když odstoupil, navrhli tři mistři kolleje Karlovy — ve srozumění s Fránou Hauerem, rychtářem staroměstským — Milheimovi k presentaci — Jana z Husince. Taková byla již tehdy vážnost na universitě, mezi národem českým a v radě staroměstské mladého rodáka Husineckého — a tak se s tímto obecným míněním pan Hanuš shodoval, že k jeho praesentaci Ojíř, vikář arcibiskupa Olbráma 14. března 1402 Husa jmenoval správcem a farářem kaple betlemské. Bylo to v době, kdy na hradě pražském vládl Zikmund a Václav trávil ve vězení, kdy v zemi hrozně zase řádila válka občanská. Ta měla ve svých následcích hrůzy daleko větší a trvala také mnohem déle.

V Praze samé vznikaly roty loupežnické, venkov a zvláště Kutná Hora odpíraly Maďarům a panstvu co nejusilovněji. V té době padl v boji proti Hoře pan Smil Flaška z Pardubic a odpor Hory byl konečně zdušen v prosinci r. 1402 samým Zikmundem. Ten se 12.000 svých Maďarů rozložil se kolem Kutné Hory, přibral k sobě vojska pražská i panstva českého a brzy pohanským řáděním a do nebe volajícími ukrutnostmi svých Kumánů, Jazygů, Tatarů a jiných pronárodu poplenil a zpustošil celou krajinu tak hrozně a zvířecky, že horníci, zoufajíce nad osudem, jaký by je stihl, kdyby bylo města násilím dobyto, vzdali se radě i nezdárnému synu Karlovu na milost i nemilost. A tak řádila v Čechách soldateska Zikmundova po celý rok, a ještě déle — teprve 11. listopadu 1403 podařilo se Václavovi uprchnouti z Vídně, kam ho byli praetoriani Zikmundovi přes Krumlov a Schaumberk 9. srpna roku minulého odvlekli.

Takové byly politické události v prvých dvou letech Husova kazatelství betlemského, jež lid pověrčivý připisoval kometě, ve způsobu pavího ocasu tehdy na nebi patrné; ale ani události církevní nebyly valně potěšitelnější. Hned 1. května

1402 zemřel starý arcibiskup Olbram; nově zvolený mnohoobročník Puchník zemřel dříve nežli se mohl v arcibiskupství uvázati. Na místo Puchníkovo Zikmund fedroval Jana, Litomyšlského biskupa, známého později jako »kladivo Husitů«, nesmířitelného odpůrce Husova a horlivého člena Jednoty panské, ale poněvadž se tehdy rozkmotřil s papežem (Bonifác IX. totiž podporoval proti Zikmundovi v Uhrách vzdorokrále Ladislava neapolského) nedalo se očekávati stvrzení papežské. A tak teprve na podzim r. 1403 dodala si kapitula odvahy a zvolila Zbyňka Zajíce z Hasenburka.

A zrovna tak rozvrácen byl i ostatní řád společenský pražský za těchto dvou let 1402—1403. Zdá se, že asi hojně měl Hus příležitost kárati neřesti a zlořády tehdejšího obecenstva pražského a nezvaných hostí maďarských — šikmo naproti Betlemu táhly se pražské ‚benátky', domy nevěstek, spolu s lázněmi a krčmami něco níže — ale sotva asi směl za vlády Zikmundovy mluviti tak, jako před rokem, proti násilím cizáků. Posluchačů bylo i v těch trudných dobách dosti: nejvíce bylo asi tehdy žen, panen a paní, šlechtických i měšťanských, které již od dob Štěpána a Štěkny zalíbily si kazatelnu betlemskou. Mnohé z nich zakoupily se i na blízku jejím, vedle, naproti, za kaplí, a žily tak v těch domech klidný život *bekyň* (bekyněmi — mužové sluli begardi — nazývány takové ženy, které žily po klášternicku, ale nevykonaly slibů řeholních). Víme tak o samé dceři Štítného, Anežce, která 1401—1409 bydlila v sousedství samé kaple betlemské, jiná taková slečna byla Petra z Říčan, která 1410—1418 spolu s Marketou z Peruce a Důrou zvanou »z Betlema« bydlila naproti, pak dále o panně Kateřině, které přezdívali »Hus«, pro úctu k mistrovi atd.: vůbec ženy byly i v pozdějších dobách nejhorlivější vyznavačky Husovy — jako za prvních dob křesťanských.

Tato první dvě leta Husova působení veřejného jsou zároveň novou důležitou stanicí na dráze jeho vývoje duševního. Kazatelstvím betlemským nabyl Hus vzácné příleži-

tosti a pohodlné prázdně, aby se mohl věnovati klidnějšímu uvažování o směrech nových, které v něm ještě zápasily se starými. Hodnostářství universitní svědčí, že ještě r. 1402, kdy dokonával děkanství a volen byl rektorem, měl ve většině university — a ta byla stále německá — přízeň, že se tedy dosud příkře neprohlásil pro stranu českou a proti straně německé. Slova zmíněného kázání, promluvená beztoho v kostele cizím a se svolením faráře Němce, odpůrce směru opravného, mohla se vždy vyložiti za jednotlivé pobloužnění — a také do r. 1408 nebyla mu vytýkána. A že zrovna tak dosud nevystoupil příkře pro směr opravný a proti straně hierarchické, svědčí jeho stvrzení od vikáře arcibiskupského a navržení ho za kazatele arcibiskupu novému.

Obojí tato věc ukazuje, že Hus dotud příkře a bojovně nevystoupil, že nesmíme si tedy ani jeho první betlemská kázání mysliti jako řeči Milíčovy, ani jeho přednášky universitní jako traktaty Janova. Arci, patrno jest, Hus šel ve všem s přáteli Čechy a stranou opravnou; ale nebyl ani její hlavou ani jejím ramenem.

Kazatelna betlemská má pro Husa význam neocenitelný; úředně byl jaksi postaven do služby směru opravného a národního, vstoupil do šlépějí Milíčových a Matěje z Janova, však za nepoměrně lepších podmínek i poměrů. Slova Milíčova měla arci mohutnou resonanci v širokých vrstvách lidu pražského, ale nemohla přece proti pevné organisaci církevní doby tehdejší a vzorné organisaci státní věku Karlova mnoho pořídit: svět byl skutečně lepší, nežli jej malovaly vidiny asketů. Za dob Janova, r. 1389, kdy musil odvolati, byla sice značně poklesla moc státu i církve, útoky mohly spíše se zdařiti, ale Janovu scházela široká resonance lidová — jeho fara ve Veliké Vsi nebylo místo, odkud by se bylo mohlo hnutí duševní snadno a rychle šířiti. A také nebylo u obou mužů ještě hotové myšlenkové soustavy; Milíč se jí vubec nedopracoval a Janov zemřel nějaký rok po jejím dokončení.

Docela jinak nyní stál Hus. Úřad jeho sám mu ukládal jenom kázání, nic jiného; ukládal mu kázání české, podle hlasu vlastního srdce; a neomezoval jeho působení na nějaký úzký kruh osady farní (Betlem nebyl farou, farou byl o nějaký dům dále položený kostel Filipa a Jakuba), nýbrž na kázání jeho scházel se lid všech tří pražských měst; postavení jeho hmotné i socialní bylo takové, že mohl myšlénkám svým se oddati bez strachu o denní chléb i bez bázně o pokažení své životní karriéry. Kazatelna jeho stála prostřed Prahy, stále ještě centra střední Evropy, odkud hlas jeho rozléhal se daleko a vysoko; předchůdce jeho a kollega, Štěpán z Kolína a Jan Štěkna, stáli vysoko svou intelligencí a výmluvností nad obyčejnými kazateli pražskými, učinili z Betlema nejznamenitější kostel pražský, Hus nalezl obecenstvo i okolí již připraveno pro nové myšlénky, okolí to si takřka samo Husa vedlo a neslo dále.

První čas měl sice ještě jakési neshody finanční s kollegou svým Mikulášem Zeiselmeistrem, s nímž společně kdysi vykonal zkoušku magisterskou. Zeiselmeister, rodák pražský, netoužil po dráze akademické jako Hus, spíše po kloboucích kanovnických; a tak odbyv biennium r. 1398 přijal faru u sv. Filipa a Jakuba. S dřívějším jejím farářem sjednal sice Kříž již r. 1391, že za ujmu, jaká mu vznikne snad úbytkem návštěvníků, bude dostávati ročně z pokladny kaple po $1\frac{1}{2}$ kopě grošů; ale když nyní za slavných kazatelů kaple daleko zastínila farní kostel, zdála se Zeiselmeisterovi summa ta malá — a nastaly spory, které byly uklizeny vzájemným dorozuměním před slavným Janem Eliášovým.

Zeiselmeister ovšem výhod nové smlouvy dlouho neužíval; i to mu bylo málo. Ještě r. 1403 opustil faru a již r. 1407 postoupil za officiala arcibiskupova, získal si pak doktorství v dekretech a v letech 1413—1420 držel už po svém přání několik výnosných obročí najednou: byl kanovníkem vyšehradským, pražským a arcijahnem horšovským; že nenáležel ke stoupencům strany opravné, není snad třeba připomínati.

1. dubna 1403 se tedy oba sousedé-kollegové před Janem Eliášovým takto porovnali: kazatel má platiti faráři ročně 3 kopy grošu ve dvou lhůtách, za starší dobu má zaplatiti 4 kopy v době nejbližší; zbytek s první lhůtou nového úroku; ze všech odkazů, učiněných kapli od osadníků filipojakubských závětí, dostane polovici farář; za to svoluje, aby se tam mohl dáti každý pochovati. Mše se smí zpívati jen před kázáním, po kázání jen o svátcích kaple »Mladátek, Matěje a Matouše, čtyř doktorů (sv. Řehoře, Ambrože, Jeronyma a Augustina), o posvícení a na den přenesení sv. Václava«, jinak se smí jen tiše čísti. Při pohřbu nebo při rekviích mohou se zpívati mše smuteční také i po kázání. Tak zněl výrok smírčího soudce, jímž obě strany si zvolily právě Jana Eliášova, a tomu výroku se také oba podrobili pod pokutou 50 kop grošů. Zeiselmeistra zastupoval spolužák Husův, rovněž kollega obou, známý mistr Marek z Hradce, Hus, ačkoli tehdy rektor universitní, dostavil se osobně. Svědky Zeiselmeistrovými byli doktor dekretů Jakub z Žihobec a Martin Kunšův, bakalář, svědky Husovými bakalář Řehoř z Prahy a slavný Stanislav ze Znojma. Celá smlouva — zachoval nám ji notář Mikuláš Hodislavův ze Svídna — je celkem důležitosti nepatrné, ale přece zajímava, že Hus na vlastním těle ucítil lakotnost tehdejšího farního duchovenstva pražského hned při nastoupení svého úřadu.

Ale proti těmto malicherným a nepatrným sporům místním vystupuje náhle spor nový, veliký, čím dále tím více vzrůstající, nesmírný boj o knihy Wiklifovy. Ty to byly, které duševní boj Husův rozhodly a které také způsobily, že kazatelna betlemská stala se kolébkou nové doby celého českého národa.

Styky mezi Anglií a Čechy byly dědictvím po sestře Václavově Anně. Tato provdala se r. 1382 za krále anglického Richarda II. (nedočkala se arci smutného konce svého manžela, který byl sesazen 1399 a umořen hladem 1400, neboť zemřela již 1394), ale ke své chladné mlhovité nové vlasti nikdy příliš

nepřilnula. Komonstvo své takřka celé měla z Čech a s Čechy udržovala styky až do smrti. Tím zapředly se také osobní známosti mezi učenci a studenty universit pražské a oxfordské. Učený Vojtěch Raňkův měl takové styky s Fitzem Ralphem, sám pobýval v Oxfordě nějaký čas; a ve své závěti 1388 ustanovil veškeren svůj majetek na nadace pro Čechy — o jeho vášnivém vlastenectví svědčí, že vymínil si, aby byli to Čechové po otci i po matce — kteří by studovali v Oxfordě svobodná umění nebo bohosloví. A tak již koncem XIV. věku a na samém počátku XV. vidíme tyto stipendisty zabývati se opisy děl nejslavnějšího doktora oxfordského, Jana Viklefa.

Byl to předně slavný Jeronym pražský, kollega kdysi a později přítel Husův, kterému Hus vymohl 1399 dovolenou fakulty. Je známo obecně jméno velikého tohoto spolumučeníka Husova, hnaného jakýmsi pudem cestovním od východu na západ a zpět, od jihu na sever a zase do vlasti. Muž vysokého vzrůstu, bohatého černého vousu (nepřijal nikdy svěcení kněžského), dosti zámožný, vysoce vzdělaný, nesmírně výmluvný byl takřka zrozen za hlasatele a průkopníka nových idejí. Nebyl, jako Hus, povaha zdlouhavá a nedůvěřivá, za to však později stálá a umíněná, nýbrž horkokrevný a vědychtivý, svárlivý při tom a nepokojný. V něm bylo cosi již z prvních humanistů, jako vskutku dělal na humanisty dojem antického filosofa; v jeho myšlénkách a řeči vane již jaksi duch moderní; nad Husa vyniká nesmírně nadáním i vědomostmi. Kdežto studie Husovy, jak jsme viděli, nevznášejí se nad niveau prostřednosti a místo jeho jest také stále uprostřed, v řadě s jinými a za jinými, Jeronym již při zkouškách bakalářských (1398) byl mezi 27 kollegy druhý, nabyl později mistrství na čtyřech universitách evropských, a ještě na koncilu nebylo nikoho, kdo by se mu byl mohl postaviti na odpor. První jeho cesty, zdá se, netáhly se ještě daleko; roku 1401 byl v Praze — nacházíme ho, jest to zajímavé, při hádce (byla to hádka o slavení služeb Božích u Václava češíře; viz

shora) — ale zdá se, že ho půda pálila pod nohama: nejspíše ještě téhož léta byl v Oxfordě a tam opsal nejslavnější díla Viklifova Dialog a Trialog. R. 1402 tato díla asi rozšířil v Praze, leč již r. 1403 je zase na cestách. Tentokráte putoval do Palestiny, a v ten čas, kdy nejostřeji se v Praze srazili stoupenci Viklifa se starými, Jeronym procházel se po Jerusalemě. Zdá se, že odtud zase se vrátil do Prahy (1404)? 1405 je v Paříži a nabyl tam gradu mistrského. Při disputaci zastával thesi — srovnej dnes základní větu moderní chemie — že nic Bůh nemuže zničiti, a vzbudil nevoli velikého Gersona, které se vyhnul útěkem; 1406 shledáváme ho v Kolíně n. R. a v Heidelberce, kdež rovněž přijat za mistra rozséval své nauky a odkudž konečně také uprchl. 1407 přijat za mistra i v Praze a znovu odtud odjel do Oxfordu. Ale tam byla o něm již pověst roznesla kacířství a jen s největší obtíží podařilo se mu uprchnouti, od roku pak 1408 splývají a splétají se již osudy jeho s Husovými až do smrti kostnické. On řídil se celkem lehčími zásadami mravními, nežli Hus: nevadilo mu, v čas potřeby jednati i proti přísaze — odvolání jeho v Kostnici mělo mu asi rovněž sloužiti jen k vyváznutí: teprve když viděl, že naděje byla marna, projevil své pravé mínění. Také o nestředověké toleranci náboženské svědčí jeho styky s pravoslavnými na východě. A o jeho moderní resignaci na obyčejný běh světový svědčí slova v Kostnici: Vím dobře, že již mnoho velikých a znamenitých mužů bylo odsouzeno křivými svědky i svědectvími a nespravedlivým výrokem ... Jaký div, děje-li se nyní tak i mně, ubožákovi. *Nejsem první a nebudu zajisté poslední* na tomto světě - v těch slovech leží tak hluboký názor o současné době a zároveň takové suverenní pohrdání vrstevníky, jaké se jeví u Jeronyma veskrze, že bychom něco podobného u Husa marně hledali. Škoda jen, že nemáme od něho zachováno pranic (mimo jeden lístek, snad vynucený); všechny zprávy, ne vždy jisté, o něm, jeho řečech a myšlénkách jsou čerpány buď z akt úředních, nepřátelských,

KAROLINEUM V PRAZE.
(Nynější stav.)

nebo z jednotlivých zmínek přátel i nepřátel. Velmi málo se o něm zmiňuje Hus.

Kromě *Jeronyma*, který r. 1402 seznámil tak Čechy s hlavním dílem Viklefovým, studovali o něco později (1406—1407) v Oxfordu Čechové *Mikuláš Faulfisch* (roku 1415 již zemřelý při nějakém ztroskotání lodi v zálivu Biskajském) a *Jiří z Kněhnic* (1408 byl pak v Praze bakalářem). Tito opsali ve vesničce Kenmertonu (nedaleko Tewkesbury ve Worcestershiru) díla Viklefova »De veritate sacrae scripturae« a »de Ecclesia«; pak (v Braybrooku v Northamptonshiru) opsali dílo »De Dominio divino« — vesměs díla příkře protihierarchická a veledůležitá. Hůře bylo, že oba opisovatelé (nebo jeden z nich) dopustili se podvodu. Není arci jisto, byl-li podvržen i ten kámen, jejž přinesli do Prahy z náhrobku Viklefova a jenž tu byl uctíván jako relikvie; jisto je však, že byla podvržena listina university oxfordské z 5. října 1406. Tato listina vydávala svědectví, že Viklifovo učení nebylo odsouzeno, že Viklif byl muž řádný a nábožný, vynikající tak, že universita mu nezná rovně. A touto hlavně listinou, jejíž vydání v této době nelze si vůbec pomysliti, podníceni byli mnozí v Čechách k veliké vážnosti Viklefa.

A tak vidíme, jak čeští studenti v Anglii zabývají se opisováním Viklefa, a vidíme takřka jeho čtyři evangelia ‚Dialog', ‚Trialog', ‚De ecclesia' a ‚De dominio divino', svýma očima vnikati do Čech. A v českých rukou nalézáme nyní, v r. 1390—1410, na sta svazků Viklifa, podnes zachovaných v Praze, Olomouci, Brně a ve Vídni, vesměs skoro obsahujících nyní traktaty jeho theologické. Počet jich byl arci ohromný; ne všechny traktaty Viklefovy se dostaly až k nám: také ne každý viklefista znal všechny donesené. Hus na př. kromě právě uvedených 4 klassických děl a 5 výše zmíněných traktatů filosofických znal ještě následující, větší menší: »De Christo et suo adversario Antichristo, De simonia, De ordinatione Ecclesiae, De triplici vinculo amoris, De fide catholica, De oratione dominica, De

imaginibus, Responsio ad argumenta cuiusdam aemuli veritatis, De officio regis, De citationibus frivolis, Sermones dominicales s. evang., De praevaricatione, De officio pastorali, Decalogus, De probatione propositionum, De fratribus discolis et malis, De corpore Christi, De incarnatione verbi dei, De Trinitate, De attributis«, asi 30 traktatu z více než sta, jež Viklef napsal. A z těch třiceti bylo 1410 jich již 15 synodou zakázáno.

Tak mohutně dorážely v těchto dobách vlny anglického hnutí na universitu pražskou; tato sice již asi od r. 1389 čítala díla Viklefova, ale to byly jen spisy filosofické, nevinné souboje s Aristotelem a Platonem — a přece již tenkrát si vzdychl Hus nad brillantním scholastikem anglickým, který předčil Occama i Bradwardina, mozek mu třeštil nad jeho dialektikou: »Viklef, Viklef, nejednomu ty hlavy zvikleš!« Což teprve když nyní horkokrevný Jeronym přinesl z Anglie Viklefovu knihu knih, proklínaný a zlořečený Trialog! Vše v Husovi náhle kolísalo; cítil řítiti se půdu pod nohami — co bylo toho příčina?

Jan z Wycleffa (severně Richmondu v Yorkshiru), kolem r. 1324 narozený, vyniká povahou bojovnou a znamenitou bystrostí úsudku nad veškery své vrstevníky XIV. století. Byv donucen od mnichu žebravých vzdáti se kathedry v Canterbury-Hall (byla to kollej oxfordská podobná Karolinu) a omezen konečně v důchodech na malou faru v Luterworthu, věnoval se od let sedmdesátých hlavně studiím a přednáškám theologickým na universitě oxfordské. Vynikaje vášnivou láskou k anglické své vlasti a hrd na její parlament, těžce nesl poplatnost Anglie papeži a vydírání její výběrčími avignonskými. Tato v Anglii byla ještě potupnější nežli v Čechách: nehodný král totiž Jan bezzemek za pomoc papežskou slíbil sv. stolici roční poplatek 700 hřiven stříbra; mocní králové následníci však poplatek ten odpírali a Eduard III. r. 1365 ho již po 33 let neplatil. Toho roku však vyzval Urban V. (asi na vyzvání francouzského Karla V., jenž porážkami u Kreščaku a Poitiers ztratil skoro $^1/_3$ svého panství) krále, aby platil a také doplatil

50 let zadržené sumy. Král papežský požadavek předložil parlamentu: a sněmovna lordů stejně jako dům obecných žádost jednohlasně odmítly — kurie se neodvážila již nikdy tento požadavek obnoviti. Odůvodniti usnesení parlamentu ujal se Viklef a provedl svou věc tak znamenitě, že král, vysoká šlechta, parlament i lid zalíbil si smělého mistra. A národ anglický vedl boj proti Avignonu dále. Kurie prodávala tehdy beneficia nejvíce podávajícímu; někdy udílela provise i napřed, na nejbližé příští, tím pak mnoho cizinců ubíralo místo Angličanům. Toto lichvářství kurie se statky království vedlo r. 1374 k dalšímu boji, ve kterém papež dal se — vida svou slabost proti svorné vůli národa — na vyjednávání; poselství k legatům papežským do Brügge ve Flandřích účastnil se i Viklef, a když kompromis s kurií podařil se jen částečně, Viklef pokračoval v boji proti pontifikovi. Tu poprvé zakročil proti němu biskup londýnský, William Kurtney, leč vévoda Lancasterský a hrabě Percy násilím učinili konec prvnímu vyšetřování (1377). Tu zemřel Eduard, a za 11letého nástupce, Richarda VI., skoro veškera moc zase spadla na parlamnet. A ten v boji s kurií šel nyní až na konec: uložil Viklefovi rozřešiti otázku, možná-li zakázati vývoz peněz ze země i proti klatbě papežově. Bylo arci patrno, *kam* zejména chtěl parlament zakázati vývoz peněz; ale nebylo známo, že Viklef ospravedlní zákaz krátce tím, že národ právem sebezachování je k tomu oprávněn vůbec a vzhledem k papeži proto, že každý poplatek papeži jest almužna, on však jest bohat a tudíž nepotřebuje! Tento důvod — poplatky papeži byly vůbec částí středověkého právnictví — byl zcela nový, nesmírně působivý a vedl k prvnímu zakročení papežskému. Svatá stolice dala vyhledati ze spisů Viklefových 19 článků kacířských a bludných a uložila universitě, biskupům a králi energické zakročení proti smělému novotáři. Leč biskupové, nenalézajíce ochoty náležité u vlády a vidouce nesmírný počet přívrženců Viklefových v lidu a ve fakultě, spokojili se 1378 od Viklefa mírným prohlášením. Bylo dvojsmyslné, mírnící

a zaslali toto odvolání kurii. Krátce na to Viklef těžce onemocněl; čtyři doktoři řádu žebravých ho navštívili, spolu s nesčetnými příznivci jinými, a domlouvali mu, aby se kál. Viklef se vzchopil a vzkřikl na ně: »Neumru, nýbrž budu žíti a kárati zlé skutky řádů žebravých.« A tak se i za nedlouho stalo.

Leč nyní čas sám nabízel mu útok na samy základy organisace církevní a její dogmata. Dvojice papežská dala mu k tomu zbraně, nauka o transsubstanciaci hlavní objekt. A tak co ve velikých kázáních a traktatech vrhal se na antikristy, sedící v Římě a v Avignoně, na universitě 1381 ve dvanácti článcích prohlásil své nové vyznání víry o večeři páně. Boje o tyto články roznesly jméno Viklefovo po Evropě, ale také vedly konečně k vítězství vysoké hierarchie nad smělým kacířem. Vskutku, nebylo takového kacířství slýcháno od věků. První, hned po vyhlášení článků, dobyta byla hierarchií universita: pedell vstoupil do posluchárny augustinianů, kde Viklef právě četl, a prohlásil zavržení jich kancléřem. Viklef zbledl a zamlčel se, pak se ale vzmužil a pravil, že se odvolává, ne k biskupu ani k papeži, nýbrž — jako pravý arcikacíř — ke králi, uchýlil se pak na svou faru Lutterworthskou (u Kenilworthu v Leicestershiru). V té době propuklo zrovna povstání sedláků a poněvadž sympathie Viklefovy s potlačeným stavem selským byly známy obecně, užito obratně toho vzbouření proti Viklefovi. Vzpoura sama měla průběh jako všecky selské války — z počátku byly páleny, vybíjeny a drancovány zámky panské, také vražděno panstvo a úřednictvo, na konec pak přišlo vojsko a v proudech krve a nesmírných mukách udusilo veškeré hnutí rolníků. Biskup Kurtney stal se zatím arcibiskupem v Canterbury a mohl nyní přistoupiti k vyhlazení kacířstva. K tomu cíli svolal 17. května 1382 synodu Londýnskou, jíž se účastnilo 8 biskupů, 25 doktoru a bakalářů theologie, 14 doktorů práv; tito měli vyřknouti zatracení nauk Viklefových. Sotva se začali raditi, nastalo v Londýně zemětřesení: shromáždění nicméně odsoudilo 24 článků (10 kacířských, 14 bludných) Viklefových

a na základě jich požádal arcibiskup o rameno světské. Sněmovna lordů také skutečně státní moc poskytla k potlačení takových bludařů — to byli ti putovní kazatelé, lolardi, které Viklef ze své fary vysílal, hrubě odění, kajícní, pokorní a všude kážící — a stíhání a pronásledování těchto ubožáků nastoupilo nyní se vší přísností. A zrovna tak zdrtil nyní (1382) arcibiskup odpor na universitě v Oxfordu — věc církve zatím zvítězila.

Na Viklefa si však ani nyní přece ještě netroufali. Na straně jeho stála královna, princezna Walesská, vévoda Lancasterský, hrabě Percy, sir Clifford, lord William Neville, John of Northampton, lordmayor londýnský a řada jiných mocných pánů, nade vše zvlášť u nás známý sir John Oldcastle, baron z Cobhamu. A tak co zatím jeho stoupenci mezi lidem padali v ruce stíhačů, co jeho vyznavači na universitě byli donuceni odvolati a podrobiti se, Viklef nezlomen pokračoval ve svých dílech. R. 1383 vystoupil proti odpustkům: tehdy totiž římský papež Urban, hlásaje křižovou válku proti papeži avignonskému a potřebuje k ní peněz, prodával za ně odpustky v Anglii skrze biskupa norvichského, Henry Spensera. A Viklefovo vystoupení proti odpustkům, vášnivé a silné, bylo by jistě vedlo i k formalnímu zatracení jeho osoby, leč dříve nežli mohly se události rozvinouti, Viklef na své faře zemřel 31. prosince 1384. Poslední jeho práce byly nejdůležitější — byl to překlad bible do angličiny a sepsání Trialogu.

Byl-li celý jeho život protipapežský a protihierarchický, ještě prudčeji a ostřeji vystupovala jeho nauka. Bylo správně pověděno, že nevyvstal církvi protivník tak nebezpečný po tisíc let, jako byl Viklef. To co Occam, Gerson, d' Ailly, Vrie, Nieheim, Janov, Milič a j. kázali a učili, obracelo se přece z největší části jen proti tehdejším zlořádům, nanejvýše proti instituci všemocného a neomylného papežství. Leč Viklef přiložil sekeru k samým kořenům katolictví, on jest již protestant v pravém slova smyslu, učeník Kristův, chceme-li, nikoli však věřící církve římské.

To jeví se již v základním pojmu celé jeho nauky: dle něho církev není souhrn pokřtěných, nýbrž — dle sv. Augustina — shromáždění předurčených. Předurčení (praedestinati) jsou dle Viklefa ti, jež Buh určil k věčné spáse — proti nim jsou předvědění (praesciti), o nichž Buh ví, že přijdou do věčného zatracení. Poněvadž pak nikdo neví, je-li předurčen čili nic, rozhoduje o příslušnosti k církvi vzorný život, život prostý hříchu smrtelného. Pravidla tohoto života dal hlava církve — Kristus; podle zákona božího, vyloženého ve sv. písmě, máme tedy žíti. Naproti tomu církev tehdejší je zkažená, zkažená hlavně statky světskými; první takovou zkázu učinil papež Sylvestr, vzav dar Konstantinův (že ta historka je nesprávná, Viklef nevěděl) — od té doby je hlavou této církve papež-Antikrist. Jediný prostředek nápravy bylo by odnětí světských statků. A neúprosný logik nyní osekává budovu středověké církve podle zákona Kristova: zavrhuje svátosti biřmování, kněžství, poslední pomazání, zavrhuje svátky, posty, obrazy, ostatky, mši, hodinky a provádí konečně hlavní útok na jádro obřadu katolických — učení o večeři Páně.

Dle katolické církve děje se při této největší svátosti přepodstatnění (transsubstanciace) chleba a vína v tělo a krev Kristovu: Viklef to prohlašuje za pověru, na základě svého filosofického realismu a logiky Aristotelovy; dle učení církve měnila se podstata chleba v podstatu těla a zůstaly jenom její znaky (tvar chleba, měkkost, barva, chuť atd.) — ale to je logická nemožnost, není znaků bez podstaty, akcidencí bez subjektu. Dosavadní nauka jest tedy hrubé kacířství.

To byly asi hlavní body učení Viklefova — a jest patrno, že úplně podvracely dosavadní církevní řád evropský. Hlásali je zmínění již Lollardi — volné kázání slova Božího, i laiky, bylo Viklefovi hlavní podstatou křesťanství — a moc církevní po smrti Viklefově chopila se ostřejších ještě prostředků. Na místo Kurtneye vstoupil na arcibiskupský stolec Tomáš hr. Arundel a synoda nová r. 1396 zavrhla dalších 18

článků z Trialogu; a když hrabě z Derby vstoupil jako Jindřich IV. na trůn anglický, nastala doba vyhlazení viklefismu ohněm a mečem. Inkvisice a soudy pořádají nyní štvanice na chudé lollardy i mocné lordy, na živé kazatele i mrtvé spisy autorovy. První vstoupil na hranici kněz W. Sawtre (1400) — a za třicet skoro let plamenů a železa mohla kurie pohlédnouti s uspokojením na bílé skály anglické — ohavné kacířství bylo úplně vypleněno. 1407 tak upálen šlechetný Thorpe, 1409 v sudě upečen řemeslník Badby, slavný lord Cobham vstoupil na hranici 1417 . . . krvavé jsou tyto listy historie anglické.

A tyto hrozné knihy, na jejichž deskách rděla se zář hranic, jejichž řetízkové sponky připomínaly nařízení parlamentu, aby byli kacíři poutáni v řetězích k hranicím, jejichž pisatelé i opisovatelé štváni byli jako plachá zvěř, jejichž hlasatelům hrozil bezpečně osud Albigenských a Valdenských — tyto strašné spisy přinesl Jeronym 1402 Husovi do Prahy. Nebylo pomyšlení, že by v Čechách mohla církev k jejich mínění přistoupiti — prozíravějším a znalým anglické historie bylo patrno, že tyto knihy musí vésti k týmž koncům jako v Anglii.

Působily arci nesmírným dojmem a také na Husa. Četba knih Viklefových jest dosti obtížná; asi jako sv. Jeronym pokládal krásný sloh za hřích ďábelský, tak Viklef píše suše, nepřehledně a těžce. Staré legendy líčí dosti pravděpodobně dojem těch knih na Husa: prý po prvním prohlédnutí vybízel Jeronyma, aby knihy ty vrhl do řeky, je to jed, nakažlivý duši — a teprve po dlouhém váhání dal se pohnouti k podrobnému uvážení. Podle jiných legend prý přišli do Prahy dva Angličané, Jan a Konrad z Canterbury, a na universitě probírali otázku, má-li papež více moci nežli obyčejný kněz, a když bylo jim zakázáno veřejně o takových věcech debatovati, vyprosili si u hostitele svého Lukáše Velenského (žil teprve v XVI. stol.) dovolení k malbě. Provedli prý pak na stěnách domu jeho dva obrazy. Na jednom Kristus vjížděl do Jerusalema, s bosými

učeníky, sedě na oslici a lid stlal ratolesti palmové; na druhém byl papež na mohutném oři, posetém zlatem, stříbrem a drahými kameny, oblopen vojskem v plné zbroji, za ním jeli na ořích kardinálové ve zlatě a nachu. Takové malované proklamace byly tehdy oblíbené: Cola di Rienzo bouřil tak Římany, k odpustkum byl sháněn lid letáky, na nichž zvláštními patronami bylo vyobrazeno umučení Kristovo. A Hus sám potvrzuje, že spisy Viklefovy hluboce roznítily jeho mysl, potvrzuje to jednak nadšenými chvalami, jednak příležitostnými stálými výroky. Z těch chval je nejznámější výrok: »Hýbají mnou jeho spisy, jimiž usiluje veškerou snahou, aby všechny lidi přivedl k zákonu Kristovu a zvláště kněžstvo, aby pustíc nádheru a panství světské, žilo s apoštoly životem Kristovým. Mnou hýbe jeho láska, kterou měl k zákonu Kristovu tvrdě o pravdě jeho, že nemůže ani v jediném *i* nebo puntíku klamati.« Z těch příležitostných vyjádření bylo mu nejvíce vytýkáno dvojí, oboje význačné: pověděl prý kdysi, že by nevzal kapli Betlemskou plnou zlata, aby se uchýlil od pravdy, kterou poznal z výroků Viklefových, a jindy řekl (a často opakoval:) »V naději chtěl bych, aby tu byla má duše, kdež jest mistrova Janova Viklef.« Také se to jeví v jeho spisech: jsou místy doslovné výtahy z Viklefa. Všecko najednou arci Hus z Viklefa nepřijal: nyní byl asi v situaci poutníka, který plaví se po nesmírném oceanu, nevěda ještě kam ho vítr donese, ale který již objevuje na obzoru novou zemi, třebas dosud jen v modrých mlhách a naprosto nezřetelnou.

Ale týž dojem učinily knihy ty na přední zástupce církve domácí; dr. Kbel, official arcibiskupský, a Václav, řečený Nos, arcijáhen plzeňský, oba kanovníci pražští, nemeškali, třebas tehdy stolec arcibiskupský byl osiřel, hájiti jménem kapituly práva církve. Na jejich přání dr. Hübner, Slezák, Němec, sepsal 24 artikulů zavržených již synodou londýnskou 1382, a přidal k nim dalších 21, jež byly z největší částí vybrány z 280, zavržených universitou oxfordskou. Z těchto 45 artikulů, prohlá-

šených již za kacířské soudem církevním i universitním, mohli oba vysocí hodnostáři církevní posouditi, jaké nebezpečenství hrozí církvi v Čechách. Jen ukázkou 5. »není založeno v evangeliu, že Kristus sloužil mši« 9. »po Urbanu VI. nemá se již voliti papež,« 15. »žádný není pánem, prelátem, biskupem, je-li v hříchu smrtelném,« 18. »desátky jsou almužny,« 22 »svatí hřešili, zakládajíce soukromá náboženství,» (míní se řády) 27. »všecko se děje z nutnosti,« 37. »církev římská je shromáždění Satanovo,« 42. »je hloupé věřiti odpustkům papeže a biskupů,« atd. Byly-li všechny správné a Viklefovy, o to Hübnerovi nešlo.

Nebylo arci hned možno, vymoci na universitě pražské zavržení; Hus byl rektorem. Ale sotva že složil 24. dubna 1403 úřad svůj v ruce Walthera Harrassera, ujala se kapitula práce a poslední pondělí květnové pedellové Hanušek a Mikuláš bílý volali všecky mistry a doktory do veliké síně kolleje Karlovy.

A v plné schůzi universitní, konané dne 28. května v 1 hod. odpol. 1403, pod předsednictvím rektora Walthera Harrassera, kollegy dříve a nyní nástupce Husova, došlo poprvé k veliké srážce mezi světem starým a novým, mezi stranou reformní a konservativní, mezi národem českým a německým. Netušili arci ti vážní mistři, kteří poprvé o těchto artikulích slyšeli, jak mocné jest působení knih, z nichž vytaženy, netušili, jak »sladký jed« evangelického doktora — tak byl Viklef nazýván — omámil mysli čtenářů a proto také nechápali vášeň a rozčílení, s jakým konáno toto posvátné shromáždění. Když veřejný notář, Michal z Prachatic, přečetl závadné artikule — většinu z nich Viklef sám uznal — a když rektor vyzval shromážděné mistry podle stáří, aby se o nich vyjádřili, tu stála za novými myšlenkami jen falanx mistrů českých, strana národní a opravná. Věru v obojím mohla viděti ve Viklefovi svého mistra. První se ozval veliký Mikuláš z Litomyšle, obrácen k Hübnerovi: »Ty jsi falešně nesprávně a chybně vytáhl artikule z knih, které tak nezní:« a Hus uchvácen slovy Mikulášovými dodal: »takoví falšovatelé

knih měli by spíše býti upáleni, než tam ti byli upáleni« (tehdy byli totiž kupci Berlín a Vlaška upáleni na náměstí, ježto falšovali šafrán). Naproti tomu slavný Stanislav ze Znojma přejal boj s odkrytým hledím; bránil všech 45 artikulů, žádný z nich není prý kacířský ani bludný (byl tam i artikul, že buh musí poslouchati ďábla) a dokazoval to tak přímo a příkře, že mnozí ze starých doktoru v rozhořčení odešli ze shromáždění. A k Stanislavovi přidal se žák jeho Páleč; hodil na stůl knihu Viklefovu a vyzval ostatní: »Ať vstane kdo chce a mluví proti jednomu slovu té knihy; chci brániti!« A zrovna tak horlivě stáli asi na straně těchto řečníku starší mistři čeští, jako Petr ze Znojma a j. a mladší, jako Marek z Hradce, Šimon z Tišňova, Koněprus a j. a j.

Viditelně se tehdy rozdělila a vydělila nyní dvojí strana na universitě, byl nalezen prapor a heslo válečné — Viklef, byl nalezen vůdce a jeho generální štáb — Stanislav ze Znojma. V těch několika hodinách pondělního odpoledne to, co dlouho se připravovalo, zjevilo se hotovo.

Sic vítězství strana Viklefská, Viklefisté, jak jim nyní říkáno, nedosáhla. Když po skončené debatě dal mistr Walther hlasovati, usneseno většinou, »aby nikdo neučil, nekázal ani netvrdil, veřejně ani tajně, zmíněné artikule pod pokutou vykonané přísahy«, Církev zvítězila.

Porážka viklefistů nebyla však nikterak s to, aby zadržela další hlásání a učení nauk Viklefových jiných, nebo vykládání jeho spisu. Ačkoli v Anglii díla jeho pálena a konfiskována, u nás zmíněné usnesení universitní týkalo se právě jen 45 artikulů; nebylo dovoleno nauku Viklefovu zhušťovati v tyto její výsledky; ale spisů samých a nauky ostatní se to netýkalo. Hierarchii zatím toto vítězství postačilo.

Zvláštní jest, že nalézáme později řadu rozhodných viklefistů, Husa samého mezi nimi, na předních místech hierarchie domácí. To lze vyložiti tím, že na konec r. 1403 nastoupil nový muž na stolec arcibiskupský v Čechách, vzhledem k dosa-

vadním odpůrcům královým rozhodný jeho stranník, spíše voják nežli kněz, pán ze starého rodu českého, *Zbyněk Zajíc z Hasenburka*. První čin jeho byl, že se dostavil ke králi (v prosinci 1403), když se Václavovi podařilo prchnouti z vězení, a také v letech následujících pomáhal králi nejednou platně službami svými válečnými. Jsa vychování rytířského málo se vyznal při svém mládí v bohosloví a učil se, dle pozdějších klepů, prý teprve jako arcibiskup abecedě; ale jisto jest, že měl dobrou vůli k nápravě kleslých mravů kněžstva tehdejšího a že se mu tedy přední náčelníci strany národní a opravné líbili. Vůdce jejího, Stanislava ze Znojma, jmenoval synodalním kazatelem, Husa rovněž a uložil mu při tom, »aby mu hned osobně oznámil, kdyby zvěděl o nějakém církevním zlořádu, anebo aby se na něho obrátil písemně, kdyby nebyl v Praze přítomen«; také Jan Eliášův a Štěpán z Kolína byli ve vysokých hodnostech duchovních.

Zrovna tak, jako měl Hus přízeň arcibiskupa, dovedl si získati také přízeň dvora. Král Václav sám ovšem asi nehrubě se staral o rozmanité snahy opravné; ale za to tím bedlivěji jeho kázání betlemských si vážila králová Žofie, princezna bavorská. Manželství její asi nebylo šťastné — nešťastná paní uchylovala se tedy do kaple o potěchu duchovní a nalezla ji v řečech Husových. A zrovna tak její dvorní dámy a panstvo z okruhu královna; milcové královi a nižší úředníci, Jan z Chlumu, jemuž přezdíval král »Kepka« (nemravné takové přezdívky byly mu obvyklé), Mikuláš Augustinův zvaný »bohatý« (poněvadž vzal si bohatou vdovu po Vlachovi Augustinim), Lacek z Kravař, nejvyšší hejtman moravský, Václav z Dubé a řada jiných členů nejpřednějších rodů panských a rytířských byla mu oddána; také mnozí svěřovali mu své syny k domácímu vyučování — pan ze Zvířetic a j., krátce Hus v krátkosti byl osoba u dvora královského i arcibiskupského hledaná a vážená.

O vážnosti té svědčí, že se mu podařilo vymoci pro národ český na universitě nový dar a nový zdroj příjmů — kapli totiž Božího Těla.

1382 totiž tak zvané »bratrstvo obruče«, mezi jehož členy byly nejpřednější osoby stavu rytířského a duchovního, vystavělo na rynku Nového města Pražského (na Karlově náměstí) překrásnou kapli, zasvěcenou svatým »Šťastnému« a »Zbožnému« nebo kratčeji řečenou Božího Těla. Vedle kaple samé byla postavena věž, ve které okazovány »říšské svátosti«, to jest různé svaté ostatky, jež Karel IV. nasbíral (den k tomu určený byl vždy pátek po neděli provodní). Toto okazování samo bylo značný pramen příjmů a kaple měla tedy bohaté důchody. A tuto kapli darovali zástupci bratrstva rytíři Zachariáš ze Svinař, Čéč z Lopuce a Petr Kvas ze Všenor — národu českému při universitě pražské, ponechavše si jen právo patronátu. Za národ český smlouvu tuto darovací podepsal 28. června 1403 mistr Hus, přítomen byl spolu kněz Matěj, oltářník Betlemský. Tak národ na universitě měl již druhou kapli, jejíž oběry — z nichž čtvrtinu musili odváděti faráři na Zderaze — dávaly národu do rukou značnou moc finanční. R. 1406 zřídil tak z peněz kaple národ český beneficií v ceně 110 kop pro své mistry, bakaláře a studenty, r. 1409 přidali k tomu dalších 5 kop. Připočteme-li k tomu dále, že v těch dobách náležela národu českému již také kollej česká (položená vedle kolleje krále Václava) a dům na Příkopech, řečený u Černé Růže, vidíme, že kolem r. 1404 měl národ český i pevné postavení hmotné i značnou moc morální. Ne všichni mistři čeští musili již choditi učit na venkov, jak si ještě Jeronym z dob dřívějších pamatoval — národ český a jeho vůdcové měli nyní ve svém boji zcela jinou oporu a také ovšem docela jiné sebevědomí.

Časem Hus domohl se slušného blahobytu; příjmy jeho rostly jednak z tax universitních, jednak z důchodů kaple betlemské, leccos mu vynášela příprava bakkalaureandů a magistrandů, něco měl ze studentů betlemských — a tak vidíme, že Hus nabývá i slušného jmění.

Z tohoto jmění i půjčil peníze; spolu s Janem Žídkem (později se připomíná i Kuneš krejčí) půjčil 2. června 1402

Habartíkovi z Chrástu a Janovi Karlovu celkem 10 kop na půl léta; 24. prosince 1404 vrací mu Habard z Přítočna 5 kop a zbývajících 5 kop spolu s 9 groši úroků (na 6%) slibuje že splatí do půlleta.

Jindy je zase ručitelem; jako již na fakultě zaručuje se za chudého studenta, zrovna tak ručí 7. června 1402 za přítele Pálče. Tento jsa dlužen faráři od sv. Haštala má rukojmě Husa a Martina z Leštna.

Jindy svědčí: 4. února 1407 svědčí Štěpánu z Pálče, že mu Kabát jakýsi splatil $1^1/_2$ kopy grošů.

Peníze tak dostává ještě i v dobách pozdějších: v polovici listopadu 1407 od jakéhosi Václava Tyčky má dostati 3 kopy, 4. března 1406 dva panoši slibují roční úrok 4 kop grošů faráři Dětmarovi, Štěpánu z Kolína, Husovi a Pavlu z Prahy atd. Z důchodů betlemských platí 1405 desátku papežského 6 grošů; 3 kopy, jež platí ročně faráři u Filipa a Jakuba, nejdou však z pokladny jeho, nýbrž z důchodů kaple.

Počítáme-li příjmy Husovy všechny (k úroku z kaple ještě taxy universitní, platy žáků, nadace za mše, služné dvorní, úroky z půjčených peněz atd.), dostáváme ročně asi 60 kop (= 6000 K), jež Husovi zbývaly skoro čisté: kaple mu dávala skoro úplné opatření.

V té době také Hus s Jeronymem učinili překlad Viklefova proslulého *Trialogu.*

Středověcí theologové měli totiž ve zvyku veškeré nauky theologické skládati ve velikou příručnici, zvanou »Summa«; máme takovou od sv. Tomáše Akvinského, máme i od Viklefa (ve 12 knihách). Výtah její nazýval se »summa summae«; takovou »summou summae« jest i Trialog. Viklef dal mu jméno Trialog podle staršího svého ‚Dialogu' (tenkráte rozuměli ‚dialog' jako ‚dyalog', rozmluvu dvou osob, u Viklefa rozmlouvají tam dvě osoby, Pravda a Lež o záhadách theologických) proto, poněvadž v něm rozmlouvají tři osoby: »Alithia« anebo »solidus philosophus« »loquitur (Pravda — důkladný filosof — tvrdí)

»Pseustis« nebo infidelis captiosus« »abicit« (Lhář — nevěrný bludař — namítá) a konečně »Phronesis« nebo »subtilis theologus« »decidit veritatem« (Rozum — důvtipný theolog — rozhoduje pravdu), z nichž ovšem na konec vítězí Rozum pravdy theologické. (Proti Viklefovi později napsal takový Trialog Gerson 1402—1403, kde vystupují Horlivost, Přízeň a Opatrnost.)

Rozdělen byl — po způsobu již obvyklém — na čtyři knihy, z nichž v první vykládá se o Bohu, v druhé o světě, v třetí o Kristu, ve čtvrté o svátostech; obsahuje systematickou a definitivní formulaci nauk Viklefových, o nichž shora bylo zmíněno. Byla to kniha zvlášť nenáviděná, nazývána tradilogem, prý její 4 knihy tak vyvracejí nauku křesťanskou jako ji 4 evangelia zakládají.

Tuto knihu přinesl Jeronym a Hus zahloubal se do ní se zvláštní dychtivostí; opisoval ji a uměl takřka zpaměti; její opisy poslal markrabímu Joštovi, svým panským příznivcům a kamkoli věděl. A aby i sprostní lidé a jeho věrné ženské posluchačky mohly se v díle tomto probírati, Hus Trialog přeložil do češtiny, dle pozdějšího přiznání Jeronymova, s jeho vlastní pomocí. Je tedy dílo toto tím zajímavější, že je to také jediná práce Jeronymova, jenž jinak literárně nepůsobil. Překlad byl zajisté velmi obtížný, neboť scholastická filosofie se svými přísně určenými a hladce vypilovanými terminy technickými kladla tu na překladatele požadavky nejvyšší, a tak dílo toto zajisté vedle veliké ceny literární poskytovalo by i znamenitý vytěžek pro slovník a osvětlovalo výtečně formalní zběhlost obou apoštolských knížat české reformace.

Bohužel dílo toto zmizelo úplně — již od druhé polovice XV. století počínaje, nenalézáme stop po tomto velkolepém pomníku obou Dioskurů, více než půl páta sta let je toto veliké a vzácné dílo úplně zapomenuto a neznámo. V žádném díle pozdějších autorů nenalézáme jména, ani citátu ani na-

rážky. Neznalost je úplná, kardinalní, i vyhynulo do poslední písmenky.

Je cosi překvapujícího v tomto tak nápadném a úplném vymizení knihy tak rozsáhlé (Trialog Viklefův mívá ve vydáních přes 400 stran), takového významu! Dílo vyspělého stáří anglického reformatora, společný plod tuhé a pilné práce obou mučeníků kostnických, ztělesnění jejich nauky a práce, rozšířené mezi laiky i ženami — zmizelo úplně a naprosto! Není ani tisku ani rukopisu, ani kapitoly, ani řádku dochováno, není ani citátu, narážky — země je pohltila úplně. A nezmizelo stíháním a reakcí, inkvisicí a rekatolisací: upostřed nadšených přátel, mezi vyznavači a obhájci se ztratilo a propadlo, zavřely se nad ním vlny času, když vykonalo svou úlohu mezi zástupy, zaniklo a zapadlo mezi nimi jako stará evangelia, která četli ještě první křesťané! —

7. února 1404 Hus opět jednoho ze svých žáků oděl birýtem mistrským: Mikuláš z Jistebnice, jehož Hus již 1401 povyšoval za bakaláře, toho dne vykonal »*incepci*«, spolu s Janem Kardinalem z Reinsteina, pozdějším druhem a spolubojovníkem Husovým, pod předsednictvím mistra »Jana z Husince«.

Pokračuje horlivě ve svých čteních theologických (přece zase již 17. února téhož roku promovoval Bernarda ‚de Premslauia') v červnu asi tyto své výklady dokončil. Četl na fakultě spolu s kollegou Janem Eliášovým veliký výklad žalmů. Je to největší práce Husova a jistě potřeboval k jejímu přečtení celého skoro školního roku, od 18. října 1403 do 16. července 1404.

Tento veliký výklad není nám zachován celý; ve vydání z r. 1558 otištěn jen výklad na žalmy 109—118, r. 1900 nalezeno pokračování, žalm 119—150, v rukopise klementinském. Největší část této řádné ‚*lektury*' připadá na prvou polovici r. 1404, do těch bouřlivých dob, kdy Václav zaváděl zase nový pořádek v zemi; ze stručných zápisů této ‚*Enarratio*', jak ji Hus sám nazývá, můžeme souditi, že to jest jedna z počátečních jeho přednášek theologických. Hledí býti stručný a

elegantní, věcný a pravověrný, bohaté citáty ze svatých otcú střídají se s opatrnými výklady vlastními, je to přednáška parádní.

Čtení to bylo jistě namahavé a pracné, jest tedy svědectvím silné pracovitosti Husovy, že konal krom toho řádně svuj úřad kazatelský v Betlemě a že byl stále dobrým pomocníkem svého arcibiskupa.

Jako první místodržící králův (král totiž v červnu 1404 odjel do Vratislavě ke schůzi s polským Vladislavem; vládu v zemi svěřil bratranci Joštovi, který však hned v červenci již musil proti Zikmundovi brániti Moravy, Zbyňkovi a dvěma pánům: Bočkovi z Poděbrad a Břeňkovi ze Skály) měl tehdy arcibiskup plné ruce práce, ve které ovšem více mu prospívala jeho znalost válečnictví nežli čtení v Písmě. Za domácí války lonského roku zmohlo se v Čechách zase loupežné rytířství, nepořádky ty byly tak rozsáhlé, že zvláštním usnesením sněmu musilo býti zakázáno kupovati věci »válkou nebo lapkováním« nabyté. Nejvíce »proslul« v těchto smutných dobách úpadku státního pan *Zúl z Ostředka*. Tento osadil dva hrady nad Sázavou (Hrádek a Dubé) a v krátce jeho roty loupežnické naplnily celé okolí až ku Praze a k Hoře strachem a zděšením. Tovaryši jeho, vesměs lidé krásní a mladí, loupili a vraždili na silnicích veřejných, přepadali a obírali kupce i poutníky. Tu konečně zemská vláda spolu s Pražany vypravila veliké vojsko proti zpupným lupičům. Sám arcibiskup Zbyněk táhl v čele jeho v červnu do pole, dobyl Dubé, ztekl Hrádek a zajal *Zúle* samého s padesáti ostatními lotry. K veliké radosti Pražanů a Horníků byli všichni 9. července na Šibeničné hoře nad Prahou zvěšeni. Zúle provázel na popravu — byl pověšen ze všech nejvýš — Hus a domlouval vůdci loupežníků dotud, až se obrátil a pod šibenicí požádal davy lidstva: »Svatá obci, prosímť vás, proste za mě pána boha!« Tolik zmohla již tehdy výmluvná slova Husova.

Zúl zůstal — pověšen za hák — po sedm let hrozným výstražným znamením všem tehdejším ‚lapkám' a ‚zlodějům'.

Néjaký pobožný člověk, který obyčejně všecky viselce snímal se šibenic a buď sám pochovával nebo nosil v noci k jakési hokyni (ta pak musila volky nevolky zjednati lidi, aby mrtvolu pohřbili), chtěl sice — jak vyprávějí Letopisy — i Zúle pochovati, ale nemoha vysáhnouti utrhl mu sice nohu, leč úmyslu svého přece nevykonal. Na panstvo ostatní udělala silný dojem také konfiskace veškerých statků Zúlových, z nichž král 1406 městečko Divišov daroval Mikuláši z Prahy, příznivci Husovu.

Lhavý Hájek vypravuje o této události ještě více; prý Hus se za Zoule u krále přimlouval; ten prý se rozvzteklil a řekl: »Nechť ten mistr nemistruje a hledí toho, co jemu náleží v kostele neb v koleji, ať já jeho nekáži s Zúlem pověsiti!« Historka už proto nepravdivá, že tehdy krále v Praze ani nebylo.

Ale Hájek ví takových historek více a ještě více jich vědí pozdější legendy, zejmena také o dvojí stížnosti, která prý byla na Husa podána ještě za arcibiskupa Olbrama. První podali prý páni a rytíři, že Hus je kárá veřejně, v nevážnost uvodí a tak činí pohoršení: stěžovali si u arcibiskupa. Ale arcibiskup prý řekl, že nemůže Husa v jeho úředních povinnostech omezovati; pravdu mluviti prý se Hus zavázal při svěcení bez ohledu na osoby. Když však potom prý Hus začal kázati i proti kněžím a zvláště mnichům, sebrali prý se tito, nastrčili jako žalobce některé velmože, kteří si měli králi zároveň stěžovati na dřívější odbytí Volbramovo. Král prý žalobu pokojně přečetl a pak prý řekl: »Hle, již arcibiskup vám řekl, že nemá moci Husa v povinnostech jeho omezovati; jak můžete toho žádati ode mne? Ostatně duchovní se dříve sami jím honosili, chválili jeho horlivost a velebili: ať se tedy také nyní upokojí, když jim jejich vlastní vředy propichuje a tím Bohu poručeno!« Jsou to vskutku šalomounské výroky krále i arcibiskupa; mají jen tu chybu, že když začal Hus v Betlemě kázati, král byl zajat a Olbram za měsíc umřel — že se tedy vůbec o Husovi nemohli nijak vysloviti.

V letech 1404—1405 ukliďovaly se poněkud poměry státní i církevní v Čechách; Václav měl v úřadech většinou lidi, kterým on i stavové důvěřovali, Zbyněk rovněž upřímně se snažil o nápravu duchovenstva a tak tato dvě leta náležejí k nejklidnějším dobám Husovým. Totéž platí i o následujících letech 1406—1407; celkem tedy čtyři leta klidu a obecné vážnosti měl nyní Hus ke svým studiím, kázaním a pracím; užil jich také svědomitě.

V nich dokončil jistě svou znalost práva kanonického; nemusíme proto však souditi — nemáme k tomu důvodu — že by byl studoval je na fakultě právnické, kdež od dob Karlových hlavně se pěstovalo toto »decretum Gratiani«. Studiemi dekretalií Řehoře IX. Hus méně se zabýval. Také četl některé svaté otce i některé kusy z nich (ze sv. Augustina, Bernarda) v té době přeložil do češtiny. Z básníků středověkých četl »Chudého Jindřicha« (byl to Herincus Septimellensis XII. století), Mikuláše z Bibrachu (jedovatý satirik stol. XIV.), Persia a některé polemické spisy novější literatury scholastické, a pak ovšem opět a opět Viklefa.

Knihy Viklefovy byly mu nyní nejmilejší četbou; stopy jejich počínají se jeviti nyní také v jeho spisech a kázaních. Neváhal slov Viklefových užívati i ve svých kázaních před arcibiskupem; jakož také neostýchal se známý výrok, že by chtěl, aby jeho duše byla tam, kde Viklefova, pronésti též v přítomnosti arcibiskupově.

Leč Hus nepřijal všech nauk Viklefových; po prvním opojení, jež se ho zmocnilo a v němž snad chtěl hájiti všeho, zamítal zejmena kámen úrazu nauky Viklefovy, *remanenci*. Ten totiž — v. shora — učil, že při transsubstanciaci zustává *(remanet)* chléb chlebem; Kristus že je přítomen pouze svátostně, nikoli tělesně. Hus naproti tomu remanenci zamítal: dle něho — a podle nauky katolické — Kristus je skutečně přítomen v svátosti oltářní, tak jako asi duše v člověku; podoba chleba halí ho tak asi jako duši tělo. Ale ovšem, ačkoli věřil přísně kato-

licky, zavdával mnohou příčinu ke kaceřování, že nazýval i po transsubstanciaci tělo Kristovo chlebem, arci ne ve smyslu hmotném, nýbrž dle slov evangelia, v nichž Kristus sám sebe nazývá chlebem. Bylo to tedy užití slova chléb sice správné, ale přece aspoň dvojsmyslné; a tu snadno vznikaly potom výtky, tím spíše, že Hus bránil známých 45 artikulů, v nichž hned 1.—5. týkaly se remanence.

Rovněž nepřijal Hus celého revolučního učení Viklefova o zřízení církve; nezavrhoval svátostí, postů, ostatků, obrazu atd.; nezavrhoval naprosto moci papežské, a zejména také nedržel nauku Viklefovu, že kněz, který je v hříchu smrtelném, neproměňuje při mši chléb a tělo Kristovo. Vyplývalo to ze 16. článku Viklefova: »Nikdo není pánem, prelátem, biskupem, když jest ve smrtelném hříchu« a ve spisech Viklefových bylo to dokazováno zdlouha a široka. Leč Hus držel se mínění katolického, dle něhož i zločinný kněz plně vykonává všechny obřady a věřící nemají škody; arci kněz ten sám tak sebe zatracuje.

A podobně jiné důležitější články Viklefovy Hus zamítal anebo je limitoval; to jest omezil určitými podmínkami tak, že ztrácely svou obecnou platnost. Hledíme-li k důležitosti a počtu odchylek, musíme říci, že Hus Viklefa se nedržel, že nedošel k úplnému pochopení a přejetí jeho soustavy, že není viklefistou v pravém slova smyslu, že nestojí na stanovisku protestantském, jako Viklef, nýbrž že zůstává stále v lůně církve katolické.

To se jeví nejlépe v názoru obou na důležitost Písma. Viklefovi je Písmo vším; svatí hřešili, když k němu něco přidávali nebo se od něho odchylovali; neuznává tradice. Naproti tomu Husovi je Písmo sice základ nauky, ale také učení svatých, papežů a koncilů, pokud výslovně neodporuje Písmu; Hus tedy tradici přijímá.

Přijal arci z Viklefa mnoho; předně všechny jeho důvody proti zlořádům církve, třebas někdy ty důvody — jsouce čerpány ze soustavy Viklefovy — nehodily se do rámce myšlení

Husova; přijal dále nauku o »zákoně Božím«, jeho svrchovanosti a dokonalosti, uloženém v Písmu — arci s tím omezením, jak jsme vyložili; přijal výklad o odpustcích, desátcích atd. — a konečně hlavní základ, že totiž církev je shromáždění předurčených. Dle něho tedy také papež, je-li předvěděný, jest Antikristem, hlavou zatracenců; dle něho také hřích smrtelný označuje důstojenství lidí na světě.

Dále nežli Hus šli mnozí na universitě, ale mnozí ani ne tak daleko jako on. Veliký Štěpán z Kolína, mistr Štěkna, slavný Jan Eliášův, známý Ondřej z Broda ... hned z počátku odporovali těmto revolučním artikulům, třebas se nestavěli svým dosavadním přátelům, s nimiž i na dále šli společně v otázkách národních, na odpor otevřeně, před lidem a ve schůzích fakulty. Leč většina šla za Viklefem napořád; přijala celou jeho nauku, se všemi dalekosáhlými důsledky a vzbudila tak konečně proti sobě nová vyšetřování. Tak Stanislav ze Znojma, vůdce viklefistů, sepsal zvláštní traktat »o velebné svátosti« ve smyslu Viklefově a diktoval jej ve své učebně v Karolinu 9. února 1406; snažil se také k mínění svému převésti Husa, tak jako nepochybně byl převedl Pálče. Nauka o remanenci se tak šířila a již 24. června 1405 Innocenc VII. zvláštní bullou napomenul arcibiskupa, aby potlačil bludy v Čechách se šířící. Stanislava již pak neshledáváme kazatelem, a když traktat jeho začal se šířiti i mezi posluchači, žaloval ho Štěkna u arcibiskupa. Stanislav arci z počátku spoléhal na svou učenost a pravil, že Štěkna bude ho musiti na kolenou odprositi za to, že se opovážil nařknouti traktat jeho z bludu. Leč arcibiskup, maje před očima duraznou bullu papežskou, obeslal Stanislava k výslechu a Stanislav musil — podobně jako Matěj z Janova — voliti přísežní vyjádření, že traktát ten od něho ještě nebyl dokončen (že tedy bludy ty opraví). A synodou pražskou bylo téhož roku 1406 vyhlášeno, že po posvěcení v hostii nezustává podstata chleba, nýbrž jen tělo Kristovo (taktéž o víně) a kdo by učil jinak, že má býti pod pokutou klatby ohlášen arcibiskupu

jako kacíř. I byli pak 1406 a 1407 stíháni a trestáni Viklefisté Abram kožišník, jakýsi Sigmund, krčmář Křížův, kněz kaplan Kříže kramáře a j. Husa toto vše se arci nedotýkalo.

Strana římská neváhala ani úštěpky a posměšky viklefisty zlehčovati, zvláště pak později. Viklefisté — mezi nimiž byly arci rozdíly — toho nesnášeli mlčky a tak vznikaly třenice vzájemné. Z nejznámějších posměšků strany římské byla tak zvaná »mše viklefistů«, ve které ve způsobu rituelních modliteb a zpěvů mešních jsou tepány osoby a věci viklefistské. Část její, zde následující, vznikla v této formě až později, snad po r. 1415; ale Hus ji zná již r. 1412 a byla jistě ještě daleko starší Praví se v ní na př.:

»*Kniha narození* zlořečení všech všech synů kacířských; syn ďábla Wiklef, Wiklef zrodil Stanislava ze Znojma, Stanislav zrodil Petra ze Znojma, Petr zrodil Pálče, Páleč zrodil Husa, Hus zrodil Marka z Hradce, Marek zrodil Zdeňka, Zdeněk zrodil Tišnova, Tišnov zrodil Koněprusa, jenž byl ničema pětinásobný, Koněprus zrodil Michalce, Michalec zrodil Knína, jenž byl otec nepravosti, Knín zrodil Jeronyma, bojovníka Antikristova, Jeronym zrodil Jesenice až do vystěhování tří národů; a po vystěhování Jesenic zrodil Zdislava malomocného, jehož nákazou nakaženi byli mnozí. Nejposléze však v dobách těchto nejenom literáti za fantastickými Wiklefovými bludy stáli, ale vůbec i laikové jednotliví a jednotlivě všichni.

Věřím ve Viklefa, vůdce pekla, patrona Čech, a Husa, syna jeho jediného, ničemu našeho, jenž počat jest z ducha Lucipera, narozen z matky jeho a stal se vtěleným rovencem Viklefa podle zlé vůle a větším podle jeho stíhání, kraluje v času spuštění university pražské, v době, kdy Čechy od víry odpadly. Jenž pro nás kacíře sestoupil do pekel a nevstane z mrtvých, aniž bude míti život věčný. Amen.

Klatý, klatý, klatý zpíváme: Wiklefe Škariotský, plná jsou nebesa i země kacířství tvého. O sedíš v propasti, zlořečen, jenž přichází ve jménu ďábla. O sedíš v propasti.

Štěkánku Boží, jenž sbíráš hříchy světa, dej Čechům odpočinutí své věčné!

Všemohoucí věčný Bože! Dej, ať my Wiklefovu slavnost věrně konajíce a s ním ve víře se shodujíce účastníme se i slávy jeho. Skrze Pána našeho . . . Amen.

Jděte, zlořečení, mše skončena. *Bohu díky.*«

Že přízeň arcibiskupova Husa provázela stále neztenčená, je viděti ze dvojí věci; jednak arcibiskup jmenoval ho členem kommisse, jež měla vyšetřovati zázraky wilsnacké, jednak Hus byl stále kazatelem synodním. Řádné synody scházívaly se pravidelně dvakrát ročně (o sv. Vítě 15. června a o sv. Lukáši 18. října) a začínaly se vždy kázáním nějakého slavného kazatele. Husova kázání synodální máme zachována.

První kázání měl před shromážděným kněžstvem na památku výročního dne úmrtí Karla IV., 5. prosince 1404. V něm vytýká kněžstvu (mluví o thematu »odvrzme skutky temnosti a oblecme se v odění světla«), že hledá úřad kněžský jen pro zisk, že se shání po mnohoobročnictví a připomíná na konec, že Mojžíš za hříchy lidu zvěšel náčelníky jeho na šibenicích. Mluví tam také proti těm, kteří se oddávají vědám pro marnou slávu nebo pro peníze; kolik prý je mathematiků a astrologů, kteří studují z mrzké zvědavosti; kolik theologů, kteří chtí býti obdivováni; kolik juristů a mediků, kteří za slávu a za peníze své vědomosti prodávají. Zvláště prý medikové: ti ani o slávu tak nestojí jako o peníze.

Ještě důraznější bylo kázání 23. října 1405. Jest na slova »Budeš milovati Pána Boha Tvého z celého srdce Tvého a z celé duše tvé atd.«. Podobným způsobem jako loni mluví proti marné chvále věd a studií; tu vykládá již také Viklefovu nauku o tom, že církev je shromáždění předurčených, ač arci nezamítá ještě nauku starší. Vykládá dále, že nemůže nikdo Boha milovati, kdo přikázání jeho neplní; každý kněz smilný nenávidí Boha: a kdyby někdo tvrdil, že pouhé smilnění není hřích smrtelný, toho Hus zabíjí mečem písma — citátem VI.

přikázání. Vykládá dále, že kněze od lásky k Bohu odvracejí statky světské: »a co hroznějšího jest« praví přímo — »představení církve, papežové, arcibiskupové, biskupové, arcijáhni, opati, probošti, kanovníci a jejich družina vyhybajíce se nedostatku vymamují ďábelsky poplatky ... kde, prosím, jest zákon Boží, aby takový praelat zdanil svůj lid?« Mnichové dokonce podvrhují listiny, jimiž rozmnožují svůj majetek, vyžebrávají si dary takové od panstva a krále; uvádí proti rozmařilosti mnišské citát ze sv. Bernharda, dlouhý a trpký, a srovnává chudobu Spasitele s nynější rozmařilostí klášterníků. Mnozí prý duchovní jdou do Prahy studovat, jen aby se tu mohli oddávati neřestem; kněží vůbec rádi hodují, loví, svatokupčí, obohacují se cizí prací, oni jsou příčinou všech schismat církve, od počátku až do nynějška. Je jich nesčíslné množství a místo aby byli náměstkové Petrovi a zástupcové Apoštolů, jsou tovaryši Jidášovi a předchůdcové Antikrista. »Kde jest nějaký mudřec nyní, to jest theolog, který bádá v zákoně Božím a tak v nejvyšší moudrosti? Kde také písař, to jest, doktor práv, který každodenně studuje ustanovení lidská? Kde zpytatel světa, to jest artista, který zpytuje, svou řeč napravuje, jako grammatik? všechnu lahodu řeči ozdobenou krášlí, jako rhetorik? všechnu pravdu probírá, jako logik? všechen počet srovnává jako arithmetik? všechen běh hvězd a zvířetníka provádí, jako astronom? šíří země a obvod a výši nebes, jako geometr, rozměřuje? Jistě, všichni pošetile jednali, nehledali-li Boha nade vše?«

A takovými slovy, příkrými, přímými káral Hus — a podobně 1403 Štěpán z Kolína, v červnu 1405 Stanislav ze Znojma, 1407 Štěpán Páleč a j. — u přítomnosti arcibiskupa, jemuž odevzdal text svého kázání, shromážděné kněžstvo. A po kázání jeho povstal Adam z Nežetic, generální vikář (doktor dekretů od r. 1389, pak arcijáhen Hradištský, † 25. července 1414), sám právnický spisovatel, jenž zvláštním traktatem vystoupil proti Viklifovi, vstoupil na kazatelnu, pochválil řeč Husovu a učinil ve smyslu jeho napomenutí ke shromážděnému kněžstvu.

Harmonie Husa s arcibiskupem byla tedy úplná. Kázání betlemská, jež Hus konal a později také uveřejňoval, jsou hojná; v prvé době svého působení konal sice kázání česky, ale přípravu k nim zapisoval si latinsky a taktéž latinsky je vydával u veřejnost.

K nejstarším náleží »*Quadragesimale*«, to jest kázání postní, jež začínala na popeleční středu a končila čtením evangelia příslušného na veliký pátek. Je docela drženo ve způsobu středověkých výkladů evangelia, málo má ještě osobního ducha kazatelova a rozpadlo se časem na několik částek. Zejmena konec osamostatněl již za života Husova a vyskytá se pod názvem: »*Passio Christi*« (= Umučení Kristovo) zvlášť; je to výklad na zelený čtvrtek a veliký pátek.

Jak asi píše, malá ukázka postačí. Proč půst nazývá se svatý, dokazuje takto: »Předně, aby člověk byl, když se postí, čist zlých myšlení a žádostí. Neboť Kristus byl pokřtěn, protože se postil. Druhé jest dobré předsevzetí — jako když se postí s tím pouze předsevzetím, aby se líbil Bohu. Třetí jest zdrželivost dokonalá, aby se nejen postil od pokrmů, ale také jazykem, slovy, očima, pohledy atd. Čtvrté jest vítězství nad nepřátely — nad světem, tělem a ďáblem. Kristus zajisté postiv se pokušitele přemohl a věru v čas postu člověk má se ozbrojiti duchovně proti nepřátelům, protože právě tehdy nejvíce naň dorážejí.«

Jinak o vlastních českých kázáních Husových víme málo; r. 1891 nalezl p. bibliothekář PATERA dvě kázání česká (na sv. Trojici a na posvěcení chrámu) Husova, jež mají ještě starší podobu; jsou prosycena českými slovy a větami, ač se zdá, že původní navržení bylo latinské; tato kázání podle naleziště, kláštera Wilheringu, nazývají se *Wilherinská*.

Vedle kázání v Betlemě, na nichž arci stále seznamoval své posluchačstvo s myšlénkami Viklefovými, na nichž stále vedl své věřící k životu mravnímu, podle zákona Božího — posluchači začali se tehdy již odlišovati od ostatních oveček a

říkali si navzájem »bratří« a »sestry« vedle tohoto svého povolání kazatelského měl ovšem stále na universitě příležitost při bakalářských determinacích a mistrských incepcích vykládati svoje názory.

Tohoto roku (1405) tak mluvil pěknou řeč při determinaci svého chovance Zdislava ze Zvířetic: doporoučí mu dle verše Vergiliovy Aeneidy (ovšem omylem; verš ten pochází z Farsalií Lukanových): »Hledej, co je ctnost (virtus) a buď vzorem šlechtice« (honesti) — podobně později při incepci mistrské doporoučel téhož Zdislava slovy: »Šlechtictví okazuje muže«; jindy doporoučel kněze Pavla, jindy bakaláře Matouše, o nichž nemáme zprávy, kdy jejich determinaci předsedal; rovněž tak nevíme, kdy předsedal při promoci a kterého Jana (Jana z Krumlova 1410? Jana Kardinala?), při kteréž příležitosti nadšeně chválil Prahu, stavě ji nad Paříž a Bononii, dokládaje se Horatia (arci mylně, dvojverší to není z knížete římských básníků). Ukázkou těch jeho rekommendac bakalářských může býti starší řeč za bakaláře Václava (snad Václav ze Sušice, jejž promovoval Hus 22. března 1400): jeví se v ní názorně způsob akademické výmluvnosti Husovy. Zní takto:

»Ježto nemohu dlouho mluviti, jsa znaven neustálým dnešním křikem, chci ukrátit rozvláčnější svou promluvu a hodlám našeho čekance pro budoucnost maličko napomenouti, ne marně, ale aby mařil neřesti, dbal ctností a *řádně žil* mezi počestnými lidmi. K tomu ho napomínaje, mluvím jen kratičce: »*Řádně žij*,« jsou slova mravopočestného Katona, jenž tobě zní jako píšťala ducha svatého, Václave, hlásaje: *řádně žij!* Neboť: kdo řádně žije, dobře žije, kdo dobře (žije-li tak), nezahyne onde nikdy. Pročež, Václave, řádně žij, po cizím nebaž, hleď se vystříhati smíchu rozpustilého, slov prázdných přikracuj, pravdy braň, snaž se činiti, co dobré jest a tak *řádně žij!* Počestně si choď, neposmívej se starším, nikoho nespravedlivě nedráždi: tak *řádně žij!* Na neštěstí měj pozor, budoucnost předvídej — abys *řádně žil!* Jiné pokládej za lepší sebe, soužení

snášej jako spravedlivé — abys *řádně žil!* Vyhýbej se ženám, vyhledávej umění, drž se ctnosti — abys *řádně žil!* Vyhledávej dobrých mravu, ježto nalézáš, když hledáš, pakli však nehledáš, ztratíš i to, co myslíš, že máš. Pročež neztrácej zahálkou, cos nalezl, ale vyhledávej dobrých mravu, abys *řádně žil!* Spi, kolik dosti jest, více bdi vždy, abys nebyl oddán spánku.

Trvalý pokoj neřestem jenom potravu dává — praví mravopočestný Kato — *tak řádně žij!* Věziž, že Katonovi následovníci a druhové měli pravidlem — totiž —

míru zachovati a ke konci zříti,
přírodu sledovati a zasvětit svuj život vlasti,
nikoliv sobě, než zrozencem celému světu se znáti.

Toli zachováš, budeš moci *řádně žíti. Řádně žij!* A tak, jak praví filosof Sextus, buď člověkem věrným! Neboť dí: věrný člověk — vyvolený člověk jest; vyvolený člověk — člověk Boží jest, jenž jest boha hoden; Boha hoden jest — kdo nic nesprávně nekoná snaže se býti Bohu věren. Hle, jak zdravě tě učí tenhle filosof! Abys byl věren a tak *řádně žil*, lituj zlého spáchaného, varuj se zlého budoucího, važ radost věčnou a trest nepřestávající!

Abys *řádně žil*, slov zlých si nemnoho všímej,
vždyť nám nic po tom není, mluví-li kdos kdesi cosi.
Ty tedy *řádně žij*, přijav gradus bakalářský.
Ve jménu Pána našeho J. Kr.«

Z přednášek universitních do této doby asi náležejí *Commentarii super septem epistolas canonicas* (= výklady na sedm kanonických epištol). Jsou to výklady na epištoly sv. Jakuba, Judy, Petra a Jana, jež asi činily pokračování dřívějších výkladu na žalmy. Jsou rozděleny na dvě části, z nichž v prvé obsažen jest obšírný úvod s prologem a výklad na epištolu sv. Jakuba, druhá část pak rozdělena na tři knihy, jež jednak vykládají epištoly sv. Petra, jednak sv. Jana, konečně sv. Judy. Pěkný jest úvod, ve kterém Hus obrací se k posluchačům

slovy vybranými i básnickými, a vybízí je k modlitbám, aby Bůh dal jim moudrost.

Jinak si vede v malé knize zvané »*Gesta Christi*«. Není to obšírný a zevrubný úvod do Písma, jako přednáška předešlá; nýbrž jest to pro budoucí kněze stručný a přehledný popis života Kristova podle čtyř evangelií; je to tetraevangelium, jakých ve středověku spisováno hojně.

Podobně asi v této době vznikl český spis »*Výklad písniček Šalomúnových*«. Je psán docela podobným způsobem, jako starší Husova díla výkladná a podobá se proto pravdě, že to jest asi cizí překlad latinské přednášky Husovy; drží se docela ve věci i slohu pomůcek běžných.

Tehdy také asi pro svou obec věřící přepracoval Hus několik písní církevních; jsou to písně již staročeské, Hus pouze text některých změnil jinde zase doplnil. Začátky jejich jsou: *‚Ježíš Kristus božská múdrost‘*, *‚Jezu Kriste štědrý kněže‘*, *‚Živý chlebe‘* *‚Králi slavný Kriste dobrý‘* *‚Navščev nás, Kriste žádúcí‘* a *‚Vstaľ jest Bóh‘:* byly od jeho posluchačů zpívány v Betlemě, abychom však mluvili o básnickém duchu Husově, bylo by upřílišeno.

Roku 1405 byl Hus jmenován od arcibiskupa do trojčlenné komisse, jež měla vyšetřiti zázraky, ke kterým se hrnul na sever Německa lid český v celých zástupech.

Ve XIV. století totiž ve Wilsnacku (Vülšeňák starým jazykem polabským) nad Labem v Braniborsku (mezi městy Wittenberge a Havelbergem, v kraji Priegnitz), v církevní provincii magdeburské byl od jakéhosi rytíře rozbořen chrám. Zůstaly však zbytky kamenného oltáře a když později hledáno, nalezeny v díře jakés tři krvavé hostie; nález rozhlásil se daleko široko a k této »krvi Kristově« putovaly zástupy z Míšně, Saska, Slezska, Polska, Švédska, Dánska, Norska, ano i z Čech, Uher a Sedmihradska. Dály se zázraky a divy: jakýsi rytíř Jindřich měl souboj s Bedřichem a slíbil, zabijeli ho, že věnuje zbraň svaté krvi wilsnacké — i zabil; laik Petr byl lotr, vrah

a loupežník; když seděl v okovech, učinil slib svaté krvi wilsnacké —; utekl, zlámav okovy. Atd.

A tyto zázraky se svatou krví wilsnackou šířily se dále; začínaly se již v Čechách jeviti krvavé hostie, v Polsku, v Uhrách . . . v Chrudimi se pachatelé, kněží, sami přiznali, byli uvrženi do vězení, jeden zemřel, ostatní prchli; v Krakově shledáno, že domnělá krev byla rez pryskyřice; v Prešpurku dvanáct takových podvodných kněží bylo uvězněno. Bylo vskutku na čase, aby se vyšetřily zázraky wilsnacké též.

K tomu konci arcibiskup jmenoval Husa a dva jiné mistry universitní, aby od poutníků wilsnackých dotazy a vyptáváním zvěděli pravost zázraků. Tyto protokoly podávají velmi zajímavé historie. Na př. měšťan pražský Petřík z Ách, maje ruku skrčenou, obětoval svaté krvi ve Wilsnacku ruku stříbrnou; nebyl však uzdraven. I čekal tři dni v místě, aby zvěděl, co budou kněží o té ruce kázati. A tu třetí den v jeho přítomnosti kázal kněz: »Děti, slyšte, slyšte nový zázrak: jakýs měšťan Pražský byl vyléčen krví Kristovou od skrčené ruky a na znamení toho obětoval tuto ruku stříbrnou.« Leč Petřík, který stál dole, zvedl na to ruku a pravil: »Kněže! co lžeš! vidíš, ta ruka má jest tak jako dříve skrčená!« Nebo: o dvou ženách se vyprávělo, že byly slepé a že svatou krví zase svého zraku nabyly; úředně vyznaly obě, že vůbec nikdy slepé nebyly, že je pouze časem oči bolely. Nebo: jistý hoch prý, s nemocnou nohou, nabyl ve Wilsnacku zdraví; komise shledala, že noha jeho jest horší nežli dříve atd.

Výsledek vyšetřování komise měl za následek, že v letě r. 1405 synoda pražská zakázala věřícím vůbec veškery pouti do Wilsnacku, kdo by přes to tam putoval, musil žádati samého arcibiskupa o rozhřešení. Zákaz ten měl býti každou neděli lidu opakován s kazatelny.

Tím důrazným zakročením proti svaté krvi wilsnacké — r. 1412 přidala se k tomu i synoda magdeburská — byla zároveň potlačena ruzná podobná vznikající zázračná místa v Če-

chách: v Hradišti Mnichovém byli by se tak klaněli na návod mnichů jakémusi stromu, totéž by byl nějaký obratný laik provedl na Blaníku atd. Arcibiskup vše potlačil.

O těch událostech, které vedle viklefství tvořily látku rozhovorů v r. 1405, vedeny byly spory i na universitě. Stanislav ze Znojma proslavil se s Husem zvláštní kvestií proti tomuto mámení; a Hus složil zvláštní dílo »*De sanguine Christi*« (o krvi Kristově), jehož vlastní o něco obšírnější název podává již také jeho obsah.

Nadepsán jest totiž spis otázkou: »Utrum Christus omnem sanguinem, qui de corpore suo effluxit, in eodem corpore hora resurrectionis glorificavit« (= »zdali Kristus všechnu krev, jež z těla jeho vytekla, v těle svém v hodinu vzkříšení oslavil?«). Odpověď k této otázce je zároveň řešením pravosti krve wilsnacké. Podle Husa — jak nyní dokazuje — Kristus tělo své položil jako oběť za člověčenstvo; zasloužil tedy, aby celé tělo jeho, každý vlas, nehet, prst . . . a tedy také všecka krev jeho, bylo oslaveno v hodinu vzkříšení a s tímto tak oslaveným tělem vstoupil na nebesa — není tedy na zemi a nemůže býti žádných relikvií z osoby Kristovy. Co se tedy ukazuje jako domnělá relikvie osoby Kristovy — Kristova předkožka v Římě, vousy jeho v Praze atd. — jest podvod; a kde se ukazují zdánlivě věci, krví Kristovou potřísněné (trny, hřeby, třískty kříže), tu Hus — nechtěje rozsuzovati, jsou-li vskutku pravé — pokládá je za zbarvené sice, červené, kdysi krvavé, ale nyní již podstaty krve Kristovy prosté. Bylo by ovšem výhodnější pro malověrné, kdybychom zde na zemi mohli míti pravou krev Kristovu a vůbec Krista celého — ale pak by víra, opřená smysly, neměla žádné zásluhy. Vyvíjí pak dále trojí tvrzení: zázraky jsou jen pro nevěřící; jest znamení malé víry žádati zázraků; Církev nynější zázraků již nepotřebuje. Dějí-li se vskutku nějaké zázraky — Hus toho nepopírá, ač upozorňuje, že je velmi mnoho při tom podvodů — nejsou to zázraky Boží, nýbrž ďábla — ďábel nyní provádí zázraky a poslové

Antikristovi jeho mocí. Na konec pak uvádí šetření komise a děkuje arcibiskupu za spasitelný zákaz.

Celé dílko bylo vydáno se schválením arcibiskupa a nabylo také pochvaly university. Nebylo však — jak patrno z obsahu jeho — nikterak psáno v tom smyslu, jak by dnešní rationalista se proti zázrakům postavil; je psáno docela ve smyslu církevním a docela ve směru tehdejší filosofie realistické. Také drží se dosti věci a nevěnuje, jakkoli by bylo to velmi svudné, snad hlavní místo různým těm podvodům a aby na jejich základě štval proti kněžím a mnichům podvodným. Příležitost tu byla vskutku nevídaná — a svědčí o dobré vuli Husově k arcibiskupovi, že byl ve svých výkladech tak zdrželivý.

R. 1405 Hus asi také pohřbil svého patrona, rytíře Hanuše z Milheima; pohřben byl pod kazatelnou Husovou a Hus asi často vzpomínal si na prvního zakladatele Betlema při svých kázaních.

R. 1406 kromě svých přednášek universitních a kázaní betlemských Hus také asi zabýval se spisováním drobnějších svých traktatků českých a latinských; byla to vesměs dílka určená hlavně posluchačům betlemským. Kázaní, jež měl toho roku na synodě (na slova: „Vy jste sůl světa“), je zvláště klidné a věnováno takřka úplně chvále kněží.

R. 1407 byl poslední, v kterém ještě nacházíme Husa v souhlasu s arcibiskupem; stíhání, která od r. 1406 dála se proti viklefistům, nemohla arci přispěti k utužení tohoto poměru, kárání kněžstva, jemuž Hus víc a více se nyní oddával, musilo konečně vésti i k officielní roztržce. Oddalovala se, poněvadž Hus stál nyní na vrcholu své obliby. Královna Žofie jmenovala ho dvorním kaplanem a byl také, zdá se, jejím zpovědníkem; král sám jevil mu přízeň vlivem manželčiným a celého svého komonstva, z dvořanů jeho byli mnozí vášniví viklefisté — n. př. pan Voksa z Valdštejna — jiní sice posmívali se pobožným stoupencům Husovým jako přepjatcům, ale v ničem jim ne-

překáželi; na kázaních Husových shromažďovalo se nyní na tisíce lidí, byl ve stálém spojení s předními muži své doby, pěstoval i styky s Anglií, ovšem jen viklefisty, a tak sláva jeho byla nyní v zenithu. Odpůrci jeho, bylo to jednak farní duchovenstvo a pak kanovníci a arcijáhnové, netroufali si dosud proti němu vystoupiti; čekali na příležitost a ta se vskutku brzy naskytla.

V červenci r. 1407 zemřel Mistr Petr ze Všerub, vzor tehdejšího mnohoobročníka. Měl čtyři kanovnické prebendy (v Praze, na Vyšehradě, v Olomouci a ve Vratislavi) a k tomu ještě arcijáhenství Horšovské; měl tedy také nesmírné jmění. Byl členem »bratrstva obruče«, jež přijímala jen zámožné, měl na Hradčanech dům č. 139 a roku 1395 byl jako posel králův v Římě proti arcibiskupu Jenštejnovi. Pohřeb jeho konán byl za nesmírného množství lidí a valného účastenství kněžstva; a tehdy mluvil 17. července ke 3. hodině odpolední i Hus. A tu vyjmenoval mnohé jiné již zemřelé mistry a pravil pak: »Hle, Mistr Petr Všerub také zemřel, pročež proste Boha za duši jeho, protože mám i naději, že milostí Boží jest spasen, i bojím se též, aby nebyl zatracen: obojí jest na soudě Božím. Já však — nepředbíhaje soud Boží — nevzal bych celý svět za to, abych chtěl zemříti v tolika a tak velikých obročích... Tato slova asi hrozně působila na shromážděné duchovenstvo a ještě více pokračování: «Kdokoli vyžaduje za svátosti peníze a od vydírání ustati nehodlá a zvláště když vydírá nehodně a nehodně nutí chudé, aby dávali, každý takový a všichni, kdo tací jsou, jsou falešní proroci, svatokupci a tedy kacíři! Tak rozcházelo se kněžstvo i lid s pocity velice různými z tohoto pohřbu Všerubova.

Není tedy divno, že 18. října 1407 kázal Hus v synodě již naposled. Thema si vybral: »stůjte přepásáni na bedrech vašich« a vykládá, že stojí lid křesťanský v boji s ďáblem přihotován ve třech šicích — v prvním kněžstvo, v druhém páni, v třetím lid. A jako v loňské synodě nakreslil obraz moci a

síly kněžské, tak nyní ve zpusobu Chrysostomově staví před oči obraz nehodného kněze i řádného. Dobrý kněz má býti trojí zbraní vyzbrojen: má býti opásán na bedrech pravdou a tu vracejí se výtky starších synodních řečí proti smilství a zase proti všem, od papeže až do mnicha žebravého; dále má býti obrněn pancířem spravedlnosti — a tu znějí ostré výtky proti mnichům, kteří chtí býti podrobeni jenom kurii, proti pánum, kteří berou odúmrtí, konečně má míti holeně, má býti obut touhou zvěstovati a připravovati evangelium pokoje; tu pak znějí výtky proti falešným kazatelům, svatokupcům a mnohoobročníkům, kázaní jest z nejostřejších a nejpříkřejších.

Leč bylo již poslední; na arcibiskupa doléháno poznovu — skrze kapitulu — z Říma, od papeže Řehoře XII., aby vykořenil sektáře proti učení o svátosti oltářní, a bylo v bulle papežově dotčeno i krále, že některé hájí proti právu duchovnímu. Toto nařčení rozlítilo zvláště krále; tento dělal si opětné naděje na korunu římskou — protikrál Ruprecht byl téměř již bez moci a Václav doufal pomocí papežovou domoci se ztraceného císařství. Tomu ovšem bylo by vadilo kacířství v Čechách — hlasitě volal tehdy, že dá každého kacíře upáliti a nabídl arcibiskupovi pomoc ramene světského.

A tak r. 1408 nastoupilo nové stíhání viklefistu. Prozíravější viklefisté — a k těm náležel Hus — měli před očima celý postup, jak se nyní pomalu, krok za krokem, odehrával v Čechách, již hotový v Anglii. Tušili bouře, jaké přijíti musí a hleděli proto zabezpečiti se jak mohli. Bylo patrno, že dvě hlavní tvrze bude chtíti nepřátelská strana ztéci: byl to národ český na universitě a kaple betlemská, s ním beztoho spojená. Starý Milheim již odpočíval pod kazatelnou Husovou, uchopil se tedy díla Kříž kramář, jistě k radě Husově. Po dlouhých vyjednáváních v Římě, při nichž jistě nešetřeno na žádné straně penězi, podařilo se vymoci u papeže 14. května 1408 bullu velmi pochvalnou. Papež schvaluje určení kaple ke kázání

slova Božího jazykem českým a na žádost Křížovu, aby k většímu povzbuzení zbožného lidu založení její bylo také potvrzeno z moci papežské, Řehoř ukládá Zbyňkovi, aby jeli tomu tak, jak žadatel tvrdí, založení kaple také potvrdil z moci jeho apoštolské. Leč bulla přišla do Prahy již pozdě; kapitule, universitě a žalobcům Husovým podařilo se již získati Zbyňka úplně, vlny protiviklefismu šly na dvoře arcibiskupském plným proudem — nového stvrzení kaple podle bully papežské Zbyněk již nevydal. Všechno doléhání bylo marné.

Ano, zdá se dokonce, že arcibiskupská konsistoř chtěla nyní Čechům vyrvati i druhou kapli — Božího Těla; 4. května 1408 musil Hus s Pálčem, Štěpánem z Kolína a mr. Martinem předložiti její dvě bully v arcibiskupské kanceláři — leč zatím také tato věc zůstala na vahách.

Pronásledování, které nyní nastalo, dálo se týmž způsobem jako v Oxfordě. Napřed umínil si arcibiskup exemplárně zlomiti odboj několika viklefistů, menších a slabších sice, ale za to s náležitou okázalostí, aby byl dán náležitý důraz podniknutím dalším a aby z přísnosti nynější viděli podporovatelé hnutí, že není naděje na šetření. První obětí, Betlemští nazývali ho později prvním mučeníkem, byl mladý mistr *Matěj z Knína*, žák Husův — tento ho připravoval k bakalářství — a později Stanislava ze Znojma. Za něho 1404 také promovoval. Říkáno mu obyčejně »otec« (Pater) a náležel k nejhorlivějším viklefistům. Na každý způsob osoba byla vybrána velmi dobře — byla to jasná výstraha vůdci Stanislavovi a též Husovi — a také postup inkvisice Matějovy byl dobře vypočten

Žalobu naň podal slavný *Jan Eliášův*, přítel Husův, ale horlivý zastánce neporušené víry katolické, a *Jan Cifra*, kanovník kapituly pražské. Byly to články Viklefovy, jež mu kladeny za vinu, mistr zatčen, uvězněn v dvoře arcibiskupově a 14. května 1408 proveden s ním slavný soud. Arcibiskup sám předsedal v hořejší síni svého dvora na Malé straně, obklopen kapitulou (mezi kanovníky seděl tu také Husův kollega bývalý,

mr. Mikuláš Zeiselmeister) a mnohými professory theologie, s druhé strany pak tlačilo se nesmírné množství diváků, mezi nimi rektor university Kliment z Mnichovic, mnozí mistři a skoro celá strana viklefistu pražských. Byl tu jistě Hus, byli tu dále známí žáci Husovi mistři Mikuláš z Miličína a Prokop z Plzně, bakaláři Zdislav ze Zvířetic a Mikuláš ze Stojčína, pak přátelé Husovi veřejní notáři Jan z Jesenic a Michal z Prachatic a j. a j. Předveden stráží arcibiskupskou Knín a generalní vikář Kbel vyzval ho krátce, aby odvolal. A když mladý mistr odporoval, chtě, aby mu byly důvody jeho vyvráceny a také dokazuje, že těch bludu neučil, pravil opětně Kbel: »Musíš odpřisáhnouti kacířství, třebas ho nikdy nedržel!« A když ještě Knín chtěl se příti a bojovati, naklonil se Zeiselmeister ke Zbyňkovi a tu přerušil ho příkře arcibiskup sám, po vojensku: »Nech, mistře, dalších řečí: buď odpřisáhneš anebo zustaneš zde v mém dvoře!« Knín ještě chtěl prositi, aby mu nečinil veřejného skandálu, ale na to předěšen podrobil se a odpřisáhl, jak žádáno. Když však chtěl na generalním vikáři protokol tohoto jednání, nedostal ho — i dal učiniti zápis o tom třemi notáři s podpisy předních tehdejších zástupcu viklefství, ve dvoře přítomných.

Takovým způsobem dal arcibiskup výstražný příklad, jenž nemohl býti zřetelnější. Hned pak, spolu s králem, zakročil proti národu českému na universitě.

20. května 1408 shromáždil se národ český na universitě ve svém domě u černé růže na Příkopech, aby se znovu vyslovil o 45 artikulích Viklefových, o nichž před lety byla jednala již celá universita. Sešlo se 74 mistrů, 150 bakalářů a asi 1000 studentů. Leč proti dřívějšímu shromáždění university, v němž vlnila se debata a nález stěží mohl se státi většinou hlasu, bylo zde již napřed jisto, že národ český neopováží se vzdorovati králi a arcibiskupu. Slo jen o to, jakým způsobem celé usnesení formulovati. V tom smyslu asi mluvil také Hus, který radil výslovně nevzpírati se těmto požadavkům, a tak

jednohlasně se stalo dvojí usnesení. Jedno zakazovalo studentům čísti Viklefův Dialog, Trialog a knihu jeho o svátosti oltářní; druhé pak nařizovalo, aby ze zmíněných 45 artikulů žádnému žádný člen národa českého ani neučil ani ho nehájil »ve smyslích jich kacířských nebo bludných nebo pohoršlivých«. Arcibiskup tedy zdolal nyní i universitu, to jest nyní národ český.

Bylo ovšem patrno, že tou výminkou »ve smyslích kacířských nebo bludných nebo pohoršlivých« zajišťuje si strana viklefistská pro všechen případ zadní vrátka; z nich zajisté žádný — podle svého mínění — neučil těm artikulům v tomto smyslu. Leč arcibiskup mohl si vyložiti vždycky tento přídavek v souvislosti s »artikuly« a ne s »učiti, držeti atd.« a tak tím dvojsmyslem bylo vyhověno straně obojí. Byl to ovšem značný ústup, jaký zde národ český učinil proti r. 1403; vážil tím více, že se nikdo neodvážil odporovati. Situace byla taková vskutku, že zamítnutí požadavku arcibiskupova bylo by mělo nedozírné následky — a proto všichni tehdejší obhájcové, Hus, Páleč, Stanislav (Litomyšl již zemřel) volili raději tento kompromis nežli jistou porážku.

Arci, národ český svým usnesením mínil něco jiného, nežli arcibiskup. Pro mistry české bylo toto usnesení konec a poslední jejich ústupek, až kam se nechali zatlačiti, naproti tomu arcibiskupovi bylo toto usnesení jen východištěm, podobně jako Kurtneyovi usnesení synody londýnské.

Mistři, kteří se snesli a shodli na zmíněném právě výroku, byli nejrozmanitějšího smýšlení. Pod předsednictvím rektora Klimenta z Mnichovic, faráře ve Vraní, seděl tam přísný strážce čistoty učení, kanovník a arciděkan plzeňský Jan Eliášův vedle Matěje z Knína, jehož před šesti dny donutil odvolati; vedle Stanislava ze Znojma, náčelníka viklefistu, jenž tu byl spolu se svým žákem a stoupencem Štěpánem z Pálče, seděl tu Ondřej z Broda, smýšlením podobný Janovi Eliášovu; vedle Petra ze Znojma, jenž tou dobou asi již kolísal mezi

oběma stranami, seděl mírný viklefista Hus, jenž asi nejvíce přičinil se o jednomyslnost usnesení, seděli dále horlivější viklefisté, kollegové Husovi při zkouškách, Jakoubek ze Stříbra a Marek z Hradce, seděl mírný Jan z Příbramě . . . tyto všechny osoby, v jichž hlavách bylo celé spektrum názoru od černého ultramontánství římského až do červeného radikalismu Viklefova, shodly se tentokrát přece pod vysokým tlakem a národ český vystoupil tu na venek sjednocen.

Leč vnitřní neshoda a nejednotnost dobře byla známa arcibiskupovi a on vědél také, že pujdeli s nutnou přísností a odhodlaností dále, rozbije a rozštěpí imposantní tento šik národní, a měl naději, že menšinu, která se na konec přece bude musiti postaviti proti němu, přirazí na stěnu a rozdrtí.

Proto pokračoval dále ve svých prohlášeních a jednáních. Proti Husovi byla podána nyní žaloba pražských farářů, která si stěžovala na jeho příkrá a nesnášelivá kázání. Hus užíval totiž na kázáních výroku svatých otcu, proroku, apoštolu a Kristových asi tohoto směru: »kněz a prorok neuměli pro opilství, schváceni byli vínem, bloudí v opilství« (z Izaiáše) nebo: »pro hříchy proroku a nespravedlivosti kněží, protože vylili krev spravedlivých . . .« (z Jeremiáše) atd., vždycky s příslušným upotřebením na faráře domácí a pražské. A tak usnesení letní synody, 16. června 1408, zcela jasně má již dvojí hrot — jeden proti viklefství, druhý proti Husovi. Proti viklefství opakuje se nařízení z roku 1406 o svátosti oltářní, proti Husovi přidán zákaz, aby se nemluvilo potupně o stavu duchovenstva na kázáních k obecnému lidu.

A kdežto obojí toto nařízení a dosavadní vystupování arcibiskupovo bylo vubec bezejmenné, vyhýbalo se jmenovati Viklefa a viklefisty, Zbyněk nyní postoupil přímo dále. Nařídil, aby do 4. července byly v kanceláři pokladníka ve dvoře jeho odevzdány všechny exempláře knih Viklefových k prozkoumání, ode všech doktoru, mistru, bakalářu, kněží, studentu, kohokoliv. A poněvadž bylo vůbec známo, že Hus upravuje a

skládá svým věřícím v kapli betlemské písně církevní, arcibiskup zakázal zpívati v chrámech nové písničky mimo staré již dávno známé. Aby dodal obojímu nařízení důraz, začalo zase stíhání a žalářování.

Další obětí tohoto přísného zakročování arcibiskupova byli Zikmund z Jistebnice a Mikuláš z Velemovic, řečený obyčejně Abraham. 30. června 1408 postaveni oba před soud arcibiskupský: kromě generalního vikáře Kbela zasedali na něm ještě Václav probošt míšenský, M. Záviše, kanovník Zdeněk z Labouně, pak Dominik, Valentin, Prokop, Václav z Pomuka a j. Zikmud z Jistebnice krátce byl vyzván, aby nekázal: když řekl, že si chce odpověď rozmysliti, dána mu lhůta do 5. července.

S Abrahamem věc byla obtížnější. Když se ho generalní vikář tázal, jakým právem káže, řekl, že mocí svého kněžství a pak Kristovou. A když Kbel ho upozornil, že nemá poslání od arcibiskupa, odpověděl Abraham, že dokonce i laikové mají právo kázati evangelium. Tu Kbel nazval ho kacířem, řekl, že ho odevzdá inkvisitoru Jaroslavovi, biskupu sareptskému, a nařídil mu, aby se zaručil, že se k soudu postaví. Když tu záruku odepřel, dal ho Kbel okamžitě odvésti do žaláře.

A tak po 5. červenci stáli oba znovu před soudem; dostavil se také Hus. Tu inkvisitoři (Jaroslav biskup sareptský byl jeden, druhý Mařík Rvačka, známý odpůrce Husův) a generalní vikář nutili napřed Abrahama k přísaze. A když nechtěl přísahati na evangelium, vytýkali mu kacířství valdenské. Tu se vmísil do jednání Hus a vytýkal inkvisitorům, že sv. Jan Zlatoústý nazývá pošetilci takové, kteří vyžadují přísahu na stvoření, jakoby bylo větší přísahati skrze stvoření nežli skrze Boha. A tu zuřivý Kbel vyskočil a obořil se na smělého obránce: »Ha, mistře, přišel jste sem poslouchat, ne dokazovat!« A Hus odpověděl: »Hle, vy chcete tohoto kněze odsouditi, pravíce, že drží blud valdenský, ač on vám přísáhl skrze Boha: jest to spravedlivé?« A tak řečnil Hus ještě dále za oba tyto

viklefisty, leč marně: oba byli z Prahy vypovězeni a zakázáno jim — snad na půl leta — kázati.

Takovým způsobem viděl Hus v několika nedělích, jak vypovězena jest válka také jemu a že jest tlačen stále ke kraji, odkud není již možno couvnouti. I umínil si, že se bude brániti, a vznikly v té době dva spisy, které jsou jaksi obranou jeho názorův a jednání.

14. června 1408 podal veřejně na kázaní v Betlemě své vyznání víry o svátosti oltářní; nedlouho potom toto kázaní vydal jakožto traktat *de corpore Christi* (= o těle Božím). Vykládá v tomto spisku své známé názory o svátosti oltářní, zdánlivě proti hrubému kafarnaitskému názoru, že ve svátosti oltářní se tělesně vidí, zuby kouše, rukama láme . . . skutečné tělo Kristovo, ve skutečnosti však jemná polemika proti známému nařízení arcibiskupovu, že ve svátosti oltářní vůbec nezůstává chléb, nýbrž tělo Kristovo. Hus připíná svuj výklad ke slovum evangelia: »Tělo mé právě jest pokrm«, jež se právě čtou na den Božího Těla, kdy měl toto své kázaní; a píše, že spis svuj složil proti takovým odpůrcum evangelia. Doráží tam ostře na názor arcibiskupuv, jenž nechce o chlebu vůbec nic slyšeti, sic prý by potom Kristus byl pečený chléb a nebylo by transsubstanciace: proti těmto hmotným názorum, jež prohlašuje za kacířské, obrací se Hus a chce takto sprostné naučiti pravé víře katolické.

Vyvrátiv takto z kořene jednu část výroku synody, obrací se nyní k druhé. Touto zabývá se dílko *de arguendo clero* (o kárání duchovenstva), jehož obsah zase určen je již otázkou, jejíž odpovědí dílko jest. Ta zní: »*utrum in evangelisatione coram clero et communi populo licet charitative cleri malicam arguere, hypocrisin eius detegere et contra manifesta eius scelera praedicare*« (zdaž při výkladu evangelia před duchovenstvem a obecným lidem sluší vlídně zkázu duchovenstva kárati, pokrytství jeho odkrývati a proti jeho zřejmým zločinum kázati?). Mnozí se brání, praví Hus, že prý ani Lucifer, Mohamed a

Antikrist proti svým nehorlí: právě proto, dí Hus, chce to Kristus. Prý se tím utrhá duchovenstvu na cti — nikoliv; prý se dává veřejné pohoršení — naopak, zabraňuje se tím, aby špatní kněží žádného pohoršení nedělali. Prý kněží jsou bohové, dle Písma, a těm se nemá zlořečiti — jsou bohové, ale jen dobří; prý se nemá odkrývati hanba, jako to učinil Cham — nikoliv tajná a soukromá, ale má se kárati veřejný hřích. Pravému sluhovi Božímu jest dovoleno kárati zlé duchovní, zvláště ty, kteří odpírají pravdě evangelia, příkladem Kristovým, Pavlovým, proroků, kanony... je z toho veliký prospěch — zlí kněží obrátí se ke Kristu, laikové zlí nebudou se moci na kněze vymlouvati, dobří kněží zlé kárající dobývají si tak spasení a zlým aspoň částečně dostává se takto již pokuty — arci má se vždy takové kárání díti z lásky ke Kristu a slovy vlídnými.

A konečně ozval se na počátku července *listem k arcibiskupu Zbyňkovi.* Odvolávaje se na jeho žádost, aby mu oznamoval zlořády, upozorňuje ho, že nejsou nyní trestáni kněží nepřestní, smilní a zlí, nýbrž právě naopak ti, kteří nejdouce za lakomstvím zdarma káží slovo Boží. Nepřičítá vinu arcibiskupovi, ale jeho úředníkům, připomíná však, že jest zodpověden za své stádo, že je žeň hojná, ale pracovníků málo, že se tedy nemají dobří pracovníci na roli Páně vyháněti a zapuzovati. List je velice rozhodný a svědčí, třebas arcibiskup dal kdysi Husovi právo dopsati mu, nebyl-li by přítomen, přec o roztržce nezaplnitelné, jaká se tu mezi oběma již rozvinula.

O tomtéž svědčí i Husovo jednání další. Na veřejnou vyhlášku o knihách Viklefových Hus poslechl a donesl osobně svůj exemplář arcibiskupovi; leč s netajenou ironií pravil Zbyňkovi: »Hle, otče důstojný! já tu odevzdávám knihy své, a kdekoliv nějaký blud v nich naleznete, kažte jej označiti a já jej chci před veškerou obcí za blud ohlásiti.« Leč všichni viklefisté neposlechli: zejména pět studentů, Přibík z Húzné, Hroch z Podvekl, Michal z Drnovic, pan Jan z Landšteina a Španěl

Petr de Valentia (i jinak horlivý stoupenec Husův), neposlechlo, knih neodvedlo a skrze Marka z Hradce podalo odvolání k stolici papežské. Odvolání však bránilo se nejen proti rozkazu o knihách Viklefových — o tom se tvrdí, že jest proti výsadám universitním — nýbrž i proti arcibiskupově vyhlášce o svátosti oltářní. Arcibiskup totiž vyhlásil, že po posvěcení nezustává v hostii než tělo a v kalichu jen krev Kristova, míně tím arci zrušení podstaty chleba a vína; studenti však dokládají, že toto je čiré kacířství, poněvadž Kristus je celý, tělem i krví, přítomen v obou zpusobách, ne toliko částečně v jedné. A krom toho 5. srpna byly lepeny potupné listy proti arcibiskupu, jeho rádcům a také Čechum, kteří šli se stranou protivnou. Byli to zejmena mistr Ondřej z Broda, profesor Jan Eliášuv, doktor Jiří z Bora a kanovník Adam z Nežetic, kteří hlavně vedli arcibiskupa k tomu, aby dal knihy Viklefovy sebrati a radili, aby bludné z nich byly spáleny.

V červenci byl tedy boj mezi oběma stranami již vzplanul na plné čáře; arcibiskup s celou vehemencí své povahy jej nyní vedl a nebylo naděje na ústup a vyrovnání. Aby podržel dále přízeň královu, svolal novou mimořádnou generalní synodu 17. července 1408, na níž vyhlásil slavnostně, že učiniv z vule královy pilné pátrání v městech Pražských, v dioecesi i celé církevní provincii české, nenalezl žádného bludaře ani kacíře. Vysvědčení toto bylo určeno spíše pro papeže, aby králi pomohl proti Ruprechtovi Falckému ke koruně císařské.

A hned na to arcibiskup zakročil proti dvěma náčelníkům viklefistů zpříma, dvěma Husovým kollegum a přátelum. Mistr Marek z Hradce, který podal stížnost studentů ke stolici papežské, byl již od r. 1403 kanovníkem pražským; arcibiskup po dlouhém jednání ho suspendoval a dal do klatby, tak že od 10. ledna 1409 byl již zbaven své praebendy. A s Husem zavedeno bylo nyní řádné vyšetřování; faráři pražští podali v červenci 1408 novou příkrou žalobu, přímo proti němu, uvádějíce zejména jeho kázání 17. července 1407 o m. Všeru-

bovi a jeho výrok pochvalný o Viklefovi; Hus musil z těchto žalob odpovídati. Učinil to spisem »*articuli anni 1408*«, v němž ke třem artikulům žalobním (1. o vydírání peněz za svátosti 2. o Všerubovi a Viklefovi, 3. že přes červnový zákaz káže dále proti duchovenstvu) odpovídá obšírně a zevrubně. K 1. artikulu má pět odpovědí, k 2. dvě, k 3. jednu. Jsou to vesměs odpovědi, jež se pohybují v tom rámci, jejž již známe z dřívějška, zejména ze spisu »de arguendo clero«, některé pak jsou po způsobu scholastickém. Na př. obžalobní spis vytýkal, že se Hus neostýchal »přede vším množstvím lidu obojího pohlaví« říci to a to; a Hus v první odpovědi praví, že ten artikul je falešný a nesprávný proto, že toho dne nebylo *všechno množství* lidu v Praze; neboť nemluvil před množstvím obojího pohlaví, které tehdy bylo v Římě, ani nemluvil před množstvím, které bylo v Jerusalemě atd. Ale Hus také praví, že káže jen proti zlým »znám zajisté mnohé faráře, kterým nejsem hoden obuv zouti a jejichž paty pro jejich svaté jednání rád bych chtěl zlíbati«, a proti těmto zlým že kázal i Kristus i staří svatí. Ti že jsou praví svatokupci, Jezité a Šimoněnci, kteří tak za peníze svaté věci prodávají.

Ve věci samé měl Hus pravdu; vybírati za svátosti peníze přísně a naprosto bylo zakázáno již statuty Arnoštovými; smělý kazatel byl tu kryt vlastním zákonníkem arcibiskupství. Proto musilo zatím od dalšího stíhání se upustiti, musily se vyhledati nové artikule, lepší, závadnější. Zatím prázdniny r. 1408 uplynuly ve vzájemném příměří; strana viklefistu byla v prvním boji poražena, zastrašena, zdecimována; bylo možno pokračovati dále.

Leč tento domácí boj hierarchie s viklefisty najednou nabývá přerušení, změny posic a docela nové tvářnosti událostmi vnějšími, které překročily hranice Čech, vítěznou hierarchii pokořily, viklefisty povznesly, krále daly do služeb národa českého — osud sám najednou ujal se zatlačených a poražených, dal jim do rukou vítězství a zpáčil události tam, kde byly před

rokem. Byl to veliký boj o obedienci papežskou. Dříve však musíme se ještě ohlédnouti po universitní činnosti Husově v prvním půlletí tohoto roku.

Rok 1408 zastává opět Husa v pilné práci na fakultě artistské. Na počátku února zkouší za předsednictví místokancléře (byl jím určen od arcibiskupa mr. Marek z Hradce) spolu s mr. Henikem v. Boltenhagem, Vavřincem z Heilsbergu a Burckhardem v. Balingen řadu magistrandu. Komise zkušební approbovala jich celkem 27 (z nich sotva čtvrtina Čechu), mezi nimi jsou někteří horliví stoupenci Husovi v dobách pozdějších: první byl approbován bystrý Jan z Jesenic, šestý byl známý Prokop z Plzně, šestnáctý Jan z Jičína. Většina jich byla ještě z Němec, ale někteří i z daleké ciziny: Matěj z Vilna, Arnold Stalle z Livonska, Jan ze Lvova atd.

Leč nade všecko zabírala jeho čas povinná přednáška na fakultě theologické o knihách Lombardových. *Petrus Lombardus*, zemřelý r. 1164 jako biskup Pařížský, sebral podobně jako Viklef celou nauku církevní na způsob summy ve čtyřech knihách »Sententiarum.« Je to podle Abaelardova ‚sic et non' soubor výroků církevních otců o záhadách a dogmatech náboženských a církevních. První kniha (dělící se na 48 distinkcí, každá distinkce má několik drobných úvah pod jménem quaestie) vykládá o Bohu, jako absolutním dobru, druhá o stvořeních (44 dist.), třetí o vtělení, spasení a ctnostech (40), čtvrtá o svátostech a posledních věcech člověka (50). Užil při tom nejvíce summy sentencí Huga a s. Victore.

Výklady Lombardovy nabyly pověsti a obliby evropské. Čteny a vykládány, již Karel zřídil na theolog. fakultě pražské stolici sententiáře — a Hus musil povinné své lekce začíti v lednu 1408 o prvých dvou knihách »mistra sentencí« nebo »mistra hlubokých smyslóv« (jak mu říkával česky Hus).

Ucházeje se touto lekturou o bakalářství ‚pro forma' měl od fakulty zřízené čtyři mistry, kteří ve svých přednáškách jemu opponovali a odporovali. Byl to zejména *Petr Mangolt*,

»velebystrý posuzovatel« dle Husa, mnich, baccalarius formatus (již r. 1378 byl bakalář ‚in artibus'), *Jan z Prahy*, mnich, bakalář in sacra pagina, Husův učitel a později horlivý přítel (examinatorem artistů byl ještě r. 1389—1393), slavný Slezák *Mikuláš Stoer*, baccalarius formatus, »učený bohoslovec«, jak Hus ho nazývá (mag. in artibus již od r. 1393), a konečně bakalář in sacra pagina »velemoudrý metafysik« přítel, učitel a spolubojovník Husův, *Štěpán z Páleče*. Páleč náleží k nejusilovnějším pracovníkům universitním. Věkem jsa starší Husa (již 1386 byl bakalář in artibus, leč teprve 1391 mistrem; volen jsa do rozličných komisí fakultních až 1399 jest volen děkanem; postoupiv na theologii 1408 jest ještě kursor, teprve pak bakalář ‚formatus', 1411 magister a roku následujícího děkan fakulty theologické) přece jen pomalu stoupal po dlouhém řebříku své akademické kariéry. Čtvrt století uplynulo, nežli z bakaláře artistů stal se professor theologie — a mezi tím ležely tuhé boje a dlouhé zápasy. Z počátku příznivec, pak přítel, konečně důvěrník Husův bojoval s ním ruku v ruce za opravu církve a za svobodu národa; pozdější doba měla oba přátele rozloučiti. Jak mohl tušiti Hus, oslovuje v lednu 1408 ‚milého přítele', že sejdou se naposled v žaláři kostnickém a že Páleč sám, jenž s takovou touhou a prací stoupal k hodnostem akademickým, ztratí se po letech ve vyhnanství jako arcijáhen v Kališi?

Začínaje přednášku svou o knihách Lombardových Hus pravil: »Otec a syn a duch sv. jeden bůh, který byl přítomen počátku mého kursu budiž přítomen i na začátku sentencí, v jehož jménu totéž thema této knize přikládám řka: Potřebujeli kdo moudrosti, žádejž od Boha' (Ep. sv. Jakuba, kap. I. v. 5). A poněvadž já sám jsem nejvíce moudrosti potřeben, jest mi tedy nutno podle příkazu Apoštolova žádati moudrosti; mne totiž nejvíce tísní potřeba moudrosti; jak pro nespořádaný život, tak pro nedostatek moudrosti, i pro vznešenost látky začaté i pro pilnost posluchačů, kteří mne zásluhami života daleko převyšují . . .«

Na počátku každé knihy Hus v prologu staví svou posici, v prvé knize: »zdali nestvořená Trojice Písmo svaté, které jest nejdustojnější moudrost a vědění dává toliko z milosti lidem, aby věčně byli spaseni«. Jednotlivé vývody tohoto svého themata doporoučí pak čtyřem mistrum oponentům. Leč neomezuje se jen na výklady čistě vědecké: hned v úvodě vykládá, že nemají se svaté věci prodávati: ti, kdo berou za ně peníze, ti prý »hudrují jako krocani, kvákají jako žáby, cvrčí jako cvrčkové, jako skřítkové a poslové Antikrista«. Dle Husa však zdarma sloužiti svátostmi jest chvalitebný zvyk. Mezi jiným je tu také proveden dukaz, kterého Hus užil arci až později: »z toho dále následuje, že neškodí ale prospívá rozmanitými jazyky vyjádřiti a jejich vlastním písmem napsati pravdy, zaznamenané řečí latinskou nebo jejími značkami zapsané. Tak zajisté ku prospěchu církve Matouš psal evangelium hebrejsky, Marek latinsky, Lukáš syrsky a Jan řecky, aby čtvernásob táž pravda byla označena.« Není tu sice ještě výslovně vyvozeno, že má se psáti evangelium také česky, ale patrno jest, že v prodloužení této přímky najdeme konečně bod, na němž Hus stoje rozvine pak bohatou literarní činnost českou.

Ke knize druhé Hus přidává kvestii thematovou: »Zdali Buh, který jediný jest stvořitel, mohl vytvořiti svět smyslný od věčnosti?« Předkládaje zase její vývody mistrům opponentům, brání dodatečně svých vývodu v knize první, proti nimž zatím opponenti vystoupili. Uvádí to slovy: »Nyní by zbývalo s mistry mými a bakaláři ctihodnými, se mnou ve čtení sentencí zápasících, se srovnati. Leč poněvadž mistr muj, Štěpán Páleč, Mr. Mikuláš Stoer a bratr Petr Mangolt chtí se mnou se srovnati v míru, tedy i já, mladé štěňátko, nechci se proti nim stavěti. Ale obrátím se k ctihodnému bratru Janovi, příteli mému, který mé výroky napadl statečně . . .«

Tato přednáška, spolu s jejím následujícím pokračováním zachovaná pod názvem »*Lectura super quattuor libros Sententiarum*« (Čtení o čtyřech knihách Sentencí) náleží k největším,

nejdůkladnějším pracím Husovým. Přesně tu formuluje svoje učení, skoro veskrze v souhlase s učením církve a Lombardem. Někdy ovšem drží odchylku Lombardovu: tak dle Lombarda kněz nerozhřešuje vlastní mocí, třebas propůjčenou, nemá tedy vlastně práva říci: ‚Rozhřešuji tě', nýbrž pouze oznamuje hříšníku, náležitě kajícímu, že se mu dostalo rozhřešení s nebes. Tato nauka Husovi se velmi zalíbila — v té je ve shodě s Lombardem proti obecnému učení. Velmi málo je však odchylek, kde by se shodoval s Viklefem proti společnému učení církve — Hus je pravověrný jako málo který z jeho současníků.

O letních prázdninách roku 1408 Hus mohl se již ozdobiti jménem bakaláře zřízeného: dočet prvé dvě knihy Lombardovy, odpověděv v úvodu druhé knihy k námitkám svých opponentů nabyl k tomuto novému názvu práva a nabyl důstojnosti přede všemi mistry artistů, nabyl nejvyššího stupně akademického, jakého mu štěstí dopřálo.

Chtěl arci dostoupiti ještě dále, klobouk doktorský, baret magistra theologie byl cílem jeho snů. Pokračoval tedy na své dráze, v říjnu 1408 počal opět svá čtení a otevřel je opět výkladem themat, tehdy však již pro konkurrenty, mladší soky nebo vrstevníky, kteří o ‚Sentencích' měli počíti čísti v lednu. Mistrem Husovým byl mnich, jinak neznámý, *Jan z Hory* (»Joannes de Monte«), opponenty byl mladý mistr umění, Sas *Jan Frankenstein*, jenž za půl leta odešel s ostatními Němci do Lipska (byl tam pak profesorem theologie), a ještě mladší mnich cisterciák, *Matouš ze Zbraslavě* (»Matthaeus de Aula regia«), ale muž nadaný a pilný (stav se 1404 magistrem in artibus, byl již 1410 baccalarius formatus, na theolog. fakultě přednášel hned r. 1407 — měl tu 2. listopadu úvodní řeč o chvále theologie), s nímž nedlouho potom Hus setkal se v boji — nejen v Praze nýbrž i v Kostnici. Hus neváhal proti tomuto mladému opponentovi užívati i žíravé satiry při svých duplikách — prý jako mnich zná lépe žaltář nežli Aristotela. Kvestie thematová III. knihy zní: »zdaž za vykoupení po-

kolení lidského toliko syn Boží mohl se vtěliti« a Hus brání ji obvyklým apparatem učených. Taktéž ostatní kvestie roztroušené při jednotlivých jejích distinkcích, jsou provedeny s obvyklou obratností a zručností scholastickou, leč do tichých síní fakultních zaléhá již z venku hluk a lomoz boje, boje za statky národní i za nápravu církve, který nyní poutá také naši pozornost.

Viděli jsme již, jak r. 1398 jednaly obě university a oba králové, Václav římský i Karel francouzský, o jednotu církve. Jejím hlavním odpurcem byl avignonský Benedikt XIII., který s neustupnou vytrvalostí držel se tiary a který, když ho opustili Francouzi, uprchl do Aragonie, i tam konečně, koncilem sesazen, omezen na malou pevnustku, přece neustoupil a se svými dvěma kardinály hrál dále úlohu náměstka Kristova, ano i na smrtelném loži 1423 ještě zavázal »celý sbor kardinálský« přísahou, že po něm zvolí papeže nového. Také již tehdy přišly obě university a oba králové k tomu mínění, aby se oba sesadili a Václav hodlal skutečně k tomu upřímně pracovati. Leč dříve nežli došlo ke skutkum, byl Václav sám od kurfirstů sesazen, za nedlouho i zajat, místo Bonifáce IX. nastoupil v Římě Innocenc VII. a pak Řehoř XII. (od r. 1404), schisma stávalo se obtížnějším a obtížnějším. Konečně, když university a králové zkusili svou malomoc, uchopili se celé věci kardinálové obou papežu. Nutili a přemlouvali, hrozili a prosili dotud, až konečně oba dva papežové shodli se, že se sejdou v Savoně, na půl cesty mezi Avignonem a Římem, a že vzájemnou domluvou schisma uklidí. Vskutku také vypravil se Benedikt XIII., »Petr z Luny«, jak býval nazýván od svého protivníka a nevěřících, po moři z Avignona a připlul až do Spezzie; také Řehoř XII., »Angelus Errorius« jak mu říkali protivníci (= bludný anděl) hříčkou slovní podle jména rodného (»Angelo Corrario«), přišel z Říma až do Lukky — vzdálenost asi 70 km. pouze dělila oba náměstky Petrovy; ale dále nebylo možná je dostati. Jeden, jako vodní zvíře — podle

slov Artinových, jenž byl v průvodě Řehořově — nechtěl se vzdáliti od moře, druhý, jako živočich pevninný nechtěl se přiblížiti ku pobřeží. A tu konečně došla trpělivost sborům kardi-

VÁCLAV IV.
(Dle poprsí na mostecké věži Pražské.)

nalským: kardinalové Řehořovi po prudkých hádkách s papežem se 1. května 1408 od něho odtrhli a usadili v Pise, davše se pod ochranu republiky florentské. 13. května vydali odtud manifest, v němž appellovali na obecný koncil, budoucího papeže a konečně k Ježíši Kristu; 1. června 1408 vyzvali pak celý svět křesťanský, aby vypověděl Řehoři poslušnost.

Totéž docela přihodilo se na straně Benediktově; universita pařížská vymohla, že mu byla rovněž celou Francií odřeknuta poslušnost — Benedikt prchl do Perpignanu a jeho kardinálové opustili ho rovněž. Odebrali se do Italie ke kardinalum Řehořovým, a z Livorna v červenci 1408 vyzvaly společně sbory kardinalské celé křesťanstvo ke koncilu v Pise, který 25. března 1409 měl se sejíti, zvoliti nového, obecně uznaného papeže a dáti tak křesťanstvu dlouho touženou jednotu. Benedikt i Řehoř svolávali rovněž v krajinách svých koncily k rozřešení záhad církevních, arci marně.

Rozřešení uzlu, nyní nejvýš zadrhnutého, leželo v rukou dvorův evropských. Proto také kardinalové z Pisy, kde se usadili, vstoupili hned v jednání s předními panovníky křesťanstva. O králi uherském Zikmundovi nebylo pochybností, že rád se přidá ke kardinálům — Řehoř totiž podporoval jeho odpůrce Ladislava Neapolského a již r. 1403 Zikmund v Čechách zakázal mu poslušenství; taktéž nebylo v pochybnostech smýšlení krále francouzského a university pařížské. Leč kardinalové neměli ani přílišných obav o Ladislava Neapolského, věděli, že mu jde jen o rozšíření moci a hodlali ho nějakým ústupkem církevního území zcela získati. Krále anglického získal obratný kardinal Uguccio, Václava získal již napolo kardinal Petr Filargi, s králem známý ještě z minulých dob, kdy s ním vyjednával o věci Viscontiovy. Šlo nyní jen o získání ostatních knížat německých a vyrovnání Václava s kurfirsty, dále o votum university pražské, která se přiznávala k Řehořovi (Řehoř oznámil jí své nastoupení zvláštní bullou) a k tomu byl vyslán počátkem r. 1409 do Němec obratný diplomat kardinal Landulf z Basi.

Václav vyjednával se sborem kardinalů již od léta r. 1408. Vyjednávání vedl jednak jeho splnomocněnec při dvoře Řehořově, jednak zvláštní vyslanec, mr. Rvačka, známý inkvisittor kacířství. Vyslal však v říjnu mimořádné vyslanectvo, v jehož čele stáli přední dva viklefisté — Stanislav ze Znojma se svým žákem Štěpánem z Pálče. Vyslanectví samo je důkazem, že král

zatím arcibiskupa nedbal — ten dosud věrně se držel Řehoře. Leč mr. Mařík Rvačka nepochybně uvědomil kardinaly, jakého smýšlení jsou oba královští poslové, a tak se svolením sboru v Bononii je legat papežský Baltazar Coxa (nebo Cossa, později známý papež Jan XXIII.) zajal a uvrhl jako kacíře do vězení. Pobrány jim při tom i koně a 207 zlatých (asi 7000 K, patrně peníze určené nejen na cestu, nýbrž i na potřebné úplatky a poplatky). Mistru Stanislavovi stále byl vyčítán jeho traktat o remanenci a italští žoldnéři Cossovi s nimi asi nezacházeli příliš vlídně — aspoň Hus vytýká Stanislavovi, že po vyproštění ze zajetí docela obrátil.

Nešťastných vyslanců ujala se strana viklefistů pražských, zejmena horlivě Hus, pak mladý přítel jeho Jesenic, dále starý Křišťan, tehdy již farář u sv. Michala na Starém městě a jiní, tak že konečně universita se svých zatčených údů ujala vřelým dopisem. 5. prosince 1408 rektor Henning von Baltenhagen poslal výborné vysvědčení o obou mistřích jako dobře zachovalých a zasloužilých členech university sboru kardinalskému v Pise, k tomu listu připojili se mistři národa českého zvláštním důrazným dopisem a tito také za nedlouho dali oba propustiti.

Václav zatím, meškaje ve Vratislavi, dostal úřední dopis kollegia za příčinou obedience a koncilu; odepsal jim 24. listopadu, že učiní dle jejich žádosti, že zachová neutralitu a že koncil pisský obešle, budou-li poslové jeho přijati s poctami, náležejícímu pravému králi římskému. Tento úřední slib dotvrdil vysláním zvláštního posla *M. Jana Kardinála z Reinsteinu*, jenž rovněž náležel k předním viklefistům (studoval napřed od r. 1394 práva, r. 1404 stal se za Husa mistrem). I to ukazuje, že král tehdy úplně se držel strany Husovy.

V Německu připojil se hned na stranu kardinálů bohatý a mocný arcibiskup mohučský, známý nám již od dřívějška Jan, hrabě Nassavský. Tento pak již před říšským sněmem, jenž byl svolán na 2. únor 1409, dovedl potáhnouti k sobě většinu knížat

a pánů, tak že pak na sněmě samém byly všechny nabídky Řehořovy a prosby Ruprechtovy, jenž věrně při papeži vytrval, marny; Německo prohlásilo rovněž neutralitu jako ostatní křesťanstvo.

Leč vrtkavému Václavu, který o vánocích roku 1409 vraceje se ze Slezska pobýval v Kutné Hoře, nevěřili přes to stále Francouzi. Koncem prosince vypravilo se opětné poselstvo francouzské do Čech, které mělo Václava přiměti k dodržení neutrality. Poselstvo zastihlo v lednu krále v Kutné Hoře právě v největším rozčilení.

Neboť ke šťastnému skoncování celého jednání bylo třeba, aby se pro neutralitu vyslovila také universita a arcibiskup, leč tu byla všechna práce marna; zdálo se vůbec nemožno překážky tyto odkliditi, když přece s nesmírným napětím sil a nasazením všeho podařilo se přece dílo vykonati.

KAPITOLA IV.

Vůdce národa.

Strana viklefská v Čechách, v jejíž čele vidíme nyní v těchto bojích státi Husa jediného (Stanislav a Páleč byli v žaláři boloňském a vrátili se až po dobytém vítězství, Štěpán z Kolína právě zemřel, Jan Eliášův a Ondřej z Broda svým dogmatickým stanoviskem lišili se od ostatních členů strany a neměli již náležité opory v lidu), která v létě nařízeními arcibiskupovými zatlačena a poražena, vstupovala na podzim do nových bojů sklíčená a kleslá na mysli. Dalo se očekávati, že arcibiskup boj povede dále, až do vyhlazení a vykořenění všeho viklefismu v Čechách.

Leč tu náhle vkročil do těchto sporů domácích veliký zápas světový — boj o neutralitu, jejž tak vítězně vedla s pomocí královou pařížská universita s jedné a kollegium kardinálů v Pise se strany druhé. Bylo snadno vypočítati, že král v této věci půjde s Francouzi a kardinaly a že nezbytně, nepokoří-li se arcibiskup, nastane roztržka se Zbyňkem. Mistrům národa českého přirozeně se ukazovala cesta jíti společně s kardinaly a vésti boj s arcibiskupem až do konce.

Tolik však bylo patrno, že třebas přes okamžitou přízeň královu, kterou nyní viklefistům prokazoval, s otázkou neutrality padá také celá strana česká. Že není vůbec jisto, zdali po vítězství vrtkavý král se třebas od Čechů neodvrátí, ale naprosto bezpečno, že v případě nezdaru mistři čeští všechno odnesou, už z příčiny viklefie. Byla tedy u mistrů českých nejen snaha opravná, která je vedla po bok kardinalů, byl to pud sebezachování, který vsadil nyní na poslední kartu a musí vyhráti.

U arcibiskupa Zbyňka je věrnost papeži římskému, Řehoři XII., vysvětlitelná a pochopitelná. Řehoř sám byl stařec osobně veškeré úcty hodný; byl na straně římské, jíž se Čechové vždy přidržovali; se Zbyňkem vycházeli vždy v dobrém; u zodpovědných kardinalů bylo lze hledati také pohnutky zištné. Jejich ruka — Balthazar Cossa, pak Jan XXIII. — byl pověstný svou násilností a lakotností, jejich hlava — kardinál Petr Filargo, pak papež Alexander V. — byl lstivý a schytralý Řek, jenž pro tiaru opustil jejího zákonného nositele. Král německý, Ruprecht, byl horlivý stoupenec Řehořův, v Italii samé nejmocnější kníže, Ladislav Neapolský, byl rovněž stoupenec Angela Corraria. A Václav, který nyní s takovou snahou dojednával se s kardinaly, byl v očích Zbyňkových příliš vrtkavý a nestálý, aby bylo možno na něho spoléhati: schisma ukliditi hodlal již deset let! Krom toho, zdá se, Zbyňka vedla jakási vojenská věrnost k obedienci Řehořově; neměl proč se jí vzdávati.

A arcibiskupa v jeho předsevzetí utvrzovala celá kapitula, všecko vyšší duchovenstvo. To arci z jiného důvodu — všechny prebendy a beneficia byly v nebezpečenství, jakmile by nastala skutečné oprava církve. Každý tušil, že proud doby je tak silný a mocný, že se nezastaví při ukončení schismatu: že požene se dále, že první padne jistě mnohoobročnictví a svatokupectví, možná i že padnou statky církevní, snad i bude se žádati a udržovati mravně vzorný život kněží . . . taková perspektiva se naskytala myslícím hierarchům a jako bylo obecné přísloví, že

od hlavy ryba smrdí, tak byli přesvědčeni, od hlavy že nastane i náprava. Proto hrozili se začátku — kámen svržený kdo zadrží?

Leč tytéž myšlénky, které naskytaly se předním a vysokým hierarchům, které je pojily v železný šik a svorný kruh s arcibiskupem, tentýž pochod odehrával se i v hlavách předních vůdců stran universitních. I tehdy bývala věda častěji dojnou kravou, nežli vznešenou bohyní — a mistři universitní toužili zrovna tak po těch prebendách svým časem, jako se o ně báli nyní jejich majitelé. I tu nikdo nevěděl, co budoucnost přinese: a 28. artikul Viklefův »university, studia, kolleje, promoce misterské jsou zařízeny z pouhého pohanství« sliboval při vítězství viklefismu zrovna tak malou úctu k prebendám jako se patrně vidělo, že národ český pokládá všecky prebendy, ze jmění země české zařízené, za své dědictví a že nehodlá jich, kdyby se zmohl, udíleti cizincům. I tu byl tedy nynější stav lepší nežli chmurná budoucnost.

Universita šla tedy s arcibiskupem, ale ukázalo se, že již ve fakultě artistů, nehlasovalo-li se zrovna podle tří národů (což se obyčejně dělo hlavně při volbách), byla již stará strana v menšině. To se okázalo nejlépe 16. června 1408, zrovna v den synody, kdy byl volen kvodlibetář na příští rok. Obyčejně se nikdo nehlásil a bylo třeba i pokut, aby některý mistr tuto slavnostní povinnost převzal. Tentokráte však povstal a přihlásil se k tomuto parádnímu vystoupení — Matěj z Knína, nedávno arcibiskupem tak pokořený a potupený. A přes odpor starých mistrů, Storcha, Harrassera a j., většinou hlasů byl zvolen tento poloviční kacíř — a 3. ledna příštího roku měl začíti skvělý turnaj vědecký.

Tak se měly věci na obou stranách, když vpadla mezi ně otázka neutrality.

Hus s kollegy mistry staral se nyní, aby na universitě zvítězila strana královská. Bylo lze očekávati, že votu university konečně podrobí se i arcibiskup, kdežto naopak, že pevné

setrvání university při Řehoři dovedlo by na konec i krále zvrtkati v jeho dosavadním plánu. A bylo potřebí jednati rychle — král byl se svými rozmary nevypočítatelný.

K přátelům Husovým, kteří s ním v tomto boji stáli, počítati jest na prvním místě *Křišťana z Prachatic*, učeného mistra (bakalářem byl již r. 1388, examinatorem 1392, děkan fakulty 1403, v pozdějších letech několikrát rektor 1412, 1434 a j., od r. 1406 farář u sv. Michala, zemřelý 1439 jako administrator pražského arcibiskupství), jenž vedle svých knih lékařských a hvězdářských vyznamenával se upřímným přátelstvím k milému krajanu. Nešel sice ve víře nikdy tak daleko jako Hus, ale v těchto i v pozdějších bojích podporoval ho upřímně. Zrovna tak upřímné přátelství spojovalo Husa s *Markem z Hradce*, jenž nyní věrnost Viklefovi zaplatil prebendou svatovítskou. Ale kdežto oba tito přátelé věrně sice pomáhali Husovi ve všech jeho podnicích, nebyli přece nijak povahy útočné a pružné, jaké bylo nyní potřebí; šťastnou náhodou zrovna v čas zase na nějakou dobu se zjevil v Praze *Jeronym;* s ním mohl se odvážiti již Hus všeho.

K odpůrcům jeho také náležel mistr *Mařík Rvačka*, jak ho nazývá Hus, neb *Mauritius de Praga*, jak ho nazývají prameny. Jsa starší nežli Hus vstoupil záhy do kláštera — mezi mnichy cyriaky (kající) a jsa poháněn ctižádostí, hleděl dostoupiti (před r. 1400 stal se již asi knězem) akademických úřadů cestami postranními. Kolem r. 1405 vymohl si od papeže Innocence bullu, aby byl přijat mezi mistry theologie university pražské — ale tito ho nicméně mezi sebe nepřipustili. 1408 byl spolu se třemi professory jinými v poselství krále Václava ke sborům kardinalským, pak účastnil se boje proti Husovi a postoupiv 1412 za převora cyriaků v Pardubicích a za generala řádu, odebral se 1414 do Kostnice, kde náležel k svědkům protihusovským a ještě 1416 ve sboru kázal. Svým působením kostnickým se ovšem učinil v Praze a v Čechách nemožným a musil se odebrati pak do Polska, kde žil v Krakově v klá-

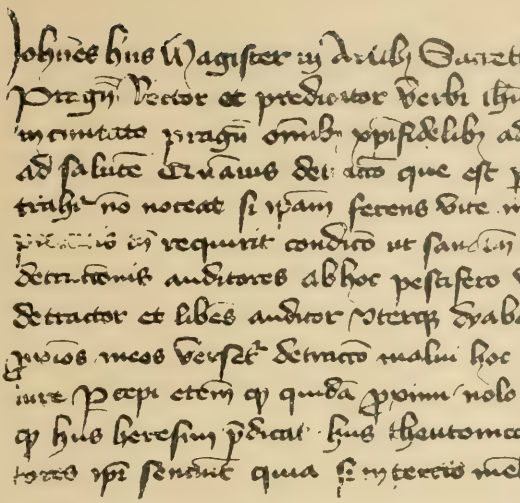

ČÁST VLASTNORUČNÍHO LISTU HUSOVA, DANÉHO V ŘÍJNU R. 1409.
(Original — potrhaný a porušený — v Museu král. Čes.)

Český překlad (v závorkách doplňky scházejících slov): »Jan Hus, mistr v uměních, svatého bohosloví bakalář, [university] Pražské rektor a kazatel slova Ježíše Krista v kapli s[vatých Mláďátek] v městě Pražském, všem Kristovým věrným, k nimž tento list do[jde], ke spasení. Ačkoliv pomluva, jež jest převrácené mluvení o člověku [, jenž jest po-] mlouván, neškodí, kdybych — snášeje ji — neúhonnost života dle svého zvyku za[chovával], přece vymáhá řád zbožnosti, aby lék a ochrana byla dána [a tak by aspoň] posluchačové pomluvy od této morové neřesti byli očištěni. N[eboť i sám] pomluvač i ochotný posluchač, oba ďábla nosí na jazyku. [A protože skrze] mé nejbližší roznáší se pomluva, chtěl jsem raději tímto psaním zbožně odporovati . . . právem. Doslechl jsem zajisté, že někteří nejbližší, nechci hněvivě říci, pravdy [nepřátelé, tvrdí,] že Hus kacířství hlásá, Hus Němce vyhnal, Hus jest . . . [Tu pomlu-]vači sami poznávají, že, jestliže v třetím článku pomluvy sami . . .

štěře sv. Marka a přednášel na universitě jako profesor theologie. Tehdy arci tento nebezpečný protivník dlel v Pise u sboru kardinalského spolu s Jeronymem Seidenbergem, druhým královským vyslancem.

Byl tu dále *Jiří z Bora,* hlavní a přední rádce arcibiskupův proti Husovi, kladivo viklefistů. R. 1383 byl farářem v Boru, po r. 1406 kanovníkem pražským; r. 1388—1396 přednášel na universitě jako profesor dekretalií, 1397 stal se doktorem dekretů. Sám také psal knihy právnické a on byl původcem pronásledování viklefismu i stíhání Husova a spálení knih. Velice

ho potěšilo 1413 zatracení Viklefa v Římě, ale již roku následujícího zemřel.

K odpůrcům Husovým náležela také řada mistrů universitních: Bavor *Albert Varrentrappe* z Münstru; jsa mnohem mladší Husa (teprve v druhé polovici r. 1400 stal se bakalářem, za Husova děkanství mistrem) zjednal si přece záhy vliv a moc mezi svými kollegy. Jsa muž vysokého nadání — stal se ještě doktorem práv — byl poslední děkan německý fakulty artistské v Praze a vystěhoval se s ostatními potom do Lipska, to mu arci nevadilo, aby si ponechal i tam prebendu českou — arcijáhenství Hradecké, jež držel ještě 1417; zrovna tak byl nepřítelem jeho starší Sas, *Henning von Baltenhagen*, který se jmenuje roku 1386 bakalářem, 1399 examinatorem, 1402 děkanem artistů a jenž byl poslední rektor německý v Praze; držel svou hodnost co nejdéle mohl a vystěhoval se s ostatními do Lipska, kdež byl hned 1409 jmenován kollegiatem nově založené kolleje knížecí, pak dále profesoři theologie *Jan Hofmann a Henning z Hildesheima*, oba také vystěhovalí později do Lipska, zvláště zuřiví odpůrci viklefistů — a j. a j.

Nebylo by se nikdy Husovi samému s jeho několika přáteli proti těmto mocným a vlivným odpůrcům podařilo proraziti, kdyby nebyl Jeronym obratným vedením celého boje zlepšil jejich počáteční posici.

Jeronym dovedl boj, který se dotud hlavně točil ve vysoké politice a o hesla příliš abstraktní, také částečně již poražená, učiniti popularním. Dovedl obratně ukázati lidu, že mistři němečtí, kteří odpírají neutralitu a takto králi poslušnost, jsou titíž, kteří již od r. 1400 buntují se s Ruprechtem, že nyní zase více jsou poslušni krále říšského nežli svého přirozeného panovníka. A totéž dovedl Jeronym, jehož těkavá povaha sama ho vedla k putování z města do města, ukázati králi a jeho dvoru. Af v Kutné Hoře, af na Žebráce, af na Točníce, všude slyšel král a jeho rádcové, že pozdvihují se opět proti králi ti, kteří byli nakrmeni chlebem království . . . A za krátko pyšní

mistři němečtí neopovažovali se již s takovou jistotou vystupovati proti českým svým kollegům, ba za nedlouho stýskali si již do terrorismu, do vlády mass.

A v těchto zimních měsících v listopadu, prosinci — zima byla tentokrát velice mírná, předchozího roku (1408) byla nejkrutší za padesát let, Dunaj zamrzl po celé délce a šířce, v Čechách objevili se vlci, trvala skoro pět měsíců — konečně otázka přesunula se již v jinou. Veliký počet mistrů českých viděl se při všech důležitých otázkách, volbách, jednáních přehlasován třemi hlasy německých národů proti jednomu svému, ačkoli přece vždy hlavní starost zůstávala jen na bakalářích a mistrech českých. A rozčilení bylo tím větší, když konečně došlo — někdy v prosinci — ve schůzi mistrů k jednání o neutralitě. Mistři čeští — Hus, Jeronym, Prachatic, Jesenic, Marek a j. — viděli se opět přehlasováni třemi hlasy národů německých; rozhořčení bylo takové, že se rektor Henning Baltenhagen ani neopovážil výsledek hlasování oznámiti, rada mistrů se rozešla bez usnesení.

Arci, nezůstalo toto hlasování tajno. Arcibiskup promptně zakročil proti těm, kteří bouřili se proti své nejvyšší hlavě. Nebylo nic platno, že Hus zvlášť v neděli vykládal v Betlemě, že neodpadl od Řehoře — to bylo správno, Hus zajisté chtěl ve všech dovolených církevních věcech býti i na dále Řehoře poslušen, do té doby, dokud koncil nezvolí papeže nového; Hus také nemyslil odepřením obedience naprosté vypovědění poslušnosti duchovní, nýbrž nechtěl, aby papež Řehoř byl světskou mocí a arcibiskupem držen nebo podporován hmotně nebo moralně, do té doby, dokud koncil nerozhodne; ve věcech duchovních že ho chce býti i dále poslušen. Všechno bylo marno — arcibiskup Husa jako prvního syna neposlušného suspendoval od úřadu kněžského, Hus stižen byl poprvé trestem církevním od bývalého svého příznivce. Betlemský kazatel na tuto ránu odpověděl listem, posledním, který psal arcibiskupovi v prvním rozhořčení nad tím, jak byl veřejnými listy, českými

i latinskými, na dveřích chrámových přibitými, veřejně potupen. Jest již na hranici toho, co smí představený slyšeti vůbec od svého podřízeného. O svém mínění praví toto:

»A tak vzhledem k těmto dvěma věcem, totiž sporu papeže a protipapeže a nedodržení přísahy jsem nestranný: nikoliv jako lidé sprostí to pojímají, kteří nevědí, jak relativným jest výraz »nestranný«, vyžaduje právě tak jako jednoduché slovo, z něhož složením odvozen jest, určení vztahu obsahového. Pročež není to srozumitelno, řekne-li se: »tenhle jest nestranný«, jestliže se nepřipojí vzhledem k těmto dvěma věcem a jestliže se nevymezí, v čem jest nestranný vzhledem k úmyslu pomáhati. A dále nenásleduje, protože ten třetí jest nestranný, že ani jednoho ani druhého nechce poslouchati, jako na př., jestliže matka Petrova má spor s otcem, Petr jako věrný syn má býti nestranným k otci i matce a nepomáhati ve sporu, ale jak otce, tak matky poslušen býti ve věcech dovolených. Tudíž nemá býti Petr nestranným vzhledem k poslušnosti, nýbrž nestranným vzhledem ku pomáhání ve sporu, poněvadž má se vynasnažiti, aby spor takový zamezil, by jak otec, tak matka mír učiníce a bezpečněji v lásce obcujíce, Petrovi bratry splodili.

Ostatně, otče nejdražší a spolu nejctihodnější, na mne strkají nepřátelé moji pomluvy dle zvyku svého po dlouhý čas, a bylo by obšírno o nich psáti, pro nynějšek tolik dostačiž: Jestliže Veledůstojnost Vaše na mně vinu shledá, chci trestu pokorně se podrobiti. Nicméně prosím pokorně pro Boha, aby Vaše Veledůstojnost všem víry nedávala a mně úřadu kazatelského nezastavovala, poněvadž jste obdržel písemné svědectví, že jsem neodstoupil od poslušenství Římského papeže Řehoře XII.: naopak v neděli právě minulou veřejně jsem kázal na kazatelně, že jsem neodstoupil od papeže Řehoře.«

Spolu s Husem byli tak suspendováni ostatní přívrženci neutrality, ale právě tento krok lil v širokých vrstvách olej do ohně. Leč nejen široké vrstvy se tu připojily k suspendovaným

a trpícím mistrům, nýbrž připojili se k nim i starší mistři čeští, kteří dosud pro viklefismus byli se v poslední době celého hnutí stranili. Byl to zejmena Jan Eliášův a Ondřej z Broda, kteří se postavili nyní rozhodně na stranu národní.

Posice universitních mistrů národů německých byla nyní neudržitelná. Nebylo nesnadno lidu ukázati, co bylo ovšem pravda, že universita jest jen cizopásník, který žije z lidu domácího, z důchodů zemských, z přízně králů a biskupů českých — a nic za to lidu neposkytuje. Tu se mohlo ukázati, jak jalová a planá jest všechna ta věda universitní, Aristotelem počínaje a Alexandrem konče; jak nemá žádného realního podkladu, jak je zastaralá a nemoderní, jak tu učí slepý slepého. Zdravý smysl lidu viděl a chápal, že všecky ty čáry s cizími slovy, jako barnalip nebo farison, všechny ty duchaplné hádky scholastické, ‚může-li ďábel křtíti' nebo ‚mluvil-li Adam hebrejsky', jsou pouhé mařeni času a mlácení prázdné slámy — ta všechna pavěda a lživěda je tu jen z milosti a z dovolení národa českého a zákonných jeho představitelů. Konečně národ dopřeje těm doktorům a mistrům, v těch jejich tabardech a kápích, pyšným a nadutým, tyto jejich hračky slavné a duchamorné, dovolí jim i dokonce, aby brali podíl na nadacích a privilejích, které jsou tu přece jen pro syny království: ale aby se opovážili cizí mistři potlačovati mistry domácí, aby se odvážili vzepříti vůli králově, aby chtěli království nejenom neprospívati, nýbrž škoditi, to přesahovalo všechny meze, to nemohlo býti trpěno, tu bylo něco shnilého ve zřízení universitním, musila býti přiložena sekera na kořen.

Tak asi argumentoval v té době každý český mozek, tak asi myslili stejně všichni čeští mistři; bleskem se zjevila myšlénka, bylo-li hlasováno správně a Čechové přehlasováni, tu že tedy chyba leží v samém zřízení universitním, a to že musí býti opraveno — napřed že je pravda, Boží pravda, že Čechové mají býti pány doma, Němci zase třebas ve Vídni, v Heidelberce, v Kolíně, v Erfurtě ... kdekoli, ne však v Praze.

A proti této pravdě, nepopíratelné, zřetelné a jasné, byl marný boj. Ať mistr či nemistr, viklefista či Řehořovec, každému najednou padaly šupiny s očí — a každý také viděl, že dále tak již býti nemůže.

To je právě vítězná a nakažlivá moc pravdy, jednou poznané, že nestrpí již útisku. Šedesát let mohli Němci na universitě vládnouti, pětadvacet let vedli s nimi Čechové boje o kollegiatury, domy, školy, výsady, boje houževnaté, pomalé, těšili se upřímně z každého vítězství — nyní však byl konec všemu. Národ český přišel k svému vědomí — musil dostati všecko.

Marně najednou se Němci odvolávali na statuta universitní. Dle nich každý přísahal, že nebude vnášeti sváry mezi národy, že bude se přísně říditi — pod pokutou křivopřísežnictví — starými zřízeními, zaručujícími Němcům tři hlasy a Čechům jeden. Marně trnuli nad zuřivostí a neustupností Čechů — zrovna teď, tak najednou, hned všechno!

Na jejich námitky odpovídali Čechové lehounce a samozřejmě: křivda nestane se právem, i kdyby se stokrát odpřisáhla; nikdo nesmí vzdát se svého práva; statuta universitní jsou pozdní, křivda již zastaralá. Jediný pramen práva university — je zlatá bulla zakládací Otce vlasti, Karla čtvrtého.

A v té zlaté bulle, na kterou se tolik odvolávali Němci, kterou nemohou zrušiti žádná statuta ani usnesení doktorů, stojí se zlatou pečetí Karlovou, že veliký císař zakládá studium generální »pro věrné syny svého království« a stojí na konec, že mají se říditi vzorem učení pařížského a bononského. A jak je zřízena universita pařížská? Byl tu Jeronym, mistr pařížský, přišlo za nedlouho poselství královské s mistry universitními: všichni stejně a jednohlasně vypovídali, že je rozdělena rovněž na 4 národy, z nich však jsou tři domácí (francouzský, pikardský a normanský) a jen jediný cizí (anglický a německý) . . . Všechny důvody rozpadaly se Němcům pod rukama.

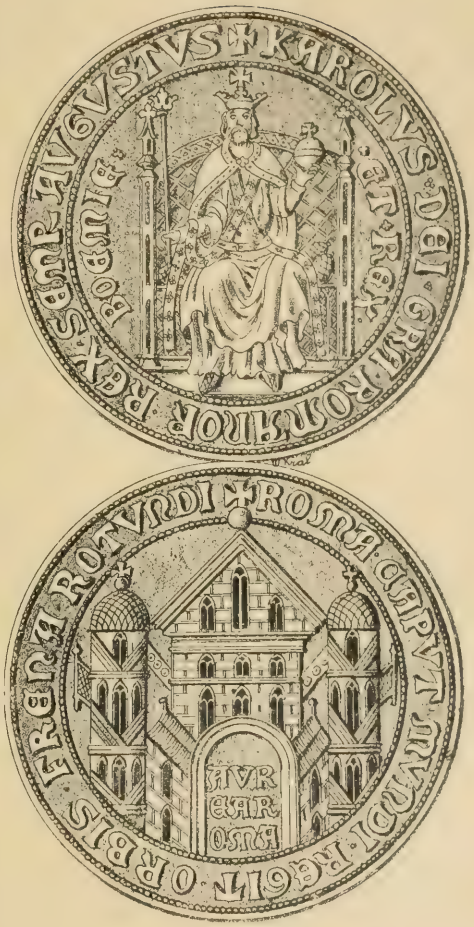

PEČEŤ „ZLATÉ BULLY“ KARLA IV.

V polovici prosince roku 1408 Václav blížil se do Čech a tu zdvojnásobilo se úsilí mistrů českých, v přední řadě Husa a Jeronyma. Legendy pozdější vypravují celé báje, jak doléhali na Husa přední páni čeští, jak Hus výmluvnými řečmi se snažil je upokojiti, jak vřelo a kvasilo vše v těchto dobách vánočních. Sám Ondřej z Broda, muž nijak viklefismem nadšený, naopak, upřímný přítel starých řádů, doléhal na Husa a ukazoval mu asi na jeho dvorské kaplanství, které mu zjednávalo volný vstup do budoaru královnina i do audienční síně královy. Leč Hus kolísal — pohled na druhou stranu, na Němce, kteří stále a stále dokládali se dlouhé zvyklosti, znění statut a vyčítali křivopřísežnictví, nedopřával Husovi volného rozhodnutí. Tím volněji a horlivěji agitoval Jeronym: hlasitě a veřejně všude hlásaje právo českého národa, v bursách studentských i lázních obecných, v krčmách i na ulici způsobil hnutí v Praze, jakému ještě nebylo rovně. Nechávaje Husa

jednati s mistry staršími a v kruzích dvorních, staral se o vydatnou resonanci ulice a dovedl tak Husa tlačiti stále ku předu. On také Husa vybídl, aby užil k agitaci za tři hlasy kaple betlemské — tisíce lidí takto nyní denně slýchalo ohnivá slova Husova, nepřátelé jeho ani v Kostnici na to nezapomněli.

A tak s nevýslovným napětím byla asi přijata zpráva, že král nařídil, aby se do Kutné Hory, kam koncem prosince se odebral, dostavili přední zástupcové university k audienci. Počátkem ledna totiž došlo z Francie dlouho toužené poselství; s ním převor Sallonský, jenž z rozkazu Karla VI. měl ke králi řeč o opravě církve (tuto řeč Hus, patrně v Hoře přítomný, na přání Křištana z Prachatic zaznamenal). V poselství byl také hrabě Nassavský, knížata brabantští, profesoři pařížské university a doléhali na krále, aby konečně svému dlouhému otálení učinil konec. A tu právě byla slyšena deputace universitní, v níž mimo německé mistry a rektora Baltenhagena byli též čtyři mistři čeští — Hus s Jeronymem a Jan Eliášův s Ondřejem z Broda. Zdá se, že obratný a výmluvný Baltenhagen dovedl s králem mluviti a fakta seskupiti tak, že král se nanejvýš rozhořčil na mistry české, zvláště Husa s Jeronymem. Baltenhagen asi králi vyložil, že universita dosud o neutralitě se neusnesla a dovedl asi obratně nadhoditi, že nyní není k tomu náležitého klidu; viklefisté že bouří lid, lid insultuje mistry na ulicích a není možná klidná porada. Králi veškeré pouliční výtržnosti byly nanejvýš odporné, a věda, že lid asi povzbuzuje Jeronym, který byl vysoce podezřelý z viklefismu, slíbil mistrům německým svou ochranu a zachovati je při jejich výsadách. Mnoho asi k tomu přispěl dr. Jan Náz, syn zámožné německé rodiny staropražské (od r. 1417 pak biskup Churský v Granbünden ve Švýcarsku), jenž byl v družině královně a byl známý odpůrce viklefistů a horlivý stranník německý. S úplnou jistotou a s velikou radostí vrátili se tedy němečtí mistři do Prahy, a tím větší zuřivostí však se obrátil král nyní na zaražené mistry české. Král obrátil se k Husovi a svým

krátkým způsobem se naň obořil: »Ty mi vždycky děláš nepořádky se svým druhem Jeronymem; a nepostarají-li se o to ti, jimž náleží, já sám dám vám postaviti hranici!« Na Husa působila slova krále, jenž neváhával dlouho s vyplněním hrozeb ani při osobách nejvyšších, hrozným dojmem: beze slova vrátil se do Prahy, rozčilením upadl do těžké nemoci.

Leč tím, že hlavní zápasník v době nejkrutší klesl na bojišti, nebyla věc národní ztracena. Příliš se již vkořenila do myslí všech Čechů, příliš jasně byli o ní přesvědčeni milci královi a celé jeho okolí, příliš čilý bojovník zůstal ještě na místě, Jeronym, než aby byla věc nějakým nevrlým nápadem královským se mohla zmařiti. Mikuláš Augustinův (řečený z Prahy nebo z Vožic, také z Okoře nebo z Egerberka, podle svých rozličných statků; obyčejně — na rozdíl od Mikuláše z Lobkovic, řečeného Chudý — nazýván Mikuláš Bohatý), nejvyšší písař královské urbury kutnohorské, příznivec Husův, postaral se již — svým úřadem maje denní styky s králem — aby Václav zase zmoudřel. Postarala se o to i královna, horlivá, vyznavačka Husova, postarali se konečně i ostatní mistři čeští, postaralo se konečně i vyslanectvo francouzské, které v Praze udržovalo přátelské styky s českými mistry; Václav konečně angažoval se již vzhledem ke kardinálům tak, že couvnouti nemohl a že musil odpor university proti neutralitě zlomiti — a k tomu byla jediná cesta, navržená Husem. V polovici ledna konečně král se rozhodl.

Zatím Hus ležel těžce churav; ani kázati, ani přednášeti nemohl, ani účastniti se velikého kvodlibetu, jejž právě vedl Matěj z Knína, a v mysli asi nepokojně si představoval nové a nové osudy celého boje. Vzpomínal si asi, jak ještě nedávno pochybujícího a zoufajícího Ondřeje z Brodu ujistil: »doufám, že budeme míti vysvoboditele!« — a jak zase všechno se zřítilo v rumy. A tu najednou zazněly na ulici podkovy pádícího koně (bylo to 19. ledna 1409) a do komnaty vstoupil rychlý posel páně Augustinův: nesl opis dekretu kutnohor-

ského, jejž král právě byl podepsal. S jakou dychtivostí vzal asi Hus tuto listinu do ruky, jak asi třásly se ruce, ještě nemocné, když rozvinovaly tuto ‚magnu chartu' svobody národa českého na universitě, jak dychtivě klouzaly oči, ještě vpadlé a mdlé, po těchto řádcích královských!

Ano. »Václav, z Boží milosti Římský král, vždy rozmnožitel říše a král Český« mluví k »poctivým, věrným, milým« asi takto: »Ačkolivěk každý člověk každého člověka povinen jest milovati, předcef potřebí jest, aby toto milování pocházelo z lásky zřízené; pročež cizinci přednost dáti proti domácímu není pravé; nebo pravá láska začíná vždycky sama od sebe a tak na přátely podle posloupnosti přirozeného přátelství dále se rozšiřuje. Poněvadž pak hodnověrná zpráva Nás dochází, že národ německý, v království tomto Českém žádného obyvatelského práva nemající, ve všech věcech, o kterých se při učení pražském jedná, tři hlasy sobě přiosobil k užívání, ježto národ český, pravý této země dědic, toliko jeden má a ho užívá: pročež pokládáme to My za nespravedlivé a velice neslušné, aby prospěchů obyvatelů zemských cizí a přespolní lidé v hojnosti měli požívati, oni pak škodlivým nedostatkem cítili se sklíčeni: nařizujeme vám mocí tohoto listu pevně a určitě a naprosto míti chceme, abyste napotom národ český při všech radách, soudech, zkouškách, voleních a jakýchkolivěk jiných nadáních a zakládáních, podle toho zřízení, které národ francouzský v universitě Pařížské a též jiní všichni národové v Lombardii a v Italii užívají, ke třem hlasům všemi způsoby připustili a jej při tomto privilegium na budoucí věčné časy zanechali v pokojném užívání; a jinak nečiňte, chcete-li nejtěžšího našeho hněvu se vystříhati!«

Tak zněl mandát královský, daný na Horách Kutných dne 18. ledna 1409 »království našich Českého léta 46., Římského však 33.« Nedlouho potom navštívili Husa oba přátelé: Eliášův i Broda; a Hus, zardělý ještě radostným rozčilením, zeptal se Brody znovu: »Bylo-li by pak spravedlivo, abychom my

měli tři hlasy?« A tu oba jedním hlasem odpověděli, stojíce před ložem Husovým: »Kdyby Bůh dal! my k tomu nikdy nebudeme moci dojíti!« A tu Hus pravil: »Hle, právě přišel posel od krále s listem universitě; tu máte opis, čtěte jej!« Jak zaradovali se asi oba staří bojovníci, když čtli nyní slova králova, tak shodná a totožná s vývody českých mistrů! Jak asi byli překvapeni, vidouce, že národ český dobyl všeho, zač bojoval po pětadvacet let. A tu Hus, ukazuje na své vyhublé tělo vybízel své spolubojovníky k vytrvalosti: »Hle, já již téměř umírám; jestliže tedy zemru, stůjte prosím za spravedlnost a osvobození národa našeho!«

A nyní šly události za sebou ráz na ráz. Nabyv takto jistoty o universitě — královský mandát byl oznámen mistrům v nejbližší schůzi sobotní, 26. ledna 1409 — král 22. ledna 1409 vydal další nařízení, jímž odnímal Řehoři XII. v říši české obedienci. Nikdo, zejmena ne osoby duchovní, nesměl přijímati od Řehoře listů nebo výsad, nesměl odváděti mu platů — dokud jednota církve nebude obnovena. A hned na to, odebrav se do Prahy, uzavřel 16. února 1409 definitivní smlouvu s kardinalem Landulfem za sbor pisanský: král slíbil vyslati posly své na koncil a nedovoliti obedienci Řehoři; kardinalové zase zavázali se, že se postarají, aby i koncil i budoucí papež uznal jen jeho za krále římského a pomáhal mu proti Ruprechtovi Falckému. 15. března jmenoval skutečně král své poselstvo ke koncilu: v čele jeho byl Václav, patriarcha antiošský, řečený Králík z Buřenic, pak Tiem, biskup Míšenský a pan Beneš z Choustníka; spolu s nimi pak byli vysláni dva doktoři dekretů, Jan Náz a mistr Jeronym ze Seidenberka, vesměs osoby ze strany protiviklefské. Možná arci, že se koncilu účastnili také Stanislav a Štěpán (z Pálče), které 12. února 1409 kollegium kardinalů zvláštním listem u Cossy vyprostilo z vězení.

Co zatím král takto energicky provedl i přes odpor arcibiskupův — Zbyněk stále se držel obedience Řehořovy — neutralitu žádanou, na universitě zuřily boje nevídané. Celý

leden skoro a začátek února zaujala veliká disputace Matěje z Knína »de quolibet«, která celá byla velikým pohoršením strany konservativní a mistrů starých. Byla to veliká přehlídka sil obojí strany: k slavnostnímu otevření 3. ledna 1409 dostavili se pražští konšelé, tehdy již královským rozkazem počeštění, vzácní hosté francouzští — bylo to jednak poselstvo krále a university, jednak svatební vyslanectvo vévod brabantských, s biskupy a prelaty, pak veškeří čeští kollegiati, profesoři, mistři, bakaláři a studenti, pokud tehdy náleželi ke straně opravné a byli v Praze přítomni. Hus arci sám účastnil se zahájení disputace několika kvestiemi: »*utrum Moyses legislator fuit sacerdos?*« (zdaž zákonodárce Mojžíš byl knězem: Hus popírá) »*utrum supremus rector universi secundum optimas leges possibiles regulat universum*« (zdaž nejvyšší ředitel světa podle nejlepších možných zákonů řídí svět«) a »*utrum vera felicitas creature racionalis sit status omnium bonorum aggregacione perfectus?*« (zdaž pravé štěstí rozumného stvoření jest stav dokonalý všeho dobrého nahromaděním — k obojí poslední otázce se přisvědčuje) — další účastenství mu zabránila nemoc. Leč vedle Husa řešili záhady Jakoubek ze Stříbra, Jeronym z Prahy, Šimon z Tišňova, Petr z Letovic . . . z těch mnohý již otázky, které obsahovaly patrné hroty a ostré narážky proti arcibiskupu; nejvíce však útočil tu M. Jan z Jesenic.

M. *Jan z Jesenic* studoval napřed na fakultě filosofické; r. 1407 jako bakalář byl zapsán do university juristů; dosáhl již r. 1410 bakalářství »in decretis« a byl kollegiatem kolleje krále Václava. Na universitě v mladších letech náležel k chudším studentům; 15. prosince 1397 sice dělal zkoušku bakalářskou, ale ještě 27. ledna 1398 nezaplatil tax a obdržel posečkání; doktorát dělal teprve r. 1408 za examinatorství Husova. Vyznačoval se ohnivou a neustupnou povahou; jsa od nejstarších dob přítel Husův, účastnil se s ním činně všech bojů viklefických a byl z mistrů, jež koncil kostnický mezi prvními proklel a zatratil. Zemřel později v žaláři Oldřicha z Rožmberka.

Tento mladý, horlivý spolubojovník probíral na tomto quodlibetu otázku, »zdali soudce podplacený, který rozhoduje ve prospěch podplácejících, tíže hřeší, nežli strana, která podplácí«, a zamítnuv ji, obracel se ostrými slovy proti protivníkům, kteří prý se jako Židé a fariseové spikli proti nevinným, roztrušují o království Českém a svaté Praze, že je nakažena kacířstvím, jsou velezrádci a odbojníci proti králi a království.

A vrchol arci všeho pohoršení pro arcibiskupa a stranu starší bylo neustálé vychvalování Viklefa, jehož cesta jediná je cesta pravdy, a scéna groteskní, kdy před shromážděnými hostmi a nesčíslným množstvím studentstva Jeronym vystoupil na kathedru ke Knínovi a lehce ho hladě po bradě, řekl: »Hleď, milý hochu« — a tu začal česky, »oni ti ukládali o život a chtěli tě zabiti pro Viklefa, a ty jsi nevinen; hle, kde jsou teď, kteří tě pohaněli?«

Není tedy divno, nejen že se neúčastnil celého skvělého turnaje vědeckého žádný z mistrů německých, jako Harrasser, Varrentrappe, Hildesheim atd., ale ani žádný ze starších mistrů českých, že strana viklefská na universitě byla docela mezi sebou.

Leč nebylo také divno, že arcibiskup obojí té urážky, jaké se mu nyní dostalo — zákaz obedience králem, chvála Viklefa na universitě — náhle a nenadále, nenechal bez odpovědi. V postě r. 1409 odpověděl na provokace universitní církevní klatbou, jíž stihl Husa na prvním místě, pak jeho přátely Jesenice, Marka z Hradce atd. Klatba byla obecná, zatracovala nejen učení Viklefovo, nýbrž i realismus vůbec. Tak jako kacéřoval veřejně Jeronym nominalisty: Occama, Buridana, Marsilia, Maulfelda a j., tak arcibiskup dal nyní s kazatelen prohlásiti za kacíře nejen ty, kteří neodevzdali dosud knih Viklefových, pak ty, kteří drží jeho učení, nýbrž vůbec ty, »kteří předpokládají jednoho společného muže a jednoho společného osla.« Mezi nimi byl také Stanislav ze Znojma, který tou dobou ještě seděl v žaláři Kossově a který byl propuštěn na rozkaz

kardinala Bordeauxského teprve tehdy, až traktat svůj ‚de remanentia panis', jejž byl r. 1406 musil prohlásiti za nedokončený, dokončil — to jest opravil ve smyslu církevním — rozsudek ten stvrdil i nový papež Alexandr V.

Arcibiskup užil proti viklefistům a neposlušným zbraně nejostřejší; leč scházela mu moc, aby svým rozkazům dodal náležitého důrazu. Konšelé nedopustili, aby byli exkommunikovaní ohlašováni v kostelích jmenovitě — a král, když arcibiskup vzpíral se takto jeho autoritě, dal zatknouti některé duchovní a zabaviti jejich statky. Poněvadž pak exkommunikovaní své kletby nic nedbali (Hus, když se uzdravil, kázal v Betlemě dále), konali své obřady kněžské jako dříve, chodili do kostelů a kázali, vyhlásil Zbyněk *interdikt* (stavení služeb Božích) na Prahu a celé okolí do dvou mil vzdálí. Tu nastaly v Praze výtržnosti pouliční; z jednoho kázání Husova vyhrnul se lid se zbraní a lomozem proti paláci arcibiskupskému a jen četná stráž a rozvážné chování Zbyňka zachránilo. Za to obrátily se davy proti farářům, z nichž arci mnozí nežili podle zákona Kristova. Bohaté fary vyloupeny, duchovní na ulici přepadáni, stíháni pokřikem ‚kuběnářů', pohazováni blátem, metáni do řeky, biti a vyháněni; mnozí polonazí se svými souložnicemi smýkáni po ulicích a stavěni na pranýře; jiní jinak pronásledováni a štváni. Za takových poměrů opustil Zbyněk Prahu, odjev do Roudnice, a za arcibiskupem odjela většina vyššího duchovenstva; arcibiskup vzal s sebou také poklady chrámu svatovítského. Tento útěk rozlítil krále nesmírně a ke pronásledováním davů přidružila se nyní moc světská; král a rada městská stavili důchody, konfiskovali statky, žalářovali a vypovídali — na jaře a v létě r. 1409 moc arcibiskupova byla v Praze úplně zlomena a zničena.

Docela týmž způsobem rozvinuly se věci na universitě. Sotva Hus ozdravěl, vystoupil na kazatelnu a vyzýval lid k modlitbám: »Dítky, děkujte Hospodinu a panu Mikuláši Augustinovu, že jsme Němce vyhnali a že jsme vítězi , a týmž způ-

sobem mluvil i na své kathedře universitní. Zavíraje výklad III. knihy Lombarda pravil: »přísahá se pro věrnost, jako činí lenníci králi nebo knížeti a králové obci, jakož se píše v 2. král. kap. 5., kde se praví: Přišla pokolení israelská k Davidovi do Hebrona, řkouce: ‚Hle, my kost tvá a maso tvé jsme . . .‘ Tak by měli přísahati národové cizí se svými staršími českému králi Václavovi, že mu budou věrni a poslušni . . .« Neboť

ZÁMEK ROUDNICE.
(Dle rytiny z poloviny XIX. stol.)

tři národové němečtí nehodlali se spokojiti postavením trpěných hostí a již 6. února 1409 podali králi protest proti náhlému mandátu, jakým byla universita překvapena. Prohlásili jej za zkázu učení a za nesnesitelný. Nabízeli pak králi, aby národ český, nemůže-li snésti dosavadního stavu věcí, se tedy od ostatních úplně oddělil — tak jako od r. 1372 universita právnická — a aby Čechové měli pro sebe své úřady, volby, zkoušky, soudy atd. Aby pak dodali důrazu těmto svým požadavkům, učinili všichni skoro členové tří těch národů mezi sebou smlouvu,

stvrdivše ji přísahou, že se nikdy tomuto nařízení nepodrobí, nýbrž že se vynasnaží vší silou u krále o změnu, a kdyby se jim to nepodařilo, že z Prahy vyjdou a nikdy se již nenavrátí. Pokuta zpronevěření byla klatba, zbavení cti a propadnutí sto kop grošů českých (asi 7000 K). Bylo to patrné spiknutí, které hrozilo nejen nahoru, králi, nýbrž také dolů — ukazovalo měšťanům pražským, že ztratí výdělky a příjmy, jaké jim poskytoval veliký počet cizích studujících.

Hrozba byla veliká a důrazná. Dalo se očekávati, že mistři němečtí a studující, kteří vždy ještě tvořili značnou většinu na universitě, pražské studium generalní znamenitě poškodí a že vskutku neustoupí. Leč král zašel již příliš daleko, než aby byl mohl zpět; kdyby se byla universita rozdělila na dvě a tři národové zase podali votum neutralitě nepříznivé, byla by utrpěla politika králova porážku nenahraditelnou a nenapravitelnou. Král musil tedy již volky nevolky vydržeti.

Leč přece během celého února, března a dubna trval boj a jednání mezi universitou. V únoru nedošlo na universitě vůbec k obvyklým zkouškám magisterským, a když v postě měly býti konány zkoušky bakalářské, volili tři národové své examinatory po starém způsobu. Leč proti tomu postavili se Čechové, odvolávajíce se na mandat královský, a mocí překazili zkoušky. Na universitě stíhala schůze schůzi; mistři němečtí, králi vzdorující, musili přes tu chvíli slyšeti z úst Čechů výčitku zrádce nebo nepřítele království, mezi dvorem královským, který se uchýlil na Žebrák, pak na Točník, a kollejí Karlovou neustále se střídala poselství. Bylo často možno vídati vesničkou Újezdem a Smíchovem sjížděti na silnici berounskou vozík, v němž seděli Jeronym s Husem, ubírajíce se ke králi na Žebrák, a zrovna tak často bylo možno slýchati rozčilené výklady obou mistrů s kathedry universitní a v prostorách Karolina. Hus vykládal tehdy, v únoru-březnu, IV. knihu sentencí. V úvodě k ní probírá po způsobu obvyklém thema: zdali svátosti nového zákona, jež jsou proti ranám hříchu od

Boha ustanoveny, jsou léky udílející milost Boží.« Děkuje tam svým oponentům, Janu z Hory a Janovi z Frankensteina, že když ležel nemocen, ve svých přednáškách proti němu nemluvili; ale jsou tam také význačná slova bojovná. Vraceje se totiž k místu z III. knihy, o němž jsme shora mluvili, praví: »Jestliže tedy kdo z vás přisáhl, že vyjde z Čech a nikdy se nevrátí, ten nedovoleně přisáhl. Ať zruší přísahu pošetilou, nedovolenou a od ďábla a jeho průvodčích vnuknutou, aby neupadl do dvojího hříchu: neboť tak přísahající potřebuje moudrosti světců svrchu uvedených: ať žádá od Boha a dáno bude jemu, že pozná, že tato přísaha ruší lásku, potlačuje pravdu, poskvrňuje poctivost, ničí užitečnost a proti dřívější přísaze snaží se porušiti dobro obce učení pražského!«

A proti traktatu německému, jenž vzpíraje se dekretu kutnohorskému navrhoval rozdělení university, Hus napsal zvláštní plamennou obranu tohoto mandatu »*defensio mandati*«. Tu dokazuje správnost výroku Václavova 14 důvody: král je panovník plnomocný, může dáti co chce, druzí mají poslechnouti, národ český má býti v Čechách za hlavu a ne za ocas, zákon přírody již sám káže Němcům: »co sám nechceš, nečiň jinému,« zákon církevní i zákon světský káže, aby domácí vládli cizím, Bůh již rozdělil každému národu zvláštní zemi, »aby jinou část mělo pokolení Čechů, jinou pokolení Bavorů, jinou pokolení Uhrů« atd., káže tak zakládací listina Karlova atd. atd. A pak vyvrací tři námitky Němců: prý zvyk je proti nařízení královu — ale sv. Augustin řekl: ‚Pán praví v evangeliu. Já jsem pravda; neřekl, já jsem zvyk'; a tak zjevné pravdě musí ustoupiti zvyk. A rovněž nikterak neprospívá dovolávati se stáří zvyku; praví sv. Cyprian: ‚zvyk bez pravdy starý blud jest: pročež opustíce blud, následujme pravdu!' Praví-li se, že toho dosud nebylo, vyvrací se poukazem na neutralitu: dosud Čechové poslouchali Řehoře XII., nyní již nikoli. A zrovna tak vyvrací ostatní námitky: vykládá také podle evangelia, že není dobré vzíti chléb synů a vrci psům: stůl tedy k nalévání předně

mají míti připraven synové království, pak teprve drobtů pokorně mají žádati cizinci. A zrovna tak — dokládá významně Hus — k radám království předně a hlavně náležejí synové království, kteří přirozenou náklonností pečují o dobro vlasti, nikoli cizinci. Vždyť mnozí cizinci, vyživení chlebem království a obročími královskými, odpadli v Čechách ke straně Klemově. A proti výtce křivopříseženictví (národy totiž přisáhly, vyrovnavše r. 1385 spor o kollegiatury, že nezačnou mezi sebou nesvárů, daly to vepsati do statut universitních a na ta každý přísahal) praví Hus význačně: každý člen university přísahá, že se bude snažiti o její dobro a rozkvět; poněvadž pak dobré jest, aby národ český v Čechách vládl, náleží mu to právem lidským i božským, žádná přísaha nemůže v tom nic měniti. Ostatně panovníkovým právem jest měniti i dávati zákony; poddaní mají poslouchati.

A na poslední výtku Němců, že od prvopočátku bylo jich více nežli Čechů, odpovídá a zavírá spis svůj těmi památnými slovy:

K tomu se odpovídá podle textu Apoštolova ke Galatským (kap. IV. v. 1.): »Pokudž dědic maličký jest, nic není rozdílný od služebníka, ačkoli jest pánem všeho, ale pod ochráncemi a zprávcemi jest, až do času uloženého od Otce«, a níže: »a tak již nejsi sluha, ale syn; a poněvadž syn, tedy i dědic skrze Boha«, kdež z řečeného vybéře se podlé obdoby: poněvadž Čechové na počátku učení byli maličcí ve vědách a tak pro nedostatek věd byli jako sluhové Němců a tak jsouce dědicové království, byli jako sluhové Němcův až do času uloženého od otce, totiž od císaře, který říkával: »Jak vzrostete ve vědách, vy budete páni a dědici: sečkejte maličko.« *Protože však již s pomocí Boží přišla plnost času, v němž učitelé čeští rozmnožili se nad učitele německé a povznesli se ve všech vědách a schopnostech nad cizince: následuje, že již nejsou sluhové, ale synové, a poněvadž synové, i dědici skrze Boha. Ať ustoupí tedy správcové a ochráncové, kteří prospěch vlastní vyhledávali na dědicích*

království a dědicové, kterým přísluší dědictví, nechť panují na věky věkův Amen.

Mohutně jistě působila slova Husova s kathedry universitní i s kazatelny betlémské, ale jistě ještě mohutněji tento plamenný spis obranný. Není tam však přísně hleděno k liteře zákona, ale k duchu jeho; a svědčí jistě o pevné víře v spravedlivost věci hájené a její konečné vítězství.

Toto nebylo již pochybné. Němci od krále obdrželi přísný rozkaz, aby déle se nevzpírali danému rozkazu a když o Jiří (23. dubna 1409) nedošlo zase k žádným volbám universitním, a když do čtrnácti dnů národové němečtí mařili všechen pokus volby a staří funkcionáři se moci své nevzdávali, umínil si král odpor university zlomiti mocí. Na rozkaz králův bylo svoláno mimořádné shromáždění university na den 9. května 1409, k tomu se dostavil jako komisař královský známý původce dekretu Mikuláš Augustinův v průvodu konšelů a četných zbrojenců — všichni skoro mistři university byli přítomni. I vyžádal si nyní za hlubokého ticha slovo komisař královský a vyzval úřadujícího rektora, Henninga von Baltenhagen, aby vydal universitní pečeť, klíče pokladnice a matriku universitní, A když předěšený rektor rozkazu vyhověl, nařídil pan Mikuláš ve dvoře kolleje Karlovy přečísti rozhodnutí královské, jímž jmenován byl rektorem university Zdeněk z Labouně, bakalář lékařství, mistr artistů, starý profesor universitní, bývalý člen kolleje Karlovy a Všech Svatých, pak kanovník pražský a probošt kolleje u Všech Svatých, královský rada a přední důvěrník, děkanem pak artistů byl jmenován mistr Šimon z Tišňova (také z Tušnovic, mistr od r. 1399), horlivý stoupenec Husův. Tito dva pak ihned ujali se svého úřadování — rozkaz králův byl proveden.

Královské nařízení týkalo se, jak patrno, hlavně fakulty artistů; fakulta theologická, majíc beztoho většinu českou, asi rozkazu neodporovala, a fakulta právnická měla již od r. 1372 své zřízení zvláštní; těch tedy rozkazy královské se netýkaly. Fakulta

*

lékařská, zdá se, měla vždy nepatrný počet posluchačů a tak snad králi zdálo se zbytečné proti ní zakročiti. Bez odporu ovšem podrobil se rozkazům královským národ český.

Po tomto násilném zlomení odporu universitního nastaly tuhé rozbroje a nepokoje mezi mistry českými a německými. Mistr Rudolf Meistermann, Sas, byl by býval málem v takové bitce zabit, kdyby se ho byl neujal Polák Jan Hofmann; mnozí byli týráni a jinak potupeni. Došlo nyní na splnění výhrůžky, k jaké se byli Němci společně zapřisáhli. Přední jejich mistři vstoupili již dříve v jednání s lantkrabaty Durynskými a markrabími Míšenskými a když nyní nastoupilo nezbytí, vystěhovali se skutečně z Prahy. 16. května 1409 vyšlo jich prý z Prahy dva tisíce, většina pěšky, jiní koňmo, někteří na vozech, za úsměšků a nadávek davu, a po obtížné pouti, na které byli někteří oloupeni, jiní ztýráni, došli koncem května do Lipska, kde založili nové učení. 9. září 1409 potvrdil jich založení papež Alexander V., týž, pro kterého vlastně Prahu opustili, a mezi 44 prvními zakladateli nové této soupeřky university pražské čteme známá jména Henninga von Baltenhagen, posledního rektora, Alberta Varrentrappa, posledního děkana artistů, Mikuláše Stoera, oponenta Husova, Henninga z Hildesheima, profesora theologie, Jana Frankensteina, Husova kollegu, Jana Hofmanna, nedávno v Praze napadeného, Helmolda von Soltwedel, kdysi examinatora Husova atd. Prvním rektorem byl Jan z Münsterberka, slavný theolog, za něhož sestavena statuta, skoro slovně podle pražských sestavená, jež opět rozdělovala a novou universitu na čtyry národy — míšenský, saský, bavorský polský (k tomu náleželi Čechové). Po letech měřili se bývalí kollegové, lipští mistři s pražskými, na koncilu kostnickém.

V Praze zůstala celá universita právnická, která až do r. 1419 koná své zkoušky a promoce, ač také počet jejich členů klesá, pak z university třífakultní národ český se slovanskou částí národa polského. Národ polský, ovšem skoro jen jeho členové slovanští, byl později jediný v Praze, jenž skutečně ještě

VNITŘEK CHRÁMU SV. KLIMENTA U KARLOVA MOSTU V PRAZE
(Dle fotografie J. Eckerta.)

práva volebního podle dekretu kutnohorského užíval. Za to úplně téměř vystěhoval se národ saský a národ bavorský byl již vůbec v té době málo v Praze zastoupen (mělť university ve Vídni a v Heidelberku blíže, nemluvě ani o universitě erfurtské a kolínské). Počet posluchačů pražské university byl již tehdy dosti skrovný; pověst a podezření z viklefie byla obecně po Evropě rozšířena, nebylo již daleko tolik členů jako v desítiletí 1380—1389; nanejvýše počet všech studentů a magistrů můžeme počítati na 5000. Bývalo za XVII. století zvykem počet ten nadsazovati; prý r. 1407 bylo studentů krom Čechů 44.000, kolik tehdy asi sotva Praha celá měla obyvatelů! Vystěhovalo prý se jich na dvacet tisíc! Leč počítáme-li příslušníky všech universit okolních, nově přijaté v r. 1499—1410, nedostaneme ani 1000; universita lipská, kam se obrátil hlavní proud vystěhovalců, měla pouze 368 posluchačů, počítáme-li mistry a bakaláře též, sotva více nežli 500.

Leč vždycky úbytek studujících a mistrů byl v Praze velmi patrný a velmi citelný, měšťané staroměstští pocítili dobře úbytek svých odběratelů zejména krčmáři, kupci a živnostníci universitní — k těmto posledním náleželi na příklad písaři, korrektoři, prodavači pergamenu, apatekáři, knihaři, knihkupci, smazovači písma a j. V Praze studovali cizí vévodové a knížata, hrabata a baroni, biskupové a probošti, arciděkani a kanovníci (na př. 1380 hrabě ze Schwarzburka, Rudolf kníže z Anhaltu, 1387 Bamym, vévoda štětínský, později Jan biskup Poznaňský, svobodný pán z Pappenheima, vévoda Opolský atd.). Nebylo tedy divno, že měšťané pražští, hlavně staroměstští, mrzeli se a hněvali na mistry české, že učinili takovou škodu obci.

Však také universita sama odchodem cizích mistrů a studentů utrpěla ránu nenahraditelnou. Tímto vystěhováním klesla se studia světového, jakým byla stále, na universitu zemskou, významu lokalního. Konkurrence vědecká, jaká trvala, dokud starší učenci a mistři němečtí zápasili s českými, najednou pře-

stala. Realismus ovládl universitu téměř úplně, viklefismus stal naukou vládnoucí.

28. června, když se již asi i poslední zbytky Němců z Prahy vystěhovaly (mnozí totiž musili tu ještě setrvati, aby prodali svuj majetek, jejž nemohli s sebou vzíti), pak vyšel poslední rozkaz královský, definitivně poměry urovnávající. Král prohlašuje v něm vystěhovalé mistry za spiklence proti sobě a universitě, vypovídá je ze země, sesazuje s míst jejich v universitě a v kollejích a jmenuje na místo jich mistry jiné, směru viklefského i protiviklefského.

Tak v červenci, zároveň s vítězstvím nad arcibiskupem, Hus triumfuje i nad universitou. Sice ještě jsou všude stopy tuhého boje — je to jako po bouři, tu zkácen dům, tu bleskem rozražen strom, tu přívaly vymlety hluboké strouhy, jinde pískem a kamením zaneseny cesty — na universitě vládne komisař králův, arcibiskup musí se skrývati v Roudnici, ale tyto stopy tuhého boje snadno se odklidí, vítězství však samo zůstane.

A vítězství samo bylo vskutku veliké. Odchodem Němců z Prahy uvolnila se nyní nejen dráha novému směru na universitě, nýbrž také domácí, městští Němci ztratili důležitou oporu, o niž mohli se v boji proti domácímu obyvatelstvu bezpečně a stále opírati. Nebylo již možno staroměstským Němcům zmocniti se znovu vlády, která jim nařízením Václavovým nedávno z ruky vyklouzla; naopak, strana česká měla nyní v universitě a jejích institucích bezpečné opření proti městu i proti vysoké hierarchii. Tato moc, založená na přirozeném a jistém vzrůstu národa, musila růsti a síleti s ním, kdežto moc německé rady a oligarchie staroměstské musila přirozeně víc a více klesati.

Bylo arci pravda, že klesla světová váha university, její rovnoprávnost s Paříží, Bolognou a Oxfordem: ale duch času nepřál takovým mezinárodním ústavům a jeho nositelé zde v Čechách ztratili svým chováním právo na štědré pohostin-

ství. Bylo zjevno, že tehdejší zkostnatělá universita neprospívala vědě, naopak, že škodila národu, bylo tedy správno, že aspoň bylo jí nemožno dále škoditi.

Záleželo nyní na tom, jak dovede universita počeštěná nyní uhájiti svůj směr opravný a jak dovede viklefismus svůj nejen vědecky obrániti, nýbrž i prakticky uskutečniti bez velikých otřesů organisace státní a církevní, ji obklopující. Jinými slovy, jak dovede smířiti a vyrovnati veliké zásady, jež hlásala, se skutečnými danými poměry, jak dovede stát a církev českou přetvořiti, aniž by ji rozbila.

Doba se zdála nyní k tomu vhodná. 25. března 1409 sešel se koncil v Pise, na němž byl zastoupen Václav jako řádný římský král (poselstvo Ruprechtovo bylo odmrštěno), a poněvadž se oba předvolaní papežové, Řehoř a Benedikt, nedostavili, byli 5. června oba jako kacíři a schismatikové sesazeni. Kardinalové na to se zavázali, že koncil dříve nebude rozpuštěn, dokud neprovede opravu církve v hlavě i v údech, a koncem června 1409 byl lstivý Řek, Petr Filargo, zvolen za papeže pod jmenem Alexandra V. Leč již 4. srpna obratný papež poslal účastníky domů a vládl takovým způsobem jako dříve.

U Alexandra V. měla ovšem strana viklefská výhodu, již proto, že byla stranou královskou; proto také hned užila příležitosti a vedla stížnost na arcibiskupa, že šíří v diecesi kacířství (vztahovalo se na známé nařízení arcibiskupovo o večeři Páně z r. 1408). Byla to asi táž stížnost, kterou hned loni podali zmínění studující papeži, ale kterou asi mr. Marek z Hradce nyní podal také papeži novému. Stížnost tato měla u papeže příznivý výsledek — papež beztoho neposlušného arcibiskupa, držícího se stále Řehoře, neměl v lásce — a přikázal vyřízení stížnosti jednomu ze svých auditorů, jenž měl plnou moc Zbyňka obeslati do Říma k výslechu. A tak skutečně 8. prosince 1409 vydána na arcibiskupa obsílka papežská — místo Husa bylo zavedeno vyšetřování s arcibiskupem. Až tak daleko dovedla příznivá shoda okolností stranu Husovu.

Na universitě Hus četl dále knihy Lombardovy; velmi pěkně Hus tam osvětluje své snahy mravní přiznáním: já směle vyznávám, že bych stran čistoty, kterou jsem slíbil Bohu, bez Božího zjevení žádnému dovolení jejich bez výčitky svědomí se neodvážil důvěřovati, leč by Pán, jemuž jsem čistotu slíbil, mne rozhřešil a žádal něco jiného: jistší jest zajisté dovolený slib Bohu splniti, než bez jeho dovolení od slibu závazného ustoupiti.« Že Hus v této přednášce je na vrcholu své moci, svědčí i zjevné uvádění Viklefa, svědčí dále dovolávání se lonského traktatu »de corpore Christi«, v němž nepřímo polemisoval s arcibiskupem. Tento výklad IV. knihy Lombarda, v němž Hus na konec děkuje Kristu, že dopřál Lombardovi knihy ty napsati a jemu je do konce dočísti, byl Husovou prací nejmilejší; také ostatním se líbil a některá krátká jeho pojednání vyskytují se pak o samotě; bývá to nejvíce kvestie z distinkce 11.: »*utrum in transsubstantiatione panis in corpus Christi incipiat esse corpus Christi*« (zdaž při přepodstatnění chleba v tělo Kristovo začíná tělo Kristovo býti?), k níž Hus odpovídá záporně.

Leč zatím se zase situace, dosud pro Husa a jeho přátele výborná, týmž způsobem změnila v neprospěch jeho, jako loni v jeho prospěch.

Arcibiskup Zbyněk totiž, vida naprostou nemožnost obedienci Řehořovi vynutiti, nemaje opory ani v lidu ani u krále, vzdal se konečně marného svého odporu. Poradiv se s kapitulou a biskupy Litomyšlským a Olomuckým, pak s praelaty a faráři pražskými i theology universitními, přistoupil 2. září roku 1409 k obedienci Alexandra V. po slavném vyzvánění v celé Praze a veliké mši »Te deum laudamus«, zpívané ve všech kostelích a klášteřích; týž den ještě rozeslal do všech arciděkanátů veřejnou vyhlášku o tomto svém rozhodnutí. Den na to pak (3. září) bylo v Praze slavnostní osvětlení a purkmistr Petr Habardův od bílého lva pojížděl s ostatními konšely po městě až do desáté hodiny večerní. V průvodu jejich

byli trubači a v městě byla nesmírná radost, že lid i duchovenstvo je konečně smířeno s arcibiskupem.

A když takto nastaly spořádané poměry zase v církvi, urovnaly se i poměry universitní. 27. září 1409 zatímní rektor, Zdeněk z Labouně, na mimořádné schůzi mistrů dal ustanoviti nové zřízení universitní. Dekret kutnohorský byl vepsán do statut universitních a ustanoveno, aby při volbě rektora národ český jmenoval ze sebe tři voliče, ostatní národové jednoho. Tito čtyři měli pak voliti ze sebe rektora již přímo, bez všelikých prostředníků (jako bývalo dříve); nově zvolený rektor pak — tak jak si přál dříve Hus — měl vykonati (mimo jiné) také přísahu věrnosti králi a království (touž přísahu měl vykonati každý nově intitulovaný člen university). Rovněž tak měla se obsazovati rada mistrů: národ český měl do ní jmenovati 18 členů, tři národové druzí 6, každý po dvou; z těchto 24 měl si rektor vybrati 8, 6 Čechů, 2 cizozemce. Týmž způsobem měla se doplňovati rada ta mistry z fakult: každá fakulta měla navrhnouti šest osob, z těch 18 pak měl si rektor vybrati 6 Čechů a 2 cizozemce. Všechna ustanovení starších statut, novému stavu věcí odporující, prohlašovala se za neplatná. Všechna tato usnesení byla pak ve všeobecném shromáždění celé university, 13. října 1409, ve veliké síni Karolina schválena a dne 17. října, po sv. Havle, přikročeno podle nových statut k volbě rektora.

Prvním rektorem zvolen nyní — mistr Jan Hus; podruhé chápal se nyní žezla rektorského, poprvé však jako Čech mezi Čechy. Jak asi radostně vystupoval z řad mistrů ke kathedře kollejní (děkanem artistů byl již 12. října zvolen Petr z Brandýsa, mistr od r. 1399, žák rovněž jako Hus mistra Stanislava ze Znojma a mistra Jana z Mýta), s jakou hrdostí asi pohleděl na široký kruh svých přátel, mezi nimiž byli i přímluvou jeho vyproštění staří učitelé Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče jak rád asi poslouchal nyní úvodní řeč starého a slavného svého učitele, mistra Jana Eliášova! »Ty jsi mistr v Israeli!

*

— tak asi velebil ho šedovlasý kanovník — »ty spravuješ a řídíš Israel! Ty jsi druhý Nikodem, řádně a správně zvolený a povolaný, pokorný a tichý; ty jsi slavný kazatel, ty jsi náš král, my však národ tvůj a ovce tvého stáda. Ty jsi mistr náš: my tebe poslouchajíce jako učitele jsme ochotni jíti k tvému zavolání!« A tu se obrátil Jan Eliášův přímo k mladému rektoru slovy: »Vážený mistře a pane rektore! Tak veďte národ tento, zvolený od nejvyššího mistra, který jediný jest, naukou své správy, neustále majíce na paměti, že jste prostředník mezi Bohem a jeho národem; dbejte, aby byl přiveden k pravému israelskému příbytku, kde vládne nejvyšší a jasné vidění Boha!

Jasně zní v tomto závěru Eliášova pravověrnost, ale také vřelá láska k vlasti — tak jako Hus i on myslí (podle Pulkavy), že Čechové — Bohemi — jsou národem Bohem zvolený.

A teď, zasednuv za jásotu veškerého národa českého na křeslo rektorské a vřele uvítán svými přátely, Hus spolu s mistrem Janem z Prahy oslovil shromáždění skromnou a tichou řečí:

»Zastávaje nyní — žel — úřad rektorský, vydán jsa voliči velikému nebezpečenství, jsem odevšad tísněn úzkostí, když uvažuji vážnost vlády. Tuto chtě vyjádřiti, svatý Řehoř na počátku svého Pastorale praví, že o čtyři věci jest dbáti při tom, který stoupá na vrchol důstojnosti: předně, jak má dostoupiti — že řádně: když pak řádně dostoupí, jak žíti — že dobře; a když dobře žije, jak učiti — že správně — a když správně učí, že má každý den si uvědomovati svou slabost. Pokud se týče prvého — stal-li jsem se řádně rektorem — ať uvažují ti, kteří mne do velikých zmatků uvrhli; pokud se týče druhého, životem nestačím, a pokud se týče čtvrtého, poznávaje svou slabost, měl bych se obrátiti k třetímu, to jest, ke správnému učení. Podle ustanovení naší slavné university mohl bych aspoň vybízeti kratičkým napomenutím ke správnému životu, abych nestižen výtkou zamlčování — tím spíše mohl vydati počet ze svých přestupků . . .«

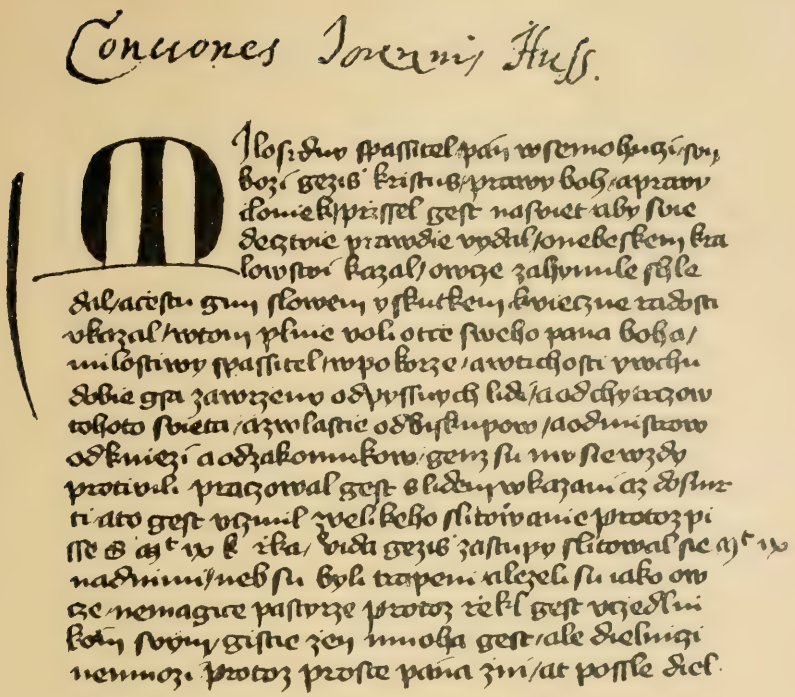

POČÁTEK HUSOVY POSTILLY
(Z nejstaršího rukopisu musejního z r. 1414)

A takovým způsobem dlouho ještě v slavnostní aule veliké kolleje Karlovy promlouval první rektor university českého národa, vykládal slova Kristova »buďte opatrni«, výrok Apoštolův: »v duchu choďte a žádostí tělesných nekonejte, větu evangelia: »mnozí jsou povolaní, ale málokteří vyvolení . . .« a důstojně zajisté začal vládu českého národa.

R. 1409, 19. listopadu Hus promovuje Jiřího ‚de Cassowia', o něco později, 10. prosince, determinuje pod ním Jan z Vlhlav. Tomuto Janovi Hus uložil posici bakalářskou: *utrum possunt ira et passiones cetere inexistere sapienti* [»zdali hněv a ostatní vášně může míti i mudřec«], vlastně ‚sophisma', k němuž arci nebylo bakalariandu těžko odpověděti kladně.

Ještě důležitější byla řeč, kterou Hus z povinnosti svého úřadu měl 5. prosince téhož roku. Toho dne slavívala totiž universita památku úmrtí Karla IV. (zemřel 29. listopadu, pohřben 15. prosince). Natlačen byl asi chrám sv. Klimenta blíže mostu pražského, když Hus, vystoupiv na kazatelnu v hranostajovém biretu rektorském, ujal se slova, obrav si za thema slova sv. Jakuba: »posilněte srdcí svých, neboť se přibližuje příští Páně!« Upozorňuje ve svém kázání na tři poslední věci člověka: »hrozná smrt, strašný soud, peklo horoucí. Smrt přichází, blíží se soud, peklo jest připraveno. Slyš, svárlivče, slyš, jinochu, starající se dlouho žíti, slyš, lakomče, slyš, mocný, slyš, nadutče, že smrt již přichází!« A rozbírá nyní hrůzy smrti, mluví o nich slovy Mikuláše z Bibrachu, Klaudianovými, (domněle) Vergiliovými; dává příklad na mrtvém Alexandru slovy Petra Alfonsa; na konec uvádí slova Davidova a Šalomounova, všechno že je marnost, a přechází k slovům, nám zvláště zajímavým; dí:

»Leč co by řekl nejslavnější kníže, císař a král Český Karel, jehož nyní památku slavíme, jenž byl ochránce církve, míru obnovitel, kněžstva příznivec, světlo knížat, živitel chudých, stavitel chrámů a slavné naší university zakladatel? Věru, kdyby mrtvý ještě mluvil, řekl by: Marnost nad marnosti a všechno je marnost!

Ale prosím, co by mistři naši, svatého bohosloví profesoři řekli, kdyby zemřelí hlasně odpovídali? Co Mistr Mikuláš Biceps, dokazovatel nejbystřejší? Co Vojtěch, řečník nejskvělejší, co Jenek, mathematik nejhbitější, co Mikuláš Rakovník, básník nejvýtečnější, co Štěpán z Kolína, milovník vlasti nejvřelejší, co Mikuláš z Litomyšle, rádce nejdůvtipnější, co Jan Štěkna, jako polnice zvučná kazatel znamenitý, co Petr Stupna, hudebník nejlahodnější a potom kazatel nejhorlivější? Co ti a co ostatní, jejichž náhrobky šlapeme nohama, by odpověděli? Jistě by řekli: Marnost nad marnostmi a všechno je marnost! Nic neplatí učenost umění, nic nespasí rod ani krása,

nic neplatí spousta zlata, pominuly podstaty věcí, jako na slunci jihne led.

Hle, drazí, sám kníže nejslavnější, jehož věčnou blaženost doufajíce památku slavíme, a sami mistři naši právě jmenovaní, bratří v Kristu nejdražší, padli do hlubiny jako kameny. Kdo z nás ví, dá-li jim pokoj? Toto chceme-li dojíti, držme skutečně thema předložené, v němž se nám praví: ‚posilněte srdcí svých, neboť se přibližuje příští Páně!«

A tak pokračuje ve svém kázání Hus dále. Ještě na nás působí mohutným dojmem tato slova kazatelova — vydávají skvělé svědectví nejen o kazatelské mohutnosti Husově, ale i o jeho vděčnosti k učitelům, vřelé lásce k vlasti (vypočítáni vesměs Čechové) a veliké úctě k nejslavnějšímu panovníku Českému, Karlu IV.

O kázáních jeho betlemských nejsme za to tak bezpečně zpraveni; víme sice bezpečně, že Hus tato svá kázání nezastavil, ani když byl nad Prahou prohlášen arcibiskupem interdikt – když Zbyněk poddal se Alexandrovi, arci svá opatření dřívější zrušil; leč neposlušnost Husova vytýkána mu ještě na koncilu kostnickém — ale česká tato kázání jsou nenabytně ztracena. Máme zachovány jen některé fragmenty a pak latinské sbírky, z nichž některá je snad o něco starší nebo mladší.

K starším náleží ‚*Postilla de sanctis*‘ (sbírka kázání svátečních), jež obsahuje celkem 75 kázání, mezi nimi také na české svaté: Lidmilu, Václava, Prokopa atd. Jest to více méně jenom sbírka látek, kterou si Hus učinil pro svou denní potřebu. Některá kázání jsou prostě opis ze sv. Jana Zlatoústého, Řehoře, Viklefa a j.; jiných kázání užil Hus ještě později, skládaje jednotlivé řeči příležitostné. Ale již tu brání se proti výtce neposlušnosti: prý jako oslice Bileamova nechtěla pána svého poslouchati, když byl na cestě zlé, tak i Hus nechce poslouchati svých prelátů. Kázání sama jsou protkána jednotlivými slovy a výrazy českými, jako u kázání dole jmenovaných. Vykládají se tu jednak evangelia, jednak epištoly sváteční.

Stejného asi stáří jest ‚*Postilla de tempore*' (sbírka kázání nedělních), doplňující hořejší ‚postillu sváteční'. Vyskytává se někdy ve dvou dílech — bývá zvlášť díl zimní a díl letní. Jest to soubor výkladů na evangelia nedělní (k nimž připojena jsou také, jako v postille sváteční, kázání na posvěcení chrámu, pak na pondělí velikonoční a svatodušní atd.), a to od prvé neděle adventní až do 24. neděle po svatém Duchu. Pocházejí rovněž z r. 1408—1410, jako předcházející postilla sváteční, a Hus mnohých jejich kázání užil téměř doslovně později ve své veliké české postille na evangelia nedělní.

Nejdůležitější ze všech těch sbírek jsou t zv. *kázání betlemská*, jejichž hlavní část pochází z r. 1411 (svátek Zvěstování Panny Marie připadá v nich na středu, což se hodí jen k r. 1411), ostatní pak drobné části z r. 1408—1410. V těchto kázáních máme ukázku asi živého slova Husova v Betlemě, arci v rouchu latinském. Narážky na dobu současnou, na dvur královský, kde se rozmařilí dvořané posmívají těm, kdož chtí žíti dle zákona Kristova, na měšťanské domácnosti řemeslnické, kde nesmírně mnoho se projí a propije, na hrady pánů, kteří utiskují sedláka robotami, na kláštery mnichů (Hus nazývá je ‚fraternitates kuklikorum', ‚bratrstva kuklíků') atd., jsou přehojné.

Kázání jsou pracována latinsky; ale kde kazatel mínil nějakého effektu dojíti, tam užívá věrně slov českých; vykládaje na př. o pyšných, praví, ti že »nechtí býti nazýváni bratry druhých, říkajíce: »*kdy sem s tebú husi pásl?*« (to co tištěno ležatým písmem, je psáno česky). Tak zejména česky jsou podány různé etymologie, někde arci mylné, ve kterých Hus si liboval. Několikrát tak se zálibou ukazuje (a přejal to i do české Postilly), že dobře slove »leprosus« česky »malomocný«, protože smrtelný hříšník »málo muže« sám ze sebe, a německy »ausseczig«, poněvadž je vysazen z církve svaté. Jinde vykládá »svadba« prý značí tolik co »svá dva« nebo »sebe dbajíce«; jinde zas, že dobře sluje česky »zlosyn« jako »zlosti syn« atd. Některá taková česká rčení moderního čtenáře téměř roze-

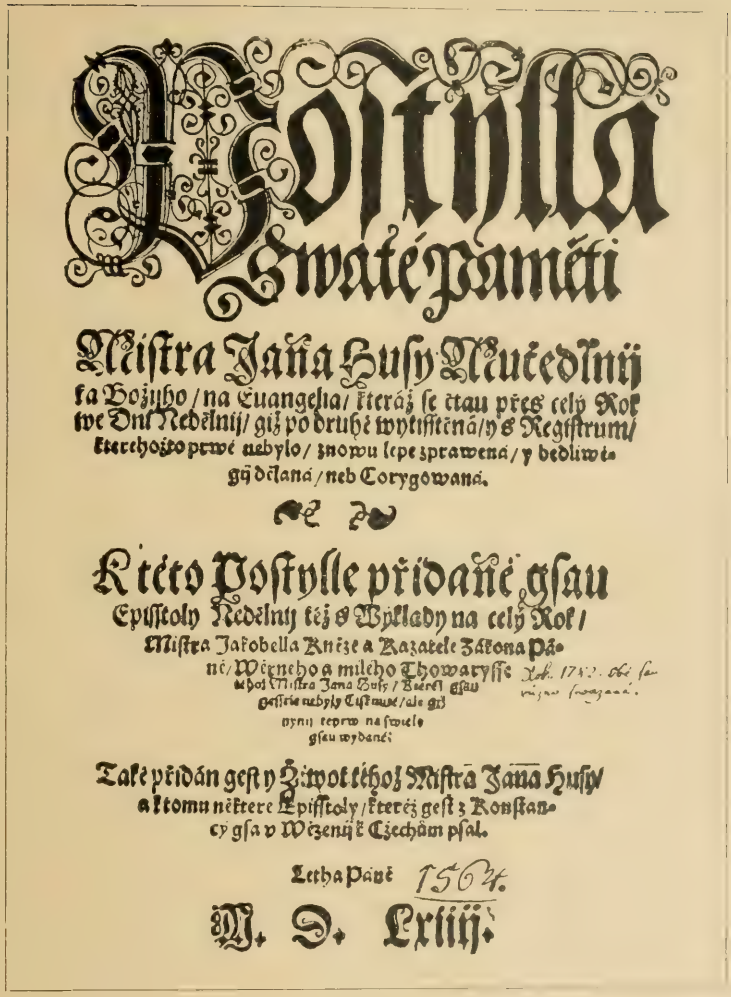

Postylla
swaté paměti
Mistra Jana Husy Mučedlnij
ka Božijho / na Euangelia / kteráž se čtau přes celý Rok
we Dni Nedělnij / giž po druhé wytisstěná / y s Registrum /
kterehožto prwé nebylo / znowu lepe zprawená / y bedliwě-
gij dělaná / neb Corygowaná.

K této Postylle přidané gsau
Episstoly Nedělnij též s Wýklady na celý Rok /
Mistra Jakobella Kněze a Kazatele Zákona Pá-
ně / Wěrného a milého Thowaryssé
téhož Mistra Jana Husy / kteréž gsau
gesstě nebyly Tisknuté / ale giž
nynij teprw na swiele
gsau wydané.

Také přidán gest y Žiwot téhož Mistra Jana Husy /
a k tomu některé Episstoly / kteréž gest z Konstan-
cý gsa v Wězenij k Czechům psal.

Letha Páně 1564.

M. D. Lxiiij.

POSTILLA MISTRA JANA HUSA

(Titulní list druhého vydání tiskem r. 1564.)

smějí naivním výkladem populárním. Když na př. vyložil, jak člověk hříchem ďáblovým se zoškliví bohu, dokládá, že bůh potom takového člověka nemiluje a řekne ďáblovi: *»když mi*

ho zkazil, mějž ho sobě, ďáble! Jinde zas kárá piják, kteří pívali poslední ‚truňk' na oslavu *svatého dle Jana!* tu prý takový piják *z sebe duši vypil, jako sysla z dúpě*. Kdežto ovšem, kdyby někdo viděl hosta počestného »a pobízí jeho« píti, není to hřích. Ženy také nemají si na hlavě dělati »*chomáč vlasóv*« ani nemají si dávati do vlasů zlato nebo stříbro, sic potom vypadá »*jako myší hniezdo vysadí*«. Kupcům dovoluje se mírný zisk, protože vozí sem věci potřebné až z Benátek a mají s tím mnoho útrat: a je nám lépe, že pak pepř jest zde než aby byl v Benátkách; proto takový kupec nehřeší, když připočítá si mírný zisk. Nebo bázeň boží je nám tak užitečná jako *štětina dratvě*. Nemohl by zajisté nikdo sešíti botu ani protáhnouti dratvu, kdyby nepředcházela jako vúdkyně štětina — a zrovna tak srdce hříšníkovo musí projíti bázeň Boží.

Jindy zas vykládá, jak prý máme poznati vlka v ovčí kuži: zatáhneme ho za ocas a jestliže ohlédna »*oškeří sě*«, tu zvíme, že to vlk. Nebo — ďábel nás klame jako řezník vepře: předkládá mu oves říkaje *číš, číško!*« a ze zadu již zvedá sekeru, aby ho zabil. Mnohé ženské jsou nestydy, obnažujíce hlavu *jako staré drchty, ježto v čepečkách chodie anebo oplzle mluvie* atd.

V těchto kázáních betlemských (je jich zachován pouze jediný rukopis Klementinské knihovny pražské III. B. 20.) Hus ukazuje jasně svou opatrnost k ženám. Pokládaje ženy za smulu ďáblovu — i když prý nejlépe s ní zacházíš, zamažeš se — často jim vytýká, že mnohá za milého nebo muže dala by celé nebeské království. Leč zrovna tak ostře vytýká kněžím jejich lakomství a rozkošnictví — lze tu sice pozorovati jakési umírnění výtek, ale přece neustávají.

Svým posluchačům dává někdy příklady z literatury, již znal dokonale: také příklad o jakémsi králi, jenž umíraje dal synům lámati svazek prutův, aby je tak napomenul k svornosti. Jindy je vystříhá, aby nevěřili bajkám o Čechovi a Lechovi to prý pohané vymyslili. Dovídáme se také, že kázání Betlemská

začínala pravidelně písní »Hospodine, pomiluj ny« nebo »Navščev nás, Kriste žádúcí«; někdy také písní »Svatý náš Václave! Poněvadž Hus chtěl, aby svátek zemského patrona slavili modlitbami a ne obžerstvím a opilstvím, byl proto podezírán, že prý brojí proti úctě sv. Václava — i brání se proti tomu podezření na kazatelně.

Koncem března 1409 odehrál se při kázání Husově výstup, o němž byla již nahoře zmínka. Hus byl již v klatbě arcibiskupské a přece kázal, proto tím spíše chodili ho poslouchati pražští faráři, aby sbírali i věcné jeho bludy, ačkoli již sama forma byla závadná. Chodil také bývalý předchůdce Husův, M. Jan Protiva, od r. 1407 farář u sv. Klimenta na Poříčí, Husa tak stíhat. A Hus, upozorněn přáteli, viděl ho seděti pod kazatelnou, s hlavou skloněnou v šedém plášti a v kukli, zapisujícího. Vykládal tehdy zrovna o tom, jak dobří kazatelé podobni jsou volům: »jako totiž voli mlátíce oddělují zrno od plevy, tak kazatelé ctnosti od neřestí a cenné od všedního; a jako lidé zrno sbírajíce zachovávají a plevy odhazují, tak máme i my činiti. Co jest zrno, nežli přikázání Boží? a co plevy, nežli ustanovení lidí? Jako tedy zrno se zachovává a plevy odmítají, tak i my držme přikázání Boží a nedovolená ustanovení lidí zavrhujme a nedbejme!« A vida, jak dychtivě Protiva lapá tato slova, vykřikl na něho s kazatelny: »Kuklíku, napiš to a nes to na onu stranu!« (totiž na Malou stranu, do dvora arcibiskupova).

Taková byla asi kázání Husova betlemská, jichž — jak právě vyloženo — máme zachovánu jen jednu sbírku, latinskou, právě uvedenou.

Kromě velikých sbírek jsou nám zachována i některá kázání příležitostná: »*proti tanečníkum*«, kde po způsobu středověkém vykládá, jak tanec je kruh, jeho střed ďábel, jak tanečníci rovnou cestou tančí do pekla atd., »*na den sv. Petra*«, kde vykládá podle sv. Bedy o moci klíčů, »*o letnicích*«, na slova »*Já jsem pastýř dobrý*«, a j. a j.

Leč vítězství, kterého Hus došel nad arcibiskupem, přiznáním Zbyňkovým k obedienci 2. září 1409 změnilo se záhy v opak. Papeži zajisté byl mocný arcibiskup pražský milejší nežli kazatel betlemský, na němž beztoho ještě lpělo podezření kacířství. Proto jistě mohl očekávati u Alexandra V. vlídného sluchu, tím spíše, že hleděl slova doprovázeti velikou vahou zlata, jež u kurie římské platívalo vždy nejvíce.

A této své výhodné posice umínil si arcibiskup využiti nyní proti Husovi, jenž byl mravním původcem tohoto pokoření arcibiskupova a jenž ze všech církevních censur roku 1408—1409 vyvázl shlukem okolností tak lehce a lacino. Arcibiskupa v tom pobízeli zvláště přední jeho rádcové — byl to nad jiné známý nám již Jiří z Bora, pak kollega Husův kdysi Mikuláš Zeiselmeister, dále Mařík Rvačka.

K odpurcum Husovým postavili se dále četní faráři pražští, kteří nemohli mu zapomenouti hrozná stíhání, jakým v květnu, červnu a červenci byli se strany davu vydáni; byl to zvláště mr. Jan Protiva, Jan, farář v Podskalí, Pavel, kazatel u sv. Haštala, Michael de Causis, farář u sv. Vojtěcha pod Zderazem, a j.

K odporům Husovým postavili se však v tomto boji též staří jeho spolubojovníci: *Jan Eliášův* (Joannes Eliae), nejslavnější z Čechu theolog tehdejší se Stanislavem ze Znojma, arciděkan plzeňský, kollegiat v kolleji Karlově (již r. 1403), ohnivý spolubojovník za práva národa, ale při tom přísný strážce neporušenosti církevního učení (on žaloval Mikuláše z Velenovic), *Ondřej z Broda* (mistr v uměních od r. 1387, 1396 děkan artistu, 1410 posel do Říma), bakalář zřízený, jejž Hus zvláště si vážil a jenž odpor svuj proti viklefii zaplatil potom vyhnanstvím (sepsal traktat „de corpore et sanguine Cristi“ „kázání synodní“ z r. 1416 a veleduležitý spis historický „de origine Hussitarum“) — zemřel na universitě v Lipsku r. 1427, *Štěpán z Páleč*, děkan theologu, dlouholetý přítel i učitel Husův, *Stanislav ze Znojma* (magistr 1387, děkan ar-

tistů 1395, bacc. formatus 1403, profesor theologie asi od r. 1405), muž vysoce učený, theolog na slovo vzatý (jeho spisy bývají často uváděny), známý nám *Matouš ze Zbraslavě*, kdys Husův opponent a j. — strana universitní, která měla oporu a moc hlavně na fakultě theologické. Je velmi zajímavo, že vidíme muže, jako Jana Eliášova a Ondřeje z Broda, kteří před několika měsíci bojovali s Husem ruku v ruce za práva národa, nebo Stanislava ze Znojma a Štěpána z Pálče, jež Hus osvobodil ze žalářů Kossových, tak najednou na straně arcibiskupově. Patrně u prvých dvou bylo toho příčinou asi nemírné vychvalování Viklefa, zvláště asi Jeronymovy výstupy při Knínově kvodlibetu na universitě, při druhých dvou, kteří snad se účastnili koncilu pisského a viděli tam skvělé zástupce církve i universit (účastnili se ho 4 patriarchové, 22 kardinalů, 26 arcibiskupů, 182 biskupů, 300 doktorů, poslové krále Římského, Francouzského, Anglického, Polského, Portugalského atd.), mezi těmito vzláště Gersona a d'Aillyho, můžeme se domnívati, že nabyli vlastním názorem přesvědčení o veliké moci kurie a že zoufali nad vítězstvím viklefie; měli k tomu přemýšlení v žalářích Kossových dosti času.

Tito rádcové arcibiskupovi doléhali na Zbyňka, jenž beztoho sám hořel touhou pomsty, aby zakročil proti Husovi konečně dle všech pravidel kanonických o kacířích. Radili mu, aby si opatřil v Římě plnomocenství, bez něhož bylo těžko na Husa sáhnouti. Jednak kaple betlemská měla stvrzení papežské a třebas Zbyněk poslední bully Řehořovy již nesplnil, byla tu přece stvrzení starší; s druhé strany zase Hus jako učitel universitní těšil se privileji, jež universita si teprve nedávno vydobyla, že podléhá přímo papeži a je z moci královy i arcibiskupovy vyňat; konečně usnesení university obojí o knihách Viklefevých bylo opatrné, bylo lze je vyložiti dvojako, i ve smyslu Husově; z těch ze všech příčin bylo žádoucno opatřiti si plnou moc vyšší, autority nejvyšší, náměstka Petrova. —

K tomu konci vypravilo se do Říma poselství arcibiskupovo, v jehož čele byl Jaroslav, světící biskup. Poselství nešlo s prázdnýma rukama — vedlo papeži drahé koně, neslo zlaté koflíky a ovšem na prvním místě peníze, hodně mnoho peněz. I není divno, že nalezlo vlídné přijetí — ačkoli 8. prosince ještě v Praze byl citován Zbyněk starou bullou před kurii pro kacířství — již 20. prosince 1409 vymohlo poselství jeho v Římě bullu docela po chuti a přání arcibiskupově. Poslové vyložili papeži, že v Praze, v království Českém a zemích okolních srdce mnohých jsou nakažena bludným učením Viklefovým, že se jed šíří a že je třeba zakázati pokoutná kázání . . . a papež v bulle pod olověnou svou pečetí, odvolav bullu citační, nařídil arcibiskupovi, aby zakázal z moci apoštolské kázati jinde mimo kostely kathedralní, kollegiatní, farní a klášterní; nařizoval dále, aby žádal knihy Viklefovy ode všech, kdož je mají, aby mohly »býti z očí věřících vzdáleny;« aby o knihách těch a o bludích přibral si šestičlennou komisi, čtyři mistry theologie a dva mistry práv, dle jejichž zdání pak měl z moci apoštolské zakázati hlásání bludných artikulů; konečně aby proti všem neposlušným zakročil podle řádu církevního, nehledě k žádnému odvolání.

Tato bulla papežská, která však v Praze byla vyhlášena teprve 9. března 1410, dávala do rukou arcibiskupa plnou moc, jak si ji jen mohl přáti. Vylučovala již předem každé odvolání, dávala moc proti knihám Viklefovým zakročiti dle libosti a nařízením o kázání zřejmě byla namířena proti Husovi a Betlému, třebas nebylo v ní jména. Arcibiskup měl v ní zbraň, jaké potřeboval.

Jestě dříve však, nežli bulla do Prahy došla, zavedeno bylo nové vyšetřování s Husem. Pražští faráři podali novou žalobu na Husa, t. zv. *articuli ab anno 1409*, ve kterých Hus poprvé byl viněn z bludů Viklefových. Bylo mu tam kromě toho dáváno za vinu, že štve Čechy proti Němcům, lid proti

arcibiskupu a zároveň uloženo pověděti, jakou mocí káže v kapli Betlémské osadníkům cizím.

Jako hlavní svědek těchto artikulů vystupuje farář Protiva, jenž uvádí některé — výše uvedené — závadné výroky Husovy z let 1399—1401, o prlenci sv. Řehoři, o utrpení Jana Nep., o římském Antikristu, o svátosti oltářní atd. Nebylo arci zapomenuto na to, co vytýkáno loni: že káže proti kněžstvu přes zákaz synodní, že vytýká braní peněz za svátosti, že chválí veřejně Viklefa. Týkala-li se prvá žaloba více stránky disciplinarní, že Hus nezachovává předepsané formy a nařízení, tato žaloba jen v druhé polovici zabývala se touto stránkou formalní, v první však obviňovala Husa z bludů, jmenovala ho kacířem a haeretikem. A Husovi bylo nařízeno, aby se dostavil před inkvisitora kacířství, známého m. Mařika Rvačku, a tam aby krátce odpověděl: *ano* či *ne, věří-li* či *nevěří-li*. Hus se dostavil a z artikulů se poměrně snadno očistil, druhý inkvisitor, Jaroslav biskup sareptský, byl jeho přítel, a artikule Protivovy byly z doby starší; třebas že dříve Hus snad byl zachvácen některými naukami Viklefovými více, než později, r. 1409 jistě učil v základních bodech přesně dle nauky katolické. Pokud se týkalo výtky štvaní proti arcibiskupu, mohl právem popříti — jeho kázání jistě osobně proti Zbyňkovi namířena nebyla; pokud se týkalo výtky o braní peněz za svátosti mohl Hus se odvolati, že to vytýkal kněžstvu se schválením generalního vikáře Adama z Nežetic; pokud se konečně týkalo výtky štvaní Čechů proti Němcům, i tu mohl právem popříti.

Tato výtka poslední, že štve Čechy proti Němcum, a další, že vyhnal Němce z Prahy, byla mu tou dobou činěna obecně: jednak od Lipských mistrů, jednak od pražských měšťanů, konečně i na koncilu bylo mu jeho jednání r. 1408 1409 stále vytýkáno. Hus právem se bránil, on že Němce nevyhnal; oni se vyhnali sami, když se spřísáhli, že se nepodrobí nařízení královskému, věc Čechů že byla spravedlivá — vybízel-li tedy Čechy státi za své právo, třebas proti Němcum, neštval. Musil

se proti těmto výtkám hájiti dokonce *veřejným listem*, jejž jednak rozeslal po cizích universitách, jednak dal rozlepiti po nárožích pražských. Později (r. 1414) se osvědčil — podle křesťanské nauky — že dobrého Němce miluje jako křesťan více nežli zlého Čecha.

Výtky Protivovy nevedly tedy k úplnému odsouzení Husa; naopak, ač nemáme odpovědi Husovy zachovány, můžeme bezpečně souditi, že Hus se ospravedlnil dostatečně — t. j. potud, že nebylo možno na základě jeho výpovědí proti němu nějak ostřeji zakročiti. To se mohlo státi teprve pomocí zmíněné bully papežské.

Jakmile tato do Prahy přišla, nemeškal Zbyněk hned postupovati v jejím smyslu. Šestičlenná komise, v bulle zmíněná, byla sestavena z členů theologické a právnické fakulty; z právníku zasedali v ní Adam z Nežetic a Jiří z Bora, známý Husův odpurce, z theologů Ondřej z Broda a Jan Eliášův, oba horliví odpůrcové Viklefa. Bylo snadno si domysliti, jak asi rozsudek těchto mužu dopadne. Hus proto ani nečekal na rozhodnutí, nýbrž odvolal se hned k *papeži lépe zpravenému* (ad papam melius informandum), ač odvolání bylo již bullou samou vyloučeno. Dovolával se ve svém odvolání toho, že papež byl informován jakoby v Čechách byly nějaké bludy a kacířství; tato informace však že je nesprávná, poněvadž Zbyněk 1408, 17. července slavnostně vyhlásil, že žádných bludů v celé dioecesi nenašel; nikdo dosud v Čechách nebyl usvědčen za kacíře zatvrzelého.

Tímto odvoláním arci, už podle slov bully samé, postup jednání arcibiskupova nijak nebyl zastaven ani přerušen. Komise vypracovala své zdání, odevzdala arcibiskupu, a bylo lze očekávati na letní synodě nové durazné kroky proti viklefovcum universitním. Bylo tedy potřebí vésti také boj na universitě, kdež byly poměry nyní příznivé, Hus rektorem, přátelé jeho v předních funkcích akademických. Zatím arci měl, zejména z počátku, dosti starostí úředních.

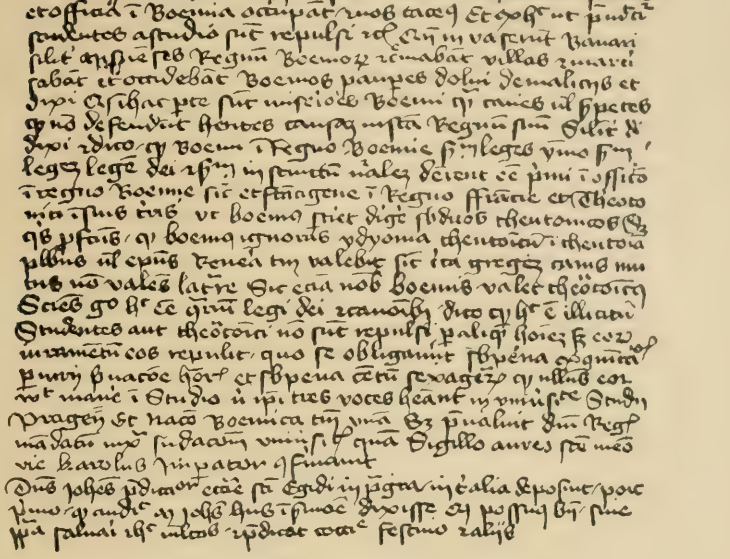

ČÁST HUSOVA SPISU „DEPOSITIONES TESTIUM“.
(Rukopis v Museu král. Českého.)

Také v únoru a v lednu r. 1410 Hus má opět hojně zaneprázdnění fakultních i universitních. Nehledě k obyčejným pracím úřadu rektorského, předsedal 22. ledna t. r. při determinaci Prokopa z Prahy, ale již 24. ledna nastoupila mu doba bouřlivých půtek. Toho dne totiž rada staroměstská dala jeho předchůdce v úřadě rektorském, děkana u Všech svatých a sekretáře královského, Zdeňka z Labouně se značným hlukem zatknouti, v průvodu žoldnéřů odvésti na radnici a vsaditi do vězení mezi sprosté lotry; druhý den pak, rovněž tak okázale, vedla ho stráž městská k arcibiskupovi, kdež ho na mukách a s veškerou přísností tehdejšího práva hned se jali vyslýchati. Arcibiskup i rada patrně s velikou radostí uchopili se této pří-

ležitosti, aby mohli universitě a králi nějak se pomstiti. Zdeněk z Labouně nebyl arci muž mravu neúhonných; dovedl rozdávati políčky na veřejné ulici a nebyl nijak netečný k ženám ani k jiným rozkošem životním; ale že se mu tímto okázalým zatčením a vyšetřováním děla křivda a že se děla úmyslně, jest dosti patrno.

Měl tedy úřad rektorský v únoru dosti práce a zaměstnání, aby pana Zdeňka vybavil; to se za nedlouho i podařilo, dokonce již dříve, než se král do Prahy navrátil (29. dubna). Nebof již 12. března Zdeněk předsedal při incepci Antonína z Loun.

Po vyproštění Zdeňka z Labouně starosti rektorovy se zmenšily. Že rektora vybírali si rádi za předsedu při incepcích misterských, je pochopitelno. 11. března 1410 vyžádal si tak jeho předsednictví pan Zdislav ze Zvířetic. Tento bystrý (při zkouškách bakalářských 1405 i misterských v únoru 1410 měl vždy první místo řadové) šlechtic náležel k nejvěrnějším posluchačům Husovým, nejen na fakultě, ale i v kapli betlemské. A jako Hus s radostí již při bakalářské determinaci jeho předsedal, s radostí ještě větší předsedal při jeho ‚incepci' mistrské. Vždyť společný zápas za práva národa postihl také Zdislava; roku 1409 nekonaly se zkoušky mistrské pro boje na universitě; o rok zpozdil se tak mladý »pán království Českého«, jak ho jmenují zápisy děkanské.

Ještě 3. dubna vyžádali si při své ‚incepci' předsednictví Husovo Šimon z Jaroměřic a Mikuláš z Pavlíkova.

Proto zdálo se mu vhodnějším, vésti rozhodný boj až po svém rektorátě. 19. dubna 1410 odevzdal úřad svůj nově zvolenému rektoru Janu Šindelovi, doktoru lékařství, (děkanem artistu zvolen byl horlivý Viklefovec, Petr z Koněprus) a ujal se nyní s celou silou boje proti arcibiskupu. O tom svědčí také jeho kázání universitě, které měl 17. května t. r., ve kterém věnuje největší část výkladu výmluvám kněžským. Kněz může býti sebe hloupější, nečestnější, nevědomější, vždy prý

nějakou výmluvu nalezne: »z nízkého rodu jest — ani Petr šlechticem nebyl; nedospělý jest — Jeremiáše má předchůdce hošík jest — ukazuje, že starci od hocha Daniela byli odsouzeni; nevzdělaný jest — nečte se, že by byli apoštolé chodili do škol; ženat jest — i apoštol přikazuje muži jednu manželku; opovrhnuv manželstvím opustí ženu — i Jan prý byl od svatby k evangeliu odvolán; za nevěstkami běhá — i Ozeáš na rozkaz Hospodinův vrhl se do náručí nevěstek; nemoudrý jest — Bůh rozkázal aby nemoudrostí světa spaseni byli věřící; je vražedník — i Petr vyňav meč ufal ucho sluhovi; je bázlivý — i Jonáš se bál Ninivetských; je obtížen veřejnými úřady — Matouš byl ze cla vzat; piják a žráč — však Pán sám byl nazván piják vína a žráč masa; svárlivý jest — i mezi žáky Kristovými nastal svár; bojuje zbraní — však Martin Julianovi sloužil; je muž krve — Mojžíš Aegypťana zabil a tělo schoval v písku; je nevěrný a křivopřísežník — Petr nevěru křivopřísežnictvím převýšil; němý jest — Zachariášovi to nevadilo; slepý jest — Pavel viděti nemohl, když ho Ananiáš posvětil; hluchý jest — to mu nevadí kázati, žádá se kazatel, ne posluchač; bloudí u víře — tak bloudil sv. Cyprian; učí kacířství — Augustin vyznává, že byl Manichejem; klaní se modlám — ale i mučeník Marcellin byl donucen jim kaditi; snad není křesťan — ale svatý Ambrož byl vyvolen ještě jako katechumen ... k ničemu se nehodí, ale Samson oslicí čelistí Filištínské pobil a i dnes může ještě Hospodin z kamenu vzkřísiti pokolení Abrahamovo.« Není tento výčet úplný, ale z jedovaté jeho ironie jest patrno, že jest obrácen ostře a jasně proti všem tehdejším kněžím strany hierarchické. K universitě obrací se slovy thematu: »nechtějte ducha ničiti« — má se souditi bystře a rozlišovati duch boží od ducha ďáblova, končí pak modlitbou, aby duch svatý všechny přítomné osvítil.

Že tímto duchem, jejž nemá v sobě nikdo ničiti, míní se duch evangelia Kristova a to tak, jak vyložen v knihách Viklefových, bylo patrno i z jednání university dalšího. Když totiž

se rozneslo po Praze dobré zdání šestičlenné komise (ta navrhovala spálení knih Viklefových), sešla se 15. června 1410 universita pod předsednictvím rektora Šindela a usnesla se (proti hlasum mistrů theologie), že universita nesouhlasí s praelaty a s arcibiskupem, aby knihy Viklefovy byly spáleny, a že žádá krále, aby takové spálení překazil, aby z toho nevzniklo pohoršení království a universitě.

Leč toto usnesení universitní nikterak nezadrželo dalšího postupu arcibiskupova. Hned nazejtří, 16. června 1410, dal Zbyněk prohlásiti na obvyklé letní synodě dioecesanní předně bullu papežskou, pak rozhodnutí o knihách Viklefových. Tímto rozhodnutím mocí apoštolskou, vyslyšev komisi, suffragany, kapitulu i praelaty, arcibiskup prohlašuje 18 knih Viklefových (mezi nimi Dialog, Trialog, De Trinitate, De ideis atd.) za kacířské a bludné i nařizuje jejich spálení; o knihách ostatních že rozhodne později. Zároveň oznamuje, že odvolání pěti studentů bylo svěřeno stolicí papežskou jemu k vyřízení, zamítá je a nařizuje, aby pět zmíněných (spolu s prokuratorem jejich Markem z Hradce) do šesti dnu nejdéle knihy Viklefovy odvedlo.

Zakazuje dále hlásati artikule Viklefovy, zejmena o svátosti oltářní, a nařizuje stíhati takové jich hlasatele mocí světskou jako kacíře: zakazuje také, aby se po šesti dnech nikdo neopovážil kázati jinde mimo kostely kathedralní, kollegiatní, farní, klášterní a jejich hřbitovy. Neposlušné stíhá kletbou, suspensí od beneficií a případně ramenem světským: nařizuje, aby takto exkommunikovaní každou neděli a svátek byli ve všech kostelích jmenováni za hlaholu zvonů a při rozžatých svících, jež mají býti vrženy pak na zemi; nikdo nemá s těmi exkommunikovanými se stýkati pokrmem, nápojem, řečí, mluvením, koupí, prodejem, na cestě, na náměstí, při ohni, v lázni. Svědky toho byli kanovník Jan Kbel, oficial Mikuláš Zeiselmeister, arciděkan Jan z Dubé, Václav biskup nikopolský, Bohuslav pražský děkan atd.

Proti tomuto slavnostnímu zatracení knih Viklefových a jejich stoupenců universita ohradila se ve slavnostní schůzi zvláštním veřejným prohlášením 21. června 1410, k němuž přivěšena byla veliká pečeť universitní (tuto pečeť universitní, stříbrnou a podnes zachovanou, představující Karla IV. jak odevzdává zakládací listinu universitní sv. Václavu, dal za svého rektoratu pořídíti Hus) — a nepodrobila-li se takto universita, nepodrobil se arci ani Hus.

V neděli, dne 22. června 1410, natlačena byla kaple betlemská posluchači, kteří chtěli věděti, jak se zachová Hus k vyhlášce arcibiskupově. Každý viděl, že věci jsou dohnány na ostří nože, a oči všech lpěly na rtech Husových, když počal mluviti. »Hle, papež nedávno zemřelý« — pravil, když podle rozkazu synodního přečetl její nařízení — »píše v listu svém arcibiskupu pražskému o vykořenění bludů M. Jana Viklefa v Čechách a v Moravě a jinde v knihách jeho rozsetých. Praelati naši přinesli nám bullu, ve které se píše, že srdce mnohých v městě Pražském jsou nakažena kacířstvím« — hlas kazatelův se tu jistě chvěl vnitřním pohnutím, ale již hlučel lid shromážděný: »Lhou, lhou!« Teprve za chvíli mohl Hus pokračovati: »Ale já pravím a děkuji Bohu, že jsem neviděl žádného Čecha kacíře!« A pokračoval nyní hlasem silnějším a silnějším: »Hle, vyplněno je proroctví, které píše Jakub z Terama, že 1409 vyvstane pronásledovatel evangelia a víry Kristovy; totiž sám papež nyní zesnulý, nevím, je-li v nebi či v pekle, který píše na svých oslích kožích, aby arcibiskup spálil knihy Viklefovy.« A přikročil nyní k výkladu o knihách Viklefových — nejsou v nich samé bludy, obsahují mnoho dobrého; universita se spálením jich nesouhlasí. Oznamuje, že chce se s ostatními odvolati proti rozhodnutí arcibiskupovu, a ptal se shromážděných, chtí-li se ho v tom přidržeti. »Chceme a přidržujeme se!« zněla odpověď lidu. A tu zavřel Hus kázaní slavným slibem, že se nepodrobí a že vytrvá, i kdyby měl býti vyhnán ze země nebo zemříti ve vězení. Vyzval i posluchače

k stálosti — nyní že nastává doba jako za Mojžíše: opásati se mečem a hájiti Zákon Páně.

Mohutný dojem těchto slov Husových na shromážděný lid jevil se v celé Praze; jevil se také u dvora. Král Václav zakročil u arcibiskupa stran knih Viklefových a arcibiskup slíbil, že počká do příchodu markrabího Jošta, s nímž se král o tom chtěl poraditi. Joštovi Hus, jak známo, poslal přepis Trialogu.

Bylo takto vymoženo na arcibiskupu jisté krátké příměří a toho užila strana Husova k novému odvolání. Mohla se při tom dovolávati — a také dovolávala — příležitosti vskutku vhodné. Co totiž odvolání prvé Husovo, k papeži lépe zpravenému, bylo u kurie, zemřel 3. května 1410 stařičký Alexander V. a na jeho místo nastoupil 17. května známý kardinal-legat Baltazar Cossa jako Jan XXIII. Tento, jsa teprve diakonem, dal se 24. května vysvětiti za kněze, 25. května pak v Bologni slavně posvětiti a korunovati za papeže; 1. června ohlásil své nastoupení universitě pražské zvláštním listem, s nímž přišli do Prahy dva doktoři dekretů, Antonín z Montecassina a Jakub z Lukky.

Nastoupením nového papeže — o jeho vlastnostech mohli býti v Praze od Znojmy a Pálče dobře zpraveni — byly arci všechny staré pře zrušeny a nastoupilo líčení nové; také lze si mysliti, že asi papežovi poslové universitě byli stranou Husovou přijati co nejvlídněji a že jako zdvořilí Vlachové zdvořilost opláceli zdvořilostí: 25. června krátce Hus s ostatními přátely odvolal se od výroku arcibiskupova k papeži Janu XXIII.

Michal z Prachatic, veřejný notář, složil o tomto odvolání Husově *památní spis*. Odvolávají se v něm mistři Hus a Zdislav ze Zvířetic, známý Husův žák a stoupenec, později probošt Litoměřický, spolu se třemi bakaláři, Janem z Brandýsa, Benešem z Lysé a Petrem ze Sepekova, k nimž se přidružují tři studenti z oněch pěti, kteří se odvolali již loni, totiž Španěl Petr z Valencie v Aragonii, známý stoupenec Viklefa, sluha Jeronymův, jejž tento vydržoval, pak pan Jan z Landštejna a

Michael z Drnovic, — ve jménu svém a zároveň »všech věrných křesťanů«. Odvolání jejich obrací se napřed proti bulle Alexandrově: není-li prý vůbec podvržená, o čemž mnozí jsou přesvědčeni, byla vylákána nesprávným udáním o kacířstvích v Čechách. Když se proti ní odvolali, papež svěřil rozhodnutí arcibiskupu, ale poněvadž dříve zemřel, než Zbyněk rozhodnutí pronesl, pominula jeho plná moc. Knihy Viklefovy byly nerozvážně určeny ke spálení; neboť jeho filosofické, logické a morální traktáty vůbec žádných bludů obsahovati nemohou, a theologické, i když bludy obsahují, mohou býti na universitě týmž právem čteny, jako díla Aristotelova, Averroesa a jiných pohanů, jež obsahují nesčíslná kacířství a přece jsou k magisteriu předepsána; dovolávají se dále protestace universitní a dokazují, že vůbec ani není možno, aby v době od vydání bully do 16. června komise byla zmíněné knihy tak důkladně pročtla a posoudila. Pak se obracejí odvolatelé proti druhé části výroku arcibiskupova o kázání: ten jest proti zakládacímu listu kaple betlemské; Bůh nechtěl, aby slovo Boží bylo vázáno. Proto pak »poněvadž Boha jest poslouchati více nežli lidí v těch věcech, které jsou potřebny k spasení«, neuposlechnou Hus a jeho přátelé zatím rozkazů arcibiskupových, vyčkávajíce rozhodnutí papežova.

Toto odvolání učiněno v Betlémě, u přítomnosti kněze Matěje z Tučap, Petra z Bystřice, Jana z Túškova a Havla z Knína; a dle tohoto odvolání se také Hus a přátelé jeho zachovali.

Leč toto vzepření Husovo vedlo přirozeně k dalšímu zakročení arcibiskupa. Podal naň žalobu u papeže, v níž jmenoval ho hlavním puvodcem a obráncem viklefství v Čechách, udával ho, že kázal i po zápovědi dále v kapli soukromé — při tom podal zprávu o jeho kázání dne 22. června a žádal pak, aby Hus byl obeslán za své přestupky do Říma i potrestán a aby arcibiskup bez ohledu na odvolání Husovo mohl dále postupovati se schválením papeže nového tak, jak před-

pisovala bulla Alexandrova. Poselství arcibiskupovo došlo do Říma asi stejně s poselstvím Husovým.

A když markrabí Jošt nepřijížděl a strana Husova vážila si hrozeb a klateb arcibiskupových čím dál tím méně, přistoupil 16. července 1410 arcibiskup k činu. Svolav preláty a kapitulu do svého paláce malostranského, dal celý dvůr arcibiskupský osaditi zbrojenci, pak dal narovnati všechny knihy Viklefovy zabavené na hranici — bylo jich přes 200, některé skvostné úpravy, zlatem a barvami psané, v ozdobných kovových a kožených deskách vázané — na dvoře a tuto sám zapálil. Když knihy plápolaly, zvoněno všemi zvony a zpíváno hlučně »Te deum laudamus«. První akt velikého dramatu byl u konce.

Nesmírné rozčilení zmocnilo se po tomto rychlém a ukvapeném jednání studentstva a lidu. Arcibiskup necítě se v Praze bezpečen, odjel do Roudnice a odtud 18. července vyřkl klatbu na Husa a účastníky jeho appellace, jmenované i nejmenované. Leč duchovenstvo arcibiskupské nemělo již moci náležité, aby rozkaz Zbyňkův mohlo provésti. Když první neděli (20.) a první svátek následující (22. Máří Magdaleny) začali kněží podle rozkazu ohlašovati exkommunikací na Husa, lid se opřel jim násilím v chrámech. V chrámě sv. Štěpána šest zbrojenců s tasenými meči se vrhlo na kazatele a sotva ušel smrti; u sv. Víta musil officiant pod infulí se 40 kněžími ostatními uprchnouti od oltáře; jinde zase v kostele pokřikováno na kněze, aby nelhali; dvořané královští (Voksa z Valdštejna, Racek Kobyla a j.) stavěli se lidu v čelo a konečně byli všichni faráři pražští ustrašeni tak, že se neodvážili již kletby opakovati. Někdy arci byla zas strana arcibiskupská silnější — přívrženci Husovi, kteří u sv. Víta volali na kněze, že lhou, bývali na místě samém od kněží a žáků chytáni, biti nebo poličkováni; některé zavlekli do refektáře žákovského a tam je hrozně sbili metlami. Taktéž činili i mniši u Matky Boží Sněžné, jiní žáci a klášterníci. Dva z podpisatelů prvé appellace, Hroch z Podvekl a Přibík z Húzné, proto od svého odporu upustili, i byli od arcibiskupa zbaveni exkommunikace.

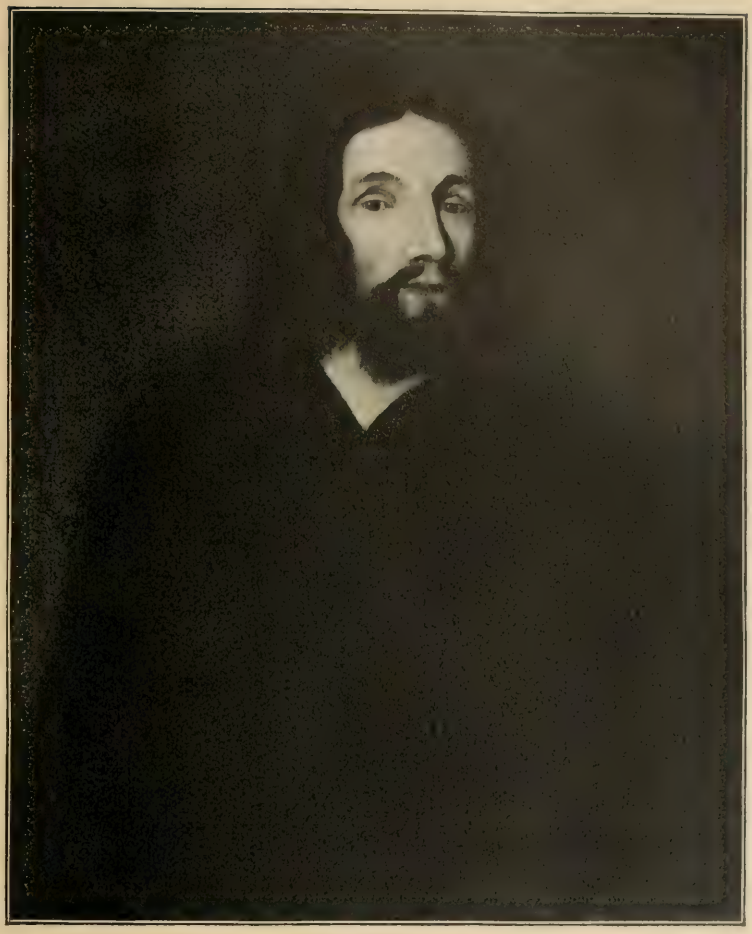

MISTR JAN HUS.
(Dle obrazu v archivu Ochranovském.)

Celý měsíc tak skoro trvaly hrozné ty nepokoje a zmatky; Praha se rozléhala křikem a hádkami, všude se skoro ozývaly posměšné písničky proti arcibiskupu, z nich nejznámější:

»Zbyněk biskup abeceda
spálil knihy a nevěda,
co je v nich napsáno.«

V kruzích universitních kolovaly posměšné pomluvy, v lázních a na fakultě slyšáno: »Arcibiskup mnoho slavných knih Viklefových spálil, ale nemohl spáliti všech; máme jich ještě dosti a se všech stran shledáváme jich stále více, abychom ztracené nahradili.« — »Af nám arcibiskup poručí ještě jednou, abychom je odvedli — podívá se, zdali ho uposlechneme!« Jinde zase vyprávěno, že místo lepších exemplářů naložena na hranici stará registra a blány . . . a demonstrováno hlučným účastenstvím při nastávajících disputacích universitních.

Neboť na ohlášení spálení a exkommunikace odpověděla ihned universita vyhláškou, že od 27. července do 6. srpna budou přední její členové brániti knihy Viklefovy proti arcibiskupu Zbyňkovi a komukoli jinému.

Universita, hlavně arci artisté, postavili se takto na jediné správné stanovisko, vědecky vyvrátiti námitky arcibiskupovy proti knihám Viklefovým. Vskutku také výběr, jaký arcibiskupská komise učinila, byl velmi nešťastný. Ze 100 asi traktatů Viklefových nebylo právě těch 18 nejhorších; mezi těmi 18 (vyjma ovšem Trialog, De corp. Christi atd.) byly některé dogmaticky vskutku docela nevinné a některé zase učení katolickému vskutku nebezpečné (»De ecclesia«, De indulgentiis«, »De Christo et suo adversario Antichristo« atd.) vůbec nebyly ani uvedeny.

Jakýmsi úvodem k celému velikému turnaji vědeckému, jehož se účastnili přední stoupenci Husovi s Husem v čele, napsal Hus traktatek: *de libris haereticorum legendis* (o čtení knih kacířských). Dle něho i v knihách kacířských — vedle bludů nalezne se pravda; poněvadž však každá pravda jest od Boha, náleží tyto pravdy křesťanům. Již Apoštol praví: »zkoušejte všechno, nejlepšího se držte.« Ale nejen pravdy vyhledávati jest v knihách kacířů: i bludy, abychom je vyvrátili;

spáliti však knihy takové jest akt surové hrubé moci, jenž vy plývá z nevědomosti.

A v neděli nejbližší, 27. července, Hus sám vystoupil na kathedru na obranu Viklefova traktatu »*de Trinitate*« (o Trojici). Hus tuto obranu ve velikém sále Karolina před nesčetným obecenstvem počal slavnostní protestací: podjímá se obrany ke cti Boží, k obraně pravdy a na ochranu cti království Českého; nechce však tvrditi nebo tvrdošíjně zastávati nic, co by odporovalo svatému Písmu nebo vůbec bylo nějak bludné. Při tom přidává výrok (z Viklefova traktatu de universalibus přijatý): »Od prvního počátku svého studia to jsem si ustanovil pravidlem, že kdykoli v nějaké věci lepší mínění uslyším, od svého dřívějšího rád a pokorně upouštím, ježto dobře vím, že toho, co víme, jak Themistius praví, jest daleko méně než toho, co nevíme.« Brání pak stručně nauku Viklefovu a obrací se proti jeho odpůrcům, hlavně proti »mistrům a doktorům«, na základě jejichž zdání knihy byly spáleny. Tím — praví Hus — nestalo se nic dobrého; naopak, mnoho dobrých myšlének v těch spisech bylo zničeno, do národa zanesen nepokoj i svár a král uveden do podezření u ostatních národů. Hus proto nejen nesouhlasí, nýbrž spálení to kárá veřejně, aby se nestal toho zločinu spoluvinen. Leč i kdyby tam byla kacířstva, neslušelo by se knihy ty spáliti: to by se musilo státi i s Lombardem a Aristotelem. Ať doktoři ukáží bludy v knize Trojici — a když říkají, že toho není potřebí dokazovati, že se má každý podrobiti, jednají hůře nežli židé a fariseové: Kristus s nimi a kacířskými Sadduceji disputoval. A zrovna tak dokazuje Hus, že se nesmí podrobiti zákazu kázati.

Obrana tato Viklefovy knihy o Trojici jest psána v nadšení, v takovém, jaké se jevilo již v kázaní dne 22. června. Skoro týmž dojmem působí na nás na př. slova této obrany: »Abych se tedy mlčením takto neprovinil, kdybych pro skyvu chleba nebo pro bázeň lidí pravdu opustil, chci pravdu, kterou mi Bůh dal poznati, a zvlášť pravdu sv. Písma až do smrti

hájiti. Vždyť vím, že pravda potrvá, silna jest a vítězství podrží na věky; při ní není rozdílu osob. A kdyby mne měla bázeň smrti lekati, doufám v Hospodina svého a v pomoc ducha svatého, že Pán sám dá mi stálost (»constantiam«). A naleznu-li milost v jeho očích, mučenictvím mne korunuje. A které jest lepší vítězství?

Z těchto slov je patrno, že Hus již nepočítal s mírným vyrovnáním s arcibiskupem, že přijal boj a hodlal v něm buď zvítěziti nebo padnouti. Ostatně bylo jisto, že kdyby se byl i Hus podrobil a nechal kázaní v kapli — ačkoli to bylo proti jeho úřadu i proti zakládacímu listu kaple betlemské, že by byl jistě marně se ucházel o dovolení kázati jinde. Na rozkaz arcibiskupův byl by ho jistě žádný farář pražský, neřku-li klášter nebo kollegium nějaké, nepřipustil na kazatelnu. Odtud Hus dobře brání svého kazatelství betlemského s nasazením celé své energie a veškeré své existence.

28. července hájil Husův kollega Jakoubek Dekalog Viklefův; 29. července Šimon z Tišňova traktat »de probationibus propositionum« (o dukazech tvrzení). Proti Husovu apoštolskému roznícení a prorocké vskutku síle výrazu vylévá Šimon z Tišňova celou číši žíravé ironie a jedovatého sarkasmu na odpůrce Viklefovy. Jest málo takových pepiných oslovení, jak je Šimon stilisuje: »Řekni mi, ty ubohý, nevinný traktatku — vykládá Šimon — co pak jsi udělal zlého svým soudcům a praelatům? Jistě káral jejich ďábla pýchy a tepal jejich ctižádost? Ach, nikoli, odpovídá traktatek, to jsem nedělal já, to dělal můj druh »de civili dominio«. Tos tedy jistě bičoval nenasytnou a nevýslovně velikou hrabivost kněží? Ach ne, to udělala kázaní celoroční. Snad jsi tedy vytýkal to ohavné kacířství svatokupectví? Ach ne, to dělá traktat »de simonia«. Snad jsi tedy velebil evangelickou chudobu, která se pánům praelatům tak nelíbí? Ach ne, to není u mne, to Dialog a Trialog. Bojím se velice, milý traktatku, žaloval jsi asi na ignoranci, tupost a lenost duchovenstva? Milý obránce — ukončuje hádku traktatek

s nevyslovnou jedovatostí — neunavuj mne již svými otázkami: nic z toho, z čeho mě podezíráš, jsem neřekl:] mne dávají nevinným hochům do rukou, aby se učili mou pomocí dokazovati these.«

30. července bránil mistr Jan z Jičína Viklefův traktat »de materia et forma«. Ačkoli jeho přednáška náleží k nejslabším, zajímava jest tím, že vypráví, jak jeden pražský farář, Jan Peklo od sv. Jiljí, sám o sobě říkal, že byl v pekle a tam viděl Viklefa — mistr Jičín, rozumí se, prohlašuje to za nestoudnou lež.

31. července bránil mistr Prokop z Plzně traktat »de ideis« a 6. srpna uzavřel celý turnaj Husův mladý přítel Zdislav ze Zvířetic obranou traktatu »de universalibus«. Je to základní dílo Viklefova realismu a Zdislav důstojně si zasluhuje své ostruhy mistrské. S rozsáhlou učeností a důkladnou znalostí otců obrací se mladý šlechtic proti odpůrcům Viklefa; vytýká jim nevděk: pálí traktaty, z nichž mají všechno své vědění; byly-li spáleny traktaty Viklefovy, že nakazily srdce lidí, musili by dle Zdislava spáliti také všechny lidi, kteří těmto bludům učí. Zdislav ovšem netuší, že také k tomu dojde.

Čtrnáct dní skoro trvaly takto disputace universitní, které ovšem nemohly vésti k uklidnění myslí pražského obyvatelstva. Vlny viklefství stoupaly výš a výš, zdálo se za krátko, že pohltí veškeru autoritu církve i státu.

Tu vrátil se Václav do Prahy a násilím udusil konečně všechny nepokoje. Zakázal oběma stranám všechno týrání, trestem smrti vyhrožoval těm, kdo by dále zpívali potupné písničky. Ale nemohl se vymknouti duchu doby, který mocně ovládal mysli v Praze: postaviv se na stanovisko soukromého práva, nařídil, aby arcibiskup dal náhradu těm, jichž knihy spálil — a když se tak nestalo, zabavil opět důchody duchovenstva. Poněvadž pak bylo mu ukázáno, že Hus se odvolal k papeži proti výrokům arcibiskupovým, neuznal ani kletby Zbyňkovy a chránil Husa dále při jeho kazatelství betlemském.

V Bologni zatím, kde dvůr papežský nyní pobýval, došly obojí žádosti — Husova i arcibiskupova — papeže. Kdežto dřívější appellace byla svěřena komisi čtyř kardinalů, která také appellaci zamítla, svěřil nyní papež Jan XXIII. obojí vyřízení kardinalovi Odonovi de Colonna (pozdější papež Martin V.), avšak s uložením, aby je vyřídil ve smyslu arcibiskupově. Dle toho také kardinal 25. srpna u přítomnosti inkvisitora Jaroslava, biskupa Sareptského, všechny kroky arcibiskupovy schválil a zavázal ho pokutami kanonickými, aby pokračoval ve smyslu bully Alexandrovy a vyžádal si pomoc ramene světského. Na Husa pak vydal obsílku, aby se dostavil 1. října osobně před kurii; což jakmile se arcibiskup dověděl, vydal 24. září na Husa *stížení klatby* »aggravací«, dokud by se v Římě neočistil.

Leč byl-li takto čilý a hbitý arcibiskup, vedl-li vše do pole a stíhal-li Husa všemi církevními prostředky, Hus tímto stíháním nabýval také přátel. Z těch nejdůležitější byla přízeň dvora, kde královna dovedla chotě svého nakloniti aspoň částečně na stranu Husovu.

Krále totiž nesmírně urazilo tvrzení bully Alexandrovy, že srdce mnohých v Čechách jsou nakažena kacířstvím. Věda dobře, že tato slova jsou papeži napovězena od arcibiskupa, cítil se oklamán od Zbyňka, a to tím spíše, ježto ještě nedávno Zbyněk slavně prohlásil, že bludů nenalezl. Rovněž snadno bylo králi ukázati, že zákazem kázaní v kapli betlemské porušuje se zakládací listina její, jím stvrzená, a že se tím omezuje svoboda slova božího. Užil tedy příležitosti, jaká se právě naskytla, a dvěma poslum papeže Jana XXIII., kteří ohlašovali mu nastoupení Janovo tak jako universitě, dal 12. září 1410 list k papeži. Gratuloval v něm Janovi k nové hodnosti, ale žádal také za zrušení bully Alexandrovy: slovo boží má býti svobodné a v království Českém není kacířů. Zároveň obrátil se podobnými přímluvnými dopisy k několika kardinalum. K dopisum královým přidružila se dvojím listem k papeži (12. a 16. září) a listem ke kardinalovi Odonovi z Kolumny (16. září)

sama královna Žofie; listy její jsou zvláště výmluvné a v dopise Kolonnovi stála slova Husova: »slovo Páně nemá býti vázáno, nýbrž na ulicích, náměstích, střechách, vůbec všude podle potřeby posluchačstva kázáno.« K listům panovnickým družily se dále listy přední šlechty: pan Lacek z Kravař, nejvyšší hofmistr královský, a bratr jeho Petr, pan Mikuláš z Potenštejna na Žampachu (19. září), pan z Michalovic a j. obrátili se rovněž k papeži důraznými dopisy přímluvnými. A na vybídnutí krále asi přidala se k těmto prosbám 16. září obec Starého Města Pražského a 20. září Malá Strana i Nové Město.

Svědčily-li tyto přímluvné listy o značné oblibě kazatele betlemského ve vysokých vrstvách národa, svědčí neméně i jeho vlastní dopisy z let 1409—1411 o všestranné oblibě i mezi duchovenstvem, nižší šlechtou a daleko za hranicemi. 8. září 1410 píší mu přední viklefovci angličtí — lord Oldcastle a kněz Richard Wyche — s velikou radostí o rozkvětu evangelia v Čechách; jindy vidíme, jak dává mnichu nebo knězi rady; jindy vybízí Lounské k setrvání při evangeliu Kristově; jindy zase pobízí nějakého šlechtice. Vidíme arci také, že je pokládán od jiných za kacíře: tak mr. Záviš z Prachatic ho kacеřuje, Hus se brání listem ostrým, důrazným; šlechtic Jan Chudoba, jenž dříve se ho držel, nyní zase od něho odpadl a vede život zbojnický: Hus ho napomíná zvláštním listem. Nejvíce však tou dobou dělá mu starosti přítel Jeronym. Tento zase puzen je r. 1410 do světa; zaměřil do Uher a šířil nauku Viklefovu v Budíně kázaním před Zikmundem, biskupy a praelaty; byl však zatčen a dvě neděle ponechán ve vazbě. Odtud odebral se do Vídně šířit své učení; leč profesoři university vídeňské (mnozí z nich studovali dříve v Praze), pokládali již jeho, Husa, Marka z Hradce ... za kacíře a biskup pasovský, k jehož dioecesi Vídeň náležela, zavedl s ním řádné vyšetřování. 29. srpna 1410 počal tento soud — profesoři Lambert z Geldern, Mikuláš z Dinkelsbühlu, Kašpar z Meiselsteinu, Petr z Pulky, Michael Suchenschatz, Jan Sintramuv, Jan Owarleich

Jan z Vohburgu, Berthold z Rucholdoser z Řezna, Jan Sybart a j. vůbec pokládali celou pražskou universitu za kacířskou — a Jeronym, popírav nejprve, uznal za nejlepší spasiti se útěkem. Z Bítova na Moravě oznámil 12. září 1410 svým soudcum vídeňským listem velmi zábavným své šťastné vyváznutí (omlouvá se, že zrušil slib, na nějž byl ponechán na svobodě — prý by sami mu neradili, aby stál mezi tolika sty nepřátel sám, »duše má jako vrabec vydrala se z osidla lovců; osidlo bylo zetřeno a my jsme vysvobozeni«; vyzývá je, aby se dostavili, chvíli na soud do Prahy a žertem jim oznamuje, že se na útěku stavěl v kostele jejich v Lávě), začež ovšem 30. září byl exkommunikován. Universita horkokrevného viklefovce ujala se 3. září 1410 zvláštním listem u konšelů vídeňských: jistě na popud Husův: ale Jeronym asi mnoho na tuto pomoc, která přišla ostatně již pozdě, nespoléhal. Nyní byl zase mezi přáteli a mohl vésti s nimi dále boj proti hierarchii domácí i římské.

Vedle těchto tuhých a neustálých bojů na kazatelně a s kathedry universitní byly arci také okamžiky klidnějšího života a klidnější úvahy. Na universitě tak četl asi tohoto roku »*výklad první epištoly sv. Pavla ke Korinthským*« (latinsky), jenž klidností svého slohu znamenitě se liší od ostatních prací této doby. Dovolává se v něm starších svých děl, zejména známého spisu »*De sanguine Christi*« (o krvi Kristově: v. shora při r. 1405), pak velikého výkladu knih Lombardových (o nichž četl ve dvou letech právě minulých).

Hlavním obsahem této knihy Pavlovy jest naučení o stavu manželském; Hus ve svém výkladu stavu manželského nezamítá, ale dává přece přednost panictví a vdovství. Pro širší vrstvy někdy v těchto dobách složil přehledný výklad těch slov Pavlových v traktatu latinském »*De matrimonio*« a také česky »*o manželství*«; toto bylo určeno lidu.

Ze starších dob, snad také z r. 1410, pocházejí ještě česká Husova *kázaní sváteční:* jest to sedm kázaní na den Narození Božího, pak tři kázaní Marianská, a sedm kázaní na různé svátky

(sv. Ondřeje, sv. Mikuláše, sv. Tomáše, sv. Jana Evangelisty, sv. Martina, sv. Alžbětu a Kateřinu) — celkem sedmnáct kázaní svátečních, jež s pozdějším o něco kázaním na den Božího Těla tvoří tak zv. *»postillu sváteční«*. Samostatně vydal *»kázaní o umučení Pána našeho Ježíše Krista«*, jež obsahuje asi podobný výklad Pašije, jako shora zmíněná latinská Gesta Christi.

Kromě této činnosti spisovatelské účastnil se také různých slavností a aktů universitních; tak dne 6. července 1410 Hus předsedal při ‚incepci' Mikuláše ze Stojčína, jenž stal se rovněž horlivým stoupencem Husovým a dozorcem v husovské kolleji polské (29. dubna 1411); téhož dne pak předsedal ještě při determinaci bakalářské Zikmunda z Brodu.

Konečně musíme vzpomenouti ještě kázaní ze dne 28. srpna 1410, na den sv. Augustina, jež měl patrně u přítomnosti obou papežských vyslanců, asi také u přítomnosti dvora. Mluvil asi v nějakém pražském kostele (sotva v Betlemě) o slovech evangelia »Vy jste sůl země, vy jste světlo světa« a kázaní toto jest jakýsi protějšek ke kázaní ze dne 22. června. Hus chce v něm ukázati svou poslušnost nejvyšší hlavě církevní a mluví tonem neobyčejně mírným a pokorným. Závěrek jeho zní:

»K tomu tedy konci Pán posvětil své Apoštoly, aby byli sůl země, světlo světa, město vysoké, rozlehlé a svítilna jasně svítící a důsledně dle toho aby byli náměstkové apoštolů, z jejichž počtu byl svaté paměti papež Alexander pátý a nyní jest Jan Dvacátý třetí. Jestliže tedy sám svaté paměti Alexander v solení a svícení všedně pochybil, prosme všemohoucího Pána, aby vedle svého velikého milosrdenství ráčil jej již do nebeské slávy přijmouti. Prosme konečně, aby papeže našeho Jana XXIII. uchránil od zlého a milostivě ráčil mu poskytnouti, aby byl sůl země, světlo světa, město a svítilna, podle podmínek shora poznamenaných.

Neboť pak nepochybně bude otcem svatým, andělem Páně, kněz Boha nejvyššího, biskup veliký, velekněz výtečný, učitel

výborný, sluha svatých, dědic apoštolů, spoludědic Kristův, prvenstvím Abel, řízením Noe, arciotectvím Abraham, řádem Melchisedech, důstojností Aron, vážností Mojžíš, soudcovstvím Samuel, mocí Petr, pomazáním Kristus!«

Vzpomeneme-li si, že tento »pomazáním Kristus« byl pověstný onen Balthasar Cossa, že o něm sebral sněm kostnický 72 hříchů (shora z nich uveden výtah), že v Praze bylo o něm dobře známo vše, i to, že prý dal otrávit Alexandra V.: vzpomeneme-li dále, že ještě před dvěma měsíci Hus »svaté paměti Alexandra« rovnal k Belialovi i Antikristovi, že nechtěl rozhodnouti, je-li v nebi či v pekle, musíme se domnívati, že toto kázaní bylo Husovi takřka uloženo králem a že bylo určeno jako příloha ke královu listu ze dne 12. září.

Leč všecka tato Husova nynější mírnost a všecka obliba v lidu i vrstvách nejvyšších, všecky přímluvy a protesty přišly již, jak jsme viděli, pozdě. Kolonna byl již rozsudek vynesl a arcibiskup již vydal aggravaci. Právě toto jednání kurie však krále rozhněvalo: pokládaje to za nevážnost k sobě, že přímluvy jeho neváženo (dopis jeho ovšem přišel pozdě), obrátil se krátkým a durazným listem 30. září k papeži, v němž žádal, aby výrok Kolonnův zrušil, stranám o Viklefa se hádajícím uložil mlčení, Husa při kapli betlemské kážícího nechal dále na pokoji a všecky případné žaloby odkázal do Prahy před universitu pražskou. Týž den psal také kardinalovi Kolonnovi v týž smysl, přeje si, aby mohl Husa »kaplana našeho věrného, zbožného, milého« sám poslechnouti v království Českém; žádal zároveň, aby ho sprostil osobní citace pro nebezpečenství cest. A týž a následující den ještě šly tři královy dopisy vyslancům při kurii papežské: mr. Jan Kardinal a dr. Jan Náz dostali instrukce, aby se v tom smyslu zasazovali u papeže a kardinalů, třetí pak plnomocník, mr. Jeronym Seidenberg, dostal od krále přísnou důtku a výhrůžku, ježto ze zachyceného psaní vyslance arcibiskupova, Jaroslava, biskupa Sareptského, vycházelo, že Seidenberg jednal na dvoře papežském ve shodě s posly

arcibiskupskými. Poslové arcibiskupovi, Jaroslav a Jakub kanovník, snažili se tou dobou vymoci odsouzení Viklefa universitou bolońskou; marně, jak níže uvidíme. Za to s velikou radostí ohlásil arcibiskup klatbu, jíž stížen byl ve Vídni mistr Jeronym (30. září) — tato ohlášena také v Krakově — a rovněž velikým zadostučiněním naplnil ho dopis arcibiskupa Canterburyského, že list university Oxfordské o Viklefovi z 5. října 1406 (v. shora) jest padělán.

Leč všechna tato namahání v Praze byly bitvy jen vedlejší; hlavní boj veden v Bologni. Proto arcibiskup vypravil posly nové: Zdeňka Dlouhého z Chrasti, kanovníka Pražského a doktora Kunše ze Zvole a tito bojovnému papeži odevzdali veřejně skvostné dary — bujné koně, koflíky i prsteny, tak jako dříve Alexandrovi, a rovněž drahé prsteny kardinalům Orsinovi a Kolonnovi; to ovšem mnoho samo již znamenalo ve prospěch Zbyňkův — záleželo na tom, jak povede při svou Hus.

Ke královu listu přímluvnému připojila se opětně královna dvojím listem: 1. října papeži, žádajíc, aby kaple Betlemská měla dále svou svobodu a aby Hus nemusil se dostaviti osobně pro mnohé nepřátele a »pro pozdvižení lidu«, 2. října pak sboru kardinalů, žádajíc o přímluvu touž. Listy krále a královny byly důrazné; vybízely jednak papeže, aby na náklad králův poslal do Prahy své komisaře vyšetřit při Husovu, jednak však — a to měl zvláště ústně vyříditi papeži dr. Náz, známý s ním z jednání dřívějších — hrozily, že král jen z úcty ke kurii nezakročí sám proti domácím odpůrcům Husovým; bylo lze čísti mezi řádky, že nesplní-li papež proseb králových, Václav s arcibiskupem že se vyrovná po zlém.

Leč Hus sám nyní musil také vyslati poselstvo ke dvoru papežskému do Bologne, nechtěl-li dáti se do boje také s kurií. Nechtěje si dělati zbytečných nepřátel, musil Hus hleděti zachovati s kurií, pokud jen vůbec bylo možno, jakýsi modus vivendi; to bylo také v intenci krále a královny, kteří se za něho dosti exponovali.

*

Osobně ke dvoru papežskému Hus se dostaviti nechtěl; dvůr i on sám sváděli toho příčinu v první řadě na nepřátele zahraniční. Bylo v tom mnoho pravdy: nebylo vůbec jisto, byl-li by se dostal bez pohromy územím biskupa Pasovského, který právě exkommunikoval přítele jeho Jeronyma. Ale důležitější asi byl důvod, jejž uvedla v listě královna: není pochybností, že odchodem Husovým byla by jeho strana na universitě i v lidu utrpěla těžkou mravní porážku. Horkokrevného Jeronyma nemohl Hus zde nechati o samotě — a v kapli betlemské byl vůbec nenahraditelný. Nebylo jisto, zvítězí-li věc jeho v Římě, ale bylo docela jisto, že sebe kratší vzdálenost Husova z bojiště nadělá velikých škod mezi jeho stoupenci. Arcibiskup byl by bez boje triumfoval.

Proto Hus jmenoval za sebe plnomocníky. V říjnu asi již vypravili se tři jeho »poručníci« do Boloně. Byli to dva theologové, jmen nám neznámých, a mistr Jan z Jesenic, doktor dekretů. Poselstvo Husovo počínalo si velmi obratně.

Již 25. listopadu 1410 vždy čilý mistr Jesenic v Bologni vymohl svědectví notářské, dle něhož Tomáš z Udine, převor tamního dominikánského kláštera, na rozkaz papeže Jana XXIII. svolal před několika měsíci jako děkan theologické fakulty boloňské mistry a doktory universit Pařížské, Oxfordské a Boloňské do domu kardinala Odona z Kolonny. Učinil tak na požádání Jaroslava, mnicha františkána, biskupa Sareptského, a Jakuba, kanovníka pražského, kteří žádali o spálení knih Viklefových. Skoro jednohlasně shromáždění žádost tu zamítlo vzhledem ke Pražské a Oxfordské universitě, výslovně prohlásilo, že v knihách logických, filosofických, moralních a theologických jeho je mnoho pravdivého, dobrého a užitečného, a vymínilo toliko určité artikule — jež se zdály převoru Tomáši bludné — z dialogu, trialogu a o těle Božím. Byla v tomto usnesení Boloňské university oplátka za násilné jednání papežovo, který celou řadu beneficií professorských vzal universitě a tím ji takřka připravil na mizinu: ale vždycky bylo to dů-

MISTR JAN HUS.
Podobizna ze XVII. stol.

žité svědectví pro Husa a proti arcibiskupovi i kurii.

A tak nyní v Bologni zástupcové Husovi vedli boj se zástupci arcibiskupovými. Ani oni arci nepřišli s prázdnýma rukama — peníze k tomu konci byly sebrány od mocných přátel a příznivců Husových. Zjednali si také advokaty kurialní, kteří za ně mluvili u kardinalů a papeže. Byli to Marek de Caniculo, Augustin, Petr de Ancorano, Ardicino a mistr Jan de Scribanis. Tito sepsali obranný spis, proč Hus sám před stolici papežskou se nedostavil; ukazovali, že mají od něho plnou moc, dáti na všecko odpověď, co by se proti němu předneslo. Mezi jiným nabízeli se také k obvyklému ve středověku právu »talionis« — ručení; každý z nich totiž, Hus též, byl ochoten vstoupiti na hranici, když by z druhé strany také někdo se k takové smrti nabídl — v případě tom totiž, že by strana některá byla usvědčena důvody sv. Písma.

Leč nejen že se se strany arcibiskupovy nikdo nenabídl k tomuto ručení vlastní hlavou, nýbrž kardinal Kolonna vůbec Husovy prokuratory ani nepředpustil k slyšení; a když minula předepsaná lhuta kanonická, Kolonna přikročil k dalšímu jednání. Nebylo nic platno, že prokuratorové Husovi, nenacházejíce u něho slyšení, odvolali se k papeži samému: toto odvolání odevzdal Jan XXIII. auditoru svému, Janu de Thomariis; nebylo nic platno, že tato nová appellace nebyla ještě rozhodnuta: v polovici února 1411 vyhlásil Kolonna na Husa pro neposlušnost a zatvrzelé nedbání obsílky klatbu církevní. Po rozkazu arcibiskupa Zbyňka byla tato klatba také 15. března 1411 ve všech pražských kostelích veřejně vyhlášena — jen u sv. Benedikta a u sv. Michala na Starém městě faráři její vyhlášení odepřeli; u sv. Michala byl farářem známý přítel Husův a krajan, mistr Křišťan z Prachatic.

Takovým způsobem Hus obdržel nyní již také církevní censuru od stolice papežské; nebylo sice proti němu zakročeno, jak by si byl arcibiskup přál, jako proti kacíři, nýbrž byl exkommunikován pouze *pro nestání;* jakmile by se byl k soudu dostavil, klatba se zrušila. Také leželo stále ještě Husovo odvolání u papeže nevyřízené: bylo stále možno doufati v budoucí nápravu a stále ještě papež sám ani o věci Viklefově ani o věci Husově nerozhodl osobně.

Leč bylo to vždy vítězství arcibiskupovo, porážka nejen Husa, ale i celé jeho strany, dvora královského a přední šlechty české; byla to však porážka jen zatímní, musilo se čekati na výsledek Husova odvolání.

Do tohoto jednání Husova se stolicí papežskou, které zaujalo celou polovici roku 1410, vmísily se však opět události zahraniční v Říši, na severu a v Anglii.

18. května 1410 totiž zemřel Václavův soupeř na trůně německém, Ruprecht Falcký (nebo Klem, jak mu říkali v Čechách). Poslední leta své vlády nebyl uznáván již téměř žádným knížetem říšským a v Říši zavládla zákonitá anarchie. Po

smrti jeho rozpadla se Říše v atomy, z nichž jedna skupina přála Václavovi, nikdy od něho neodpadnuvši: byly to země Lucemburské, království České a marka Braniborská, pak sousedé Čech, Sasové; pro tyto tři země vlastně smrt Ruprechtova neznamenala žádnou změnu, spíše měly naději, že stanou se magnetickou skalou, jež přitáhne zbývající kurfiřty ke starému králi. Z těch dva nejmocnější kurfiřti duchovní, Mohučský a Kolínský, drželi se sněmu Pisanského a neodtrhli se od Jana XXIII. a předchůdce jeho Alexandra V. ani tehdy, když sněm vyslance Ruprechtovy příkře odmítl. Naproti tomu kurfiřt Falcký a arcibiskup Trevírský stáli ještě věrně ke straně Řehoře XII.; bylo nyní snadno možno obratným vystupováním získati aspoň jednu polovici dřívějších přívrženců Ruprechtových k poslušnosti Václavově.

Ale tu právě škodila asi Václavovi jeho přízeň straně Husově; nebylo nyní ani pomyšlení, že by kurfiřti duchovní, v jejichž rukou bylo rozhodnutí, přidali se znovu ke králi, k jehož sesazení jeden z důvodů bylo přátelství s polopohanským králem polským a jenž nyní, jak zněly různé žaloby, měl i svou ložnici nakaženou kacířstvím. Proto Václav brzy poznal, že nemůže doufati v opětnou rehabilitaci, a umínil si, hlas svůj aspoň výhodně odbyti.

Byly-li hlasy německé svorny v tom, že nechtí Václava, byly nicméně svorny i v tom, že koruna císařská zůstane přece v rodě Lucemburském. A tu dva z kurfiřtů, držících se Řehoře, ohlíželi se na Zikmunda, jenž dosud rovněž přidržoval se jeho obedience, druzí dva pak obrali si za budoucího císaře markrabího Jošta. Václav snášeje se vždy lépe s bratrancem nežli s bratrem, slíbil také svůj hlas Joštovi, bude-li ho tento uznávati za »staršího krále Římského a budoucího císaře«, vyhrazuje si totiž stále jízdu do Říma ke korunovaci. Leč zatím, co opatrný Jošt a nerozhodný Václav vyjednávali, hleděl Zikmund postaviti oba před dokonaný skutek — a vskutku 20. září 1410 dal se na hřbitově kostela Frankfurtského zvoliti třemi hlasy

(Falckým, Trevírským a Braniborským; tento odevzdal proň správce Branibor, Friedrich Hohenzollernský) za krále Římského, načež ovšem pospíšil si i Jošt a ostatními kurfiřty byl 1. října 1410 také ve Frankfurtě vyhlášen za krále Římského.

Takto nyní nastoupila takřka do písmene doba prorokovaná blouznivci náboženskými, ano vyplnila se ještě více, nežli nejsmělejší fanatikové hlásávali. Bylo již často podívání v Evropě na papeže a vzdoropapeže, císaře a proticísaře, Krista a Antikrista; ale ani nejsmělejší fantasie si nepředstavovala, že budou jednou o trojnásobnou korunu papežskou zápasiti tři papežové a že o tři koruny císařství Římského svářiti se budou tři císařové! Nebylo na tom dosti, že od r. 1378 svět viděl zápasiti dva papeže, nebylo na tom dosti, že od r. 1400 ke dvěma papežům přibyli dva císařové, r. 1408 dožili se věrní křesťané trojpapežství, r. 1410 zároveň také trojcísařství!

Tato trojice nejvyšších autorit, duchovní i světské, byla viditelným znamením »ohavnosti spuštění«, jak o ní psala evangelia a nejmocnější z těchto vzdorocísařů a vzdoropapežů, Jan XXIII., jehož se držela největší část světa křesťanského, a Zikmund Lucemburský, jenž za krátko strhl na sebe uznání knížat říšských i Boloňského papeže, tito dva nejmocnější praetendenti slova o »ohavnosti spuštění« ospravedlňovali co nejdůkladněji. Nebylo dotud panovníka na trůně německém, za něhož by byla Říše tak klesla, nebylo dotud krále českého, jenž by vlastním královstvím tak byl býval nenáviděn a tolik proti němu podnikl, jako byl Zikmund; byl ukrutný a vilný, křivopřísežný i lehkovážný, hrabivý a zhýralý, násilnický i malomyslný; stal se příslovím i postrachem v Čechách, nenáviděným i opovrhovaným v Německu, výstražný příklad dějin potomkům. A zrovna takový byl jeho druh na trůně papežském, Jan XXIII. — smilník i krveprolevač, svatokupec i nevěrec, pravý tovaryš Zikmunduv ve všem zlém, vzor papeže, jako nemá býti!

Trojcísařstvím i trojpapežstvím zapadalo slunce středověku.

Jan XXIII. i Zikmund, předsedající koncilu, papež-smilník a císař-křivopřísežník jsou znamení, ukazující jasně konec jeho neodvratný.

MISTR JAN HUS.
Podobizna z XVIII. stol.

Trojcísařství samo arci netrvalo dlouho; již 17. ledna r. 1411 zemřel Jošt, koruny nevloživ na hlavu (nebývá proto ani v seznamech římských králův a císařů jmenován). Podle pověstí kolujících byl otráven jedem v kaši a domnělý travič byl potom v Českém Brodě mučen a čtvrcen. O dědictví jeho měla vlastně mezi posledními dvěma Lucemburky rozhodnouti zbraň. Ale Václavovi scházela k rozhodnému boji náležitá energie; Zikmund zase troufal si více vyzískati mírným jednáním; a tak konečně rozděleny země Lucemburské mírnou smlouvou. Dolní Lužice

a Morava připadly Václavovi, vévodství Lucemburské podržel jako manství Antonín vévoda Brabantský, manžel kněžny Elišky Zhořelecké, Branibory dostal Zikmund, jenž je zastavil Fridrichovi Hohenzollernskému, purkrabímu Norimberskému.

Morava od těch dob již stále zůstala při Čechách; stavové její holdovali králi počátkem února 1411 a Václav jejím nejvyšším hejtmanem jmenoval Lacka z Kravař, známého příznivce Husova; tak mohl se nyní na Moravě šířiti směr Husuv ještě volněji nežli v Čechách.

Zikmund se pak dohodl s Václavem i o titul císařský tak jako dříve Jošt: chtěl nechati Václavu právo k jízdě korunovací do Říma; poněvadž pak byl poslední potomek Lucemburků, psal se později — a vedl si také veřejně — jako dědic koruny české po králi Václavovi. Václav byl již jaksi jen doživotním zástupcem Zikmundovým. (O rodě Lucemburku viz přiložený rodokmen.)

Václav nabyl takto nyní klidu a důstojnosti, jaké si přál; zbaven všech nepřátel vnějších, z nichž nejhorší bývali jeho vlastní příbuzní, mohl si klidně odpočinouti a věnovati se lovu a zábavám se svými milci. Veškery skutečné starosti císařství římského přejal nyní Zikmund, Václav podržel si jen okázalé vystupování a formule listinné; spory s panstvem nyní také utuchly docela, když nenalézali opory ani v říši ani u královых bratří a bratranců; moc vlastní připojením Moravy a Lužice značně vzrostla, také finance byly v dobrém stavu — a pro případ války mohl se nadíti pomoci Zikmundovy, jenž jistě by byl chránil budoucí své dědictví.

Nemaje tak jiných starostí panovnických a cítě dobře sílu své moci uvnitř království, byl by rád svého stáří v klidu a pokoji užíval. Leč osud nepřál jemu pokoje a Václav poslední leta prožil v samých bouřích a nepokojích.

Králi zdálo se příčinou — a bylo také — těch všech zmatku štvaní pražské kapituly a arcibiskupa u dvora papež-

TABULKA POSLEDNÍCH PŘEMYSLOVCŮ A LUCEMBURKŮ.

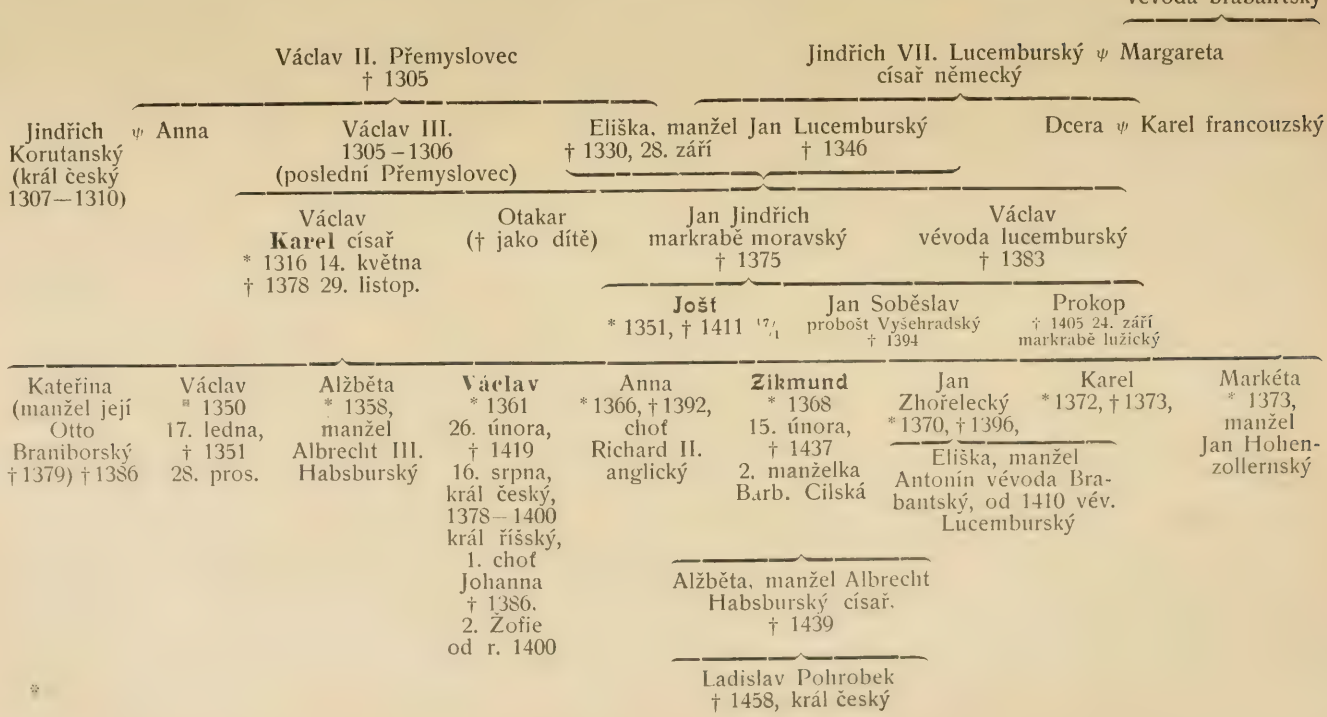

ského. Neustálé kaceřování království v Italii, zatím co uvnitř v Čechách procesy kacířské končily buď odvoláním nebo osvobozením, zdálo se králi bídnou pomluvou; a umínil si, že tomuto neustálému znepokojování učiní konečně přítrž násilím.

Leč tu na čas odvrátil jeho pozornost ještě grandiosní zápas na severních hranicích mocnářství — boj Polska a spojené s ním Litvy se řádem německých rytířů (a spojeným s ním řádem mečových rytířů) v Prusku a Žmudi.

Když v září 1409 chystalo se vše k válce mezi oběma mocmi severními, když již vypravil se do pole ohnivý velmistr Oldřich s řadami svých mečových rytířů a polský Vladislav se sbory nejrůznějších národů, oddálilo se ještě konečné rozhodnutí. Prostřednictví mezi oběma ujalo se poselství krále Václava, vedené Konrádem, knížetem Olešnickým.

Poselství Václavovo došlo, čeho dojíti mělo. Zjednalo příměří na základě ‚uti possidetis' a další jednání přeneslo do Prahy. Sem za řád německý přišli kommendoři Elbląský a Toruňský, za Vladislava biskup Poznaňský s jinými pány Polskými. Ale výrok králův, 8. února 1410 vydaný, neuspokojil Poláků, tak že se ani k definitivnímu ujednání, jež mělo v polovici května nastoupiti ve Vratislavi, vůbec nedostavili.

Václav, jehož prostřednictví ve věci řádu uznal i koncil Pisský i papež (Alexander V.) koncilem zvolený, jemuž nyní vůbec kynulo obecné uznání za krále Římského, touto nepoddajností polskou byl velice rozzloben; málo chybělo, byl by se s řádem spojil, tak jako náčelník jeho poselstva Konrád Olešnický nebo poslové páni z Donína, kteří bojovali v řadách křižovníků. Leč sympatie slovanské, jež tehdy se již mocně počaly ozývati, nedopustily této zrady na věci slovanské, a přes to, že se řádu podařilo v Čechách najmouti přes tři sta žoldnéřů (nemusili to býti ještě Čechové), veškera veřejnost česká stála na straně polské.

A tak koncem června r. 1410 došlo konečně k první veliké srážce mezi světem germanským a slovanským. Pod vrch-

ním velením Vladislava-Jagella vytáhli poprvé do pole společně s Litvany, jimž určitá část Rusů pomáhala, Poláci, v jichž vojsku byl značný počet Čechů. Čechové a Moravané tvořili 4. a 49. prapor armády polské (celá počítala 50 praporů), kromě toho ještě porůznu jinde byli vřazeni jako velitelé, pobočníci nebo vojáci (hojně jich bylo i v 50. a 13. praporu). Tu poprvé zavlál v předním šiku pod korouhví sv. Jiří červený kříž v bílém poli nad řadami českými a polskými, tu stáli v jednom šiku s Poláky Sokol z Lamberka, Kostka z Postupic, Rakovec z Rakova, Pykna z Lichtemburka..., tu také Jan Žižka z Trocnova poprvé účastnil se veliké bitvy a velikého vítězství.

Proti armádě polské totiž vytáhl velmistr Oldřich von Jungingen v kvapných pochodech s vojskem, sesíleným četnými dobrodruhy z Němec a z Francie, od Toruně ke Grunwaldu. V noci a v bouři, v lijavci a krupobití přitrhly pluky řádové v nejlepším pořádku 15. července 1410 před opevněný tábor polský. A když neměli se Poláci k boji, pyšný velmistr poslal Vladislavovi po maršálku řádovém dva meče, vyzývaje ho takto k boji. Hned potom srazily se oba voje v údolí u vesničky Tanneberka. Prvním nárazem železní rytíři němečtí na svých obrněných koních rozrazili šiky polské i s českými prapory a novým náběhem zdrtili řady Litvanů a Rusů, stojící na levém křídle polském. Daleko s bojiště stíhala prchající těžká jízda německá. Tím však rozevřel se šik řádový — a do mezery takto vzniklé vsunuly se rychle čerstvé sbory polské pod velením samého Jagella a donutily v brzku vojsko řádové k ústupu, zatarasujíce zároveň ústup vracející se jízdě. Tato byla pak mezi Poláky a znovu se vzmuživšími Litvany takřka rozdrcena, a když velmistr řádu vrhl se s květem bratří v bílých pláštích a s vlajícími chocholy na sbor Vladislavův, aby své vyprostil, bylo již pozdě. Tělesná stráž královská — Vladislav sám by byl býval málem německým kopím zasažen — obklíčila velmistra i s družinou a za nedlouho pokrývaly mrtvoly jejich nivy tannenberské. Poslední naděje spočívala ještě v pruské

záloze řádové; ale tito šlechtici, vidouce strašnou porážku velikého vojska, strachem poraženi dali se na útěk, a nyní nastala hruzná řež. Prchající Němci ve zmatku nenalézali cesty z bařin a jezer, jimiž krajina okolní je poseta, utíkající jízda zabírala jediné pevné stezky a cesty, a tu vítězné pluky polské a litevské měly snadnou práci. Dva tisíce bratří řádových pokrývalo pole, přes šest set cizích rytířů padlo s nimi; mrtvol žoldnéřů bylo do desíti tisíc; přes 15.000 mužů upadlo do zajetí — řád byl zničen a rozdrcen; pod Grunewaldem padl nejen květ rytířstva řádového, téměř všichni jeho hodnostáři, sám velmistr i s komendory, nýbrž i celý stát řádový, všechna jeho moc i sláva.

A takový byl dojem veliké té bitvy, hrozného toho soudu božího, na všechny tehdejší vrstevníky, přátele i nepřátele. Nastával konec, zkáza všeho: kněžstvo i panstvo zemí řádových, knížata církevní i města pomořská ochotně a dobrovolně přicházeli v zástupech k Vladislavovi a skládali hold jemu a »svaté koruně království Polského«.

Týž dojem učinilo velkolepé vítězství slovanské také v Praze. Sem přinesl zvláštní zprávu královu o tomto boji Oneš z Hůrky, mezi jinými také Husovi. Zpráva přišla velevítaná, »velikou radost srdci jeho přinesla, »které ani péro vypsati ani slovo vyjádřiti nemůže.« Hus psal králi krásný list. Vzpomíná v něm pýchy velmistrovy před bojem: »kde jsou dva meče nepřátel?« »kde jsou meče, koně obrněné, vystrojené, ozbrojené?« »kde nesčíslné zlato a poklady?« Slibuje, že s veškerým lidem bude se modliti za mír a přeje si na konec, aby mohl krále viděti očima vlastníma. A skutečně také v kázaních betlemských věnuje nejednu zmínku této veliké válce.

Ale velikosti její nedorostl vrchní velitel vojsk slovanských, Vladislav. Kdežto v území řádovém po způsobu starých Římanů vytrvala hrstka rytířů pod několika muži statečnými — Jindřich z Plavna tak uhájil Marienburk, udržel se Královec, v Livonsku sbíral mistr pomoc — vojsko spojenců nedovedlo ani v poli vydržeti. Již po dvou měsících odtáhl Vitold s Lit-

vany a Vladislav na konec byl spokojen, že mírem v Toruni 1. února 1411 zůstalo zhruba vše při starém. Tak neslavně dopadly výsledky bitvy tannenberské!

Velikosti tehdejších událostí nedorostl arci také král Václav; sympatie jeho nesly se k řádu. Ačkoli dvůr jeho takřka pustl odchodem bojovníků českých do Polska a bylo tedy příliš patrno, na čí straně jsou sympatie národa, král Václav přál řádu, vlídně vítal jeho posly, půjčil peníze do války, zakázal Čechům odcházeti do Polska . . . Leč na štěstí vrtkavý král záhy se zase od řádu odvrátil; když obě strany sjednaly mír toruňský, cítil se král uražen, že nebylo žádáno jeho prostřednictví. Komendatora řádu, Oldřicha z Ústí, dal roku 1411 uvrhnouti do vězení, když toto jednání řádu — arci vysvětlitelné a pochopitelné — omlouval, nepůjčil řádu peněz dalších, ano vymáhal na zničeném státu neúprosně půjčku dřívější, zakázal v letech následujících Čechům bojovati na straně bratří . . Václav takto se postavil zase na stranu polskou.

A jako nedorostl Václav v tomto boji slovansko-německém výše tehdejších událostí, dorostl jí však Hus, tak vidíme, že nedorostl král výše událostí i ve stycích nynějších s Anglií.

Z vlasti Viklefovy, kde nyní arci učení toto bylo stíháno a pronásledováno ohněm i železem, přišly koncem roku 1410 dva významné dopisy do Čech. Kněz Richard Wyche psal Husovi, lord Oldcastle of Cobham ze svého zámku Cowlingu (v Kentu) psal královskému dvořanu Voksovi z Valdštejna. Oba tito horliví Viklefovci těšili se, že slovo Boží v Čechách volně jest kázáno pod záštitou samého krále; Wyche znal dobře osoby v Čechách rozhodující, pozdravoval vedle Husa také Jakoubka ze Stříbra, jakožto pomocníka v evangeliu, lord Oldcastle znal panstvo směru Husova, také Zdislava ze Zvířetic, a později, krátce před svým zatčením, obrátil se i listem přímo na samého Václava, vyzývaje ho, aby chránil hlásání evangelia.

Hus ovšem odpověděl anglickým přátelům; někdy na počátku r. 1411 přečetl list Wycheův lidu na kázaní u přítomnosti asi desíti tisíc posluchačů; tito přijali list s takovou radostí, že Husa prosili, aby list přeložil do češtiny (což Hus i učinil) — a o tomto radostném výjevu poslal zprávu Wychovi s pozdravem »církve Kristovy z Čech církvi Kristově v Anglii«. Oznamoval zároveň, že v Čechách král i královna, dvořané, páni i lid rádi slyší slovo Kristovo, zvláště evangelium; že jdou za kazateli pravdy po městech i vesnicích, vystříhajíce se duchovenstva zlého. Avšak zmiňuje se také, že zuří proti němu Behemot; sotva se lehce dotekl jeho ocasu, chce ho již pohltiti; leč slibuje zároveň, že vytrvá i bude rád trpěti pro pravdu.

Wyche byl ovšem osoba Husovi podobná; byl již starší muž a při následujícím na to stíhání viklefovců v Anglii odvolal; leč vrátil se zase k učení Viklefovu a spálen pak na hranici r. 1431.

Hus od svých anglických přátel vyžádal si opisy Viklefa, jichž bylo tehdy v Čechách nejvíce potřebí; dostalo se mu jich hojně. Se spisy Viklefovými přinesli také nositelé — patrně nějací čeští scholaři — letáky viklefické, zvané »nova Scotiae« (noviny ze Skotska). Jsou to blouznivá líčení, jaká se rodí v dobách nejtužšího potlačení; jen fantasie ubožáků chudých a pobožných, přitlačených na zeď nepřemožitelnou mocí církve a státu, mohla zploditi tyto čtyři listy viklefské. Rytíř Quintin Folkherde (= pastýř boží) objíždí na koni svět, bojuje pro zákon Boží a rozdávaje čtyři listy. První »veškerému křesťanstvu« přikazuje, aby se opásalo mečem a bojovalo proti vrchnostem církevním, ježto odpadly od Boha, a proti pánům světským, ježto těmto hříchům nebrání; druhý »biskupu Glasgowskému« vypovídá válku hierarchii; rytíř chce v ní rád zemříti; třetí »pánům světským« vyzývá panstvo, aby se spojilo s ním proti neřestem kněžským; čtvrtý »faráři« nařizuje žíti dle zákona Kristova. Všechno psáno v superlativech, »mocí ducha Božího«, s pevnou věrou v tuto bytost zázračnou, která mocně

působí na ducha čtoucího, strhuje neuvažujícího — a přece jen dává mocné svědectví o těžkých strastech a zoufalých myšlénkách spisovatele, jenž nemaje pomoci na zemi, skládá poslední svou naději v nebe.

Na krále Václava však všechny tyto vlivy anglické působily marně; v něm nevyrostl Husovi kurfiřt saský jako Lutherovi, nebo Šimon z Montfortu jako Albigenským. Oldcastleovi neodpověděl a na letáky Quintinovy záhy zapomněl v lesích žebráckých.

ONDŘEJ Z BRODA.
(Z díla »Gloria universitatis Pragaensis«).

Leč pokoje, po němž toužil, přece nenabyl; za krátko musil se Husa zase ujmouti, nejprvé proti radě staroměstské, za nedlouho pak proti arcibiskupovi.

Hus totiž pokračoval dále ve svých pracích universitních i ve své činnosti na kazatelně Betlemské. V lednu r. 1411 měl Hus na universitě zaneprázdnění hojné a nesnadné. 3. ledna začalo totiž *quodlibet*, k jehož řízení on loni byl volen kvodlibetářem. Skoro celý měsíc trvala tato namahavá funkce universitní a k tomu přistoupilo ještě jednání s obcí.

Obec staroměstská totiž opětně přestupovala statuta universitní; jako loni v lednu beze všeho potupně zatkla Zdeňka z Labouně, tak i během roku celého sahala na práva studujících. Na rozkaz králův musila se podrobiti a Hus vypracoval návrh smíru. Dle něho měla universita přestupníky své trestati sama; ale zase dovolovala obci, aby přestupníci měšťtí — i ublížili-li členu university — byli trestáni obcí. Toto ujednání v lednu r. 1411 rektor smluvil s konšely na požádání samého Zdeňka z Labouně; v průvodu rektorově šel na radnici také Hus, přední člen university tehdy, dále děkanové fakulty theolog., lékařské a artistské, pak slavní theologové Petr a Stanislav ze Znojma s některými jinými mistry.

A když obtížná povinnost kvodlibeta byla ukončena, Hus při ní užil asi některých kvestií z Lombarda r. 1409; snad také vykládal kvestii *utrum materia prima nunc sub una forma substantiali et nunc sub altera existens sit informis* [= zdaž první látka teď v jednom tvaru a pak v druhém existující jest beztvárná] nebo některou jinou z četných nám zachovaných), měl zase boje na kazatelně své Betlemské s mistrem Maříkem.

8. února 1411 Hus měl totiž jedno ze svých obvyklých ostrých kázaní v Betlemě; když však odcházel s kazatelny, nalezl na ní lístek neznámého jakéhosi protivníka. Byl to mr. Mařík Rvačka, jenž — jako kdysi Protiva — poslouchal tajně kázaní Husovo a v rychlosti na lístku poznamenal některé námitky. Hus ihned jal se námitky ty vyvraceti a již 10. února, v den sv. Scholastiky, dokončil toto dílko pod názvem *contra occultum adversarium* (proti skrytému protivníku).

Mařík protestoval proti slovům Husovým, že prý Kristus plakal nad Jerusalemem hlavně pro hříchy kněžské. Hus dokazuje pravdu toho výroky svatých otců; Mařík protestoval proti výkladu Husovu, že prý Kristus, vyhnav prodavače z chrámu, dal příklad panovníkům a pánům, aby ramenem světským zakročili proti nešestem kněžským, hlavně svatokupectví. Hus praví, že Kristus tehdy jednal jako král a že krá-

lové a páni, majíce od Boha svěřenu moc, mají právě touto mocí sloužiti Bohu, to jest podle zákona Božího všechny neřesti, i na duchovních, staviti. Dále vytýká Mařík, že Hus nazval prý hanobiteli svatého kněží ve smrtelném hříchu, ale ne ty, kteří neposlouchají biskupa. Hus odpovídá, že podle Písma vskutku jen hřích — a tedy zvláště smrtelný hřích — ohaví člověka; ale také že ohavní jsou ti, kteří neposlouchají biskupa v dovolených věcech. A v tom — upozorňuje důrazně Hus — záleží právě rozdíl: nehřeší ten, kdo neposlouchá biskupa ve věcech nedovolených; každý má ve věcech dovolených poslouchati představeného, ale káže-li něco proti zákonu božímu, pak jest poslouchati více Boha nežli lidí. Konečně zastavil se Mařík nad slovy Husovými, že prý není náměstkem Kristovým, kdo není jeho následovníkem. Hus odpovídá, že jsou dvojí náměstkové: praví a falešní. Praví, kteří následují skutky, druzí, třebas od Boha vyvolení (jako Saul, Jidáš), kteří pro své zlé skutky budou od Boha zatraceni.

Traktat psán jest rychle a s náležitým důrazem; formuluje přesně a jasně odchylky Husovy od obyčejného mínění církevního — a Hus ještě v žaláři Kostnickém nerad to viděl, když přátelé jeho předložili sněmu církevnímu také tento spis. Podařilo se jim však jej ještě v čas ukrýti — byl by se asi shromážděným otcům velmi málo líbil.

Podobně ostře vystoupil Hus téhož roku proti jakémusi kazateli v Plzni (traktat ten »*contra praedicatorem in Plzna*« vydal však až r. 1412), který po způsobu některých nerozumných kněží kázal o stavu kněžském čirá rouhání. Byla tehdy rozšířena knížka ‚stella clericorum' (hvězda duchovních), ve které se akt transsubstanciace nemírnými slovy velebil; a tak také tento kazatel Plzeňský, o němž asi Husovi jeho věrní stoupenci (měl jich v Plzni mnoho, napomínal je roku 1412 zvláštním listem) podali zprávu, kázal na příklad, že nejhorší kněz je lepší nežli nejlepší laik, kněz jest otec Boha a stvořitel těla Božího atp. — vše na základě toho, že při mši proměňuje

*

chléb a víno v tělo a krev Kristovu. Hus ovšem tato rouhání přísně kárá, ale dokládá, že dokonce ani nejsou nejhorší; jiní kněží káží dokonce, že kněz jest lepší než blahoslavená P. Maria, ježto ona Krista porodila jenom jednou, kněží však Krista denně tvoří na oltáři! Jiní zase — podle zmíněné knížky — tvrdí, že kněz, který Boha tvoří, jí a jiným podává, který je tedy stvořitel svého stvořitele, vůbec ani nemůže býti zatracen! Hus právem to prohlašuje za nejhrubší kacířství.

R. 1411 29. dubna také Hus účastnil se radou i skutkem definitivního zařízení kolleje královny Jadwigy. Po smrti její totiž a po smrti dvou prokuratorů základní listiny z r. 1397 zůstával tu již jen Kříž kramář jako jediný a poslední plnomocník. A ježto i jeho již stáří tížilo, na radu Husovu a Mikuláše z Miličína provedl jako prokurator novou její organisaci.

Dům věnovaný královnou a ročních 200 kop důchodů měly živiti jedenáct studentů; zatím měli zůstávati v »Jerusalemě« (založení kdysi Milíčovo, nyní majetek cisterciáků) — teprve r. 1413 byli odtud převedeni do domu na trhu Svatohavelském — a měli zde míti opatření až do svého povýšení za bakaláře nebo mistry. Mistr jakýs měl býti dozorcem jejich studií.

Mistra i studující měl ustanovovati syn Křížův Václav (po něm jeho synové dle stáří) v dorozumění s druhým kazatelem Betlemským; po smrti jejich mělo jmenování býti vykonáváno prvním kazatelem. Tato nominace sama již ukazovala, že kollej (vlastně bursa) určena byla studujícím Čechům a že se jí jistě dostávalo jen stoupencům Husovým. O tom svědčí i jména chovanců; z jedenácti členů r. 1411 byl mezi sedmi bakaláři známý evangelista Husův Petr z Mladenovic a mezi čtyřmi studenty Hroch z Podvek, jenž roku předchozího s Husem podepsal stížnost na upálení knih Viklefových. Správce jich — druhý kazatel Betlemský, Mikuláš z Miličína — náležel k nejvěrnějším přátelům Mistrovým. Rád tedy Hus pod nový statut

této kolleje, jež měla se státi semeništěm jeho apoštolů, přivěsil pečeť svou — zase krok v před, jejž jeho nauka učinila.

Při tom však boj mezi arcibiskupem a stranou Husovou veden dále s napětím všech sil. Arcibiskup, nešetře privilejí university, dal kollegu Husova, známého nám Jana z Prahy (řečeného *Korvík*) zatknouti — universita 6. března 1411 ujala se ho ostrým listem (rektorem byl tehdy Jakub ze Soběslavě, známý přítel Husův). A ještě ostřeji zakročoval arcibiskup po klatbě Kolonnově.

PEČEŤ KRÁLE VÁCLAVA IV.

Tu však opět Husa ujal se král; užil k tomu známého prostředku — sekvestrace důchodů arcibiskupských i kapitulních. Rozkazy královy přesně a dochvilně byly provedeny radami všech čtyr měst pražských i purkrabími obou hradů královských. Arcibiskup na to odpověděl 2. května z Roudnice listem, v němž vyzýval sekvestory k vrácení statků a důchodů; a když vyzvání zůstalo marno, dal všechny tyto konšely a úředníky královské do klatby. Byli to ze Starého Města purkmistr Fridlin Kussenpfennig, konšelé Johánek Ortlinův, Čeněk Kraječ, Zikmund Rokiczauer, Mareš Šrám, Ludvík Loys, Purghart z Aldemburka, Vavřinec Reichl, Matěj Reissenkittel, Petr sladovník, Duchek řemenář, Ondřej Krajsa, Jan Dúpovec, Jan

Šídlo, Jakub Marták, Jan Vlčíhrdlo, Václav Chán a František Kbelský; z Nového Města purkmistr Martin ot Núze, konšelé Ondřej Žitavský, Jan Haléř, Ondřej Osvětlo, Jan Slanský, Mirek Hrazák, Václav od Božího líce, Jan vedle radnice, Beneš sukenník, Mikšík Dětovník, Petr Kvas a Mikuláš pargamenník; z Menšího Města purkmistr Jakúbek, konšelé Matěj Kozdras, Sobík, Jan písař, Petr Očko, Matěj kolář, Šimon sedlář, Enderl řezník, Drslav, Václav Pastorek, Pavlík sladovník a Jan Ráček; z Hradčan purkmistr Jan Snopek, konšelé Matěj Bláha a Matěj od červených dveří (druzí dva nejsou jmenováni); konečně purkrabí vyšehradský Racek Kobyla a velitel hradu Hradčanského Voksa z Vadštejna — oba horliví stoupenci Husovi; celkem skoro 50 osob tak upadlo v klatbu arcibiskupovu.

Nebylo ani pomyšlení, že by tento rozkaz arcibiskupův mohl býti proveden; arcibiskup také to zpozoroval sám a vydal proto, jako předloni, *interdikt* na neposlušnou Prahu spolu s okolím do dvou mil vzdálí; užil nejtěžšího trestu církevního v boji proti Husovi nyní již podruhé, po době nepříliš dlouhé a v okolnostech ještě méně příznivých.

Vskutku nemohl-li arcibiskup zjednati platnost klatbě Kolonnově nad Husem v březnu, mohl tím méně doufati, že zjedná platnost své vlastní klatbě nad padesáti předními Pražany v květnu; a docela nemohl se klamati, že by prohlášením interdiktu snad zvítězil nad lidem obecným a dvorem královským. Václav arcibiskupovým jednáním byl nanejvýš rozhořčen a jednal ve smyslu svého vzkazu papeži, že se s domácími protivníky vypořádá sám. Aby arcibiskup zase neodnesl pokladu kostelních, král sám 6. května přijel na Hradčany, dal svolati přítomné kanovníky a jel s nimi koňmo (oni musili podle krále pěšky) do chrámu Svatovítského, kdež si dal ukázati všecky poklady a odevzdal je v ochranu konšelům Pražským; druhý den (7. května 1411) dal je z rozkazu králova purkrabí Karlštejnský Kuneš z Olbramovic odvézti na Karlštejn. A když někteří kněží chtěli skutečně zachovati se podle roz-

kazu arcibiskupova a stavili služby Boží, král zabavil jim příjmy jejich, vyhnal je z beneficí a stíhal příkře a násilně. Poněvadž pak kněží strany Husovy interdiktu nijak nezachovávali, dali se stíháním královým zastrašiti i ostatní a interdikt vubec zachováván nebyl. Ani mansionáři u sv. Víta neodvážili se ho zachovávati a vyprosili si 21. května u stolice papežské rozhřešení, že byli k tomu donuceni mocí světskou. Hus psal 25. května 1411 do Krumlova Janu Bradatému, vykládaje, že musí poslouchati více Boha nežli lidí a vybízeje ho, aby se také »postavil na odpor psům ďábelským«. Sám Páleč podal dobré zdání, že arcibiskup může interdikt zrušiti (arcibiskup se vymlouval, že na Husa jest vydána kletba papežská a dokud se jí nepodrobí, že leží nad městem interdikt z moci papežovy, ne jeho). 5. června dal Václav na sněmu odhlasovati příkré zákony proti těm, kdo by se ve věcech zemských odvolávali na soudy duchovní — a hned podle nálezu sněmovního mnohým duchovním dal statky zabaviti, jiné zatknouti a věznit 14. června téhož roku měl Hus kázaní na slova evangelia »přinuť vjíti«, v němž důvody Viklefovými, zřejmě ho uváděje, chválil krále Václava pro jeho věznění neposlušných duchovních a zabavení jejich statků; král nosí proto meč, aby dobré chránil a zlé káral, ať jsou světští či duchovní. Zlost Antikristova nyní prý se již tak rozmohla, že je zralá, aby spadla; proto Ježíš Kristus vybízí světskou moc, aby zkrotila ‚rebelly'.

Moc arcibiskupova byla úplně zlomena; viděl, že moci královské odporovati nemůže a že rozkazy jeho jsou protivníkům jenom ku posměchu. I rád konečně uchopil se koncem června 1411 zprostředkování, jehož se ujali někteří vysocí duchovní, mocní páni a dvě cizí knížata. Rozpor mezi králem a arcibiskupem nepřispíval nijak k dobré pověsti království, a tak se podařilo konečně zprostředkovatelům, že obě strany, Hus i arcibiskup, přijaly ve svých sporech za rozhodčí krále se třemi radami; tito byli Rudolf vévoda Saský, Stibor ze Stibořic, hrabě Sedmihradský (jenž přijel do Prahy s posláním Zikmun-

dovým), a nejvyšší hejtman Moravský, Lacek z Kravař. 3. července 1411 sešly se tedy obě strany v Praze: v síni kláštera sv. Jakuba u Minoritů shromáždili se za universitu rektor Šimon z Tišňova, děkan artistů Tomáš z Lysé, Hus jako zástupce appellantů, pak zástupci tří fakult Marek z Hradce, Jan Kardinal z Reinštejna, Michal z Malenic (bakalář theologie; obyčejně zvaný Čížek), Martin z Prahy, Jan z Gaudentina, doktor lékařství, a Štěpán z Pálče (většina z nich, ale ne všichni, byli horliví stoupenci Husovi) u přítomnosti svědků, mezi nimiž vidíme vedle dvou hierarchů (František, probošt Boleslavský a Jakub, děkan Vyšehradský) sedm pánů a rytířů: Ondřej z Dubé, Václav ze Zlonic, Erhart z Kunštátu, Smil z Vítova, Hanuš z Hodonína, pak známí průvodcové Husovi do Kostnice, Jan z Chlumu a Václav z Leštna. U přítomnosti jejich a před notářem Michalem z Prachatic podvolila se universita, s ní Hus, rozhodnutí královu a zmíněných tří jeho rad: bylo však zároveň vymíněno, že kdyby Rudolf, Lacek a Stibor před vynesením rozhodnutí králova z Prahy odešli, že král má právo rozsudek ten vynésti s kterýmikoli pány jinými. V touž dobu přiznal se ve svém dvoře arcibiskupském, v komnatě zadní do zahrady položené, jmenem svým a veškerého kleru k této smlouvě také Zbyněk před notářem Mikulášem z Brna u přítomnosti doktorů práv Adama z Nežetic, Jana z Kolína a j., kanovníka Zdeňka z Chrástu, faráře Jana Protivy, Petra z Týna a jiných.

Král povolal kromě zmíněných tří rozhodčí do rady své také Václava Králíka z Buřenic, patriarchu Antiošského, Konrada, biskupa Olomuckého, probošta Sulka, kommendora Bohuše, mincmistra Zmrzlíka, pana z Donína a Mikuláše Augustinova (poslední tři známí stoupenci Husovi) a již 6. července vydal pak rozhodnutí, kterým vskutku mohl nastati v Čechách zase mír církevní. Bylo jím ustanoveno, že arcibiskup se králi pokoří, papeži dopíše, že v Čechách není bludů, a o neshodách s Husem že se urovnali před králem; arcibiskup měl své klatby

a interdikt odvolati a vyžádati u papeže rozhřešení těm, kteří byli stiženi klatbou papežskou; obě strany měly své soudy u kurie zrušiti a král s duchovními i světskými měl se poraditi o bludech a je vykořeniti. S druhé strany měly býti duchovenstvu navráceny zabavené důchody a statky a měly vůbec všechny strany býti ponechány při svých dosavadních právech a privilejích. Narovnání toto bylo schopné, aby na základě jeho vrátil se zase mír, kdyby — mysli nebyly bývaly již příliš rozhořčeny na obou stranách. Ačkoli bylo již smluveno s arcibiskupem i znění listu, jímž měl se za Husa přimluviti u stolice papežské, přec odkládal stále s jeho odesláním (a vůbec jej na konec neodeslal); nechtěl také, jak bylo smluveno, rozhřešiti těch, kteří přes interdikt sloužili mši, odkazuje je na stolici papežskou; a bylo vůbec viděti, že by byl rád aspoň některé ze strany Husovy, Husa prvního, nechal v klatbě pa-

CÍSAŘ ZIKMUND.
(Z kroniky Richenthalovy.)

pežské, když své vlastní censury musil odvolati. Naproti tomu ani král Václav ve všem nechoval se podle smlouvy; zdá se, že dav pocíliti arcibiskupu svou moc, chtěl i dále ukazovati mu ruku železnou; když pak arcibiskup neměl se k plnění smlouvy, král nevydával statku, dovoloval činiti nátisky duchovním, nechával skládati naň potupné a posměšné listy i písničky. A tak místo vzájemného uspokojení šířila se nová kyselost.

Hus, nemoha se dočkati ani přímluvného listu arcibiskupova, ani vyřízení své appellace z Říma, umínil si obrátiti se znova přímo k papeži. Papež zatím vzal při Husovu, jak o nestání tak i appellaci prokuratoru, z rukou Kolonnových i Thomariových a odevzdal ji po 6. červnu 1411 komisi čtyř kardinalů; zasedali v ní Antonín Kajetán kardinal Aquilejský, Brancas Tomáš de Brancatiis, sestřenec Jana XXIII., strýci zcela podobný, kardinal de Veneficiis a předseda slavný Petr Zabarello (pozdější vůdce koncilu), muž spravedlivý, učený a řádný. Z počátku, zdá se, měl při Husovu uloženu kardinal Akvilejský, tento však postupoval velmi pomalu, tak že při smrti jeho (zemřel 10. ledna 1412) nic nebylo rozhodnuto Ani nebyl stvrzen výrok Kolonnuv, ani nebyl nový vynesen; proto po 10. lednu 1412 přejal při sám předseda Zabarella, kardinal Florentinský. Tento zavedl při znovu, vyslechl Husovy prokuratory, sepsal protokoly, ale nežli mohl vynesti rozsudek, přenesl papež Jan XXIII. tuto při na kardinala de Brancatiis; u něho pak pře ležela dále.

Tento hlemýždí postup processu v Římě vedeného dával Husovi aspoň jakousi naději, poněvadž Zabarella — ačkoli Hus byl v klatbě pro nestání a měl se tedy dostaviti osobně — přece slyšel jeho plnomocníky a s nimi jednal. Spoléhal také na přímluvu královu a královny, i nepřestal doufati, že Zbyněk konečně přece smluvenou přímluvu pošle do Říma. Proto 1. září napsal prosebný list papeži Janu XXIII., vyznávaje veřejně, že v hlavních bodech obvinění vznesená jsou nesprávná

(že správně věří o svátosti oltářní, že věří, že i kněz ve smrtelném hříchu platně přisluhuje, že Němce nevyhnal atd.), že ke kurii se nedostavil, poněvadž mu ukládáno od Němců o život, že je smířen s arcibiskupem a že se nikdo pod stejnou pokutou nechtěl nabídnouti k obžalobě. Toto slavnostní vyznání víry dal přečísti v plném shromáždění university před rektorem Šimonem z Tišňova a notářský spis o něm s pečetí university byl zaslán papeži. Zároveň však poslal také prosebný dopis podobného obsahu sboru kardinalů, kde tyto »následovníky apoštolů« prosí »na kolenou«, aby ho sprostili osobního dostavení ke dvoru papežskému, a připomíná zároveň sliby, jaké před dvěma lety sbor kardinalský činil těm, kteří podporovali jeho snahy o neutralitu. Nejspíše tyto listy Husovy král i královna doprovázeli opět svými přímluvami. Leč všechno toto dopisování nemělo u kurie patrného účinku.

Arcibiskup zatím vida, že schyluje se zase k novým bojům a že moc jeho na ně nestačí, rozhodl se hledati pomoci za hranicemi. Počátkem září odebral se do Litomyšle k biskupu Janovi, králi nepřátelskému, a odtud poslal 5. září stížný list králi, v němž uvádí celou řadu stesků, mnohdy skutečně oprávněných a důležitých. Ale nebylo možno schváliti, že na konec vyhrožuje prostřednictvím Zikmundovým, k němuž se z Litomyšle nyní obrátil. Nebylo mu však dopřáno, aby se pomoci té dočkal. V Prešpurku se roznemohl a zemřel již 28. září 1411 — smutný obraz duchovního pastýře, opustivšího v dobách zlých vlastní stádo a zradou království hodlajícího napraviti vlastní neobratnost jednání.

Smrtí Zbyňkovou zavírá se ve veliké tragoedii Husově akt druhý; podruhé ještě daří se mu vítězství. Poprvé osud pomohl Husovi k vítězství nenadálým bojem o neutralitu, ve kterém Zbyněk podlehl, podruhé smrt sama odvolala jeho nejnebezpečnějšího odpůrce s bojiště. Hvězda Husova leskla se ještě jasněji. Malou episodou byla srážka s Angličany.

Mimo viklefovce, kteří udržovali z Anglie stálé a horlivé spojení s Prahou, arci potají a bez vědomí své domácí vrchnosti světské i církevní, přišlo do Prahy roku 1411 počátkem září také poselství vládní. Král Jindřich IV. nabídl Zikmundovi spojenectví a v čele vyslanectví, jež Prahou ubíralo se do Uher, stál rytíř Hartung van Clux. Poselství zastavilo se v Praze, a když zvěděli pražští mistři, že mezi členy poselstva je také anglický licenciat v právích, John Stokes, mistr university Cambridgeské, navštívili ho v příbytku jeho staroměstském. Pohovořivše s ním krátce, pozvali ho na odpůldne se svolením rektora k hostině do kolleje Karlovy. Leč Stokes pozvání toho nepřijal — rytíř Clux ho zradil, upozorniv ho, že pražská universita je nakažena učením Viklefovým. Tu vyjádřil se Stokes povrzlivě o českých kacířích, tak že se dostavilo k němu několik mistrů s notářem, zůstává-li vskutku při svém tvrzení, že každý — byť sebe pevněji věřící — čtenář spisů Viklefových časem upadne v kacířství? Stokes před notářem vyjádření své sice trochu omezil, ale i tak stále z jeho slov vyplývalo, že studium Viklefa pravidelně vede ke kacířství. Spatřuje v tom urážku university pražské, Hus dal přibiti na dveře příbytku vyslanectva anglického intimaci, že bude v neděli 13. září v kolleji o těchto slovích Stokesových disputovati, a vyzval ho, aby se hájil. Stokes vyhláškou na chrámě Svatovítském 13. září odpověděl, že není jako vyslanec povinen odpovídati; ale že se nabízí státi Husovi nebo kterémukoli z jeho strany k odpovědi v Paříži nebo u kurie, nebo kdekoliv jinde — a dodal pyšně, nemají-li na cestu, že jim dá. Výrok svůj pak poněkud opravil, ale dodal, že Viklefa v Anglii pokládají za kacíře a učení jeho za kacířské. Hus však konal disputaci i v nepřítomnosti Stokesově. Vyvrátil nejprve liché tvrzení jeho, že by byl Viklef Němec — Hus prohlašuje to za lež a vypočítává mezi jiným také anglický překlad Písma na důkaz jeho rodu anglického. Vřele vyvrací dále nařčení Viklefa z kacířství — máme o svém bližním smýšleti jen nejlepší, nevíme ještě, byl-li kacířem, tedy

to nesmíme tvrditi; co se týče důvodu, že Viklefa mnoho prelatů v Anglii, Francii a v Čechách pokládá za kacíře, platí asi tolik, jako kdyby někdo nechtěl pokládati Krista za Boha, ježto Turci, Tataři a Saraceni ho za Boha nepokládají; kdyby chtěl

JAN HUS.
Podobizna z r. 1520.

někdo uváděti pálení jeho knih — i Písmo sv. bylo za dob Makkabejských páleno. Na konec dovolává se i známého nám svědectví university Oxfordské.

Stokes na důvody Husovy neodpověděl, ale Hus setkal se s ním ještě později v Kostnici; tu Stokes ho upomenul na

pražské setkání. Zatím se spokojil tím, že si poznamenal jeden traktat Husův za kacířský, který obsahoval nauku o remanenci; nevěděl ovšem, že ve skutečnosti takový traktat od Husa nepocházel.

V říjnu pokračoval Hus ve svých čteních akademických a při tom pozoroval shon, jaký nastal po uprázdněném stolci arcibiskupském. 24 kandidatů se hlásilo o pallium Zbyňkovo a bylo nebezpečenství, že ho nedosáhne žádný z nich, že stolice papežská obsadí křeslo arcibiskupské kandidátem svým. Král ustanovil proto, aby volba dála se co nejrychleji, a doporučil kapitole osobního lékaře svého, Němce Albíka z Uničova, velikého boháče, který také 29. října 1411 jednohlasně zvolen. Papež prohlásil sice zvolení za neplatné, vyhrazuje sám sobě jmenování, ale jmenoval 25. ledna 1412 přec Albíka arcibiskupem. Tento dal se pak 27. února 1412 vysvětiti za podjahna, v červnu za kněze; byl vdovec, dvě dcery jeho posud žily. Mistrem v uměních byl již od r. 1385, od let devadesátých doktorem práv university Padovské, záhy také doktor lékařství; znamenité jmění jeho značně mu ulehčilo nabýti potvrzení papežského. Jsa muž již starší a světa zkušený, toužil jako král po klidu, ovšem marně.

1. listopadu 1411 kázal Hus lidu o službách za mrtvé: slovy Viklefovými v tomto nejobšírnějším svém kázaní horlí proti lakotným kněžím, kteří vymamují na lidech peníze na třicet mší pohřebních; pochybuje, že by byl sv. Řehoř koho z očistce vymodlil, a odkazuje každého, aby zde na světě dobře dělal. Leč útoky, ač důrazné, jsou přece mírnější, nežli bychom od Husa jindy čekali: patrně nechtěl ještě všechny mosty za sebou strhati.

Ale třebas že Hus ještě stále doufal ve smírné urovnání svého sporu s kurií, třebas že mnoho skládal na pomoc královu a na klidnou povahu nového arcibiskupa, který nikterak nenáležel k bojovným knížatům církevním, jako byl Zbyněk, rodem rytíř, vzděláním voják, třebas věřil i ve spravedlivost svých

soudců kurialních, třebas pevně byl přesvědčen, že učení Viklefovo není kacířské, nýbrž pravé čisté učení Kristovo, nauka evangelií, třebas konečně podařilo se mu v boji dvakráte zvítěziti — přece musily u Husa nezbytně dostaviti se okamžiky v takových chvílích, kde po tuhých disputacích a vášnivých jednáních veřejných uchýlil se do klidné své komůrky betlemské, v takových duševních rozmluvách naděje se zoufalstvím, že přišel k jasnému poznání, jak konečně mír na dlouho mezi historickým stavem církve a žíravou naukou Viklefovou udržeti nelze. Musil viděti, že jsou konečně meze, za které s ním ani nejpřátelštější arcibiskup, ani nejvlídnější král, ani nejpovolnější papež nepůjde; musil viděti pravdu slov Kristových, že chudým evangelium se zvěstuje, tak jak ji viděl Milíč, a že Kristus nepřišel na zemi přinést pokoj, ale meč, tak jak to poznal již Viklef; a musil také viděti, že sám v boji musí podlehnouti, že musí se opříti o takové stoupence, kteří půjdou s ním až na konec, na hranici a do plamenů.

A tu viděl jasně, že vyšší vrstvy, universita, šlechta, dvůr takového odhodlání schopny nejsou; že na dlouho konečně ani universita ani šlechta ani dvůr neodolá nátlaku ostatní Evropy, důrazu dvora papežského a ostatních rodů panovnických. Viděl však také, že jediní takoví věrní stoupenci jsou jeho posluchači betlemští, lid český, ti chudí řemeslníci, dělníci a nádenníci, ti ševci, krejčí, koláři, kotláři, truhláři . . . jak nad nimi se ošklíbali mistři universitní i vysocí duchovní.

Rok 1411—1412 (říjen červenec) byl poslední jeho učení na universitě, poslední, kdy bojuje ještě latinsky a latinou výhradně za své snahy a cíle; poslední, kdy působí ve vysokých vrstvách intelligence jako průkopník idejí Viklefových. Jako Viklef na konec života svého obrátil se putujícími kazateli, těmi lollardy, bosými, v dlouhých, hrubých šatech, s holemi v rukou, přímo k širokým vrstvám lidovým, přímo pro ně pak překládal Písmo, vykládal své starší učené traktaty a k Angličanům obracel se anglicky: tak Hus nyní přichází k poznání,

že k těmto zástupům, kteří lačnějí a žízní po slově Kristově, musí se obrátiti po česku.

Dosud Hus věnoval tomuto lidu českému, těmto svým drahým a milým bratřím a sestrám, jak je nazýval, sice celé své srdce, ale jen nepatrné trosky svého literarního tvoření; nyní odhodlává se věnovati kromě hodiny nedělního a svátečního kázaní lidu tomu celý svůj život.

Bylo tu potřebí celého nového tvoření; jako Viklef tvořil takřka jazyk i literaturu, musil tak tvořiti i Hus. Čeština, třebas měla za sebou již stoletou literaturu (r. 1306 sepsány první její veliké básně), nebyla přec ještě schopna k tomuto cíli, jejž Hus sledoval. Nebylo dosud jednotného spisovného jazyka: každý psal nářečím vlastním; nebylo pravopisu — každý si pomáhal, jak uměl, většinou dosti nemotorně a neobratně. Ani díla největšího jeho předchůdce, Tomáše ze Štítného, nepodávala Husovi potřebného jazyka — byl to jazyk zastaralý, neobratný, těžký; bylo potřebí stavěti od základu.

Hus od základu počal. 6. listopadu 1411 dopsal svůj traktat »*Orthographia bohemica*« (pravopis český), v němž rozvinul své zásady nového pravopisu českého na základě důkladných studií a bystrého porozumění věci. Je zajímavo, že dokládá se v něm také hebrejštiny a staré slovanštiny — tuto patrně znal z kláštera emauského a snad od některých chorvatských studentů. K svému pravopisu podal i abecedu po vzoru staroslovanském a vhodné příklady ke cvičení mládeže.

Pokusy a opravy pravopisu nebyly sice nové; anarchii pravopisné staročeské bráněno již od pol. XIV. století různými návrhy; posledně za dob předchůdce Husova, T. Štítného, poněvadž písemnictví zasahovalo do kruhů širších a širších, počato již s odlišováním samohlásek dlouhých a krátkých methodou dvojí: pro *í* volena písmena *y*, pro ostatní hlásky zavedeno zdvojování: *é* = *ee*, *á* = *aa* atd. Odlišení pak hlásek *č* a *ž* (ostatní celkem bylo již mnoho dobře provésti) prováděno připojováním písmene *z*: tedy *z*adaa (= zadá) a *zz*aadaa

(= žádá); *czalta* (= calta) a *czzasto* (= často). Ale nebylo v tom ani důslednosti ani pravidelnosti.

Hus, hodlaje provésti zásady dvě: *piš, jak slyšíš*, a další *piš jednoduše a srozumitelně*, sestavil napřed abecedu. Tu zřídil po způsobu slovanském tak, že každá hláska (vyjma ch) měla se značiti jedním písmenem a každé toto písmeno dostalo své jméno. Aby však příliš neobtížil zavedení nové své abecedy, podržel písmeny latinské a změnil (pro hlásky odchylné) toliko jejich podobu jednak tečkami (»nabodeníčky krátkými«), jednak tenkými čárkami (»nabodeníčky dlúhými«); označoval pak tečkami a čárkami hlásky od latinských odchylné, tedy samohlásky dlouhé, souhlásky měkké *č, š, ž, ř* a tvrdé *l*. Abeceda jeho zněla:

a	*b*	*c*	*ċ*	*d*	*ḋ*	*e*	*f*
A	bude	celé	čeledi	dáno	ḋedictvíe;	ej	farář,

g	*h*	*i*	*y*	*k*	*l*	*l̇*	*m*	*n*
genż	hoſpodin	ili	y	král	lidí	l̇ákán	mnoho	nás

ṅ	*o*	*p*	*r*	*ṙ*	*ſ*	*ẛ*
ňekdy	on	pokoy	rád	řádem	ſlúzil̇	ẛlechetný

t	*ṫ*	*u*	*v*	*w*	*x*	*z*
tak	ṫeleſtný	ukázaw	velikoſt	wſobie	xil̇	za ny

ż *ch*
ziuotem ch̊te,

genż geſt konec y počátek požehnaný na vieky.

Od principu svého se uchýlil jen tím, že podržel dvě spřežky, *ie* a *ch*, a že místo *ži, ni* atd. (to jest místo skupin hlásek se dvěma tečkami) psal jen *zi, ni* (to jest skupiny s tečkou jedinou).

Teprve Bratří místo teček dosadili nynější háčky a také čárky zkrátili a ohnuli. Jak viděti, pravopis Husův liší se od našeho ještě dosti jednak tím, že nechává tehdejší platnost

písmeně *g* (před *e*, *i* čte ji jako *j*, jinde místo *j* užívá *y*) a že rozeznává mezi *v* a *w* (učil psáti *w* »gedné tu kde neňíe po ňem ſamohlas: *wl̇k*, dá*w*no, da*w* etc.«), jednak tím, že spojku *i* píše *y* a hlásku *ě* spřežkou *ie*, »kdež nalezneš nad i krátké nabodeňíčko, má ſpieſňe to ſlovo řčeno býṫi, iako takto: míeſto, laṫíňe civitas; a kde dlúhé, že to ſlovo s prodlúžeňím má řčeno býṫi, iako takto: mieſto, laṫíňe locus . .«), dále že označuje měkkost v slabice ḋi, ṫi, ṅi atd. Ale přece zásady jeho jsou celkem velmi jednoduché, velmi duležité je zejména rozlišování *i* a *y* a zásada jeho zvítězila ve všech vědeckých pravopisech novějších: odchylné hlásky označovati ne spřežkami, nýbrž značkami nad písmeny. Značky ty slovou rozlišovací, diakritické a podle toho celý pravopis Husův nazývá se *pravopisem diakritickým.*

Ukázkou pravopisu Husova, v němž arci nemáme nyní žádného jeho díla, muže býti následující dílko Husovo:

Deuiet kuſów zl̇atých.

[1.] Prvý kus zl̇atý: Ktož dá geden haléř pro bóh za ſvého zdrauého ziuota, ten víece boha vcṫí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby po ſmrti tolik zl̇ata dal̇, cožby ſie geho mezi zemí a mezi nebem mohl̇o obdrzieti.

[2.] Druhý kus zl̇atý: Ktož gedno ſl̇ouo protiwné pro bóh ſtrpí, ten víece boha vcṫí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby tolik metel̇ o ſvóy chřbet zbil̇, coby gich mohlo w nayvieččíem leſie zróſti.

[3.] Třeṫí kus zl̇atý: Ktož ſie menẛíemu pokoří, ten víece boha vcṫí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby z gednoho koncie až na druhý konec ſvieta putoual̇ a w každé ẛlépiegi ſvú krew prolil̇.

[4.] Čtwrtý kus zl̇atý: Ktož dá bohu ſvými wl̇emi v́dy wláſti, ten víece boha vcṫí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby wẛechen ſuiet pro bóh na hl̇auie zchodil̇.

[5.] Pátý kus zlatý: Ktož gednu ſlzu za ſvé hřiechy vmoří, ten víece boha uctí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby po ſmrti tolik plakal, ažby gemu z óčí dvie riecie tekle.

[6.] Šeſtý kus zlatý: Ktož ſobie boha nade wſechno ſtvořeňíe dražší a gemu ſie wſechen poručí, víece boha vctí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby zaň matka božíe ſe wſemi ſvatými proſila.

[7.] Sedmý kus zlatý: Ktož nižádného blažňiuie neſúdí, ten víece boha vctí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby byl iako ſvatý vawrinec na roſtie pečen.

[8.] Oſmý kus zlatý: Ktož miloſrdenſtvíe kterémuž koliuiek ſtvořeňí pro bóh vciní, ten víece boha vctí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby byl do třetíeho nebe iako Svatý Paweł wtržen.

[9.] Deuátý kus zlatý: Ktož ſie boží vóli neprotiuí, ten víece boha vctí a ſvé duſi víece proſpiege, nežby wſechen ſviet, by byl geho, pro bóh dal.

(Celé dílko, asi také r. 1411 složené, je tu otištěno tak, jak by je byl asi Hus napsal; bohužel, písaři pozdější pravopis Husův tak kazili, že v jeho vlastních spisech ho nikde nenalézáme proveden přesně a úplně.)

Takto upraviv si pravopis, Hus upravil i jazyk. On první utvořil z různých nářečí, na něž dosud jazyk český byl roztříštěn, jeden společný jazyk spisovný, pro nějž vybral nářečí Pražské. Ačkoli sám Jihočech, přec nepřijal do svých spisů nářečí netolické, kterým ho učívala matka se modlit; nýbrž přijal nářečí kaple Betlemské. Hodilo se mnohem lépe pro jeho účel — bylo jednodušší, pohodlnější, všem Čechům srozumitelnější, nežli nářečí ostatní. Ztratilo ovšem mnoho již ze své bohatosti forem: ze svých jednoduchých časů minulých (m. *chodich* říkalo *chodil sem)*, ze svých vazeb přechodníkových (místo *jsem nesa* říkalo *nesu*, *mním se kúpě* — *mním*, *že se kúpám)*, ze svých starých tvarů (m. *kúpju* říkalo *kúpám*, místo *súzju* — *súdím* atd.), ze svých vazeb a ze svých starých slov (m. *zělo* říkalo *velmi* atd.), ale právě proto bylo snadnější, lehčí, ohebnější. Leč

Hus nepřejal pouhé té hmoty jazykové bez svého umění a doplnění. Jako věrný syn hranic českých stál v jazyce na stráži proti slovům cizím, německým vazbám, jmenům i výslovnosti. Jako mistr dialektiky a logiky snažil se zavésti a ustáliti v jazyce určitá pravidla; a jako pravý grammatik vytvářel pro novou svou potřebu celý nový slovník. On jest veliký tvůrce naší řeči spisovné; nevíme ani, kolik slov nám pravšedních on tam v té své komůrce vytvořil, kolik vhodných výrazův odborných vyrobil — jazyk český podnes nese pečef tvůrčí ruky Husovy.

Jako všichni reformatoři, začal i Hus překlady; jsou to zejmena překlady dvojího ‚zrcadla hříšného' sv. Augustina, jež přeložil lehkým a obratným slohem samorostlým. Leč brzy obrátil se k veliké práci, důležité a nesmírné; byla to *oprava staročeského překladu bible.*

Již koncem XIV. století byly od různých původcu jednotlivé knihy Písma přeloženy do češtiny; leč teprve v r. 1400—1410 byly tyto jednotlivé knihy sbírány ve veliké svody. Jazyk jejich nesl na sobě pečef původu -- tu těžký a složitý jazyk polovice XIV. století, tu osekaná již mluva století XV. A rovněž tak jevila se umělost a správnost překladu: tu texty školácké, s chybami primanskými, tak jak je robili neumělí duchovní doby Janovy, tu zase obratné převody kněží, vyškolených na universitě Karlově: mělo-li Písmo vniknouti skutečně do lidu, bylo potřebí posledního pilníku, jednotné redakce, stejně hledící ke správnosti překladu jako k obratnosti řeči.

Této veliké práce se podjal Hus: podle staré bible latinské přehlédl a revidoval celý text bible staročeské; jím, jako Luther v Německu, Viklef v Anglii, vytvořil konečně lidu Písmo, jež mohl čísti s radostí a bez obtíží.

Takto nyní zaneprázdněn, měl dosti málo času účastniti se boju na universitě, jež vznikly při kvodlibetu, v lednu 1412 konaném; nemáme svědectví, že by se ho byl vlastními kvestiemi účastnil; jen jako divák asi šel poslechnout vášnivé útoky těch dnů v Karolinu.

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ V PRAZE (OD ZÁPADU).
Dle rytiny z počátku XIX. stol.

Kvodlibetářem byl známý přítel jeho mistr Michal z Malenic, řečený Čížek. Parádní kvestii však měl ohnivý Jakoubek, jenž ve svém traktatu dokazoval, že vyplnila se již slova Písma, že přišel Antikrist a že zaujímá nyní nejvyšší místo v křesťan-

stvu. Nejmenoval sice nikoho, ale každý viděl, kdo jest míněn slovy: »a když takový člověk hříšník a syn zatracení dostoupí nejvyššího stupně nebo místa v národu křesťanském, připraveného jen ctnosti, pravdě a spravedlnosti, beze vší pochybnosti jest to nejvyšší a pověstný Antikrist.« Tato kvestie sama již ukazuje, jak věci v Čechách dospívaly k bodu varu.

Leč z prací Husa vytrhly rozmanité pomluvy a dotazy, na něž pokládal za svou povinnost odpovědéti. Velmi často slýchal, jak venkovští faráři mu vytýkají, že špatně učí o svátosti oltářní; i bránil se rozmluvami a vydal asi zvlášť opisy 10. a 11. distinkce IV. knihy Lombardovy, kde o té věci zmínil se obšírně. Od přátel domácích i přespolních dovídal se, jak lidé nevědí, komu věřiti: zdali papeži či Písmu: o tom napsal zvláštní traktat *de credere* (o víře), kde vykládá rozmanité stupně víry. Z Moravy bojoval proti němu Štěpán, převor kláštera Dolanského, zvláštní knihou »Antiviklef« (z r. 1411), v níž varuje se před bludy Viklefovými; Hus bránil se zvláštním listem bratřím klášterním. V Olomouci byly rovněž pochybnosti náboženské; Hus 3. března 1412 odpovídá na ně zvláštním notářským spisem »*De tribus dubiis*«, čteným na universitě.

Tento malý spisek jest zajímavý jednak svým rázem scholastickým, jednak myšlénkami novými. Tři pochybnosti byly: zdaž se smí věřiti v papeže? zdaž možno býti spasenu i bez zpovědi kněžské? zdaž někteří z Aegypťanů, utonulých v Rudém moři, nebo ze Sodomských byli spaseni? První otázku Hus zamítá důvody Viklefovými; na druhou přisvědčuje. Třetí, která jest docela ve smyslu staré scholastiky, podle Jeronyma rozhoduje kladně a dodává naučení: »Z toho jest patrno, že o nikom nesmíme bez zjevení nebo bez tvrzení Písma říkati, že byl zatracen.« Leč tyto drobné hádky a putky byly daleko zastíněny bojem ve velkém slohu, ke kterému došlo v několika nedělích.

V Italii, kde dva papežové zápasili o vládu, přidružil se jako třetí bojovník Ladislav, král Neapolský, sahaje smělou rukou

po panství nad celým poloostrovem Apenninským. Podařilo se sice Janu XXIII. 12. dubna 1411 vtrhnouti vítězně do Říma a vojsko Ladislavovo v krvavé bitvě u Rocca Secca 19. května 1411 poraziti na hlavu, v červnu 1411 ho přiměti k míru, v němž se zřekl Řehoře XII. Ale stalo se to po nesmírném namahání, po měnlivých bojích a příhodách, ve kterých jen šibenice a sekera katovská mu Řím udržovala a jen zlato a lež konečně dovedly k cíli. V těch dobách, kdy tak střídalo se štěstí válečné, kdy opevňoval se ve Vatikáně a stavěl podzemní průchody do hradu Andělského, volal proti Ladislavovi, »proklatci«, »kacíři«, »velezrádci«, »křivopřísežníku«, »schismatikovi« celý křesťanský svět do pole. Bullami ze dne 7. září a 2. prosince 1411 hlásal křížovou válku a slíbil všem účastníkům anebo aspoň přispěvatelům penězi plnomocné odpustky. S těmito bullami přijel do Prahy v květnu 1412 papežský komisař Václav Tiem, děkan Pasovský, jenž zároveň přinášel Albíkovi pallium.

Arcibiskup i král ovšem bullám papežským poslušnosti neodepřeli, arcibiskup pouze vymínil si, aby bylo při prodeji kázáno evangelium a aby při zpovědi nebyly ukládány lidem taxy. Na to však se mnoho Tiem neohlížel, nýbrž dal kazatelům podle slov bull instrukce přímo kacířské. Rozdělil pak celé Čechy na jednotlivé archidiakonaty, diakonaty nebo jednotlivé kostely (měl krom provincie české také provincii Salcburskou a Magdeburskou přikázánu) a tyto okresy pronajal za určité sumy pachtýřům. Tito musili ovšem napřed hleděti, aby dostali své peníze již vyplacené a krom toho ještě aby sami něco vydělali; byl to krátce čirý obchod, konaný za hlasitého bubnování a vyvolávání lidmi pravidelně zločinnými i surovci, cizoložníky, lenochy, lakomci . . ., kteří se svátostí pokání kupčili způsobem nanejvýš nestydatým.

V Praze, tak jako r. 1393, byly k tomuto účelu ustanoveny tři kostely: kostel sv. Víta, Týnský a Vyšehradský. V každém byla přikována truhla, železem pobitá, do níž lidé kladli peníze. Správu odpustků v Praze si ponechal Tiem sám spolu

s licenciatem práv Pacem z Boloně, druhým komisařem papežským. Odporu se nebylo třeba báti: bully papežské vyhrožovaly nejpřísnějšími tresty každému odpůrci, nad to ještě měli komisaři ochranu královskou a arcibiskupskou.

Jest ovšem jasno, že i poslušní synové církve toto hrozné svatokupčení odsuzovali a zatracovali; ostře psal proti tomu Ludolf Zaháňský, ostře se vyslovil také Štěpán Páleč, tehdy děkan theologů, na faře svatomichalské (u Křišťana) před jinými mistry, bakaláři a studenty, o makavých bludech instrukce Tiemovy.

Ale jinak, nežli v soukromí, vystupovali theologové ve řejně. Hus sice ihned v kázaních postavil se proti bulle a tak proti rozkazum papežským, ale přenesl spor také do university. Se svými přáteli učinil ve shromáždění university dotaz, mají-li členové její dávati peníze na válku proti Ladislavovi. Leč proti tomuto jednání ohradili se všichni přítomní mistři theologie (Páleč, Stanislav ze Znojma, Jan Eliášův atd.), tvrdíce, že nemají práva posuzovati bully papežské, ani se protiviti rozkazum královským; k mínění jejich přidala se většina university.

Tím se však Hus nedal odstrašiti; ve svých kázaních útočil dále na bully papežské a zároveň ohlásil na 17. červen 1412 veřejnou disputaci o bullách Janových ve veliké síni kolleje Karlovy. Vyhlášky o tom dal přibiti na dvéře všech skoro kostelů i klášteru pražských a zpusobil tak nesmírné pohnutí v celém obyvatelstvu pražském. Papežští legati i fakulta theologická hleděli disputaci překaziti a dva mistři bohosloví žádali arcibiskupa o zákaz. Hus byl povolán před Albíka u přítomnosti komisařu papežských a tu se ho tito tázali, chce-li uposlechnouti rozkazuv apoštolských (t. j. papežových). Hus odpověděl: »ze srdce rád chci naplniti přikázaní apoštolská.« Tu obrátili se legáti k arcibiskupu se slovy: »Hle, pane arcibiskupe, on již rozkazu pána našeho chce poslouchati.« Ale Hus ihned vyvedl je z omylu, řka: »Pánové, rozumějte mi!

STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ V PRAZE (OD SEVERU).
(S arkýřem radnice. Dle rytiny z počátku XIX. století.)

Řekl jsem, že ze srdce rád chci naplniti přikázaní apoštolská a jich naprosto poslouchati. Ale nazývám přikázaními apoštolskými nauky apoštolů Kristových, a pokud přikázání velekněze římského by se shodovala s přikázaními a naučeními apoštolskými podle pravidla zákona Kristova, potud chci jich co nejochotněji poslechnouti. Pakli však něco odporného v nich uznám, neposlechnu, i kdybyste oheň na spálení těla mého před oči mé předložili!« A s těmi slovy užaslé legaty opustil.

Fakulta theologická chopila se ještě posledního prostředku. Zakázala veřejným listem všem svým bakalářům vystupovati proti bullám papežským. Zákaz týkal se i Husa, jako bakaláře theologie. Leč Hus posmíval se na universitě i s kazatelny tomuto zákazu, pravě, že Páleč (jako děkan fakulty) je ještě papežštější nežli arcibiskup, který bully dovolil výslovně jen pod dvojí podmínkou; a rozumí se, zákazu neuposlechl.

Nebylo pamětníka schůze tak bouřlivé a hlomozné, jako byla tato 17. června. Kollega kdysi a přítel Husův, mistr Marek z Hradce jako rektor předsedal tomuto shromáždění. Prý nahrnulo se množství obecného lidu do sezení university a Marek rektor, obávaje se bouří, vyzýval je k odchodu. Leč zástupy začaly se bouřiti a jen slova přednášejícího Husa dovedla je upokojiti. Hus přednesl své mínění, ostré a prudké, cele Wiklefovské, příkře odporné bullám papežským; proti němu pak, po krátkém mlčení, mluvili staří doktoři theologie — tradice uvádí *Vlka* profesora, doktora *Kbela*, mistra *Lva*, jenž prý posílal Husa do Říma, tam aby proti papeži mluvil a ne v Praze, ježto jest papež jeho otec duchovní — leč shromážděný lid prý chtěl odpůrce Husovy ukřičeti a ukamenovati. Teprve slova Husova zase mysli uklidnila a tu došlo řada na ohnivého *Jeronyma*, jenž přidal se ve všem k Husovi a mluvil dlouho a výmluvně. Na konec pak, unesen ohněm nadšení, vstal a chtěl jíti hned před konšely na radnici, že odpustky hlásané jsou falešné. S ním zároveň vstalo téměř všecko studentstvo a jen s velikým namahaním utišil rektor Marek roz-

kvašené posluchačstvo. Jeronym sám obrátil se na rektora chlácholícího česky: »Slyšíš-li, mistře Marku! Však ty za mě svého hrdla nedáš, jáť sám za se svou šíji dám!« A obrátiv se zase k shromáždění, pokračoval latinsky: »Neřekl-li svatý Pavel: »Vím, komu jsem uvěřil, a jist jsem, že mocen jest uložení mé schovati až do onoho dne!« A plamenná slova Jeronymova pusobila tak, že se shromáždění rozešlo pod dojmem duvodů protipapežských. Jeronyma pak doprovázela domu dokonce větší část studentstva nežli Husa samého.

Kvestie, kterou Hus tehdy řešil, zněla: »*utrum secundum legem Jesu Christi licet et expedit, pro honore Dei et salute populi Christiani et pro commodo regni bullas papae de erectione crucis contra Ladislaum regem Apuliae et suos complices Christi fidelibus approbare*« (= zdaž dovoleno jest a prospívá podle zákona Kristova, za čest Boží a spásu lidu křesťanského a za prospěch království papežské bully o pozdvižení kříže proti Ladislavovi, králi Neapolskému, a jeho spojencům schváliti věrným křesťanům)? Byly v ní vyčteny všechny důvody, jež mohla papežská bulla uváděti ve svůj prospěch, a uvedeno pak osm důvodů, vesměs Viklefových, čerpaných z 23. kapitoly jeho spisu »o církvi«, proti tomuto hanebnému kupčení s odpustky. Odpustky vůbec náležejí jen Bohu: kněží mají nanejvýš právo, je ohlašovati, ne však udíleti nebo prodávati; jak nesmyslné jest udíleti odpustky na 100.000 let! Tu by musil Bůh čekati s posledním soudem! Hus uvádí slova Kristova: »darmo jste dali, darmo dejte!« ukazuje, že takové udílení odpustku jest holé kacířství — pak by vůbec nebylo potřebí mší, vigilií, postů atd., ano papež mohl by vůbec svými odpustky zrušiti očistec! Ubíjí zrovna své protivníky citaty Písma a svatých otcu; prohlašuje, že by bylo dobře, aby papež tu válku prohrál, poněvadž by pak aspoň dary církve věřícím udílel zdarma — krátce (spis celý jest velmi obšírný, Hus udělal proto z něho po 16. červnu ještě kratší výtah »*contra bullam Papae*« — proti bulle papežské) celý traktat ukazuje, že

Hus se již naprosto rozhodl a odhodlal k boji i se stolicí papežskou.

Boj ten vedl Hus na universitě, na kazatelně i listy na venek; 11. června 1412 psal tak králi Polskému, vybízeje ho, aby stavil svatokupectví ve své říši. O tom svědčí i nová stížnost kněžstva, jež ohlašuje papeži, že Hus v Polsku, v Uhrách i na Moravě spisy svými bojuje proti stolici papežské; tato připojovala se ke starší, někdy v květnu sice sepsané, ale teprve v červenci Michalem de Causis zaslané stolici papežské, v níž se žádá Jan XXIII., aby Husa prohlásil za kacíře, užil proti němu ramene světského a dal také veřejně na náměstí sv. Petra spáliti knihy Viklefovy. Tato dvojí stížnost ukazuje, že Hus v květnu a červnu vedl boj s veškerým nasazením sil a že pustil již mimo se všechny ohledy na stolici papežskou.

To lze si vysvětliti neočekávaným zakončením, ne sice formalním, ale věcným, jeho procesu v Římě v březnu r. 1412. Počátkem roku 1412 vystoupili totiž v Římě noví žalobníci proti Husovi, mezi nimi Michal z Německého Brodu, farář od sv. Vojtěcha v Jirchářích (nebo, jak obyčejně říkáno, »z Smradař«), rodilý Němec. Málo dbaje svého farářství, hleděl si spíše vydělávání peněz a nabídl se Václavovi, že mu opraví doly Jílovské. Se svěřenými penězi však r. 1408 uprchl ke stolici papežské, kdož se živil advokacií. Na něho se obrátila kapitula a duchovenstvo Pražské, aby vedl jeho při proti Husovi, a Michal, jako obratný právník, dovedl skutečně způsobiti obrat v procesu, jenž za Florentského kardinala Zabarelly málem byl by příznivě vypadl pro Husa.

Obžaloval totiž lstivý Michal u nového soudce, kardinala Brancasa, prokuratory Husovy z kacířství. Nebyli proto slyšeni a předpouštěni vyšetřujícím kardinalem, a když přece naň dotírali, zakázal vůbec římským advokatům Husa zastupovati a poručníkům samým dal oznámiti, že na rozkaz papeže jich již nepředpustí a nevyslyší. A když nicméně v Římě neustále trvali, byli někteří z nich zatčeni, zabaveny jim některé věci a

proti Janu z Jesenic zavedeno vyšetřování pro kacířství. Auditor papežský, tímto procesem pověřený, dal v březnu 1412 mistra Jana vsaditi do vězení; leč podařilo se Jesenicovi uprchnouti do Bononie, načež 29. července 1412 vyrčena nad ním klatba pro nestání. Ostatní poručníci Husovi asi již v březnu, po zatčení Jesenicově, uprchli z Říma a někdy v dubnu 1412 vrátili se asi do Prahy.

Rozsudek sice nebyl ještě vynesen, ale proto věc Husova byla přece již ztracena. Ze zpráv svých přátel mohl poznati snadno Hus, že není naprosto naděje, že by tento papež mohl vydati rozsudek jemu příznivý. Všecken náklad pře (činil asi 1100 zlatých, dle našich poměru asi 50000 K), peníze veliké a jistě z větší části vypůjčené, byl vynaložen marně, všechna práce obran byla ztracena, všechny ústupky a poklony papeži i kardinalum byly zbytečné a neplatné. Jest těžko představiti si roztrpčení a rozhořčení, jaké se Husa zmocnilo, když zvěděl tento konečný výsledek — ale jeho zimničná a vášnivá činnost proti bullám papežským je pochopitelna docela.

Jeho disputace universitní 17. června byl vskutku výraz nejpevnějšího přesvědčení, nejjasnější víry, že stolice papežská jest nyní vskutku sídlo Antikrista, tak jak to v lednu dokazoval Jakoubek; že není smíru mezi ním a jí, že padne buď on, nebo papež archiřišník.

Přátelé ovšem z takového zoufalého boje zrazovali; hned prý v sobotu následující (18. června), při obvyklé schůzi fakultní potom, starší mistři i kollegové prosili oba ohnivé bojovníky, aby se mírnili a nevydávali se v nebezpečenství. Marek z Hradce prý prosil Jeronyma, zvláště pak mr. Martin z Loun — a konečně dosáhli slibu, že chtí se oba mírniti. Ukazovali prý zvláště Husovi, on že jediný jest cílem všech útoku — třebas oni všichni šli s ním stejně, nepřátelé přec že jen jeho stíhají, a že pasou po jeho životě.

Leč poslechl-li, aspoň poněkud a na čas, Hus proseb přátel, Jeronym brzy zapomněl a jako vždy, přenesl boj proti

odpustkům na ulici. Vůdce davu, jako nikdo jiný, řečník mass, jakých málo, dovedl v několika dnech naplniti celou Prahu nesmírným rozhořčením proti kněžím kramářům. Král klidně honil ve svých lesích Žebráckých a Točnických; dvořanstvo i rady městské buď s Jeronymem souhlasily anebo se neodvažovaly proti němu vystupovati. Ubývalo nyní kupujících, za to přibývalo spílajících; 20. června nalezli prodavači v truhle Svatovítské spis, v němž nazýváni belialisty, asmodeisty a mamonisty a jenž se končil slovy: »více jest věřiti Husovi pravdomluvnému, než sboru prelatů podvodnému!« 24 června Jeronym spolu s Voksou z Valdštejna, známým příznivcem Husovým a dvořanem královským uspořádal Pražanům znamenitou podívanou. Z Malé strany vyjel mimo palác arcibiskupův vůz, na němž stál student přestrojený za veřejnou nevěstku; zpředu visely na něm papežské bully odpustkové, na krku a na rukou zvonil stříbrnými zvonci. Kolem vozu pak hrnulo se na sta jinochů, většinou studentů, s meči nebo holemi; několik pak z nich bylo přestrojeno za biřice a vyvolávalo, že vezou kacířské bully jednoho rufiana na hranici. Tento průvod táhl přes most na Staré město, na náměstí Staroměstské, mimo dvůr královský na Karlovo náměstí a tam pod pranýřem za velikého shonu a lomozu byly bully papežské spáleny.

A z návodu Jeronymova — podle pozdějších legend prý se o to smluvili v krčmě šmerhovské — začali choditi mnozí jinoši po kostelích, a když kazatelé doporučovali věřícím odpustky, volali na ně lhářů a podvodníků; v Praze nastupovala pomalu vláda ulice.

Kněžstvo, fakulta theologická i legati papežští vedli si stížnost u krále; a ten v druhé polovici června na Žebráce rozhodl, aby se pod trestem smrti nikdo neopovážil bullám papežským odporovati a aby konšelé tento rozkaz přísně prováděli.

Fakulta theologická zatím umínila se postupovati jiným způsobem. Doktoři tito rozešli se tou dobou s Husem na-

vždy; zejmena bolestný byl Husovi rozchod s Pálčem. Posledně s ním rozmlouvaje o bullách papežských, opustil ho se slovy: »Přítel Páleč, přátelštější pravda; a jsou-li oba přáteli, svaté jest, dáti přednost pravdě.« Bylo tehdy v ní celkem osm professorů — tak málo zbylo po odchodu Němců v Praze theologů — mezi nimi jen dva Němci. Kromě Pálče děkana a Stanislava ze Znojma, obou bývalých přátel Husových, byli to ještě dva zmínění Němci: Jan Hildissen a Hermann eremita, pak dva staří spolubojovníci Husovi ve věci národní, Jan Eliášův a Ondřej z Brodu, konečně Petr ze Znojma a Matouš ze Zbraslavě. Těchto »osm doktorů«, jak je úsměšně nazývá Hus, vedlo nyní boj proti straně Husově.

Král, na neustálé stížnosti a žaloby, uložil konečně těmto »osmi doktorům« podati návrh, jak by se tyto neustálé a neutuchající spory daly ukliditi. Na to fakulta podala králi dobré zdání, v němž byly vypočítány jednotlivé články sporné, bludné a kacířské. Mezi nimi napřed uvedla známých 45 artikulu Viklefových, nyní již po třetí odsouzených; k těm přidala 6 artikulů z kázaní Husových (1. kacířství je, jinak souditi o svátostech a klíčích církve než Římská církev; 2. blud jest, že přišel a vládne Antikrist; 3. blud, že se nemají zachovávati chvalitebné zvyky církevní, nezaložené v Písmě; 4. že se nemají uctívati ostatky, jest blud; 5. blud, že kněz nerozhřešuje, leč toliko ohlašuje rozhřešení; 6. blud, že papež nemá práva udíleti odpustků a volati do boje), jež pokládá za bludné a navrhuje zavrhnouti veřejně, a konečně předložila králi 3 návrhy: 1. vyhlásiti nařízení krále a konšelů o neodporování bullám za spravedlivé a svaté, 2. zapověděti určitým kazatelům kázaní a 3. oznámiti, že proti Husovi proto nepíší mistři theologie, poněvadž několikrát vyzván, své spisy jim nevydal. Toto dobré zdání bylo králi předloženo 10. července 1412 na Žebráce u přítomnosti Konrada, biskupa Olomuckého, Václava, patriarchy Antiošského, sekretáře králova Zdeňka z Labouně, nejvyššího lovčího Jana Lauta, vratislavského hejtmana Jana z Cho-

STAROMĚSTSKÁ RADNICE V PRAZE.
(Dle rytiny z prvé poloviny XIX. století.)

těnic, faráře Berounského Jakuba a vyslanců městských (za Staré město konšelé Johánek Ortlinův a Čeněk kraječ suken, pak měšťané Albert Kammerer a Vavřinec soukenník; z konšelů novoměstských Ondřej Žitavský a Ondřej Kancléřův, měšťané Petr Jilkův a Ondřej Klubečko; z Malé strany konšelé Diviš z Kvasova a Janek Fisil, měšťané Štěpán z Šimína a Václav z Nepomuku). Fakulta navrhla králi a jeho radě, aby zmíněné články (45 + 6 = 51) byly předloženy shromáždění duchovenstva a university, u přítomnosti arcibiskupa i kapituly a aby byly slavnostně zatraceny a zavrženy, aby byly na jejich hlásaní uloženy tresty církevní i státní a aby mistři, kteří by se jejich zatracení opírali, byli z království Českého vyhnáni. Král na tyto návrhy přistoupil.

Leč tato konečná usnesení ze dne 10. července 1412 nebyla theology dobyta bez velikých bojů a nesnází. Jakmile se

rozneslo, že fakulta theologická znovu míní kacefovati a zastávati se bull papežských, vzrostlo ještě daleko rozčilení lidu a zrovna touž neděli, kdy v Žebráce král se radil o utišení nepokojů, vznikly v Praze nové veliké výtržnosti, které skončily první krví mučeníků nové víry.

Kazatelé totiž, spoléhajíce na přísná nařízení královská, počali toho dne znovu schvalovati odpustky lidu v kostelích. Tu opět ozvali se přívrženci Husovi proti kazatelům; u sv. Jakuba v kostele klášterním proti kazateli odpustků samému jakýsi Jan (pozdější legendy zvou ho Všetečkou, hudcem ze Slaného), v Týně proti faráři Martin (dle legend Křidélko student) a na hradě, prý proti Jaroslavovi biskupu Sareptskému, Stašek, nejspíše Polák (dle legend prý švec); kromě těch v kostelích jiných ještě jiní, ve Svatovítském kostele mnoho najednou. Kdežto však ostatní odnesli to bitím nebo zmrskáním, byli zmínění tři jinoši zatčeni a přivedeni na radnici Staroměstskou, aby byl na nich dán výstražný příklad podle nařízení králova.

Rada staroměstská, tehdy ze dvou třetin německá (viz jména konšelů při vyhlášce arcibiskupově r. 1411 a na Žebráce r. 1412), nepřátelská úplně snahám Husovým, umínila si dáti výstražný příklad lidu, v němž neměla již opory a jejž chtěla takto hrůzou ve svém poslušenství udržovati. To však rovněž dobře pocifoval lid, studentstvo i Hus, a proto hned druhého dne z rána odebral se Hus v čele asi dvou tisíc studentů, mistrův a obecného lidu na radnici s přímluvou. Byl předpuštěn toliko s několika mistry a prosil za zajaté jinochy radu, ukazuje, že on sám jest vlastně vinen a aby on prve byl trestán, nežli tito jinoši. Konšelé, vidouce nesmírné množství lidu pod okny radnice, upokojili Husa, že zajatým nebude ublíženo, načež Hus odebral se do svého příbytku v Betlemě, provázen skoro celým množstvím lidu shromážděného.

Sotva že však odešel, dali konšelé zajaté jinochy pod silnou stráží vyvésti na smrt. Poněvadž však hned se sbíhal

lid zpět a obklopoval celý průvod v zástupech, nedošli ani na popraviště (na severní straně náměstí), nýbrž na rohu Železné ulice byli stínáni, při čemž biřic vyvolával, že se každému stane totéž, kdo by se podobného dopustil. Leč mysli lidu přítomného, rozpálené a rozechvěné, místo aby byly zděšeny a odstrašeny, byly ještě více rozhořčeny a rozčileny. Se všech stran ozývaly se výkřiky, že se děje těm jinochům křivda, že všichni jsou ochotni podstoupiti rovněž smrt s nimi — a žoldnéři, kteří zpočátku zatýkali takové, musili v brzce od svého počínání ustati. Jistá nábožná žena vložila na sťaté tři bílá prostěradla a v tom okamžení vracel se právě zástup studentů, jenž doprovázel Husa, s mistrem Jičínem. A tito před tváří konšelů vzali mrtvoly, mistr Jan z Jičína zapěl velikým hlasem zpěv mešní »Tito jsou svatí« a nesli je s radostným zpěvem a velikou hrdostí do Betlema; za studenty pak šel lid s nářkem a pláčem, i pohřbili těla padlých slavně v kapli Betlemské. Od té doby pak posměšně říkávali protivníci této kapli »u tří svatých«.

Popravou těchto tří jinochů dostalo se hnutí opravnému křestu krvavého. Tato krev, vylitá na Staroměstském náměstí, oddělila obě strany od sebe jako nepřehledné moře; na jedné straně stáli nyní zástupcové moci, veřejného pořádku státního i církevního, na druhé straně představitelé myšlénky, uznávající sice právo strany druhé formalní, ale popírající jeho spravedlivost i pravdu vnitřní. Jim byla strana pořádku již jen obílenými hroby, fariseji a zákonníky.

A těchto nových křesťanů, hotových vydati těla svá katům a duše Bohu, bylo nyní v Praze množství nespočetné. Den jak den kupila se sta lidu před radnicí, chtíce též zemříti pro pravdu. Mračna davů obléhala konšely a tito nevěděli, co si počíti. Zatčence z minulého dne hned nazítří propustili; ale poněvadž tito zanícenci smrti mučenické nechtěli propuštění přijmouti, musili užiti lsti. Řekli jim, že půjdou ze šatlavy k výslechu; a když si radostně vyšli, zavřeli šatlavu i radnici a bi-

čováním nutili je k odchodu. Konečně konšelé uchýlili se o radu ke králi na Žebrák; když prchlý Václav zvěděl, jak autorita moci státní klesla, jak davy tlačí se na popravu, zvolal v rozhorlení: i kdyby jich bylo tisíc, ať se jim stane jako oněm, a není-li dosti katu a popravčích v tomto království, dám vám přivésti ze zemí ostatních. A jsa zvyklý každý odpor lámati násilně, ustanovil onu novou synodu na zamítnutí bludných 51 artikulů na den 16. července 1412.

Hus zatím 12. července za popravené dal sloužiti místo obvyklé mše smuteční officium o mučenících; a dověděv se o mimořádné schuzi 16. července, ustanovil s přáteli schuzi universitní na týž den v kolleji Karlově.

Ustanoveného dne mělo se tedy podle příkazu králova sejíti duchovenstvo a universita na radnici staroměstské k slavnostnímu zavržení 51 artikulů. Radnice byla osazena vojskem, aby se nebylo báti výtržností lidu, a bojovný duch ovládal i shromáždění, rokující pod ochranou lesu kopí. Předsedal asi arcibiskup Albík, přítomni byli mnozí kanovníci, opati, faráři a konšelé; leč universita byla zastoupena pouze fakultou theologickou, z níž vedl hlavní slovo Páleč. Ostatní mistři, s Husem v čele, byli shromážděni v kolleji Karlově a usnesli se konečně, vyslati na radnici deputaci, aby vyzvala mistry tam přítomné, by šli do kolleje jako místa universitního. V této deputaci byl rektor Marek z Hradce spolu s Friedrichem Epinge a Prokopem z Plzně. Vyzvání jejich bylo ovšem theology odmítnuto a naopak sami vyzváni, aby zavržení artikulu podepsali. Oni však žádali, aby byly uvedeny duvody z Písma proti nim. A když toho theologové neučinili, protestovali proti usnesení synody. Tato však, nedbajíc jejich protestů, učinila nález, aby nikdo 51 artikulu zmíněných nebránil pod kletbou, ztrátou jmění a vypovězení z království. Páleč pak vzpírajícím se četl vysokým hlasem slova Písma (Deuteron. XVII. 12): »Jestliže by pak kdo v zpouru se vydal, tak že by neposlechl kněze po-

staveného tam k službě před Hospodinem Bohem svým aneb soudce: tedy *ať umře člověk ten a odejmeš zlé z Israele!*«

Druhý den pak (17. července 1412) byla kaple Betlemská přeplněna posluchači, dychtícími slyšeti z úst Husa samého jeho úsudek o třech mučenících. Leč k velikému překvapení svému posluchačstvo bylo zklamáno; Hus, jehož kázaní pravidelně byla ozvěnou všech událostí současných, tentokráte nesmírného toho děje se ani nedotekl. I šířila se mezi lidem pověst a kleveta — důkaz, jak snadno lid se zvrací ve svém smýšlení — že biřic a konšelé Husovi ústa zavřeli.

Leč nesmíme si mysliti, že by Hus byl mlčel z bledé bázně. Naopak — sám horoucně toužil po koruně mučenické, sám byl již rozhodnut k boji až do konce; ale znal slova králova ke konšelům a věděl, jak rychle jde u Václava skutek za slovem; viděl včera ozbrojenou moc hotovu k vyplnění každého rozkazu protivníků — a slyšel od Marka z Hradce výrazná slova Pálčova, hrozící smrtí každému, měl konečně před očima hrozný příklad tří jinochů: a tu asi váhal, tak jako v boji o tři hlasy, na okamžik, má-li právo, nasaditi také cizí jmění a hlavy za čisté učení evangelia. Když však uslyšel nespokojené reptání rozcházejících se posluchačů, zjevila se mu jasně pravda, že lid při něm i v dalších bojích věrně vytrvá.

A tak pustil se znovu do bojů za Viklefa a ve třech velikých přednáškách bránil šesti artikulů z oněch 45 (jsou to artikuly IV, XIV—XVIII), také literarně, s názvem »*defensio quorundam articulorum J. Wiclef*« (= obrana některých artikulů Viklefových). V první přednášce, zvané také »*de praedicatione et auditione verbi Dei*« (o kázaní a poslouchání slova Božího), brání artikulů, že jsou exkommunikováni ti, kteří pro exkommunikaci papežskou nehlásají slova Božího, a druhý podobný, že kněz nebo jáhen může kázati slovo Páně i bez dovolení papeže nebo biskupa. Jsou to artikuly, které Hus plně uznává za

pravé a které většinou dokazuje slovy samého Viklefa. V druhé přednášce, zvané také »*de ablatione temporalium*« (o odnětí statku), zastává článek, že moc světská může odníti duchovenstvu, povinností svých nedbalému, světské statky — článek tento Hus si rovněž úplně přivlastnil; celé jedno jeho kázaní bylo vlastně jen rozvinutím myšlének tohoto artikulu. V třetí přednášce, zvané podle první části »*de decimis*« (o desátcích), Hus brání nejprve známého výroku, že desátky jsou pouhé almužny, a pak dvou článku nejnebezpečnějších, nejchoulostivějších, které Husovi přinesly mnoho trudu a mnoho příkoří Jsou to článek XVI: »žádný není pán, biskup, prelat, dokud jest v hříchu smrtelném«, a jeho příbuzný IV: »biskup nebo. kněz ve smrtelném hříchu nesvětí ani nepřepopodstatňuje (non conficit) ani nekřtí.« Hus ovšem nebrání těchto dvou článku naprosto a úplně; dodává k nim — a omezuje je tak — není *dustojně* knězem«, »nesvětí *dustojně*« atd. Jest tedy správné, když se hájil, že tvrzení, jakoby hříšný kněz nesvětil atd., nikdy nekázal, neučil, nebránil; ale přece, poněvadž artikul Viklefův toho omezení nemá, budilo se u mnohých podezření, že Hus bráně právě těchto nejchoulostivějších artikulu, brání jich v celém jejich smysle Viklefově. Hlavní dukaz, který vede Hus o správnosti těchto artikulu, zakládá se na theologickém pojetí účinku milosti Boží. Všechno právo lidské (tedy také zřízení, úřady, království atd.) zakládá se na právu božském, vše, co člověk má, jest dar Boží. Dopustí-li se však hříchu smrtelného, ztrácí právo ke všemu, i ke své duši; vše, co má, drží nespravedlivě. Hříšník, je-li ve hříchu smrtelném, hřeší, ať koná cokoliv: ať třebas koná skutky zlé, nebo nerozhodné (spí-li, sedí-li atd.), nebo dokonce i dobré (dává-li almužnu); každý skutek hříšného jest hřích. A jako podle prvého důvodu nemá vůbec práva k duši, k životu, k úřadu, tak podle tohoto druhého nemá vůbec nic dělati, jednati, říditi, poněvadž stále hřeší. Důvodů je více (Hus libuje si v kupení jich: artikul n. př. XVII brání třiačtyřiceti důvody), ale i z těch dvou jest

patrno, jak z kořene měnila nauka Viklefova, třebas ve formě Husem zmírněné, celé tehdejší zřízení státní, církevní i vůbec společenské.

A 24. července ozval se také již beze všech ohledů na kazatelně. Velebil nevinnou smrt tří mládenců-mučeníků, pravil — svou známou hyperbolou — že by celou kapli plnou zlata nevzal za tyto hrdiny, kteří postavili se směle proti tlamě Antikristově, a připojil k tomu vřelé napomenutí posluchačům, aby se žádnými mukami nedali od poznané pravdy odstrašiti.

A pro tento lid pokračoval dále ve svých skládáních českých. »*Provázek třípramenný*«, spletený prý ze tří »kúdelek« totiž z pramínků víry, naděje a lásky je taková knížka, čistě křesťanská, naplněná duchem českým a psaná tím srdečným, milým slohem, jakého Hus jest mistrem; »*výklad víry*« naproti tomu je knížka poučná, určená vzdělanějším vrstvám, chtícím se poučiti o správném obsahu víry křesťanské. Rozšiřoval také hojně po národě opisy *desatera* a pro své venkovské kněžské stoupence sepsal stručnou »*expositio Decalogi*« (výklad desatera), v němž upozorňuje, nač hlavně má lid v životě svém dbáti.

Král pokusil se ještě jednou rozvaděné mistry smířiti. Měl sice vlastně proti Husovi a jeho přátelům zakročiti podle usnesení synody radničné, nepodrobili se zajisté a zavržených artikulů bránili dokonce veřejnými přednáškami. Ale jest výmluvným svědectvím síly a moci strany Husovy v lidu, že se král ani neodvážil výhrůžky uvésti také ve skutek, nýbrž že — patrně po nějaké chvíli věc si rozmysliv — chtěl raději ještě jednou zkusiti to po dobrém.

Pozval k sobě obě strany, »osm doktorů« i Husa »duchovenstvo zkázonosné«, jak říkali jim theologové, na Žebrák. Tam v domě farářově stály si strany někdy v srpnu příkře vstříc. Bylo bojováno celou tu dobu, červenec-srpen, traktaty a traktatky a zejména Stanislav a Páleč vyvinuli činnost horli-

vou. Na výtku Marka z Hradce ve schůzi radniční, aby doktoři skutečně 45 artikulů vyvrátili, odpověděli Stanislav i Páleč obšírnými kázaními, v nichž toto vyvrácení také podali. Po dlouhém shánění dostali konečně Husův obšírný traktat proti bullám papežským a Páleč vypracoval proti němu obšírné vyvrácení »*tractatus gloriosus*« (slavný traktat). Tento »slavný traktat« byl pamětní spis podaný králi, a právě ten nyní v domě farářově Páleč Husovi předčítal.

Skládal se ze dvou částí: v první bylo ukazováno na některé nesprávnosti Husova počínání. Hus prý, ač několikrát vyzván a jako bakalář fakultě povinný poslušenstvím, přece svůj traktat proti bullám dosud nepředložil. Žádá li, aby byl poučen z Písma, hlásí se tím k sektě Armenů; fakulta, třebas že by mohla žádost jeho splniti přece tak učiniti, nesmí, poněvadž by nevzdělaný dav si pak myslil, že jeho požadavek byl oprávněn. Po tomto úvodě Pálčově následovalo vlastní dobré zdání fakulty: králi byly předloženy prostě a suše citaty, na základě jichž bulla papežská byla vydána.

Hus ovšem snadno mohl vytknouti nelogičnost dobrého zdání fakulty, která v úvodě tvrdí, že bulla papežská dokladů z Písma nepotřebuje a na konec přece takovou snůšku podniká. Mohl také snadno a lehce ukázati neshodnost některých těch důvodů, ale podle zachovaných zpráv tak neučinil. Na výtku úvodu, že svého spisu dosud fakultě nevydal, odpověděl, že jej vydá, podvolí-li se všichni k obvyklé tehdy vzájemné pokutě. Když by totiž byly nalezeny v traktatu bludy, nabízí se Hus k trestu upálením: když by však toho nedokázali, aby navzájem oni vstoupili na hranici. Doktoři tohoto požadavku se nenadáli; vystoupili na okamžik ze světnice k poradě, pak se vrátili a nabídli Husovi k této vzájemné pokutě jednoho ze sebe, nikoli však všechny. Hus však odpověděl, že stojí proti sobě jako dvě stejné strany; jich proti němu bojuje osm, podiehnou-li, mají také všichni podstoupiti trest. Když ještě nějakou chvíli tak zápasili, přerušili jejich hádku

CHRÁM MATKY BOŽÍ PŘED TÝNEM V PRAZE.
(Dle rytiny z prvé polovice XIX. století.)

královští komisaři; řekli jim: «Porovnejte se hezky« — a bylo po smíření.

Ostatně delší jednání by se bylo stejně rozbilo, když přišly do Čech zprávy nové z Říma.

Do Říma totiž, v té době, když proces ležel ještě u kardinala Brankasa (nebylo arci naděje, že by Hus v něm ještě zvítězil), a v téže době, kdy vydána na hlavního poručníka Husova, mistra Jana z Jesenice, klatba pro nestání (29. července 1412), došly zprávy podobné z Prahy, jak si vede nyní proti bullám papežským. Zprávy podalo jednak kněžstvo skrze svého advokata, Michala de Causis, jednak zajisté také papežští legáti a komisaři, jejichž obchod Husem bral právě škodu nemalou. Ve všem bylo možno s kurií jednati, a zvláště s Janem XXIII.; ve věcech discipliny církevní, dogmat, kultu, všeho krátce (jak ukazují výtky a žaloby koncilu), ale ve věcech peněžních přestávaly vůbec všecky ohledy.

Papež proto všecky dosavadní appellace a odvolání Husovy zrušil, vzal celou při z rukou Brankasových a odevzdal ji spolu s novými žalobami kardinalu Petrovi de Stephaneschi, titulu svatého Anděla (chrámu římského). Nebylo ani potřebí zvláštních instrukcí a již koncem července, v několika dnech tedy, vynesl kardinal konečný a poslední rozsudek.

Kardinal potvrdil klatbu vydanou na Husa Colonnou, stížil ji, tak aby byla veřejně vyhlášena, aby s ním nikdo neobcoval (tak jak bylo uvedeno shora) a aby čeleď jeho nebyla připouštěna k službám Božím. Když by pak do dvaceti dní v této klatbě zatvrzele setrval, měla nastoupiti *reaggravace* (opětné stížení); klatbou byl stíhán také každý, kdo by s ním obcoval, a v každém místě, kde by pobýval, měly býti staveny služby Boží po dobu jeho pobytu, aby zároveň bylo všude každou neděli a každý svátek ve všech kostelích ohlašováno jeho prokletí podle ritu církevního — zažžením svic a hašením jich metáním na zemi; kdyby pak po 12 dní se nepodrobil, leží na všech místech, kde by byl přítomen, interdikt a ještě

tři dni po jeho odchodu; nesmí se posluhovati církevními obřady (vyjma večeří Páně nemocným), mše konati se mají při zavřených dveřích; kdyby v té klatbě zemřel, nesmí se mu dostati církevního pohřbu, a kdyby byl snad pochován v chrámě, má se vyhrabati. Všichni pak opati, převorové, faráři atd. mají v čas mše, když se lid sejde, v plném ornátu, za hlaholu zvonů, se zdviženými kříži a rozžatými svícemi ohlašovati tuto poslední klatbu Husovu, místa stižená proň interdiktem, a mají za zpěvu obřadních písní hoditi třemi kameny směrem k jeho bydlišti na znamení věčného prokletí.

Husova pře byla nyní definitivně rozhodnuta; všechny přímluvy královské a všechna dřívější mírnost a pokora ukázala se nyní marna, všechno další smíření neodvratně zamezeno a vyloučeno. Ale zároveň užil papež nyní proti němu zbraně tak silné a mocné, že musil na konec i Hus jí ustoupiti.

Čtyřicet celkem dní (bulla povolovala na počátku lhůtu šesti, po aggravaci lhůtu tří dní ke všem právnickým prostředkům) měl nyní Hus, celý skoro měsíc září, před sebou na rozmyšlenou. Byl přesvědčen, že pražští kněží, jakmile lhůta vyprší, interdikt přísně zachovají, a že i přes ochranu královu a oblibu lidu na konec papež, třebas i prostřednictvím Zikmunda, zachovávání svých rozkazů vynutí. Nejbolestněji arci při těchto úvahách ho kormoutilo myšlení, že ztratí kapli Betlémskou, na které měl nyní po smrti Štěknově soudruha mistra Mikuláše z Miličína, věrného a milého. Tento byl mistr od r. 1406 a spolu s Martinem z Volyně (nebo Martínkem, jak ho Hus nazývá), jenž právě letos odbyl zkoušky magisterské, a knězem Havlíkem tvořili Husovu družinu betlémskou. Tuto družinu, k níž ještě náleželi studenti kolleje litevské, jejichž správcem byl právě Miličín, měl Hus nyní zanechati, měl opustiti dále šlechetné ženy, které v sousedství kaple oddávaly se modlitbám, měl konečně vydati tisíce věřících svého stáda vlkům hltavým?

A kurie šla nyní ještě dále. Na zprávy o dalších výtržnostech odpustkových žaloval Michal de Causis nyní přední dvořany královské (jmenováni byli Jindřich Lefl z Lažan, Jan Sádlo a Jan Řitka), žádal Husovo zajetí a soudní potrestání, taktéž jeho soudruhů, a konečně spálení knih Viklefových. Papež neodvážil se dosud vystoupiti proti dvoru královskému, rozhodnutí o Viklefovi nechával koncilu, jenž byl svolán na příští rok do Říma, ale v ostatním vyplnil přání Michala de Causis úplně. Jako Hus bylo nyní pět hlavních jeho stoupenců dáno do klatby a obesláno do Říma: byli to Jan z Jesenice, Zdislav z Wartenberka, Jakoubek ze Stříbra, Marek z Hradce a Prokop z Plzně (tento byl mladý ještě mistr; 1404 dělal zkoušky u Husa spolu s Janem z Jičína). Nařizoval pak dále Jan XXIII., aby Hus byl kdekoli zatčen, odevzdán arcibiskupu nebo biskupu Litomyšlskému, souzen a upálen a kaple Betlémská jako hnízdo kacířství byla rozbořena a srovnána se zemí. Bulla ta šla do do Prahy ještě v měsíci září.

Tolik bylo jisto, že nově obeslaní do Říma nepůjdou; také 18. prosince 1412 Jan z Jesenice dokazoval na universitě, že bulla papežská je nezákonná. Také bylo by zbytečno čekati v Římě na výsledek procesu, jejž každý již znal napřed. Aspoň bylo spojenství přátel tužší.

A jako přátelé, nepodrobil se ani Hus. V hojných listech z této doby vidíme takřka do duše jeho, jak s sebou bojoval, aby neustoupil až konečně nepřemožitelnému násilí. A od papeže, zlého Antikrista, odvolává se v předepsané lhůtě »k Ježíši Kristu, pánu, soudci nejspravedlivějšímu, kterýž každého člověka spravedlivou při bez nedostatku zná, chrání a soudí, na jevo přivádí a odměňuje«.

Slavná tato »*Appellatio M. Joannis Hus a sententiis pontificis Romani ad Jesum Christum, summum iudicem*« (= odvolání M. Jana Husi od výroků papeže římského k Ježíši Kristu, nejvyššímu soudci) je z nejlepších kusů latinské prosy Hu-

sovy. Je držena ve slohu důstojném a vznešeném — byla Husovi vykládána ve zlé ještě na koncilu Kostnickém — a počíná se takto:

„Poněvadž Bůh všemohoucí, jediný v podstatě, trůj v osobách, potlačených jest první a poslední útočiště a pán, pravdu na věky chránící, právo zjednávající křivdu trpícím, blízko jsoucí všem, kdož ho vzývají v pravdě, rozvazující svázané, činící vůli těch, kdož se ho bojí, ostříhající všech, kdož ho milují a v záhubu uvozující všecky nenapravitelné hříšníky: — a poněvadž Kristus Ježíš, pravý Bůh a pravý člověk v úzkosti jsa biskupy, zákonníky a farizei, kněžími nespravedlivými soudci a svědky obklopen, skrze nejtěžší a nejpotupnější smrt, chtěje před ustanovením světa vyvolené od věčného zahynutí jako syn Boží vykoupiti, ten přeslavný příklad na pamět svým následovníkům zanechal, aby při svou všemohoucímu, vševědoucímu a všemoudrému Pánu poroučeli, jak praví: Popatř, Hospodine, na soužení, an se pozdvihl nepřítel, nebo ty jsi spomocník a vysvoboditel můj; ty, Hospodine, oznámil jsi mi a dověděl jsem se, ty ukázal jsi mi předsevzetí jejich a já (jsem byl) jako beránek tichý, kterýž veden bývá k zabití (obětnému) a nevěděl jsem, že o mne rady skládali řkouce: Zkazme strom s ovocem jeho a vyhlaďme jej ze země živých, a jméno jeho nebudiž připomínáno více; ty pak, Hospodine zástupů, kterýž spravedlivě soudíš a zpytuješ ledví a srdce, nechť se podívám na pomstu tvou příčinou jich. Nebo jsem tobě zjevil při svou poněvadž rozmnožili se ti, kteří mne souží a radu činili společně řkouce: Bůh ho opustil, pronásledujte a chopte se ho, poněvadž není, kdo by ho vysvobodil. Popatř tedy, Hospodine, a viz, poněvadž ty jsi má trpělivost, vytrhni mne z nepřátel mých, Bůh můj jsi ty, neodstupuj ode mne, nebo soužení blízké jest a není, kdo by pomohl. Bože můj, popatř na mne, proč jsi mne opustil? Nebo psi mnozí obskočili mne, rada zlostníků oblehla mne, nebo mluvili proti mně jazykem lživým a řečmi nenávisti mne obklopili, vrhli se na mne bez

příčiny, místo aby mne milovali, olupovali mne a odplatili mně zlým za dobré a nenávistí za lásku mou.

Hle, o tento nejsvětější a nejpožehnanější příklad spasitelův se opíraje, odvolávám se od těžkého potlačení, nespravedlivého rozsudku a předestřeného vyobcování biskupů, zákonníků a farizeů a soudců na stolici Mojžíšově sedících k Bohu, jemu poroučeje při svou, následuje šlépěje spasitele Ježíše Krista, tak jak i svatý a velký patriarcha Cařihradský Jan Zlatoústý od dvojího, biskupů a kněží koncilu, a svatí v naději biskupové, Ondřej Pražský a Robert, biskup z Linkolnu, byvše nespravedlivě potlačeni, pokorně a s prospěchem od papeže odvolali se k nejvyššímu a nejspravedlivějšímu soudci, který bázní nedá se strašiti, ani láskou obrátiti, ani darem skloniti, ani falešnými svědky klamati.«

A zjednav touto appellací svědomí svému klid, káže klidně dále. Vedle tohoto úřadu kazatelského však horlivě píše česky; v těchto dobách bojů a zápasů duševních nejtěžších vznikl tak zvaný »*Veliký výklad*« nebo »*výklady na páteře*« (t. j. na víru, desatero a páteř). Jest to největší práce Husova (zabírá v Erbenově vydání skoro 400 stran) a obsahuje celkem 96 kapitol mimo »Zpravidlo«. Kap. 1—28. obsahuje »Výklad viery« t. j. apoštolského vyznání víry, v němž Hus, protože jest »knězem v naději od Boha poslaným«, chce »krátce ty tři věci sprostným lidičkóm vyložiti« (tři věci: totiž věřiti — »Výklad viery«, — přikázaní Boží plniti — »výklad Desatera« — a Bohu se modliti — »výklad páteře«); vykládá však dosti obšírně (kap. 1.—25.) 12 článků víry, a proto přidává na konec (kap. 26.) »menší výklad na vieru«, »že sprostnému těžko jest dlúhú řeč spamatovati, protož aby ten, ktož bude mieti kniežky, jiného rozuměti vieře naučil kratičce«; k tomu menšímu výkladu připojil ještě výklad stručný nicejského vyznání víry (kap. 27. a 28.). Hlavní část díla (kap. 29.—79.) však zabírá obšírný výklad »Desatera Božího přikázanie,« v němž zvláště obšírně a podrobně vykládá se posledních pět přikázání; pro »sprostné

připojen jest opětně »výklad kratší« v poslední kapitole. Zbývající kapitoly (80. 96.) jsou věnovány »výkladu na páteř »(= Otčenáš), jež probírají nejprve oslovení »Otče náš« . . a pak po jednotlivu sedm proseb. Závěrečná kapitola obsahuje opět »pro sprostné a neprázdné v práci krátký výklad.« Datován jest celý spis »léta tisícieho, čtyřstého dvanadstého před svatým Martinem« (= 10. listopadu). K celému spisu připojil důkladné »zpravidlo«, t. j. rejstřík abecední (velice podrobný).

Jest veliký rozdíl mezi těmito Husovými ‚výklady' a ‚knížkami' Štítného; u Štítného klidná odevzdanost, u Husa boj a útok; na každé straně takřka vyzírá z těchto výkladův osoba a doba Husova; vlastní zkušenosti i cizí, záměry své i odpůrců vykládá přímo a horečně, barví živě a jasně — Antikrist je přítomen, sedí na stolici papežské, není doba míru, ale doba války a meče. Hrozná jsou až jeho líčení tehdejší kleslosti kněžské: ženy a peníze jsou jediným jejich cílem, kazatelé řádní největší jejich překážkou — proto nastává boj a zápas, ve kterém že milerád zahyne, Hus několikrát a výslovně osvědčuje. Spis není uvnitř vyrovnán a uhlazen; není dosti souměrně proveden; tu stojí dvoustránkový citát z Písma, jinde stránková historka z vlastního života, tu vloženo kázaní, onde učené rozjímání právnicko-náboženské: vše nahrnuto chvatně, vášnivě, tou silnou a výraznou mluvou, kterou si byl právě vytvořil — ale každý řádek přece působí, jsou to slova z prvních dob apoštolských, těch prvních křesťanů, kteří ještě v tlamách šelem hlásali Krista a zamítali modly. Dosti klidně zní ještě (kap. V. D): »A hodné jest každému člověku, aby nic všetečně nedržel. ale poznaje pravdu Boží, pevně sě jie držel *až do smrti*, neb pravda konečně vysvobodí. Neb die Pán Ježíš: »Ostanete-li v mé řeči, věru moji učedlníci budete a vy poznáte pravdu a pravda osvobodí vás!« Protož, věrný křesťane, hledaj pravdy, slyš pravdu, uč sě pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy *až do smrti* . . .« ale jaký oheň salá již z těchto slov proti světským obrazům (kap. XXXV. H): »Ale, pohřiechu!

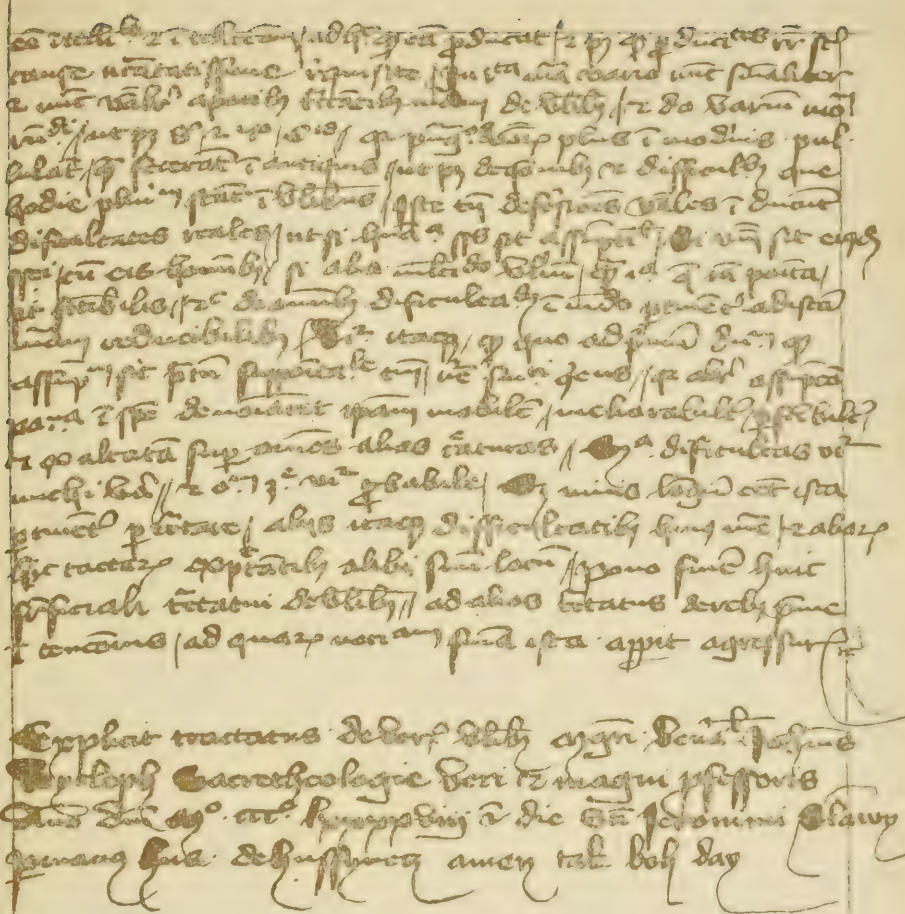

Poslední čtyři řádky zní v novém přepisu:

»Explicit tractatus de veris universalibus Magistri venerabilis Johannis Wycleph, sacre theologie veri et magni professoris Anno Domini M° CCC° LXXXXVIII in die Sancti Jeronimi Slawy. Per manus Has de Hussynecz Amen tak boh day«

Česky:

»Skonává se traktát o skutečných obecných velebného mistra Jana Viklefa svaté theologie pravého a velikého professora. Léta Páně 1398 v den sv. Jeronyma Slovana, rukou Husa z Husince. Amen, tak bóh daj!«

již lidé miesto Kristova umučenie malují Trojanské bojovánie ; a miesto apoštolóv namaží kolcóv, a miesto obcovánie Krista malují život Najtharta a miesto svatých panen umučenie malují bláznivých panen frejovánie a naháčóv nepoctivých a mužóv divně a potvorně zpósobilých. A zvlášť u duchovních selhal bych, bych nevídal u kněží i mnichóv před stolem k očima na jeleních malovaných roziech obrazu panny krásné, s nadutými prsmi!« Při tom, čehož Štítný při své mírnosti se ostýchal, užívá slov silných nevybíraje; ze slabších jsou na př.: »nemařme naděje zlými skutky jako marně přieliš úfajíce a řkúc: »Však jest Buoh kozám královstvie nebeského nestvořil ani sviniem!« Pravdu řkú, nebo kozy ty mlsné a svině smilné tam sě nehodie a tak sami sě odsúdiec mienie svým úfaním bláznivým tam přijíti. Haha! kozy, svině! nechte mlsenie, smilstvie a marné naděje, poňavadž diete, že kozám a sviniem nenie stvořeno nebeské královstvie!« (kap. XXXVI. E), nebo když *o sobě* dí: »Neměl bych měštěnínóv pominúti. Tiť proto mají břicha veliká neb žerú nesvětiece svátka. A pak, co *mistři* v svátek činie, jenž veliké přieliš hody strojie. Mezi těmi, pohřiechu! *hus* jest v ctnostech oškubená: neb jest také často sě na těch hodech přielišně krmila a chudých robotu žrala« atd.

O vřelém vlasteneckém uvědomění svědčí slova kap. XL. R: »Také mají se (kniežata, páni . . . měštěné) postaviti, aby česká řeč nehynula; pojme-li Čech Němkyni, aby děti ihned česky se učily a nedvojily řeči; neb řeči dvojení jest hotové závidění, roztrženie, popuzenie a svár. Protož svaté paměti Karel ciesař a král Český přikázal jest byl Pražanóm, aby své děti česky učili a na radném domu, jemuž německy řiekají rothaus, aby česky mluvili a žalovali. A věrně jakož Neemiáš slyšav, ano dietky židovské mluvie odpolu azotsky a neumějí židovsky, a proto je mrskal a bil: též nynie hodni by byli mrskánie Pražané i jiní Čechové, jenž mluvie odpoly česky a odpoly německy řiekajíc: tobolka za tobołka, liko za lyko, hantuch za ubrusec,

šorc za zástěrku, knedlík za šišku, renlík za trérožku, pancieř za kruněř, hunškop za koňský náhlavek, marštale za konnici, mazhaus za svrchní sieň, trepky za chódy, mantlík za plášték, hausknecht za domovní pacholek, forman za vozataj. A kto by mohl vše vypsati, co sú řeč českú již změtli! tak že kdy pravý Čech slyší, ani tak mluvie, nerozumie jim, co mluvie. A odtud pochází hněv, závist, rozbroj, svárové a české potupenie.«

O svém vnitřním zápasení a konečném odhodlání k boji mluví na několika místech: o tom, jak byla tehdy Praha rozjitřena, svědčí na př. jeho slova (kap. LXIII. B): »(Kristus) *die:*

»*Nepřišel sem, abych pustil pokoj, ale meč; neb sem přišel, abych rozlúčil otcě od syna a máteř od dcery. A to sě nynie děje, že v Praze otec proti synu a zasě, a dcera proti otci i mateři stojí; jedni rádi Božie slovo slyšie a druzí kaceřují a klnú, jakož to jest očité svědomo. Ale ufám Bohu, že ti, kteříž vedlé slova Božieho stojie, dokoncé setrvají, kterýmž dá on ten dar, a protivníci také někteří přistúpie k pravdě; neb viem, že již mnozí, byvše protivní, jsú již vedlé pravdy.*«

A takový je celý Výklad, nejcennější a nejdokonalejší kniha Husova; vzorným jazykem řadí se ke klassickým dílum našeho písemnictví a její cena zvyšuje se ještě mohutným dojmem, jakým ještě dnes na nás působí její bohatý obsah.

Z téže asi doby pochází »*Dcerka*«, rovněž živě sepsaná a vybízející nejspíše sousedky Betléma (kdež také bydlila Anežka ze Štítného) k náboženému životu. Jest z nejcennějších traktátu Husových, ale ovšem »Výkladu« se nerovná; jest mnohem klidnější a vážnější.

Co v *jejích 10 kapitolách jest obsažcno*, vykládá sám Hus takto: »Slyš, dcerko, a přichyl ucho své a viz, žeť chci, aby poznala sě vědúc, k komu jsi podobna stvořena; druhé, aby poznala své svědomie; třetie, aby poznala nynějšieho života

biedu; čtvrté, aby poznala zdejšieho přiebytka pokušenie; páté, aby poznala tři nepřietele (tělo, svět a diabla): šesté, aby právě sě kála; sedmé, aby dóstojenstvie duše vážila; osmé, aby k budúciemu súdu pilně hleděla; deváté, aby život věčný vážila; desáté, aby Pána Boha nade všechny věci náviece milovala.« Odtud také druhý titul: »O poznání cěsty pravé k spasení.«

Leč obě tato díla, znamenitá každé ve svém oboru, nebylo již Husovi dopřáno dokonati v Praze. Sotva že totiž vypršela lhůta stanovená bullou papežskou, stavili kněží po celé Praze (mimo Vyšehrad, kde kapitula, podřízená přímo papeži, nebyla vázána nařízeními dioecese) služby Boží. Nekonány svatby, nepohřbíváno; dítky slabé zmíraly nekřtěné, zbožní nemohli přijímati svátosti oltářní: nastaly doby, lidu z celé duše nábožnému, hrozné a nesnesitelné. Byli ovšem někteří kněží strany Husovy, kteří rozkazům papežským se opřeli; opírali se i královští dvořané, kteří sami pohřbívali mrtvé, když nechtěli tak činiti kněží. Ale nestačili všude tito jednotlivci — a z jejich konání rostly kyselosti a vznikly různice, hádky a boje mezi Němci, kteří zachovávali interdikt, a mezi Čechy, kteří se Husa většinou zastávali. Spory tyto nebraly konce; když pak v září přišla bulla o jetí Husově do Prahy, srotili se pražští Němci a vytáhli se zbraní na posvícení, 1. října, na Betlém, aby Husa jali. Vedl je Bernart Chotek, farář sousedního kostela Filipa a Jakuba. Leč Čechové, shromáždění na kázání Husově, vyhrnuli se proti oděncům, ač beze zbraně a donutili je k ústupu. A tyto pokusy zajmouti Husa a zbořiti kapli betlemskou opakovaly se; Hus nebyl již jist v Praze životem.

Tu vložil se konečně do těchto domácích válek král, jehož choť stále ještě chodila na kázání mistrova. Bylo snadno panovníku ukázati, že na konec ani on by ho nemohl stále hájiti proti moci papežské; že nejlépe udělá, vzdáli-li se na čas z Prahy, až se za čas mysli uklidní. K témuž radili mu i jeho

přátelé universitní a Betlemští; a tak Hus, »zpoleh na rady mnohých, jichž nejsem hoden u paty líbati«, opustil v dvanáctém roce svého kněžství Prahu, v říjnu 1412.

Tak, jako sv. Jan Zlatoustý, Robert Grossetête a Ondřej Pražský, jichž příkladu se dovolával ve své appelaci, ubíral se i Hus nyní do vyhnanství.

III.

V EXILU.

(1412—1414.)

BRAŇ PRAVDY, UČ PRAVDU!
HUS.

KAPITOLA I.

Na kozím.

S velikými nadějemi opouštěl před 22 lety mladý Jan z Husince chudé lány českého jihu, ubíraje se do Prahy za štěstím; naděje jeho se vyplnily, vystoupil pomalu na vrchol řebříka důstojností akademických, nabyl čestného postavení i na dvoře královském, z neznámého žáčka stal se vůdcem národa a kazatelem nejslavnějším — a hle, po dvaadvaceti letech vracel se zase na jih, zbaven všech svých úřadů, jako morem nakažený, nehoden společnosti lidské, mrtvola jeho neměla práva na pohřeb církevní, žebrák byl šťastnější nežli on. S příchodem jeho lpěla na krajině kletba církve, kdo se ho dotkl, ho oslovil, pomohl, byl klat jako kacíř — jen papež mohl takového rozhřešiti. Professor bez posluchačů, kněz bez oltáře, kazatel bez věřících, vyvrženec a vyhoštěnec, kacíř, jehož čekala v Praze i v Litomyšli hranice.

Kam se uchýlil v této první době, nevíme; legendy pozdější vyprávějí, že do rodiště svého Husince, že tam kázával

— podnes ukazují na Chlistově jeho lípu — ale tolik je jisto, že se pobytem svým tajil a že nebyl nijak ještě rozhodnut, že skutečně ve vyhnanství zůstane.

O tom svědčí jeho listy, které nyní z vyhnanství rozesílá. V listu svým spolupracovníkům betlémským (Miličínovi, Martínkovi a Havlovi) zřejmě ukazuje svou nerozhodnost, má-li poslechnouti a opustiti své ovce, či má-li se za ně vydati na smrt. Jiný list universitě doporučuje stálost a vytrvalost proti bullám papežským; v jiném listu osvědčuje novému rektoru (byl jím od října 1412 přes odpor theologů M. Křišťan z Prachatic) pevné odhodlání k boji novému; nejvíce psával Pražanům, vykládaje jim důvody svého vzdálení a ubezpečuje budoucím vítězstvím věci spravedlivé. Zajímavé je jeho proroctví (na němž později Němci založili srovnání Luthera s labutí) v jednom listě k Pražanům asi z listopadu t. r., kdež dí:

»Vešli proto do některých chrámův a svatyň, aby v nich slovo Boží se nehlásalo, ale však činu takového Kristus jim nedopustil spáchati. Již, jak doslýchám, strojí se kapli Betlémskou zbořiti, a v těch chrámích, v nichž slovu Božímu se učí, brání kázati; ale však tu důvěru v Boha mám, že nic nesvedou. — Dříve osidlo, puhony i klatby Husi připravili a již některým z vás úklady strojí, ale poněvadž Hus, zvířátko krotké, pták domácí, posledních věcí letem svým nedosahuje, jejich osidla přetrhl, nic méně jiní okřídlenci, kteří slovem božím i životem na perutech svých vysoko se vznášejí, léčky jejich strhají. Napjali osidla svá a klatbou tak jako dřevěným jestřábem hrůzy nahnali, a ohnivý šíp z toulu Antikristova vystřelili, jen aby slovo Boží a prokazování mu vážnosti zamezili. Avšak čím více povahu svou skrývají, tím častěji ve známost přichází, a čím více usilují svá podání jako síť rozprostříti, tím více se trhají, a chtějíce míti pokoj světský, o něj přicházejí spolu i o duchovní; kdežto jiným škoditi chtějí, sobě samým nejvíce na škodu jsou.«

V listech těch také napomíná Pražany, aby chránili Betléma. Byly totiž stále činěny návrhy, aby kaple Betlémská byla zbořena anebo aspoň její dvéře kladami zataraseny. Byla o tom svolána i shromáždění celé obce, v nichž radili se na radnici zvlášť Němci a zvlášť Čechové. Němci — a s nimi také někteří Čechové — vyslovili se ve smyslu bully papežské a jmenem jich zastával pak ve shromáždění Čechů návrh ten soused Holubář; avšak Čechové k němu nepřistoupili a Němci se sami neodvážili návrh svůj provésti skutkem.

Betlém tedy zůstal a byl i nadále střediskem snah Husových; zde předčítány listy jeho přátelům, odtud také podávány mu zprávy do exilu; jen betlémští přátelé znali místo, kde pobýval.

Z Betléma také asi Husovi oznámeno, že v druhé polovici prosince sestoupí se sněm a soud zemský; že panstvo i král těžce nesou nynější stav věcí; že by bylo dobře, shromážděné panstvo pobídnouti k horlivějšímu boji.

Hus to učinil listem v prosinci 1412; vedl stížnost sněmu na svá pronásledování, žádal, aby se panstvo zastalo slova Božího. A sněm vskutku se usnesl — král usnesení jeho potvrdil — aby byla svolána mimořádná synoda k urovnání různic v duchovenstvu.

Na venku Hus ovšem nedal si brániti bullou papežskou, aby nekázal; posluchačů na kázání jeho stále přibývalo a Hus na jihu českém, v krajích valdenským učením prosáklých, nyní nacházel podobný ohlas, jako v lidu pražském.

Legendy, které kladou pobyt jeho do Husince, vědí také o odporu, jaký mu kladli někteří pobožní.

Když prý kázal na jedné pustině, kde sluje »na Chlistově«, a obvyklým způsobem ostře dorážel na papeže a kardinaly, jakýs sedláček prý se ho ptal, jak papež nebo kardinalové vypadají a zná-li je. Když Hus odpověděl, že jich neviděl a že jich viděti nežádá, odpověděl prý onen sedláček, aby toho, čeho nezná, nehaněl. On sám prý byl v Římě s otcem na

pouti, viděl prý papeže i s kardinaly a nezná prý nábožnějších lidí. Hus prý na to řekl, když se mu tak líbí, aby šel do Říma a zůstal tam s nimi — načež prý sedláček pověděl, on že je již stár a nemůže, ale aby tam šel Hus, že je mlád, tam aby jim takto kázal a že od nich také slušnou odpověď uslyší. Leč pán hradu prý sedláčkovi rozkázal mlčeti.

Tato povídačka Hájkova vyjadřuje sice správně asi mínění tehdejšího lidu a vzdělanstva katolického — skoro neustále pršely na Husa domluvy, aby šel do Říma — ale historická není, již proto ne, že onen domnělý sedláček nemohl v Římě viděti v druhé polovici XIV. stol. nějakého pobožného papeže.

A musíme arci dodati ještě dále, že o pobytu jeho v Husinci nevědí nic prameny starší; tyto o místě, kde dlel prvý čas, nevypravují ničeho, pozdější však jeho druhý pobyt kladou do Táborska, na hrádek Kozí.

Neboť Hus konečně v exilu nevydržel; slyše o synodě, na které mělo býti jednáno o různicích duchovenských, a čta asi toužebné listy přátel, vrátil se o Vánocích ještě zase do Prahy. A tak vidíme ho v prvých čtyřech měsících r. 1413 (od Vánoc až přes Velikonoce) zase v Praze.

V Praze zatím nastaly za doby Husova prvního vzdálení změny mnohé. Velikým zadostučiněním bylo odpurcům Husovým toto vítězství nad nenáviděným kazatelem betlémským; vítězoslavně zněla nyní po Praze jejich kázaní a rozlétaly se po Čechách jejich traktaty. S jakým uspokojením psal asi Štěpán, opat Dolanský, ve svém nejnovějším traktatu »Antihussus« o rodáku Husineckém: »hle, ty, který kdysi řádně byv od kázaní a svého odboje zdržován, na onom místě přestati jsi nechtěl, nyní již spravedlivým soudem Božím odtud s hanbou pro neposlušnost vyhnán, již bloudě a skrývaje se, chtěj nechtěj mlčením jsi stižen a na ústa svá, vyvrhující tak veliké věci, prst nyní kladeš!« A s jakým zápalem kázali nyní v Praze protivníci jeho lidu: Stanislav ze Znojma v Týně kázal shromážděnému množství v čas, kdy právě bylo v Praze přítomno

poselství polské a vévoda Arnošt brabantský, proti Viklefovi, Páleč v touž dobu (asi v polovici října) u sv. Havla mluvil s nesmírným důrazem. Nebylo prý ještě kacíře tak zatvrzelého, jako Viklef; ani Arius a Sabellius nebyli tak zlí. Jeho spisy jsou tak sladkým jedem napuštěny, že mnozí pro ně jdou i na smrt ochotně; a to je důkaz velikého kacířství: nebof mezi ostatními sotva by se našel někdo, aby se vydal na smrt pro víru. A přece víra viklefistů jest náramně slabá; nesmějí s ní jíti nikam ze země, aby nebyli upáleni; kdežto my — dodal Páleč s hrdostí velmi nepěknou — můžeme se svou vírou jíti všude, kamkoli chceme.

Tato vítězoslavná nálada kněžstva pražského byla ještě zvýšena také odchodem Jeronymovým. Tohoto nepokojného přítele Husova zase přepadla touha po dalekých krajích a k pozvání krále polského odebral se koncem 1412 do Krakova. Prvý den viděli ho ještě v černém hábitu mistrském s dlouhým černým vousem, druhý den však zjevil se již na dvoře králově hladce oholen, v šatě dvořanském, v rudé sukni a kápi, lemované šerou kožešinou. A v několika dnech viděl s hrůzou biskup Krakovský, jak kázaními Jeronymovými nastává v pravověrném Krakově hnutí myslí, jakého nebylo (dle slov jeho listu 2. dubna 1413) nikdy před tím. Řečmi na dvoře, kázaními pouličními, disputacemi na universitě vzbouřil kněžstvo krakovské a následoval obvyklý u Jeronyma konec: vyšetřování, odvolání, zatčení a — útěk. S bratrancem královým, Vitoldem, odebral se nyní na Litvu a Malou Rus; tam v květnu a červnu 1413 putoval po zemích, bratřil se s pravoslavnými, chodil do jejich chrámů, klaněl se ikonám a svatým ostatkům, účastnil se jejich modliteb a průvodů — vše na nesmírné pohoršení kněžstva katolického a university Krakovské i Vídeňské. Teprve 1414 vrátil se z této cesty východní zase do Prahy.

Měli tedy nyní faráři Pražští pole skoro volné; fakulta theologická chtěla dokonce i universitu již ovládnouti — za rektora proti Křišťanovi kandidovala mra. Kakabusa, právníka,

*

a proti volbě Křišťanově dlouho se vzpírala. Také konečně prospívalo kněžstvu nové — dlouho trvající — mezivládí na stolci arcibiskupském.

Mistr Albík totiž brzo se nabažil vysoké své důstojnosti, která v těchto dnech přinášela všechno jiné, jen ne klid, po němž toužil. A po svatokupeckém zvyku tehdejším pomohl si již v letě smlouvou se dvěma podobnými církevními knížaty Jeden z nich byl známý již nám rada královský, Václav Králík z Buřenic, patriarcha Antiošský, probošt Vyšehradský, nejvyšší kancléř králův, muž života pohodlného a veselého; druhý pak Němec z Vestfalska, Kunrat z Vechty, biskup Olomucký, královský podkomoří. Tito v září asi již r. 1412 se dohodli v ten smysl, že Kunrat z Vechty převezme arcibiskupství a postoupí biskupství Olomoucké Králíkovi z Buřenic; tento opět zřekne se svého probošťství Vyšehradského ve prospěch Albíkův. A koncem roku 1412, nečekajíce ani svolení papežského, se také skutečně vzájemně ve správu svých nových beneficií uvázali. Stvrzení kurie dalo na sebe dlouho čekati; stálo zajisté mnoho peněz; ale konečně přece došlo, Albíkovi udělen titul arcibiskupa Caesarijského, a 17. července 1413 nastolen také Kunrat na stolec arcibiskupský. Jediný Albík spokojeně užil svého nového beneficia; do své smrti r. 1427 nelitoval této změny; Králík zemřel již r. 1416 a osudy Kunrata z Vechty jsou známy až příliš dobře.

Tento obchod duchovními úřady, jenž na sklonku r. 1412 a na počátku r. 1413 naplňoval celou Prahu řečmi málo lichotivými pro posvátnost kněžství a biskupství, dál se takřka před očima Husovýma. Bylo to hrozné svatokupectví a Hus již když psal Výklad (který někde ve vyhnanství dopsal) sliboval zmíniti se o tomto hrozném kacířství obšírněji; slib svůj nyní v prosinci a v lednu splnil — v Betlémě vznikl tehdy nejbojovnější jeho traktat: »*O svatokupectví*«.

»Tyto kniežky sem napsal, věda, že ani chvály ani milosti ani užitku tělesného od kněží lakomých i od druhých světských

neobdržím; neb těch věcí od nich nežádám, ale od Boha odplaty a jich spasenie. A potká-li mě jich haněnie aneb trápenie, to sem před sě položil, že lépe jest pro pravdu smrt trpěti než pro pochlebenství časnú odplatu vzieti« — těmito trpkými a hořkými slovy zavírá svoje dílo, rovněž tak prostě a srdečně dokládaje: »upřiemo a sprostně sem řeč položil, zda bych co

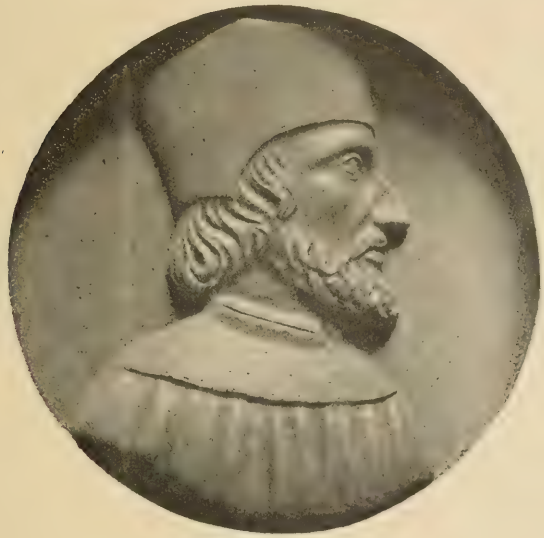

PODOBIZNA HUSOVA ZE XVI. STOLETÍ.

mohl svatokupectví poraziti a vypleti«. Vykládá nejprve o kacířství (= »učení bludné, neustupně bráněné«), jež jest troje (= »odstúpenie, rúhanie a svatokupectvie«) a probírá hlavně poslední. Vyloživ co jest svatokupectví (= »svaté věci kupovánie«) a jeho různé názvy i dějiny, prochází celou církevní společnost od papeže až do kaplana, ukazuje všude, jak tato rakovina hrozně prožírá celé těleso církevní, dokazuje nenáležitost toho hojnými výklady z Písma i z otců církevních, vybízí

k nápravě a obratu, staví před oči příklad Kristův a zakončuje výklad těmito slovy (kap. X., N):

Protož po něm [— t. j. Kristu —] jděmy, jeho poslúchajmy, na něm vieru, naději, lásku i všechny dobré skutky zakládajmy, v něho jako v zrcadlo hleďmy a k němu všemi mocmi tichněmy. A slyšme, žeť die: »Já jsem cesta, pravda i život; cesta v příkladě, pravda v zaslíbení a život v odplacení«. *Cesta v příkladě, jíž kto jde, nezablúdí; pravda v zaslíbení, že, co jest slíbil, to naplní; a život v odplacení, že sám se dá u věčné radosti ku požívání. Jest také cesta, že vede k spasení; jest pravda, že v rozumu věrným svítí; a jest život věčný, v němž živi budú na věky v radosti všichni vyvolení. K tomu životu a tú cestú a pravdú chci jíti a jiné táhnúti!«*

»O svatokupectví« ohlášeno již ve ‚Výkladech' a psáno týmž způsobem jako »Výklady«. Týž způsob uvádění dokladu, týž způsob dokládání se přísloví a veršů, týž způsob přirovnání a živého líčení — i časem oba traktaty se k sobě připínají. Oba spisy tvoří spolu celek, při čemž »svatokupectví« je jen jaksi někde stručným zopakováním, jinde širším provedením myšlenek ve »Výkladech« jen nadhozených. A bojovný ráz vtištěn jest traktatu našemu ještě význačněji než »Výkladum«. Není již takřka pravé církve a pravé její vrchnosti; vládne Antikrist a živé, sytými barvami provedené obrazy líčí jeho vládu co nejčerněji. Vším vládne zlato, jemuž otročí železo i duch; za peníze lze všecko koupiti — i odpuštění hříchu nejhroznějších i trůn papežský. Místy připomíná líčení na některé kapitoly Apokalypse, dle jejichž blouznivých slov je líčena vláda Antikristova; věrným křesťanum nezbývá než potupná smrt anebo tajné vyznávání učení Kristova v komorách a zákoutích.

Celý traktat rozdělen na 10 kapitol; kap. 1.—3. úvodem; 4. o papeži, 5. o biskupu, 6. o »zákonnících« (= mniších), 7. o farářích, 8. o světských, 9. o účastnících, 10. »kterak najlépe se ho vystřieci«. Dílo zakončeno místem právě uvedeným, k němuž přidán závěrek osobní, shora připomenutý, v němž

je také datum (»léta 1413 na den jeho [— t. Krista —] v chrámě obětování od Panny Marie, od Simeona na ruce vzetí, kterémužto dni Čechové říkají Hromnice«). Pak přidáno opět »ukazadlo«, stručné, abecední.

Zatím co Hus takto v Praze psal o svatokupectví, v Římě zasedal koncil, jenž svolán byl na duben r. 1412. Z Francie účastnil se ho slavný arcibiskup Cambrayský, mohutný horlitel Petr z Ailly, jenž hned následujícího roku vyznamenán od papeže purpurem kardinalským. Byli zastoupeni také prelati angličtí, uherští i čeští, ale účastenství bylo tak skrovné, že teprve koncem r. 1412 synoda vlastně svou činnost počala. Vyprávělo se, že Jan sám vojskem dal na silnicích prelaty, ke koncilu jdoucí, zadržovati, a obecné vážnosti tohoto kusého shromáždění nesmírně uškodila malá příhoda, jež vykládána obecně za znamení Boží. Když totiž papež konal slavné služby Boží a zrovna pěno »Přijď, svatý Duše«, zjevila se najednou v klenbě kaple vatikanské sova a usedla proti papeži, planoucíma očima naň pohlížejíc. I při druhém sezení koncilu se tak stalo a tu teprve kardinalové sovu zahnali nebo utloukli holemi. Tento »soví koncil«, jak mu tehdy říkáno, na přání českých prelatů zatratil knihy Viklefovy a týž den, kdy Hus dopsal »Svatokupectví«, 2. února 1413, vydal Jan XXIII. bullu, v níž slavně proklíná tyto knihy, jako Dialog, Trialog a j., nařizuje jejich spálení a cituje do 9 měsíců obhájce zemřelého Viklefa před stolici papežskou, sic že bude odsouzen zemřelý Angličan za kacíře. 10. února pak přede dveřmi chrámu svatého Petra slavně spáleny knihy Viklefovy u přítomnosti komisařů koncilu.

Kromě bully ze dne 2. února vydal Jan další bullu 8. února obsahem totožnou; obě přišly do Čech asi současně a byly od zastanců Viklefa přijaty s posměšnými poznámkami. Takové poznámky připojil k těmto bullám za stranu Husovu mistr Jesenic; vytýkalo se v nich také, že »ti kardinalové, biskupové, mniši, právníci atd. za čtyři dni všechny knihy Vi-

klefovy přečtli, prozkoumali, proces provedli, koncilu zprávu podali, zatratili atd., co by ani sto ďáblů nejostrovtipnějších a ve všem zlém zkušených nedokázalo«. Podobně zněly i ostatní poznámky Jesenicovy. Bylo obecné domnění, že tyto jedovaté přípisky pocházely od Husa, a bylo mu toto glossování bully vytčeno i na koncilu, ale neprávem. Hus měl tou dobou dosti jiné práce.

Zabýval se po »Svatokupectví« skládáním svého nejznámějšího díla latinského »*De ecclesia*« (o církvi). Dříve však, nežli je mohl dokonati, přišly do klidné práce boje synodní.

3. ledna 1413 totiž král na návrh sněmu a ve srozumění se zatímním správcem arcibiskupství Kunratem z Vechty svolal mimořádnou synodu kněžskou na den 2. února do Českého Brodu, aby se konečně uklidily různice ‚zkázonosné' mezi duchovenstvem. Brod Český byl asi vybrán k tomuto shromáždění proto, že arcibiskup Albík stále ještě přebýval v paláci arcibiskupském. Nežli však synoda se sešla, koupil si 25. ledna Albík dům na Starém Městě a tak tato únorová synoda mimořádná konána byla konečně přece v Praze, v paláci arcibiskupově.

K této synodě podala fakulta theologická dvojí dobré zdání, česky a latinsky, jež předložila také králi a arcibiskupu. V jednom vytýkala rozdíly učení mezi sebou a stranou Husovou; ukazovala, že pramen roztržky je jednak neposlušnost části duchovenstva představených a s druhé strany šíření bludů Viklefových; jediná pomoc že je tedy opětné zatracení Viklefa a uznání bully papežské proti Husovi. V druhém pak na provedení těchto svých mínění navrhovala, aby všichni pražští doktoři a mistři před arcibiskupem se odpřisáhli bludů vytčených (51), přiznali se k poslušnosti představených církevních, aby se jim zakázalo pod přísnými tresty jednati proti snesením synodním, aby Hus nekázal a z Prahy odešel.

Strana Husova naproti tomu ve svém dobrém zdání žádala, aby Hus mohl se dostaviti na synodu a tam se hájiti,

aby byla držena smlouva kdysi učiněná mezi Zbyňkem a králem, aby byli vůbec všichni kněží a osočovatelé království vyzváni dokázati, že vskutku jsou v Čechách nějací kacíři a učí bludům; když toho nedokáží, aby na svůj náklad vypravili ke kurii poselství s odvoláním a aby osočovatelé byli potrestáni.

Tyto artikule strany Husovy byly rovněž čteny v shromáždění synodním, kromě toho pak podala universita králi zvláštní dobré zdání mistra Jakoubka, v němž se krátce žádá asi totéž. Aby totiž postavili proti Husovi žalobce, a když by ani potom nebyl klid, aby král zachovával v zemi »mír křesťanský«, to jest podle zákona Kristova; aby zakročil proti kněžím svatokupeckým, kuběnářům, příliš bohatým, kacířským atd. a aby si docela nic z toho nedělal, jestliže proto budou snad království v cizích zemích kaceřovati.

Návrhy obojí strany byly arci nesrovnatelné; byly proto dány oběma stranám lhůty ke vzájemné odpovědi.

Strana Husova odpověděla na návrhy fakulty theologické v několika dnech; popírala, že by bylo příčinou různic hlásání kacířství, ježto dosud nikdo nebyl uznán kacířem, a artikule Viklefovy že dosud nebyly odsouzeny nejvyšší autoritou církevní (mistři ovšem tehdy ještě neznali bull papežských, současně vydaných v Římě); pravili, že vůbec známá příčina celého sporu jest evangelické kázaní, jímž se kárají neřesti kněžské.

Hus pak se své strany odpověděl dvojím prohlášením, českým i latinským, v němž opakoval, že dosud žádný kacíř nebyl usvědčen, o artikulech závadných ukazoval, že je dříve drželi Páleč i Stanislav, a o klatbě papežské pravil, že byla vydána proti právu a proti kanonům církevním.

Naproti tomu za stranu druhou podal vyjádření o artikulích strany Husovy druhý hierarcha český, biskup Litomyšlský Jan, později biskup Olomucký, zvaný Železný, tuhý odpůrce viklefství. Zamítl ovšem návrh mistrů universitních ve všech kusech, přidal se úplně ke zdání fakulty theologické a žádal zostření všeho dosavadního postupu, naprosté zastavení všeho kázaní

v Betlémě, zákaz všech knih českých, jimiž mezi laiky vtrušují se bludy, zachování přísné poslušnosti k stolici apoštolské a zřízení zvláštního místokancléře při universitě, jenž by bludy mistrů stíhal a káral.

Za fakultu theologickou odpověděli kromě toho ještě zvláště Páleč kratším spisem, vyvracejícím dobré zdání mistrů universitních, a Stanislav ze Znojma, jenž velikým traktatem zvaným »*alma et venerabilis*« (staroslavná a velebná: totiž theologická fakulta pražská) vyložil a praecisoval hlavní body učení církevního, o něž obě strany se nesnadnily.

Viděti z námitek odpůrcův i odpovědí Husových, že Hus v Praze přes přísný zákaz bull papežských trval, že i kázal a že obíral se spisováním. Kázal ovšem jaksi potají, také na universitě nepřednášel. Ale přece svou přítomností pouhou rušil interdikt a dokazoval, že odpůrcové se nyní proti němu neodvážili tak vystupovati, jako na podzim.

Synoda rozešla se konečně bez positivního usnesení; mnoho arci vadilo, že se nedostavil na ni Jan, biskup Litomyšlský, mnoho také, že arcibiskup nebyl dosud potvrzen, a nejvíce, že král zase přiklonil se k straně Husově. K vůli králi asi Hus v posledním čase zase si ukládal reservu; nekázal již a pobýval v Praze jaksi na zapřenou.

Odpověď mistrů universitních na prohlášení fakulty theologické, sepsaná Jesenicem, byla předložena také králi. A tento, když viděl, že synoda se rozešla naprázdno a že tedy stále trvá na království příhana kacířství, vzal celou věc do rukou sám a jmenoval zvláštní komisi, která měla různice ukliditi.

Nežli komise vstoupila do jednání, zasadili se asi její členové theologičtí o to, aby Hus byl donucen Prahu opustiti. Král sám radil opět Husovi uposlechnouti a Hus předložil nyní otázku tu shromážděnému lidu na kázaní. Dostav pak od lidu dovolenou, ustoupil po velikonocích, koncem dubna r. 1413, po druhé z Prahy.

Uchýlil se opět na jih, do Táborska nejspíše, na Kozí hrádek, kde ho potkáváme koncem r. 1413. Tento hrádek, asi 1½ hodiny vzdálený od Tábora nynějšího, ležící nad potokem Kozským, přítokem Lužnice, blíže vesničky Měšic, tehdy přepevný, zachoval se nyní jen v nepatrných troskách.

Od »červeného mlýna« (za dob Husových »kozského«) táhne se na jih lučné údolí, sevřené stráněmi a bory; a kde se toto údolí zatáčí na jihozápad, vybíhá východní stráň k západu, sklánějíc se k protější strmině vejčité: a na těch dvou pahrbcích nyní můžeme viděti jen nepatrné stopy pevného kdysi hradu.

Hrad byl takto jaksi rozdělen: na jedné planině stálo předhradí, opevněné příkopem a valem — z toho ze všeho zbyla nyní jen hluboká jáma, na protějším pak pahrbku vystavěn byl hrad. Mezi hradem a předhradím jsou stopy bývalého rybníka, jenž snadno mohl zaplaviti všechno okolí hradní (vodu svou čerpal ze dvou rybníků hořejších), a na hradišti samém lze viděti nyní jen hromady rumu a mělký příkop. Tento arci v dobách Husových byl hlubší, ale přece bahnitý — tak že hrozil dobývajícím dvojí smrtí; a spojení s předhradím vykonával dřevěný most, končící u hradu mostem zvedacím. Zbývá nyní celkem málo více nežli místo — nahoře městiště hradní a dole Kozský potok; jinak hrad úplně zničen a z kamení jeho vystavěn nedaleký »červený dvůr«.

Kdo v roce 1412—1414 Kozí držel, není známo; zdali Oldřich Vavák z Hradce, nebo Ctibor z Kozího či paní Anna Mochovská, je naprosto neznámo. Nejspíše snad u Jana z Kozího, bratra Ctiborova, syna Viléma z Újezda a z Poděhus, nebo u Jana staršího z Ústí Sezimova Hus nyní nějaký čas prodléval. Jistoty však nemáme, ani té, že by v této době byl již skutečně pobýval v této krajině.

Hus kázával však nejen na Kozím, nýbrž i daleko v celém okolí. Zdá se, že zajížděl až do okolí Vysokého Chlumce

a pod samé zdi Vlašimě; jistě kázal na Přiběnicích a Choustníku, nebylo asi vesnice pod Kozím, které by nebyl navštívil. Obyvatelům osad Ústí, Plané, Turovce, Lhoty a Měšic kázával pod lipou, v lese Drevném, jižně od hradu — později, podle pozdějších jeho následovníků, roznášela o něm legenda, že sloužil v Červeném Dvoře i mši ve stodole.

Kázaní bylo nyní jeho hlavní prací, tak jako Viklefovi. Již v Praze asi složil nějakému »nábožnému člověku« kázaní na slova evangelia »Člověk jeden sstupoval do Jericha a upadl mezi lotry« (o milosrdném Samaritanu; na 13. neděli po sv. Trojici); tam také asi složil, snad již dříve, kázaní »na den památky Těla Božího« — po česku; pro svá kázaní venkovská učinil si asi stručné náčrtky hlavních myšlének po latinsku a zabýval se již myšlénkou, sestaviti lidu českému takové výklady evangelií na celý rok: ale zatím k této práci ještě se nedostal.

Mělť stále živé dopisování s Prahou, kde vedly se nyní spory v lůně komise královské; střídaly se listy Křišťanovy s jeho odpověďmi, kupily se však také na jeho stolku pracovním archy traktatů, v nichž myšlénky své vykládal obšírněji a formuloval přesněji. Vidíme takřka čtyři veliká díla jeho vznikati a růsti; tu v dopise vidíme citat ze sv. Augustina, jenž potom v díle jest podkladem rozsáhlé argumentace, tu vidíme ve veřejném prohlášení věty, jež jsou výsledkem dlouhých úvah v traktatech pozdějších. Tyto jarní měsíce na Kozím, zvláště krásný květen, jsou naplněny pilnou prací.

V Praze zatím v domě Křišťanově, na faře svatomichalské, zasedala královská komise; arcibiskup Albík, probošt Vyšehradský, Zdeněk z Labouně, probošt kapituly Všech Svatých, a Jakub, Vyšehradský děkan; všichni tři důvěrníci královští. Předseda, Zdeněk z Labouně, povolal za sporné strany přední bojovníky: z fakulty theologické Petra a Stanislava ze Znojma, Jana Eliášova a Štěpána z Pálče; za mistry universitní pak Jakoubka ze Stříbra i Šimona z Tišňova a Husova prokuratora

Iana z Jesenice. Koncem dubna pak došlo ke vzájemným dohovorům.

Zdeněk z Labouně ptal se předně obou stran, chtí-li státi v rozhodnutích církve římské ve všech věcech víry. Theologové — jich jménem asi Páleč — odpověděli, že ano, že však připomínají, že míní římskou církví tu, jejíž hlavou jest papež a tělem sbor kardinalů. Proti tomu Jesenic jménem strany druhé protestoval nejprve, že nedrží se úmluva z r. 1411, podvoloval se na konec všem výrokům komise a vyložil, že církví římskou míní tu, jejíž hlavou jest Kristus a papež náměstek, že míní ji poslouchati ve všem »jako věrní a zbožní křesťané«. Tu pravil Zdeněk, že jsou tedy obě strany svorné: stran pří osobních aby je podali druhý den písemně, že i ty budou hleděti srovnati, stran víry že se také shodují, aby tedy jeden druhého netupil a aby tak vyznali před králem, pány a vůbec kdekoli. Pokuta na nepodvolení se rozsudku byla 1000 kop grošů a vyhnanství — obě strany k ní přistoupily. Doktoři odpověděli, že ohlásí všade svou shodu »v čem se vskutku shodují«, a s tím odešli. Druhý den pak, v sobotu, tázáni, zdali chtí držeti včerejší ujednání, odpověděli, že ano, pokud je to pravda. Stanislav opakoval ještě znovu definici o církvi a řekl, chtí-li se k ní přidati, že jest dobře. Tu však Jesenic a ostatní hlučně odporovali. A tu Páleč pověděl, že když je hádka o víře, každý se pokládá za dobrého křesťana; že však záleží na podrobnostech; a předložil znovu včerejší definici (chtí-li totiž poslouchati církve, jejíž hlavou jest papež Jan XXIII. a tělo kardinalové). Mistři universitní opět chtěli dodatek »jako věrný a zbožný křesťan«; Páleč však namítal, že by tímto dodatkem každé nemilé nařízení, jako nyní interdikt, rušili. A když pak královští komisaři, chtíce učiniti konec sporu, tázali se naposled, chtí-li přivoliti ke smluvené formuli, odpověděli theologové, že nemají k tomu plné moci od fakulty, že žádají, aby jim dali opis, že shromáždí fakultu a pak buď přijmou nebo zavrhnou. Tu však rozhněvali se komisaři, vzkřikli na theology,

že do šesti dnů uvidí, jak se jim povede, že oni nepřistupují k formulím protivníků, oni ruší smír a strana druhá že jest smířlivá. Na tuto výhrůžku Páleč, Znojmové a Eliášův prchli z Prahy, podavše napřed zprávu fakultě a poradivše kolegům, aby se žádného jednání již neúčastnili, nýbrž raději odešli nebo se schovali.

Výhrůžky komisařů královských se také hned vyplnily. Václav po málo dnech vypověděl čtyři tyto doktory ze zemí koruny české, nařídil, aby byli vyloučeni z university a zvoleni do kolleje a k beneficiím jejich mistři noví. Královský rozkaz měl býti také veřejně ohlášen a každý, kdo by se protivil jednotě a smíření, měl býti týmž způsobem potrestán. Na místa vyhnanců universita zvolila čtyři přívržence Husovy: byli to Křišťan z Prachatic, Šimon z Tišňova, Šimon z Rokycan a Antonín z Loun.

Fakulta theologická ztratila takto boj proti Husovi vedený úplně; od té doby přenesli přední odpůrci Husovi boj za hranice, do Říma a brzy potom již na koncil kostnický. V Čechách mohli mluviti jen svými spisy.

Hus zatím dokončil veliký svůj spis »*de Ecclesia*« (o církvi), v němž proti mínění fakulty stanoví nauku svou, vlastně Viklefovu. Traktat ten byl hlavní podklad žaloby na koncilu (vybráno z něho 26 článků), obsahuje hlavní myšlénky Husovské a jest cele složen úsečným, břitkým slohem výkladným.

Jako Viklefovo dílo »de Ecclesia« obsahuje 23 kapitol (avšak drží se myšlének tohoto díla Viklefova jen v první části; v druhé podává myšlénky díla »de potestate Papae« — o moci papežské), z nichž prvých jedenáct obsahuje formulaci sporných bodů, druhých dvanáct obranu tohoto nazírání proti dobrému zdání doktorů theologie.

»Ježto každý poutník má věřiti ve svatou církev katolickou« — tak počíná tento arcitraktat Husův — »musí napřed znáti její pojem. Církev je společnost všech lidí pod králem Kristem; je dvojí — ovcí a kozlů, svatých a bezbožných. Svatá

církev katolická jest pak společnost předurčených k spasení (podle sv. Augustina); má tři části: bojující, spící a vítěznou. Bojující je zde na zemi; bojuje s tělem, světem a ďáblem; spící v očistci, vítězná na nebi. Slove apoštolská — apoštolé ji založili svou krví, jedna — jest spojena vírou, ctnostmi a láskou atd. V církvi v širším slova smyslu jsou také předvědění, tak jako v těle sliny, lejna atd.; ale jako tyto věci nejsou údy těla a na konec budou vyvrženy, tak také tito předvědění nejsou z církve; jsou křesťany jen podle jmena, kdežto předurčení dle jmena i dle skutku. Žádné postavení tedy ani lidská volba nečiní nikoho členem církve, nýbrž jen předurčení. Církev se jmenuje římskou jen proto, že původně největší část křesťanů byla pod vládou Říma, že v Římě nejvíce mučeníků zvítězilo a že Řím jako světové město byl jejím sídlem. Papež a kardinalové jsou její hlavní část, následují-li Krista: nejsou však hlava ani tělo, nýbrž hlavou jest Kristus, tělem předurčení. Víra pak křesťanská nemusí míti úplný obsah všech dogmat; ale hlavní jest, aby kdo věří, miloval Boha. Poněvadž pak víra je zjevení, nemůže býti obsah její, pravda její jiná, než kterou zjevil svatý Duch v Písmě; všemu ostatnímu, bullám papežským, výrokům světců atd. jest věřiti jen potud, pokud Písmu neodporují. Křesťan za víru má i život nasaditi a musí věřiti veškeré pravdě, kterou sv. Duch v Písmě uložil. Základem církve není Petr a papežové, jak se chybně vykládají slova evangelia, nýbrž Kristus; moc klíčů nedostal Petr s nástupci, nýbrž církev Petrem představená. Tato moc klíčů provádí se kněžími, kteří těm, kdo se opravdu kají, odpuštění hříchů ohlašují. Udělena byla skrze Petra všem apoštolům a biskupům stejně. Tito pak vytvářejí viditelnou organisaci církve na zemi; theoreticky není ani mezi biskupy a kněžími rozdílu, jako ho nebylo v církvi prvotní.

V druhém díle vyvrací námitky theologů. Napřed o víře. Vytýkali mu, že staví vše jen na Písmě a nedbá, že podle Starého Zákona má se hledati v pochybných případech rozhod-

nutí u nejvyššího kněze. Leč Hus praví, že předpisy Starého Zákona pro Nový již neplatí; jen Písmo, žádná lidská autorita, smí býti vodítkem; uznává však při výkladu jeho ty svaté otce, které Duch sv. nadchl, uznává dále platnost církevních kanonů, pokud Písmu zřejmě neodporují. Hus tedy přijímá celé církevní zřízení historické; nevyvozuje konsekvencí ze svého principu. Že by se vše mělo zamítnouti, co není v písmě výslovně předepsáno — svátosti některé, zvyky mešní atd. — jak to později provedli protestanté, toho Hus nedrží; jemu je sice Písmo jediný pramen pravdy a víry křesťanské, ale tradice jest jeho doplňkem. Také — to zase jinde vykládá — neuznává, ačkoli tak tvrdí, vedle Písma jiných pramenů pravdy křesťanské; neboť když dovolává se někdy zjevení, smyslů a rozumu, nemíní tím tolik, co bychom do těch slov vkládali. Buh může zjeviti pravdy i nyní, jako za dob bible: ale nečiní toho pravidlem, není toho již potřebí; pramen ten tedy vlastně neexistuje. Poznáním smyslným pak nemůžeme se poučiti o věcech nadpřirozených — to nám tedy ve víře neprospívá. Rozumem konečně míní Hus jen správné vyvozování, bezpečnou methodu — při výkladu Písma. Jest tedy Písmo Husovi také prakticky jediným pramenem víry a pravdy; s doplňkem tradice, pokud mu tato neodporuje. Theologové vytýkali, že se neshoduje s obsahem víry, jak učí církev katolická. Hus výslovně potvrzuje, že věří všem dogmatům církevním — až ovšem na výklady o církvi, klíčích atd., jak jsou vyloženy zpředu. Vykládá také, že Kristus zemřel za spásu celého pokolení lidského, tedy také za předvěděné; že nestali se účastni jeho oběti, jest jejich vina; oni nechtí, nevěří v něho, nepřijímají jeho lásky a tak se s ním nespojují. Víra také jediná spasí — v tom se uchyluje od církve katolické a chýlí k protestantství — ne skutky; dobré skutky nic nepomahají, není-li víry a lásky k Bohu. Nezáleží na obsahu víry — nemusí vše znáti, co jest věřiti — nýbrž na víře samotné; stačí i víra bez skutků (jako u lotra na kříži). Neuvědomil si však opět všech konsekvencí: třebas

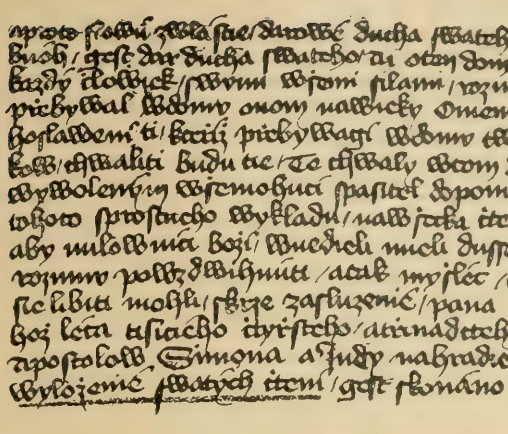

RUKOPIS KONCE HUSOVY POSTILLY,
psané na Kozím hrádku.

věřil v samospasitelnost víry, přece myslí, že určité skutky zjednávají jakousi větší zásluhu: chudoba, panictví ... nade vše pak mučenická smrt. Že se uchyluje v učení o pokání, bylo již vyloženo.

Na konec obrací se proti učení theologů o naprosté poslušnosti; dle nich záslužno jest papeže poslouchati ve všech věcech dobrých a také v těch, které přímo nejsou zlé. Tu Hus napřed dokazuje proti odpůrcům, že i papež se může mýliti; a když se mýlí, pak neposlušnost papeže jest poslušenství Krista. Podle skutků pozná se papež hříšný a ctnostný; leč je-li v hříchu smrtelném, nejsou jeho jednání střední, nýbrž vždycky zlá, i jeho rozkazy. Proto rozkazů zlého papeže nesmíme poslouchati. Klatba jest sice dovolena, obojí (menší — vyloučení od svátostí, větší — vyvržení z církve) ale má se díti jen pro hřích smrtelný: klatba však na Husa vydaná jest proti Písmu a nezákonná; naproti tomu interdikt jest docela zatratitelný; je to síť Antikristova, v Písmě nedokazatelná. Na konec pak obrací se proti odsouzení artikulu Viklefových; slibuje, že o ostatním vyloží později.

To jest asi zhruba obsah velikého tohoto díla Husova, dokončeného někdy v květnu na Kozím. Rukopis putoval hned do Prahy a zde v Betlémě diktován opisovačům; 8. června 1413 byla tato práce dokonána.

Dokončení celého boje s doktory, jejž spis »de Ecclesia« na konec slibuje, Hus provedl v květnu a červnu, kdy se vrátil zase do Prahy a dostalo se mu traktatů jeho odpurců.

Nejostřejší je odpověď Pálči »*Responsio ad scripta Mag. Stephani Palecz*«, která probírá repliku Pálčovu »contra Quidamistas«. Páleč hojně se účastnil bojů fakulty; spolu se Stanislavem sepsali zvláštní traktaty »de Ecclesia«, vykládajíce své mínění; odpověď mistrů universitních Páleč rozebral v »replicatio contra Quidamistas«. ‚Quidamisty' nazývá stranu Husovu, poněvadž se bránili proti názvu viklefisté a poněvadž dobré zdání fakulty je tedy prostě nazývalo »quidam« (někteří). Hus proto v odpovědi nazývá Pálče »lhářem« (‚fictor'), vyvrací větu za větou a připomíná mu dřívější jeho mínění; prý nyní všechny své zásady hodil do kanálu. Jinak obsahově má tytéž myšlénky, jako spis »de Ecclesia«.

Větší a důkladnější jest odpověď Husova Stanislavovi: »*Responsio ad scripta Mag. Stanislai de Znoyma*« (odpověď ke spisům Mistra Stanislava ze Znojma), rozdělená na 12 kapitol a vyvracející dílo Stanislavovo ‚Alma et venerabilis', kterého však Hus neznal celého. Také v tomto traktatě jsou pouze opakovány myšlénky ze spisu »de Ecclesia«; ale forma díla — proti rozhořčeným invektivám odpovědi Pálčovy — je spíše ironická a satirická. I tu opět Hus ukazuje, jak se změnil Stanislav od dob dřívějších. Mohutným dojmem působí, když Hus srovnává papeže Jana XXIII. s tím obrazem, plným chvály a velebení, jaký kreslí o papeži a jeho důstojnosti Stanislav ve svém traktatu.

Oba tyto spisy přinesly Husovi, jako »de Ecclesia«, mnoho nesnází; byly hlavní předmět žaloby po spise »o církvi«.

Z odpovědi Pálči vyňato 7, z odpovědi Stanislavovi 6 artikulů žalobních.

Konečně odpověděl obšírným spisem, jen málo menším než »de Ecclesia«, na spis fakulty, který loni na Žebráce byl mu čten. Byl to spis Pálčův »tractatus gloriosus«, ale Hus myslí, že ty hlouposti složil Stanislav. Odpovídá teprve nyní — v červenci 1413 — poněvadž dříve se ho nemohl dopídíti. Jeho «*Refutatio scripti octo doctorum theologiae*« (vyvrácení spisu 8 doktorů bohosloví) probírá v 17 kapitolách traktat Pálčův a užívá jednak důvodů, uvedených již v disputaci »de indulgentiis« (v. při 17. červnu 1412), jednak důvodů ve spise »De Ecclesia«.

Těmito čtyřmi traktaty, které tvoří cyklus jeden, i Hus ukončil své boje s domácími the logy; další boj vzplanul pak až na koncilu kostnickém.

Mezi psaním těchto traktatů ovšem stále také v okolí Kozího kázal. Jezdil i po hradech, městečkách a vsích, kde kněží nedovolovali kázati v kostelích, kázal v lesích, na cestách, v polích, mezi ploty — a byl ochoten podle vzoru Spasitelova kázati i na lodičce. Vyhledával svateb nebo posvícení, kde se hodně lidu scházelo; táhli se pak za ním v zástupech, pěšky, koňmo i vozmo.

Leč přes to přese všecko srdce ho táhlo zase do Prahy; když se v květnu jasně ukázalo, že celé jednání o mír se rozbilo, Hus odebral se asi v polovici června opět do Betléma.

Tam obíral se nyní českým zpracováním starší práce své latinské »*De sex erroribus*« (o šesti bludích). V tomto latinském traktatu sestavil někdy na konec svého pobytu hlavní body, krátce a stručně, v nichž se od obyčejného kněžstva uchyloval; ke každému z těchto šesti bodů připojil řadu citatů ze svatých otců. Tyto výklady dal také napsati na stěny kaple betlémské. Poněvadž pak viděl, že jest důležito, aby byly sepsány také česky, při nynějším svém pobytu podnikl překlad jejich do češtiny.

*

21. června 1413 tento spisek »*o šesti bludích*« byl dokončen. První slul »stvořiti« — kněží se nesprávně vychloubají, že Krista při oltáři tvoří, že jsou důstojnější než Panna Maria; druhý »věřiti« — někteří bludně chtí věřiti v P. Marii nebo v papeže tak jako v Boha; jen v Boha lze věřiti, jiné jest věřiti o jiných věcech; třetí »odpouštěti« — bludně kněží říkají, že odpouštějí hříchy; pouze Bůh odpouští, kněz toliko ohlašuje; čtvrtý »poslouchati« — bludně se učí, že máme svých vyšších ve všem poslouchati; Boha sluší více poslouchati než lidí; pátý »klatba« — má býti vyhlašována jen pro smrtelný hřích: jinak neškodí tomu, na něhož vydána, nýbrž ještě prospívá; šestý »svatokupectví« — kdo svaté věci prodává, hřeší nejtíže, jest největší kacíř, hoden věčného zatracení. Všecky tyto výklady jsou známé již, vyskytují se většinou týmiž slovy a s týmiž doklady ve spise »de Ecclesia« nebo druhých třech velikých spisech bojovných.

V závěrku tohoto traktatu Hus vypravuje, že dlí v Praze a káže; ačkoli o tom kněží vědí, přece prý nevyhlašují interdikt, upadají prý tedy podle slov bully Petrovy sami v klatbu. Tato slova přímo vyzvala kněžstvo pražské k novému stavení služeb Božích; interdikt zachováván nyní zase velmi přísně a Hus musil zase Prahu opustiti.

Odebral se opět na Kozí a udržoval opět čilé dopisování se svými přátely, zejmena mistrem Křišťanem; také psal příteli mistrovi Janu kardinalovi z Rejnštejna, aby pevně vytrval při slově Božím. Některé dopisy Pražanům z této doby mají ráz kázaní — nemoha ústně, hlásá slovo Páně aspoň písemně.

Tu se také doslechl, jak universita vídeňská kaceřuje Jeronyma a vůbec Slovanstvo pro jeho počínání na Litvě a Rusi. Byl to zejmena profesor Jan Sybart a tomuto napsal 1. července 1413 Hus ostrý a důrazný list, k němuž se 8. července téhož roku přidala universita pražská působením Mistra Michala z Malenic, tehdy rektora. Universita vídeňská odpověděla listem rovněž tak důrazným.

Sířilo-li se nyní působení Husovo také na venkově, klesala čím dále tím hlouběji universita. Odchodem Husa a kacеřováním některých jeho přívržencův ztratila fakulta artistů vynikající své učitele a po vyhnání čtyř mistrů theologů fakulta theologická skoro úplně zpustla. Roku 1413 nekonáno ani zkoušek bakalářských, roku 1414 nekonáno ani slavné kvodlibet, obyčejná parádní ukázka universitního působení, ani zkoušky mistrské, cizinců téměř již nebylo — slavné učení Karlovo bylo v úpadku neodvratném.

Hus však kázal v okolí táborském dále a dále; ke kázaní vybízí asi listem také anglického lorda, Jana Oldcastla, kázaní stává se hlavním článkem nové víry. Sami sobě říkají nyní »kněžstvo evangelické« následovníci Husovi, ježto hlavně káží evangelium; protivníci ovšem nazývají je viklefisty nebo Johannity (podle jmena Viklefova i Husova) — oni své odpůrce nazývají Mahometisty, poněvadž k šíření své víry a potlačení viklefství užívají ramene světského.

Na Kozím hrádku přistoupil pak v září a v říjnu ku provedení myšlénky, jež ho zajímala již od jara t. r., k sepsání »*Postilly*«, t. j. jak sám Hus překládá »vyloženie svatých čtení nedělních«. Hus totiž, »aby kněžského úřadu neopùstil, času nezmařil, umienil sem pro chválu Boží, *pro spasenie Čechóv věrných*, kteří žádají vóli Boží poznati a plniti, čtenie nedělnie všechna kratičce s Boží pomocí vyložiti«. O způsobu pak, jak dílo své složil, dí dále: »a že nemají obecně čtení [— t. j. evangelií —] česky psaných a výklad ne tak sě brzy přijme bez založenie, protož chci vždy prvé čtenie položiti a potom výklad. I mámť úmysl, abych což mohu najlehčejie, vyložil k rozumu čtenie, ač ne ovšem [= docela] týmž obyčejem' jak káži«.

Jak asi píše, toho ukázkou »čtení« XXXVII A:

»*Kázal milostivý kazatel podlé jezera na břehu, a jsa tištěn od zástupóv, vstúpil jest v lodičku, »a sedě učil jest s lodičky zástupy«. V tom ukázal svú velikou pilnost našeho spasenie, a svo-*

*bodu svatého kázanie, jenž i na púšti, i podlé jezera, zátoky, neb podlé moře, i na moři má mieti svobodu, když lidé chtie slyšeti. A proti tomu kněz Sbyněk, arcibiskup Pražský, s kanovníky byl jest kúpil bulu u papeže Alexandra Pátého, v níž jest přikazoval, aby slovo božie nikdež nebylo káz*áno, *ani v kaplách od papežóv stvrzených, jedné u far a v klášteřiech, a v kanovnických kostelích. A od té buly s boží pomocí odvolal sem sě k tomu papeži, an ihned po vydání buly umřěl i s kancléřem. Potom odvolal sem sě k jeho náměstku, Janovi XXIII; u něhož nenalez pomoci k vysvobození slova božieho, odvolal sem sě k Pánu Bohu, k Ježíšovi, velebnému a spravedlivému biskupu, aby ten mě súdil; a káži v městech, po hradiech, na polích i v lesě, a mohl-li bych kde podobně, kázal bych i na březě, i s lodie, jakož jest učinil spasitel nám dávaje příklad; neb die čtenie: »Zástupové valéchu sě k Ježíšovi, aby slyšeli slovo božie. A on stáše podlé jezera Genezaret.«*

»Postilla« řadí se důstojně k »Výkladu« (spolu se »Svatokupectvím«); i ona je psána týmž rozníceným apoštolem lásky k pravdě a k dobru jako »Výklad«; i v ní na každé téměř straně hřmí hlas kazatelův proti neřestem současným a s trpkostí vzpomíná rozmanitých svých úskrků a příkoří. I v ní vzpomíná, jak Němci chtěli pobořiti Betlém, i v ní, jak klatbou stihán a štván, protože miluje pravdu, i v ní vypočítává hříchy papežův a biskupův — a činí to mnohem ještě ostřeji a jasněji. Kdežto »Výklad« jest mnohdy příliš obšírný a příliš rozčlánkován, dopřává volná forma kázaní Husovi širého prostranství, aby ukázal, jak obrážejí se v jeho duši vznešené nauky Kristovy. Toto spojení právě — svatého slova Kristova s výkladem svatého mistra — dodávalo Postille v očích všech následníkú Husových váhy největší z celé literární pozůstalosti Husovy; ona byla nejmilejší knížkou »věrného Čecha«, takořka pravým odkazem Husa svému národu.

I v ní jeví se, jako ve »Výkladu«, ostré a příkré kárání neřestí, odporných evangeliu; bohatství místo chudoby zahnízdilo se v církvi, Antikrist vládne místo Krista, kněží nevěrní klnou

místo modlitby, ženy a peníze, peníze a ženy jsou nejvyšším cílem všech obročníkův a svatokupců. Hrozně zní slova jeho (čtení II.): »a protož jest věrným synóm dav v zemiech; neb i v Čechách i na Moravě, v Míšni i v Englantě, i jinde jest veliké súženie, jakož sem toho svědom; neb mordují, mučí i klnú věrnú kněží a do Říma nenie poč poslati, ano tu jest vrch všie Antikristovy zlosti, pýchy, lakomstvie, smilstvie, pokrytstvie i svatokupecstvie, takže od Říma až do Čech svatokupecstvie a lakomstvie sě vylilo. Neb prodávají a kupují arcibiskupstvie dráže, než mnohá v Čechách panstvie, a odpustky dávají v nájmu, jakož který Antikristóv posel móž utržiti, aby mohl viece na lidu sprostném vylúditi. A proto lidé schnú, jedni bojiece sě pravdy proti tomu bludu vyznati; druzí nevědiece pro rozdělenie kněžské v kázaní, čeho sě mají držeti; třetí majíce veliké tesknosti, že tak jiní blúdie; a čtvrtí trpiece haněnie, kaceřováníe i mordováníe a také pro veliké súženie pravdy Božie«.

Ke spisování Postilly nedělní vedl Husa jistě příklad Viklefův, a tak není divno, že v Postille shledává se dosti vzpomínek na spisy Viklefovy. Kromě toho užil Hus měrou nejrozsáhlejší svých starších kázaní, zejmena tří českých i také pozdějších latinských; poměrně méně užil své starší latinské postilly sváteční. Ale všechny tyto různé prvky slily se živým a výrazným slohem Husovým v jediný celek a Postilla, nejslavnější dílo mistrovo, byla až do nejnovějších dob pokládána za dílo zcela původní a nové.

Postilla, kterou mistr dopsal 28. října 1413 »na hradě, jenž slove Kozí«, obsahuje celkem 59 kázaní; skoro vesměs nedělních, mimo dvě posvícenská, jež připojena na zad, a některých svátků (jako pondělí svatodušní, velikonoční atd.), jež se druží k nedělím.

Tato Postilla na evangelia nedělní, kterou takto Hus složil na Kozím, nebyla jedinou jeho prací kazatelskou; vedle toho měl jistě v úmyslu, doplniti ji i Postillou na epištoly nedělní

a sváteční, i konal k tomu přípravy, sbíraje si napřed látku jazykem latinským.

9. března 1414 tak Hus dokončil ‚*Themata sermonum*' (= Návrhy kázaní), jež rovnoměrně obsahují kázaní nedělní i sváteční; na svátky českých světců i světic bývá kázaní několikeré (na sv. Prokopa, Václava, Ludmilu), někdy však kázaní jsou jen stručná disposice a hlavní myšlénky. Zdá se, že to byl rozvrh jenom díla většího, ale že provedení nebylo již autoru dopřáno.

Jako v dosavadních dílech nalézáme plno citatu a dokladů; citují se jednak knihy dějepisné a moralistické (‚historia scholastica', ‚Cronica Zighardi', ‚Cirillus' — mezi nimi, jakož i dále, marně bychom hledali některá díla domácí —), jednak filosofické a básnické (‚Alan, probleumata', ‚Aristoteles' a jeho ‚Commentator', ‚Ovidius' „Aureolus philosophus', ‚Plato'), konečně a nejčastěji knihy náboženské a spisy sv. otcu Beda, Haymo, Richardus a sancto Victore, Hilarius, Theophilus, Joannes Chrysostomus, Bernhardus, Remigius, Ambrosius, Origenes, Hieronymus, Augustinus, Gregorius, Isidorus, Anselmus, Rabanus — jednou se vyskytá i začátek jmena *Joh. Wy.*, naznačující patrně Viklefa, — nejčastěji arci Písmo samo s ‚Glossou'.

Výklad je takový, jako dříve — přejímá beztoho mnoho slovně z děl starších; ukázkou může býti vtroušený český výklad velkonočního zpěvu *alleluja*; prý znamená vlastně toto:

»*al* — ale hoře mi mého milého zamúcenie!
le — lepí [= lepší] jsem božím vykúpením nynie!
lu — lucipera neb lucka sě nebojě!
ja — já, již hřiechóv nemajě!«

Kromě kázaní, v nichž příležitostně stále uvádí hlavní body svého učení a je obhajuje, snažil se také působiti na své stoupence malými traktaty ve formě listů.

Nějakému vladykovi, snad panu Janu z Kozího, složil tak pro poučení traktat »*o odúmrtí*«. Vykládá v něm, že tento zvyk,

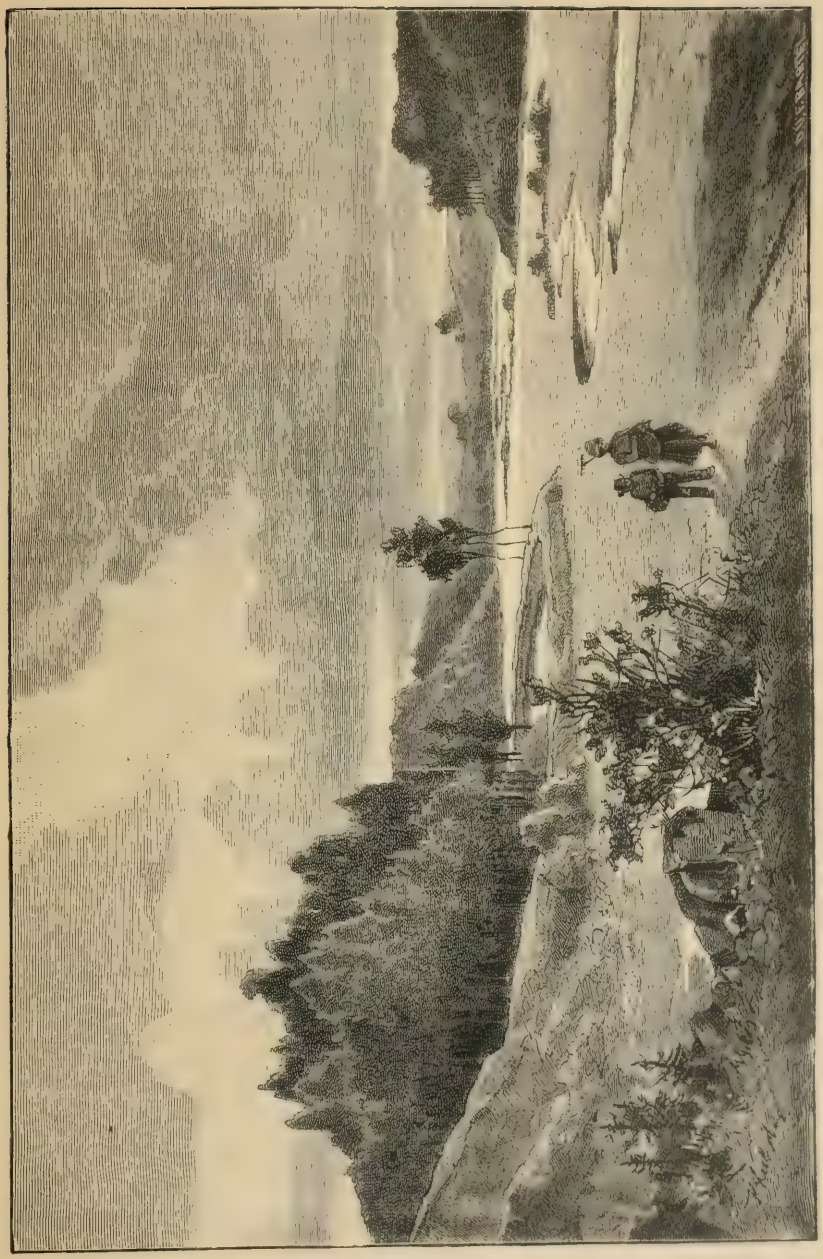

ZBYTKY HRÁDKU KOZÍ U TÁBORA

dle něhož pán dědí jmění svých poddaných, umrou-li bez závěti, jest nekřesťanský a pohanský. Jest tak v úplné shodě s arcibiskupem Janem z Jenštejna, který se pokusil tento zlořád vykořeniti a jehož v tom podporoval zvláštním traktatem mistr Kuneš z Třebovle; leč tehdy obrátil se proti nim slavný Vojtěch Raňkův a zvítězil. Hus sám se již 1407 v kázaní synodalním proti tomu zlořádu obracel; theoreticky a marně. Nyní měl asi příležitost, viděti jej zblízka.

Jiné paní zase, snad Anně Mochovské, složil podobný list »*o tanci*«. Jest to rovněž traktatek poučný a vyslovuje známé již myšlénky Husovy, že tanec jest vynález ďáblův, všichni tanečníci že propadají věčnému zatracení.

A tak šíří nauku svou ústně i písemně na vše strany; neznámý básník strany protivné vypočítává něco potom hlavní stoupence Husovy takto: u dvora jsou Řitka, Kepka, Smolík, Sádlo, Lefl, Hájek a Zmrzlík hlavní zastánci Husovi; jsou to většinou známí nám již pánové — mincmistr Zmrzlík, hejtman Lefl z Lažan, sekretář Sádlo, pak Jan z Chlumu řečený Kepka; Jan Řitka byl královský komorník, Jan Hájek z Hodětína byl podkomoří, pak mistr kuchyně královské; Smolík byl vikář pražského chrámu. Racek Kobyla a Voksa z Valdštejna jsou nám známi odjinud, královnu nejspíše básník se neodvažuje jmenovati. Ale i tak vidíme, že strana Husova na dvoře královském byla dosti silna. Nejsilnější byla strana Husova na universitě; tu se vypočítávají známí nám již Křišťan, Jesenic, Jičín, Marek z Hradce, Šimon z Tišňova, Zdislav ze Zvířetic, Jakoubek, Kardinal, Martin z Volyně, Michal z Malenic, Zdeněk z Labouně; z mladších se připomínají Petr z Mladenovic, který se stal mistrem, a Jan z Rokycan, který se stal bakalářem po smrti Husově r. 1415. Z panstva jmenuje Oldřicha z Rožmberka, pány z Ústí, Čeňka z Wartenberka; zvláště vyniká prý Anna Mochovská (choť Jana staršího z Ústí), jež prý jako Jezabel již vlastní syny tímto kacířstvím kazí. Z kněží ostatních a měšťanstva jmenují se Vácha, Koranda, Mnišek, Otík, Lipolt,

Ambrož, Rohlík, Čapek, Franěk, Abraham a jiní. Nejlépe ovšem o rozšíření nauky Husovy v Čechách svědčí stížné listy panstva sboru kostnickému, z nichž jeden měl 250, druhý 452 pečetí.

Ale byli nejen přátelé a stoupenci, byli také horliví odpurci; kromě domácích, z nichž zůstal skoro jen Ondřej z Brodu, byli za hranicemi království vyhnanci a vypuzenci. Od r. 1409 měl Hus v mistrech lipských nesmířitelné nepřátele, od r. 1413 přidružili se k nim ještě theologové a kněží, kteří byli králem pro nesmířlivost vypuzeni. Ti neustávali bojovati i vědecky — Páleč proti Husově odpovědi složil zvláštní traktat »Quidamon« — ale také prostými žalobami u předních korporací vědeckých. Husova věc s těmito dvojími exulanty překročila hranice české; otázka Husova stávala se ponenáhlu otázkou evropskou.

Vedení v tehdejší době měla při úpadku universit pražské i oxfordské, jež obě měly pověst viklefství, a při hmotném poklesnutí university boloňské Paříž. Tam stále učili přední dva sloupové reformní strany v církvi, Jean Charlier, obyčejně nazývaný Gerson, a slavný Petr d'Ailly, nyní kardinal svaté římské církve. Oba stáli horlivě zejmena proti svatokupectví kurie, oba proti vydírání různých poplatků — annat atd. a oba neštítili se ani papeži do očí, na koncilu a ve svých spisech, názory své vyslovovati se zřetelností nikterak dvojsmyslnou. Tím více musilo je rozhořčiti, že toto hnutí za nápravu církve bylo najednou diskreditováno tím, že hlasatelé nápravy v Čechách přiznávali se k učení kacířskému, několikrát již odsouzenému. A tak Paříž postavila se proti Praze.

27. května 1414 poslal Gerson arcibiskupu Konradovi důrazný dopis, aby zakročil proti bludům, v království se rozmahajícím; upozorňoval na podobenství Písma, že ďábel nasel koukole, když lidé spali — a vybízel Kunrata, aby užil k potlačení bludů ramene světského; jef to Václavovou povinností

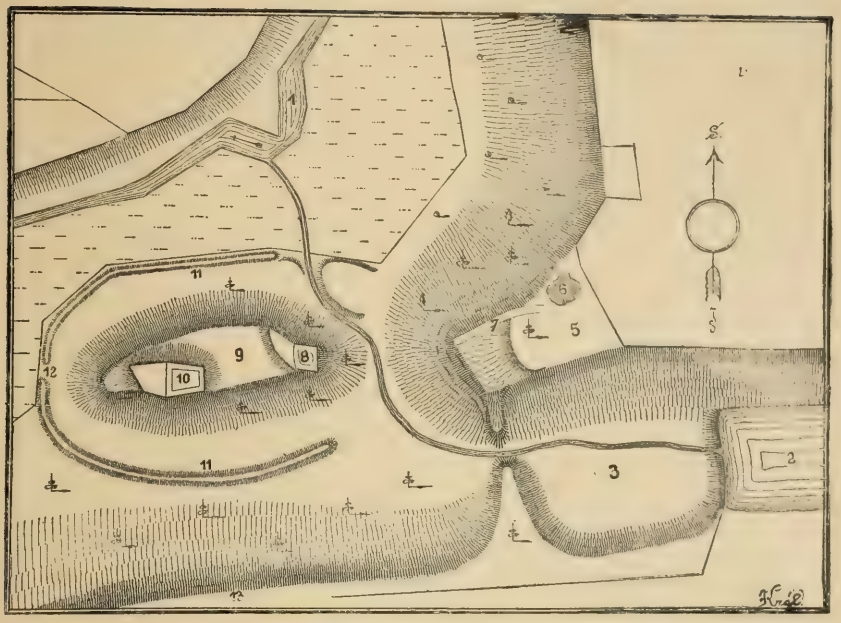

PLÁN HRADU KOZÍ.

1. Potok Kozský tekoucí od Chýnova. — 2. Rybník. — 3. Rybník vypuštěný. — 4. Pole. — 5. Předhradí, v němž 6 velká jáma. — 7. Stará cesta. — 8. Brána hradu. — 9. Nádvoří. — 10 Valy k napouštění vodou — 11. Věžovitý palác hradní. — 12. Novější průkop. — 13. Les Dřevný.

kárati bludy a trestati bludaře: jest králem římským. Arcibiskup poslal Gersonovi 2. srpna 1414 zvláštního posla, Petra z Prahy, ve kterém asi slíbil zakročiti proti Husovi. Na to poslal Gerson 24. září Kunratovi nový list, k němuž bylo přiloženo odsouzení pařížské fakulty theologické. Tato sebrala ze spisu Husova »de Ecclesia« dvacet artikulů buď kacířských nebo bludných; byly odsouzeny slovy důraznými a ještě důraznější bylo připomenutí, že sice Hus jeví snahu dobrou, napraviti neřesti duchovenstva, ale ta že nesmí se dovolávati bludů u kacířství; ďábelství nevyhání se Belzebubem, nýbrž prstem Božím. Artikule jmenované nebyly však vybrány doslovně: nýbrž jen podle smyslu — a v tomto případě celkem správně. Hus se o nich

dověděl až později; teprve na koncilu kostnickém — nemohl proto k nim ještě v Čechách odpověděti.

K francouzským učencům, kteří takto vedli slovo proti Husovi, družil se i vysoký francouzský klerus: Simon, kardinal a arcibiskup Remešský, poslal pražskému Konradovi 26. září 1414 po témž poslu Petrovi nové stížné artikule na Husa — arcibiskup mohl arci odpověděti, že Husa ani nepředpustil.

K Paříži družila se v odporu také Vídeň, k Francii Německo celé, Lipsko (tu Jan Hosmann, Alb. Varrentrappe, Harrasser a j.), Heidelberg, Würzburg, Kolín... všude rostl odpor proti Husovi. Z Vídně zvláště Oswald Rheinlein, Mikuláš Dinkelsbühl, Petrus de Pulka, Sybart a jiní stáli příkře proti Husovi, nejostřeji však vyslovil odsouzení nauk Husových Dětřich z Niemu.

Theodorich von Nie(hei)m, jak se nazýval jmenem rodným, papežský sekretář a z nejhorlivějších stoupenců snah opravných, sepsal 1414 »tractatus super reformanda ecclesia«. Tam, v této knize ostré a příkré, vypráví, jak šíří se kacířství v Čechách a na Moravě rozličnými knihami, »mezi nimiž jedna od Jana Husa, nazývajícího se bakalářem sv. theologie, jenž prý jest hlava oněch kacířů a náčelník v království zmíněném, sepsaná jest, jež se začíná: »ježto každý poutník« (je to Husův traktat »de Ecclesia«), kterážto kniha nesčetnými důvody tak dorážÍ na autoritu papežskou a její plnost moci, jako Alkoran, kniha zatraceného Machometa, kterému se Saraceni koří, dorážÍ na víru katolickou.«

A když tak Husova otázka zabývala nyní mysli evropské, přistupovala na Husa i povinnost, hájiti nauky své před celou Evropou. To se mu asi jasně představilo na mysl, když opět pobýval v době od 20. dubna do 15. července několikrát v Praze, tažen znovu touhou kázati lidu slovo Boží, a tu asi také zjevilo se mu, že celému tomuto nepřirozenému postavení sebe i království musí nějakým způsobem učiniti konec.

K tomu vedly ho také i jiné okolnosti vnější. Snad smrtí pana Jana staršího z Ústí, nad jehož syny stal se poručníkem nepříznivec nového hnutí Oldřich, snad jiné okolnosti donutily Husa, že ještě v červnu Kozí opustil. 26. června 1414 aspoň vidíme ho v nedalekém městečku Ústí. Tam dopsal krátký výklad svého učení pod názvem »*Jádro učení křesťanského*« — později dílko to zpracoval znovu s názvem »*Otázky křesťanské*«, nebo, jak se obyčejněji nazývá, »Katechismus«. Vykládá v něm o Bohu a církvi, o hříchu, zvláště smrtelném, pro děti asi a »sprostné« »lidičky« křesťanské a připojil k němu pro lepší pamatování několik hexametrů českých, jako:

»Žráti, hráti, kláti, frejovat a mnoho žváti
zbraňuje Kristus, přikazuje svět, tělo, ďábel«

nebo:

»Čest, ctnost, stud a bázeň ktož má, nenie blázen«

nebo:

»Chceš-li se vystřieci smilstva, miesta i času se varuj:
neb čas a miesto vede lidi v všeliké smilstvo!«

Ale ani v Ústí nebyl dlouho bezpečen; kněžstvo tamní jistě se přičinilo, aby zase co nejdříve odtud odešel, a vrátil se tedy zase do Prahy. Leč tu opět byly poměry nepříznivější: jednak list Gersonův vybízel opět k boji, jednak zase papež znovu zakročil u krále. 1. června 1414 poslal Jan XXIII. z Bononie králi list, jímž si stěžoval na opětné vzrůstání kacířství v zemích českých. Bludy viklefské byly prý nyní již i obecným koncilem římským odsouzeny — mohl za nedlouho přidati k tomu i universitu pařížskou — jsou tedy hlasatelé jich neposlušní synové církve. Neposlušnost papeže a lehké vážení pokut církevních prý se vůbec v Čechách hlásá; vyslovoval naději, že Václav, jako král Římský a tedy přirozený ochránce církve, nasadí všechnu svou moc na vykořenění tohoto moru kacířství na zachránění dobrého jména svého království.

Václav nemohl déle se naprosto zavírati radám a vybídkám papežovým; tím spíše, že v novém boji Polska s řádem německým zase zřejmě stranil králi polskému a velkovévodovi litevskému.

Byl z počátku v rozepři s Vladislavem a požádal loni Zikmunda za prostředníka; leč tou dobou nekladl žádného odporu, když po starém zvyku Vladislav opět sbíral v Čechách a na Moravě vojsko proti řádu. Bylo to ve smyslu ducha doby, Hus jako věrný Slovan přál opět Polsku vítězství — a vidíme nejhorlivější stoupence Husovy opět v řadách polských.

A téhož roku 1414, v červenci, kdy Hus poslední dobu již trávil v Čechách, zase na severu válčili Poláci s Čechy proti řádu německému. Mnoho dřívějších bojovníků z roku 1410 vrátilo se znovu z Čech pod prapory polské — a společně s králem polským opovídal velmistru řádovému boj zemský hejtman moravský, pan Lacek z Kravař. Tento již roku 1412 hostil u sebe polského Vladislava a nepochybně r. 1414 pomáhal polskému pánu, Záviši Černému z Garbova na Moravě sbírati vojsko do války. S panem Lackem přibyli i páni z Cimburka, pan Jindřich z Valdštejna a jiní. A tu na bojišti spečetilo se také přátelství šlechty českopolské: na památném protestním listu šlechty české ke koncilu kostnickému nalezneme — vedle jiných jmen bojovníků v Polsku, jako Jošta z Želče, Jindřicha z Valdštejna atd. — na prvním místě podpis pana Lacka z Kravař, nejoddanějšího přítele Poláků — a v Kostnici samé stáli po jeho boku polští pánové, mezi nimi na prvním místě pan Záviše Černý z Garbova, jenž r. 1408 bojoval se Zikmundem proti Turkům, pak v Prusích s Čechy proti řádu a jenž r. 1415 byl vyslán s poselstvím Vladislavovým na sněm (1422 arci bojoval se Zikmundem opět proti husitům), pak Ondřej Balický, jenž později rovněž ve službách Zikmundových padl v bitvě pod Vyšehradem 1. listopadu 1420, a j.

Těmi všemi okolnostmi, jež králi braly volnost jednání, byl Hus opět nucen z Prahy odejíti. Přátelé jeho dvorští ho neopustili; pan Jindřich Lefl z Lažan nabídl mu pohostinství na svém krásném hradu za Rakovníkem a Hus jeho pozvání vděčně přijal. 15. července 1414 odjel na Krakovec.

KAPITOLA II.

Na krakovci.

Tentokráte Hus odjížděl na západ; nedaleko Prahy poměrně, asi den cesty jenom. Hrad pana Lefla byl asi dvě hodiny jihozápadně vzdálen od Rakovníka, v hustých lesích, jež tehdy táhly se ještě na západ až ke Křivoklátu — proti Kozímu bylo to sídlo královské.

Ještě dnes každý Čech rád putuje na tento Wartburg Husův, na to místo, odkud za nedlouho měl odejíti, aby se již nevrátil. A ještě dnes poutník může v hradu jíti stopou Husovou.

V chudé krajině, v tichém údolí, kam nedoléhá lomoz širých cest zemských a kupeckých na nich karavan, vybíhá táhlý ostroh mezi potoky Krakovským a Šípským, nevysoký ale příkrý a úzký. Nyní ještě hrdě se na něm vypínají zříceniny Krakovce, ale jsou to zříceniny chudé a několikáté.

Příkopu před předhradím není již znáti; z předhradí samotného zbývá jen jedno stavení; leč dobře ještě vidíme u svých nohou hluboký, skalnatý příkop, jenž chránil hrad sám. V tomto příkopě stojí nyní dům, zvaný »prádlo« — a také zbytek starých mostnic; most sám dávno již shnil a spadl. Na ostrohu, na nějž nyní přicházíme, vcházíme napřed do brány, veliké a krásné, ač již skoro sesuté — malá branka pro pěší spadla již docela. Od brány v levo po kraji skály zde hradba hradní, nad branou jsou stopy světnic, nad nimiž visíval zvon (prý zvoníval, měl-li kdo z Kolovratů zemříti). Brána byla chráněna věží — vchod do hradu byl však chráněn ještě novou vnitřní hradbou. Na prostranství mezi oběma hradbami byla studně, nyní zasypaná.

Věž sama — poslední útočiště hradních — zvenčí okrouhlá, dovnitř hradu čtverhranná — byla stavení přepevné; ve skále založená sáhovými zdmi pne se ještě dnes hrdě do výše. Z věže bylo možno vyjíti i na levo do sklepů a stavení hospodářských i na pravo do stavení obytných. Tato končila se na jižní straně ozdobnou kaplí, která nad příkop strměla krásným gotickým arkýřem a byla vysvěcena 1384 Janem Litomyšlským. Tam byly také krásné malby, představující osudy svaté rodiny od zvěstování P. Marie až do dvanáctiletého Ježíše v chrámě, pak smrt P. Marie a zavraždění sv. Václava. Z kaple asi vcházelo se do veliké síně hradní, nyní již úplně spadlé — taktéž vyšší poschodí jsou dnes již pouhý rum a zřícenina.

Tyto trosky, nepatrné sice z původní nádhery, ale přece ještě hrdě vztyčené a znamenitě hojnější než zbytky Kozího, jsou již několikáté. Posledně blesk zapálil hrad (»červený zámek«) r. 1783 a od té doby schází i povětrností i lidem okolním, jenž bral z něho kámen i cihly a pomáhal klenutím padati; před tím však byl již v letech 1620—1700 úplně spustlý a vytlučený, taktéž v druhé polovici XV. stol. byl skoro poustkou: vždy v těch dobách byl opravován a spravován — stopy toho jsou velmi patrné. Nyní však hyne úplně.

Když pan Jindřich Lefl z Lažan Husa pozval na toto své zboží (slušely k němu i vsi Krakov, Vřesulov, Šípy, Rousinov Skupá, Zhoř, Slabce, Modřejovice, Svinařov, Kuzová, Novosedly a Chlístov), vzpínaly se arci ještě vesele věže hradní, leskly se malby kaple — Václav Králík, patriarcha Antiošský, zjednal odpustky těm, kteří se do ní scházeli v určité svátky k modlitbám — duněly mostnice hradní pod kopyty ořů panských, volal roh s brány hradní ráno i u večer — čilý život vládl ještě na hradě. Pan Jindřich, přední milec královský, Husa zalíbil si v Praze — tak, že dolehánо na papeže, aby ho obeslal před stolici svou do Říma — ale nesdílel s ním všechny jeho názory. A když Hus skončil na hranici jako kacíř, pan Jindřich — ačkoliv dříve spolu s Mikšem Divůčkem vyjednával ve jmenu jeho s císařem Zikmundem — přiklonil se zpět k mateři církvi římskokatolické, přidal se jako věrný poddaný k dědici království, Zikmundovi, a v jeho službách padl 1. listopadu 1420 na polích vyšehradských, přijav dříve svátost oltářní pod obojí způsobou.

Když Hus r. 1414 v tomto rozlehlém a krásném sídle panském se usídlil, táhly hlavou jeho asi různé vzpomínky historické. Věděl dobře z pověstí, zde že stával onen nejstarší hrad, báječné sídlo Krokovo (zmizelé již 1120 úplně), zde že dlely Libuše, Tetka a Kazi, zde že kvetla první česká vzdělanost. Arci hrad, který ho nyní ve svých zdech hostil, byl stvoření nové doby, skoro téhož stáří, jako Hus sám. Teprve kolem r. 1370 vystavěl Jan, syn falckraběte rýnského, tento hrad a teprve za předcházejícího majitele hradu byla kaple vysvěcena. Tímto majitelem byl známý milec královský Jíra z Roztok, hofmistr Její Milosti — pan Jindřich od něho Krakovec koupil teprve 14. února 1410. Jíra nerad prodával, ale dluhy ho tísnily — a tak teprve přešel hrad v majetek pánů Bechyňů z Lažan. A táhly hlavou jeho asi vzpomínky na pohnuté měsíce poslední — v dvacíti asi měsících změnil nejméně desetkrát své sídlo, štván s místa na místo, nikde nemaje bezpečí.

Vskutku — jeho nynější útulek byl také jen dočasný. Záležel na pevnosti krále Václava — a ta byla velmi nespolehlivá, ač jinak Husovi byl přízniv. Ale mocnější okolnosti mohly donutiti Václava, že musil uvažovati, smí-li míti na svém dvoře šlechtice, stiženého exkommunikací; a tyto zase okolnosti mohly donutiti Lefla, aby uvažoval, smí-li stále společností Husovou stávati se účastným nejpřísnější klatby církevní. A když by taková uvažování na příznivce jeho dolehla — pak musil zase prchati.

Toto neustálé putování a vypuzování Husovo přimělo nějakého neznámého »kněze kuchmistra« k tomu, že toto vyhánění Husovi vyčetl a doložil, že »Hus horší než který diabel«. Proti tomu nařčení bránil se Hus na Krakovci zvláštní obranou »*knížky proti knězi kuchmistrovi*«, v nichž ukazuje svědectvími starého i nového zákona: »že nejhorší člověk lepší jest než ďábel«.

Rukopis díla toho nám nezachován; jen tisk z r. 1509; v úvodě dí Hus: »toto sem psal já, mistr Jan Hus: ne aby jemu písmo bylo dáno, ktož mi jest vzkázal, že jsem horší než který ďábel; ale aby jemu bylo odpovědieno a přečteno k jeho naučení a pan Ctibor (— u něhož onen kněz byl kuchtíkem —) aby sobě to psanie zachoval. Neb kněz snad by uzře zavrhl a tak má práce byla by darmo vynaložena;« vypráví pak o svém putování po Čechách, aby hlásal slovo Boží; o tom, že jedná tak jen podle zákona Božího, ukazuje, že kletba papežská nemůže mu škoditi, dokud se k ní nepřidruží kletba Boží. Konec spisku scházel již r. 1509, kdy byl prvně tištěn.

V těchto knížkách jest však nejen obrana čistě scholastická proti nařčení neznámého kuchmistra (Hus na př. dokazuje nepravdu, že by byl horší než ďábel, patnácti důvody, mezi nimiž 11. jest, že ďábel »jest zatvrzen v hříše již 6605 let ... a já ještě nehřešim 50 let), nýbrž značná jeho část jest věnována popisu pře Husovy.

Tento výpis sporu, jenž se podává přesně chronologicky, svědčí, že Hus tou dobou zabýval se rovnáním akt svého processu — chystal se vystoupiti před celou Evropu. Příležitost k tomu se nyní nahodila nevídaná dotud — koncil kostnický.

Jan XXIII. chytil se totiž na konec ve vlastních tenatech. Zničiv Řehoře XII., oklamav Ladislava Neapolského, zřídiv si koncil římský podle vůle a chuti své, mínil, že může vystupovati již docela podle své vůle. A tak místo aby byl nechal »soví koncil« hynouti v úplné bezvýznamnosti, učinil mu 3. března 1413 náhlý konec, oznámiv, že jej pro slabé účastenství rozpouští a slíbiv zároveň, že na prosinec 1413 svolá koncil nový. Tento slib ovšem nemínil splniti, také v něm proto neurčoval místa, nechávaje to době pozdější — ale právě tento prázdný slib stal se mu dvakrát osudným.

Neboť Ladislav, vzav si záminkou, že papež určuje jiné místo nežli Řím pro budoucí koncil, zrušil smlouvy a v květnu 1413 vytrhl proti Janovi. Již koncem května vpluly jeho lodi válečné do Tibery a zároveň položily se jeho voje před branami Říma. Zbídačelí a ožebračelí potomci Caesaru a Scipionů přísahali sice 6. června ještě papeži věrnost až do smrti, papež sám chtěl padnouti v boji, ale již pozejtří vtrhlo vojsko neapolské za zvuků hudby do věčného města a zmocnilo se Říma bez veškerého boje. Jan XXIII. vsedl na koně a v největším trysku prchal před jízdou Ladislavovou, která teprve devět mil za Římem upustila od stíhání; do chrámu svatého Petra byli uvedeni koně, žoldáci s nevěstkami pili ze zlatých číší mešních — papež jako vyhnanec sotva došel přístřeší v předměstí florentském, kdežto Ladislav ubytoval se v Lateráně. Celé léto Jan takto zžíral se vztekem a zoufalstvím, poslední jeho nadějí byl Zikmund, římský král.

Ale Zikmund nechtěl pomoci, dokud papež nesvolá skutečně koncilu, nesplní slova daného. Jan XXIII. zkrušen okolnostmi, musil se poddati a vyslal v říjnu kardinala Zabarellu a Chalanta spolu s řeckým rytířem a učencem Manuelem Chry-

solarou, jenž později zemřel v Kostnici, z Florencie k Zikmundovi. Dávaje jim instrukce vystavil jim veřejně sice plnou moc k jednání, tajně však je zavázal, aby nepřistupovali na žádné místo, kde by měl Zikmund více moci než papež. Leč v rozhodném okamžiku když se s nimi loučil, přemohla ho najednou zoufalost nad situací okamžitou a pravil, že jim ponechává vše i volbu místa, na volné rozhodnutí.

A Zikmund na legatech papežských vynutil svolení, že koncil bude v říšském městě Kostnici. Aby nemohl papež zpět, hned po ujednání vydal vyhlášku celému světu křesťanskému 30. října (31. října dal učiniti o tomto dohodnutí s legaty spis notářský), že po ujednání s papežem svolává na 1. listopad 1414 obecný sněm církevní do Kostnice a že sám bude mu přítomen. A — čeho Jan neočekával — Zikmund pozval k němu i papeže Řehoře XII. a Benedikta XIII. jakož i krále francouzského. Kostky byly vrženy.

Na Jana XXIII. toto vyhlášení Zikmundovo působilo dojmem zdrcujícím. Leč voje Ladislavovy blížily se k Florencii, papež musil ustoupiti až do Boloně a musil každým způsobem zachovávati dobrou vůli se Zikmundem. Počátkem prosince pokusil se v Lodi při osobní schůzi s králem vymoci nějaké město lombardské za sídlo koncilu, ale snahy jeho byly marny. Zikmund naopak káral ho pro jeho nemravný život — a zkrušený Jan slíbil dokonce i polepšení. 9. prosince 1413 vydal i on bullu svolávací ke koncilu — nemohl nyní již zpět.

Ještě jedna náhoda byla by málem celé ujednání zničila; když o vánocích 1413 dlel papež s císařem v Cremoně, ukazoval jim kníže, Gabrino Fondolo, vyhlídku s vysoké věže; měl při tom úmysl oba dva náčelníky křesťanstva sraziti s její výše, aby lovil ve zmatcích; leč v posledním okamžiku záměr jeho se nezdařil.

A Zikmund staral se nyní energicky o uskutečnění koncilu. 4. února 1414 vyzval Ferdinanda Aragonského k účastenství a v březnu odebral se do Piacenze k Malatestovi, získati Ře-

hoře XII.; slíbil mu vypláceti v Kostnici měsíčně 2000 zlatých, byl však odmítnut.

Zatím Ladislav tísnil Jana XXIII. znovu. Sebrav vojsko vtrhl 14. března znovu do Říma, vjel koňmo do basiliky Lateranské a ubytoval se v paláci soudce Husova, kardinala Petra Stefaneschi; postoupiv až do Perugie v květnu chtěl papeže v Bologni oblehnouti a zajmouti. Ale byv Florenťany zadržen, musil se vrátiti a onemocněv ze svých výstředností (byl krásnou jakous apatekářkou otráven) zemřel po hrozných mukách 6. srpna 1414.

Smrtí Ladislavovou byl Jan XXIII. sproštěn všech starostí a mohl nyní zase pohybovati se volněji. Jeho první myšlénka byla zmocniti se Říma a vyhnouti se koncilu. Taková byla také rada přátel osobních. Ale tomu se postavili na odpor kardinalové: ukazovali, že Říma může dobýti legat, papeži že náleží obstarávati věci církevní, že jest povinen koncilu předsedati osobně. A Jan, jehož posice nebyla nikdy tak silna jako nyní, jenž nemohl se nikterak klamati o tom, že v Kostnici může jen málo získati, ale všechno ztratiti, ten muž krve a hříchu, jak ho nazýval po koncilu celý svět, ztratil nyní víru ve svou hvězdu, zoufal sám nad sebou — dal se pohnouti k jízdě do Kostnice. Učinil sice ještě vše, co ho mohlo aspoň nějak zabezpečiti: dal si od rady Kostnické odpřisáhnouti určité podmínky, vymínil si úctu a čest jako jediný pravý papež, vymohl si u Zikmunda výslovné uznání veškeré pravomoci své v Kostnici (Zikmund vyslal k těmto jednáním svého radu, arcibiskupa Kaločského) a vyslal biskupa Ostijského, kardinala de Viviers, v srpnu 1414 jako svého komisaře do Kostnice k zařízení všeho potřebného. Legatem pro Řím jmenoval kardinala Isolaniho (tento již 19. října mohl podati zprávu o úplném podrobení města) a 1. října 1414 vybral se sám se skvělým průvodem do Kostnice.

Cestoval se vší nádherou papežskou a hojně opatřen penězi; v Meranu najal ještě — za roční plat 6000 zlatých —

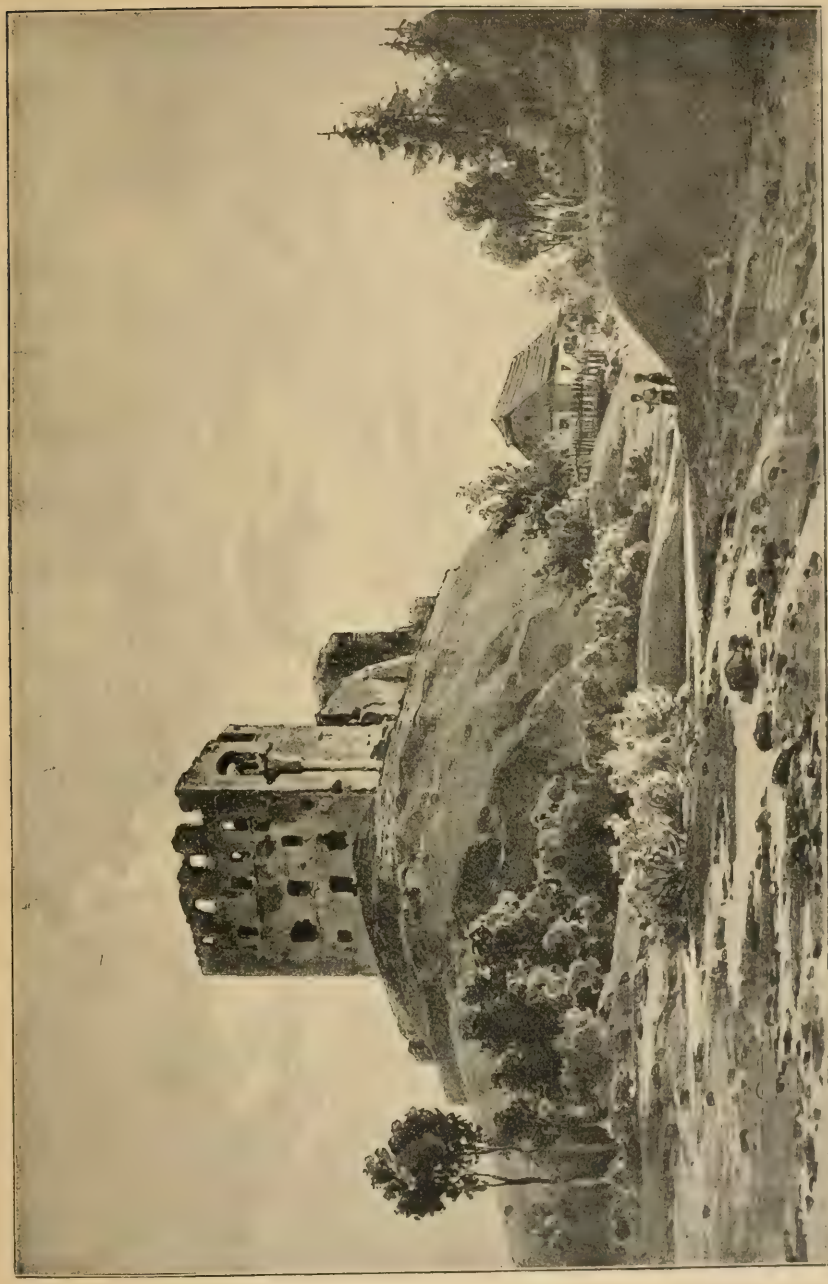

ZŘÍCENINY HRADU KRAKOVCE.

do svých služeb za vrchního velitele všech papežských vojsk vévodu Friedricha Habsburského, jenž zároveň musil se mu zaručiti za jeho ochranu a bezpečnost v Kostnici i na cestě zpáteční.

Přes sněžné velikány alpské ubíral se s velikými obtížemi; jsa zvyklý měniti noc v den a den v noc, mravů drsných, vojenských, nemohl si odepříti hlasité zaklení, když ho vůz zvrátil na stráních arlberských do sněhu: »Ležím tu ve jmenu ďábla,« vykřikl náměstek Kristův vztekle k velikému pohoršení pobožných horalů tyrolských. A když spatřil konečně na zelených březích Bodamu pyšné říšské město Kostnici, nemohl se ubrániti tesknému vzdechu: »tak chytají se lišky!« 27. října 1414 přenocoval v klášteře augustiniánském v Kreuzlingen, 28. října vjel v slavném průvodu do Kostnice. Devět kardinalů a nesčetný zástup prelatů šel s ním, hrabě Montfort a Říman Orsini vedli jeho mimochodníka za uzdu. 31. října přijímal dary a holdování města, 1. listopadu sloužil slavnou mši a 5. listopadu 1414 zahájil osobně zasedání koncilu — kardinal Zabarella ohlásil jmenem kurie, že první sedění synodní bude se konati dne 16. listopadu.

To byly události, které se odehrávaly v těchto dobách na jihu italském a na úpatí Alp, které však zvlnily celou Evropu a jejichž vlny dorazily také v srpnu a září s velikou silou do Čech.

Byly to události vyvolané mohutným duševním hnutím vzdělanstva evropského, vynucené takřka na všech rozhodujících činitelích evropských. Jan XXIII. byl toho nejvíce dalek, aby snad svolával koncil evropský na nápravu církve pokleslé; král francouzský stavěl se od počátku k celému hnutí zamítavě, král aragonský, cítě se uražen listem Zikmundovým, odmítl krátce a příkře, Řehoř XII. nechtěl o plánech Zikmundových ani slyšeti, v Čechách byli — po odchodu theologů — skoro všichni svorni, že od papeže Jana XXIII. nelze nic očekávati — a přece všichni tito odpůrcové této myšlénky koncilu strženi

byli vlnami obecného mínění, jako báječná hora magnetová táhla k sobě Kostnice na podzim celý svět křesťanský.

Myšlénka opravy církve v hlavě i v údech, té, po které toužil Janov, kterou hlásal Viklef, o níž psal d'Ailly, za niž horlil Gerson, pro kterou bojoval Hus, ta veliká idea pokroku a pravdy podmanila si mysli za krátko pochodem triumfálným. Zachvátila na konec také Husa a jeho přátele.

Když Zikmund s papežem koncil svolávali, měli oba na mysli vedle veliké ideje opravné, která si je podmanila proti jejich vlastní vůli, také své malé záměry osobní. Papež doufal, že se zbaví konečně na dobro svých soupeřů pod tiarou a že také pod rouškou kacířství vymuže od synody zatracení nemilých směru opravných; Zikmund doufal, že se tímto výkonem legitimuje jako římský císař a že upevní svou moc v Říši, která nebyla valná. Oběma pak asi na mysli tanula také věc Husova, která byla příliš choulostivá, než aby se pokusili o její samovolné rozřešení.

Zikmund, jakožto dědic trůnu a koruny české, měl všechnu příčinu, aby věc Husovu nějak šťastně zkoncoval; již proto, že na straně Husově nepopíratelně stál skoro celý národ, také veliká část panstva a také proto, že čest rodu Lucemburského byla v ní částečně angažována. Václav a zejména královna Žofie ujali se Husa již příliš, než aby jeho odsouzení nevrhlo také na ně poskvrnu kacířství. V průvodě svém v Italii, když jednal s papežem o svolání koncilu, měl dva přední stoupence Husovy; od nich bezpochyby byl informován, že Hus jest pronásledován kněžstvem domácím, že vymohli na něho klatbu, ačkoli jest nevinen. Informace byla správná: dosud, jak Hus nesčíslněkrát opakoval, s nikým v Čechách nebyl proveden proces z kacířství, nikdo nebyl z kacířství usvědčen, nikdo upálen. Ani Hus nebyl od stolice papežské klet jako kacíř — klatba na něho byla vydána pro nestání, pro neposlušnost církve římské. Mohlo se dosud stále mysliti, že žaloby na něho podané jsou křivé, že Hus, dá-li se mu příležitost, se úplně očistí

a ospravedlní. Do Říma, ke kurii, Hus se neodvažoval přijíti — leč nic nevadilo, tak asi vykládali svému budoucímu králi čeští pánové v nížině lombardské, aby přišel nyní do Kostnice a tam před celým světem křesťanským slavně očistil sebe i svou vlast z ohavného nařčení.

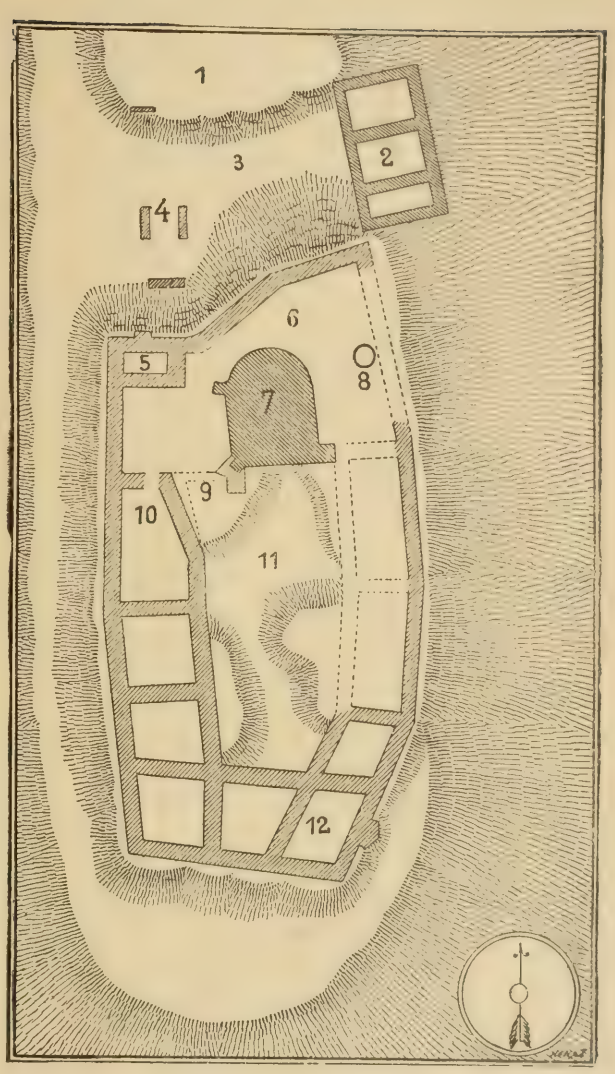

PLÁN HRADU KRAKOVCE.
1. Předhradí. — 2. Prádlo. — 3. Příkop. — 4. Mostnice. — 5. Přední brána. — 6. Parkán. — 7. Věž. — 8. Studně. — 9. Zadní brána. — 10. Vchod do sklepů. — 11. Dvůr. — 12. Kaple.

Zikmund byl horkokrevný a lehkomyslný. Dlouho se piplati s paragrafy práva, a zvláště církevního, nebylo jeho věcí. Slíbil Husovi bezpečný průvod i návrat, slíbil mu slyšení ve sboru a uložil panu Chlumovi a Václavu z Dubé již v Italii,

aby Husa pozvali na koncil a ujistili ho vší jeho královskou ochranou.

Mohl při tom bezpečně spoléhati na pomoc papežovu. Jan XXIII. měl 1413 sto příčin, aby s rodem Lucemburským vycházel po dobrém; měl takřka v něm jediném oporu bezpečnější. Proto ani v bullách únorových 1413 není jmenován Hus, ani v červnové z r. 1414; i papež by se byl zajisté neprotivil revisi Husovy pře před koncilem.

A ukázalo se přece, že Zikmund moc svou přeceňoval. Zikmund zapomněl, že zákony říšské nařizovaly, aby kdo rok a den setrvá zatvrzele v klatbě církevní, byl dán do klatby říšské: a Hus byl v klatbě Colonnově přes tři leta, v nejtěžší klatbě Petrově skoro dvě leta, o klatbách Zbyňkových ani nemluvě! Zikmund slíbil Husovi ochranu — a zapomněl, že slíbil papeži v Kostnici neztenčenou jurisdikci, že tedy jeho ochrana v Kostnici nic neplatí. Zikmund slíbil Husovi veřejné slyšení ve sboru — a přece Hus, jakožto obžalovaný (třebas ne odsouzený) z kacířství, podle zákonů kanonického práva nesměl býti vůbec veřejně slyšen. Zikmund zapomněl, že osoba Husova nese s sebou interdikt, jejž jeho glejt rušiti nemůže, zapomněl, že sám stykem s Husem upadá v exkommunikaci . . . Zikmund krátce zapomněl, že jeho právomoc světská nemůže chrániti Husa před mocí církevní.

Leč tehdy, kdy Husovi takové sliby dal, měl skutečně takovou moc v rukou, a moc papeže tak klesla, že mohl se přes tyto obtíže snadno přenésti a snad si vymoci i svolení papežovo. Jan XXIII. byl by si dal líbiti i věci ještě horší.

Pánové tedy Jan z Chlumu, řečený Kepka, a Václav z Dubé, jinak z Leštna přinesli do Čech někdy v létě vyzvání královo Husovi, aby se dostavil na koncil a zároveň slib královské ochrany. Hus neodmítl pozvání královo a další vyjednávání vedl jeho ochránce Jindřich Lefl z Lažan spolu s Mikšem Divokým z Jemniště, krátce řečeným Divůček, s Husem asi na Krakovci. Poněvadž se ukazovala nutnost dalších hovorů

přibyl 6. srpna 1414 do Prahy a tu konečně, na slib Divůčkův, že Zikmund hodlá věc Husovu k chvalitebnému konci přivésti, vzkázal Hus po Štěpánu Harnsmeisterovi králi, že návrhy královy přijímá a že na bezpečný list Zikmundův do Kostnice se dostaví. Oznámil to ještě zvláštním listem Zikmundovi 1. září 1414.

K tomuto odhodlání Hus nedospěl najednou, nýbrž po dlouhých bojích a zápasech duševních. Již samo dlouhé jednání se Zikmundem svědčí, že Hus dobře slibům královským nevěřil. Znal se zajisté lépe v právích kanonických nežli Zikmund a pochyboval asi o moci královské. Sám plnomocník Zikmundův, Divůček, ho varoval: »Mistře, vězte zajisté, že budete odsouzen;« táž asi byla rada přátel zkušených, Jesenice a j. Jeronym mluvil v témž smyslu — a mohl mluviti ze zkušenosti několikanásobné. Taktéž se však vyjadřovali i jeho posluchači: jakýsi krejčí Ondřej, když se s ním loučil, pravil mu: »Buoh buď s tebú! Zdá mi sě, že sě nevrátíš!« A mínění to bylo snad obecné.

Hus ostatně měl nepochybná znamení, jež mu ukazovala budoucí osud. On zastával se knih Viklefových a nejméně deset ze 45 artikulů bránil a učil veřejně. A tyto artikule byly zavrženy synodou církevní provincie pražské 1412 ještě, synodou církevní provincie londýnské 1413, »sovím sněmem« církevním právě nedávno; proti nim se vyslovila universita pražská 1403 pařížská 1414, vídeňská, lipská . . . nebylo zajisté ani pomyšlení, že by sněm církevní, svolaný týmž papežem, za jehož předsednictví byly loni zavrženy, snad je nyní schválil. A když by je držel i potom, pak byl kacíř, zatvrzelý heretik podle názoru církevních a hrozila mu hranice. Všechny jiné možnosti byly vyloučeny.

Hus mohl ovšem doufati, že i když sněm, přes jeho obranu, artikule zatratí, bude se snad pomocí glejtu Zikmundova moci vrátiti domů. Ale tato naděje byla velmi slabá a Hus nemohl se o ní klamati.

A přece, když všechno uvážil a když uznal, že předpovědi přátel a vlastní tušení jsou správná, nezbylo mu nic jiného, než pozvání králova uposlechnouti. Nynější stav byl již na dlouho nesnesitelný — appellace na koncil byla jediným právním prostředkem — a to posledním — ke konečnému rozhodnutí. Odvolal se ke koncilu dříve — byl tedy nyní povinen se dostaviti. Omlouval se dříve, že není bezpečen na cestě — nyní král římský nabízel mu svou ochranu. Od domácích odpůrců byl neustále vybízen na koncil — bylo by bývalo nemužné nedostaviti se. A konečně, důvod nejhlavnější: byl zajisté, třebas nevinně, příčinou, že na království Českém, králi a obyvatelích ulpěla potupa kacířství a tuto potupu nyní chtěl v Kostnici smýti, třebas vlastní krví.

Odhodlav se takto k tomu, čeho nechati nemohl, hleděl nyní Hus vystrojiti se na koncil co nejdůkladněji a obrniti se z Prahy vším, co bylo možno. Peníze, k cestě potřebné, opatřili jednak příznivci a ochránci Husovi, jednak obdržel značné půjčky, jednak konečně universita jeho průvodčí vyslala jako své vyslance: Jan z Chlumu a Kardinal z Reinštejna dostali na cestu 18 kop (asi 2000 korun). Panstvo také opatřilo Husovi pohodlný vozík, pan Hyncík Pflug z Rabštejna daroval mu krásného koně, jiný šlechtic ještě jednoho; není pochybnosti, že přispěli také král i královna.

Bylo dále potřebí některých písemností a listin: Hus vyzdvihl si dva zápisy ze statut universitních v opisech: bylo to usnesení university ze dne 27. září 1409, jímž vepsán do knih dekret kutnohorský, pak protestace university proti spálení knih Viklefových ze dne 15. června 1410; bezpečný glejt krále Zikmunda však dostal až teprve v Kostnici. Opisy z knih universitních opatřil mu mladý stoupenec, Jan z Příbramě, mistr od r. 1413. Z knih vzal s sebou bibli a svůj výklad Lombarda; pak knihy, jež nejvíce byly napadány: »de Ecclesia,« »contra Páleč« atd.

Bylo dále potřebí vysvědčení a průkazů. Veřejnými vyhláškami vyzval, aby se někdo postavil proti němu se žalobou; když se tak nestalo, požádal krále o svědectví, že se marně nabízel k odpovědem. 30. srpna předstoupil jmenem jeho Jan z Jesenice před papežského inkvisitora kacířství, Mikuláše, biskupa nazaretského, a žádal ho před svědky, aby pověděl, zná-li nějaký blud nebo kacířství Husovo. Inkvisitor papežský vydal svědectví, že s Husem často jedl a pil, že slýchal jeho kázaní i že s ním rozmlouval o věcech náboženských, nikdy že neshledal bludu, ve všem že je pravověrný. Na to Jesenic ptal se, byla-li u něho, jakožto úřadu k tomu zřízeného, podána na Husa nějaká žaloba z kacířství. I tu inkvisitor odpověděl záporně, dodav, že Hus k takové žalobě vyzýval veřejnými vyhláškami. Na svědectví toho vydal biskup Mikuláš pod svou pečetí hned na místě v domě pana Zmrzlíka, mincmistra, veřejné svědectví; svědky byli Vilém a Petr z Vartenberka, Hlaváč z Ronova, Václav ze Lnář, Oneš z Mikovic, Ctibor z Bohdánče a Vilém z Doupova. V druhé polovici září (20.—23.), když zasedal sněm, požádal Hus zvláštním listem panstvo, aby se otázalo arcibiskupa na sněmě zasedajícího, viní-li ho nějakým kacířstvím. Arcibiskup řekl, že neviní a o Husovi žádného kacířství neví; leč že jest žalován papežem, aby u něho odpovídal. O tomto svědectví arcibiskupově podali Čeněk a Vilém z Vartenberka, pak Boček z Kunštátu 7. října zprávu Zikmundovi, prosíce zároveň, aby Husovi opatřil veřejné slyšení na koncilu.

Bylo dále potřebí vyrovnati se s domácími žalobci. K tomu Hus užil zmíněných již vyhlášek veřejných. 27. srpna byla svolána mimořádná synoda duchovenstva a zatím zároveň byla přišla bulla papežská ze dne 1. června o vyplenění kacířství. Hus proto 26. srpna přibil a nalepil vyhlášky česky, latinsky a německy na všech téměř kostelích a kollejích pražských, na domě královně Staroměstském, rozeslal po venkově, dal čísti na kázaních a poslal také Zikmundovi, že Hus chce každému

před arcibiskupem a v Kostnici odpovídati ze své víry; kdo chce na něho vésti nějaký blud, ať se zaváže k utrpení stejného trestu, a on že se nevzpírá, usvědčen jsa, trpěti pokutu kacířů. Když pak synoda 27. srpna začala, přišel opět Jesenic před vrata dvoru arcibiskupova a žádal buď pro Husa nebo pro sebe vpuštění k odpovídání. Tu vyšel arcibiskupův maršálek, Oldřich Šváb ze Švábenic a vyzval ho, aby sečkal. Když pak přístupu se dočkati nemohl, dal sepsati o tom notářem Jakubem Molešem notářský spis, jehož svědky byli Šimon z Tišňova, Šimon z Rokycan, Prokop z Plzně, Mikuláš ze Stojčína a Jan Příbram z mistrů, vesměs horliví stoupenci Husovi, pak Frána Cotr, Jeronym Schroll, Jan z Michnic a Jeronym z Újezda, studenti. Na synodě nikdo proti Husovi nevystoupil; Hus proto 29. srpna přibil novou vyhlášku českou na dvéře paláce králova Staroměstského, adresovanou králi, královně i dvoru královskému. Oznamuje v ní, že marně vyzýval někoho vystoupiti proti němu na synodě; že tedy vyzývá znovu, aby se, kdokoliv ví proti němu nějaký blud, postavil v Kostnici; že hodlá tam státi k odpovědi.

Bylo dále potřebí vyvrátiti předložené žaloby odpůrců. To podnikl Hus trojím způsobem. Předně dopsal těm, kteří o něm v žalobách svědčili, a vytýkal jim jejich jednání, ospravedlňuje zároveň svoje. Byli to hlavně Ondřej z Broda a kněz Beneš, kteří se však proti výtkám Husovým také ohradili. Podruhé vylíčil zvláštním traktatem, zvaným »*ordo processus*« chronologicky a věcně dosavadní postup pře, patrně pro členy koncilu. Konečně podnikl úplné vyvrácení žalob, jež protivníci jeho proti němu sebrali. Jest to trojí spis: předně »*articuli ab anno 1409*«; jsou tu sneseny žaloby kleru pražského proti Husovi, o nichž již stala se shora zmínka; Hus je vyvrací; druhý jest »*articulatio Michaelis de Causis*«; jest to spis Michalův z r. 1412, také na příslušném místě zmíněný, jejž Hus nyní teprve dostal do rukou a jejž rovněž vyvrací. Konečně nejdůležitější jsou »*depositiones testium*« (výpovědi svědků).

Nyní totiž před notářem vypovídali rozličtí svědkové proti Husovi; jejich žaloby měly býti v Kostnici podkladem procesu. Husovi se dostalo přízní přátel opisu a vyvrací v něm udání jejich z největší části jako lživá. Vystupují tam předně Protiva se známými již výtkami: že Hus chválil Viklefa, štval Čechy proti Němcům, mluvil proti papeži, nedobře věří o svátosti oltářní; pak vytýká Jan Peklo, kněz u sv. Jiljí, že Hus tvrdil, jakoby kněz ve smrtelném hříchu nerozhřešoval, že schvaloval 45 artikulů a že tvrdil, že i bez papeže možno býti spasenu; kněz Beneš udává o remanenci; kněz Pavel od sv. Haštala totéž a že popírá působnost klatby a že tvrdil, jakoby žena bez hříchu byla lepší než papež; Ondřej z Broda klade za vinu vyhnání Němců, učení o remanenci a nazvání papeže Bonifáce kacířem; mistr Mikuláš z Podvinice viní o remanenci; Mikuláš, farář ze Všetat, taktéž; Václav z Voděrad, notář, o remanenci, že chválil Viklefa, že štval Čechy proti Němcům a že řekl, že jest lépe přísahati u Boha živého, nežli na obraz. Jsou to vesměs výtky a žaloby již známé a také známe odpovědi Husovy.

Bylo konečně potřebí připraviti se dobře na hádky a spory v koncilu. Hus k tomu účelu složil si předně *protestaci:* to jest určité vyznání víry, že učí, vykládá, zastává atd. všechny své nauky jen s výhradou lepšího poučení církve; že se ve všem k tomu napravení poddává. Dále složil dvě řeči, vlastně kázaní, která chtěl míti na koncilu: »*de pace*« (o míru) a »*de fidei suae elucidatione*« (o vysvětlení své víry); v prvé chtěl koncil nabádati k zjednání míru, v druhé vykládal svou pravověrnost a její základy. Konečně připravil si pro slavnostní nějakou disputaci kvestii: »*utrum lex Jesu Christi veri Dei et veri hominis per se sufficit ad regimen ecclesiae militantis*« (zdaž zákon Ježíše Krista, pravého Boha a pravého člověka, sám sebou stačí k řízení církve bojující); v ní stanovil — docela podle Viklefa — známé své zásady o nejvyšší moci Písma a zároveň vyložil, jak si vedle toho představuje zachování tradice.

Z těchto příprav, které zabraly jistě mnoho času a mnoho práce, jest patrno, že Hus dobře věděl, co podniká, a že se obrnil, jak mohl, nejlépe. Na vše je pomyšleno, nic není zapomenuto; vše jest hotovo v čas: pohodlně může Hus dojíti do Kostnice a tam vésti svůj veliký boj.

Leč zrovna tak důkladně připravují se jeho odpůrci; duchovenstvo domácí ukládá si daň, z níž hodlá vydržovati své poselstvo při sněmu kostnickém. Kapitula vyšehradská i kapitula pražská shání peníze, sbírá svědectví, sestavuje žaloby. Na dvě stě svědků je vyslechnuto, vzato v přísahu a vedeno proti betlémskému kazateli; k řízení celé akce kostnické odebírá se na náklad kleru na jezero Bodamské Jan, biskup litomyšlský, s celým štábem Husových nepřátel. Na příkaz kapituly pražské ubírá se tam z Říma Michal de Causis: z vyhnanství vycházejí do pole Štěpán z Pálče a Stanislav ze Znojma. Stanislav však nedojde na bojiště: v Jindřichově Hradci raněn mrtvicí náhle umírá. A odpůrcové Husovi dostavují se odevšad: mezi prvními přichází pasovský děkan Tiem, jemuž 1412 Hus zkazil obchod s odpustky, přichází z Anglie Stokes, ten, jenž 1411 Husa vyzval k hádání před kurií, přichází z Lipska Varrentrappe, týž, jenž 1409 podlehl v boji s Husem, přichází z Paříže Gerson, jenž před několika nedělemi vyzýval proti Husovi rameno světské ... jsou ze všech stran světových, všichni svorni — a Hus stojí proti nim sám. Tu chce vésti klerus boj, ke kterému jej marně vyzýval Hus v Praze; tu jest bojiště, kde mají oni většinu.

A Hus zatím čeká v Praze na glejt Zikmunduv a ten nejde. Zikmund zatím v Říši, na Rýně, chystá se ke korunovaci za krále Německého, která se u přítomnosti mnohých knížat a druhé choti jeho, Barbory Cilské, konala v Cáchách, 8. listopadu 1414. I rozhodne se Hus po svátku svatého Václava a slavnosti posvícení, které ještě ztráví mezi svými milými přáteli, že bez glejtu pojede na koncil. Rozloučí se tedy se svým věrným stádcem — jeho milí krejčí, ševci, kráječi, řemeslníci

obchodníci loučí se s ním v slzách, nedoufajíce již v návrat — čas nestačí již, aby se rozloučil s nimi kázaním, zanechává jim tedy aspoň krásný rozluční list. Jsou to slova mučeníka jdoucího na smrt; těší se jen z toho, že přece v zákoně Božím se poučili a antikristovy síti něco porušili. Hlavní jeho obsah jest asi tento:

Věrní a milí přietelé! Viete, že sem s vámi po dlúhý čas věrně pracoval, káže vám slovo Boží bez kacieřstvie a bez bludóv, jakož viete, a má žádosť byla, jest a bude až do mé smrti vaše spasenie. A byl sem umínil vám kázati před svú jiezdú, než bych odjel k svolánie do Konstancie, a zejmena vám ohlásiti křivé svědectvie i svědky, jenž sú proti mně svědčili, jež mám všecky popsány i s jejich svědectvími; a tiť vám budú ohlášeni, proto aby, potupieli mě neb na smrť odsúdie, aby vy to vědúce nelekali sě, bych pro které kacieřstvie, jež bych držel, byl odsúzen; a také proto, abyste stáli v té pravdě bez strachu a bez viklánie, kterúž dal vám Pán Bóh skrze věrné kazatele, a skrze mě nestatečného a poznati; a třetie proto, abyste sě uměli lstivých a pokrytých kazatelóv varovati. A jižť vypravil sem sě na cestu bez klejtu, mezi velmi veliké a velmi mnohé nepřátely, mezi nimiž najhorší jsú domácí nepřietelé, jakož na svědectví poznáte, a po skonánie svolánie zviete; jichž mnoho viece bude, než jest bylo proti našemu milosrdnému vykupiteli, i biskupóv i mistróv i kniežat světských i zákonníkóv. Ale ufámť svému milostivému, múdrému a mocnému spasiteli, že skrze své zaslíbenie a skrze vaši věrnú modlitbu dá mi múdrost a statečnost ducha svatého, abych setrval, a oni aby nemohli mne na křivú stranu uchýliti; ač mi dá pokušenie, haněnie, vězenie neb smrť trpěti, jakož jest sám trpěl, a své najmilejšie slúhy v též poddal, a nám dal příklad, abychme pro něho a pro své spasenie trpěli. On Bóh, a my jeho stvořenie, on Pán a my slúhy, on všeho světa král a my lidičkové nestateční, on bez hříchu a my hřiešní, on nepotřebný a my potřební. On taký trpěl i proč bychme my netrpěli?

Zanechal také opisy vyvrácení křivých žalob, aby přátelé viděli, že bude-li odsouzen, bude odsouzen pro křivá svědectví. Jsou to hlavně »*depositiones testium*«, o nichž je zmínka shora; ostatních žalob se Husovi nedostalo do rukou.

Zrovna tak dojemná jest jeho závěť z 10. října 1414. Určuje ji mistru Martínkovi z Volyně, svému pomocníku při kapli betlémské, ale prosí, aby jí neotvíral až po jeho smrti. Doporučuje mu v něm ctnostný život, varuje ho, aby jako kněz nebral si mladé kuchařky, neprojídal statků v hodech, nebyl pyšný v šatech. Odkazuje mu svou šedivou sukni, a kdyby ji nechtěl, tedy aby ji dal (nebo jednu kopu grošů) žákovi Jiřímu, jenž mu posluhoval; oltářníkovi Jakubovi odkazuje sukni bílou.

A tak 11. října 1414 vyjíždí Hus z Prahy za velikého nářku věrných posluchačů, v průvodu pánů i mistrů — vůz jeho obrací se k západu — také hvězda jeho nyní zhasíná.

KAPITOLA III.

Mezi Prahou a Kostnicí.

V průvodu Husově byli již z Prahy dva páni, které Zikmund určil Husovi za »živý glejt«; byli to pan Jan z Chlumu, řečený Kepka a Václav z Dubé, jinak z Leštna. Oba věrní přátelé Husovi, oba zůstali mu věrni až do smrti.

Někde na cestě, snad v Plzni, připojil se k nim ještě pan Jindřich z Chlumu, řečený Lacembok. Ten snad měl rozkaz od Václava býti Husovým průvodčím; leč v nauce Husově nevytrval; přidal se později na stranu Zikmundovu a 1. července 1416 před koncilem odpřisáhl se vší nauky viklefské i uznal smrt Husovu a Jeronymovu za spravedlivou.

Spolu s Husem jel na jednom voze přítel jeho, farář Janovický, mr. Jan Kardinal z Reinštejna; tento byl zároveň, s Janem Chlumem, vyslancem university pražské ke koncilu, ačkoli měla universita Pražská ze všech v Kostnici váhu nej-

menší. Jan z Chlumu měl s sebou sekretáře, žáka Husova, bakaláře Petra z Mladenovic, jenž vedl deník o celé cestě a celém jednání na sněmu; Kardinal byl farářem na jeho poddacím.

Kromě jmenovaných jelo ještě hodně Čechů v průvodě Husově; bylo jich několik vozů a přes 30 jezdců. Měli Husa k tomu, aby se zahalil kápí; ale jel všude s odkrytou hlavou.

Obyčejná cesta z Prahy do Norimberka, kudy Hus jel do Kostnice, byla osmidenní a šla přes Beroun, Žebrák, Plzeň, Přimdu a Sulzbach. Hus dorazil rovněž v osmi dnech do Norimberka; bral se tedy cestou obvyklou.

Když překročili české hranice a přišli do Falce, poprvé zastavili se v Bärnau. Farář očekával Husa, nabídl mu velikou konvici vína a rád poslechl učení jeho; ujistil ho též, že mu byl vždy nakloněn. Tu pak Hus ve všech městech přibíjel nebo lepil ohlášení, že jede ke koncilu vydat počet ze svého učení; kdo má něco proti němu, aby se dostavil do Kostnice. Když byl v hostinci, nechával všude hostinským opis Desatera.

Z Bärnau táhli malými městečky Neustadt a Weyda k Sulzbachu. Všude se hromadil lid — bylo asi pěkné podívání na rytíře a mistry české — ale Hus nalézal všude nejvyšší ochotu a laskavost. Nemohl se vynachváliti, jak vlídně ho Němci přijímali.

Nejbližší nocleh (17. října) měli v Sulzbachu, městečku dosti velikém a malebně rozloženém na vrchu. Tam ubytovali se v hostinci, kde zrovna konán soud. Hus přistoupil k přítomným soudcům a konšelům a pravil: »Jsem mistr Hus, o němž jste slyšeli, jak myslím, mnoho zlého; ptejte se mne tedy.« A rozmlouvali pak spolu velmi přívětivě a ve všem se spolu dohodli.

Odtud přes Herspruk přišli do Lauffu, nedaleko již Norimberka; tu přenocovali a opět Hus rozmlouval s farářem, velikým znatelem práv i s jeho střídníky; rovněž nenašel žádného odporu.

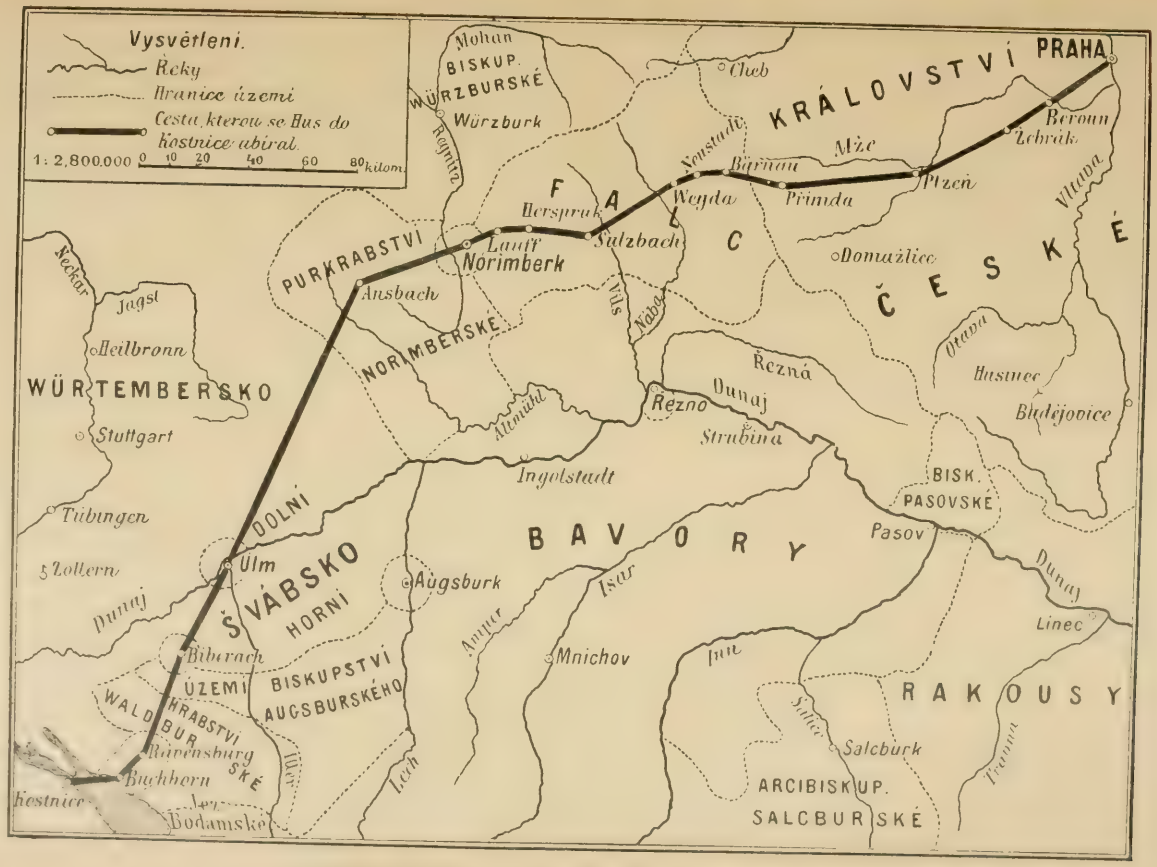

CESTA, KUDY HUS UBÍRAL SE DO KOSTNICE.

Z Lauffu předešli je kupci a oznámili jejich příchod v Norimberce. Když tedy z Falce vstoupili na území říšského města Norimberka, lid se sbíhal — a v Norimberce kupili se lidé na ulicích, aby viděli pověstného Husa.

Veliké a mocné toto říšské město, jež stálo v čilém obchodním spojení s Prahou a náleželo tehdy k nejdůležitějším obcím Německa, neučinilo na Husa velikého dojmu. Jeho těšilo jen to, že mohl si hojně podisputovati — psal o tom odtud 20. října domů. Sotva přijeli, poslal mu již farář od sv. Vavřince, mistr Jan Helwel, list — ještě před obědem — že by už dlouho rád si s ním pohovořil. Hus na témž lístku mu odpověděl, aby přišel — a přišel. Nežli však mohl se Hus najísti, oznámil mu pan Václav z Dubé, že se měšťané a mistři sešli a rádi by ho viděli; i vstal Hus od stola a šel k nim. Byli tam mistři, farář Albert od sv. Sebalda, mnich jakýsi Kartuzian, konšelé a hojně měšťanů. Mistři zpočátku chtěli, aby se rozmlouvalo potají, ale když Hus se ohradil, že káže veřejně a že chce, aby poslouchal, komu libo, přistoupili mistři na jeho přání. Vyvrátil napřed výtky mnicha Karthousského příliš pošetilé, a obratnou dialektikou porážel i ostatní mistry k velikému uspokojení měšťanů. To se sice nelíbilo faráři Albertovi, ale na konec byli všichni, mistři i měšťané, spokojeni. Rozmluva trvala až do noci a Hus byl úplně spokojen s výsledkem této čtyrhodinné disputace. Mistři — byl mezi nimi jeden doktor — vyjádřili se na konec: »Zajisté, mistře, to, co jsme nyní slyšeli, jest katolické a my jsme témuž učili od mnohých let a drželi, držíme a věříme; a není-li nic jiného proti vám, jistě se ctí od koncilu odejdete nebo se vrátíte.« A tak ve veliké shodě se rozešli.

V Norimberce, tomto středisku obchodním prvého řádu, dověděl se také Hus, že jest již papež na cestě do Kostnice a tato zpráva, spolu s druhou zprávou, že Zikmund jest na Rýně, ve vzdálenosti asi 60 mil, vedla Husa k osudnému uchýsení od dosavadního plánu cesty.

S celým dosavadním postupem své cesty byl úplně spokojen; jeho dopis domů dýše nejúplnější spokojeností. Nikde neutrpěl nejmenšího příkoří, ačkoli šel bez glejtu, nikde nestaveny k vůli němu služby Boží, ač s jeho přítomností ležel nad městy interdikt, nikde se ho lidé neštítili, ač styk s ním přiváděl za sebou klatbu — Hus nabyl mysli, odvahy a sebedůvěry. Pokládal proto za zbytečné mařeni času, jezditi za králem Zikmundem do Špýru, kde právě nyní meškal a kde 18. října právě byl vyhotoven pro Husa list průvodní, a umínil si, že potáhne s ostatními přímo do Kostnice a pro list že pošlou ke králi pana Václava z Dubé. A tak se také stalo.

Byla to chyba Husovi osudná. Zikmund zavázal se Husovi k věcem, které již samy přesahovaly jeho zákonnou moc a které bylo možno vynutiti jen s nasazením veškerých sil. Proto si představoval věc tak, že Hus přijde do Kostnice v jeho průvodu; sama přítomnost Zikmundova byla by bývala Husovi ochranou mnohem silnější, než celý průvodní list císařský. Leč Hus neuvědomil si dobře síly svých protivníků, spolehl na spravedlivost své věci — a bral se nyní přímo do Kostnice.

Tou dobou hýbala se celá západní Evropa. Všechny silnice a cesty, směřující do Kostnice, byly pokryty pěšáky, černaly se vozy, hemžily se koňmi, jichž všech cílem bylo malé švábské město říšské. A tu působil zvláštním kontrastem současný příchod dvou mužů, kteří lišili se jak směrem své cesty tak i postavením veřejným a všemi svými snahami.

Jeden bral se od jihu k severu. Nerad a s proklínáním, tažen okolnostmi mocnějšími i nejmocnějších — a on náležel k nejmocnějším. Byl náměstek Kristův, nosil trojí korunu, v průvodu jeho šlo devět kardinalů — byl podle blouznivého učení některých kněží vtělený Bůh na zemi, neomylný, nehříšný, svatý, jediný. Jemu vlastně náležela tato země; císař byl jen jeho místodržící. Šel zaujmout první místo na koncilu — on sám vážil tolik, jako všichni ostatní dohromady.

A přece jeho snahy a jeho mravní podstata vykazovaly mu ze všech místo poslední. Svatokupec a násilník, muž krve a hříchu — to byla stručná jeho charakteristika. Nebylo mu nic svatého; náhoda ho vynesla ke kormidlu církve Kristovy a on řídil loď tu přímo ke zkáze, v ruce Satana.

Byl to Jan, papež XXIII., sluha sluhů Božích, patriarcha západu, primas Italie, arcibiskup Latia, biskup Římský, otec nejsvětější — dnes; zítra kacíř a svatokupec.

A druhý postupoval od severu k jihu. Rád a ochoten, puzen hlasem srdce a důvěrou v Pána. Poslední z nejposlednějších — proklatec a vyobcovanec, hlava jeho neseděla bezpečně na jeho ramenou. Jeho dotknutí znečišťovalo, jeho pobyt přinášel interdikt na každý kraj, tři dni ještě po jeho odchodu. Šel, aby zaujal místo nejnižší, v žalářích a vězeních; jeho život nevážil ani se slovem královským, přímluvou státu, výhrůžkou panstva nic, byl souzen dříve nežli obžalován.

A přec jeho snahy a jeho mravní podstata vykazovaly mu ze všech místo první. Skromný a tichý, chudý a pokorný, tak jak to žádal Kristus od svých následovníků; věrný křesťan — to byl jeho ideal. Miloval jen jedno — zákon Páně; bál se jen jednoho — hříchu. Jeho vybral si osud za oběť zápalnou nové doby — on byl Kolumbus nového věku, on ukazoval novou cestu k břehům neznámým.

Byl to Jan z Husince, mistr v uměních, kacíř a neposlušný syn církve, třetí rok již »zasmrádající« v klatbě církve, tělo hříchu, syn ďáblův — koncilu; svatý mučeník — Čechům a dobám pozdějším.

Hus z Norimberka bral se nyní s veselou myslí na jih do Kostnice: pan Václav z Dubé na západ, k Zikmundovi. Ale z Norimberka jel již před nimi na den cesty biskup Lubecký, ohlašoval, že jede Hus, a varoval lid před ním.

Vkročili napřed na území Hohenzollerů, do purkrabství Norimberského, pak několika drobnějšími panstvími a svobodnými městy přišli do velikého říšského města Ulmu na Dunaji.

Tu všude Hus disputoval, mše sloužil — a nikde proto nebyl kladen interdikt. Cesta z Ulmu vedla dále do starého, říšského města Biberachu.

V tomto nepatrném nyní městečku švábském účastnil se hovoru s mistry také Jan z Chlumu; a disputoval tak horlivě s obyvateli o papeži a exkommunikaci, že v celém městě bylo domnění, že je mistr theologie. Hus ho pak někdy žertem jmenovával »doktor Bibrašský«.

Územím biskupství Augsburského, hrabstvím Waldburským a ještě drobnějšími státečky ubírali se pak zvolna naši poutníci do říšského města Ravensburgu, odtud do Buchhornu; když sjížděli se strání révových, zaleskly se před nimi poprvé zelené vlny Bodamu, poprvé uviděli v dálce sněžné štíty Alp a ostré oko mohlo daleko, na druhém břehu jezera, viděti v šerých mlhách obrysy dómu Kostnického.

3. listopadu 1414 vstoupili na loď a po krátké plavbě »švábským mořem« připluli do Kostnice. V tragedii mistrově počínalo se jednání poslední.

IV.

V KOSTNICI.

(1414—1415.)

LÉPE JEST DOBŘE ZEMŘÍTI,
NEŽLI ZLE NA SVĚTĚ ŽIVU BÝTI.

HUS.

KAPITOLA I.

U VDOVY FIDY.

Nikdy před tím a nikdy po tom nebyl svět svědkem divadla tak velkolepého, tak úchvatného a tak překvapujícího, jako se rozvinulo nyní na březích Rýna a Bodamu. V Kostnici tou dobou skutečně zasedal zákonodárný parlament křesťanstva, lesku a stkvělosti nevídané.

Svobodné říšské město Kostnice, obklopené s jedné strany územím svobodného kantonu švýcarského Thurgau a na druhé straně (přes jezero) územím biskupství Kostnického, mělo tehdy sotva deset tisíc obyvatel. Ale přes 100.000 cizinců, kteří měli s sebou přes 30.000 koní, dlelo tou dobou v jeho zdech. Jaký div, že bylo obsazeno každé místečko, že zřizovány pro nově přibylé stany před městem, že nebylo dosti píce ani potravy?

V čas plného lesku bylo na koncilu přítomno skoro 18.000 duchovních; papež, 3 patriarchové, 29 kardinalů, 33 arcibiskupů, 150 biskupů, 300 doktorů theologie: ti byli asi z nich nejpřednější. Ale ještě větší byl počet knížat světských — král římský v jejich čele, tři kurfiřti, markrabě Friedrich Hohen-

zollern Braniborský, 39 vévodů (mezi nimi Friedrich rakouský), vyslanectva císaře řeckého a desíti králů, nesčíslný počet hrabat a rytířů; všichni skoro ve stkvělém a velikém pruvodu: v pruvodu papežově bylo 1600 osob, Zikmund přibyl s více než tisícem koní, arcibiskup mohučský, známý nám hrabě Jan Nassavský, přivedl přes 500 osob . . . Byl to nejen nejstkvělejší koncil církevní, ale zároveň také kongress evropských dvorů. Nižších zástupců vědy a církve byl počet ohromný: přes 2000 doktoru a mistrů, přes 1000 vyšších a nižších prelatů, o prostých kněžích, bakalářích a studentech ani nemluvě!

S tímto nesmírným nahromaděním lidstva na místě tak malém nezbytně se dostavily také obyčejné důsledky: lidé se chtěli baviti — zasedání koncilu se táhlo čtyři leta — a tak byla Kostnice sídlem zábav a rozkoší, jichž před tím neviděla. Lehkomyslní Francouzi, živí Vlachové, ohniví Španělé málo dbali na to, jak žijí na severu Alp; víno teklo proudy, chrastěly kostky, rozléhal se zpěv, zaznívala hudba, honily se slavnosti; 1700 pištců a hudebníků staralo se o veselí, bylo také přítomno několik tisíc nevěstek. Pobožní Švábové si stěžovali, že za sto let se nezbaví město hříchů, které v něm koncil napáše. Při nesmírné drahotě v městě ukazovala se záhy vláda zlata se všemi svými následky.

Hus odebral se za velikého sběhu lidí — kacířů bylo tehdy v Kostnici málo viděti — se svými přáteli do ulice Svatopavelské (nyní Husova) do domu pekařky, pobožné vdovy Fidy. Tato přijala je laskavě a příbytek její stal se, jak praví Hus, brzy pro Čechy domem »ženy sareptské«: sem přicházeli hosté z Čech.

I na Husa učinil tento shon a lomoz dojem veliký; tu poprvé viděl vlaské kardinaly, jezdící na mezcích, v purpuru a zlatě; nedaleko od něho, v paláci biskupském, sídlil sám náměstek Kristův: jeho znak, klíče Petrovy s trojí korunou, vládl jediný v Kostnici. Měl-li papež, obávaný a ctěný, dojem, že

vlezl do pasti liščí, jakým dojmem asi působilo toto shromáždění na Husa?

Vjížděl do Kostnice s myslí povznesenou, dojmy z cesty Německem naplnily ho nadějí na vítězství; ale pohled na moc papežskou a protivníky při plné práci naplňuje ho resignací. Svědčí o tom list jeho, v noci 4. listopadu, do Čech.

I on oznámil, jako dosud ve všech městech říšských, na dveřích chrámů latinsky a německy, že přišel se hájit z bludů před sbor církevní. A když četl vyhlášku Michalovu, rozlepil a přibil vyhlášku novou, koncilu, ohlašující, že výpovědi svědků jsou křivé a že podle bible nemá býti souzen nikdo na udání falešná.

Neboť jak přišel do Kostnice, hned druhý den, 4. listopadu, Michal de Causis již na dveřích chrámových přibil proti Husovi žalobu; v nadpise velikými písmeny hlásal, že jsou tyto články proti vyobcovanému a zatvrzelému Janu Husovi, podezřelému z bludařství. A se Štěpánem z Pálče, který přibyl do Kostnice již před Husem, obíhal každodenně prelaty, biskupy, arcibiskupy a kardinaly, aby proti Husovi zakročili; podal žalobní spis papeži; štval vyslance universit německých; vynakládal vešken důvtip i nešetřil peněz — a výsledky jeho zminičné činnosti musily se konečně jeviti.

Jevily se nejprve v pomluvách, které o mistrovi byly šířeny a vylhávány. Již když byl na cestě, vyhlašoval o něm biskup Lubecký, že ho vezou spoutaného — o nepravdě mohli se všichni přesvědčiti snadno. V Kostnici nyní se pověsti jen hemžily: před domem Husovým zastavil se vůz se senem, s něhož nebyla plachta sňata: hned se roznášela pověst, že Hus chce prchnouti (budeme o tom níže slyšeti více); 9. listopadu bylo ohlášeno, že bude Hus kázati veřejně a že dá každému zlatý; koloval latinský překlad jeho listu rozlučního (v. shora), v němž bylo uvedeno, že Hus vybízel své věřící, aby nevěřili, kdyby se rozneslo, že odvolal; že prý by odvolal jen ústy a ne srdcem; a tak trousila se pověst za pověstí.

1. Aberháken (Viderháken).
2. Ackerthurm.
3. U kláštera augustinianského.
4. U obrazu.
5. Na bělidle.
6. Zbrojnice.
7. *Klášter bosáků.*
9. Velký Brül.
10. Malý Brül.
11. Lávka před Rinburgthorem.
12. Buvhus, dílny.
13. Kapucínský klášter.
14. Kastel, dříve biskupský palác.
15. Conratsbrugg, rybářská lávka.
16. Hráz.
17. *Kathedrála.*
18. Eminshoverthor.
19. Eserthurm.
20. »Na Espaně«.
21. Rybní trh.
22. Rybní ulice.
23. Frauenthor.
24. Hřbitov.
25. Šibenice.
26. »Gänsebühel«.
27. »Zur Geigen«.
28. Geltingerthor.
29. Gerberbach.
29a. Zum Geren.
30. *Gotlieben, vězení Husovo.*
31. Na přikopech.
32. Griessegg.
33. Griesseggthurm
34. Zum hohen Hafen.
35 Horni dvůr.
36. Dolní dvůr
37. »Hofhalde«.
38. Hohhaus.
39. »*Husovo bydliště.*
40. *Husova věž.*
41. Chrám sv. Jana.
42. Chrám sv. Jošta.
43. Celnice.
44. Kanzleigasse.
44. Klaghaus.
45. Kornhaus.
46. Jeřáb.
47. Klášter praemonstrátský
48. Křižovnická ulice.
49. Küchorn
50. Linhartská kaple.
51. Linhartská věž.
52. Lón.
53. Chrám sv. Vavřince.

KOS
(V
54. Luckenhäusle.
55. Horní tržiště.
56. Tržiště.
57. Jatky.
58. Augustinianská ul.
59. Morderwise.

60. Mülenwisen.
61. Münstergasse.
62. Münzisthor.
63. Niederburg.
64. Neugasse.
70. Benediktinský klášter.
71. Petershauser č. Rýnská brána.
72. Pfalz, Pfallenz, biskupský zámek, kde bydlel papež.
73. Fojtství Pfalce.

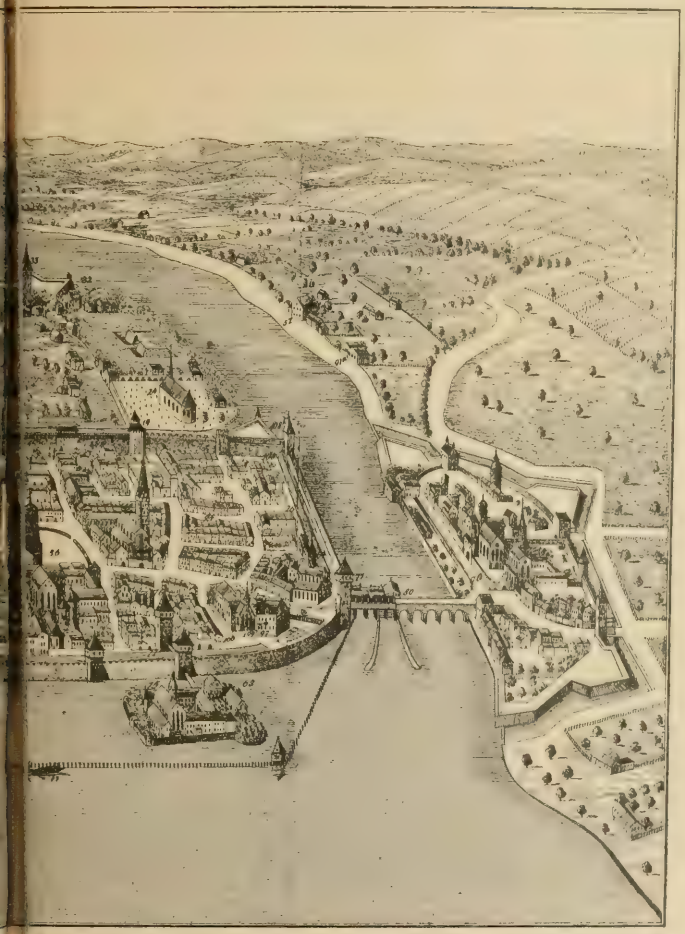

74. Plattenstrasse.
75 *Klášter dominikánský (vězení Husovo).*
76. Predigergasse.
77. Predigerthor.
78. Radnice na Rybím trhu.
79. Rauhenek.
80. Most přes Rýn s mlýnem.
81. Rheingasse.
82. Richenov s benediktinským klášterem.
83. Widenhaus.
84. *Popraviště.*
85. Dobytčí trh.
86. Rintburgthor.
87. Rossgasse.
88. Sakgasse.
89. Salmansweilergasse.
90. Samlunggasse.
91. Střelnice.
91a. Schneckenburg.
92. Zu den Schiterbigen.
93. Schotenthor.
94. Schreibergasse.
95. Schnetzthor.
96. Nemocnice (větší.)
97. Nemocnice (menší).
98. Stadelhoven.
99. Chrám sv. Štěpána.
100. Štěpánské nám.
101. Süss-Winkel.
102. Zu der Tannen.
103. Tegermos.
104. Tegerwilen.
105. Töbili.

E.

65. »Paradis« vnější.
66. »Paradis« vnitřní.
67. *Chrám sv. Pavla (při něm vězení Jeronyma).*
68. Paulsgasse.
69. Panenský klášter u sv. Petra.
106. U rybníka.
107. Vogelsang.
108. Ziegelgraben.
108b. Židovská věž.
109. Zofingen, panenský klášter.

4. listopadu, hned druhý den po příjezdu, odebrali se pan Jan z Chlumu a Jindřich Lacembok k papeži Janu XXIII. Oznámili mu, že Hus, jimi provázen, přijel do Kostnice a prosili za ochranu. Papež přijal je vlídně, slíbil, že sám mu nebude překážeti aniž dovolí, aby byl obtěžován; a řekl zároveň, že bude Hus v Kostnici bezpečen, i kdyby jeho vlastního bratra byl zabil.

5. listopadu odjel pan Jindřich Lacembok ke králi a vrátil se Václav z Dubé s glejtem Zikmundovým. Tento dokument zněl takto doslovně:

Zikmund, z Boží milosti Římský král vždy rozmnožitel Říše a Uherský, Dalmatský, Chorvatský atd. král, všem a jednotlivým knížatům, církevním i světským, vévodum, markrabím, hrabatům, šlechticům, vladykům, panošům, rytířům, manům, hejtmanům, mocnostem, vladařům, náčelníkům, celným, výběrčím a úředníkům jakýmkoliv, obcím měst, městeček, osad a míst a vládcům jejich a našim ostatním a svaté Říše poddaným a věrným, k nimž by přítomné došlo, milost královskou a vše dobré!

Velební, slovutní a věrní milí!

Ctihodného mistra Jana Husa, svaté theologie bakaláře zřízeného a mistra umění, okazatele přítomného listu, jdoucího z království Českého na obecný sněm v městě Kostnici co nejdříve, jehož jsme také přijali do své a svaté Říše obrany a ochrany, vám všem a komukoli z vás s plnou přízní doporoučíme, žádajíce abyste ho, až k vám přijde, z povinnosti ráčili laskavě přijmouti, vlídně s ním nakládati a v tom, co se týká rychlosti a bezpečnosti jeho cesty, jak po zemi tak po vodě, okázali mu vůli pomocnou a abyste ho se sluhy, koňmi, zavazadly a jinými jeho věcmi jednotlivými jakýmikoliv cestami, přístavy, mosty, zeměmi, panstvími, okresy, pravomocemi, městy, městečky, hrady, vesnicemi a kterýmikoli místy jinými svými bez kteréhokoli placení dávek, mostného, mýta a zbavivše ho kteréhokoliv jiného břemene platu a každé vůbec překážky ne-

chali volně jíti, státi, meškati a vrátiti se, a jemu i jeho lidem, bude-li potřebí, z povinnosti ráčili opatřiti bezpečný a jistý průvod ke cti a vážnosti našeho královského Majestátu.

Dáno ve Špýru, leta Páně 1414, 18. dne Října, království našich Uherského atd. 33, Římského pak 5.

Na rozkaz J. M. Ské: Michal z Břestu, kanovník Vratislavský.«

To byl pověstný onen glejt Zikmundův, vyhotovený dle všech tehdejších zvyklostí, zaručující všude Husovi bezpečnost, všude — mimo právě Kostnici, kde platila pravomoc papežská.

S glejtem tím odebrali se páni Jan z Chlumu a Václav z Dubé opětně k papeži, žádajíce, aby ze své moci veškeru při Husovu vůbec zrušil. Leč za tyto dva dni již Michal a Tiem tak zpracovali veřejné mínění vůdčích kruhů koncilu, že se papež neodvážil k tomuto kroku a výslovně řekl pánům: »Což já mohu? Vaši zde jednají.« Ve dvou dnech tak se změnily poměry nepříznivě.

K tomu také ukazovalo napomenutí Zikmundovo. Byl sice potěšen nad tím, když zvěděl od pana z Dubé, že Hus jel bez glejtu, ale vzkázal mu zároveň, aby bez něho nic nepodnikal, aby se vším sečkal, až král přijde do Kostnice. A ještě více ukazovalo k vážnosti situace nabídnutí papežovo. Viděv a slyšev zuřivé protivníky Husovy, Michala a Tiema, a vida, že moc jejich roste, přál si celou věc ukliditi v tichosti. Ještě týž den poslal pod rukou dva biskupy a jednoho právníka k panu Chlumovi, aby Hus mlčky se pokořil, celý spor urovnal. Hus nabídnutí papežskému neporozuměl: mínil (a tak také myslil Jan Kardinal, Chlum a j.), že se koncil bojí jeho kázaní, zaručeného Zikmundem; proto papežovu nabídku zamítl a čekal toužebně příchodu Zikmundova.

Hus nabyl glejtem Zikmundovým a zjevnou přízní papežovou zase větší odvahy; ta odvaha byla zvýšena míněním (arci klamným), že shromáždění otcové obávají se jeho kázaní

na koncilu. Žertoval dokonce s M. Kardinalem, že letos asi husa upečena nebude, poněvadž o Martinskou sobotu připadá slavná vigilie, kdy se husy nejedí.

Tísnil však všechny Čechy nedostatek peněz; bylo nesmírně draho v Kostnici, postel stála půl zlatého týdně (asi 30 K), píce byla rovněž tak drahá. Musili nechati koně v Ravensburgu; jen dva koně Husovy vzali s sebou do Kostnice; jednoho, dar pana Přibyslava, Hus půjčil Jindřichovi z Lacemboku na jízdu ke králi, druhého, dar pana Rabštejna, si ponechával pro případ, že by jel v slavném průvodu králově. Koncil se protahoval: mnozí Čechové trpěli již bídu a Hus nemohl všem dávati; prosí proto opětovně v listech, aby přátelé půjčili peníze.

Zatím věci se horšily čím dále tím více. Hus, jako stále na cestě, sloužil i nyní v Kostnici mši doma za velikého sběhu lidí; neváhal také s mnohými rozmlouvati, ačkoli jinak z domu nevycházel. Tu poslal k němu biskup kostnický Otto (markrabě Röttelnský) generalního vikáře Jana Vendera a officiala Konrada, aby ho upomenuli na klatbu papežskou. Hus odpověděl, že ji nedrží a že chce mše sloužiti, dokud mu Bůh dopřeje. Na to biskup zakázal okolnímu obyvatelstvu a vůbec každému, choditi k němu a poslouchati jeho mše.

A daleko nemilejší byla věc druhá. Ještě když byl Hus v Praze, šli někteří jeho přátelé v provádění zákona Kristova dle slov Písma dále, nežli si přál. Zejmena mistr Jakoubek ze Stříbra nalezl, že dle výroků Písma vlastně má se svátost oltářní přijímati pod obojí způsobou. Hus nestavěl se proti tomu, ale zdržoval ho od nových hádek. Krátce před odjezdem řekl mu: »Milý Kubo! Nekvap tím. Když se, dá-li Bóh, vrátím, chciť věrně pomoci toho.« Ale Jakoubek, sotva že Hus odešel, bránil svého mínění veřejnou disputací v kolleji a přivedl některé přívržence Husovy k tomu, že skutečně počali v kostelích podávati pod obojí způsobou. Podával tak nejdříve mladý mistr Jan z Hradce, farář u sv. Martina ve zdi, po něm Křišťan

HUSOVO BYDLIŠTĚ V KOSTNICI.

z Prachatic u sv. Michala, kde Jakoubek nejvíc kázával a pak i jiní. Tak husitství dostalo i svůj symbol — kalich všem.

Této novoty arcibiskup nemohl trpěti a zakazoval podávati pod obojí. Jakoubek žádal důvodů, ale byl dán do klatby; avšak censury církevní tou dobou již tak v Čechách klesly u vážnosti, že si jí nikdo nevšímal a novota rozmáhala se, avšak také štěpila svornou dotud stranu Husovu. Mistr Ondřej z Broda psal proti Jakoubkovi zvláštní traktat a strany žádaly také rozhodnutí Husova. Tak daleko dospěly věci již v říjnu a listopadu 1414.

Hus byl vyzýván, aby se o věci vyslovil. Učinil to traktatkem »*utrum expediat laicis fidelibus sumere sanguinem Christi sub specie vini*« (zdaž prospívá věrným laikům přijímati krev Kristovu pod podobou vína). Je to sbírka citatů Písma a Otců ve prospěch přijímání pod obojí; jest vyloženo, že sice i ve způsobě chleba jest obsaženo tělo i krev Kristova; ale přece učiněn důsledek: »jako kněz přijímá ne bezdůvodně svátost pod obojí způsobou, tak může přijímati i pobožný laik dovoleným způsobem.« Odpověď na otázku pak jest tedy, že přijímati pod obojí jest dovoleno i prospěšno.

Tento maličký traktatek jest psán slohem co nejklidnějším; také není v něm nikde vybízeno k přijímání pod obojí; důkaz vrcholí jen v tom, že ten, kdo chce, smí a může přijímati pod obojí způsobou. Ale nicméně přece Hus nezastává se tradice církevní naprosto, jak žádaly toho kanony církevní, dovoluje vystupovati proti ní — a toho mu jeho protivníci nezapomněli.

Zatím protivníci jeho nalezli sluchu u kardinalů. Těmto šlo o zbraň proti papeži — přáli si totiž, aby jednota církve byla zavedena po způsobu koncilu Pisanského, aby byli sesazeni všichni tři — a pře Husova byla jako stvořena, aby se jí užilo. Podle práva kanonického vlastně nebylo možno v Kostnici mše sloužiti, kázati atd., dokud byl tu Hus, stížený klatbou Mohlo se sice Husovi vykládati na dobrou stránku, že se do-

stavil ke koncilu — a mohlo se tedy začíti s revisí jeho procesu, poněvadž se k soudu dostavil; ale že žalovaný opovážil se žádati papeže, aby zrušil při řádně vedenou, to se zdálo kardinalům nesmírnou drzostí. Kardinalové ukazovali na to, že Hus přes exkommunikaci dále slouží mše, že opětně neposlechl biskupa Kostnického, že jsa podezřelý z kacířství přece stále volně bludy rozsévá. Kardinalům bylo nepochopitelno, jak k vůli nějakému nepatrnému kacíři z Čech koncil má míti takové rozpaky, když by stačilo ho vypověděti z města; kardinalům se zdála nepochopitelna smělost, s jakou Hus se stavěl ne jako žalovaný, ale jako člen koncilu a s jakou se chlubil, že bude proti hříchům kněžstva na koncilu kázati, kázaní dokonce už vypracoval. Došlo k hádkám mezi papežem a kardinaly a Jan XXIII. se konečně odhodlal suspendovati klatbu na Husa vynesenou.

9. listopadu dostavili se do bytu Husova auditor papežský s biskupem Kostnickým, provázeni officialem biskupským, a oznámili mu, jaké křiky a hádky vznikly pro něho mezi papežem a kardinaly; že papež ze své plné moci zastavuje klatbu a interdikt na Husovi ležící. Že ho však žádají, aby pro uvarování pohoršení neúčastnil se slavných mší koncilu, že však může jinak po městě svobodně se pohybovati i do kostelů choditi. K tomu Hus svolil a do svého zajetí vůbec nepřekročil práh svého příbytku.

16. listopadu bylo ve velikém dómě Kostnickém slaveno první sezení koncilu. Papež předsedal, kardinal Albano zpíval slavnou mši »o svatém Duchu« a potom napomínal Jan XXIII. podle slov Písma »Mluvte pravdu« všechny členy koncilu, aby horlivě jednali o smír a dobro církve. Každý čtvrtek ve všech chrámech Kostnických měla se zpívati mše »o svatém Duchu«, rovněž všichni kněží-členové koncilu měli každý týden sloužiti touž mši. Všichni věřící měli modlitbami, postem a almužnami podporovati dobré dílo. Napřed bude se jednati o víře a to o bludech Viklefových.

PAMĚTNÍ DESKA NA HUSOVU BYDLIŠTI V KOSTNICI.

Hned tyto první dni Jan XXIII. prohrál několik rozhodných zápasů. Ze všeho jednání bylo viděti, že s papežem jdou pouze prelati italští; tito měli na koncilu většinu. Leč tu provedli zastánci reformy, že koncil byl rozdělen na čtyři národy: francouzský, vlaský, německý a anglický (Španělé, pátý národ, přibyli až později; Čechové s Poláky počítáni do národa německého) a že se hlasovalo podle těchto národů. Tak byla strana papežská vtlačena do menšiny; Jan byl poražen, než ještě jednati se začalo. Druhou porážku utrpěl 20. listopadu. Na koncil byl Zikmundem pozván také Řehoř XII., jenž poslal kardinala Dubrovnického, Jana Dominiciho. Tento vztýčil na svém příbytku znaky papežské — a když byly strženy, rozhodla kongregace toho dne konaná, že toto právo má míti jen Řehoř, až přijde osobně. Byl tím Řehoř uznáván, ač koncilem Pisanským sesazený, za rovna Janu XXIII. Jedinou oporou byl mu Friedrich Habsburský, s nímž byli spojeni od r. 1414 arcibiskup Mohučský, vévoda Karel Lotrinský a markrabě Bernhard Ba-

denský, staří nepřátelé Lucemburků. Jan snažil se, aby i tyto spojence Friedrichovy si udržel: markraběti Badenskému slíbil 29. ledna 1415 dar 16.000 zlatých (asi 900.000 K).

Takto slábla moc Husova ochránce — ale za to nesmírně stoupala síla jeho protivníků. V druhé polovici listopadu stoupla tak, že Hus mohl již svůj osud předvídati.

Dostavilif se v těchto dnech četní noví vyslanci na sněm, mezi nimi nejnebezpečnější odpůrcové Husovi. 17. listopadu přibyl Petr d'Ailly, kardinal Cambrayský, v touž asi dobu vyslanci angličtí, s nimi Stokes, pak vyslanci rakouského vévody Albrechta spolu se zástupci university Vídeňské, Husovými odpůrci: byl to slavný theolog Mikuláš z Dinkelsbühlu, mistr bohosloví Petr z Pulky a doktor dekretů Kašpar z Meiselsteinu; konečně pak přibyli vůdcové celého boje proti němu — poselstvo Jana biskupa Litomyšlského. Tento osobně přijel do Kostnice v průvodu pánů Půty z Častolovic, Petra ze Šternberka, Albrechta z Rabštejna, Rubína z Risenburka, tří mistrů theologů (mezi nimi Ondřej z Broda), doktora Náza a j.; v Kostnici se k němu připojil Páleč. Tito přinesli s sebou poslední díla Husova, protokolly žalob, přiváděli svědky a podali hned na něho u kurie žalobu z kacířství.

K nim jistě se připojili zástupcové universit německých, kteří dříve v Praze studovali: Petr Storch, delegat university Lipské, Dětřich z Münsteru, delegat university Kolínské, Jindřich Homberk, kdysi v Praze profesor artistuv a j. Tito připojili se k žalobám starším, o štvaní Čechů proti Němcům.

Ještě poměrně nejméně proti Husovi se stavěli doktor Kuneš ze Zvole, vyslanec arcibiskupa Kunrata, a doktor Pavel Vladimirovič, vyslanec krále polského a university Krakovské; ale takových mírných členů koncilu bylo velmi málo.

Takto stahovala se pomalu kolem hlavy Husovy síť, se zimničnou hbitostí sbírali protivníci hlasy i svědky, dovolávali se bible i kanonů, dotírali na papeže i kardinaly, štvali zástupce universit i vyslance dvorů — a mistr seděl klidně v ulici Svato-

pavelské, opravoval ještě své řeči parádní nebo uhlazoval kvestii o přijímání pod obojí. Půda se pod ním chvěla jako činností sopečnou a mistr ještě 16. listopadu píše takto milým Pražanům:

»Věrným a v Pánu Bohu milým bratřím i sestrám všem, jenž milují pravdu Pána Jezu Krista: pokoj vám od Pána Boha a od Ježíše Krista, aby hřiechóv se varovali, v jeho milosti přebývali, prospievali v ctnostech a po smrti vstúpili v radosť věčnú. Najmilejší! prosím vás, aby súce živi vedle zákona Božieho, pilni byli svého spasenie, slyšiece slovo Božie v opatrnosti, aby nedali se klamati poslóm Antikristovým, jenž hřiechy lidu lehčiť, z hřiechu netreskcí, svým starším pochlebují, hřiechóv lidu neoznamují, sami se velebie, ze skutkóv svých se honosie, moc svú veličie, ale Pána Ježíše Krista v pokoře, v chudobě, v trpědlivosti a v práci následovati nechtie. O nichž prorokoval jest milosrdný Spasitel a řka: Vstanú falešní prorokové a svedú mnohé. A vystřiehaje své věrné, die: Varujte se od falešných prorokóv, jenž přichodie k vám v rúše ovčiem, ale uvnitř sú vlci hltaví; po ovoci jich poznáte je. Jistě potřebie jest veliké věrným křesťanóm, aby pilně sě ostřiehali; neb die Spasitel, by i vyvolení Boží byli svedeni, by to mohlo býti. I protož najmilejší bděte, aby lesť ďábelská nepodtrhla vás. A tiem buďte pilnější, čím viece Antikrist sě protiví; neboť súdný den sě blíží, smrt mnohé trutí, a synóm Božím nebeské sě královstvie blíží. Pro něžto své tělo krofte a smrti sě nebojte, spolu sě milujte, a pamětí, rozomem a volí v Bohu vždycky stójte. Den súdný buď vám před očima hrozný, aby nehřešili, a radosť věčná, aby po nie túžili. Ukřižovaný náš Pán milý Spasitel budiž nám vždycky na paměti, abychom s ním a pro něho mile a rádi trpěli; nebo když jeho umučenie sobě ku paměti přivedete, tehdy mile všecka protivenstvie podstúpíte, lánie, haněnie, bitie a vězenie, a bude-li jeho drahá vuole, i smrť tělesnú pro jeho drahú pravdu. Viete najmilejší, že haněním Antikrist na nás se osopil a ještě mnohým na vlase

jest neuškodil, jakožto i mně, ač se jesti velmi obořil na mě. Protož prosím vás, abyste snažně Pána Boha prosili, aby mi ráčil dáti múdrosť, trpělivosť, pokoru i statečnosť k setrvání v své pravdě. Jižť mě jest dovedl do Konstancie beze všie přiekazy: a na všie cestě jeda zjevně jako kněz, a sám sě hlasitě oznamuje lidu ve všech městech nenalezl jsem zjevného nepřietele, aniž bych jich měl mnoho v Konstancí, kdyžby České žákovstvo, jenž lanžuje po obrociech a po lakomství, lidí na cestách nesvodili. A ufámť milosrdnému Spasiteli i vašie modlitbě, žeť stanu v pravdě Božie až do smrti. Vězte, žeť sú pro mě nikdež služby nestavili, aniž v Konstancí, v niež jesti za mne sám papež slúžil. Buďtež Pánu Bohu poručeni milosrdnému« atd.

Stále však ještě držel Husa papež. I on, jako Zikmund, držel Husa proti výslovným předpisům kanonického řádu; mohl ho držeti jen dotud, dokud stačila jeho moc. Moc jeho však klesala den ode dne, každým příchodem nového poselstva nebo kardinála. Čím četnější koncil, tím méně mohl se papež vzpírati; a Jan XXIII. netrpělivě asi pohlížel k břehům Rýna, po němž se měl Zikmund blížiti.

V tom náhlá událost zmařila odpor papežův a dovedla odpůrce Husovy k vítězství. V poledne 28. listopadu 1414 rozlétla se Kostnicí pověst, že Hus pokusil se o útěk. Sám pan Chlum prý to oznámil purkmistrovi. Hned purkmistr Jindřich z Ulmu povolal občanstvo do zbraně, dal zavříti brány, obsaditi příchody k domu Husovu a vyslal jízdné ho stíhat. Leč útěk prý se nezdařil: Hus prý s chlebem a lahví vína skryl se ve voze, který měl odjeti ven pro seno; byl však v něm nalezen a z něho vyveden.

A tato pověst, třebas nepravdivá, rázem zlomila odpor papežův. Kardinalové vynutili na něm, že rozkazu zatýkacímu se neprotivil: vyžádali si stráž městskou, které velel purkmistr, a vyslali biskupa Augsburského a Tridentského, aby se zmocnili osoby Husovy.

V jednu hodinu odpoledne dostavili se komisaři koncilu do domu vdovy Fidy. Oznámili, že z vůle kardinálů a na rozkaz papežův přicházejí pro Husa, aby se dostavil k rozmluvě do paláce papežova. Jan z Chlumu mohl oknem viděti ozbrojence městské a jemu, zkušenému válečníku, nemohli namlouvati, že jdou k rozmluvě. Obořil se tedy na biskupy, kteří Husa neznali, vědí-li, co počínají; že ruší glejt králův. A obrátil se na purkmistra německy: »Vězte, že kdyby sám ďábel přišel vést při, měl by býti pravdivě slyšen.« A opětně se obořil na biskupy, že Hus nemá s nikým mluviti, až po příjezdu královu. Biskup Tridentský rozlíceného Chluma chlácholil, že přišli pro dobro míru, aby nebyl hluk, tu však vstal Hus od stolu a pravil: »Nepřišel jsem jen ke kardinalům a nežádal jsem nikdy s nimi mluviti soukromí, ale k celému koncilu a tam promluvím, co Bůh dá a o čem budu otázán; leč přece k žádosti kardinalů jsem hotov hned přijíti k nim a budu-li o něčem otázán, doufám, že spíše chci voliti smrt, než bych nějakou pravdu z Písma nebo odjinud poznanou zapřel.« A šel s kardinaly. Na schodech ještě potkal vdovu Fidu, s kterou se rozžehnal — tato plakala; biskupové však sestupujíce pověděli ještě významně: »Již nebudeš mše sloužiti« a vyvedli ho z domu. Tu čekal naň koník a spolu s Chlumem jel do paláce papežova. Byla to poslední jeho jízda na svobodě.

KAPITOLA II.

Zatčen a uvězněn.

Na domě vdovy Fidy, v němž Hus bydlil, nízké, dvojpatrové, staré a zvětralé již budově, vytesala neumělá ruka XV. století poprsí Husovo a nějaký lidový básník připsal verše (několikrát smazané, nyní zase obnovené):

»O we mir armen tropf,
hie nam man mich beim schopf,
hierher ich entrunnen war,
bin doch nit kommen aus der gfar.«

(Běda mně, ubohému pošetilci; tu mě chopili za pačesy, sem jsem utekl, přece jsem neunikl nebezpečenství.)

Tyto verše, málo umělé a hrubého vkusu, prozrazují asi náladu obecného lidu Kostnického, když viděl Husa v průvodu biskupů, otočeného silnou stráží, bráti se do paláce papežského — a o něco později promluvil podobně jeden svědek český, licenciat Adam, volaný k výslechu proti Husovi: »Byl by dobře udělal, kdyby byl v Norimberce počkal na krále!« Obojí ten hlas ukazoval jasně, že padne-li jednou v moc hierarchie, více z ní nevyjde.

Za malou chvíli dojel průvod do příbytku papežova, kde byli shromážděni kardinalové. Tito ptali se Husa, hlásal-li bludy. Odpověděl: »Nejdůstojnější otcové! Nechť vědí Vaše Eminence, že bych raději chtěl zemříti, než bych držel jediný blud. Hle, svobodně jsem přišel k tomuto svatému shromáždění a poučen, že jsem někde pobloudil, jsem ochoten pokorně se dáti opraviti.« Kardinalové řekli: »Zajisté, to jsou pěkná slova.« A s tím opustili Husa, odebravše se k poradě; zanechali však u něho stráž — Jan z Chlumu zůstal u něho též.

Posice kardinalů byla dosti nepohodlná. Husa měli nyní sice v moci, ale bylo potřebí nějakého silného, mocného důvodu, aby ospravedlnili jeho zatčení i přes glejt královský. Byli formalně ovšem oprávněni, Husa zatknouti — ale Zikmund slíbil mu ochranu přes to, že nebyl k ní oprávněn. Hrozil konflikt mezi koncilem a králem — bylo třeba najíti nějaký silný důvod — pro krále.

Tu zdálo se nejjistější, polapiti Husa při nějakém kacířství. Kardinálové uložili učenému františkánovi, mistru Didakovi, aby Husa zapletl do nějakého choulostivého výroku; obratnou interpretací byl by se našel důvod k okamžitému uvržení do žaláře.

Vstoupil tedy hladký vlaský mnich do síně, kde dlel Hus a vydávaje se za prostičkého mnicha, ptal se Husa, učí-li, že po posvěcení zůstává ve svátosti chléb tělesný. Hus popřel a když mnich otázku opakoval, opětoval mu podruhé i potřetí »Neučím«. A když mnich ještě se nespokojoval — tato výtka o remanenci byla Husovi vytrvale činěna, proč a jakým právem, bylo vyloženo shora — rozhořčil se konečně pan Chlum: »Jakýs to člověk? Přece kdyby mně někdo jednou nějakou věc popřel nebo stvrdil, věřil bych mu; a ty slyšíš nyní třikrát »neučím« a vyptáváš se dále.« Mistr theologie se hladkými slovy omluvil a vyptával se dále na sloučení božství s člověčenstvím v Kristovi. A tu poznal Hus vlka v liščí kůži i obrátil se k Chlumovi česky: »Jistě, tenhle mnich se zve prostým

laikem, není však valně prostý, ježto žádá rozřešení nejhlubší záhady.« A vytkl tuto dvojjazyčnost domnělému bratru mnichovi: ten se bránil; ale Hus mu řekl: k upřímnosti člověka se žádá, aby srdce, ústa i skutky se shodovaly; u tebe však ústa vyznávají prostičkého neznalce a skutek ukazuje důvtipnost ve vyhledávání takových záhad.« A když mu vyložil tuto záhadu — pan Jan z Chlumu si z té vysoké filosofie málo pamatoval — poděkoval mnich za dobré poučení a odešel. Tu teprve oznámili strážní Husovi, kdo byl tento prostičký bratr. A tu Hus zvolal: »Kdybych to byl věděl, byl bych ho jinak Písmem rozsekal.«

Ke čtvrté hodině radili se kardinalové znova v paláci papežském, co s Husem učiní. A Michael de Causis a Páleč, odvolávajíce se na své artikule, vybízeli a štvali, aby nepropouštěli; rada ta konečně zvítězila a kardinalové se usnesli, že Husa ponechají u vazbě. Neoznámili mu ani důvodů zvlášť — nebylo toho potřebí. Zajatec jest jako hřebík; stačí kladivo, aby jej hnalo do zdi, samo; netřeba se ještě hřebíku ptáti.

A když uslyšeli Michal a Páleč konečné rozhodnutí kardinalů, s nesmírným jásotem vyběhli do předsíně, kde zatím čekali přátelé Husovi v úzkostech na věci budoucí. Byli tam také mnozí odpůrci Husovi — Petr, kazatel u sv. Klimenta a j. A tu oznamovali Páleč a Michal s jásáním a skákáním usnesení kardinalů. Michal vítězoslavně vzkřikl na soudruhy Husovy: »Ha, ha: již ho máme; nevyjde, dokud nezaplatí nejmenší haléř!« (narážka na slova Písma). Páleč vytýkal přítomnému Janu Kardinalovi, jak si škodí u kurie přívrženstvím k Husovi; tu Kardinal odvrátil se od něho s hořkou poznámkou: »Mistře Štěpáne, lituji vás více; měl byste mne litovati tehdy, kdybyste věděl proti mně něco zlého.« Páleč na to obrátil se na Petra z Mladoňovic, který se přel s mnichem Petrem — vybízel Petra, aby s Mladoňovicem nemluvil. Tu se ohradil tento: »vždyť mluvíme mírně.« A Páleč silným hlasem a vztekle se obořil: »Mírně?!« A gestikuluje rukama pravil: »Já mu dám Písma

celé moře« a několikrát ta slova opakoval. Tu Mladoňovic se zastal Husa, pravě, že jako těší zlatníka hojnost zlata, tak Husa potěší to »moře Písma«, které mu Páleč dá. A když se ještě hádali dále, vzal Páleč mnicha Petra pod paží a odešli z paláce.

Večer konečně k usnesení kardinalů přistoupil i papež; poslal hofmistra svého k panu Chlumovi, aby odešel, chce-li, a Hus aby zůstal. A tu Chlum, nanejvýš rozhořčen, předstoupil hned před papeže, u něhož dleli ještě kardinalové, a vytýkali mu do očí zrušení slova a porušení glejtu. A papež odvětil: »Hle, bratří moji (ukazuje na kardinaly) slyší, že já jsem nerozkázal ho zatknouti; velitel stráže je biřic, ne můj!« A odstoupiv s Janem stranou řekl: »Vy přece víte, jak stojí mé věci s nimi; oni mi ho odevzdali a já jsem ho musil přijmouti do vězení.«

A Jan z Chlumu, vida nezbytí, musil odejíti. V devět hodin v noci pak byl veden do domu kanovníka jednoho, kde bydlel jakýsi kardinal. Zatím mu donesl Mladoňovic kožich a viaticum.

Osm dní byl nyní Hus vězněn v tomto domě kanovníka kantora. Zatím pracováno parou na řádném zavedení celého procesu kacířství. 1. prosince 1414 jmenoval již papež na nátlak Michala a Pálče vyšetřující komisi (byli v ní Jan, patriarcha Cařihradský jako předseda a biskupové Jan Lubecký a Bernhard z Citta Castella jako přísedící), 5. prosince byl připraven pro Husa žalář, opatřen závorami, mřížemi atd. a 6. prosince 1414 Hus uvržen do žaláře. Všechna namáhání Jana z Chlumu okázala se marná; přibil opis glejtu na vrata církevní, oznámil ihned králi jeho zrušení, vytýkal radě městské věrolomnost, zakročoval u biskupa Kostnického — všechno marně. Jediný výsledek byl, že od Zikmunda přišel list, v němž nařizoval okamžité propuštění, vyhrožoval, že dá dvéře vězení Husova vylámati — ale koncil listu si ani nevšiml. V den sv. Mikuláše Hus uveden do žaláře.

KAPITOLA III.

V ŽALÁŘI DOMINIKÁNŮ.

Když přijíždíme parníkem z Ludwigshafenu do Kostnice, v pravo přístavu vidíme podnes na ostrově v jezeře mohutné stavení, jehož pravé křídlo v podobě věže zarostlé jest hustým břečťanem. Jest to tak zvaný Inselhotel, pohodlně zřízená stanice turistů, bývalý klášter dominikánu.

Sloupové jeho chodby jsou okrášleny malbami, mezi nimiž uvidíme také v jednom rohu Husa v žaláři. Je to právě v tom rohu, odkud zvenčí, malým, rezavými pruty zamřížovaným okénkem vidíme do podzemního vězení Husova.

Jest málo tak rozkošných míst, jako posezení na terrasse ‚ostrovního hotelu' Kostnického; před tebou vlní se zelený Bodam, po pravé straně šumí stromy parku, po levé hučí Rýn — a přec několik kroků za tebou ten hrozný žalář rázem tě vytrhuje z příjemného dumání.

HUS V ŽALÁŘI DOMINIKÁNSKÉHO KLÁŠTERA V KOSTNICI
(Freska v téže budově.)

Do tohoto žaláře, malého, podzemního, tmavého, nezdravého dal koncil odvésti Husa. Vedle žaláře vtékala stoka do jerera a třeskutá zima, deroucí se oknem nechráněným, dovršila míru útrap. Hus upadl nyní v zimnici, strádal zácpou — jen vzorná péče papežských lékařů udržela ho při životě.

V žaláři navštěvovali ho přátelé; podařilo se jim také uplatiti strážce, tak že Hus dostal do žaláře inkoust, kalamář, péra a bibli a mohl dopisovati svým přátelům. Ale vedle přátel měl i jiné návštěvníky, v nemoci, když rozpálený mozek horečně pracoval a prsa těžce oddychovala: byli to komisaři papežští a svědkové žalobní.

Základem vyšetřování celého, jež se konalo v prosinci, byla žaloba Michala de Causis. Tato uváděla 8 hlavních bludů a vinila také ze štvaní proti Němcům; navrhovala uvěznění a aby nikdy nebyl propuštěn.

Články žalobné byly některé křivé: Michal obviňoval ho z učení o remanenci, dále že prý kněz v smrtelném hříchu nepřisluhuje platně svátostmi, že učí, že se má podávati pod obojí atd.; některé však jsou známé nauky Husovy, vlastně Viklefovy: že církev není papež s kardinaly, že pohrdá nespravedlivou klatbou atd. Michal vytýká dále, že chválil artikuly Viklefovy a neposlouchal arcibiskupa ani papežů. Důkazem toho vede knihy »De ecclesia« a »contra Páleč«, jež odevzdal kurii, a Husa samého, jehož výslech navrhuje.

Dále byly předloženy, během řízení, žaloby nové od kleru Pražského, podobné uvedeným již napřed, pak artikule Pálčovy. Páleč totiž vybral ze spisů Husových 42 (ze spisu de Ecclesia samého je jich 38) článků, které z největší části týkají se nauky Husovy o církvi a jejích členech, jak jsme ji shora poznali. Na př.: »Jidáš nikdy nebyl pravý učeník Kristův.« — Hus článek ten doplňuje »podle konečného setrvání« atd.; nejnebezpečnější byly Husovy články Pálčem sebrané o moci papežské, moci klíčů a o poslušnosti. Čl. 39. zmiňuje se o spisu proti Stanislavovi, 40. o vystoupení proti odpustkům, 41. o domnělém

DVÉŘE VĚZENÍ HUSOVA V KLÁŠTEŘE DOMINIKÁNSKÉM.

ohlášení lidu, že ovdolá-li, odvolá jen slovem a ne skutkem, 42. že se chlubí přízní císařskou a papežskou.

Artikule Pálčovy byly sebrány většinou správně; některé byly ovšem křivé (jako 41.), jiné Hus určitými slovy a přídavky omezil. U jiných Páleč podal jen smysl, dojem díla Husova, nikoliv přesné znění. Hus nikde výslovně netvrdí, že papež jest Antikrist, církev Římská synagoga Satanova, jak to Páleč a jiní protivníci vytýkají; vždycky jen s podmínkou a obecně: jedná-li papež tak a tak, jest zástupce Antikrista. Ale bylo přece nepochybné, že každý čtenář a každý

PAPEŽ JAN XXIII NA KONCILU KOSTNICKÉM
(Z kroniky Richenthalovy).

CÍSAŘ ZIKMUND NA KONCILU KOSTNICKÉM.

(Z kroniky Richenthalovy.)

posluchač užil těch obecných výměrů na konkretní případ — na Jana XXIII. a tehdejší církev Římskou. Také ostatně hlavní myšlénky díla »de Ecclesia«, jsouce doslovně přejaty z Viklefa, stačily úplně samy k obžalobě.

Tyto spisy žalovací byly Husovi doručeny do žaláře za jeho nemoci. Marně prosil on i jeho přátelé, aby mu byl dán

KONCIL KOSTNICKÝ.
(Dle tisku ze XVI. století.)

obhájce; koncil, odvolávaje se na předpisy kanonů církevních žádost jeho zamítl. Rovněž tyto kanony nedovolovaly veřejné slyšení kacíře — Hus marně se ho na koncilu dovolává.

Tytéž předpisy žádaly, aby přísaha svědků, vypovídajících proti Husovi, byla konána před očima žalovaného. A tak v největší horečce voděni k žaláři Husovu svědkové, jejichž počet byl přes sto. Přátelé jeho některé zaznamenali; jeden den pří-

sahalo jich patnáct. Přísahali tu bývalí Husovi kollegové: doktor Zeiselmeister a kollegiat Berúnec, bývalí učitelé Husovi Jan Minsterberg a Štěpán Páleč, staří nepřátelé Petr Storch z Lipska a Petr mnich od sv. Klimenta (tento s potěšením vyprávěl, že nemocný mistr ho prohlásil za svého největšího nepřítele), dva hierarchové Pražští, kteří jen neradi se tomuto brutalnímu aktu podrobovali, Adam licenciat práv (ten před zavoláním k přísaze před žalář řekl Mladenovicovi, že by byl Hus dobře udělal, kdyby byl na krále počkal v Norimberce) a Petr opat od sv. Ambrože, který byl rád odešel, ale Michalem byl zpět zavolán, pak nějaký laik Čech, který se vzpíral, že neví, co svědčiti a jemuž Michal řekl, že ještě neví, nač se ho budou tázati, a jiní a jiní. Při soudu samém pak jména jich nebyla jmenována, nýbrž pouze jejich důstojnost církevní; ale že k nim náleží také osm svědků z Depositiones testium, je věc nepochybná.

Zatím zpráva o zatčení Husově rozšířila se již po celém světě; 15. a 24. prosince znovu pan Jan z Chlumu veřejnými listy latinsky a německy na vratech domu Kostnického dovolával se glejtu císařského, až do Španěl a do Anglie dolehly zprávy o tomto boji státu s církví, a v zemích českých rozvlnilo se mocné hnutí nevole proti věrolomnému králi. V lednu 1415 páni Moravští v Meziříčí pod předsednictvím nejvyššího hejtmana Lacka z Kravař (z úředníku jiných podepsáni ještě Hanuš z Lipé, nejvyšší maršálek království Českého, Oldřich z Hlavatec, podkomoří markrabství Moravského, Jan z Lomnice, nejvyšší komoří Brněnský, Petr z Kravař, nejvyšší komoří Olomoucký) zasedající posílají Zikmundovi list, v němž nijak nenechávají krále v pochybnostech o svém mínění. Zde i jinde mezi kniežaty, pány, chudými i bohatými veliké řeči jdú, že otec svatý tak jest proti řádu a pravdě a proti glejtu Tvé Milosti učinil a muže spravedlivého bez viny u vězení vsadil« — tak píší zřetelně; a zrovna nadzřetelně dokladají: »Protož Tvá Milost rač to milostivě opatřiti jako král a pán a dědic nápadný

HUSOVO VĚZENÍ V KOSTNICI.

koruny České, ať mistr Jan Hus prost bude toho neřádného vězenie.« Na konec připojují neméně jasnou pohrůžku: »nerádi bychom slyšeli, kdyby se co cti Tvé Milosti pro taký kus dotýkalo; neb proto byla by příčina mnohým, že by se Tvé Milosti glejtóv lekali; jakož již o to řeči běžie.«

Z Čech vypravili se nyní mnozí do Kostnice; buď prostě na podívanou, vzácnou a nevídanou, anebo na pomoc, možná-li, Husovi a jeho přátelům; vypravil se Jan Bradatý, jemuž Hus dopisoval, vypravil se starý přítel mistr Křišťan, vypravil se na konec i Jeronym — v čas Husova konečného soudu bylo přítomno v Kostnici několik tisíc Čechů.

Zatím v několika poradách hlavních vůdců koncilu utrpěl papež několik nových porážek, zvláště přičiněním kardinala d'Aillyho; druhé obecné sezení, určené na 17. prosinec, bylo odročeno a zatím přijato, že se oba druzí papežové nemají sesaditi, nýbrž že se má s nimi napřed vyjednávati.

24. prosince konečně přijížděl do Kostnice Zikmund; z Überlingen, na druhém břehu jezera, oznámil papeži svůj příjezd a ještě týž večer se svou chotí, Barborou Cilskou, mnohými knížaty a skvělou družinou vyplul do Kostnice. Pozdě v noci Vánoční za svitu pochodní a radostného hlaholu obyvatelstva vjížděl budoucí císař do svého říšského města a ve slavném průvodu ubíral se do dómu, planoucího mořem světel, kde ho uvítal papež a sloužil slavnostní Vánoční mši půlnoční. Po staletém právu římských císařů četl Zikmund jako jáhen, v dalmatice, s korunou na hlavě, sváteční evangelium (»Vyšlo rozkázání od císaře Augusta«) na nádherném trůně, obklopen knížaty říšskými. Po mši podal mu papež posvěcený meč s napomenutím, aby ho užíval k ochraně církve, což Zikmund také slavnostně slíbil a vyplnil; prvně ho užil — proti Husovi.

A co takto císař stkvěl se na výsluní své slávy a moci, viděl se na vrcholu svých tužeb — několik set kroků jenom od tohoto místa nádhery, kde s jedné strany papež s kardinaly a druhé císař s knížaty představovali vrchol vlády světa, jen

několika domy a ramenem jezerním oddělen spočíval v žaláři podzemním, nemocí i hořem sklíčen ten, jehož oba zradili, český mistr Hus.

Byla vánoční noc, kdy srdce lidské samo se chvěje vzpomínkami a byla zrovna také noc novoroční (rok počínal u starých Čechů 25. prosince), kdy mysl ráda obrací se zpět, kdy člověk účtuje s prošlým rokem a staví podle toho své naděje v budoucnost. Vyplnilo se sice, co Hus připsal na konec listu Kardinalova Čechům: Hus nebyla ještě upečena — ale jak se změnily od té doby, od 16. listopadu, kdy ještě tak důvěřivě psal domů, všechny poměry! Opustili ho papež i císař, před jeho žalářem vystřídaly se desítky svědků, před sebou měl přes sto artikulů k odpovědi — na každý jediný z nich byla připravena hranice. Neuplynul ještě měsíc od té doby, co vyjel s biskupy ke kardinalům — a musil se strachovati, že zemře v žaláři nemocmi, dříve než bude slyšen a souzen. Jaké byly asi myšlénky vězně dominikánů v této noci, ve které vstupoval již v rok věku svého poslední? A co asi táhlo jeho myslí, když viděl v duchu na břehu Rýna míhati se světla, slyšel hluk a volání vítající císaře — sám arci tam viděti nemohl, okno jeho žaláře bylo obráceno v stranu jinou — když si pomyslil, že v průvodu císařově jedou jeho přátelé, pan Chlum že asi jede na jeho krásném oři, daru Rabštýnově, pan Lacembok na druhém jeho koni, daru Přibislavově, zatím co do jeho vězení proniká třeskutý mráz a zaléhají kroky žalářníků? Doufal? Zoufal?

V takových bojích duševních Hus odpovídal koncem prosince a počátkem ledna k žalobám. Co odpověděl k žalobám Michalovým, co k žalobním artikulům komisařů papežských kteří ve spise svém shrnuli krátce vše, co dosud proti němu bylo, hlavně jeho neposlušnost arcibiskupa, papeže i koncilu (Římského), co k protokolům svědků, jest nám nyní známo jen z odpovědí ústních; zachovány jsou však odpovědi k artikulům Pálčovým, psané někdy v těch dobách. Hus ukazuje v nich jak nesprávně mnohdy Páleč uvádí jeho slova, ale k hlavním

se přiznává a dokazuje jejich pravost obšírnými citaty ze svatých otců. Je zajímavé — a o hluboké učenosti jeho i bystré pa-

SOCHA MISTRA JANA HUSA NA LUTHEROVĚ POMNÍKU VE WORMSU.

měti svědčí nevyvratně — že Hus v této odpovědi cituje místa ze svých spisů, z Písma, ze sv. otců i z kanonů přesně podle slov i správně podle kapitol a veršů; že někde dokonce na-

značuje i místo na listě, kde výrok nějaký uvádí. — V těch dnech pokusil se Zikmund naposled Husa vyprostiti z vězení; vyhrožoval docela, že odejde a koncil ponechá sobě samému. Leč kardinalové a mistři byli neoblomní; přiznávali sice, že glejt královský porušili, ale upozorňovali Zikmunda, že neměl vůbec práva podobný glejt vydati (Zikmundova kancelář užila vskutku také starých formulí; roku 1415 Zikmund již takových glejtů nevydal), že nestrpí, aby do věcí církevních mísila se moc světská a že vinu případného nezdaru koncilu svalují na bedra Zikmundova. A když slyšel ještě 28. prosince 1414 mohutnou řeč d'Aillyho, v níž rovnán koncil s nebem, papež se sluncem, král s měsícem a účastníci s hvězdami podle slov Písma »budou znamení na slunci a na hvězdách« a když přesvědčil se o marnosti dalších snah, kapituloval úplně a 1. ledna 1415 slavně oznámil, že nemíní se koncilu v ničem protiviti, »aby zakročil proti lidem, viněným z kacířství, podle práva.« Tím byl Hus vydán koncilu na milost a nemilost. Jediné, čeho dosáhl, bylo veřejné slyšení.

Toto zrušení slova královského učinilo nejhorší dojem na Čechy v Kostnici přítomné. Zikmund musil slyšeti nejpříkřejší výtky a urážky, dostával dopisy se všech stran a v dějinách zůstavil příklad věrolomného císaře. Luthera, který po sto letech byl v podobné situaci na říšském sněmě Wormském jako Hus v Kostnici, zachovalo právě jen to, že Karel V. styděl se zrušiti glejt svůj císařský jako Zikmund. Osud Husův zachránil manžela Kateřiny z Bory.

Zikmund mohl ovšem se brániti, že glejt vlastně vydal nezákonně, že se zřekl pro Kostnici své moci císařské ve prospěch papeže, že glejt chrání proti násilí, nikoli proti právu. Mohl se dovolávati, že formule byla stará, že v ní neleží to, co v ní hledáno; že slova »vrátiti se« jsou podřazena úvodu, v němž se glejt udílí jen na cestu *do* Kostnice; že byl o Husovi špatně informován; že Hus jako kněz podléhá vůbec pravomoci církevní atd. Všechno to jsou důvody správné,

ale přece naprosto neplatné. Zikmund pochybil se stanoviska právního, že glejt vydal — ale glejt přece vydal; v glejtu neleželo, co v něm hledáno — ale Zikmund sám mu přece tak rozuměl; glejt Husa nemohl chrániti — Zikmund ho přece chránil; nebylo ani nic platno, že Zikmund zvláštním patentem 8. dubna 1415 zrušil všechny glejty vydané pro koncil Kostnický — glejt Husův byl již porušen před tímto patentem.

Bylo povinností Zikmundovou zjednati glejtu platnost v tom smyslu, v jakém mu rozuměl v první polovici prosince, v jakém mu rozuměli panští průvodčí Husovi, v jakém mu rozuměl Hus; měl k tomu moc — třebas ne formalné právo; slovo královské mělo býti splněno.

Do té doby vinili Čechové Jana XXIII. z porušení glejtu; i on zrušil své slovo, slíbiv dříve Husovi ochranu velmi důrazně. Ale on přece dával Husovi ochranu jen pro Zikmunda; nebyl k němu nijak vázán, koncil stál nad ním a mluvil pravdu Chlumovi, že všecko vedou kardinalové. Papež také do konce svého pobytu v Kostnici pokud mohl Husovi prospíval; Hus jen s vděčností vzpomíná, jak vlídně s ním zacházejí sluhové a úředníci papežští; víme, že i lékaře mu poslal a jistě jen jeho přičinění mohl Hus děkovati, že byl mu konečně vykázán lepší žalář nežli dříve. Papeži scházela moc Husovi prospěti — a neměl také k němu závazků. Zikmund však měl i moc náležitou — jeho Maďaři leželi venku v táboře před Kostnicí — i mravní povinnost glejtovní; leč přece zrušil všechno.

V prvních dnech ledna (2.—6.) roku 1415 Husovi vede se již poněkud lépe; prosí své přátely kostnické, aby naň nezapomínali a oznamuje jim svoje zaměstnání ve vězení. Komisařům papežským tou dobou dokázal již, kolik z artikulů žalobních je falešných: ti odpověděli, že všechno pochází od jeho českých nepřátel. Předsedovi komise, patriarchovi Cařihradskému, oznámil, že nechce nic držeti proti Písmu a učení katolickému; že rád a pokorně odvolá, bude-li poučen. Celkem se svou komisí vyšetřovací vycházel po dobrém: tato však žá-

dala od něho, aby se podrobil výroku dvanácti nebo třinácti mistrů z koncilu; to Hus odepřel, žádaje neustále slyšení veřejného.

3. ledna navštívil ho ve vězení přítel Bradatý; Hus byl velice potěšen a děkoval pak panu Chlumovi za přátelské služby.

4. ledna podařilo se Zikmundovi vymoci od deputovaných čtyř národů slib veřejného slyšení; oznámil to Chlumovi a tento podal hned zprávu o tom Husovi; Hus raduje se, že bude moci odpovídati veřejně, těší se, že snad i bude moci kázati.

Z těch tří listů, které psal svým přátelům v těchto dnech, jest však také viděti, jak byla mysl jeho již sklíčena; dlouhé a tuhé vězení, nemoci, výslechy, škodolibá činnost Michala a Pálče naplňovala ho hrůzou. Prosí své přátele, aby varovali Jesenice a Jeronyma, aby do Kostnice nejezdili »na žádný způsob« — patrně ani na glejt císařův —; prosí přítele Kardinala, aby se držel dvora královna »jak jen může, aby ho nezatkli, tak jako mne;« varuje před špehy, vyzývá, aby byly listy jeho hned roztrhány a všímá si úzkostlivě všech drobností v jednání. Hluboce si zapamatoval, že pan Jindřich Lacembok řekl mu: »Dobrý muži, nehlúbaj!« — tato slova v tento čas bolestně ho asi ranila.

Nejošklivější dojem činil ze všech žalobců Michal. Od něho asi pocházely všechny ty klepy a pomluvy, jaké o Husovi se roznášely. Arcibiskup jeden při výsleších řekl mu: »Ty máš 70.000 zlatých« (= čtyři milliony korun!). Jiný biskup zase: »Ty jsi založil nový zákon?« Jiný: »Ty jsi hlásal všechny tyhle artikuly« — a štvaný Hus nemohl odpověděti jinak než »Proč pak mi děláte křivdu?«

Každou chvíli Michal Husovi něco »navařil«; byl skoro stále v žaláři, jsa horší nežli žalářníci; všude špehoval a slídil — a mnoho také zachytil. Se surovou škodolibostí ptal se zmučeného Jana přede všemi ostatními: »Ha ha, kam pak přišel kabátec plný dukátů? Kolik peněz jsou ti povinni páni v Čechách?«

VNITŘEK DÓMU KOSTNICKÉHO.
(Dějiště odsouzení Husova 6. července 1415.)

Také Páleč štval a pobízel, jak mohl. Sháněl svědky, sbíral artikule, přemlouval prelaty — ale podobných nízkostí, jako na Michala, přece na něho neslyšíme.

Výstrahy Husovy nebyly plané; vskutku Křišťan i Jeronym — o tom později — byli zajati, když přišli Husa navštívit. A také mnoho dopisů Husových bylo zachyceno. Toho příčinou bylo také to, že přátelé jeho čeští byli nyní v otázce kalicha roztrženi ve dva tábory; a mnozí z důvěrníků jeho nyní ho opustili. Tak kněz Havlík, jejž Hus ještě 21. června z vězení zvláštním listem napomínal k stálosti a vytrvalosti, jejž ještě 27. června doporoučel universitě za svého nástupce v Betlémě, přešel úplně ke straně protivné a list ze dne 19. ledna, potrhaný a na kousku papíru psaný, ukazoval s kazatelny s potupnými slovy: »Ha, ha — Husi již se papíru nedostává!« A tak padly do rukou nepřátelům některé listy s výrazy choulostivými: rozlučný list, v němž píše Pražanům, že odjíždí »bez glejtu«: vyšetřovací komise mu to vytkla a bylo mu to ještě při soudu vytčeno; padl do rukou nepřátelům list k Jakoubkovi, v němž patrně chválil přijímání pod obojí; padl konečně do rukou i nebezpečný list ze 3. ledna. Vybízel v něm přátele, aby upozornili Zikmunda, že mezi 45 artikuly Viklefovými jsou tři, které by se mohly hoditi moci světské (byl to artikul o vzetí statků duchovním, který se zvláště vždy potřebnému Zikmundovi mohl hoditi, artikul, že desátky jsou jen almužny, a že Konstantin pochybil obohativ církev) — a ten tak nebezpečný list padl také komisi do rukou (nebo aspoň se o jeho obsahu dověděla). Bylo tedy vskutku potřebí opatrnosti veliké.

8. ledna 1415 byl konečně Hus ze svého žaláře podzemního vyproštěn a převeden do komůrky vedle refektáře. Tu dostalo se mu aspoň světla a tepla, kterého tak těžce pohřešoval v dřívějším svém brlohu, tu aspoň zdraví jeho nebylo podrýváno nemocmi a mysl týrána hrubými urážkami žalobců. Těch deset neděl, které Hus strávil v tomto žaláři, bylo velmi klidných; strážcové — byli tři, Robert, Jiří a Jakub — byli dobří

*

Z VJEZDU PAPEŽOVA DO KOSTNICE
(Z kroniky Richenthalovy.)

Švábové, kteří Husa milovali a ulehčovali mu osud jeho, jak mohli. Žil v této době skoro jako na počátku svého pobytu v Kostnici — arci s tím rozdílem, že dříve by vězněm dobrovolným, nevycházeje přes práh, nyní však v moci koncilu. Volnost jakási nynější a pohodlí, kterému se těšil, jeví se i v jeho činnosti; pokračoval dále v obranách a spisoval také traktaty ku prosbám svých žalářníků; pěstoval i styky s přáteli častými dopisy.

19. ledna 1415 psal milým svým přátelum Pražským takto:

Pán Bóh rač s vámi býti, aby proti zlosti, proti ďáblu, proti světu a tělu stojiece setrvali.

Najmilejší! prosímť já v žaláři sedící, jímž se nestydím, pro Pána Boha v náději trpě, jenž jest navštievil mě milostivě i nemocí velikú a opět uzdravil,* přepustil nepřátely velmi tuhé ty, jimž sem já mnoho dobrého činil a srdečně miloval, —

prosím vás, prostež Pána Boha za mě, ať se mnú ráčí býti, v němžto samém naději mám a v vašie modlitbě, žeť mi dá setrvati v své milosti až do smrti. Ráčí-li mě nynie k sobě pojieti, buď jeho svatá vuole. Pakli ráčí vám mě navrátiti, také buď jeho vuole. Jistě třebať mi jest veliké pomoci; avšak viem, že on nepřepustí na mě nižádného utrpenie ani pokušenie, jedno pro mé a pro vaše lepšie, abychom jsúce zkušeni a setrvajíce, velikú odplatu vzeli.

A vězte, že ten list, kterýž sem vám po sobě ostavil vyjev ven, velmi jsú jej lživě nepřietelé v latinu přeložili, a artikulóv proti mně a tolik kusóv vydávají, žeť mám dosti psáti, často od povídaje z žaláře. A nenie člověka, jenž by poradil, kromě milosrdného Pána Ježíše, jenž jest řekl svým věrným: Dám vám ústa a múdrost, jíž nebudú moci odolati všichni protivníci vaši. O najmilejší! pomněte, že žádostivě pracoval sem s vámi, a vždy žádám vašeho

KNĚŽÍ PŘI VJEZDU PAPEZOVĚ
(Z kroniky Richenthalovy.)

GERSON.

spasenie, i nynie jsa v žaláři a u velikém pokušení. Dán v Konstancí, v sobotu ten den před svatým Fabianem.«

Tento dopis právě Havlík četl s kazatelny s onou jízlivou poznámkou, svrchu zmíněnou. Hus měl sám tušení, že list tento bude zachycen; prosil proto přátely po několika dnech, aby ho neposílali do Čech; ale prosba jeho přišla již pozdě.

Stále arci stál ve spojení s panem Janem z Chlumu, svým pravým andělem strážným; některé dopisy také posílá sekretáři Chlumovu, Petru z Mladoňovic.

Zatím koncil množil se a vzmáhal. V lednu přišli vyslanci obou papežů, Řehoře a Benedikta, 21. ledna 1415 dostavili se Angličané, krátce před nimi Portugalci, 18. února dostavil se Gerson, 5. března vyslanectvo krále francouzského, před tím již Dánové, Norové, Švédové (tito si vyprosili ještě dodatečné schválení švédské panny Brigitty za svatou; poněvadž však ji za svatou vyhlásil Jan XXIII., vyprosili si ještě znovu 1419 a 1433 — tak že svatá Brigitta byla čtyřikrát kanonisována) — a koncem ledna byla již v koncilu proti Janovi XXIII. strana organisována, která mluvila po případě i o sesazení. V čele této frondy stáli francouzští kardinalové Filastre a d'Ailly, z Vlachů Zabarella — a skoro všichni vyslancové světských knížat a korporací se Zikmundem v čele. Papež ztrácel půdu pod nohama, a když počátkem února začala kolovati listina s jeho hříchy (na základě jejím byly pak sestaveny žaloby koncilu), neviděl jiné pomoci k jejímu potlačení nežli slib cesse. V druhém slavnostním sezení, 2. března 1415 také veřejně a na kolenou před oltářem prohlásil, že se vzdá tiary vzdají-li se i druzí dva papežové. Boj s koncilem Jan ztratil nadobro.

V těch dnech Hus ve svém žaláři psal traktatky. Svým strážcům, kteří pod pokrmy, v šatech a v prádle mu dopravovali listy a zprávy, chtěl se ukázati vděčným a tak ku přání jejich poučoval je o jednotlivých věcech víry. 12. února složil strážci Jakubovi malý spisek »*de poenitentia*« (= o pokání); druhému strážci, Robertovi, který se chtěl ženiti, složil kolem 1. března tři spisky: »*de matrimonio*« (o manželství, v 6 kapitolách), »*de peccato mortali*« (o hříchu smrtelném, ve 3 kapitolkách) a »*de mandatis Domini*« (o přikázaních Páně) — malounký traktatek, v němž poučuje napřed o víře, pak o desateru a na konec o modlitbě Páně. 5. března složil témuž Robertovi spisek »*de sacramento corporis et sanguinis Domini*« (o svátosti těla a krve Páně), v němž ještě naposled se ohrazuje proti bludům, jež mu přičítány. Strážci Jiřímu složil v téže asi době, snad koncem února, traktatky »*de cognitione et dilectione Dei*« (o poznání a milování Boha) ve třech kapitolkách a dílko »*de tribus hostibus hominis et septem peccatis mortalibus*« (o třech nepřátelích člověka a sedmi hříších smrtelných); k těmto traktatům někdy připojil dojemné veršíky latinské.

Měl však stálé srážky ještě s Michalem; tento zachytil list Jakoubkovi, v němž Hus píše do Čech, že nemůže míti slyšení, nedá-li poslům antikristovým dva tisíce zlatých; a tento výrok komise mu měla velmi za zlé. Také výrok, jejž opět Michal přinesl z listu rozlučního, že Hus cestuje bez glejtu; Hus proto prosí 20. ledna pana z Chlumu, aby dosvědčil, že neměl glejtu papežova a že nevěděl, půjdou-li páni s ním. V témž listu se těší, že nepřátelé mají proti němu hlavně jen čtyři kusy: že kázal proti odpustkům, že setrval v exkommunikaci, že se odvolal ke Kristu (Hus se přiznal rád a se smíchem, že tak učinil) a že v listu rozlučním tvrdí o sobě, že jde bez glejtu.

Nejspíše tímto duševním utrpením se stalo, že se Husovi vrátila zase na čas nemoc; že trpěl velmi na kámen, že vrhl, a zase se vrátila zimnice. Velikým potěšením mu bylo, když

ho koncem února navštívil v žaláři starý M. Křišťan, který vážil obtíže cesty i nebezpečenství zajetí, aby se s Husem osobně rozžehnal. S pláčem padli si oba přátelé do náručí. — Křišťan sotva vyšel z jeho žaláře, byl na udání Michalovo rovněž zatčen a jen nesmírnému namáhání pánů českých se podařilo, že byl zase propuštěn. 4. března navštívili ho rytíři polští s jakýmsi Čechem — jediný, kdo se nedal ani viděti, byl Zikmund; ani psaní, ani slůvko od něho nepřišlo k Husovi.

V únoru také přišel s poselstvím Václavovým do Kostnice Mikuláš, biskup Nazaretský, týž, jenž Husovi vydal vysvědčení pravověrnosti. Sotva že přišel, postarali se nepřátelé Husovi — přes to, že byl chráněn immunitou vyslaneckou — aby byl vzat do vyšetřování pro své vysvědčení. A milý inkvisitor kacířství nevěděl si jiné pomoci, nežli že dal prohlášení, že vysvědčení bylo na něm vynuceno králem. Z toho mezi Čechy v Kostnici vzniklo takové rozhořčení, že musil uprchnouti v přestrojení z Kostnice.

5. března posílá Hus Chlumovi traktatky, jež napsal v žaláři, a prosí zároveň o výklad snu. Zdálo se mu, že v Betlémě chtěli smazati všechny obrazy Krista; on však viděl druhého dne mnohé malíře, kteří učinili ještě více a krásnějších obrazů. A ti říkali spolu s lidem: »Ať přijdou kněží a biskupové a smaží je nám!« A tu se zástupy radovaly, a Hus vzbudiv se, ještě se usmíval.

»Doktor Bibrašský« sen uspokojivě vyložil a Hus sám se k němu přidal; věřil, že kázaní jeho budou se marně snažiti vyhladiti v lidu a že Bůh vzbudí ještě mnohé lepší kazatele, kteří budou v myslích posluchačů kresliti obrazy Kristovy.

Chtěl v žaláři psáti také proti artikulům Gersonovým; ale nedostal se k tomu. Za to skládal písně nábožné — latinskými hexametry a také českou; tu poslal později panu Jindřichu Skopkovi.

Zatím věc papežova klesala hloub a hloub. Jan XXIII. strachoval se konečně i o svou volnost; Zikmund nepouštěl nikoho z města a komise koncilu vystupovaly stále výhrůžněji. Tu odhodlal se papež k činu: 20. března spojenec jeho

ZÁMEK GOTTLIEBEN.

Friedrich Habsburský uspořádal veliké hry se slavným turnajem; zatím co se dály, Jan v přestrojení za štolbu, s hlavou zahalenou, v průvodu jediného sluhy prchl z Kostnice a utekl se do Šafhaus, města Friedrichova. Za ním, jak dostal zprávu, že se útěk podařil, prchl i vévoda Tyrolský.

Nesmírný zmatek zavládl nyní v Kostnici; zdálo se, že se vše rozpadne. Luza vrhla se hned na palác papežský a drancovala; členové koncilu pobíhali zmateně po ulicích — jediný Zikmund zachoval tu rozvahu; vsedl na koně a pojížděl ulicemi, zaručuje se za bezpečnost a hned druhý den svolal shromáždění kardinalů i knížat. Ve shromáždění kardinalů ustanoveno, papeže vyzvati, aby se vrátil, případně i násilím ho přivésti; koncil postavil se nad papeže; ve shromáždění knížat prohlášen Friedrich Habsburský za velezrádce a pohnán k odpovědnosti do Kostnice; vyjednávání nevedla k cíli, a Zikmund přikročil za krátko s nevídanou energií k zakročení válečnému.

Ve zmatku, jaký po útěku papežově 20. března nastal, prchli z Kostnice Křišťan i Jesenic, který se vydal na návštěvu k příteli. Ve vězení navštívili Husa Václav z Dubé, který nad ním zaslzel, a pan Myška — přislíbili pomoc a zdálo se, že nyní vskutku Hus bude vysvobozen ze žaláře. 24. března oznamuje přátelům, že všichni jeho strážcové odcházejí, že nebude míti co jísti; oznamuje zároveň, že i biskup Kostnický i kardinalové písemně se ho zříkají a prosí přátele, aby zakročili u krále.

Téhož dne ještě — byla květná neděle — odevzdali strážcové papežští klíče žaláře Husova Zikmundovi a odebrali se za svým pánem do Šafhaus.

KAPITOLA IV.

NA GOTTLIEBEN.

Zikmund měl nyní plnou volnost naložiti s Husem dle libosti. V nesmírném zmatku a zděšení celého koncilu nikdo by se byl neopovážil králi odporovati, kdyby byl Husa propustil. Nebylo nyní ani potřebí násilí; klíče byly v jeho ruce.

Bylo by se skoro mohlo říci, že nad Husem bdí strážný osud; jako dosud při nejtěžších zápletkách vždy nastoupil a nějaká vnější událost, která příznivě rozhodla pro něho okolnosti nejobtížnější, tak nyní naposled zasvitla Husovi hvězda naděje.

Zikmund mohl ho pustiti z vězení.

Ale — nechtěl.

Je těžko vylíčiti zoufalství a rozhořčení pánů českých v Kostnici, když viděli nyní zlou vůli Zikmundovu. »Hle, teď ho mohl se ctí vysvoboditi ze žaláře a svůj glejt zachovati, kdyby byl jednal spravedlivě« — žaluje na něho budoucím Petr z Mladenovic. Okolnosti byly takové, že se Zikmund toho odvážiti mohl i — měl.

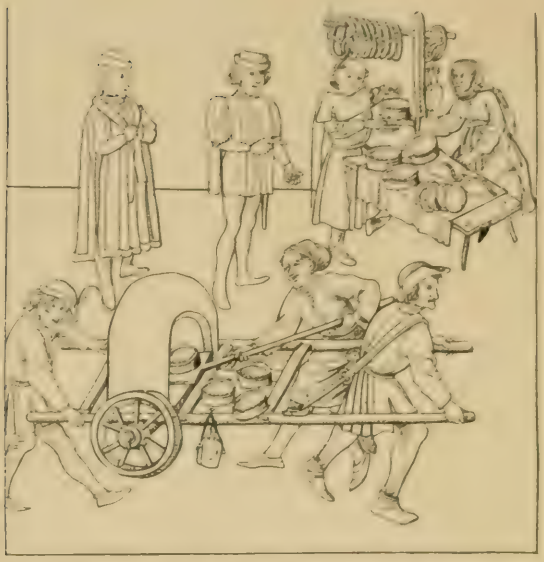

PRODEJ PEČIVA V KOSTNICI ZA DOBY KONCILU.
(Z kroniky Richenthalovy.)

Ale nechtěl. Odevzdal klíče žalářní biskupu Kostnickému a připomněl ještě asi, že Hus není v Kostnici bezpečen. V noci dal Husa biskup spoutati, vsaditi na loď a odvézti po Rýně na svůj hrad Gottlieben.

Podnes ještě poutník — asi půl hodiny západně za Kostnicí — vidí před sebou se vztyčovati čtyrhranné věže hradu biskupského. Ve vrcholu západní věže podnes ukazují malou temnou celu, podobnou prvému žaláři dominikánskému (tento nyní chová se v museu Kostnickém, t. z. Rosgarten-Museum; byl celý vybourán a tam přenesen: jeho dvéře, massivní, dřevěné, podnes ukazují okénko, jímž Husovi podávána potrava), rovněž tak úzkou a krátkou jako tato (sotva čtyři kroky dlouhá, ani ne dva kroky široká), ale mnohem ještě hroznější, vzpomeneme-li si na nakládání s vězněm. I v žaláři Kostnickém sice byl balvan s pouty, k němuž měl býti Hus připoután; ale jednak nemoc jeho, jednak přízeň papežova a milosrdenství žalářných sprostilo ho tohoto osudu; nyní však nastoupily všechny hrůzy žaláře v plné své síle. Na dvou, sotva otesaných

kládách musil spáti, ke dvěma kládám při zdi byl připoután ve dne na nohou, v noci i na rukou. Světlo dostával jen okénkem ve dveřích — a strážcové byli krutí, neúprosní. Nedostalo se mu po 73 dní ani návštěvy, ani listu; rovněž sám nemohl se s nikým dorozuměti. Byl pohřben za živa.

Nevíme nic téměř o těchto hrozných dnech. Víme jen, že strádal hladem i žízní, že opět stonal na kámen a že komisařům koncilu odpovídal mírně a klidně. Koncil totiž 6. dubna hned po útěku papežově jmenoval tři vůdce pokrokové strany (spolu s jinými prelaty a mistry) místo dosavadních zmocněnců papežských do komise; byli to d' Ailly, Filastre a Zabarella; poněvadž však tito kardinalové měli mnoho jiného zaměstnání, zvolil koncil 17. dubna čtyři nové komisaře, s nařízením, aby při dovedli až do konce. Předsedou byl deputovaný italského národa arcibiskup Dubrovnický, členy komise z Němců biskup šlesvický, z Francouzů mistr Talavanda a z Angličanů theolog William Corne. Tito pak sestavili konečné artikule a žalobu.

PRODEJ RYB V KOSTNICI ZA DOBY KONCILU.
(Z kroniky Richenthalovy.)

Zatím v Čechách roznesla se zpráva o Husově novém osudu a papežově útěku; i sjížděla se šlechta česká i moravská ke sněmům, aby se svého kazatele ujala. Před tím již zakročila ve prospěch Husův universita u magistrátu Kostnického — arci marně; v polovici března vypravil se přese všechny výstrahy do Kostnice také Jeronym; 4. dubna zjevil se z nenadání u vdovy Fidy. Přátelé zděsili se nad tímto krokem; málem by se byl inkvisitor kacířství, biskup Nazaretský, octl ve vězení, jak pak mohli chrániti Jeronyma? Na jejich zapřísahání vzdálil se tedy z Kostnice, ale odešel jen do Überlingen, odkud poslal vyhlášky 7. dubna do Kostnice, žádaje glejt a nabízeje se k odpovídání. Když nedostal odpovědi, vydal se teprve na cestu zpáteční.

Ale bylo již pozdě; koncil vydal naň 17. dubna obsílku, zaručuje mu při tom bezpečnost proti násilí, ne však proti právu, a 25. dubna byl lapen v Hiršavě, jen šest mil od hranic českých. 23. května přivezli ho v těžkých okovech do Kostnice; k poutům ručním byl připojen řetěz, za nějž ho vedli strážní až do síně koncilu. Tam byl od domácích i cizích nepřátel s velikou radostí přijat: Gerson mu připomínal hádky Pařížské, mistři Kolínští a Heidelberští hádky v Německu, Michal a Páleč nezdrželi se radostného jásotu. Dán pod stráž Janovi Wallenrodovi, arcibiskupu Rižskému, jenž ho ještě týž den dal vsaditi do těžkého žaláře, mučil kládou, trápil hladem i žízní, tak že Jeronym těžce onemocněl. I Jeronymova hvězda zapadla.

Panstvo české ze sjezdu 8. a moravské 12. května durazným listem přimlouvalo se za Husa; ještě důraznější bylo však vystoupení Čechů a Poláků v Kostnici.

13. května v schůzi deputovaných koncilu přečetl Petr z Mladenovic jmenem spojeného panstva protest proti nakládání surovému s Husem a proti porušení glejtu; žádali za veřejný výslech a čeští páni ohradili se krom toho ještě proti pomluvám — tu vyskočil Jan, biskup Litomyšlský: »Ha, tof se mne dotýče i mých« — jakoby se v Čechách krev Kristova

roznášela ve flaškách a ševci zpovídali. List stížný podepsali kromě tří průvodčí Půta z Ilburka, Václav Myška z Hrádku, dva páni Šrankové, Kuneš z Chlumu, Běškovec, Bohuslav z Doupova a Skála z Lilče za šlechtu českou a moravskou, za šlechtu polskou Januš Kališský a Záviše Černý, vyslanci krále Polského, pak pan Boruta, Donín, Balický a jiní.

16. května odpověděl ke stížnostem Čechů biskup Litomyšlský a 18. května koncil planými vytáčkami, na něž téhož ještě dne odpověděli páni čeští úplným vyvrácením. Zvláště důrazně vedl při Husovu Chlum s nasazením veškeré své energie a síly. Za koncil odpověděl biskup Carcassonský.

Pan Jan předložil dále Husovo vyznání víry 1. září 1412 poslané Janu XXIII. (viz shora), stížný list panstva moravského, vysvědčení Pražského inkvisitora kacířství ze dne 26. srpna 1414 (v. shora), Husovu protestaci, že chce státi k odpovědi — a když všechno nepomáhalo, domáhal se novým listem 31. května slyšení a sproštění nedůstojné a ukrutné vazby. Nabízel rukojemství, vytýkal, že artikuly zfalšovány a vedl řeč tak důraznou, že je na ostří úcty k svatému sboru Kostnickému.

A poněvadž Zikmund se zaslíbil již dříve panstvu, a ježto stále docházely stížnosti šlechty české a moravské, musil konečně koncil povoliti. 1. června ohlásil jeho jmenem Čechům patriarcha Antiošský, že Husovi dostane se veřejného slyšení 5. června, že však koncil nemůže přijmouti žádného rukojemství; byla li jeho protestace správná, že se ukáže — byly-li konečně artikule zfalšovány, že budou tedy žalobníci pokořeni a pohaněni. S tím se páni čeští musili spokojiti.

Koncil tento však, před kterým Hus byl slyšán, nebyl již ten, před který se 3. listopadu dostavil. Ohromně vzrostla jeho moc a slavnostně to prohlásil sám 6. dubna 1415, vyhlásiv sám sebe za nejvyšší instanci všeho křesťanstva, které i papež musí býti poslušen. A tuto svou vyhlášku brzy provedl prakticky: 29. května 1415 sesadil — před tím kázáno na thema

»nyní kníže světa vyhozen bude ven« — v dvanáctém slavném sezení papeže Jana XXIII a 3 června 1415 dal ho uvězniti na Gottlieben, tam zrovna, kde žalařován Hus 5. května před tím musil se na kolenou pokořiti Friedrich, jehož země všechny ujal Zikmund, tak že potom nazýván Bedřich s prázdnou kapsou«.

Tento koncil nebyl ochoten s nikým disputovati, nejméně nyní, několik dní potom, co papeže sesadil a Řehoř XII. se dobrovolně vzdal. Tento koncil žádal poslušnost a podrobení — Hus byl by musil zcela jinak jednati, nežli jak si v Praze představoval, aby se s koncilem dohodl.

To bylo viděti i při některých výsleších v Gottlieben. Když stará komise odstoupila a nová přišla na její místo, přibrala si 50 doktorů k prostudování artikulů. Tito byli užasli nad jeho zatvrzelostí; při výslechu 18. května 1415 jeden mnich se tak pohoršil nad Husovou prý zatvrzelostí a opovážlivostí, že se později vyjádřil, že nikdy takového ‚chlapa' neviděl.

Ale tento koncil také vlastně již při Husovu rozhodl předem; neboť v osmém slavnostním sezení slavně zatratil nauku Viklefovu, zejmena jeho 45 článků, nařídil spálení jeho knih, zejmena Dialogu a Trialogu a přikázal kosti jeho vyhrabati a rozmetati (4 května). V devátém sezení, 13. května, připojil k tomu ještě dalších 260 článků, sebraných theology oxfordskými. Poněvadž pak z článku Husových, koncilu předložených, jich pocházelo sedmnáct (I—VII., IX.—XII., XVI., XXVI., XXX.) doslovně z viklefských a ostatní většinou, pokud byly správné, smyslem byly rovněž viklefské, odsoudil vlastně koncil 4 a 13. května již také Husa, nemohl vůbec vstoupiti s ním o těchto článcích v debatu, nechtěl-li sám sebe odsouditi.

Takto vlastně pro vůdce koncilu byla celá pře Husova nyní pouhou formalitou; Hus výslovně artikulů Viklefových hájil, bylo tedy potřebí, jen aby se přiznal i před koncilem, a pak buď musil odvolati nebo vytrvati. Pro obojí případ mohli

tedy soudcové připraviti již předem své listiny; na ostatních artikulích ani vlastně již nezáleželo.

V tom spočívá diametralní rozdíl obojího stanoviska. Koncil, jehož ústy mluvil svatý Duch, jenž postavil se na nejvyšší místo ve světě křesťanském, jenž bral si právo vykládati Písmo a ustanovovati dogmata, tento koncil, představující zákonodárný parlament církve, jakého nevídáno před tím ani potom, tento koncil na vrcholu své moci a slávy, v jehož čele stáli přední vůdcové reformy d'Ailly a Zabarella, jenž měl mezi sebou theology jako Gersona a Dinkelsbühla, tento koncil nemohl se uznati za rovnoprávnou stranu s Husem, mezi nimiž by rozhodlo Písmo. On byl soudcem, ne stranou. Ale vůdcům koncilu zdálo se vůbec zbytečno, nejen nemožno, debatovati. Věc byla vlastně již rozhodnuta — nač dlouhých řečí; stačilo od Husa ano či ne.

ŘEZNÍCI A DRŮBEŽNÍCI ZA DOBY KONCILU V KOSTNICI.
(Z kroniky Richenthalovy.)

Naproti tomu Husovi ovšem nebyl nejvyšší autoritou koncil — a on také ono duševní hnutí neprožil, jaké se zmocnilo otců shromážděných po vítězství jich nad Zikmundem i Janem. On byl v žaláři, když kardinalové a vyslanci universit bojovali a vítězili; van ducha doby, který cítili páni čeští, císař i knížata říšská, nedotknul se jeho skrání. Jemu bylo stále autoritou nejvyšší Písmo; z něho chtěl býti poučen. Jemu nebylo autoritou, když mu řekli: padesát doktorů tak uznalo, kardinalové tak chtí, zalíbilo se tak svaté synodě a Duchu svatému; zamítal každou autoritu, příčila-li se Písmu. To byla jeho tragická vina.

V tom však také záleží jeho historická velikost. Před ním již jiní, a po něm též, položili život svůj za své přesvědčení. Ale v celých dějinách lidstva nemáme příkladu, že by se byl někdo sám opřel sboru takové váhy, jako byl koncil Kostnický. Měl výstrahu — rozkaz vyhrabati kosti Viklefovy a uvěznění papeže bylo by zdrtilo i silnější osobu nežli byl Hus; byl v nejhorším vězení, týrán hladem a žízní, stíhán nemocmi, chrlil krev, hlava mu třeštila, úplně odloučen od přátel — to zbortilo i Jeronyma. Autorita patnácti kardinalů, váha dvacíti universit by zviklala i sebe pevnější přesvědčení — opuštění papežem i císařem mohlo vésti k rozpakům, má-li on odporovati, když tito dva tak slavné sliby zrušili; pohled v sále na sta zuřivých nepřátel a pohled oknem na les kopí a blesk zbraní mohl poučiti o beznadějnosti každého odporu — a Hus přece vytrval, stál v boji pevně, beze chvění.

5. června vydán rozkaz, aby byl Hus převezen do Kostnice a téhož ještě dne octl se tváří v tvář otcům shromážděným.

KAPITOLA V.

Ve vězení bosáků.

Když nyní koncil umínil si skoncovati při Husovu, dal ho uvězniti v městské věznici, jež byla částí kláštera františkánů (mnichů bosáků). Klášter stával nedaleko hlavního dómu, blíže nynějšího chrámu sv. Štěpána; později byl obrácen v kasárna. Vězení Husovo zde bylo lehčí — mohl opět psáti přátelům a sepsal zde také odpovědi na artikule. Žalářníkem jeho byl týž Wallenrod, arcibiskup Rižský, jenž měl ve vazbě také Jeronyma.

Slyšení Husova konala se v generalní kongregaci, která se scházela v refektáři právě tohoto kláštera. Páni čeští, kteří říkali, že artikuly jsou falešné, dali Zikmundovi pro koncil — s podmínkou, že jim budou zase vráceny — vlastní rukopisy děl Husových — byly to traktaty »de Ecclesia« »contra Páleč«, »contra Stanislaum«, »contra occultum adversarium« (v. shora) a jiné; Hus nerad viděl, že byl předložen traktat prvý a poslední a žádal ještě týž den po slyšení, aby pan Chlum tyto

dva traktaty opět vzal; to se panu Chlumovi podařilo jen s traktatem posledním — Hus se pak radoval, že »skrytý« je »skryt — ale traktat »de Ecclesia« (o církvi) nebylo patrně možno skrýti; byl příliš znám.

Nejen však páni čeští připravili vše ke koncilu, také členové jeho připravili se důkladně. Připravili již předem dvojí rozsudek, žalovaného neslyševše ani neviděvše. Jeden uslyšíme za měsíc, druhý — připravený pro pří-

CELN
(Roku 1418 v

STNICI.
pež Martin V.)

pad, že by odvolal — odsuzoval Husa do vězení doživotního v klášteře švédském, měl býti vchod k němu zazděn a pouze šikmým otvorem podáváno mu jídlo a nápoj — trest za pohoršení, jaké způsobil svými naukami. Tuto milost podával koncil Husovi, tato příležitost ku pokání byla mu poskytnuta — mezi těmito dvěma rozsudky měl Hus voliti.

V hodinu pak ustanovenou, dříve ještě, nežli Hus byl přiveden, začaly

se čísti před shromážděnými otci artikule žalobní a výpovědi svědků. To zpozoroval jistý Čech Oldřich, stojící blíže předčitatele, i běžel a oznámil to Petru z Mladenovic. Tento oznámil to pánům z Chlumu a z Dubé, tito hned došli ke králi Zikmundovi a vedli stížnost na takové jednání protiprávní.

Zikmund poslal falckrabího Ludvíka (syna onoho Ruprechta-Klema, jenž byl proti Václavu zvolen králem římským; tento Ludvík komandoval při popravě Husově, bratr jeho Jan dal v Hiršavě zatknouti Jeronyma) a Friedricha Hohenzollerského (známého purkrabí Norimberského, jemuž Zikmund 5. dubna právě udělil marku Braniborskou, kterou spravoval dosud v jeho jméně, v léno a jenž 17. dubna zatkl papeže Jana XXIII. v Rudolfszellu) s rozkazem, aby se Husovi poskytlo řádné slyšení a aby se nic nerozsuzovalo tento den, nýbrž aby bylo dříve usnesení dáno králi k potvrzení. Tito zároveň také donesli traktaty Husovy sboru: napomenutí jejich bylo přijato, ale nezachováno.

V tom byl přiveden do koncilu Hus a sotva že knížata odešla, předložili mu otcové jeho traktaty, uznává-li je za své. Prohlédnuv je, vyzvedl je do výše a pověděl, že uznává a že rád se podrobí, bude-li poučen o bludu. Na to dal koncil čísti artikuly a výpovědi svědků — když však Hus se chtěl obraňovati, křičeli na něho se všech stran: »Zanech svého mudrování a řekni ano či ne!« Jiní se mu posmívali, jiní mu činili námitky, tu z předu, tu ze zadu, z leva, z prava — křičeli jeden přes druhého. Michal křičel: »budiž spálen« — a jediný Polák, nějaký doktor práv, Husa se zastával, také se vlídně k němu choval nějaký neznámý nám »otec« kardinal — snad Zabarella.

Hus proti svým protivníkům bránil se zoufale; hlas jeho slyšen byl za dveřmi sálu, kde naslouchali jeho přátelé; když nemohl však překřičeti odpůrce, mlčel — tu zase vrhali se na něho: Hle, již mlčíš — to je znamení, že souhlasíš s těmi

bludy!« A když se zase začal brániti, nastal konečně takový zmatek, že schůze přerušena a odložena na pozejtří.

Když byl veden do vězení, viděl státi své přátele u vchodu i podal jim ruku, prose je: »Nestyďte se mne.« A oni odpověděli: »Nestydíme se« — a tu s radostí pravil: »Vím dobře, vím dobře.« Vystupuje pak po schodech usmíval se a vida shromážděný lid, žehnal jej.

Jaký dojem naň učinil tento první výslech, o tom týž den ještě píše panu Chlumovi:

»Bůh všemohoucí dal mi dnes srdce srdnaté a statečné; vyvráceny jsou již články dva. Doufám v milost Boží, že jich bude vyvráceno více. Křičeli téměř všichni proti mně, jako židé proti Ježíšovi. Dosud nedospěli k přednímu, totiž abych vyznal, že všecky články jsou napsány v traktatech mých. Nedobře jste učinili, že předložili jste traktat proti skrytému protivníku s traktatem o církvi; nic nepředkládejte než traktat proti Stanislavovi a proti Pálčovi. Dobře se stalo, že knížata žádala, aby jim spis můj byl navrácen, neboť někteří křičeli: »budiž spálen«, a především Michal de Causis, kterého jsem slyšel. Nezpozoroval jsem, že bych ve všem množství kněžstva měl přítele mimo ‚Otce' a jednoho doktora Polského, kterého znám. Biskupu Litomyšlskému vděčen jsem za vlídné chování, ježto více neřekl než: ‚a co jsem tobě učinil?' Velmi vděčen jsem, že jste články tak sestavili, a dobře by bylo, je uveřejniti a opsati v oné formě atd. Předsedové vyslovili se, že budu míti jiné veřejné slyšení; výkladů o církvi nechtěli slyšeti. Pozdravujte věrné pány a přátele pravdy a modlete se k Bohu za mne, poněvadž toho jest potřebí. Soudím, že nepřipustí mi svatého Augustina mínění o církvi a o údech předurčených a předzvěděných a o zlých prelatech. Ó, kéž by mi dáno bylo slyšení, abych mohl odpovědíti důvodům jejich, kterými by chtěli potírati články v traktatech obsažené. Soudím, že mnozí, kteří křičí, by oněměli. Jakož bude vůle na nebi, tak se staň.«

LAHŮDKÁŘI V KOSTNICI ZA DOBY KONCILU.
(Z kroniky Richenthalovy.)

Které dva články vyvrátil, nevíme; za to tím podrobněji jsme zpraveni o druhém slyšení, které měl v koncilu v pátek, 7. června 1415, hodinu po úplném skoro zatmění slunce. Bylo tak silné, že musily býti v chrámech rozžaty svíce a od stoupenců Husových bylo srovnáváno se zatměním při smrti Kristově. Do tohoto sezení vzal Zikmund s sebou také oba průvodčí Husovy spolu s bakalářem Petrem Mladenovicem a dal obklopiti refektář vojskem. Mezi meči a sekerami přiveden byl Hus a u přítomnosti přátel svých vedl nyní boj s koncilem.

První artikul byl o remanenci. Vytýkáno mu, že odporoval arcibiskupovu nařízení o těle Kristově; a když se bránil, kardinal d'Ailly přejal sám útok. Pravil mu, že když je realista, musí nutně uznávati, že i po transsubstanciaci zůstává ve svátosti hmotný chléb. Hus pravil, v tom právě že je tajemství svátosti, tu že nezůstává. Dva Angličané činili jiné

ROZDÁVÁNÍ HROMNIČEK PAPEŽEM ZA DOBY KONCILU.
(Z kroniky Richenthalovy.)

námitky, z nichž jeden uznal pravověrnost Husovu, druhý — mistr William — varoval před ním koncil; prý je lstivý jako Viklef. Stokes tvrdil, že v Praze viděl jeden jeho traktat o remanenci: Hus odpověděl: »S dovolením, není to pravda.« Byly dále čteny výroky svědků o remanenci (také ten výrok o sv. Řehoři), Hus je popřel. A tu pravil mu Zabarella: »M. Jene, víte, že jest psáno, že v ústech dvou nebo tří svědků pravé jest každé slovo. A tuto« — pokračoval kardinal dále — »vypovídá svědků dobře dvacet; co tedy chcete proti nim všem popírati.« A Hus odpověděl: »Jestliže Bůh a svědomí mé jsou svědky, že toho, co nyní proti mně vypovídají, jsem ani nekázal, ani neučil, ani to do mého srdce nevstoupilo, i kdyby všichni moji protivníci proti mně svědčili, což mohu? A to mi na konec neškodí.« A kardinal d'Ailly odpověděl, že koncil může souditi jen dle výpovědí, že Hus nemá práva podezírati svědky, jako Pálče, který ani nevytáhl ze spisů jeho výroky nejhorší, nebo jako Gerson,

který je tak slavný doktor, že mu v celém křesťanství nenajde rovna.

Druhý kus žaloby byl, že schvaloval bludy Viklefovy. Odpověděl, že nemohl všech zatratiti: jako artikulu o odnětí statku duchovním. A tu nastal spor o jednotlivé — Hus přesvědčil koncil, že vskutku přičítaný artikul o knězi, že v hříchu smrtelném nesvětí, jest u něho omezen výrokem »*nehodně*« (o bezpečnosti Husově v citování svědčí, že vybízel koncil: »Chci býti upálen, nestojí-li tak, jak jsem omezil«). D'Ailly dokazoval mu nesprávnost výroku »desátky jsou almužny tím, že se dávají povinně, ne dobrovolně. Hus odvětil, že také šest skutku milosrdenství dává se povinně od bohatých, pod trestem věčného zatracení, a přece se přijímají jako almužny. A chtěl pokračovati ve vývodech k námitkám arcibiskupa Salisburyského, ale nebylo mu již dovoleno; také proti důvodům Pálčovým odpověděl jen krátce.

Třetí kus žaloby byla výtka, že kázal, jakoby v Anglii byla synoda protiviklefská rozehnána bleskem a že známým výrokem (aby duše jeho přišla tam, kam Viklefova) ho chválil. Když se k tomu i v koncilu přiznal, »vysmáli se mu, potřásajíce hlavami svými«.

Čtvrtý kus, že bránil bludů Viklefových — řekl, že *bludu* nehájil — a že odporoval spálení knih. Řekl, že se odvolal po řadě až ke Kristu.

Pátý kus bylo právě toto odvolání ke Kristu. Když ho hájil i nyní, »vysmáli se tomu výroku velmi«. Když pak tvrdil, že mu bylo slyšení u papeže odepřeno, odporoval mu Páleč.

Šestý kus bylo kázaní o opásání se mečem a hájení pravdy. Když řekl, že mínil meč slova Božího, namítnuto mu, že se vytáčí. A když mu uvedli vyhlášky takové, popřel, že je zná.

Sedmý byl o třech hlasích. Bránil se, že sami Němci se spřisáhli; a ukázav na přítomného Varrentrappa prstem, pravil: »ten byl jeden z těch.« Varrentrappe chtěl se brániti, ale koncil dal slovo doktoru Násovi, který líčil, že u krále zmohou

vše jeho milci. Páleč tu uvedl, že pro Husa mnozí byli vypuzeni, Hus však odvětil, že nebyl tehdy v Praze, když se stalo vyhnání.

Tu mluvil rozčileně a d' Ailly ho napomenul, aby mluvil tiše, jako na Gottliebenu. On odpověděl, že tehdy s ním mluvili pěkně a nyní všichni na něho křičí, protože jsou všichni jeho nepřátelé.

Osmý kus byla výtka o násilí duchovenstvu 1411. Odpověděl, že byl toho arcibiskup interdiktem a nedržením se neutrality sám vinen, nikoliv Hus.

Ostatní artikuly byly odloženy na zítřek, ale před tím ještě d'Ailly obrátil se k Husovi a vytýkal mu, že říkal, jakoby ho ani král český ani římský nebyli sem přivedli, kdyby byl nechtěl. A když Hus tvrzení to opakoval, kardinal hodiv hlavou a zamračiv se řekl: »Hle, jaká zpupnost!« A když ostatní hučeli, prohlásil Chlum: »Pravdu dí a pravda to jest; já jsem chudý rytíř v našem království a já bych ho chtěl rok chrániti, buď komu libo nebo žel, že by ho nemohl dostati. A jest mnoho velikých pánů, kteří ho milují, kteří mají hrady přepevné, kteří by ho chránili, jak dlouho by chtěli — i proti těmhle oběma králům.«

Nežli ho odvedli, obrátil se k němu ještě d' Ailly a napomínal ho, aby se podrobil, že koncil s ním naloží milosrdně. K tomu se připojil Zikmund, připomínaje, že mu dal glejt z Prahy až sem a že mu vymohl slyšení; že mu však radí důrazně, aby nedržel bludů uvedených; kdyby držel, že by ho nebránil. »Řekl jsem kardinalům, že nechci kacíře brániti; ano, kdyby někdo chtěl ve svém kacířství býti zatvrzelý, sám chci mu zapáliti hranici a spáliti ho.« Hus mu poděkoval za glejt, a když jiní mu skákali do řeči, připomenul mu pan Chlum, aby odpověděl králi i na závěrek jeho řeči. A tu Hus opakoval, že chce se podrobiti, bude-li poučen.

Pak byl odveden zase do žaláře.

A druhý den, v sobotu 8. června, bylo slyšení dokončeno. Byly čteny artikuly, vytažené z knih Husových. Kde byly doslovně vzaty, Hus se k nim přiznal; kde byly jinak, četl je jakýsi Angličan tak, jak byly v rukopise Husově. A tu často upozorňoval d' Ailly krále, že v originale jsou mnohem horší, nežli jak byly uvedeny. Poznámky, které k nim mohl činiti, byly jen skrovné; někdy se rozvinula o nich debata. Na před čteno 26

POHLED NA MĚN
(Místo, kde [illegible]

NICKÝ ZVENČÍ.
6. července 1415.)

článků ze spisu »de Ecclesia«, tu při 17., »že kardinalové nejsou praví následníci apoštolů, nežijí-li dle vzoru apoštolů,« čteno bylo znění Husovo, jenž uvádí citat, že ti, kdo vcházejí jinudy, jsou zloději a lotři. A tu poznamenal předsedající (d' Ailly): »hle, tu stojí hůře a tíže v knize, než jak bylo vybráno.« A řekl Husovi: »Nezachoval jste míry v kázaních a spisech vašich; měl jste přece kázaní svá uzpůsobiti dle po-

třeby posluchačů! Nač bylo potřebí při kázaní k lidu mluviti proti kardinalům, když žádný z nich tam nebyl přítomen, kdežto spíše zde před nimi a ne na pohoršení laiků by se to mělo mluviti a kázati?« Hus odvětil: »Ctihodný otče! protože mým kázaním byli přítomni kněží a jiní mužové učení, proto jsem o takových věcech mluvil, aby mohli se vystříhati nynější nebo budoucí kněží.« A kardinal řekl: »Činíte zle, že takovými kázaními chcete zrušiti stav církevní.« Při artikulu 18. vznikl veliký hluk, když bylo čteno místo Husovo, že kacíři nemají se zabíjeti; při 21., jenž mluví o appellaci ke Kristu, opět se mu vysmáli; při 23. rovněž.

Pak čteno 7 artikulů z repliky Pálčovi. Tu hned při prvním (‚papež, prelát, král není prelátem, králem, je-li v hříchu smrtelném') vznikla zajímavá scéna. Zikmund z dlouhé chvíle vyložil se z okna a vykládal venku stojícímu Hohenzollerovi a falckrabímu Ludvíkovi, že nebylo v křesťanství většího kacíře nad Husa. Neslyšel tedy, jak Hus tohoto artikulu brání. I zatáhli krále, aby poslechl — a tu řekl Zikmund Husovi: »Jene Huse, nikdo nežije bez hříchu.« A d'Ailly dodal: »Nestačilo ti, že znevažuje stav duchovní snažil jsi se spisy svými a učením porušiti, nyní chceš zrušiti také stav královský a krále.« Tu ujal se slova také Páleč a po krátkém sporu s ním Hus uvedl za příklad Jana XXIII. Zikmund řekl, že byl pravým papežem, ale že byl sesazen pro zločiny, jimiž pohoršil církev a jmění duchovní promrhal. Když při 4. artikulu Hus opět uváděl určitá omezení, varoval jakýsi mnich v černé kápi ostatní, aby neuvěřili; a když Hus opět uvedl Jana XXIII., že na něm jest viděti, »byl-li v pravdě papež či v pravdě zloděj a lotr,« tu zase dívali se druh na druha, smáli se mu a řekli: »Ano, byl pravý papež.« Při 6. artikulu (‚žije-li papež proti Kristu, stoupá ji nudy než Kristus') byla ostrá půtka mezi Pálčem a Husem; při 7. (‚zavržení 45 artikulů jest nerozumné a nespravedlivé') upozornil d'Ailly, že Hus dříve sliboval nehájiti bludu Viklefových a že je nyní patrno, že jich bránil veřejně. Hus odpo-

věděl, že bludů nehájí, že jen zavrhuje odsouzení, poněvadž nebylo dovozeno písmem.

Pak bylo čteno 6 artikulů z repliky Znojmovi. Při 4: (‚Kristus by bez takových ohavných hlav svými pravými učeníky') se mu posmívali, že prorokuje, a Hus pověděl těžké slovo: »A já pravím, že za času apoštolů nesmírně lépe byla řízena než nyní... Ale nyní žádné takové hlavy nemáme a přece Kristus neustává svou církev říditi;« totéž se opakovalo při artikulu 6., podobného smyslu. Tu mu řekl Angličan Stokes: »Co se chlubíš těmi spisy a naukami, připisuje si jejich sepsání marně? Vždyť tyto nauky a myšlénky nejsou tvé, ale spíše Viklefa, jehož cesty následuješ.«

PAPEŽ UDÍLÍ ZLATOU RŮŽI ZIKMUNDOVI.
(Z kroniky Richenthalovy.)

Po přečtení artikulů promluvil d'Ailly: »Mistře Jene! hle dvě cesty jsou před Vámi, z nichž jednu volte: buď že se dáte na milost koncilu — a ten pro šetrnost k oběma králům naloží s vámi mírně; nebo žádáte-li je držeti a přejete-li si ještě slyšení, bude vám dáno; ale jest zde tolik znamenitých a osvícených mužů, doktorů a mistrů, že jest se báti, abyste nebyl

zapleten do bludů ještě větších, kdybyste jich bránil. Radím nemluvím jako soudce!« A tu všichni křičeli na Husa, aby se podrobil. On však skloniv hlavu řekl: »Nejdůstojnější otcové! Svobodně jsem sem přišel, ne abych něco zatvrzele bránil, ale jestliže jsem v něčem méně dobře nebo chybně položil, chci pokorně naučení koncilu se podrobiti; prosím však pro Boha, aby mi bylo dáno slyšení k objasnění mého úmyslu v artikulech mně vytčených a abych uvedl spisy svatých doktorů; a nebyly-li by mé důvody a spisy důvodné, chci pokorně poučení koncilu se podrobiti.« A když zjevil se v koncilu odpor, opakoval svá slova.

Tu podruhé mu d'Ailly uvedl, že o těch artikulech je shodné mínění více než 60 doktorů; a že mu koncil dává návrh, aby 1) uznal blud v těch artikulích, 2) odpřisáhl je, 3) veřejně odvolal a 4) držel a učil opak jejich.

Hus opakoval svá slova znovu a pravil, že nemůže všechny ty artikuly odpřisáhnouti, poněvadž mnohých vůbec nedržel, tu by tedy lhal. A když Zikmund mu řekl, jen aby odpřisáhl — on že odpřisáhne každý blud, třebas ho nikdy nedržel, tu Hus řekl: »Králi, to neznamená to slovo nebo sloveso ‚odpřisáhnouti'.« Tu Zabarella pravil, že bude mu ještě dána vhodná formule, aby si ji pak rozvážil.

Na to uchopil se slova Zikmund a řekl Husovi totéž, co Zabarella. Když Hus opětoval, že poučen rád odvolá, král výhrůžně vyzýval k odpřisažení, jinak že koncil zakročí dle zákona. Tu dodal jakýs starý šedivý biskup polský: »V Klementinách a Šestém (dekretu) jsou jasná práva o kacířích, jak se má s ním díti.«

A když Hus znova a znova opakoval svá slova, křičel na něho jakýsi tučný pruský kněz: »Nebudiž připuštěn k odvolání, protože i odvolá-li, nebude držeti;« podobně vytýkal mu Páleč, že artikuly Viklefovy drží urputně a že mají jeho spisy obranné o nich; nedá-li je on, oni že je dají. Hus na to řekl: »Dejte.« A tu řekl Zikmund: »Máš-li takové spisy, bylo by

dobře, abys je dal koncilu k prohlédnutí; a nedáš-li, jiní dají.« A on opět řekl: »Dejtež.«

Tu zase vzpomněli si jiní na bullu Janovu o knihách Viklefových, glossovanou Jesenicem (v. shora); dotírali na něho, glossoval-li on, ví-li, kdo glossoval, schvaluje-li ... a to tak prudce, že Hus byl již celý bledý. Celou noc před tím totiž nespal, trápen jsa bolestí hlavy a zubů; zimnice jím třásla.

Pak přišla řeč o popravě tří mládenců — tu mu vytýkána chvála jich ve spise »de Ecclesia«; pak přišla řeč o podvržené listině university Oxfordské o Viklefovi — a když Angličané pochybovali, že by ji byli dva přinesli do Čech, Hus dovolal se Pálče, který výroky jeho dosvědčil.

Na konec pak přísahal Páleč, že při svých žalobách nebyl veden záštím ani nenávistí, nýbrž povinností svou jako doktor theologie. Podobně přísahal i Michal. Hus se spokojil slovy: »Stojím na soudě Božím, který mne i vás spravedlivě dle zásluhy rozsoudí.«

Pak Husa odvedli — když šel mimo pana Chluma, pozdravil ho tento a podav mu ruku těšil ho; tato pozornost Husa nesmírně dojala a vzpomínal na ni s radostí.

A po odchodu jeho, když skoro všichni odešli, Zikmund nevšimnuv si přítomnosti přátel Husových, obrátil se důvěrně ke kardinalům. Radil jim, aby ho — neodvolá-li — spálili a aby ho nepouštěli, ani kdyby odvolal; že mu nelze věřiti. Artikule ty aby rozeslali do Čech a do Polska, aby biskupové také jeho přívržence pálili, ‚ratolesti s kořenem'. Stá část toho, co tu čteno, by stačila k jeho odsouzení. Radil jim též, aby si pospíšili s jeho žáky, zvláště »s tím«, »s tím« — tu ho nenapadalo jméno; oni doplnili »Jeronymem«. »Ano, Jeronymem,« dodal Zikmund a zhroziv se ještě toho, jak ta »sekta« vyrostla od jeho mládí, odešel. S radostí pak odešli i ostatní.

Několik těch slov v slabé chvíli pronesených stálo pak Zikmunda korunu a Čechům ozářilo jasněji mravní podstatu Zikmundovu nežli všechny jeho krásné řeči a listy.

Slyšení, které d' Ailly slíbil, Husovi se již nedostalo; na veliký nátlak a námahu přátel dostalo se Husovi jen opisu artikulů, jež koncil po jeho odpovědi zredigoval. 18. června byly mu dodány do žaláře a již 20. června odeslal k nim odpovědi; byly to předně artikule ze spisů jeho (»de Ecclesia« a jiné), celkem 29, pak několik artikulu z jeho ‚Ordo processus'. Tyto »*Articuli Joannis Hus*« jsou poslední větší práce žalářní.

Poslední doba nynějšího jeho pobytu v žaláři byla vlastně již jen lhůtou předsmrtní. Hus sám nepochyboval, že bude upálen, a proto listy jeho mají ráz rozluční. 9. června děkuje panu Chlumovi za všechnu lásku a snahu; vzpomíná, jak ho potěšilo podání ruky, jemu, zavrženému kacíři. Vzpomíná na své sny: mnoho se mu v těch dnech zdálo, míval prorocká vidění: viděl napřed ve snu útěk papežův, zajetí Jeronymovo, jindy zase hady, mající hlavy na ocasích — všechno důkaz, jak horečně a živě pracovala fantasie v těžkých dobách žalářních. V jiném dopise pozdravuje Jiříka, svého žáka, kněze Betlemského, pannu Petru, radí Jesenicovi, aby se oženil; stará se ještě, jak vrátí půjčené peníze — prosí, aby bohatší se složili a chudým zaplatili; ale bojí se, že »co s očí, to s mysli«. Bolestným dojmem působí dík panu Chlumovi: »Milý v Bohu věrný a ustavičný rytieři, pane Jene, dajť král nebeský, *ale ne Uherský*, odplatu věčnú za tvú vieru a práci, kterúž máš se mnú!«

Ukázkou může býti list panu Škopkovi, k němuž přidává báseň, dříve složenou:

»Urozenému panu Jindřichovi z Dubé, věrnému a milému pánu mému.

Již tě, pane milý, Pánu Bohu porúčiem! jehož sě boj jako najmocnějšieho pána, jehož miluj jako najlepšieho otce, k němuž vždy myslí, skutky i žádostí najviece tiehni, pro něhož hřiechu sě pilně varuj, pro něho což dobrého móžeš čiň, pro něho protivností světských sě nestrachuj. Onť jest Pán, jenž

stojí za škody bez omylu; onť svého slúhy věrného neochudí, nezemdlí, nepokazí, ale čím mu viece slúží, viece ho zbohatí, posílí a polepší. Onť sám sebe před slúhú zapřieti nemóže, onť slúhy konečně po sobě vně neostaví, neb jest řekl: ‚Kdež jsem já, tu bude i slúha mój.‘ Onť nižádnému věrnému slúze odpuštěnie nedává, ač ho nepotřebuje, neb jemu zbožie a ztravy nemóž ubýti. On prvé jest poslúžil slúze, než slúha jemu: on pro slúhu ohavnú smrtí jest umřel a ukrutnú, haněnie trpěv, rúhanie, mrskánie, rvánie i plvánie. O kterak biedný sluha jest, jenž nesmie přiezni, zbožie neb haněnie pro takového Pána považiti! Nevie, že co chce biedně zachovati, to i většie dobré musí potratiti: zde zachová biednú, malú, vrátkú lidí přiezeň, a po smrti upadne ve všech lidí, i ďáblóv i anjelóv nepřiezeň; a tak pro maličkú přiezeň ztratí věčnú radost a přiezeň.

Panu Jindřichu Škopkovi list pergamenový dodejte, poněvadž jej jemu na památku vždy v žaláři sem choval, také sem složil tu píseň, když sem měl pokdy.

Tu po smrti my shledáme, počet z skutkóv který dáme,
vážiec málo Boha svého, chrániec velmě těla svého,
jež po hřiechu přieliš pasem. slúžiec Bohu jedno hlasem,
Radost věčnú chceme mieti, jako kočka ryby jiesti,
jichž loviti ráda nechce. Té sě rovná každý lehce,
smilný, lení i lakomý, lstivý, lživý i protivný;
pyšný leze také po těch; již jest řeči dosti o těch.
Z těch, ty, počtu nebuď, pane! na tě Pán Bóh ať nesáhne.
Pojez sýra s mú pamětí, tlumok s sedlem rač přijieti,
Bóh odplata rač tvá býti, dada v cnostech velmě týti,
aby Hus ti pomohl také, Jindřich, býti viery svaté
a skonati v Bohu. Amen.

Pane Jindřiše, věrný v Bohu přieteli! Pomni, cos dobrého sě ote mne naučil, a plň, aby v radost nebeskú skoro přišel. Pomni, žef sem řekl: ‚Ufám Bohu, žef mi dá viece pokušenie trpěti.‘ Psán list v neděli před svatým Vítem, v čakání smrti.«

*

Pražanům psal takto:

»Mistr Jan Hus, v naději slúha Boží, všem věrným Čechóm, jenž Pána Boha milují a budú milovati, žádost svú vzkazuje, aby Pán Buoh dal jim v svéj milosti přebývati i skonati a v radosti nebeskéj na věky přebývati. Amen.

Věrní a Bohu mili páni a panie, bohatí i chudí! Prosím vás a napomínám, abyste Pána Boha milovali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili. Prosím vás, aby pravdu Boží, kteréž sem vám z Božieho zákona a řeči svatých psal a kázal, abyste drželi: prosím také, ačby kto ode mne slyšal na kázaní neb súkromě co proti pravdě Božie, aneb ačbych kde psal (jenž, úfám Bohu, toho nenie), aby toho nedržal. Prosím také, ačby kto vidal mé lehké obyčeje v mluvení neb v skutciech, aby se jich nedržal, ale aby za mě Boha prosil, aby mi Buoh ráčil odpustiti. Prosím, aby kněžie dobrých obyčejóv milovali a velebili, a je ctili, a zvlášče, jenž pracují v slově Božím. Prosím, aby se varovali lstivých lidí a zvlášče kněží nehodných, o nichž die Spasitel, že jsú v rúše ovčiem a vnitř vlci hltaví. Prosím, aby svéj chudině milostivé činili a právě jie zpravovali. Prosím měšťenuov, aby své obchody právě vedli. Prosím řemeslníkóv, aby věrně své dielo vedli a jeho požívali. Prosím slúh, aby svým pánóm a paniem věrně slúžili. Prosím mistróv, aby jsúce dobře živi, své žáky věrně učili, najprvé aby Boha milovali, pro jeho se chválu učili a pro prospěch obce a pro své spasenie, ale ne pro lakomstvie, ani pro světské zvelebenie. Prosím studentóv i žákuov jiných, aby mistróv svých v dobrém poslúchali i následovali, a aby se pilně pro Boží chválu a pro spasenie své i jiných lidí učili. Prosím všech spolu, aby pánóm Václavovi z Dubé odjinud z Leštna, panu Janovi z Chlumu, panu Jindřichovi z Plumlova, panu Vilémovi Zajiecovi, panu Myškovi a jiným pánóm z Čech i z Moravy, i věrným pánóm Polského království děkovali a jich pilnosti vděčni byli, že oni jako Boží stateční obránce a po-

mocnici pravdy po stavili sú se proti všemu sboru častokrát, dovodiece a odpoviedajiece k vysvobození mému, a zvlášče pan Václav z Dubé a pan Jan z Chlumu, jimž věřte, což budú praviti; neb sú byli v sboru, když sem já odpoviedal, po několiko dní. Oniť vědie, kteří Čechové a kterak mnohé a nehodné věci sú na mě vedli, kterak veškeu sbor proti mně křičal, kterak sem já odpoviedal, což sú na mně žádali. Prosím vás také, aby za JMt. Římského a Českého krále Pána Boha prosili, i za královú svú, i za pány, aby milý Pán Buoh s nimi přebýval v milosti nynie a potom v věčnéj radosti.

Psal sem list tento vám v žaláři

HUS PŘED KONCILEM.
(Freska v kostnické celnici, dějišti pozdějšího konklave.)

v okovách, čakaje na zajtřie na smrť odsúzenie, maje plnú naději v Bohu, abych pravdy Božie neustupoval, *a bludův, kteréž sú na mě křiví svědkové svědčili, abych se neodpřisahal. Kterak se mnú Pán Buoh milostivě činil a se mnú jest v divných pokušeních, poznáte, až se u Boha v radosti z jeho milosti shledáme. O mistru Jeronymovi, mém milém tovařišovi, nic neslyšim, než že jest v těžkém vězení smrti čakaje, jako i já, a to pro svú viery, již jest statečně Čechóm ukazoval; a Čechové, naši nejukrutnější nepřátelé, dali sú nás jiným nepřátelóm v moc a v vězení. Prosím, aby za ně Pána Boha prosili.*

Také prosím vás zvlášče, Pražané, aby na Betlém laskavi byli, dokud Pán Buoh popřeje, aby tu Božie slovo kázali. *Pro to miesto dábel se rozmáhal a proti němu faráře a kanovníky vzbudil, spatřiv, že se jeho království v tom miestě rušilo. Ufámť Pánu Bohu, žeť to miesto zachová do své vóle, a učiní v něm prospěch větší skrze jiné, než skrze mne nestatečného učinil.* Také prosím vás, abyste se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.

Dán list v pondělí v noci před sv. Vítem, po dobrém anjelu [= 1415, 10. června].«

Zatím v Čechách bouřilo se všechno pro Husa; 12. června odeslán mohutný list protestní, nesoucí 250 pečetí, jímž přední šlechta dovolává se platnosti glejtu Husova. Ale nepřátelé jeho dovedli koncil zase upokojiti.

Leč přece snažili se šlechetní členové koncilu Husa pohnouti k odvolání, třebas v nejmírnější formě, po dobrém. Byl to zejména jakýsi nám neznámý »otec«, jenž dvakrát vlídným listem, dávaje Husovi příklady poslušenství církve, vyzýval ho k podrobení. Jeho dva dopisy svědčí o mysli velmi ušlechtilé i jemné a o srdci laskavém. Husovy odpovědi děkují za tuto vlídnost a rovněž tak jemně, ale pevně odpírají.

15. června v slavném sezení rozhodl koncil o otázce utrakvismu. Rozhodl, že zvyklost církevní má býti pokládána za zákon, že nesmí se měniti bez svolení církve a kdo tak činí,

že je kacíř; 22. června pak rozhodl koncil — a rozhodnutí jeho bylo potvrzeno později Martinem V. a koncilem Tridentským — že spisy Husovy latinské i české mají býti spáleny, ježto obsahují bludy a kacířství.

Tak chýlila se nyní doba života Husova ke sklonku; 16. června loučí se s mistrem Martinem z Volyně, dává zároveň pozdravovati posluchače a posluchačky v Betlémě. Pozdravuje tak ‚svatou Petru s Dórou a čeledí a všechny druhy k Betlému náležející. Kateřinu, zvanou Hus, pannu doufám ctihodnou, Jiříka, faráře, paní na Zderaze, Michala z Prachatic, Maříka Kačera a všechny pravdy milovníky, Ješkovou, pana Řehoře a všechny mistry, Jesenice, Kubu, oba Šimony, Mikoláše, Havlíka. S knihami ať jest opatrný ten, kdo je má nebo bude míti. Doktory, mé bratry v Kristu milované, příštipkáře, látaře a písaře také pozdravuje řka, ať jsou pečlivi o zákon Kristův a pokorně smýšlejí a ať neužívají výkladů vlastních, nýbrž svatých. Pana Jindřicha Lefla zvláště požádej, aby písaři Jakubovi dal jednu kopu, kterou mi slíbil.‘ Pozdravuje dále Matiáše Betlemitu, Matiáše Chudého a Jana Vitlína. Doporoučí zároveň, aby jeho bratrovci byli dáni na řemeslo. Martinovi samému dává naučení, jejichž vrchol asi jest: »Drž, čemukoliv dobrému jsi se ode mne naučil.«

20. a 21. června píše Petru z Mladenovic, Chlumovi a Havlíkovi; rozhodně se obrací proti usnesení koncilu proti kalichu a slovy trpkými a rozhořčenými vytýká otcům shromážděným jejich neřesti a nespravedlivost. Vzpomíná na Znojmu a Pálče, jak tvrdívali, že hlavou církve jest papež — jak nyní ta hlava jest usečena, slunce zhaslo atd.

V těch posledních dnech navštěvovali ho také hojně přátelé; ale vedle přátel také nepřátelé. Michal de Causis byl stále před dveřmi žaláře Husova a rozprávěl se strážci: »Z milosti boží brzy toho kacíře upálíme; vydal jsem však proň beztoho mnoho dukátů!«

Kolem 20. června vyžádal si také Hus zpovědníka; přál si Pálče, ale koncil mu dal jiného — nějakého mnicha doktora, jenž ho také rozhřešil. 22. června však ho také Páleč navštívil a někdejší přátelé, vidouce se takto naposled, byli dojati oba tak, že se rozplakali. Páleč ho vybízel, aby odvolal: když však Hus mu dal otázku, odvolal-li by on, čeho nedržel. odpověděl v slzách: »Jest to těžká věc.« Hus mu vytýkal vše, čím mu Páleč v Kostnici ublížil i jak o něm říkal, že od narození Kristova kromě Viklefa nepsal žádný kacíř nebezpečněji než Hus, jak řekl, že posluchači Husovi jsou nakaženi bludy atd.; a také ho odprosil za to, že ho nazval ve své odpovědi »lhářem«.

Členy koncilu se téměř dvéře netrhly; každý den některý přišel: jeden mnich Husovi dával radu, aby odvolal; on že by odvolal, kdyby mu církev řekla, že má jedno oko, ačkoli má dvě; jiný Angličan uváděl mu, že v Anglii všichni mistři po řadě na rozkaz arcibiskupův odpřisáhli; jiní dávali příklady ze životů svatých otců, jak mniši se podrobovali a pokořovali...

O těchto pokusech dává zprávu přátelům Kostnickým 22. června; 23. června v podobném listě klade si za vzor utrpení Kristovo; 24. června prosí své přátele české, aby se nedali uhroziti tím, že sbor jeho knihy odsoudil na hranici. Je to jeden z nejmohutnějších listů: píše tam Hus dále:

»Tyto věci majíce před očima, nedajte sebe uhroziti, aby co sem psal, nečtli, aneb aby jim kniehy své dali k upálení. Pomněte, co jest Spasitel milostivý nám na výstrahu pověděl (Mat. 24), že před súdným dnem bude tak náramné trápenie, že od počátku světa nebylo, ani bude potom tak veliké, že, by to mohlo býti, i vyvolení byli by uvedeni v blud; ale budú dnové ukráceni pro vyvolené. To pamatujíce, najmilejší, stójte pevně, neb úfám Bohu, že se vás Antikristova škola lekne a nechát vás u pokoji, a sbor z Konstancie do Čech nepříde; nebť mám za to, že prvé mnozí z toho sboru zemrú, než na vás knih dobudú, a z toho sboru rozletie se po světě jako čápi, a když zima příde, poznajíť, což sú létě učinili. Zname-

ODSVĚCENÍ HUSOVO A JEHO PRŮVOD K POPRAVIŠTI.
(Z kroniky Richenthalovy.)

najte, žeť sú svú hlavu za kacieře potupili. Nu, odpovězte, kazatelé, jenž kážete, že papež jest Bóh zemský, že nemóž hřešiti, že nemóž svatokupčiti, jakož pravie juristy, že papež jest hlava vše cierkve svaté, již velmi dobře zpravuje, že on jest srdce cierkve svaté, již živí duchovně, že on jest studnice, z niež teče všechna moc a dobrota, že on jest slunce cierkve svaté, a že on jest útočiště bez nedostatku, k němuž každý křesťan musí se utiekati. Aj, již jest ta hlava sťata, Buoh zemský svázán, již jest v hřiešich ohlášen, již jest studnice přeschla, slunce zatměno, srdce vytrženo a útočiště z Konstancie uteklo a již zavřeno, aby nižádný k němu se neutiekal. Sbor ho potupil za kacieře, že jest odpustky a biskupstvie a jiné obroky prodával; a ti sú ho odsúdili, z nichž mnozí sú od něho kupovali a druzí mezi jinými kupčili. Tu jest byl Jan, biskup Litomyšlský, jenž jest dvakrát o Pražské arcibiskupstvie tržil, ale jiní sú ho předkúpili. Ó, proč sú prvé břevna z svého oka nevyvrhli? Však jich právo die: ‚Jestli kto, že by kterého dóstojenstvie penězi dobyl, aby ho byl zbaven. A i prodavač i kupec i litkupník, neb přímluvče zjevně pohaněni buďte!« Svatý Petr pohaněl jest Šimona a proklel, že jest chtěl kúpiti moc Ducha svatého za peníze; tito prodavače sú pohaněli a prokleli, a sami kupci i litkupníci ostali a také doma prodávají. V Konstancí jest biskup, jenž jest kúpil a druhý, jenž jest prodal, a papež od svolenie penieze vzal. Též jest i v Čechách (i v Moravě), jakož vám jest svědomo. Ó by Pán Ježíš byl řekl v sboru: Kto z vás jest bez hřiechu svatokupeckého, ten potup Jana papeže. Zdá mi se, že by jeden po druhém byl vyběhl. I proč sú před ním klekali a jeho nohy líbali a najsvětějším otcem jeho nazývali, vědúce, že jest kacieř, mordéř a němý hřiešník, jakož sú naň ty hřiechy vynesli? Proč sú ho kardinálové ku papežství volili, vědúce, že jest tak zlý mordéř, že zabil najsvětějšího otce? Proč sú přepustili jemu svatokupčiti, když jest byl papežem, jsúce rádce proto ustavení, aby dobře radili? I zdali ti nejsú vinni, jenž sú i sami s ním svato-

kupčili? Proč dokud jest neutekl z Konstancie, nižádný nesměl jemu nic říci, než najsvětější otče! Ješče báli sú se: ale když ho ruka světská popadla z Božieho přepuščenie aneb vóle, tehdy sú se spikli, umluvivše, aby nikoli nebyl puštěn.«

Podobným duchem dýší nyní i ostatní jeho dopisy; 26. června 1415 podává přátelům v Čechách zprávu o svém slyšení v koncilu a o požadavcích, jež se na něho činí; 27. června ukazuje na příkladech, jak i jiní svatí pro Boha trpěli — a doufá, že i milý bratr Jeronym trpí statečně.

29. června myslil, že jest již poslední den živ; tu krásným listem loučí se s panem Janem z Chlumu, zvláštní list věnuje panu Václavu z Dubé, rovněž mistru Křišťanovi. Prosí dále, aby pozdravili od něho královnu a ještě znovu se loučí se všemi známými v Čechách. Pozdravuje mistra Martínka, pana Lefla, pana Lidéře, pana Skuočka, Mikéšku, Petra Zmrzlíka a jeho manželku, Mikuláše, Martínka, kněze Petra královnina; Petrovi z Mladenovic odkazuje svůj kožich. Všechny ty dopisy jsou tak srdečné a krásné, že náležejí k nejkrásnějším plodům literatury nejen české ale i evropské.

Leč přece ještě trvala u koncilu snaha nějakým způsobem Husa přiměti k odvolání: 1. července 1415 odebral se Jan Wallenrod, arcibiskup Rižský s komisí koncilu (sedmičlennou) do vězení Husova a žádal od něho konečné odpovědi. Hus odpověděl takto písemně:

»Já Jan Hus, v naději kněz Ježíše Krista. Pro bázeň, že bych urazil Boha a křivě přísahal, nemohu se článků, z kterých mne křiví svědkové obviňují, odpřísáhnouti, neboť jsem jich nekázal, netvrdil, nehájil. Co se týká kusův, z mých spisův podle pravdy sebraných, zamítám nepravý jejich smysl, jestli že co do sebe mají, ale každého článku nesmím odpřisáhnouti, což by se nedělo bez urážky Boží a bez úrazu doktorův svatých. A kdyby možná bylo, aby hlas můj po všem světě byl slyšán, jako každá lež a každý hřích můj v den soudný zjeven bude, chtěl bych milerád vše křivé a bludné, což jsem kdy

HUS NA POPRAVIŠTI.
(Z kroniky Richenthalovy.)

myslil neb mluvil, před celým světem odvolati. Tak dím a píši o své vůli a bez nátlaku. Psáno vlastní rukou 1. července.«

Komise se odebrala s nepořízenou.

Mělo nyní dojíti ihned k exekuci; ale Zikmund, vida nesmírné rozčilení, jaké působily poslední zprávy v Čechách, couval stále s vykonáním. 5. července ještě dali si povolati d'Ailly a Zabarella Husa a předkládali mu nejlehčí formuli příseżnou: aby odvolal ty články, které vlastní rukou psal, a aby prohlásil, že těm článkům, které byly jen svědky dosvědčeny, neučil. Učil-li jim však, že chybil, že jsou bludné a že jim již učiti nebude. Zikmundovi zdálo se, že tuto formuli může i Hus přijmouti; leč Hus zůstal pevný a ani k této formuli nepřistoupil.

Tu podnikl Zikmund pokus poslední. Ještě téhož dne odpůldne dostavili se pan Jan z Chlumu a Václav z Dubé se čtyřmi biskupy a preláty mnohými k vězení Husovu a Hus byl vyzván naposled (byl k tomu ze žaláře vyveden) podrobiti se koncilu. Jan z Chlumu obrátil se při tom k němu jako voják: zná-li se v čem vinen, aby se neostýchal odvolati; pakli ne, aby vydal svědectví pravdě. Hus s pláčem vytrval při svém osvědčení, že podrobí se, bude-li poučen — a biskupové odešli, nazvavše ho zatvrzelým kacířem. Byl doveden do žaláře a oznámeno mu, že zítra bude vykonána poprava.

Tento večer Hus prožil na modlitbách v žaláři. A nechtě sejíti v podezření kacířství, napsal ještě poslední dopis rozluční panu Chlumovi a prohlášení »všem věrným křesťanům«. Je to jeho závět a Hus v ní dojemně a přece důrazně ještě znovu opakuje to, co pověděl již tolikrát koncilu.

A tak rozbřesklo se jitro, sobota 6. července 1415. Velkolepý dóm Kostnický se svými sloupy a oltáři, se svými mohutnými klenbami a massivní věží, asi na poloviční cestě mezi klášterem dominikánů a františkánů, plnil se již od šesté hodiny ranní vzácnými a mocnými hosty. Ve vysokém kůru chrámovém usedl

na trůně císař Zikmund v plném majestátu královském; s obou stran pak stáli velmožové a knížata říšská. Falckrabě Ludvík držel před králem na podušce říšské jablko, purkrabě norimberský Friedrich Hohenzoller žezlo; vévoda bavorský korunu, uherský velmož Štěpán říšský meč. V chrámu pak uprostřed zřízeno bylo lešení na způsob stolku pro Husa, kolem pak seděli kardinalové, arcibiskupové, biskupové, opati, mistři ... na svých stolicích. Předsedal kardinal Jan z Brogni. A za sedadly duchovenstva tlačil se lid — Čechové zde přítomní skoro do posledního.

Pro Husa šel nyní arcibiskup Wallenrod do vězení. Snímajíce mu pouta jedno mu nechali na pravé noze, ježto byl proklat: oděn byl černou sukní, opásán pěkným pasem se stříbrným a pozlaceným nožikem; jako mistr měl přehozen plášť.

Dvorem klášterním kolem chrámu sv. Štěpána veden byl ulicí Plátenskou a Mlýnskou do münsteru v průvodu žalářných; lůžko jeho hned asi po odchodu bylo spáleno a vrženo do Rýna.

V chrámě zatím zpívána byla — od arcibiskupa Hnězdenského Mikuláše — mše; bylo proto zřízeno za vraty chrámovými bednění, kde Hus očekával konce obřadů, ježto lpěl na něm interdikt.

Po mši otevřeny dvéře chrámové a Hus pod stráží uveden několik kroků ku předu. Tu u šestého sloupu hlavní lodi chrámové padl na kolena a dlouho se modlil. Po staletí ukazováno ještě na dlažbě chrámové místo, kde tehdy stál: kdežto ostatní kameny byly vlhkostí šedé, tu na šedém kameni ukazovala se stopa podoby lidské šlépěje, bílá, suchá.

Biskup Konkordienský čte dekret, jímž se zapovídá komukoli rušiti dnešní patnácté sezení koncilu — a dekret ten slavně schvalují deputovaní čtyř národů a předsedající kardinal.

Biskup z Lodi vystupuje nyní na kazatelnu a mluví o slovech písma: »aby bylo zničeno tělo hříchu.« Vyloživ, jak hrozné zlo jest kacířství, obrátil se výmluvnými slovy ke králi, aby

HUS NA HRANICI — POPEL JEHO VMETEN DO RÝNA.
(Z kroniky Richenthalovy.)

plenil a kazil nepravost a předem aby zahubil tohoto zatvrzelého kacíře, jehož bezbožnost tolik měst kacířským morem nakazila.

Na to vystoupili deputovaní čtyř národů s papežským auditorem Berchtoldem z Wildungen v čele a schválili veškera akta soudu Husova. Po nich vystoupil světský zástupce koncilu Jindřich Piro a žádal, aby sbor soud Husův dovedl až do konce podle zákonů církevních.

Podle tohoto vyzvání čteno nyní šedesát artikulů Viklefových, třicet článků Husových a šedesát výpovědí svědeckých (většinou totéž, co jsme slyšeli 7. a 8. června). Hus jal se nyní vysokým hlasem brániti se proti výtkám kacířství a bludařství: bránil prvního článku (církev že je sbor vyvolených), popíral výtku o remanenci, ohrazoval se proti lživé výtce, že by byl se pokládal za čtvrtou osobu trojice (námitka ta, stvrzená jistým doktorem, vznikla neporozuměním jeho nauky), radostně se hlásil k tomu, že se odvolal ke Kristu, vysvětlil, že klatbou neopovrhoval. Tu dodal, že přišel ke koncilu, maje glejt králův — a podíval se při tom na Zikmunda. Pod tíhou toho pohledu vyvstala na lících Zikmundových červeň studu — a tu se pokoušeli kardinalové nepohodlného řečníka umlčeti. D' Ailly zvolal: »Nyní mlčte, později na vše budete moci odpověděti.« A když Hus řekl: »Kterak mohu ke všemu najednou odpovídati, když si těch článků nemohu pamatovati.« A tu zvolal Zabarella: »Mlč! Dost jsme se již tebe naposlouchali!« a když ještě nemlčel, nařídil žoldnéřům, aby ho umlčeli. Tu Hus vzkřikl vysokým hlasem: »Prosím pro Boha, slyšte mě, by okolo stojící nevěřili, že jsem držel bludy; vždyť se mnou učiníte potom, co budete chtíti.« A donucen mlčeti, klekl na kolena a sepjav ruce i pozdvihnuv oči k nebesům modlil se tiše.

Po přečtení článků vystoupil opět Piro a žádal jmenem čtyř národů, aby Hus byl odsouzen a vyhlášena konečná sentence. Tu auditor papežský krátce zopakoval celé jednání o Husovi a přečetl jeho písemné prohlášení ze dne 1. července.

A nyní vyrčeny dvě sentence. První byla proti učení a knihám mistrovým (ježto »Jan Hus, ne Kristův ale Jana Wyklefa, arcikacíře, učeník« hlásal ve svých knihách českých i latinských bludy, »tento svatosvatý synod zatracuje a zavrhuje všecky ony knihy, kteréž on v jakékoliv řeči byl sepsal aneb od jiných přeloženy jsou«, ustanovuje jich spálení a »veškeré jeho učení jest zavržení hodno«) — proti tomu Hus se bránil, že koncil ani jeho českým knihám nerozumí.

Druhá sentence byla proti osobě Husově: »Jan Hus byl a jest pravý a zřejmý kacíř, odsuzuje se a proklíná.« Hus ohradil se proti nazvání kacířem, opakuje, že rád se poddá poučen opravě koncilu.

Po skončení vzkřikl: »O Bože všemohoucí, jaký výrok byl proti mně pronesen« a klesnuv hlasem modlil se za své nepřátely. Prelati se posmívali.

Na to Hus musil vystoupiti na lešení, kdež byl špalek se šesterým rouchem kněžským a arcibiskup Milánský spolu s pěti nebo šesti biskupy provedl na něm odsvěcení.

Svlékli ho napřed z jeho roucha, pak oblekli do kněžského; když mu oblékali albu, pravil Hus, že Kristovi podobně se bílým rouchem posmívali; pak dali mu cingulum, manipul, štolu, ornát, kalich s vínem i s hostií na pateně. Vyzvali ho nyní naposled, aby odvolal.

A tu mistr Jan, obrátiv se k lidu, zvolal s pláčem a bolestí srdce rozrývající německy: »Aj, tito biskupové vedou mě, abych odvolal a odpřisáhl. Bojím se tak učiniti, abych nebyl lhářem před tváří Páně a též bych svědomí a pravdy Boží neurazil, poněvadž jsem nikdy těch článků nedržel, kteréž na mne falešně svědčí, nýbrž spíše opak toho jsem učil, psal a kázal, a také proto, abych tak velikého množství, jemuž jsem byl kázal, nepohoršil, aniž jiných, jižto slovo Boží věrně káží.«

Biskupové hned na to kázali mu, aby sestoupil; vzali mu pak kalich z ruky: »O Jidáši zlořečený, jenž jsi opustil radu

pokoje a spojil se s Zidy, my ti dnes odnímáme tento kalich vykoupení.« Hus odvětil, že doufá, že ten kalich ještě dnes bude píti v království nebeském. A s podobným zlořečením a odpovídáním byly svlečeny ostatní části obleku, jen o zničení pleše nemohli se dohodnouti — jedni chtěli oholiti, druzí rozstřihnouti.

HUS NA HRANICI.
(Dle rytiny XVII. století.)

Pak prohlásili, že církev odňala mu všechna práva církevní a odevzdává ho moci světské k potrestání. Pravili: »Odevzdáváme duši tvou ďáblu.« — Hus odvětil: »A já ji poroučím nejdobrotivějšímu Pánu Ježíši Kristu.« Pak přinesli bílou, vysokou papírovou čepici — na jedné straně nakresleni byli ďáblové, jak se rvou o duši zatracenou, na druhé bylo napsáno: »arcikacíř« — a vstavili mu ji na hlavu. Hus pravil: »Pán Ježíš

Kristus pro mne bídného a nestatečného mnohem tvrdší a těžší trnovou korunu na nejohavnější smrt nevinně ráčil nésti a proto já, bídný hříšník, tuto mnohem lehčí a rouhavou korunu rád chci nésti na sobě pro pravdu a svaté jmeno jeho.«

Pak odvedli ho k císaři a připojili obvyklou prosbu, aby ho neusmrcoval a pokud možno trestal bez vylití krve. Král odevzdal ho falckraběti Ludvíkovi, aby s ním naložil jako s kacířem.

Ludvík složil nyní se sebe roucho slavnostní, odložil jablko a udělil fojtovi Kostnickému rozkaz, aby Husa upálil. Ten dal ho katům a zbrojnošům, aby byl upálen se vším tak, jak jest.

Hus byl veden potom přes hřbitov, kde hořely jeho knihy, a šel v průvodu bzbrojených Pavelskou ulicí na popraviště. 1000 měšťanů, 800 zbrojenců Ludvíkových, žoldnéři Zikmundovi a jiných knížat — asi 3000 mužů vedlo ho teď k hranici. Falckrabě s družinou jel na koních, Hus kráčel mezi čtyrmi dráby Kostnickými a dvěma vojáky falckrabího. K desáté hodině se asi průvod hnul.

Šel nyní touž ulicí, kde bydlil, touž branou ‚Schnetzthor', na niž se díval okny; zácpa lidu byla nesmírná, tak že musil průvod voliti si i jinou cestu částečně. Ostatně jak přešlo vojsko, dal Zikmund brány zavříti, tak že Čechové mnozí k popravě se vůbec nedostavili.

Kráčel z brány na travnaté místo, zvané Brül, za zpěvu písní a modliteb; šel směrem ke Gottlieben (místo popravní jest pouze asi deset minut vzdáleno od města; nyní je tam položen na památku balvan erratický).

Když uviděl hranici, narovnanou dřívím a slamou (byly toho dvě fůry), padl třikrát na kolena a modlil se: »Ježíši Kriste, Synu Boha živého, jenž jsi trpěl za nás, smiluj se nade mnou.« Byl uveden pak až před ni a kolem něho učinili zbrojnoši kolo. Tu ptal se ho Ulrich Richenthal, policejní správce Kostnický, přeje-li si zpovědníka. A když posvědčil, přistoupil kněz

Oldřich Schorand, kaplan od sv. Štěpána, v zeleném rouchu a nabídl se, že zpověď jeho vyslyší, odvolá-li bludy. Hus pravil: »Není třeba. Nelpí na mně hřích smrtelný.« Tu kněz zase za reptání lidu odstoupil.

Kat zatím zarazil přitesanou kládu do země, co Hus s jasnou tváří a nahlas se modlil. Tu mu spadla ona potupná čepice s hlavy. Žoldnéři vstavili mu ji zase na hlavu.

Tu kázal mu biřic, aby vstal a všecky odprosil. Zvolal silným hlasem: »Pane Ježíši Kriste! Tuto hroznou a ohavnou smrt pro tvé evangelium a pro kázaní slova tvého chci pokorně a mile trpěti.« Vodili ho ještě do kola a tu falckrabě nařídil, aby začali s exekucí. Ještě mu bylo dovoleno poděkovati žalářníkům.

Kat ho na to uchopil, svlékl hořejší sukni a postavil k trámu onomu na vysokou stoličku k východní straně. Tu někteří mručeli, aby kacíře obrátili na západ — i učinili tak. Přivázali ho pak šesti mokrými provazy k trámu, ruce svázali na zad, hlavu připjali rezivým řetězem (Hus pravil tu, že Kristus byl ještě těžším řetězem upoután) a pak obkládali dřívím a slamou. Pod nohy mu dali dvě otepě dříví — a vyrovnali hranici až po hrdlo.

V tom okamžení přistoupili ještě naposled říšský maršálek Hoppe z Rappenheimu a falckrabě Ludvík k Husovi, napomínajíce ho, aby život svůj zachránil a odvolal. Hus odpověděl: »Bůh mi svědek jest, že těch věcí, kteréžto mně falešně připsány a skrze křivé svědky dotvrzeny jsou, nikdy jsem neučil ani nekázal; ale první účel mého kázaní a všeho jiného mého jednání a psaní byl jest zajisté ten, abych lidi vyvedl z hříchův. A na té evangelické pravdě, kterouž jsem psal, učil a kázal z zákona Božího a z výkladů svatých doktorů, dnes vesele chci umříti.« Maršálek a falckrabě tleskli na to rukama a vzdálili se. Tlesknutí rukou bylo znamení katu, a tu přistoupil biřic a ze zadu hranici zapálil. Ta chytila a hořela rychle. Hus ještě volal: »Kriste, synu Boha živého, smiluj se nad námi! Kriste,

synu Boha živého, smiluj se nade mnou,« a když jal se zpívati dále, vítr vmetl mu plamen do obličeje — a Hus umlkl. Ještě chvíli pohyboval rty a hlavou, pak vypustil ducha.

Když plamen uhasínal, opadávalo dříví a tělo Husovo viselo ještě z části na řetěze. Přišla třetí fůra dříví, kati srazili tělo i s prknem, narovnali znovu hranici a pálili, kosti roztloukli kyji, hlavu rozrazili na kusy a vrhli do ohně; srdce napíchli na rožeň a jiným kyjem v ohni otloukali. I čepici s ďábly kat rozbil a vrhl do plamenů.

Tu vyrazil ze země strašný puch (kardinal Pangracius před tím tu dal zakopati mezka), ježto země horkem pukala. Leč přes to pracováno dále. Falckrabí koupil od katů za dvojnásobnou cenu i roucho — a to též uvrženo do plamenů. Na konec vyhrabán popel i se zemí a uvržen do vod rýnských. Tak vykonáno nařízení Zikmundovo.

Podle pověstí pozdějších ani v XVI. století ještě na tom místě tráva nerostla. Legenda vypráví, že prý Kašpar Šlik, císařský kancléř, hlasitě protestoval; jiná, že babička jakás nesla ještě dříví na hranici a Hus prý ji litoval slovy »Sancta simplicitas!« (svatá prostoto); jiná, že prý Hus prorokoval, že za sto let se vznese labuť, které nebudou moci upáliti. Jsou to právě jen legendy.

Taková byla asi scéna, jež dne 6. července krátce před polednem se udála. Husa spálili — ale nepřemohli.

Husovi hranice, na níž dotrpěl člověk mravně nejčistší z celé tehdejší Kostnice, dobyla doma i později v cizině koruny mučenické. Až daleko do XVII. století slaven v Čechách 6. červenec jako svátek národního světce a mučeníka, třebas žádná zlatá schrána nechovala kostí velikého Mistra. Život jeho a spisy staly se vzorem každému synu národa: Nikoliv učenec nebo oprávce učení církevního vystupuje před námi — Hus v největší části svých viklefských odchylek od církevních

dogmat nebyl si těch odchylek ani vědom, nejhrubší odchylku (ve příčině transsubstanciace) nedržel a zamítal — nýbrž třináctý apoštol Kristův, hlásající mravný život, »pokání, neboť přiblížilo se království nebeské«. S koncilem marně sporoval, neboť slova jeho namířena byla již k lidem novým, k církvi nové; on objevil novou zemi, nový svět těch lidí, kteří — potlačení a nízcí — následují Krista v životě, jichžto »království není z tohoto světa«. Proto postava Husova, nejen učící že ve věcech svědomí sluší poslouchati jedině Boha, nýbrž — což jest daleko důležitější — dle této nauky po celý život až na hranici žijící, ozářená nejen láskou věrného národa k upřímnému synu, nejen nimbem neúhonnného života, nýbrž i svatozáří hrdinské a mučenické smrti, stala se symbolem každého hrdiny myšlénkového: Francouz i Angličan, Němec i Švéd, středověký mnich i novověký myslitel stejně hluboce se uklánějí před touto velebnou postavou — Hus má význam nejen český, nýbrž i evropský a světový.

REJSTŘÍK.

Abélard 56.
z Abo Olaf 109.
Abraham 167, 340.
Adam licenciat 393, 408
z Ách Petřík 158.
d'Ailly Pierre 86, 88, 92, 135, 221, 319, 340, 356, 390, 411, 414, 422, 442, 443, 445, 446, 447, 448, 450, 463.
z Akvina Tomáš 53, 56, 143.
Alanus 28, 388.
Albert farář 370.
Albík z Uničova arcibiskup, 35, 83, 270, 292, 316, 318, 320, 324.
Albrecht v. Habsburský.
z Aldenburga Purkhard 26.
Alexandr V. 82, 182, 198, 204, 209, 210, 230, 232, 242, 248.
Alexandr Veliký 54.
Altnower Jan 47, 96, 109.
Ambrož 340, 408.
de Ancorano Petr 245.
Angličané 440, 449.
z Anhaltu Rudolf 207.
Anjou 3, 7.
Antiošský patriarcha 264, 431.
Antiviklef 278
Appeninský polouostrov 279.
Ardicino 245.
Arezzo 6.
Aristoteles 23.
Arius 315.
Armeni 296.
Arnošt v. Brabantský.
Artsen Jan v. z Langenfeldu.
Arundel Tomáš 136.
Augsburg 373.
Augsburský biskup 392.
Augustin sv. 105, 245, 276, 327.
Augustinův Mikuláš 141, 193, 203, 264.
Averroes 23.
Avignon 7, 87, 134.

Badby 137.
Badenský v. Bernhard.
Bajazid 72.
Balický Ondřej 344, 431.
v. Balingen Burckhard 172.
Balt 6.
Bamberské biskupství 6.
Bärnau 368.
Basilej 62.
Bavory 7, 16.
v. Beckhusen 82.
Bedřich III. 157.
Bechyně z Lažan 348.
Benátky 7, 62.
Benedikt XIII. 92, 176, 178, 209, 351, 422.

Beneš soukenník 26.
Berlín 7, 140.
Bernard křižovník 91.
Bernard de Premslauia 145.
Bernard sv. 153.
Bernhard Badenský 340.
Beroun 368.
Berúnek 408.
de Bethune Eberhard 27.
Betlém 107, 115, 117, 120, 121, 122, 125, 146, 154, 222, 231, 274, 291, 300, 301, 307, 313, 321, 331, 334.
z Betléma Důra 123, 452.
Betlemita Matyáš 455.
Beyer Mikuláš 48, 95.
z Bibrachu Mikuláš 148, 214.
Bibrašský doktor 373, 424.
Biceps Mikuláš 117, 214.
Bílá věž.
Bilbasov 16.
Bismark 8.
Bítov 240.
Bláha Matěj 262.
Blanice 9, 10, 22.
Boček z Kunštátu 36.
Boček z Poděbrad 146.
Bodamské jezero 355, 364, 373, 377, 398.
Boethius 28.
z Bohdanče Ctibor 361.
Bohuslav děkan 91, 298.
Bohuš komendor 264.
Boleslavský Matěj 116.
Boleslavský probošt František 264.
Bologna 208, 230, 238, 243, 245, 351, 352.
v. Boltenhagen v. Hening.
Bonifác VIII. papež 64, 67, 82.
Bononie 286, 343.
Bonz Karl 23, 35.
Boppard 98.
z Bora Jiří 170, 185, 220, 224.
Bordeauxský kardinal 198.
z Borotína Jan 96.
z Bory Kateřina 414.
Boruta 431
Boubín 9
Brabantský vévoda Arnošt 250.
Brabant v. Brabantský.
Bradatý Jan 263, 411, 416.
Bradwardin 132.
Brancas 266, 299
z Brandýsa Jan 230.
Branibory 3, 7, 8, 248.
z Brantensteina Jakub 68.
Bratří čeští 273.
Braybrook 131.
Břeněk ze Skály 146.
z Břestu Michal 382.
Břevnov 67.
Brigita sv. 422.
z Brna Mikuláš 64.
Brod Český 249, 320.
z Broda Ondřej 48, 80, 101, 150, 165, 175, 181, 192, 193, 220, 221, 224, 288, 340, 362, 387, 390.
z Brodu Zikmund 241.
z Brogni Jan 464.
Brügge 133.
z Buxtehude Jakub 110.
z Bystřice Petr 231.

Caesar 3.
Caesarejský 316.
Cáchy 364.
Cambrayský kardinal 390.
z Canterbury Konrád 137.
Cařihrad 62, 105.
Cařihradský patriarcha 397.
de Cassovia Petr 97, 213.
de Causis Michal 220, 285, 397, 401, 412, 416, 419, 423, 438, 439, 449, 455. (= z Něm. Brodu).
Cifra Jan 163.
Cilská Barbora 411.
z Citta Bernhard 397.
de Clemanges Mikuláš 86.
Clifford sir 135.
Cobham. lord 137.
Cola di Rienzo 3, 138.
z Colonny Odon 239, 242, 244, 246, 261, 266.
Corne William 429.
Cossa Baltazar 179, 195, 197, 221.
de Cracow v. Krakov.
Cyrill biskup 58.

Čapek 340.
z Častolovic Půta 390.
Čeněk, kraječ suken 289.
Čížek 63, 277.

z Derby hrabě 137.
Dětmar farář 143.
Dětovník Mikuláš 262.
Didakus mistr 395.
z Dinkelsbühlu Mikuláš 239, 342, 390, 433.
Diviš z Kvasova 289.

Divišov 147.
Divoký Mikeš (= Mikuláš Divůček) 348, 358, 359.
Dolanský opat 314.
Dominici Jan 389.
Dominik 167.
Donat Aelius (= školní kniha, t. zv. malý Donat) 27.
z Donína 282, 431,
Dóra 455.
z Doupova Bohuslav 431.
z Doupova Vilém 361.
z Drnovic Michal 169, 231.
Drslav 262.
z Dubé Jan 228, 389, 489.
z Dubé Jindřich 450.
z Dubé Ondřej 264.
z Dubé Václav 141, 358, 367, 370, 371, 372, 382, 383, 426, 452, 453, 460, 463.
Dubrovnický biskup 429.
Duchek řemenář 261.
Dušan car 80.
Dvůr Červený 324.

Eduard III. 132, 133.
z Eistetu Jan 68.
Elbląský komendor 252.
Eliášův Erazmus 96.
Eliášův Jan 48, 80, 101, 107, 110, 116, 125, 126, 141, 145, 150, 163, 165, 170, 180, 211, 212, 220, 224, 280, 288, 324, 326.
Emausy 8, 58, 84.
Endrl řezník 262.
Engelschalck Albert 47, 106.
Epinge Friedrich 292.

Falc 3, 7, 16, 368, 370.
Falcký Ruprecht 97, 246.
Faulfisch Mikuláš 131.
Fida, vdova 430.
Filargo Petr 178, 182, 209.
Filastre kardinal 422.
Fisil Janek 289.
Florencie 19, 351.
Flores 27.
Florista 27.
Fondi 24.
Frána 84.
Franěk 340.
Frankenstein Jan 175, 201, 204.
Frankfurt 7, 249.
Franky 7.
Fridmann 81.
Frismet Petr 110.

Gabrino Fondolo 351.
Galeazzo Visconti 98.
z Garbova Záviš Černý 344.
z Gaudentina Jan 264.
z Geldern Lambert 239.
Gerson 86, 92, 128, 135, 221, 340, 343, 356, 364, 424.
Glasgowský biskup 256.
Gottfried 28.
Gottlieben 427, 428, 432, 443.
Gratianus mnich 105.
Grossetête Robert 308.
Grunewald 253, 254.
de Gubin Nicolaus 82.
Gutjar Diethmar 81.
Gwido 28.

Habart z Přítočna 143.
Habartík z Chrástu 143.
Habsburský Albrecht 71.
Habsburský Friedrich 355, 378, 389, 425, 426.
Habsburský rod 8.
Hájek 147, 314, 339.
Hájek Jan z Hodětína 339.
Haléř Jan 262.
Halifax 59, 60, 68, 74.
Hamburk 7.
Hanušek 139.
Harnsmeister Štěpán 359.
Harrasser Walther 74, 109, 112, 139, 183, 197, 342.
Hartung van Clux 267.
z Hasenburka Zajíc Zbyněk 141.
Hauer Frána 122.
Havel 312.
Havlík, kněz 419, 422, 455.
Hedvika v. Jadviga.
Heidelberg 105, 206, 342, 430.
z Heilsbergu Vavřinec 172.
Helmold v. Zoltwedel.
Helwel Jan 370.
Hening von Baltenhagen 110, 172, 179, 186, 203, 204.
Hening von Hildissen 107, 109, 186.
Herman eremita (= a sct. Thoma) theolog pražský 106, 288.
Herspruk 368.
Hieronymus de Praga v. Jeronym.
Hildebrand z Lehnice Matěj 106.
Hildesheim 197, 204.
Hildessen v. Hening.

Hildissen Jan v. Hening.
Hiršava 430, 438.
Hispanus Petr 68.
Hlaváč z Ronova 361.
z Hlavatce Oldřich 408.
Hnězdenský arcibiskup 464.
Hodislav ze Svídna v. ze Svídna.
z Hodonína Hanuš 264.
Hofman Jan 186, 204, 342.
z Hohenzollerů Friedrich 7, 8, 72, 93, 250, 372, 377, 438.
Hohenstauf 3.
Homberk Jindřich 390.
Hora Kutná 122, 180, 192.
z Hory Jan 175, 201.
Hory v. Hora.
z Hradce Jan 110, 384.
z Hradce Jindřich 364.
z Hradce Marek, 62, 74, 75, 126, 140, 151, 166, 170, 172, 184, 197, 209, 228, 239, 264, 283, 286, 292, 293, 296, 301, 339.
z Hradce Petr 68.
Hradčany 7, 70.
Hrádek Kozí 314, 323, 324, 330, 331, 332, 333, 343, 346.
Hradištský arcijáhen 153.
Hrazák Mirek 262.
Hroch z Podvekl 169, 232, 260.
Hübner 138.
Huler 64.
Hus Jan z Husince 11—13, 15, 16, 21—24, 28, 36, 37, 41, 46, 48, 49, 51, 53, 54, 56, 58, 62, 67—70, 73 až 78, 84, 85, 88, 90—97, 101, 103, 107—112, 118, 119, 121—125, 127, 131, 137, 138, 141, 143, 147, 149, 151, 154, 156, 158—160, 163, 164, 169, 171, 173, 174, 176, 179, 187, 191—196, 198, 202, 208, 210, 211, 214, 219, 221, 222, 224—226, 229, 230, 232, 234, 235, 237, 238. 241, 242, 244, 245—261, 264—267, 270, 272, 273—275, 178, 280, 283—286, 290—296, 299 302, 304, 307, 312, 314, 319—323, 326, 328, 330, 332, 333, 335, 336, 339—342, 345, 346, 348, 349, 356, 359. 362, 364, 366 až 368, 370—373, 378, 382—384, 387, 388, 390, 392, 393, 395, 398, 401, 402, 407, 408, 411—417, 419, 422, 423, 427, 428, 430, 431, 433—438, 440—450, 452, 454—456, 460, 463, 464 473.
Hus — hrad 9.
Hus Kateřina 123. 455.
z Husi Mikuláš 10, 15, 24.
z Husince Michal 15.
Husinec 10, 12, 15, 22, 43, 308, 311.

Chalant 350.
Chán Václav 262.
Charlier Jan v. Gerson.
Cheb 7.
z Chebu Václav 110.
z Chelčic Petr 36.
Chlistov 15, 312, 313, 348.
Chlum v. z Chlumu.
z Chlumu Jan 141, 264, 339 360, 367, 368, 373, 382, 383. 395, 396, 397, 408, 412. 416, 422. 423, 435, 438, 439, 443, 449, 450, 452, 453, 455, 460, 463—465.
z Chlumu Jindřich v. Lacembok.
z Chlumu Kepka v. Jan.
Chodové 101.
Chotek Bernart 307.
z Chotenic Jan 289.
Choustník 323.
z Choustníka Beneš 195.
z Chrasti Zdeněk 243, 264.
z Chrudimě Václav 110
Chrysolar Manuel 58, 351.
Chrysostomos 162.
Chudoba Jan 239.
Chudý Matiáš 455
Churský biskup 192.

z Ilburka Půta 431.
Ilderim v. Bajazid.
Innocenc VII. 176.
Inselhôtel 398.
Isener Jan 106.
Isolani 352.
Italie 252, 356.

Jadwiga královna 99, 120, 260.
Jagello 99, 100.
Jakoubek 236, 286, 339. 387.
Jakub děkan Vyšehradský 264.
Jakub, farář Berounský 289.
Jakub, kanovník 243, 419. 423.
Jakub písař 455.
Jakúbek. purkmistr 262.
Jan, biskup v. Litomyšlský.
Jan, mistr 212.
Jan písař 262.
Jan vedle radnice 262.

Jan II. 98.
Jan XXIII. 82 182, 230, 238, 241, 246, 248, 249, 266, 279, 285, 301, 330, 342, 350, 351, 352, 355, 358, 372, 382, 388, 389, 392, 407, 415, 422, 425, 431, 432, 438, 446.
z Janova Matěj 80, 88, 90, 124, 135
z Janovic 9.
Janovický farář v. kardinal.
z Jaroměřic Šimon 226.
Jaroslav biskup 222.
Jaroslav inkvisitor 167.
z Javora Mikuláš 48, 110.
Jenek mistr 107.
z Jenštejna Jan 64, 70, 116, 339.
Jeroným Pražský 62, 91, 127, 131, 137, 144, 151, 184, 193, 200, 243, 284, 286, 367, 411, 416, 438, 449, 450, 454, 460.
Jeroným mnišek 62.
Jeroným sv. 80.
Jeruzalém 62,
z Jesenice Jan 151, 164, 172, 179, 196, 244, 286, 301, 319, 320, 325, 339, 426, 449, 450, 455.
Ješková 455.
Jičín v. z Jičína.
z Jičína Jan 172, 237, 301, 339.
Jileček 12.
Jilkův Petr 289.
Jindřich IV. 98 137, 137, 267.
Jindřich, rytec 157.
Jiří, farář 419, 423, 450, 455.
z Jistebnice Mikuláš 97, 145.
z Jistebnice Zikmund 167.
Josef, císař 117.
Jošt 76, 101, 103, 146, 230, 232, 249. 344.

Kabát 143.
Kačer Mařík 455.
Kajetán Antonín 266.
Kakabus 315.
Kališský Januš 431.
Kaločský arcibiskup 352.
Kammerer Albert 289.
Kancléřův Ondřej 289.
Kantor, kanovník 397.
Kardinal Jan z Rejnštejna 97, 179, 264. 332, 339, 360, 367, 368, 383. 384.
Karel IV. 1–8, 24, 36, 46, 58, 69, 79, 80, 84, 87, 142, 152 172, 280.
Karel V. 132, 414.
Karel VI. 72, 98, 176. 192.
Karel Veliký 113.
Karolinum 107, 276.
v. Kassel Tilman 82.
Kateřina Hus v. Hus Kateřina.
Kato 120.
Kazimír 120.
Kbel z Malešic 83, 138, 164, 167, 228, 283.
Kbelský Frant. 262.
Kenmerton 131.
Kepka 141, 339, 359, 392 (= z Chlumu).
Kladsko 50.
Klem 98, 246, 438.
Klement VII. 24, 86, 92.
Klubečko Ondřej 289.
z Kněhnic Jiří 131.
Knín 151, 164, 197.
z Knína Havel 231.
z Knína Matěj 96, 163, 165, 183, 193, 196.
v. Kniprode Winrich 100.
Kobyla viz Racek Kobyla.
Kodicillus 12.
Kojata Ludvík 35, 84.
Kolář Matěj 262.
Kolín 7, 342, 390.
z Kolína Jan 264.
z Kolína Štěpán 48, 80, 90, 101, 107. 116, 121, 125, 141, 143, 150, 153, 163, 181.
Kolonna v. z Colonny Odon.
Kolovrat 347.
Komestor Petr 58.
z Koněprus Petr 48, 140, 151, 226.
Konkordienský biskup 464.
Konrád velmistr 109. 252.
Konrád z Vechty v. z Vechty Konrád.
Konstantin 135, 419.
Koranda 339.
Kosmas 19.
Kosovo pole 43.
Kossa v. Cossa.
Kostnice 8, 128, 175, 184, 259, 269, 302, 350–363, 367, 371, 373, 377 až 384, 387, 388, 390, 392, 393, 397, 398, 408, 411, 414–416, 419, 420, 422, 424, 425, 426, 428, 430, 456, 460, 463.
Kotlung chán 100.
Kozdras Matěj 262.
z Kozího Ctibor 323.
z Kozího Jan 336.
Kraječ Čeněk 261.
Krajsa Ondřej 261.
Krakov 7, 184, 243, 348, 390.
z Krakova Jakub 74, 109.

z Krakova Matouš 82, 105.
z Krakova Pavel 48.
Krakovec 345, 346, 349
Králík Václav 35, 195, 264, 316, 348.
Královec 254.
z Královic Jan 48.
z Kravař Lacek 141, 264, 408.
z Kravař Petr 408.
Kreisvic František 95.
Kreuzlingen 355.
Křidélko Martin 290.
Krinemann Markvart 109.
Křišťan z Prachatic 36, 184, 192, 246, 312, 316, 324, 326, 332, 339, 384, 387, 419, 424, 426, 460.
Křivoklát 346.
de Krizio Martinus 110.
Kříž kramář 90, 116, 117, 119, 121, 164, 260.
Křížův Václav 260.
z Kroměříže Milíč 86—88, 90, 93, 114, 115, 116, 124, 135.
Krumlov 71, 263.
z Krumlova Jan 97, 155.
Kuba 455.
Kuchta z Nuslí 84.
Kuneš Martin z Prahy 97, 128, 142.
Kunrat arcibiskup 340, 390.
z Kunštátu Erhard 264.
Kunžvart 23.
Kurtney William 133, 134, 136, 165.
Kussenpfennig Fridlin 261.
Kuzová 348.
Kvas Petr ze Všenor 142, 262.

z Labouně Zdeněk 167, 203, 211, 225, 226, 258, 288, 324, 325, 339.
Lacek z Kravař v. z Kravař Lacek.
Lacembok Jindřich z Chlumu 367, 382, 384, 412, 416.
Ladislav Neapolský v. Neapolský.
z Lamberka Sokol 253,
Lancasterský vévoda 133.
z Landštejna Jan 230.
Landulf, kardinál 178, 195.
Landšperk Petr 110.
z Landštejna Jan 84, 169.
z Langenfeldu Jan Artsen 47, 74, 96, 109.
Laterán 350.
Latium 372.
Lauff 368, 388.
Laut Jan 288.
Láva 240.
Lavička Tomáš 69.
Lefl z Lažan 301, 339, 345, 346, 348 349, 358, 455, 460.
z Lehnice M. 48.
Leonhus 27.
z Leštna Martin 143.
z Leštna Václav 264.
z Petrovic Petr 196.
Leuchtenbersko 16.
Lev mistr 283.
Lhota 324.
Libichov 16.
Libín 15.
Liděř 460.
z Lichtenberka Pykna 253.
z Lilče Skála 431.
z Lipé Hanuš 408.
Lipolt 339.
Lipsko 342, 364, 390.
z Litoměřic Jan 68, 69.
Litomyšl 267, 301.
Litomyšlský biskup Jan 23, 321, 364, 390, 430, 439.
z Litomyšle Mikuláš 48, 80, 100, 101, 107, 109, 139, 214.
Litva 24, 62, 252, 315.
Livonsko 254.
ze Lnář Václav 361
z Lobkovic Mikuláš 193.
z Lodi biskup 464.
Loket 92.
Lollardi 136.
Lombardsko 3.
Lombardus Petr 56, 103, 104, 172, 360.
z Lomnice Jan 408.
Londýn 24, 134.
z Lopuče Céč 142.
Lothrinský Karel 389.
z Loun Antonín 225, 326.
z Loun Martin 296.
Loys Ludvík 261.
Lubecký Jan 397.
Lubek 7.
Lucca 6.
Lucemburk 2, 8.
Lucius III., papež 37.
Ludolf von Sagan 19.
Ludvík falckrabě 438, 446, 464.
Ludvík Uherský 24.
Ludwigshafen 398.
z Lukky Jakub 230.
de Lunden Wibertus 110.
z Luny Petr 176.
Luterworth 24, 132.
Luther 257, 276, 312, 414.

Lužice 3, 7, 8, 103, 249.
ze Lvova Jan 172.
z Lysé Beneš 230.
z Lysé Tomáš 264.

sv. Magdalena — klášter 84.
Malatesta 351.
z Malenic Michal 36, 38, 62, 63, 264, 277, 332, 339.
Mangolt Petr 172, 174.
Marienburk 254.
Marienweder Johann 82.
Mařík Rvačka 179, 184, 220, 258. 259.
Marka Nová 100.
Marták Jakub 262.
Martin V. 238, 455.
Martínek 312, 460.
Matěj, farář od sv. Jana 84.
Matěj, kněz 142.
Mauritius de Praga (= Mařík) 184.
Maurové 24.
z Meiselsteinu Kašpar 239, 390.
Meistermann Ludolf 47, 68, 106, 204.
Meklenbursko 7.
Meran 352.
Měšice 324.
Meziříčí 408.
Michal (= de Causis) 379, 449.
z Michalovic 239.
Michalův Jan (= Hus) 15, 32, 38, 42.
z Michnic Jan 362.
Mikeška 460.
Mikuláš bílý 139.
Mikuláš, biskup nazaretský 361.
Mikuláš, farář ze Všetat 363, 455.
Mikuláš pargameník 262.
z Milheima Hanuš 90, 115, 118, 121, 160.
Milíč z Kroměříže v. z Kroměříže Milíč.
Miličín 312.
z Miličína Mikuláš 97, 164, 260, 300.
von Minden Heinrich 48.
Minsterberg Jan v. Münsterberg.
Míšeň 335.
Míšeňské biskupství 6, 195.
z Mladenovic Petr 260, 339, 368, 396, 397, 408, 422, 427, 430, 438, 455, 460.
Mlýn červený 322.
Mlýnská ulice 464.
z Mnichovic Kliment 164, 165.
Mnišek 339.
Modřejovice 348.
Mohuč 93.
Mochovská Anna 323, 339.
Moleš Jakub 362.
z Montecassina Antonín 230
z Montfortu Simon 257.
Mospurg Friedrich 74, 95.
Moskva 72.
Münsterberg Jan (Minsterberk) 48, 68, 69, 109, 110, 204, 408.
z Münsteru Dětřich 390.
Murat sultán 72.
de Muris Jan 59, 74.
Myška 426, 431, 452.
z Mýta Endrlín 81.
z Mýta Jan 50, 69, 74, 107, 110, 211.

z Nahošic Petr 97.
de Naillac Filip 72.
Nána 12.
Nassavský Jan 94, 98, 179.
Nazaretský Mikuláš, biskup 424.
Náz Jan 192, 195, 242, 390, 442.
Neapolský Ladislav 123, 178, 182, 278, 352. 350.
z Nepomuku Václav 289.
Něpr, měšťan 120, 121.
Netolice 10.
Neustadt 368.
Neville Villiam 135.
z Nežetic Adam 153, 170, 223, 224, 264.
z Nieheimu Dětřich 86, 88, 135, 342.
de Nissa Erasmus 108, 109.
Norimberk 6, 7, 23, 368, 370, 372, 394, 438.
Northamptonshire 131.
of Northampton John 135.
Nos Václav 138.
Novosedly 348.
od Núze Martin. 262.

Oberholzer Ondřej 110.
Oberlahnstein 98.
Obilič Miloš 72.
z Occamu Vilém 52, 53, 86, 88, 132, 135.
Očko Petr 262.
Odo v. Colonna.
Ojíř vikář 122.
Olbram 23, 123, 147. 151.
Oldcastle John 135, 239, 257, 333.
Oldřich 343, 438.
Oldřich von Jungingen 100.
Olešnický Konrád 252.

z Olomouce Ondřej 48.
Ondřej biskup 303, 308.
Ondřej, krejčí 359.
Oneš z Mikovic 361.
Opolský vévoda 207.
Orange 6.
Orsini 355.
Ortenbursko 16.
Ortlinův Johánek 261, 289.
Orunt Jindřich 96.
Ostijský arcibiskup 352.
Osvětlo Ondřej 262.
Otík 339.
Ovid 28.
Oxford 127, 128, 135, 163, 208, 269, 280.

Pace z Bologne 280.
Padua 270.
Páleč Štěpán 12, 90, 110, 140, 143, 150—153, 163, 165, 173, 174, 178, 195, 220, 221. 230, 264, 280, 288, 290, 292, 296, 315, 322. 324, 325, 326, 330, 331, 364, 379, 396, 397, 402, 408, 412, 416, 419, 430, 435, 432, 443, 446, 448, 449, 455, 456,
Palestina 128.
z Pappenheimu pán 207.
z Pardubic Arnošt 6.
Paříž 7, 88. 208, 340, 342.
Pasov 23.
Pasovské biskupství 16, 244.
Pastorek Václav 262.
Patera Adolf 154.
Pavel, kazatel u sv. Haštala 220, 360.
Pavia 6.
Pavlík, sladovník 262.
z Pavlikova Mikuláš 226.
Peklo Jan 363.
Perugie 352,
Percy, hrabě 133, 135.
Perchting H. 106.
z Peruce Markéta 123.
Petr, farář svatoondřejský 84.
Petr, kazatel 396.
Petr, kněz královnin 460.
Petr, laik 157.
Petr, mnich 397, 408.
Petr, sladovník 261.
Petra, panna 450, 455.
Petrarka 6.
Pflug Hyncík z Rabštejna. 360.
Pfyster von Eystet 47.
Piacenza 351.
Pisa 177, 209, 248, 252, 387.
Pisanus Jan 74.
Planá 324.
Plátenská ulice 464.
z Plavna Jindřich 254.
z Plumlova Jindřich 452.
Plzeň 367. 368.
z Plzně Martin 48.
z Plzně Prokop 96, 164, 172, 237, 292, 301, 362.
Podskalí, sv. Jan 35.
z Podvekl v. Hroch.
z Podvinie Mikuláš 363.
Poetria Nova 28.
Polsko 7.
z Pomuka Jan 64, 91. 117.
z Pomuka Václav 167.
z Poříče Pohuněk 84.
z Postupic Kostka 253.
z Potenštejna Mikuláš 239.
Poznaňský biskup Jan 207.
Praha 42.
z Prahy Daniel 95.
z Prahy Jan 50, 62, 173, 261.
z Prahy Jeronym 196.
z Prahy Martin 264.
z Prahy Mikuláš 147.
z Prahy Pavel 143.
z Prahy Petr 341.
z Prahy Řehoř 110, 126.
z Prahy Václav 68.
z Prachatic v. Křišťan.
z Prachatic Michal, veřejný notář 164, 230, 264, 455.
z Prachatic Záviš 239
Prachatice 10, 16, 19. 22, 23, 28, 31, 38, 42, 58, 59.
Prase Jan 35.
Prase Oldřich 35.
Pražský biskup 303, 308.
Přemankov 120.
de Premslauia Bernard 97.
de Premslauia Petrus 48, 68.
Přemysl 79.
Přemyslovci 78
Prešpurk 267.
Přibenice, 71, 323.
Přibík z Húzné 169, 232.
Přibislav 412.
z Příbramě Jan 166, 360, 362.
Přibyslav pán 384.
Přimda 368.
Priscian 27.
Prokop farář 83.
Prokop, kněz 167.

Prokop, markrabí 83, 92.
Protiva Jan 91, 92, 117, 118, 121, 219, 220, 223, 224, 255, 264, 363.
Puchník Mikuláš 64, 83, 91. 122.
z Pulky Petr 239, 342, 390.
Pustmír Jan 109.
Pythagorův stoleček 32.

Quintin 257.

z Rabštejna Albrecht 384, 390.
Racek Kobyla 232, 262, 339.
Ráček Jan 262.
Rakouský v. Habsburský.
z Rakova Rakovec 253.
Rakovník 345.
z Rakovníka Mikuláš 108, 214.
Ralph Fitz 127.
Raňkův Vojtěch z Ježova 80, 87, 108, 127, 339.
Ravensburg 373, 384.
Redern Jakub 75.
z Redina Petr 74.
Řehoř IX. 148, 422.
Řehoř XII. 163, 176, 178, 180, 182, 187, 195, 201, 209, 221, 248, 279, 350, 351, 352, 355, 389.
Řehoř svatý 56, 105, 270, 440.
Reichl Vavřinec 261.
Reissenkittel Matěj 261.
z Rejnštejna v. kardinal.
Remeš 92, 94.
Remešský arcibiskup 342.
Rense 2.
Řezenské biskupství 6.
Rheinlein Oswald 342.
z Říčan Petr 123.
Riga 100.
Richard II. 126.
Richard VI. 133.
Řím 7, 67, 88, 134, 248, 266, 283, 299, 301. 314, 321, 326, 348, 350, 352, 357, 402, 407.
z Risenburka Rubín 390.
Řitka Jan 339.
Rižský arcibiskup 100, 430, 435.
Robert, biskup z Lincolnu 303, 419
Rohle Václav 67.
Rohlík 340.
Rokizzaner Zikmund 261.
z Rokycan Jan 339.
z Rokycan Šimon 326., 369.
Rotlevův dům 113.
Röttelnský Otto 384.
Roudnice 101, 208, 232, 261.
Rousinov 348.
z Roztok Jíra 348.
Rožmberk 9, 102.
z Rožmberka Jindřich 71.
z Rožmberka Oldřich 196, 339.
Rudolf, princ 15, 16.
Rudolf saský 263.
Rudolfszell 438.
z Rucholdoser Berthold 240.
Ruprecht Falcký 98, 99, 101, 170, 180, 193, 209.
Rus Malá 315.
Rusové 100.
Rvačka v. Mařík.
Rýn 97, 377, 398, 428, 464.

Sabellius 315.
de Sacrobosco Jan 59.
Sač Nový 62.
Sádlo Jan 301, 339.
Salisburský arcibiskup 442.
Sallonský převor 192.
Sareptský Jaroslav 242, 290.
Sassoferratto 6.
Sasy 7.
Sawtre W. 137.
Sedmihradský hrabě 263.
ze Seidenberka Jeronym 195, 242.
ze Sepekova Petr 230.
Schroll Jeronym 362.
ze Schwarzburka hrabě 207.
Sienský koncil 62.
Sigmund 150.
Simon, kardinál 342.
Sintramův Jan 239.
Skupá 348.
Skuoček 460.
Slabce 348.
Slanský Jan 262.
Smil Flaška z Pardubic 122.
Smolík 339.
Snopek Jan 262.
Soběslav Jan 23.
Sobík 262.
Sokol pražský 12.
von Soltau Konrád 56, 82, 105, 110.
Sorbonna 114.
Spenser Henry 135.
Stalle z Livonska 172.
Stašek 290.
Stefaneschi Petr 352.
Stezka zlatá 23.
ze Stibořic Stibor 263.
Stoer Mikuláš 173, 174, 204.

ze Stojčína Mikuláš 164, 241, 362.
Stokes John 267, 269, 364, 390.
Storch 183.
ze Stoupna Petr 92.
ze Straffordu Hackenteufel 81.
Strahov 62.
ze Stříbra Jakoubek 62, 68, 69, 74, 196, 255, 301, 324, 384.
Suchenschatz Michael 239.
Sulek probošt 264.
Sulzbach 368.
ze Sušice Václav 96, 155.
Svatobor 13.
ze Svídnice Stoer Mikuláš 48.
ze Svinař Zachariáš 142.
Svinařov 348.
Sybart Jan 240, 332, 342.
Sylvan Jan 62, 63.
Sylvestr papež 136.

Šafhúzy 426.
Šaumberské biskupství 16.
Šibeňák 9.
Šídlo Jan 262.
z Šimina Štěpán 289.
Šimon, sedlář 262, 455.
Šindel Jan 226, 228.
Šípský potok 346.
Šípy 348.
Škopek Jindřich 424, 450, 451.
ze Škvorce Olbram 83, 99, 100.
Špýr 371, 383.
Šrám Mareš 261.
Šrankové páni 431.
Štěkna Jan 67, 80, 108, 119, 120, 121, 125, 150, 300.
Štěpán z Dolanského kláštera 278.
Štěpán, kanovník 84.
Štěpán sv., kostel 435, 464.
ze Šternberka Petr 390.
ze Štítného Tomáš 87, 88, 89, 272, 304.
— Anežka 133.
Štorch Petr 390. 408.
Šumava 101.
Šváb Oldřich 362.

Tábor 314, 322.
Tacavanda 429.
Tamerlan 72.
Tataři 100.
Theobald 117.
de Thomariis Jan 246, 266.
Thorpe 137.
Thurgau 377.
Tiem 195, 279, 364, 383.
Timur 100.
Tišňov 151.
z Tišňova Šimon 140, 196, 203, 236, 264, 267, 324, 326, 339, 362.
Točník 287.
Tomek 12, 52.
Toruň 253, 255.
Toruňský kommendor 252.
z Třebovle Kuneš 339.
Trevírský arcibiskup 248.
Tridentský biskup 392.
z Trocnova Žižka 253.
Trúby České 23.
z Tučap Matěj 231.
Turnovský mlýn 116.
Turovec 324.
z Túškova Jan 231.
Tyčka Václav 143.
Týn 314.
z Týna Petr 264.

Überlingen 411, 430.
z Udine Tomáš 244.
Uguccio kardinal 178.
z Újezda Jeronym 362.
z Újezda Matěj 96.
z Újezda Vilém 323.
Ulm 372, 373.
z Ulmu Jindřich 392.
z Uničova v. Albík.
Urban V. 132.
Urban VI. 139.
Ústí 324.
z Ústí Jan starší 323, 343.
z Ústí Oldřich 255.
z Ústí páni 339.

Václav II. 20.
Václav král 43, 49, 61, 64, 91, 92, 94, 97, 98, 101, 113, 120, 122, 126, 141, 145, 148, 163, 180, 193, 230, 237, 248, 250, 255, 257, 266, 340, 343, 344, 349, 367, 438.
Václav češíř 91.
Václav nikopolský děkan 228.
Václav od Božího líce 262.
Václav, probošt míšeňský 167.
Vácha 339.
Valdenští 37, 38.
z Valdštejna Jindřich 344.
z Valdštejna Voksa 232, 255, 262
Valdus Petr 37.

de Valentia Petr 170, 230.
Valentin 167.
Valois 3.
Varrentrappe Albert 110, 186, 197. 204, 342, 364, 442.
z Vartenberka Petr 361.
z Vartenberka Vilém 361.
Vasil Dimitrovič 100.
Vatikán 279.
Vavák Oldřich z Hradce 323.
Vavřinec, soukeník 289.
z Vechty Konrád 83, 288, 318.
Vejrovčice 19, 22.
z Velenovic Mikuláš 167, 220.
Velenský Lukáš 137.
Veliká Ves 124.
Vender Jan 384.
de Veneficiis 266.
Veronský koncil 37.
Vestfálsko 7.
Vídeň 342, 390.
Viklif 53, 86, 94, 127, 128, 131—135, 137, 138, 140, 143, 145, 148, 149, 151, 163, 164, 1 9, 171, 183, 186, 197, 221, 222, 225, 268, 269, 271, 276, 293, 294, 301, 315, 319, 320, 324, 356, 359, 363, 388, 407, 419, 432, 442, 446, 447, 456.
Vilém Rakouský 99.
Vilém, markrabě 71.
de Villa Dei Alexandr 27.
z Vilna Matěj 172.
Vimperk 10.
Visconti 103, 178.
Višně Václav 110.
Vitlín Jan 455.
Vitold Litevský 99, 100, 254, 315.
z Vítova Smil 264.
de Viviers 352.
Vladimírovič Pavel 390.
Vladislav II. 98, 120, 246, 252, 253, 254, 345.
Vlachovo Březí 10.
Vlastibor 35.
Vlašim 324.
Vlaška 140.
Vlčihrdlo Jan 262.
z Vlhlav Jan 213.
Vlk 283.
z Voděrad Václav 363.
Voigtland 7.
Voksa z Valdštejna v. z Valdštejna Voksa.
Volary 23.
z Volyně Martínek 36, 38, 300, 339. 366. 455.
Vorskla 100.
Vratislav 7.
Vratislava 146, 252.
Vráž 10, 15.
Vřesulov 348.
Vrie 86, 88, 135.
u Všech svatých kapitula 70, 114.
ze Všerub Petr 161, 171.
Všetečka ze Slaného 290.
Vyšehrad 7, 35, 67, 121, 307, 344.
Vyšehradský probošt 318.

Waldburg 373.
Waldhauser Konrád 86.
Waleská princezna 135.
z Wallenrodu Jan arcibiskup Rižský 100, 430, 435, 460, 464.
z Wartenberka Čeněk 339.
z Wartenberka Jan 114.
z Wartenberka Zdislav 301.
Wartburg 346.
von Wertheim Friedrich 23, 35.
Weyda 368.
Wigand 81.
Wiklef v. Viklif.
Wildberk 71.
Wilhering 154.
William 441.
Wilsnack 157.
Winkler Jan 106.
von Winterswick Herrmann 81.
z Wohburgu Jan 240.
Worms 413, 414.
Würzburg 342.
Wycleffe Jan v. Viklif.
Wyche Richard 239, 255, 256.

Zabarello 285. 350, 355, 422, 433, 440, 448, 463.
Zaháňský Ludolf 280.
Zajíc z Hasenburka Zbyněk 83, 123, 148, 163, 166, 169, 181. 195, 198, 210, 215, 221, 224, 231, 232, 334, 238, 260. 266, 267, 288.
Zajiec Vilém 452.
Záviš Černý z Garbova v. z Garbova.
ze Zbraslavě Matouš 175, 221, 288.
Zderaz, klášter 91.
pod Zderazem, fara 220.
ze Zderazu paní 455.
Zdislav 151.

Zecca 19.
Zeiselmeister Mikuláš 125, 126, 164, 220, 228, 408.
Zhoř 348.
Zhořelec 75.
Zhořelecká Eliška 250.
Zhořelecký Jan 71.
Zikmund 58, 71, 72, 73, 75, 99, 103, 122, 146, 178, 239, 248—250, 267, 300, 344, 348, 350, 351, 352, 355, 356, 358, 359, 364, 367, 371, 372, 378, 382, 383, 389, 392, 395, 414, 415, 416, 419, 422, 424, 425, 426, 427, 431, 433, 434, 435, 440, 443, 448, 449, 463 - 473.
Zlatoústý Jan 105, 302, 308.
Zliv Zdeněk 74.
ze Zlonic Václav 264.
Zmrzlík mincmistr 264, 339, 361, 460,
ze Znojma Petr 16, 90, 115, 117, 151, 165, 288, 324, 326, 447.
ze Znojma Stanislav 48, 53, 55, 69, 74, 75, 80, 101, 107, 108, 126, 140, 141, 150, 151, 153, 159, 163, 165, 178, 197, 211, 220, 230, 280, 296, 314, 320, 322, 324, 325, 330, 331, 364, 455.
Zoltwedel, Helmold von 48, 74, 204.
Zúl z Ostředka 146.
Zuner Fridrich 47.
ze Zvířetic Zdislav 97, 141, 155, 164, 226, 230, 237, 255, 339.
ze Zvole Kuneš 243, 390.

Žebrák 99, 100, 186, 287, 290, 292, 295, 331, 368.
Železný Jan 321.
Ženeva 6.
Žídek Jan 142
z Žihobec Jakub 126.
Žitavsko 50.
Žitavský Ondřej 262, 289.
Žižka Jan 24.
ze Žlutic Ulrich 23.
Žmuď 62, 252.
Žofie královna 141, 160, 239, 356.

SEZNAM VYOBRAZENÍ, MAP A J.

Str.

Mapa říše české za Karla IV . 4–5
Husův rod. domek před požárem 11
Husův rod. domek po požáru . . 13
Mapka okolí Husince 16
Vnitřek Husovy světničky . . . 17
Celkový pohled na Husinec . . 25
Skála Husova u Husince 29
Prachatice 33
»Husova lípa« u Chlistova . . . 37
Stará literární škola v Prachaticích 43
Portál literní školy v Prachaticích 47
Domnělý »Husův dům« v Prachaticích 49
Kaple Božího Těla v Praze . . 63
Vyšehrad za doby Husovy . . 65
Kroje žáků, bakalářů a mistrů . 81
Kroj univers. professora (I.) . 85
Jan Wicleffe 89
Mince z doby Husovy 97
Žebrák a Točník 101
Kroj univers. professora (II.) . 115
Kaple betlémská 118
Portál obydlí Husova 119
Karolineum v Praze 129
Václav IV. 177
Část listu Husova z r. 1409 . . 185
Pečeť »zlaté bully« Karla IV. . . 191
Zámek Roudnice 199
Chrám sv. Klimenta (u Karlova mostu v Praze) 205
Počátek Husovy »Postilly« . . . 213
Titulní list »Postilly« 217
Rukopis Husova spisu »Depositiones testium« 225
M. Jan Hus (Obraz v Ochranově) 233
M. Jan Hus (Podob. ze XVII. stol.) 245
M. Jan Hus (Podob. z XVIII. stol.) 249
Ondřej z Broda 257
Pečeť krále Václava IV. 261
Císař Zikmund 265
Jan Hus (Podob. z r. 1520) . . 269
Staroměst. nám. v Praze 277
» » (od severu) 281
Staroměst. radnice v Praze . . . 289

Str.

Chrám Týnský v Praze 297
Husův opis traktátů Viklefových (Příloha) 305
Husova podobizna ze XVI. stol. 317
Rukopis konce Husovy »Postilly« 329
Zbytky hrádku Kozí u Tábora 337
Plán hradu Kozí 341
Zříceniny hradu Krakovce . . . 353
Plán hradu Krakovce 357
Cesta, kudy Hus ubíral se do Kostnice 369
Kostnice 380–381
Husovo bydliště v Kostnici . 385
Pamětní deska na Husovu bydlišti v Kostnici 389
Hus v žaláři Dominikánského kláštera v Kostnici 399
Dvéře vězení Husova 402
Papež Jan XXIII. na koncilu . . 404
Císař Zikmund na koncilu . . . 405
Koncil kostnický 407
Husovo vězení v Kostnici . . . 409
Socha Husova ve Wormsu . . . 413
Vnitřek domu kostnického . . . 417
Z vjezdu papežova do Kostnice . 420
Kněží při vjezdu papežově . . . 421
Gerson 422
Zámek Gottlieben 425
Prodej pečiva v Kostnici 428
Prodej ryb v Kostnici 429
Řezníci a drůbežníci v Kostnici . 433
Celnice v Kostnici 436–437
Lahůdkáři v Kostnici 440
Rozdávání hromniček papežem . 441
Pohled na münster kostnický 444-445
Papež udílí zlatou růži Zikmundovi 447
Hus před koncilem 453
Odsvěcení Husovo a jeho průvod k popravišti 457
Hus na popravišti 461
Hus na hranici. Popel jeho vmeten do Rýna 465
Hus na hranici 469

OBSAH.

Strana

Úvod . . . . . V.

Kniha I. V Husinci. (1364–1389) 1
Kapitola I. Čechy za Karla 1
Kapitola II. Rodiště Husovo 9
Kapitola III. Škola Prachatická 22

Kniha II. V Praze. (1389–1412) 39
Kapitola I. Student universitní 41
Kapitola II. Mistr-regent 77
Kapitola III. Kazatel betlemský 113
Kapitola IV. Vůdce národa 181

Kniha III. V exilu. (1412—1414) 309
Kapitola I. Na Kozím 311
Kapitola II. Na Krakovci 346
Kapitola III. Mezi Prahou a Kostnicí 367

Kniha IV. V Kostnici. (1414—1415) 375
Kapitola I. U vdovy Fidy 377
Kapitola II. Zatčen a uvězněn 394
Kapitola III. V žaláři Dominikánů 398
Kapitola IV. Na Gottlieben 427
Kapitola V. Ve vězení Bosáků 435

Rejstřík 475

Seznam vyobrazení 487

BX 4917. F5
Flajshans, Vaclav
Mistr Jan receny Hus z Husince

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 23 25 10 020 6